

ביאור הלכה ג

חלק ג

סימן רמב

סימן רמג

סימן רמד

סימן רמה

סימן רמו

סימן רמז

סימן רמח

סימן רמט

סימן רנ

סימן רנא

סימן רנב

סימן רנג

סימן רנד

סימן רנו

סימן רנז

סימן רנח

סימן רנט

סימן רס

סימן רסא

סימן רסב

סימן רסג

סימן רסד

סימן רסה

סימן רסו

סימן רסז

סימן רסח

סימן רעא

סימן רעב

סימן רעג

סימן רעה

סימן רעו

סימן רעז

סימן רעח

סימן רעט

סימן רפ

סימן רפא

סימן רפב

סימן רפד

סימן רפה

סימן רפז

סימן רפז

סימן רפח

סימן רפט

סימן רצא

סימן רצג

סימן רצד

סימן רצה

סימן רצו

סימן רצח

סימן רצט

סימן שא

סימן שב

סימן שג

סימן שד

סימן שה

סימן שו

סימן שז

סימן שח

סימן שט

סימן שי

סימן שיא

סימן שיב

סימן שיג

סימן שיד

סימן שטו

סימן שטז

סימן שיז

סימן שיח

סימן שיט

סימן שכ

סימן שכא

סימן שכב

סימן שכג

סימן שכד

סימן שכה

סימן שכו

סימן שכח

סימן שכט

סימן של

סימן שלא

סימן שלב

סימן שלג

סימן שלד

סימן שלה

סימן שלו

סימן שלז

סימן שלח

רמב

סימן

* צריך - ב"ח וע"ש ותו"ש כתבו שיענגו כראוי וכן מוכח בב"י דכן דעתו וכן סתמתי במ"ב כמותם והט"ז כתב דסגי בכסא דהרסנא לחוד ורבותא דשו"ע הוא דלא נימא דהוא כמו שאין לו כלום דדי לו בב' סעודות ע"ש אבל לפי מה שכתבנו דאפילו מי שאין לו כלום צריך ליתן לו ג' סעודות וכסא דהרסנא א"כ אין רבותא בזה שיש לו מעט משל עצמו לענין זה ואפשר דלא נימא דבחול יסתפק מאחרים שנותנין לו ושבת יעשה מהמעט שיש לו ואף דאין מגיע לקנות מזה רק ב' סעודות ה"א דיעשה שבתו חול כיון דעל שבת אפשר לו לצמצם שלא יצטרך לבריות כלל וע"כ לא דמי זה למי שאין לו כלום משלו ועיין בביאור הגר"א שמפרש ג"כ כהט"ז אבל לפי מה שכתב בסימן רס"ג דכבוד היום שוה לד' כוסות לענין דבר מועט דהיינו כסא דהרסנא וא"כ כ"ש דסעודה שלישית גופא ובע"כ לפי זה אנו מוכרחין לפרש דמה שכתב המחבר מתחלה צריך לכבד השבת היינו לכבדו כראוי ביותר מכסא דהרסנא דלענין כסא דהרסנא אפילו מי שהשעה דחוקה לו ביותר מחויב וכ"כ הע"ש ולפי שאין דעת הגר"א מבורר לן אם כמו שמפרש כאן או כמ"ש לקמן ע"כ סתמתי כיתר הפוסקים ודלא כהט"ז דהוא יחידאה בזה :

* לכבד וכו' - ואם יש לו רק מעט מעות ובא שכיר לתבוע עבור פעולתו שגמר לו היום [דאם גמרו מאתמול אין עליו רק איסור דבל תשהה וכמבואר בח"מ והוא כשאר בע"ח דעלמא אך בת"ח יש לעיין עיין יומא פ"ז ה"ד ח"ה וכו'] נראה דצריך ליתנם להפועל כדי לקיים מה שכתוב ביומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש אף שע"י לא ישאר לו במה לענג השבת או שיפייסנו שיתרצה להמתין עד אחר השבת דחייב תשלומי שכיר בזמנו הוא מדאורייתא וזה הוי רק מדברי קבלה. ואפילו להפוסקים דזה ג"כ הוי מדאורייתא וכמו שכתבנו במ"ב

שם הוי עשה ולא תעשה ולא אתי עשה ודחי לא תעשה ועשה [יבמות כ"א]
וזה לא מיקרי כתבעו ואין לו דאינו עובר בבל תלין. וכן דברינו הוא דוקא
אם כבר הביא הפעולה לבית בעה"ב וקבל ממנו דאלי"ה יש לבעה"ב עצה
אחרת שלא לקבל ממנו ואז אינו עובר אפילו אם אמר לו הפועל בא וטול
החפץ ממני ואיני רוצה לעכבו תחת השכירות וכמו שכתוב בשטה
מקובצת בב"מ דף קי"ב בשם הר"ר יהונתן ע"ש :

* ולא אמרו וכו' - היינו דמתחלה קס"ד דמה שאמרו עשה שבתך חול
מיירי באנשים שאינם דחוקים כ"כ ואפ"ה הזהירו שלא יפזר על עונג
שבת כדי שלא יבוא עי"ז לבסוף להצטרך לבריות וא"כ ה"נ בעניננו טוב
יותר שיצמצם ולא יפזר על עונג שבת המעט שיש לו כדי שלא יתדלדל
ביותר ולזה ביאר ואמר דהתם מיירי למי שהשעה דחוקה לו ביותר היינו
שאינ מגיע לו מממונו כ"א ב' סעודות על שבת ולזה אמרו דמוטב שיעשה
שבתו חול כדי שלא יצטרך לבריות אבל בעניננו שיש לו מעט משלו לפזר
על שבת צריך לענג שבת במה שיש לו ויבטח בה' שיתן לו אחרים עבור זה
דהוצאת שבתות ויום טוב הוא חוץ ממזונות הקצובין לו לאדם מר"ה
וכמו שאחז"ל :

* כדי לכבד השבת - עיין במ"א שכתב בשם הירושלמי דלוי ברבית לצורך
סעודת שבת והעתקוהו במ"ב :

* והוא מכבוד שבת וכו' - ויש לזה רמז בכתוב והיה ביום הששי והכינו
את אשר יביאו את אשר תאפו אפו וגו' משמע דיש לאפות בע"ש להכין
לשבת גם בזמן הגמרא היה מנהג קבוע לזה כמו שהביא המ"א ובעו"ה
היום התחילו איזה נשים להשבית המנהג ההוא ולוקחין מן האופה ולא
שפיר עבדי דמקטינים בזה כבוד שבת :

* זכר למן שהיה מכוסה - לכאורה מנהג זה תמוה לרבים דמה ראו לעשות
בשבת זכרון למן שלא ירד בו כלל והתוספות בפרק ע"פ כתבו דמשום
שלא ירד המן יש לעשות זכר לו והוא דחוק גם לפ"ז היה להם לעשות
פשטידא גם ביו"ט והרמ"א לענין לחמים קאמר בשבת ויו"ט ולענין זה
קאמר רק בליל שבת משמע דוקא קאמר ומה נמרצו אמרי יושר של
התורת חיים שכתב טעם הגון לזה והוא לפי דשבת בראשית הוא דוגמת
שבת שלע"ל שהוא יום שכולו שבת ולכן אנו עושים כמה דברים בשבת
זה דוגמתו היינו לאכול בשר ודגים נגד סעודת שור הבר ולויתן ומקדשין
על היין נגד היין המשומר בענביו לצדיקים לע"ל וכבר אמרו חז"ל דעל
שם זה נקרא שחקים שבו שוחקים מן לצדיקים לע"ל ולכך שפיר יש
לעשות בשבת זכר למן ההוא [תוספות שבת] :

רמג

סימן

* שכן דרך וכו' - יש לעיין אם הפירוש דרוב העולם נותנין באריסות וכ"כ

הרא"ש שם בלשונו ספ"ק דע"ג אבל אם המנהג שוה לשכור פועלים כמו אריסות אסור דלא יתלו באריסות או דילמא דבכה"ג ג"כ שרי ומה שאמר בגמרא אריסא אריסותיה עביד היינו שדרך נמי ליתנו באריסות לאפוקי מרחץ דאין דרך ליתנו באריסות וכמו שכתב הר"ן ס"פ כל כתבי לפי שהוצאותיו מרובין ושכרו מועט ויודעין הכל שבשביל ישראל הוא עושה ומלשון הרמב"ם משמע כמו שכתבנו למעלה בשם הרא"ש דז"ל בפ"ו מהלכות שבת הלכה ט"ו דבר ששם ישראל בעליו קרוי עליו ואין דרך רוב אנשי אותו המקום להשכירו או ליתנו באריסות אסור להשכירו לא"י וכו' משמע דלהתירא בעינן רובא וכן משמע מלשון השו"ע בס"ב:

* וחזר והשכירם - עיין במ"ב שכתבנו י"א דבשכירות נמי וכו' הוא דעת הט"ז וכן משמע ממ"א כ"כ הפמ"ג אבל דעת הנהר שלום וכן הח"א כא"ר ובאמת מסתברא כותיה דהא משמע בגמרא דשכירות לא שכיחא כ"כ וממילא שם בעליו הראשון הא"י עליו אף עתה ויתלו דשכיר יום של הראשון הוא וכשיודע להם דמישראל הוא יודע גם זה דשכרו מישראל אם לא שישב בה הישראל כמה שנים ונתפרסם לכל אז יש לעיין בזה:

רמז

סימן

* בצניעה - עיין במ"ב ועיין ביאור הגר"א שציין ע"ז ירושלמי הנ"ל דבתלוש בביתו של א"י דוקא ולכאורה משמע מיניה דהוא מחמיר אם עושה אותה בפרהסיא אף שהיא מלאכת תלוש שאין ידוע שהוא של ישראל אבל לישנא דשו"ע שכתב שאין הכל מכירים וכו' אבל אם היתה ידועה וכו' משמע דהעיקר תלוי אם המלאכה מפורסמת שהיא של הישראל וכ"כ הגר"א בעצמו בביאורו על דברי הג"ה שבסעיף ב' ע"ש והא דאיתא בירושלמי בבית א"י מותר היינו משום דכל כה"ג מסתמא לא מינכרא מלתא שהיא של ישראל ואפי' אם היא מלאכת פרהסיא שרי ואה"נ דאפילו אם הוא עושה אותה בר"ה שרי אם אינו מנכר לסתם ב"א שהיא של ישראל כמו שכתב ב"י שם בשם רבינו ירוחם [ואפשר עוד דבא הירושלמי שם לאפוקי אם הוא בבית ישראל] ונראה דכונת הגר"א ג"כ הכי אלא שחסר תיבת וכו' אחר תיבת בצניעה ור"ל על מה דכתב בשו"ע שאין הכל מכירים וציין המקור לזה מדמצריך הירושלמי בביתו של א"י והיינו משום דהתם לא מינכרא מלתא שהיא של ישראל וכן מדמתיר במחובר בעיר אחרת והיינו הכל מטעם זה וה"ה כל כה"ג:

* או לקצור לו שדהו - עיין במ"ב מש"כ בשם הט"ז דאפילו אם דרך אנשי העיר לשכור פועלים בקבלנות ג"כ אסור דיחשדוהו בשכירי יום שג"ז הוא רגילות [ועיין בפמ"ג דלדבריו אפילו מנהג רוב העיר הוא בקבלנות ג"כ אסור כיון דרגילים בשכירי יום ג"כ ולעני"ד יש להשיב דז"ל הרא"ש פ"ק דע"ג בסופו ר"ת ז"ל התיר לישראל ששכר אומנא לבנות לו בית בקבלנות וכו' וע"ז השיג הרא"ש ואמר דמהך דשמעתין דאמר אריסותיה קעביד בשדה אין ראייה לקבלנות בתים לפי שאין רגילות בשדה אלא אריסות וחכירות אבל רוב בנין בתים ע"י שכיר יום הלכך הרואה אומר שכירי יום ניהו עכ"ל. ומשמע מזה דאם רוב העיר דרכן בקבלנות אפילו בבתיים אין להחמיר וידוע שדברי התוס' שהעתיק הט"ז בדבריו הם דברי ר"י שהשיג

על ר"ת וכן דברי הרא"ש זה הוא ג"כ דברי ר"י כמו שרמז עליהם הרא"ש בפ"ב דמו"ק סימן ל"ד ע"ש]. והנה בתוספות ישנים בשבת י"ח ע"א מוכח ג"כ כהט"ז דאפילו רגילות בקיבולת ג"כ אסור כיון דרגילות ג"כ בשכירי יום ועיין בפמ"ג שכתב דלטעם הר"ן דאסרינן אפילו בקיבולת דשדה משום דמיחזי לאינשי כשכיר יום היינו אפילו ידעו שקבלן הוא לדידהו אין חילוק כל שאין הא"י נוטל בריוח ויבאו להתיר אף שכירי יום ממש לפ"ז אפילו נתפרסם ומנהג המקום לשכור רק בקיבולת ג"כ אסור [וחמיר יותר לשיטתו מלשיטת התוס' הנ"ל] אבל לטעם השו"ע שכי' אינו יודע שקצץ ואומר שפלוני שכר הא"י לעשות לו מלאכה בשבת משמע דהיכא שנתפרסם שזה האיש שכר בקבלנות או שמנהג אותו המקום לשכור הפועלים בקבלנות שרי והוא מצדד שם להקל בזה ולענ"ד יש לעיין הרבה בזה דשיטת הר"ן הנ"ל לאו יחידאה הוא בזה דיש עוד הרבה פוסקים דס"ל כוותיה לדינא והוא הר"מ בתוס' ע"ג כ"א ע"ב ד"ה אריסא בסוף הדיבור ע"ש שדעתו דעיקר הטעם דמפלגינן בין אריסות לקיבולת לא כמו שכתבו התוס' מתחלה בשם ר"י משום דבבנין בית רגילות לשכור מדי יום ביום וכו' אלא משום שאריסות יש לו חלק בגוף הפירות ודמי לשותף משא"כ קיבולת שנוטל מעות בשכרו ור"ל דע"כ הוא כשכירו של ישראל ולפ"ז בודאי אפילו היכא שהוא מפורסם שהוא בקיבולת ג"כ אסור וכן במאור פ"ב דמו"ק ובהגהת סמ"ק והובא ג"כ בכל בו וגם בהג"א פ"ק דשבת ובסה"ת אות קמ"ה [דשם כתב דעת עצמו ובאות רכ"א העתיק דברי ר"ן] משמע מכולם דהעיקר תלוי אם יש לו לא"י חלק בגוף הדבר ולפ"ז אם יהיה הדרך בעיר רק בקיבולת בלבד ג"כ אסור כשיטת הר"ן הנ"ל [ולדידהו ניחא מה דסתם הגמרא בפ"ב דמו"ק ואמר מקבלי קיבולת בתוך התחום אסור ולא חילק בדבר] אכן מלשון הרמב"ם שהובא בשו"ע שכתב הטעם שהרואה את הא"י וכו' אינו יודע שקצץ ואומר וכו' משמע דאם מנהג רוב העיר בקבלנות יש להתיר אפילו בבית וכמו שהוכחתי לעיל בריש סימן רמ"ג בביאור הלכה מן הרמב"ם גופא דבעינן רובא בחידושי רע"א הביא שגם בתשובת מהר"י הלוי הסכים ג"כ לאיסור אך דעתו בעצמו שם להתיר היכא שמנהג המקום הוא לשכור בקבלנות והנה בקיבולת דשדה אם נתפרסם שזה האיש דרכו בקבלנות או שמנהג המקום כן לא נוכל למחות ביד המקילין שבלא"ה יש כמה ראשונים שס"ל דבשדה מותר קיבולת משום דיתלו באריסות ונהי דאנן קי"ל להחמיר בזה כסתימת השו"ע כאידך רבוותא מ"מ באופן זה נראה דיש לצרף דעתם להקל באמנם בקיבולת דבית שדעת ר"ת להקל יחידאה הוא בזה וגם הוא בעצמו חזר בזה כמו שכתב רבינו ירוחם יש לעיין אם יש להקל אפילו בנתפרסם וכנ"ל. אח"כ מצאתי בני"א כלל ג' שגם דעתו להחמיר בזה וע"כ צ"ע למעשה והנה מה שכי' במ"ב דקיבולת נקרא אם כל הבנין הוא רק בקבלנות אבל לא כשהאדריכל בלבד הוא קבלן ושאר שכירים שתחתיו הם לפעמים שכירי יום כ"כ האחרונים וני"ל דכונה הוא דאותו בעה"ב דרכו לשכור לפעמים בעצמו את השכירים שתחתיו לשכירי יום ולכך לא נקרא תו שם קבלנות על הבנין אבל אם הדרך הוא תמיד שאין בעה"ב יודע כלל מכל עסק רק שהוא שוכר האדריכל והאדריכל בעצמו דרכו לשכור לפעמים שכירי יום תחתיו תו הוי זה ג"כ בכלל קבלנות :

* לא ישקעם בבנין - הנה בטור כתב דאסור לשקעם בבנין והא דלענין בית כתב הטור בסימן תקמ"ג וממנו העתיק המחבר בס"ג דרק נכון להחמיר תירץ בתו"ש דהכא שרוצה לשקעם בבנין חשוב כלכתחילה וממ"א בסק"י משמע דג"ז חשוב כדיעבד דיש הפסד עי"ז ולענ"ד נראה דבכונה שינה המחבר מלשון הטור ולא כתב בלשון אסור וכונתו דרק נכון להחמיר בזה ולא כדעת הטור וכן מוכח מהגר"א ביאורו :

* והא"י עשה בעל כרחו - עיין במ"ב סוף ס"ק כ"ב במה שהבאנו בשם הא"ר והסברנו טעמו דה"ל להתנות מתחלה ולכאורה יש להביא ראיה מע"ג כ"ב דמשמע שם דרק לרשב"א אמרינן ליה לא"י וציית אבל לרשב"ג א"י לא ציית ולכך אוסר שם לשכור לו מרחצו בתחלה שבודאי לא ישמע לו אח"כ כשיאמר לו שלא יחממו בשבת וא"כ הי"נ לענין קיבולת פשע במה שלא התנה מתחלה עמו דלבסוף לא יציית וכן משמע מרש"י מו"ק י"ב ע"א דפירש דמקבלי קיבולת בתוך התחום אסור היינו שאסור ליתנו לו בקיבולת כי עבדי ליה בשבתא אלמא דלא סמכינן על מה שימחנו אח"כ אם לא שיתנה עמו מתחלה וזהו גם לרש"י בודאי שרי זהו ביארנו סברת א"ר ומ"מ לדינא צ"ע דמהרמב"ם [וכן מהשו"ע שהעתיקו דבריו בס"א] משמע דקיבולת מותר למסור לו לכתחלה אלא דכשיגיע יום שבת ימחנו ולא יניחנו לעשות מלאכה ובעניני מרחץ גם הרמב"ם כתב דאסור להשכיר לו כלישנא דגמרא וע"כ דצריך לחלק דלענין מרחץ שהוא שכור לא"י לגמרי ס"ל לרשב"ג דלא יציית לנו לשבות ביום השבת משא"כ בקיבולת :

* דינו כמו מלאכת מחובר - עיין בסימן רנ"ב ס"ג דכתב שם המחבר על דין זה יש להחמיר ולאסור משמע דלאו מדינא כ"כ והוא סותר להך דהכא כ"כ המ"א בסימן רנ"ב סק"י וגם הגר"א בביאורו שם כתב דסותר להך דהכא ולדינא משמע מאחרונים [התו"ש והגר"ז והח"א] דתפסו להך דהכא לעיקר וכן משמע שם במ"א גופא ע"ש :

* ויש מי שאוסר - עיין בא"ר שדעתו להורות כהדיעה הראשונה ומ"מ לכתחילה טוב ונכון לצאת גם דעתו שכן גם המ"מ נשאר אצלו דין של הרמב"ם בצ"ע וגם הלבוש כתב דמסתבר דעת הראב"ד אלא דמשמע דלבוש מפרש פלוגתייהו כדעת הט"ז ונראה דבאופן שמיירי המ"א לכו"ע מותר לדעת הלבוש :

* לכו"ע אסור - הנה אף שנרשם ע"ז ב"י המעיין בב"י גופא יראה דלא פסיקא ליה בזה רק דעת הרמ"א בעצמו כן וכ"כ בדגול מרבבה :

* וכמו שיתבאר סוף סי' רמ"ז - היינו בסעיף ו' שם דאם היה שכיר שנה אסור לשלחו ע"ש באגרת דאם היה מחשיב כקצץ גם בע"ש היה מותר כמו שכתב שם בס"א ומ"מ אינו מיושב דאם היה חושב המחבר ד"ז ללא קצץ גם בסד' וה' היה אסור לדעתו בס"א ע"ש וע"כ דהשו"ט מסתפק

בזה ולכן צידד להקל עכ"פ שלא בע"ש וסמך אשיטת הרא"ש שם וכבר העירו האחרונים בזה :

* דבמקום פסידא וכו' - הקשה מ"א דהלא משום שכר שבת לא מקילינן אפילו במקום פסידא כדמוכח בסימן רמ"ג בתנור ומרחץ דשם איכא לפעמים פסידא יותר ממכס ע"ש ותירץ דמ"מ באותו היום יש פסידא במכס דחשבינן לכל יום בפ"ע ור"ל משא"כ במרחץ דשם הוא רק מניעת הריוח וע"ש עוד מה שתירץ לבסוף והעתקנוהו במ"ב ומשמע דבעצם הענין לא פסיקא ליה להמ"א לפי המסקנא שלו אם מקילינן כלל משום פסידא לענין שכר שבת אבל הט"ז בסימן רמ"ה סק"ו סובר בהדיא דבמכס שהוא עסק גדול [וכן גבי מטבע] לא אסרינן משום שכר שבת דאדם בהול על ממונו ואי לא שרית ליה אתי לידי איסור יותר גדול וכן דעת התוספות שבת ג"כ דבהפסד גדול מקילינן לענין שכר שבת ג"כ ועיין בביאור הגר"א דמשמע מיניה דמה שכתב הרמ"א דבמקום פסידא כה"ג וכו' הוא ג"כ תירוץ מה שלא חששו כאן לשכר שבת ומשמע מזה דהוא סובר ג"כ כהט"ז ותוספת שבת הנ"ל דיש בזה שכר שבת אך שהתירו משום פסידא [ומה שכתב המ"א דזה דומה למי שיודע שיביאו לו סחורה וכו' עיין בתו"ש שהקשה דבענינו אין יכול הישראל להקנות לו דהוי דשלב"ל ונראה דזה היה סברת הגר"א ג"כ ומה שיישבו הפמ"ג קצת היה נראה לו לדוחק] נמצא לפ"ז דהט"ז והתו"ש והגר"א כולם בחדא שיטתא קיימי וכן משמע בלבוש ועיין בא"ר שגם בתשובת רי"ט צהלון משמע כן וע"כ יש להקל בזה אך לדברי כולם משמע דבשכיר יום אין להקל בשום גוונא :

* במלאכתו - עיין במ"א דאפילו אם השכירו לא"י לשבתות ואין לו עסק בכך אפ"ה אסור שלא יאמר לצרכו הוא עושה :

רמה

סימן

* שיש להם שדה או תנור וכו' - בשותפות. היינו שהוא של שניהם בעצם או שקבלוהו מאחד להתעסק בו בשותפות [גמרא בע"ג כ"ב וכן איתא בס"ג] :

* אם מעט ואם הרבה - נראה דה"ה אפילו לא פירשו כן בפירוש דמסתמא כן הוא ולא בא רק לאפוקי אם מתנה עמו שלבסוף יבואו לחשבון משני הימים דאסור וכמו שכתבתי במ"ב וכן משמע מלשון הגמרא בע"ג כ"ב ישראל וא"י שקבלו שדה בשותפות לא יאמר ישראל לא"י טול חלקך בשבת ואני בחול ואם התנו מתחלה מותר ולא הזכיר כלל בברייתא שיאמר הן רב או מעט וכן משמע מלשון השו"ע יו"ד רצ"ד סי"ג גבי ערלה דדין אחד הוא עם ענינו להרמב"ם בכל הפרטים ובשניהם העתיק המחבר את לשונו ממש ולא הזכיר כלל שיתנה הן רב או מעט אע"כ כמו שכתבנו דרצה הרמב"ם רק לאפוקי שלא יתנה עמו שיבואו לחשבון וכלל הענין בלשון קצרה וכמו שכי' הש"ך שם דבזה העתיק הרמב"ם את סיפא דברייתא דאם באו לחשבון אסור :

* וחלקו סתם - עיין מ"ב וכל הדברים הוא מברייתא שם בגמרא כ"ב ע"א ומפירש"י שם ועיין במ"א שהביא מרי"ו וז"ל ואם מסתמא לקח הא"י בשבת בלא אמירת ישראל בעיא ולא אפשריטא ולקולא ואח"כ הביא פירש"י ע"ז ע"ש ועיין בפמ"ג ולבו"ש שפי' דלהרי"ו כיון שלקח הא"י מתחלה מעצמו סתם אפילו אמר לו ישראל אח"כ אתה נטלת את יום השבת ואני אטול כנגדו יום החול ג"כ מותר אבל לרש"י אסור זה ע"ש ולענ"ד נראה דהרי"ו לא כיון לזה דכ"ע סברי דהישראל אסור לו להזכיר של שבת בשעת חלוקה אפילו אם כבר נטל הא"י של שבת בתחלה עיין בסה"ת ובטור בריש הסימן ולמה לן לומר שהרי"ו יחלוק על כולן אלא כונת רי"ו הוא לבאר האבעיא שא"י נטל כנגד יום השבת הן רב או מעט והישראל כנגדו יום חול אך שהיה בסתמא שלא הזכיר הישראל שהוא נוטל יום החול כנגד יום השבת ובאור רש"י הוא שחלקו סתם לבסוף בשוה ולזה הביא המ"א את שני הבאורים ולדינא נוכל לומר דגם רש"י מודה להרי"ו ותרוייהו מותרין להי"א כיון שהיה בסתמא וכדברינו מוכח בתו"ש שזה הוא כונת רי"ו וכן בהגר"ז :

* ואם ירצה להשכיר לא"י וכו' - היינו בין לא"י זה שותפו או לאחר :

* תנור שלקחו ישראל משכון וכו' - וה"ה בכל אחד מכל הנ"ל. לבוש וכן משמע מתו' דל"ד תנור ופשוט :

* אם אפו וכו' - עיין במ"ב שכתבנו דאפילו אם לא היה האפיה בע"כ ג"כ בהבלעה מותר בדיעבד ואף דמהב"ח לא משמע שם בתחלה כן מ"מ מסוף דבריו שם שכתב דאין מי שחולק על הוראת ר"נ גאון משמע בהדיא כמו שכתבנו דהלא שם היה ברצון וכן משמע שם משארי אחרונים שכולם העתיקו דבריו להלכה דהיכא דאיסורו הוא רק משום מראית העין בדיעבד שכרו מותר וה"נ כיון שהשכירו לשנה או לחודש איסורו הוא רק משום מראית העין כנ"ל בריש סימן רמ"ג והפמ"ג שם באות ה' בא"א דייק מראש דברי הבי"ח דאם היה האפיה ברצונו בדיעבד אסור אף אם היה בהבלעה משום דמיחזי כשלוחו ולא ידעתי כונתו דמסוף דבריו שם וכן משאר האחרונים מוכח בהדיא כמו שכתבנו :

* על כרחו וכו' - עיין בב"ח שם שכתב דלדברי רש"י וש"מ שפי' הטעם דאם באו לחשבון אסור משום דמיחזי כשלוחו לא שייך אם היה בע"כ ורק רבינו גרשון סובר דהטעם משום דמיחזי כשכר שבת וטעם זה שייך נמי אף בבע"כ ונמצא לפי דבריו דין זה הוא לאו אליבא דכ"ע ול"נ דעל עיקר דין זה אין רש"י חולק דגם הוא מודה לסברת ר"ג דהיכא דאסור משום שכר שבת אסור אף בבע"כ ולכך סתם השו"ע את דינו בלי שום חולק ומה שהוצרך רש"י לבאר הברייתא דאם באו לחשבון אסור משום דמיחזי כשלוחו סברתו הוא דהלא הישראל עשה בעצמו יום חול כנגד מה שעשה א"י ביום השבת ואין זה שכר שבת גמורה אלא דע"ז שמחזי הא"י כשלוחו בפעולתו בשבת נמצא מה שנוטל הישראל אח"כ הוא כשכר שבת וכן משמע בהדיא ברש"י [שם בע"ג דף כ"ב] ד"ה אסור כמו שכתבנו

משא"כ בעניננו דהוא שכר שבת גמור גם רש"י מודה דבכל גווני אסור אף בדיעבד אם לא היה בהבלעה :

* אסור ליהנות - עיין בבגדי ישע שעל המרדכי שאומר שם לחד גירסא דדוקא לכתחלה אסור לו לקבל שכר שבת אבל בדיעבד אם קבל אין ההנאה מזה אסור ע"ש ראיתו לזה ומלישנא דשו"ע לא משמע כן וגם ראיתו יש קצת לדחות ואכ"מ להאריך בזה וצ"ע:

רמו

סימן

* כגון מחרישה - י"ל דבא לאורויי דדוקא דברים שעושה בהם מלאכה דאורייתא אבל בעושה בהם מלאכה דרבנן מותר כיון דלא מיחזי רק כעובר על שבות דשבות (חידושי רע"א) :

* וכן עיקר וכו' - ועיין בד"מ שטעמו דסמ"ג וסמ"ק וסה"ת ותוספות ועוד כמה ראשונים ס"ל דהברייתא דלא ישכיר כליו בע"ש אתיא ככ"ע וזהו שכתב כסברא אחרונה ר"ל שלא כסברא ראשונה דדחי לגמרי הברייתא ואף דלדידהו אסור בע"ש אפילו בכלים שאין עושין בהן מלאכה לענין זה תפס להקל כשיטת רבינו יונה משום שכן הוא גם דעת רש"י והטור ובחידושי הרשב"א כתב שזה הוא שיטה המחורת והנה בדפוסים ראשונים היה מצויין אחר תיבת כסברא אחרונה תוס' וסמ"ג וסמ"ק וסה"ת ותמהו ע"ז איזה מאחרונים ולדידן ניחא בפשיטות ובדפוסים שלנו שבשו הדבר למאד שהעתיקו זה אח"כ ובאמת אין נזכר בס' כלל דין הגה"מ :

* ומותר להשאיל לו בע"ש - עיין במ"א דאפילו כלים שעושין בהם מלאכה ועיין בחידושי רע"א דכלים שאין עושין בהם מלאכה אפילו בשבת מותר להשאיל לו באופן זה דלא מקרי שכר שבת ופשוט דמיירי בעיר המוקפת חומה וכדלקמן :

* ולא אמרינן וכו' - עיין במ"ב במש"כ בשם הב"י ונראה דלפי טעם זה אפילו אם מתנה שהא"י ישאיל לו על יום אחד יותר אסורב ע"ש והעתיקו הא"ר ופמ"ג. ומ"מ לדינא יש לעיין דהנה ראיתי בא"ר שהביא בשם מלבושי יו"ט שהשיג על מה שכתב בב"י הטעם כיון דלא הוי בדרך שכירות ממש לומר אתן לך וכו' דבהג"מ שממנו מקור הדין זה מוכח דאפילו בדרך שכירות באופן זה ג"כ שרי עכ"ד. והנה ע"כ מוכרחין אנו לומר דטעם ההיתר הוא כמו שכתב הגר"א בביאורו דכאן לא שייך הטעם שכתב הרא"ש באיסור שכירות לא"י משום דיש ריוח לישראל [וכמו שהעתיקתי במ"ב סק"א ע"ש] ולפ"ז במתנה שיתן לו הא"י אח"כ בשביל זה את כליו על יום אחד יותר הרי יש לו ריוח ע"ז וצ"ע :

* אסור להשכיר - אם מכר בהמתו לא"י וקצב לו דמים ומסרו לו הבהמה לנסות אם יימצא בה מום יחזירה לו ואם רוצה בה יחזיק במקחו כ"ז שלא גילה הלוקח דעתו שאינו חפץ בה הוי בחזקת הלוקח ולית ביה משום שביתת בהמתו [חידושי רע"א בשם הר"ן פ"ק דע"ג] ועיין בספר תוספות ירושלים שהקשה ע"ז מירושלמי מפורש :

* בהמתו לא"י - היינו בהמה גסה אבל בהמה דקה שאינו מצוי לעשות בה מלאכה לא חיישינן לזה וכן איתא ברמב"ם בהדיא. ודע עוד שלא הוזכר ברמב"ם לחלק בבהמה גסה גופא בין סוס לשאר בהמתו כמו שהזכיר לענין מכירת בהמה גסה דבסוס מותר והטעם דשם הוא רק גזרה מפני חשש שמא יבוא לשאלה ושכירות ונסיוני ולכן בסוס דסתמא עומד לרכיבה שאין בזה משום שביתת בהמתו לרוב הפוסקים דחי נושא את עצמו לא גזרו רבנן על המכירה וכדאיתא בגמרא משא"כ בשאלה ושכירות גופא דהוא נוגע לאיסור דאורייתא בודאי יש לחוש שמא יטעינו באיזה משא או שמא ימשוך בו בקרון ובפרט במקומותינו שהסוס מיוחד ג"כ למשא [ולא כמו במקומותם שהחמור מיוחד הוא למשא והסוס רק לרכיבה] בודאי פשוט דאסור להשכיר אפילו סוס וכן מצאתי בעו"ש שהביא כן לדינא בשם הרלב"ח וכן הביאו ג"כ הא"ר בלי שום חולק וכן כתב הכנה"ג ומה שהביא הבה"ט דלרכוב הא"י על בהמת ישראל אין להקפיד וכו' אין הכונה ג"כ דלכך מותר להשכיר סוס רק שמירי בענין האמור בסימן ש"ה סכ"ב ע"ש ועיין בפמ"ג ומשמע שלא ראה מה שהביא וכנה"ג והעו"ש והא"ר בשם הרלב"ח בפשיטות :

* שביתת בהמתו - וה"ה חיות ועופות שלו ואפילו על מינים שבים [בפ"ה דב"ק והובא בחידושי רע"א] ג"כ מצווה על שביתתם :

* רק שיפרסם שעשה דרך היתר - הנה בכנה"ג הביא בשם מהר"ם אלשקר בשם רבינו יוסף גאון דאסור לבר ישראל שיעשה הערמה עם הא"י וכו' שימכור לו בהמה וסיים ע"ז וכל הדברים יגעים ואין אני רואה דרך ישרה שיבור לו האדם בזה ומ"מ אותן מקומות שנהגו להתיר וסמכו על אותן המתירין הנח להם לישראל וכל בעל נפש יחוש לעצמו עכ"ל וכ"כ הרלב"ח והביאו בא"ר וגם הצמח צדק בסימן ל"ה צווח ע"ז שבשאת נפש מוכרין סוסיהן בכונה כדי להפקיע מהם איסור שבת וכתב שם וז"ל דעגלוני ישראלים שיש להם עגלות וסוסים ומוליכין משאות בשכר אין היתר למכור לא"י הסוסים או להפקיר אותם כדי להוליך המשאות בשבת ובפרט אם הישראל תמיד עם הסוסים וגם בימות החול הם נוסעים בעצמם ומזונותיהם עליו והא"י אינו אלא שכירו לשנה והכל נקרא על שם ישראל ואיכא מראית עין אך לדבר מצוה דרבים כגון להוליך אתרוגים ולזכות רבים שיקיימו מצוה בשעתה וצריכין למהר הליכתם מותר ע"י הפקר דבמקום מצוה אין להחמיר עכ"ל ובא"ר כתב ג"כ להחמיר בזה ומתמה על המ"א שלא הביא דברי הצ"צ אך בא"א סק"ט מצדד להתיר וכתב כיון דאין משכירו לחרישה וכדומה רק להוליך משאות וכו' יש לסמוך אהפקר או מכירה לשבת או בהמתו קנויה לו

וכ"ש מכירה גמורה דמותר בכה"ג אך י"ל דלא מהני היתר מכירה רק בדי וה' לא בע"ש ע"ש שהאריך וכ"כ בתו"ש כוותיה. והנה בעניננו לענין שוורים שמיוחדין לחרישה שהיא מלאכה דאורייתא לכ"ע והעסק נקרא על שם ישראל והאינם יהודים הם שכירים אצלו לבד נראה שגם הוא מודה להצ"צ דהיכא דהעסק נקרא על שם ישראל קשה להקל בזה. ובשאר אחרונים שראיתי יש שמצדדין להקל וסוברין דכל שעושה שטר עמהן ומפרסם הדבר ליכא משום מראית העין [שו"ת שו"מ מהד"ק ח"ב סימן ס"ז] ויש שמחמירין בזה [והוא בספר טוב טעם ודעת בסימן קס"ג וז"ל בנידון מכירת בהמה למלאכה בשבת דהוי איסור תורה ובשל תורה לא מהני המכירה דהוי הערמה ע"ש] וע"כ אין להקל בענין זה כ"כ כ"א בשעת הדחק וגם אז יראה שיהיה השטר עשוי כד"ת ע"פ הוראת חכם ובפרסום כמו שכתב רמ"א. והבוטח בה' ומקיים רצון התורה דלמען ינוח שורך וחמורך וגוי כפשטיה ואינו עושה שום תחבולות לענין שבת אשריו ובודאי הקב"ה יתן לו עבור זה הצלחה בנכסיו בששת ימי המעשה:

סימן רמז

* אם התנה עמו שיתן לו שכרו - ר"ל כראוי לו או כפי מה שיתפשר עמו וכמו שביררתי בבה"ל בסימן רנ"ב ס"ב:

* לשנה וכו' - הטעם דאף שהוא קוצץ לו שכרו עבור כל השנה מ"מ לא חשבינן זה כקצץ דעיקר טעמא דקציצה מהני משום דאין לישראל נפקא מינה מזה דאם לא יעשה ביום זה יעשה ביום אחר והא"י אדעתא דנפשיה עביד למהר להשלים מלאכתו אבל בענין זה שהוא שכור לכל המלאכות קרוב לודאי שיצטרך למחר למלאכה אחרת וא"כ מרויח הישראל במלאכת א"י בשבת והרי הוא כשלוחו לזה ולפי"ז היה לו להמחבר לאסור אפילו מיום ראשון לשיטתו לעיל בס"א בלא קצץ אלא דמשום דסברא זו דזה לא חשוב כקצץ לא פסיקא ליה כ"כ כדאיתא בב"י לעיל בסימן רמ"ד וכאן בסימן זה ולכן סמך בזה איש מתירין הנזכר בס"א בהג"ה ולא אסר אלא בע"ש:

סימן רמח

* שאין ביניהם וכו' יום אחד - וה"ה אם יש ביניהם מהלך שני ימים מותר ביום ה' (א"ר):

* וכן נהגו בקצת מקומות וכו' - והנה כ"ז איירי בנהרות הנובעין דוקא דאדברי המחבר קאי הרמ"א [ולפלא שצ"ח המציין בשם הר"ן דהוא שיטת הרמב"ן שם ואפשר דצ"ח רק מה דהוזכר שם לענין קידוש אבל לא לכל דבריו שם]. ובאיזה מקומות נתפשט המנהג להפליג ע"י קנין שביתה אפילו ביום הגדול בשבת ולא חיישי לטעם עונג שבת אבל במ"צ כתב דאין להקל נגד רוב הפוסקים

[הביאו המ"א בסוף הסימן] ומ"מ במקום שנהגו היתר בזה אין למחות וכמו שכתב בב"י דיש להם על מי שיסמוכו והוא שיטת הרמב"ן דס"ל דטעם איסור הפלגה בספינה הוא דוקא בספינה שרובה ישראל דאז הא"י העושים מלאכה בספינה הוא בשבילן אבל לא כשרובה א"י ולפי"ז אם הספינה יושביה ישראל בודאי אסור וכ"כ המ"א בסוף הסימן :

* וביום ראשון ושני ושלישי מותר לצאת - הוא ע"פ שיטת הרז"ה המבואר בב"י ע"ש והלילה השייך ליום ד' מקרי תוך ג' ימים לשיטה זו :

* ופוסק עמהם לשבות - עיין במ"ב שכתב דהפסיקה הוא לעיכובא דלא מבעיא לדעת המ"א בסק"א דסובר דגם בהפלגה בספינה הפסיקה הוא לעכובא בודאי גם בזה הוא לעכובא דהלא דין זה דסעיף ד' נלמד משם ואפילו לדעת שארי אחרונים דס"ל דהפסיקה שם אינה מעכבת נראה דהכא אין להקל בזה כלל דבלא"ה מפקפקים הרבה פוסקים [עיין בת' הריב"ל והרדב"ז בחלק רביעי סימן ע"ז ובתו"ש] על דין זה דסעיף ד' שסתמו המחבר והרמ"א לעיל בס"א בהג"ה והוא נובע משיטת הרז"ה שהוא תמוה דהאיך התירו בשביל דבר מצוה לגרום את עצמו לחלל שבת בידיים ואפילו בתחלת השבוע אם הוא יודע שיצטרך לעשות מלאכה בשבת האיך התירו דבר זה והמעין ברי"ף יראה שהוא מתמיה אפילו לענין תחומין בהפלגת הספינה שהוא דרבנן האיך התירו אפילו מיום הראשון [ועיין בב"י דפירש שכן הוא דעת הרי"ף באמת להחמיר אם לא שהספינה בים הוא למעלה מעשרה] ואפילו במקום דבר מצוה ונהי דלענין הפלגת הספינה בים שהוא מדרבנן תפסינן לדינא להקל בג' ימים הראשונים כמו שכתב הרמ"א או לדבר מצוה תוך ג' ימים אבל לענין מלאכה גמורה האיך התירו דבר זה. והנה הרז"ה למד את דינו מהאי ברייתא דאין מפליגין פחות מג' ימים וכו' אבל לפי מה שפירשו שארי הרבה ראשונים לברייתא זו [והם הרי"ף והרמב"ם והרמב"ן והתוספות בשם ר"י והרשב"ם] אין שום מקור לדינו כלל שיהא מותר בתחלת השבוע לירד לאיזה ענין שיבא לבסוף לחלול שבת וכבר האריך בזה הרדב"ז נגד דברי הריב"ש שהביאו לרז"ה לדינא וע"כ מסיק דאם ידוע בודאי שיבא לבסוף לחלול שבת אסור אף בתחלת השבוע וגם הריב"ל סובר כמותו והעתיקם המ"א בסקי"ד וכתב שם דאפילו לדבר מצוה אין שום טעם להתיר בזה שיודע בודאי שיבוא לבסוף לחלול שבת [ועיין בא"ר ואין בהם כדי ישוב על עיקר הקושיא שהקשה הרדב"ז לבסוף דכי משום שהוא דבר מצוה וכו' ע"ש] וע"כ נראה ברור דהפסיקה בזה אפילו בדבר מצוה הוא לעיכובא דאם לא יפסוק עמו בודאי יבא לחלול שבת ולא דמי להפלגתו בספינה דכתבנו במ"ב דהפסיקה אינה לעכובא דשם הוא למעלה מעשרה ואפילו אם נקל גם בלמטה מעשרה היינו דוקא שם בספינה דאינה רק מדרבנן לכ"ע אפילו י"ב מיל וכמו שכתב הרמב"ם משא"כ בזה שהוא ביבשה אח"כ מצאתי שגם בפמ"ג בא"א סק"ו מצדד כן בשם הלבוש כמו שכתבתי :

* אין הולכין בע"ש וכו' - לכאורה נראה אם הולך לדבר מצוה מותר לילך עד סמוך לערב ממה דאיתא בסימן רמ"ח ס"א ע"ש אף שגם שם מתבטל מעונג שבת כמ"ש בס"ב ואולי דבענינו חמירא דלא הכין כלל ועיין לקמן בסימן ר"נ בבה"ל מה שנכתוב בזה ומ"מ נראה דיש להקל בהליכה יותר מג' פרסאות בענין זה אם הוא משער שיגיע בעוד יום גדול:

* ויוכל להכין וכו' - עיין בעו"ש שמחמיר בענין זה אפילו במוליד מזונותיו עמו דלא פלוג חכמים בזה ללישנא בתרא דגמרא וכן מוכח בב"י שהעתקתי דבריו במ"ב סק"ה אבל בא"ר חולק עליו ומצדד להקל בזה ע"ש:

* אסור לקבוע וכו' - ר"ל לעשות סעודה קבועה ואפילו פעם אחת בימי חייו וראיה לזה סעודת אירוסין כ"כ הפמ"ג ועי' בהרב המגיד בשם יש מפרשים והובאה בב"י וע"כ לא מיירי בסעודה שאינה רגילה דאל"ה תקשי עליהו מירושלמי דאוסר בסעודת אירוסין ועיין בב"ח:

* שאינו רגיל בימי החול - ואפילו אם הוא עשיר ביותר ועושה בכל יום סעודה רחבה כמו בשבת מ"מ בע"ש יש למנוע מלעשות כן כדי שיאכל לתיאבון בלילה כן מוכח ברש"י גיטין ל"ו ע"ב ד"ה בע"ש ע"ש ועיין לקמן בסימן רפ"ח סעיף ז' בהג"ה דאיש כזה צריך לעשות בשבת שינוי בסעודת היום להקדים או לאחר כדי שיהא מינכר יום השבת משאר ימי השבוא:

* ואפילו היא סעודת אירוסין - עיין בביאור הגר"א שכתב דאם אירס כבר מותר כמו דאמרינן בפ"ג דפסחים וכו' אין כונה דאירס מאתמול דהלא בזה בודאי אוסר הירושלמי ועוד דע"ז אין שום ראיה מפ"ג דפסחים אלא כונתו דכיון שכבר אירס ממילא שריא הסעודה לזה באותו יום ג"כ וכדעת המ"א ומוכח מלשונו דס"ל דלכתחלה אסור לארס בע"ש ובאמת לכאורה קשה מאד דהירושלמי מתיר בהדיא ונ"ל דהגר"א כיון במה שכתב שכבר אירס לתרץ קושית המ"א שהקשה דהירושלמי שאוסר לעשות סעודת אירוסין בע"ש [שז"ל הירושלמי אסור לארס בע"ש הדא דאתמר סעודת אירוסין אבל לארס מותר אמר שמואל אפילו בט"ב מותר לארס שלא יקדמו אחר] סותר המשנה דפסחים דמוכח שמותר לעשות סעודת אירוסין אפילו בע"פ וכ"ש בע"ש ומה שתירץ דכונת הירושלמי דוקא כשאירס מאתמול אבל כשאירס בע"ש מותר לעשות אז גם הסעודה הוא דחוק מאד בירושלמי וע"כ כיון בלשונו הצח לתרץ קושיתו והוא דדעת הירושלמי דאם בא לפנינו לשאול בע"ש אם לארס או לא לא מקילינן ליה בזה מפני כבוד השבת דהיינו משום הסעודה שיצטרך לעשות אח"כ באותו יום אם לא שיתרצה בהדיא שלא לעשות סעודה באותו יום אז מקילינן ליה לארס וזה הוא כונת הירושלמי דמתיר לארס אבל אם בא לפנינו לשאול אם לעשות סעודה באותו יום אחר שכבר אירס מורינן ליה להקל דהוי סעודת מצוה ובאופן זה מיירי המשנה דפ"ג דפסחים וכ"ז הוא לדעת הירושלמי מתחלה אבל לפי מה דמסיק שמואל אח"כ דאפילו בט"ב

מותר משום שלא יקדמנה אחר ממילא ה"ה דאפילו בע"ש מותר לכתחלה בכל גווני וממילא מותר אח"כ לעשות סעודה ג"כ. היוצא לפ"ז דלדינא לפי מה דקיי"ל כשמואל לקמן בסימן תקנ"א ס"ב לכ"ע מותר לארס בע"ש וממילא מותר לעשות סעודה ג"כ וכונת הגר"א הוא רק לתרץ דעת הירושלמי מתחלה דיסבור דאפילו מאירוסין יש ליזהר אם דעתו לעשות סעודה:

* מפני כבוד השבת שיכנס וכו' - ובפמ"ג מצדד דאין הטעם משום לתיאבון אלא דעיקר הטעם הוא מפני שמזלזל בזה כבוד שבת שעושה ע"ש שוה בזה לימי השבת:

* או פה"ב - וה"ה בסיום מסכתא:

* מותר - עיין במ"א שהביא בשם הלבוש דאם אפשר לקיים שתיהן מוטב ואם לאו תדחה סעודת שבת ור"ל דלא יוכל לקיים בלילה כלל מפני אכילה גסה ואפ"ה אין לו לחוש לזה כיון שהוא עוסק עתה בסעודת מצוה ויקיים למחר הג' סעודות כמ"ש בסימן רע"ד וכן ביאר הפמ"ג כונתו ומ"מ לדינא יש לעיין בזה טובא דהלא סעודת שבת בלילה היא חובה מצד הדין משא"כ בסעודת ברית מילה ופדה"ב אינו אלא מצוה בעלמא ולא חיובא כלל וא"כ אם משער שע"י אכילתו יתבטל לגמרי מסעודת לילה יש לו למנוע מזה ומהשו"ע אין שום ראיה כלל דהשו"ע לא התיר רק אם עי"ז לא תהיה אכילתו בלילה לתיאבון אבל עכ"פ לא יתבטל מהמצוה לגמרי נוגם אם טעם איסור קביעת סעודה הוא משום דמזלזל בשבת בזה לא מיחשב זלזול כלל כיון שהוא סועד סעודת מצוה או אם הטעם משום דעי"ז אין הכנה לצורך שבת יש לומר דבסעודת מצוה לא החמירו בזה וסמכו דמסתמא יכין עכ"פ כסא דהרסנא לכבוד שבת] משא"כ אם עי"ז יהיה בלילה אכילה גסה דלא נחשבה אכילה כלל מסתברא דיש לו למנוע מלאכול הרבה כדי שלא יבוא לזה. אח"כ מצאתי בעט"ז שדעתו ג"כ דיזהר מלאכול כ"כ באופן שיבא לידי בטול סעודה בלילה ואף שהוא מחמיר באכילה כדי שביעה שאין מקור לזה עכ"פ לאכול ולשתות באופן שיוכל לבוא לידי בטול סעודה לגמרי בלילה בודאי יש לו ליזהר. ודע דמה שהביא המ"א בשם הב"ח דמצוה להתחיל קודם ט' שעות הוא מפורש לקמן בסימן תרצ"ה בהג"ה לענין סעודת פורים וביותר מזה ע"ש נולפלא שהביא זה מהב"ח] וכן מוכח שם בהגר"א דפשיטא ליה דבר זה ע"ש ונוכל ללמוד מעניננו לשם דבדיעבד יוכל לעשות סעודת פורים אפילו ממנחה ולמעלה. כתב הד"מ בשם הא"ז מצוה לאכול סעודת שבת לתיאבון ומאחר דעיקר הסעודה הוא לחם לכן אסור לאכול גרימז"ל בשבת קודם הסעודה משום דשוב לא יוכל לאכול עיקר סעודת שבת לתיאבון והד"מ חולק עליו דהא אגן קי"ל דאוכל והולך אפילו מן המנחה ולמעלה עד שתחשך א"כ ש"מ דלא חיישינן אלתיאבון והמג"א הסכים עם הא"ז דנהי דקי"ל כר' יוסי דמותר לאכול אחר המנחה נולא קי"ל כר' יהודה דס"ל דאסור לאכול ולשתות מן המנחה ולמעלה כדי שיכנס לשבת כשהוא תאב לאכול] הוא רק משום דאין להחמיר עליו מבעוד יום משום חשש דלתיאבון אבל כשהגיע זמן סעודת שבת גם ר' יוסי מודה דמצוה לאכול לתיאבון [עיין תוס' פסחים

צ"ט ע"ב שהוא נגד סברא זו דבודאי יהיה זהיר בזה ע"ש אבל מכמה פוסקים משמע דלא ס"ל כהתוספות] וא"כ כיון שעיקר הסעודה הוא לחם אין לאכול גרימז"ל או שארי מיני מזונות כה"ג קודם כדי שיהא תאב לאכול וכמו מן המנחה ולמעלה לר' יהודה [זהו כוונת המג"א בבירור בעז"ה ואח"כ מצאתי במחצית השקל שגם הוא ביאר כמש"כ דמבעוד יום גם להמ"א מותר ועיין בפמ"ג] ובמקומות דנוטלין לידיים קודם קידוש שעל הכוס פשיטא דאסור לאכול קודם המוציא כדי שלא יהיה הפסק רב בין נטילה להמוציא וע"ש עוד שהקשה דהוא גרם ברכה שאינה צריכה וגם דאסור להקדים ברכת במ"מ קודם לברכת המוציא. והנה במקומותינו שהמנהג שאין נוטלין לידיים קודם קידוש נהגו העולם להקל בשחרית כדעת הד"מ ואוכלין מיני מזונות לאחר קידוש קודם הסעודה ועיין בשו"ע של הגר"ז שיישב המנהג וכתב שאין למחות ביד המקילין ומ"מ יש אנשי מעשה שמחמירין לעצמן במקום דאפשר כדעת המג"א ותיכף אחר הקידוש נוטלין לידיים ומברכין על הפת ואוכלין הכל בתוך הסעודה וכ"כ בספר שלחן עצי שטים ועכ"פ לכ"ע נכון להדר שלא למלא כרסו משארי אכילות קודם סעודת הפת:

* מלקבוע סעודה וכו' - היינו לאכול פת כדי שביעה כרגילותו בחול אבל מעט להשקיט רעבונו אינו בכלל קביעת סעודה לענין זה:

* מט' שעות ולמעלה - עיין במ"ב והטעם דאף שצריך לחשוב שעות זמניות היינו בשאין היום קצר הרבה אבל כשהיום קצר מאד ובודאי לא יהיה תאב לאכול בלילה אחר אכילתו הסעודה הרגילה לא עדיף ד"ז מאם היה איסטניס דאיתא לקמן בסימן ת"ע ס"ג ובסימן תע"א ס"א בהג"ה דמחמירין ביה ונהי דשם לגבי מצה חמור מעניננו היינו דלית ביה חיובא אבל עכ"פ מצוה איכא ואף שבאמת גם איסטניס א"צ להתענות בע"ש כ"א מצד מדת חסידות היינו תענית גמור משא"כ בנידון דידן דהוא רק בהקדמה בעלמא בודאי מצוה לעשות כן:

* אם לא וכו' - ונראה פשוט לדעת המחבר אם חיוב התענית היה עליו מכבר ורצה לפרוע בתענית ע"ש אינו יוצא בזה כיון שלא השלימו כדן וצריך לצום יום אחר. ודע דאפי' לדעת המחבר דלא העתיק בפנים דעת הר"מ אפילו ל"א ומשמע דס"ל דזה לא מקרי השלמה כלל במה שקיבל שבת בתפלתו היינו דוקא במי שקיבל על עצמו תענית ומסתמא היתה כונתו לסתם תענית דדינו הוא עד צאת הכוכבים וממילא מוכרח הוא להשלימו אבל בת"צ כגון עשרה בטבת שחל בע"ש משמע בב"י דמצדד להורות כהפוסקים דס"ל דהאי מתענין ומשלימין דקאמר הגמרא היינו אם ירצה להשלים רשאי והאי סוגיא קאי שם גם את"צ כדמוכח שם אבל מדברי הרמ"א דלא הזכיר בהגהתו את דעתם וכתב סתם דבת"צ ישלים משמע דסתם כדעת הרוקח וראבי"ה המובא בב"י דס"ל דצריך להשלים ועיינתי בד"מ שכתב שגם דעת התא"ו כן עיי"ש [ומש"כ בשם הר"ן לא מצאתי שם בעניי שום ראיה לזה] ואח"כ כתב שכן הוא דעת מהרי"ל דבת"צ ישלים ונרשם בשו"ע בשם מהרי"ל בתשובה סימן ל"ג היינו ששם איתא וז"ל סוף דבר אחר תפלת ערבית הוי שפיר השלמה בערב שבת ותענית יחיד אבל במ"ג

בעומר היה פה תענית קריאה בשביל גזרה ולא רציתי להתיר לאכול ביום אף כי היה בע"ש לבד לאותו שהתנו ובחול הוי השלמה בגמר שקיעה דהיינו צה"כ כמו שנהגו עכ"ל ומ"מ ק"ק על הרמ"א אמאי לא הזכיר בהגהתו כלל את דעת הפוסקים המובא בב"י דס"ל דההשלמה תלוי ברצון וביותר שגם מהרי"ל גופא בתשובה סימן קנ"ז כתב וז"ל ותענית יחיד בע"ש מנהג דילי עד אחר תפ"ע כדברי מהר"מ אבל תענית צבור לעצמי אני מחמיר להשלים ככמה רבוותא גדולי אשכנז דמחמירי ולעלמא אני אומר דעביד כמר עביד והכל לש"ש עכ"ל ומש"כ בסימן ל"ג שלא התיר היינו שלא התיר בפירוש אבל לא החמיר ג"כ ומלשון הרמ"א בהג"ה לא משמע כן ואולי משום דנהגו העולם כדעת מהרי"ל שהנהיג לעצמו וכן הוא דעת הרוקח וראבי"ה ותא"ו וכנ"ל כתב כן :

* וי"א דלא ישלים - עיין במ"ב להאי י"א אין נכון להמתין מעת בואו מבהכ"נ עד צה"כ אם תאב לאכול ומתעכב מחמת התענית. ודע דמדברי הראב"ד שהובא בב"י משמע דתיכף מששקעה חמה והוא כבר קיבל עליו שבת אף שלא התפלל עדיין מקרי עי"ז ג"כ השלמה. ונ"ל דהאי י"א וכן סברת הראב"ד הוא רק במי שקבל התענית שלא בלשון נדר רק בסתם קבלת תענית אבל מי שאסר על עצמו לאכול יום א' בלשון נדר לכ"ע אסור עד שתחשך שאז כלה היום ועיין ביו"ד סימן רט"ו וסימן ר"כ ס"א :

רנ

סימן

* ישכים בבוקר - עיין הטעם במ"ב והוא מרש"י וטור והנה הטי"ז הביא הטעם מה דהביא בב"י בשם תנחומא דכתיב והיה אין והיה אלא מיד שנאמר והיה כי קם הפלשתי ועיין בפמ"ג שכתב דאפשר דלטעם זה צריך להיות ההשכמה יותר בהקדם דהיינו אפילו קודם ק"ש ותפלה אם אפשר אף שיראה שלא יעבור עי"ז זמן ק"ש ותפלה ולאפוקי לטעם רש"י וטור דהכנה דומיא דהבאה הלא הבאה היתה בבקר והיא זמן ג' שעות על היום וכדאיתא בברכות כ"ז ע"א מקרא דוילקטו אותו בבוקר בבוקר נומה שכתב בפמ"ג ד' שעות ט"ס] והנה אנחנו העתקנו במ"ב אחר ק"ש ותפלה דוקא כי העולם לא נהגו כוותיה דהפמ"ג [אך זה יש לדחות דאפשר שסומך כ"א על אנשי ביתו שהם מכינין תיכף כשקמים לצרכי שבת אבל כשאין לו מי שיכין עבורו אפשר דאה"נ דצריך להשכים קודם ק"ש ותפלה להוצאת שבת] גם המעיין בספר סדר היום שהביאו המ"א בסוף סימן רנ"א יראה להדיא דעתו דדוקא אחר ק"ש ותפלה אם לא שלא ימצא לקנות אח"כ ואפילו בזה כתב שיראה לקרות ק"ש מקודם ונראה בפשיטות דלטעמו אפילו לשיטתו דס"ל דהוא דאורייתא הלא ק"ש הוא תדיר ותדיר קודם ומיירי דבמעט זמן של הקריאה לא יאחר הקנייה. והנה אף דנוכל ליישב סברת הפמ"ג דס"ל דלהתנחומא דיליף מוהיה אין והיה אלא מיד גילתה לנו התורה דהכא שאני מ"מ למעשה אין לסמוך עי"ז כלל דאפשר דאפילו להתנחומא שצותה אז התורה ההכנה מיד שהיה יום הששי אין שום ראייה לזמננו דהלא ידוע דשבת ניתן להם במרה קודם קבלת התורה ולא היה אז עדיין עליהם מצות ק"ש ולכן חל עליהם מצות

הכנה ביום הששי תיכף כשקם ממתנו משא"כ אח"כ שנצטוו על ק"ש בזמן קימה והיא מצוה תדירה בכל יום היא קודם ומה דאמר רב חסדא ישכים להוצאת שבת ויליף מקרא דוהיה היינו דצריך להקדים כל מה שיוכל וע"כ אפילו אחר קבלת התורה שנצטוינו על מצות תדירות בכל יום והיא מצות ק"ש יזרז את עצמו לזה תיכף אחר שיקיים ק"ש [וגם תפלה דלדעת הרמב"ם היא דאורייתא וגם מחמת סמיכת גאולה לתפילה] דגם זמן ק"ש מקרי השכמה וכדכתיב ויגש הפלשתי השכם והערב ואחז"ל כדי לבטלם מק"ש שחרית וערבית אלמא דג' שעות על היום הוא בכלל השכמה עדיין וממילא מה דמטריח את עצמו תיכף אח"כ להוצאת שבת לא נפיק מכלל זה [וגם דלכאורה נראה דהאי דרשא דר"ח הוא אסמכתא בעלמא [וכבר העיר בזה הפמ"ג בסוף סימן רנ"א מדג' סעודות ס"ל לכמה פוסקים דהוא מדרבנן] דהלא כתב הרמב"ם דעיקר עונג שבת הוא מדברי קבלה ואיך יהיה הכנה לזה מדאורייתא בע"ש בבוקר אבל באמת יש לדחות הכל דאף דעונג הוא מדברי קבלה אבל עכ"פ סעודה בשבת וההכנה לזה מבעוד יום הוא דאורייתא לכמה פוסקים עיין ביצה ב' ע"ב ברש"י והרע"ב וא"כ אפשר דגם השכמה לזה בבוקר הוא מה"ת] וגם מה שכתב בסדר היום דאם הצבור מתפללין לא יפרוש מן הצבור פליאה היא איך ידחה לדבריו תפלה בצבור דרבנן את מצות הכנה שהיא דאורייתא וגם אם נימא דהוא רק אסמכתא ג"כ נראה דמוטב להתפלל אח"כ ביחידי משיתפלל בצבור ולא ימצא אח"כ מה לקנות לצרכי שבת [וכבר התפלא בזה בספר ח"א אך מה שכתב שם דאם היא דאורייתא אפשר דהיא קודם אף לק"ש מטעם דהיא מקודש לא נהירא כלל דאף דשבת הוא מקודש יום הששי הוא רק הכנה למקודש ולא מקודש מקרי] לכן לא העתקתי דין זה. והנה הרמב"ם השמיט האי דינא וצריך טעמא וא"ל שסובר דכיון דפסקינן בב"ק ל"ב הלכה כאיסי בן יהודה משמע דוקא בה"ש שם אמרינן שהוא רץ לצרכי שבת ולא בבוקר וכמו שפירש בהגהת אשר"י ע"ש ולר"ח דמצוה להשכים ממילא כשהוא רץ בבוקר ג"כ הו"ל לפטור דהוא רץ לדבר מצוה של צרכי שבת וא"ל דלא היה לו לרוץ כיון שעדיין יש שהות הרבה דז"א דלכל דבר מצוה יש מצוה בהריצה כמבואר לעיל בסימן צ' ס"ב אבל יש לדחות דנהי דיש מצוה בהריצה לא פטרוהו מההיזק כ"א לפנות ערב שהזמן דחוק ואין לו פנאי לעיין ולשמור א"ע בעת הריצה שלא יזיק והנה לפ"ז גם דינא דהגהת אשר"י שם ג"כ אינו מוכרח ונכון לומר שמטעם זה לא העתיקוהו לדינא בחו"מ והעתיקו רק לשון הגמרא שם ע"ש :

* ישתדל וכו' - בהרמב"ם איתא על דין זה בלשון חייב [שז"ל בפרק לי אע"פ שיהיה אדם חשוב ביותר ואין דרכו ליקח דברים מן השוק ולא להתעסק במלאכות שבבית חייב לעשות דברים שהן לצורך השבת בגופו שזה הוא כבודו. חכמים הראשונים מהן מי שהיה מפצל העצים לבשל בהן ומהן מי שהיה מבשל או מולח בשר או גודל פתילות או מדליק נרות ומהן מי שהיה יוצא וקונה דברים שהן לצורך השבת ממאכל ומשקה אע"פ שאין דרכו בכך וכו' ע"ש] והכונה על איזה דבר מן הדברים ועיין בקידושין מ"א דקאמר שם מצוה בו יותר מבשלוהו ואפשר דלהרמב"ם ג"כ לאו חוב גמור הוא אלא כעין חובה משום כבוד שבת וסברת הרמב"ם דאל"ה לא היו מבטלים כל הני אמוראים תורתן עבור זה ומ"מ לא הוי זה חובה גמורה ותדע דלא אשכתן בגמרא בשם חובה כ"א על הדלקת נר בשבת בדף כ"ה ע"ב ולענין ג' סעודות בדף קי"ז ע"ב ומ"מ צ"ע :

* כי זהו כבודו - יישב בזה מה שהקשה בשו"ת חוות יאיר איך הקילו בכבודם הא גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה [היינו ל"ת דרבנן ושוא"ת אף בד"ת] לכן קאמר דזהו כבודם שעוסק בעצמו במצוה וניכר שעושה כן לכבוד הש"י וכה"א בדהמע"ה ונקלותי עוד מזאת וגוי משא"כ אם אין ניכר כמו זקן ואינו לפי כבודו באבדה וכדומה שמתחלל כבוד הת"ח ע"י [פמ"ג] ור"ל שאין הכל יודעין שהוא עוסק במצוה. ובזה מיושב הא דאיתא בקידושין דף ע' דר"נ עסק בעצמו במצות מעקה ששם הוא דבר שהכל יודעין בעת שהוא עוסק שהוא מצות ה' משא"כ באבדה בעת שהוא מטפל בה אין הכל יודעין מזה ולכן אפילו אם ירצה להחזירו ברבים ויודיעם שהיא אבדה ג"כ פטרתו התורה מזה כנ"ל:

רנא

סימן

* העושה מלאכה וכו' - ואיסורא נמי אית בזה רק שאינו חמיר האיסור כשאר איסורי שבות שהיה חייב ע"י מכת מרדות כן איתא ברמב"ם פ"ח מהלכות יו"ט ובסמ"ג וכן איתא באו"ז ונראה שמקורו הוא מהא דפסחים ר"פ מקום שנהגו ע"ש בגמרא בתירוץ ראשון ואפילו לתירוץ שני דגמרא הוא רק דאין משמתין אותו אבל איסורא יש כי למה לנו להשוות פלוגתא בין התירוצים וכן משמע בר"ן ר"פ הנ"ל ע"ש וכבר הביאו בפמ"ג והנה ה"ט"ז כתב דאין בו איסורא רק דאין בו סימן ברכה ולדידיה מוכרחין אנו לומר דפליגי ב' התירוצים הנ"ל והלכה בד"ס להקל ובפרט דהוא תירוצא בתרא א"נ אף לתירוצא קמא דגמרא אף דקאמר לשון אסור היינו דאין רוח חכמים נוחה הימנו אבל לאו איסור גמור אך לפלא שלא זכר מדברי הרמב"ם וש"פ הנ"ל. והנה לענין פרקמטיא כתב המ"א דאינו בכלל מלאכה ושאר האחרונים [הר"ם ותו"ש וח"מ] חלקו ע"ז בראיה ועיין בפמ"ג שתירץ דכונת המ"א היינו דאין צריך להחמיר בזה לכ"ע ממנחה גדולה אבל לענין מנחה קטנה דינו כמו שאר מלאכה וכמו שכתב בעצמו בסק"ד שמה שאמר הגמרא דתקיעה שניה היתה לבטל העיר וחנניותה היינו בזמן מנחה קטנה וכן משמע במחה"ש דלענין סגירת החנויות שוה הזמן כמו לענין שאר מלאכות אך הקיל שם לענין פרקמטיא בצינעא ע"ש [ובדבריו נדחה ראית הנתיב חיים ובלא"ה אינה ראייה לפי מה שכתב הרמ"א בהג"ה והוא נובע מא"י דדוקא אם עושה מלאכה בקבע כדי להשתכר וכו' וראיתו שם הוא ממה שהקיל במשנה לשרות דיו ע"ש עם חשכה וכן שאר הדברים שהביא שם במשנה שבי"ש סוברין דוקא כדי שיעשו מבעוד יום ובי"ה מתירין עם חשכה עיי"ש ועיין בפרישה שהקשה ממשנה זו ועיי"ש מה שתירץ דלפי שמתחיל רק עם חשכה והמלאכה נעשית מאליה בשבת ולפלא האך מתירין ב"ש בכדי שיעשו וגם ב"ה מודו לזה אך האמת הוא מה שתירץ האו"ז הנ"ל] והנה העולם נהגו להקל לענין סגירת החנויות ונראה שסומכין על דברי ה"ט"ז הנ"ל דלית בו איסורא בכל גווני:

* ויש מפרשים מנחה קטנה - עיין במ"א שמסכים לדעה זו ומ"מ משמע מיניה דפועלי שדה צריכין לשבות במנחה גדולה ומבאר בזה מה שכתב הרמב"ם דתקיעה ראשונה שמרמז על הפועלים שיפסקו מלאכתן [כבשבת ל"ה] צריך להיות במנחה והנה בזמנינו לא נהגו ככה ואפשר דהטעם הלא

הוא כדי שיבאו לעיר ויכינו צרכי שבת ובזמנינו כ"א מהפועלים אנשי ביתו מכינין צרכי שבת וכעין שמצינו לענין מה שאמרו חז"ל מת בעיר כל בני העיר אסורין במלאכה שכתבו הפוסקים שהוא כדי שישתדלו להכין כל עניניו וע"כ במקום שיש בעיר חבורות מיוחדות לצרכי המת שוב מותרין הכל. ומ"מ כל י"ש יראה לפסוק ממלאכתו שבשדה עכ"פ בזמן מנחה קטנה [אם לא שהוא דבר האבוד דאז לא עדיף מחוה"מ] ורבים מחמירים אף ממלאכתו שבבית:

* אגרת שלומים - עדיפא הו"ל למכתב דאפילו שריית דיו וסמנים או צידת חיה ועופות דזה בודאי אסור בחוה"מ כל שאינה צורך המועד ג"כ מותר בע"ש שכן מוכח באו"ז שממנו נובע הדין:

* לתקן בגדיו וכו' - ה"ה לתפור בגדים מחדש [א"ר ופמ"ג] אף דהוא מלאכה גמורה ובע"פ אסור בזה כמבואר בסימן תס"ח לענין ע"ש מקילינן ע"ש בדבריהם ומשמע מדבריהם דאפילו לתפור מעשה אומן מותר ובבאור הגר"א הביא המקור על דין תיקון בגדים מחוה"מ דשם מותר רק מעשה הדיוט ומשמע דדעתו דגם כאן כן הוא ומשארי אחרונים לא משמע כן:

* ואינו נוטל עליו שכר - ואם הוא רואה שאם לא יביא לו הבגד על שבת יפחות לו משכירותו מכפי מקח הנהוג לזה או שמכאן ולהבא לא יתן לו להשתכר אפשר דהוא בכלל דבר האבוד וכעין מה דאיתא לענין חוה"מ בסימן תקל"ט סייג ע"ש ויש עוד טעם להתיר דדעת הר"י בע"פ דאם התחיל בזמן ההיתר יוכל לגמרו אפילו אחר חצות אך רבו החולקים עליו ולכך פסק השו"ע בסימן תס"ח ס"ט בהג"ה דלא כוותיה וזהו בע"פ אבל בע"ש דקילא מע"פ אם הוא שעת הדחק דיהיה לו עליו תרעומות אם לא יביא לו על שבת נראה לי דיוכל לסמוך על דעת הר"י דיוכל לגמרו אפילו אחר זמן מ"ק אפילו בשכר ואף שהמצאנו הרבה פרטי קולא בענין זה מי שהוא בע"מ יראה ה' יראה לכתחלה לזרז עצמו שלא יבא למדה זו שיצטרך לעשות עד סמוך לשקיעת החמה אם לא מי שהשעה דחוקה לו וכמו שכתבנו במ"ב:

* ומסתפרין כל היום וכו' - עיין בביאור הגר"א שמפקפק בזה מאד ולפי דעתו יש לזוהר ממנחה ולמעלה אפי' בחנם כי היא תמיד מלאכת אומן ע"ש:

* אפילו מספר ישראל - אגב דאיירינן בענין תספורת ראיתי להזכיר ענין אחד מה שאיזה מהמון נכשלין בו בעו"ה והוא בענין איסור דהקפת פאת הראש וכמו שאבאר כי ידוע דעל איסור הקפת פאת הראש יש ג"כ לאו בתורה והוא הלאו דלא תקיפו פאת ראשכם וי"א דפאת הראש חמור עוד מפאת זקן דעובר על הלאו אפי' אם מעבירים במספרים כעין תער דהיינו סמוך לבשרו ושיעור הפאה הוא מכנגד שער שעל פדחתו ועד למטה מן האוזן מקום שהלחי התחתון יוצא ומתפרד שם וכל רוחב השערות שבמקום זה לא תגע בו יד להעבירם מצד שהוא הכל בכלל פאת הראש

ומשם ולמטה מתחלת פאת הזקן וכמבואר כ"ז בש"ע יו"ד סימן קפ"א ע"ש גם אחד המקיף ואחד הניקף הוא בכלל לאו זה וכמבואר שם ובעו"ה מצוי שמעבירין את הפאות עד סמוך לבשרן ממש ואין משיירין כלל ויש בזה חשש דאורייתא והיה להם לשייר עכ"פ קצת מן הקצת וביותר מזה יש מהבחורים שבעת שהספר מספר ראשו הוא מגלח לו השער שאצל אזנו והוא מחמת שמוטעין שחושבין שפאת הראש נקרא רק מה שאנו קורין פאה ולא כן הוא כאשר כתבנו והוא לאו גמור דאורייתא לד"ה וגם זה הלאו הוא אפילו על הניקף וכנ"ל וע"כ אפילו אם המספר הוא א"י יש לישראל להזהירו שלא יגע בו כלל במקום ההוא וגם במרחץ מותר להפסיק את המספר שלא יגלח במקום ההוא אם יהיו דבריו נשמעין לו וכמבואר לעיל בסימן פ"ד דכדי לאפרושי מאיסורא מותר אפילו במרחץ עי"ש :

* ויש לאדם למעט וכו' - נרשם בירושלמי ובאמת המעיין שם היטב וכן במדרש המובא בד"מ יראה להדיא דאיירי בשבת ולא בע"ש וצ"ל במדרש אלא מן המנחה ולמעלה וכמו שכתבו המפרשים ומ"מ הדין של הרמ"א הוא אמת כדאיתא בגמרא שאמוראים בעצמם היו מבטלים מלמודם כדי להכין צרכי שבת :

סימן רנב

* למכור לא"י ולהטעינו - היינו להטעין לו על חמורו [רש"י שם] אף אם מכר לו מקודם וה"ה להגביה המשאוי על כתפו [משנה שם] או ליתן לו מתנה והלואה ע"ש בגמרא :

* מבעוד יום - ואם הא"י השאיר החפץ אצלו ובא בלילה ללקחו נראה דיש להקל בשעת הדחק ליתן לו אפילו אם איננו אלם דכיון שהאיסור הוא רק משום מראית עין אין להחמיר בזה שהוא רק חשד איסור דרבנן במקום שאין רואין כמו שכתבנו בסוף סי' ש"א ס"ק קס"ה במ"ב [מס' תו"ש וכ"כ בעו"ש בסי' שכ"ה] :

* ליתן בגדיו וכו' - עיין במ"ב דה"ה לכל מלאכות ועיין בב"י דמסיק דאין חלוק בין אם הא"י עושה גמר מלאכה בכלי ובין אם הא"י עושה כל הכלי בשבת כגון שנתן לו הישראל עצים ועשה כלי או מטוה ועשה בגד וכן אין חלוק בין אם העצים והמטוה הוא של ישראל או שבקשהו שיעשה הכל משלו ע"ש :

* אם קצץ וכו' - עיין במ"ב מה שכתבנו בזממה"ז כלים לכובס וכו' כ"כ מ"א וא"ר אך סתם המ"א דבריו מאד ולא פירש אם ר"ל שלא התנה כלל וכדעת הגמ"ר מפני שאין עושין בחנם א"כ למה התנה ע"ז בזממה"ז וגם למה סיים דאטו בכל פעם יקצוץ עמו ואם נפרש דבפעם ראשונה קצץ עמו וקמ"ל דדי בזה וכמו שביאר התו"ש אכתי לא יתפרש מה שהתנה

ע"ז בזה"ז וע"כ נראה שר"ל שהבטיח ליתן לו שכר אך שלא פירש כמה יתן ומה שהקשה בני"א דהא קיי"ל ברמ"ז דלא בעינן קציצה בהדיא נ"ל דעד כאן לא שרינן ברמ"ז שלא פירש כמה יתן לו אלא בהבטיחו שיתן לו שכרו כראוי או שיתפשר עמו [וכן מוכח בתשובת הרשב"א שהביאו ב"י בסימן רמ"ז ע"ש וזהו שכתבו בש"ע שם ס"ב שיתן לו שכרו היינו כראוי לו וכן משמע בח"א אך שסתר עצמו קצת בדבריו במ"ש או שהדבר ידוע שלעולם וכו'] ולכך סמכא דעתיה דא"י וסבר שיתן לו שכרו משלם ודינו כקצץ אבל אם אמר לו הישראל סתם שיתן לו שכר אין דינו כקצץ דהא אין הא"י יודע כמה יתן לו ושמא יתן לו דבר מועט ולכן כתב המ"א דבזמן הזה שכלים לכובס קצבתן ידוע ולא יסבור הא"י שיתן לו דבר מועט לכן אפילו אם אמר לו סתם שיתן לו שכר ג"כ סגי והוי כמו שקצב לו בפעם אחד ששוב בודאי נוכל לסמוך ע"ז תמיד וזהו שסיים דאטו בכל פעם וכו' ומה שכתב עיין ב"י בשם הגמ"ר ר"ל שהוא הקיל ביותר מזה ואולי דכונת המ"א לענין כביסה לפי שקצבתן ידוע לכל אפילו אם לא התנה עמו כלל סגי שסמך שיתן לו כפי הקצבה הידועה [משא"כ בעורות לעבדן שאין ע"ז קצבה ידועה לכן אף שאין עושין בחנם לא סמכא דעתיה דא"י וסבר שיתן לו דבר מועט ושלא כדברי הגמ"ר דמקיל גם בעורות לעבדן] וצ"ע למעשה. ודע דאף שהח"א בכלל ג' דין ג' העתיק לדינא דעת הגמ"ר דכל דבר הידוע שלעולם נותנין שכר על מלאכה זו דינו כקצץ קשה מאד לסמוך ע"ז למעשה דהרי כל הראשונים [והם הרמב"ם והתוס' בדף י"ט ע"א והרא"ש והר"ן והרשב"א בחדושי והמ"מ והא"י והמאירין] כולם כתבו בהדיא בכל מלאכות ואף בעורות לעבדן וכלים לכובס דבודאי אין עושין בחנם ואפ"ה בעינן קצץ וע"כ הטעם כמו שכתבנו למעלה דמפני שאין הא"י יודע כמה יתן לו ושמא יתן לו דבר מועט ע"כ לא סמכא דעתיה לעשות בשביל שכרו ועושה אדעת ישראל ומחזי כשלוחו וע"כ הקיל המ"א אלא בכלים לכובס שהיה בזמנו הקצבה ידוע:

* והוא שלא יאמר וכו' - זהו אסור אפילו בנותן לו כמה ימים מקודם וכמ"ש במ"ב בסימן רמ"ז:

* אסור בע"ש - הרמ"א אזיל לשיטתו בסימן רמ"ז ס"א בהג"ה דמתיר בלא קצץ ביום ה' [מ"א והגר"א] ועיין במ"א דאף שהחמיר הרמ"א שם שלא בעת הצורך כהמחבר בזה הקיל ע"ש טעמו וכן משמע מהא"ר ושי"א דיש להקל בזה בדי' וה':

* ואם ראהו עושה וכו' - עיין מ"ב מש"כ דאם התנה וכו'. דין זה פשוט לכ"ע דהוא בכלל קצץ וכנ"ל ברמ"ז ויש מאחרונים [שלחן עצי שטים הביאו בחדושי רע"א ובסי' מאמר מרדכי] שמקילין עוד יותר דכל שעושה בשכר אף שלא התנה עמו כלל [וזהו לא קצץ הנזכר בכ"מ] אודות השכר אם היה זה בדרך היתר דהיינו שהיה כמה ימים לפני שבת או שמסר לו בע"ש והיה שהות לגמרו קודם השבת א"צ למחות לו כשרואה שעושה בשבת דכיון שעושה עכ"פ בשכר אמרינן בעבידתיה קעסיק:

* בטובת הנאה - ואם הא"י התחיל בעצמו לומר שיעשה לו טובה לפמש"כ הרמ"א לעיל בסימן רמ"ז דזהו דינו כקצץ וכן מד"מ בעניננו משמע

לכאורה דבאופן זה אין להחמיר אבל לדעת המחבר פשוט דאין לחלק בזה דהא לדידיה בכ"ג בחנם מותר לכתחלה למסור דהוא בכלל טובת הנאה ואפ"ה כשרואהו בשבת צריך למחות וא"כ ה"ה בזה וכן משמע מסתימת הפוסקים שלא חילקו בזה אח"כ מצאתי בחדושי רעק"א בס"ד שמחמיר בזה בהדיא :

* טוב להחמיר ולאסור - פ"י שאם עושה בשבת צריך למחות בידו אפילו קצץ אבל לכתחלה רשאי ליתן ולא חיישינן שיעשה בשבת [מ"א] ועיין בפמ"ג בסק"ו דאם הוא יודע ודאי שיעשה בשבת במקום מפורסם אסור ליתנו לו אם לא בספק שמא לא יעשה בשבת ועיין לעיל בסימן רמ"ד בס"ג בבה"ל ד"ה והא"י :

* ויש אוסרין ללבשו וכו' - עיין מ"ב וטעמם שייך בכל מלאכות שהא"י עושה כדאיתא במשנה קכ"ב עשה כבש לירד בו וכו' דאיירי להיש אוסרין אפילו בקצץ וכדאיתא בפוסקים וכן מוכח בבאור הגר"א לקמן בריש סימן רע"ו :

* שהא"י גמרו בשבת - ודוקא אם הוא מלאכה דאורייתא אבל אם הוא מלאכה דרבנן אין להחמיר [פמ"ג בשם המ"א בסימן תקט"ו] :

* שצריך אליו בשבת - היינו שאין לו בגד לשבת כ"א זה ולא הוי כמו לצורך המועד האמור בחוה"מ [ח"מ] :

* שאז יש להקל - עיין בא"ר שתמה דכאן משמע דסומך על המחבר דהעתיק שיטת הר"ן דלא חיישינן לנהנה ממלאכת שבת הואיל וקצץ ולקמן ברע"ו ס"א בהג"ה העתיק זה לדינא בלי שום חולק והמ"א בסק"י"א נתכוין לתרץ קושיתו ולחלק בין הכא להתם וכמו שכתבתי במ"ב אך ק"ק על הרמ"א שם דשבק טעם ש"ל שהובא במ"א והביא טעם דנהנה שמקילין בו בעת הצורך בקציצה. עוד קשה לי לפי תירוץ המ"א למה אוסרין שם במשנה קכ"ב גבי כבש וגבי מילא מים הלא בסתמא איירי סיפא זו ג"כ אפילו בקצץ דומיא דרישא גבי נר דמיירי בכל גווני לפי הכרעת רמ"א והלא בזה הוא דומיא דלבישה דמכוין הא"י רק להשלים פעולתו. ואולי יש לומר דמיירי הסיפא בגוונא דביאר הפמ"ג איסור גבי לבישה לכ"ע דהיינו היכא שמינכר מלתא שהוא עושה לצורך ישראל וכעין זה כתב המאירי בפ"ק דשבת בד"ה יש שואלים וכו' ע"ש במה שתירץ בשם הגאונים שגם הם סוברים כהר"ן בכלים לכובס ועורות לעבדן דמותר בקצץ ללבשו בשבת ואעפ"כ אוסר גבי כבש ונר ע"ש :

* מבית האומן - עיין במ"ב דאפילו מישראל אסור ואם הוא לצורך שבת יש לעיין דלפי מה שכתב הנמ"י וכן הר"ן סו"פ מקום שנהגו דהטעם הוא מפני מראית העין דיאמרו שנתן לו לתקנם במועד אפשר דבשבת ויו"ט לא חיישינן לחשדא זו באומן ישראל וכן לטעם רש"י שם דהוא משום טורח כבר כתב הב"י וכן בא"ר דלצורך שבת לא חיישינן משום טורח אך

לפי מה שכתב התו"ש ופמ"ג דלכך אסור להביא אף ע"י אי"י משום עובדא דחול ושם הלא איירי אף לצורך שבת משמע דאסור גם בזה וצ"ע:

* בשבת ויו"ט - ואם אינו מאמינו שיונח אצלו עד לאחר שבת הנה לענין חוה"מ מבואר הדין בסוף סימן תקל"ד ע"י"ש ולענין שבת אינו מבואר בפוסקים ונראה דאם גם הוא צריך להבגד לצורך שבת יש להקל בזה שיביאו בצינעה לתוך ביתו:

* אבל אי"י שעושה וכו' - עיין במ"ב דהמ"א וכן שאר הרבה אחרונים חולקין ע"ז וס"ל דאין בזה שום יתרון משאר אומן כיון שהולך אצלו ולפ"ז אפילו יודע ודאי שנגמר אצלו בערב שבת או שהיה אומן ישראל ג"כ אסור:

* מותר לישראל וכו' - הנה בב"י הביא בשם הג"א שתי דעות אי יש בזה משום מוקצה אם גמרן ביו"ט ומשמע דס"ל להרמ"א להלכה כדעת המתיר ועיין בסימן שכ"ה ס"י בבה"ל מה שנכתוב שם דלא יסתור להך דהכא:

* מותר וכן וכו' - הנה מדסתם המחבר משמע דס"ל כשיטת הפוסקים דאפילו בשלא נדרכו הענבים מקודם וכן בוסר ומלילות שריסקן אפילו הם מחוסרין עדיין דיכה [כי שלשה דברים יש ריסוק ודיכה ושחיקה ריסוק בתחלה ואח"כ דך אותם באיזה כלי ואח"כ שוחק אותם יפה] מותר היוצא מהן ומה דלקמן בסימן שכ"א ס"י"ט מחמיר במחוסר דיכה שם הוא משום שעושה הפעולה בידיים בשבת ע"כ אסור משא"כ לענין המשקין היוצא מהן [וכ"כ המא"מ והגר"א בביאור דעת המחבר] אבל בא"ר כתב דלהלכה יש לתפוס כאידך פוסקים [היינו סה"ת וסמ"ג וסמ"ק והטור] דאינו מותר המשקה היוצא כ"א בשנידוכו קודם השבת וכן משמע בבאור הגר"א שמצדד כן וע"כ אין להתיר משקין היוצא מבוסר ומלילות אא"כ דכן מבעוד יום וכן ע"י טעינת קורה צריך שיהיו מרוסקין קודם הטעינה דאז תחשב הטעינה כדיכה עיין ב"י:

* בוסר ומלילות - עיין מ"א שהקשה דלמה השמיט הטור שום המוזכר בגמרא ותירץ דשום אינו חייב עליו חטאת אם סחטו אפילו אם לא נתרסק מבעוד יום דמה"ת אינו חייב אלא על זיתים וענבים בלבד ולכן לא גזרו בו על משקין היוצאין ממנו ומה שנזכר בסימן שכ"א ס"י"ט שום היינו לענין לגמור שחיקתו בידיים אבל בזה דמיירי לענין משקין היוצאין בכונה השמיט שום ולפלא דמה יענה בתירוץ אי של התוס' שפירשו פלוגתא דר' ישמעאל ור' עקיבא לענין שיניחנו שיגמר הסחיטה ויאכל אח"כ בשבת ושם איתא בהדיא שום שריסקו ומצאתי שכבר הקשה כן במחה"ש ונשאר בקושיא גם ראיתי בבאור הגר"א שכתב בהדיא דה"ה לשום שריסקו וטעם הדבר נראה דאף דאין איסור דאורייתא על סחיטת השום מ"מ אסור המשקין היוצאין אם לא נתרסקו ומה שכתבו התוס' אח"כ כל היכא דליכא חיוב חטאת המשקין מותרין היינו היכא שכבר נגמר מבעוד יום מן התורה מלאכת הסחיטה שוב ליכא למגזר שמא

יסחוט דכסחוט דמיא אבל במקום שלא הותחל כלל הסחיטה מבעוד יום לא חלקו לענין משקין היוצאין בין דבר שאיסורו מן התורה לדבר שאיסורו מדרבנן ותדע דהא תותים ורמונים ג"כ אין איסור סחיטתן אלא מדרבנן ואפ"ה אסור משקין היוצאין כשהכניסן למשקין והטעם דבעת שגזרו על משקין היוצאין מזיתים וענבים גזרו על כל דבר העומד לסחיטה קצת כזיתים וענבים וא"כ בעניננו נמי דעומדים קצת למשקה כתותים ורמונים דמיא וזהו כונת התוס' מה שכתבו דיותר עומדים למשקה משאר פירות ור"ל דהם כתותים ורמונים וזהו הטעם ג"כ במלילות [ומה שכתב המ"א דבמלילות יש ג"כ איסור דאורייתא כבר נדחקו האחרונים בזה עיין ביד אפרים ובחמד משה] אח"כ מצאתי בעז"ה במאירי בפ"ק דף י"ח וי"ט כמו שכתבנו :

* להשמעת קול - עיין במ"א שמצדד לומר דנתינת חטים לתוך ריחים של מים בשבת ליכא חיוב חטאת דהטחינה אח"כ ממילא אתי והביא ראיה לזה מתוספות די"ח ד"ה ולימא וכל האחרונים דחו ראיתו וכן בסמ"ג וסמ"ק שלפנינו לא נמצא שום רמז לזה וכן ברמב"ם פ"ח אין הוכחה לזה והסכימו האחרונים [היינו הא"ר והאבן העוזר והדגמ"ר והח"מ] למה שמביא המ"א בעצמו ראיה מדברי התוס' דף י"ז ע"ב לענין מצודה דפורס מצודה ובשעת פריסתו נכנס החיה לתוכה ונלכדה דחייב אף דאתי ממילא וכן כשאופה בתנור אף שהאפיה ממילא אתי לבסוף מ"מ מקרי מעשה ממש אף שאינו מקרב האש לגבי הפת אלא הפת לגבי האש והאש פועל פעולתו לבסוף אפ"ה חייב וה"ה בעניננו אף שהטחינה ממילא אתי לבסוף אפ"ה חייב ועיין באבן העוזר שם עוד ראיות לזה. והנה כ"ז מיירי שהמסגרת של המים היה פתוח והוא נותן החטים לתוך האפרכסת ומתחיל תיכף אחר נתינתו להטחן [ואם יש תחתיה עוד תבואה אחרת יש לעיין אם יש בזה חיוב חטאת אפילו לדידהו ואינו דומה לנותן שמן לנר דקיי"ל דחייב משום מבעיר אף דבלא"ה ג"כ דולקת דאפשר דהתם דולקת יותר בטוב ע"י הוספת השמן וגם אפשר דהפתילה גופא מושכת עתה מן השמן הזה משא"כ בעניננו ואפשר לאידך גיסא דכיון דהריחים טוחנין ובודאי יבוא גם לתבואה זו דומה לאפיה ובשול אף שאינו תיכף רק כיון שיהיה נאפה ונתבשל לבסוף חייב הרודה הפת בתנור והנותן הקדרה על האש וצ"ע] אבל אם פותח מסגרת המים בשבת נ"ל דאף להמ"א חייב דהלא תיכף מתחיל להטחן והוא עושה מעשה ממש שעל ידו מסבב גלגל המים והריחים והוא דומה כאלו הוא עצמו היה מסבב הריחים בכחו דחייב וכעין דאמרינן בסנהדרין דאי אשקיל עליה בדקא דמיא אם בכח ראשון הומת חייב דכחו כגופו דמי וה"נ המים הראשונים שיצאו מכחו שהניעו הגלגלים עכ"פ הועילו בודאי שיטחן כגרוגרת על ידם ועיין ב"ק דף ס' דלענין שבת חמירא מלענין נזיקין. וראיתי להתפארת ישראל שכתב דריחים של רוח נ"ל דלכ"ע לית ביה חיוב חטאת אם נותן התבואה לתוך האפרכסת דהרי התראת ספק הוא שמא יפסוק הרוח באמצע ולא נהירא דאפילו אם יפסק הרוח תיכף מ"מ יטחן בודאי כגרוגרת והרבה יותר ע"י הריחים גופא כידוע שכל דבר שדוחפים בכח אפילו אם יפסק כח הדוחף יהיה מתנענע מעצמו עוד במקצת :

* והכי נהוג - ובבאור הגר"א הביא ראיה להיש אוסרים הזה דקי"ל כרבה דחייש להשמעת קול וראיתו זו הובאה ג"כ ברשב"א ומ"מ משמע בד"מ דהיכא דנהוג להתירא אין למחות בידם :

* סמוך לחשיכה - עיין בפמ"ג שמצדד שהוא חצי שעה קודם בה"ש כמו סמוך למנחה וכ"כ בנהר שלום והנה בירושלמי איתא דהאי סמוך לחשיכה הוא סמוך למנחה ור"ל למנחה קטנה והנה כל הפוסקים לא הביאו הירושלמי זולת בפיר"ח ועכ"פ הנכון להחמיר כפמ"ג ונה"ש וגם מהגר"א מוכח דהאי סמוך איננו עם שקיעה ממש :

* בידו - עיין במ"ב דנקט בידו לאפוקי אם תחובה לו בבגדו ואפילו באומן מקרי שלא כדרך הוצאה וכמו שמסיק בב"י דהלכה כר"מ וכמו שפסק לקמן בסימן ש"א ס"ב. והגר"א פסק בבאורו דהלכה כר"י דבאומן אפילו תחובה לו בבגדו חייב בשבת וממילא יהיה אסור לו לצאת סמוך לחשיכה אפילו תחובה בבגדו ומצאתי שגם המאירי והרע"ב פסקו כר"י. עוד כתב הגר"א דכל השקלא וטריא דגמרא אי גזרינן גזרה לגזרה הוא רק בסמוך לחשכה אבל עם חשכה [היינו שסמוך לשקיעה ממש] אסור אף בדבר שבשבת גופא הוצאה דרבנן [ואח"כ מצאתי שגם הפמ"ג התעורר בזה במקצת] ובתפלין שמותר הוא אפילו עם שקיעה ממש ועיין לעיל בסימן כ"ט :

* שמא ישכח ויוציא - עיין במ"א סקכ"ד מה שנתקשה בזה בשם התוס' ועיין בתדושי המאירי שיישב זה :

* מצוה וכו' - לשון זה איתא ג"כ בטור והנה בגמרא איתא חייב אדם למשמש וכו'. ונראה דלהכי שינו הלשון משום דהיה קשה להו דבמתניתין לא אסרו לצאת סמוך לחשיכה אלא אם אוחו דבר האסור לצאת בו בשבת אבל לא שיצטרך למשמש פן יש לו איזה דבר שאסור לצאת בו בשבת וגם שם הלא לא גזרו רק כשרוצה לצאת בהחפץ חוץ לביתו ובזה משמע דאף כשיושב בביתו סמוך לחשכה ג"כ חייב למשמש ולזה שינו הלשון וכתבו מצוה דהאי חייב אינו אלא מצוה משא"כ שם איסורא הוא אבל לפי מה שמחלק הגר"א דמה דנקט חנניה עם חשכה לאו היינו סמוך לחשכה דמתניתין דעם חשכה הכונה סמוך לשקיעה ממש אתי שפיר כל מה שהקשינו דסמוך לשקיעה ממש חיובא איכא למשמש ואף כשיושב בביתו וברמב"ם נמי איתא חייב למשמש עם חשיכה כלשון הברייתא ואח"כ מצאתי בספר נהר שלום שגם הוא נחית לחלק בין ההיא דחנניה להיא דמתני' וכמו שכתב הגר"א :

רנג

סימן

* ליתן עליה - היינו על גב הכירה וגבה נקרא עובי דפנות הכירה וכ"ש נגד חלל הכירה מלמעלה. ואפילו אם היא מכוסה בכסויה ומעמידה על הכיסוי כ"כ רש"י בדף ל"ז והטור לקמן בסעיף זה [עיי"ש בב"י ובי"ח וכן הסכים

המ"א בס"ק כ"ב כהב"ח] אך מדברי הרמב"ם בפ"ג ה"ד שכתב אין משהין אותו ע"ג האש בשבת וכו' עיי"ש משמע לכאורה דע"ג כיסוי אין בכלל על גבה דאפשר שהוא כמו שאם כסה הגחלים באפר דאמרינן דמסתמא שוב הסיח דעתו ממנה ולא אתי לחתויי ועיין בדין י"ג שכתב ואם טח פי התנור בטיט וכו' דמשמע דאף במכוסה יש חשש חיתוי התם שאני שעומדת בפנים משא"כ הכא שעומדת מלמעלה ע"ג הכיסוי אפשר כיון שכיסה את הכירה והעמידה מלמעלה כבר הסיח דעתו מלבשל ואעפ"כ צ"ע בדעתו :

* תבשיל - וה"ה חמין שלא הוחמו כל צרכן לדעה זו דפסק דלא כחנניה
[גמרא] :

* להשהותו עליה - לצורך הלילה כן הוא לשון הטור ואם כונתו לצורך
מחר יש פוסקים שמתירין דלא חיישינן שיבא לחתות וכמו בחייתא [א"ר
ע"ש] ועיין בסימן רנ"ד ס"ה בהגר"א שם ובמ"א שם סק"כ ובא"ר ריש
סימן זה דמדינא אין לסמוך ע"ז דדוקא בחייתא שא"א לאכלו אבל בזה
שאפשר לאכלו חיישינן שימלך לאכלו ויחתה אלא שבדיעבד יש לסמוך
ע"ז רק שלא יהא רגיל לעשות כן וכדלקמן בסימן רנ"ז ס"א בהג"ה לענין
הטמנה וכן משמע בפמ"ג רנ"ד בא"א סק"כ :

* והוא מצטמק ורע לו - בגמרא ל"ז ע"ב איתא כל תבשיל דאית ביה
מוחא [קמח] מצטמק ורע לו לבר מליפתא דאע"ג דאית ביה מוחא יפה לו
וה"מ דאית ביה בשרא וגם לא בעי ליה לאורחין הא לית ביה בשרא או
דקבעי ליה לאורחין מצטמק ורע לו [דע"י הצימוק מתפרך הבשר ואין ניכר ואין דרך
כבוד לתת לאורחין כד] ועיין בפמ"ג במ"ז רנ"ט שביאר דאפילו לית ביה מוחא
ג"כ רע לו בלית ביה בשרא אכן מסוגיא דברכות מ"ד ע"ב משמע
דהצימוק יפה ללפת אף בעצים לחוד [דלא מיבעיא לשמואל דסבר שם כן בהדיא
דריבוי עצים מעלי לה ואפילו לרב ור"י שם דזכרו בשר ויין היינו דזה ג"כ מהני ואת"ל דסברי דצריך
ג"כ בשר ויין היינו לעשותה יותר יפה כדי לשבר כח הלפת לגמרי אבל כ"ע מודו דהצימוק יפה לה
כדי לשבר כחה אף בלא בשר וגם בירושלמי פרק כירה איתא דראשי לפתות מצטמק ויפה לו וגם
דוחק דר"נ שהוא תלמידיה דשמואל יסבור דלא כוותיה] וע"כ דכונת הגמרא דוקא היכא
דאית ביה מוחא אך מרש"י בשבת משמע קצת כהפמ"ג ויש ליישב. עוד
איתא שם בגמרא לפדא [מאכל מתאנים] דייסא ותמרא מצטמק ורע לו והיינו
אפילו בלא מוחא. ובדף ל"ח שם כרוב ופולין ובשר טרוף מצטמק ויפה
לו ועיי"ש ברש"י ובגליון הש"ס בשם הערוך מה שפירש על בשר טרוף. עוד
שם בגמרא דמים חמין מצטמק ורע להן וביצים מצטמק ויפה להן כן
כתב הרמב"ן במלחמות וכמו דאיתא בהדיא בסוף סוגיין ועיין בפמ"ג
שם דמקשה מירושלמי ספ"ק דאיתא שם דבשר בצל וביצה מצטמק ורע
לו ונדחק מאד ליישבו ובאמת פשוט דביצים מצטמק ויפה לו כפשטא
דסוגיין דבבלי הנ"ל וכמו דאיתא ג"כ בירושלמי בפרק כירה בשם ר' יוסי
והאי דספ"ק הטעם דהלא שם מיירי בצלי שמונח אגומרי ומתחרך ע"י
הצימוק וכמו שכתבו הראשונים וכ"כ בפני משה ובגליון הש"ס שם. וכל
שאינו יודע בבירור אם הוא מור"ל או יפה לו ראוי להחמיר בו [א"ר בסימן

שייח ופמינג ברנייט] ועייש עוד כ"ז כתבנו לפי דעה זו ועיין מה שנכתוב אי"ה לקמן לדעה השניה :

* מסיח דעתו ממנה עד למחר - נראה דאפילו אם התנור חומו רב ויכול להתבשל באיזו שעות בלילה במשך הזמן אעפ"כ אם אין דרכן של ב"א להמתין בסעודתם כ"כ בודאי אסוחי מסח דעתיה מיניה ולא אתי לחתויי וכן מורה לשון הרמב"ם בדין י"ד שכתב גבי עססיות ותורמוסין מפני שאין צריכין בישול רב ודעתו עליהן לאכלן לאלתר משמע הא גבי קידרא חייתא שלא יוכל לאכול לאלתר בזמן שדרך ב"א אוכלין לא גזרו חכמים כיון שאין דעתו לאכול אז :

* מותר לסמוך לה - עיין מ"ב מש"כ בשם י"א והוא דעת המ"א לפי מה שביארו רע"א ותמה על הדגמ"ר איך רוצה להתיר בחזרה ובאמת אתפלא על תמיהתו הלא בברייתא דשתי כירות מפורש שם בסיפא דמותר גם חזרה וא"כ לפי הס"ד דגמרא דהוא בכלל סמיכה ממילא מוכח דגם חזרה מותר ואף דמדחי שאני התם דכיון דמידלי שליט ביה אוירא למסקנא דשרינן סמיכה לא צריך להאי שינויא [ומצאתי במלחמות שגם הוא מיייתי ראיה מהסיפא] ואח"כ מצאתי בתו"ש שגם הוא הקשה מהסיפא הנ"ל ונדחק דלפי המסקנא אין זה בכלל סמיכה אבל עכ"פ אין שום תמיה כלל על הדגמ"ר הנ"ל דהוא סובר כמו שכתבנו וגם בתוד"ה מהו איתא דחזרה מותר אפי' לדעה ראשונה ומש"כ במ"ב דאפילו בסמיכה לכתחלה יש מקילין הוא בספר בית מאיר ע"ש. וגם קצת סמך לזה מהרא"ש פ' כירה סימן יו"ד מה שכתב דאצל המדורה שרי משום דדמי לסומך ע"ש :

* מותר לשהות עליה - וה"ה להחזיר אפילו בשבת דכגרופה וקטומה דמיא [גמרא] ועיין בס"ב דין החזרה בגרופה וקטומה :

* אפילו אינה לא גרופה - יש לעיין דבש"ס ופוסקים נקטו לשון שהסיקוהו בקש וגבבא דמשמע דהיה אחר ההיסק ולהכי בעצים אסור משום שמשאירים אחריהם גחלים ואיכא למיחש משום חיתוי משא"כ בקש שאינם משאירים אחריהם גחלים ולפ"ז אפשר דאם הניח הרבה קש שבווער זמן רב אפשר דאסור להשהות עכ"פ בשעה שבווער או אפשר דהש"ס אורחא דמלתא נקט שהיה דרכם להעמיד הקדרה אחרי ההיסק אבל ה"ה בשעה שמסיקים נמי מותר והטעם דבשעה שבווער בלא"ה אין לחוש לחיתויי דלמה ליה לחתות כ"ז כשבווער וא"צ לחתות כ"א בשנכבה וזה אשמעינן דבקש כיון שנכבה לא יועיל חיתויו דכלה גם הגחלת משא"כ גבי גפת ועצים לעולם אסור דיבא לחתות בגחלים אחר שיכלה האש וצ"ע :

* אע"פ שמוסיף הבל - עיין במ"ב דאפילו בשבת מותר ואף שבמ"א כתב דלסברא השניה שרי משמע דלדעה הראשונה דמפרש דלשהות תנן אסור להחזיר בזה בשבת תמוה מאד דבהדיא איתא בגמרא בסיפא דברייתא

זו דאף מחזירין עיי"ש ואפילו אם נימא דבעלמא לענין סמיכה החזרה אסור בה ולא נלמוד מזה משום דמידלי ושליט בה אורא וכמו שכתבנו לעיל עכ"פ בשתי כירות המתאימות ע"כ מותר בחזרה ג"כ לכ"ע כדמפורש בהדיא בברייתא וכמ"ש ומצאתי שגם בהגהת נתיב חיים מקיל אפילו בשבת :

* עד בכדי שיעשו - כדי שלא יהנה ממלאכת שבת [רש"י י"ח ע"ב] והרמב"ם בפ"ג נתן הטעם כדי שלא ישתכר כלום ולא יבא להקל פעם אחרת :

* ואם החזירם אי"י - היינו לצורך ישראל והנה בלבוש כתב דדוקא שלא בידיעת ישראל דאל"ה מתחשב כמזיד ולא נהירא דהא טעם הדין הוא דמזיד בא"י לצורך ישראל כשווג בישראל וכמו שכתב בהגר"א ושם הוא אפילו היה בצווי ישראל וכן מוכח בס"ה בהג"ה דלא אסור בדיעבד ע"י אי"י אפילו אם היה בצווי ישראל כ"א בנצטן לגמרי וכדאיתא בהדיא בבאור הגר"א שם וכ"כ הגר"ז :

* דינו כשכח ושהה - עיין במ"ב הטעם ואף דבחזרה אסור אפילו בשוגג וכדלקמיה הכא מקילינן משום דשם גופא לא פסיקא כ"כ כי הג"א מסתפק בזה וכמו שכתב המ"א. ועיין במ"ב שכתבנו דאפילו הרמ"א דלקמן מודה בהחזיר ישראל אפילו בשוגג דאסור. והנה בהחזירו אי"י והיה מבושל כמאכל ב"ד לכאורה יש להקל לדעת רמ"א דלקמן דהא כתב דדינו כשכח ושהה ובשהיה ס"ל לקמן דסגי כמאב"ד אך יש לדחות דהא מ"מ בחזרה כ"ע שוין דאסור ואף אם נימא דהוא רק איסור דרבנן לחנניה הלא גם איסור דרבנן אסור לעשות ע"י אי"י ואפילו בדיעבד אסור וכמו שכתב הגר"א בבאורו לקמן בס"ה בהג"ה ומה דמקילינן הכא במצטמק ויפה לו אף דבזה ג"כ יש איסור מדרבנן עכ"פ ע"י ישראל משום דאין הישראל נהנה כ"כ ממלאכתו כיון שמקודם היה מבושל כ"צ וכמו שכתבו הפוסקים משא"כ בזה שלא נתבשל כל צרכו הלא עכ"פ הישראל נהנה ממלאכתו. וכ"ש להפוסקים שסוברין דיש בזה איסור דאורייתא ע"י ישראל וכדלקמן בסימן שי"ח בב"י ע"ש ולא שייך דין הרמ"א הכא כ"א במצטמק ויפה לו :

* ואם החזירו ישראל - ומיירי באופן שהחזרה אסור לד"ה דאל"ה אין להחמיר בדיעבד וכעין שכתב המ"א בסקי"ד עיי"ש :

* אלא כשהתחיל להתבשל ולא הגיע וכו' - עיין בחדושי רע"א שכתב דדין זה אינו ברור דיש פוסקים שסוברין דאפילו גרופה וקטומה לא מהני בזה :

* ונהגו להקל כסברא האחרונה - עיין בב"י שהאריך הרבה באלו השתי דעות והעתיק דברי הרא"ש שכתב דמפני שישראל אדוקים במצות עונג שבת ובודאי לא ישמעו לנו ע"כ הנח להם ע"ש משמע מזה דרך משום זה לא רצה למחות וכן הב"י גופא ממה שהעתיק דעה הראשונה בסתמא

והדעה השניה בשם י"א משמע ג"כ דעתו נוטה להחמיר אך מ"מ אין בנו כח למחות במקילין שכבר נהגו העם כהי"א וכמו שכתב הרמ"א וע"כ לפי"ז לכתחלה בודאי טוב לזוהר שיהיה מבושל כ"צ קודם חשכה ולסלקו מן האש אך אם אירע שנתאחר הדבר כגון שבאו אורחים קודם שקיעת החמה והוצרך לבשל איזה תבשיל עבורם יכול להעמיד על הפטפוט לבשל אף שלא יתבשל עד השקיעה רק כחצי בישול סגי ויניחנו עומד על הפטפוט עד שיגמר בשולו ומותר לסלק ממנו בלילה דהא אין עומד על הגחלים :

* על כסא של ברזל - שעומדת בתוך הכירה או בתוך התנור ועי"ז אין הקדירה נוגעת בגחלים. ודע דכירות שלנו שהן מחוברות בבנין עם התנור לכ"ע רק דין כירה יש להן ועיין לעיל במה שכתבנו לענין תנורים שלנו :

* רק שנוהרים לנתקן וכו' - ושרי בזה אפילו כשעומדת בתוך התנור כיון שכבר נתבשלה [היינו לדעה הראשונה כשנתבשלה לגמרי ולהי"א כמאב"ד] ואיננה עומדת עתה על האש :

* כירה שהיא גרופה וקטומה - ואם הוסקה בקש או בגבבא דינה כגרופה וקטומה [רמב"ם] :

* מותר להחזירה - היינו אפילו מצטמק ויפה לו [אחרונים] :

* ולא הניחם ע"ג קרקע - לפי מה שהעתיק הרמ"א מקודם לדינא דבעינן עודה בידו דוקא תו לא צריכינן למכתב שלא יניח ע"ג קרקע אלא המחבר שיטה אחרת יש לו דדוקא ע"ג קרקע אסור דאז בטלה השהיה הראשונה אבל לא במניחה ע"ג ספסל וכדומה בינתיים עיין בב"י. ודע דאם הניחה ע"ג קרקע אף שהיה דעתו להחזירה אסור אפילו לדעת המחבר. בחדושי רע"א כתב דאפילו אם זה המניח היה אדם אחר שאין הקדרה שלו ג"כ מועיל המעשה שלו לאסור שוב להחזיר ע"ג כירה ולא שייך בזה אין אדם אוסר דבר שאינו שלו אך אם עודו בידו. ורק בעת שסילק מהכירה לא היה בדעתו להחזירו אם מחשבתו מועלת לאסור שוב להחזיר זה תלוי במחלוקת הראשונים עי"ש שהאריך :

* ודעתו להחזירה - הנה משמע דתנפס לחומרא בהאבעיות שבעו לזה בגמרא וע"כ ס"ל דתרתני בעינן שלא יניח ע"ג קרקע וגם יהיה דעתו הא ע"ג קרקע אסור אף שדעתו להחזירה וכן סתם המחבר לקמן בס"ג ע"ש וכ"ז הוא דאזיל לשיטתו שכתב בב"י אחר שהביא דעת הראשונים שס"ל להחמיר בהניח ע"ג קרקע בכל גווני כתב ודלא כהגה"מ שכתב בשם ספר התרומה דבדעתו להחזיר אף כשהניח ע"ג קרקע מותר. והנה גרם לו לדחות את דבריו לגמרי מפני שלא ראה לשום דעה המסכמת עם דברי התרומה ובאמת בחדושי הר"ן הביא כן בשם הרא"ה וכ"כ בשלטי הגבורים בשם ריא"ז וכן הוא הכרעת המאירי ע"ש וכן הביא התוס' ר"פ במה טומנין מנהגי המקומות בענין הטמנה וכתבו דשמא ס"ל כהך

לישנא דשרי חזקיה משמיה דאביי בהניחו ע"ג קרקע אם דעתו להחזיר
[וכן כעין זה ברא"ש דתרתוי בעינן אך לבסוף מצא עצה אחרת ליישב המנהג ע"ש] ולפ"ז אפשר
שיש להקל במלתא דרבנן דבדעתו להחזיר אף שהניחה ע"ג קרקע או
שעודן בידו ולא היה דעתו להחזיר כשסילקה יכול להחזיר ועכ"פ בעודן
בידו ואין דעתו להחזיר מסתברא ודאי שיש להקל לעת הצורך מאחר
שגם הרמב"ם השמיטה וכן בהניחה ע"ג ספסל וכדומה והיה דעתו
להחזיר מאחר שגם דעת הרב"י כהפוסקים המקילין בזה :

* ודוקא שהתבשיל וכו' - מקורו מהב"י ואזיל זה לפי מה שפסק המחבר
בשי"ח ס"ד אבל לפי מה שביארנו שם דיש הרבה ראשונים שסוברין
דכשנתבשל כמאב"ד תו לא שייך בישול כשהיא רותחת ישתנה זה הדין
ג"כ לענין חזרה ומ"מ קשה להקל שהוא נוגע בענין דאורייתא :

* אבל לסמוך אפילו סמוך לאש וכו' - ר"ל וכ"ש סמוך לכירה ודע דאפילו
חזרה בשבת מותר וכמה שהוכחנו לעיל בס"א בבה"ל כדעת האחרונים
המקילין בזה אך ג"כ בתנאי שלא נצטנן לגמרי דאם נצטנן לגמרי ועתה
יוכל לחזור לכיד סולדת בו יש חשש בישול :

* ריקנית ע"פ הכירה - ואם הקדרה גדולה שסותמת את פי כל הכירה
אסור דע"ז מכבה את חום האש שבכירה :

* ויזהר שלא ישים וכו' - דאם הניחן ע"ג קרקע אין ע"ז שם חזרה
כשרוצה להניחה אח"כ וכתחלת הנחה דמיא דאסור אפילו ע"פ כירה
גרופה וקטומה ואפילו הרמ"א מודה דהנחה בשבת לכתחלה אסור.
ולכאורה סותר המחבר א"ע דלקמן בס"ה העתיק לדינא את דברי
הרשב"א שהובא בב"י בשם הר"ן פרק כירה שכתב בשמו שם דמותר
ליתן לכתחלה בשבת דאף שהקדרה התחתונה עומדת על האש כיון שהיא
מפסקת ומעמיד הקדרה עליה אין דרך בשול בכך ועדיפא מכירה גרו"ק
והוי כמעמיד נגד המדורה דמותר אף בשבת אם היה מבושל כ"צ נועיין
לקמן בסימן שי"ח סט"ו ובהג"ה פרטי דין זה] ומצאתי בדגול מרבבה שנדחק בזה
וכתב דאפשר דהמחבר סמך עצמו על סברת הר"ן דכיון שאין פאנדי"ש
דרכו לאפותו ע"ג כירה יש להקל בזה ע"ש והוא דוחק גדול דהמחבר לא
ס"ל כלל שיטת הר"ן לדינא וכמ"ש המ"א וכן מוכח מבאור הגר"א בס"ה
דטעם הש"ע דס"ל כשיטת הרשב"א הנ"ל ע"ש אח"כ מצאתי בפמ"ג
שיישב זו הקושיא בטוב טעם והוא דבסעיף ה' שאיירי בעומדת ע"ג
קדרת חמין או תבשיל לא נחשב כלל כעומד ע"ג כירה ולהכי מותר אף
ליתן לכתחלה בשבת משא"כ בעניננו שהקדרה ריקנית ועומדת רק
לסתום את חום הכירה שלא יהיה כ"כ חום נעשית הכירה ע"ז רק כשאר
כירה גרופה וקטומה דאסור ליתן עליה בשבת תבשיל לכתחלה ובאמת
אם היה עומד שם מבעוד יום קדרה שיש בה תבשיל היה מותר ליתן עליה
לכו"ע קדרה זו אף בשבת לכתחלה :

* ובלבד שלא נצטנן לגמרי - עיין במ"א שכתב ואפילו בדבר שאין בו מרק דלית ביה משום בשול אסור אם נצטנן דהו"ל כמניח לכירה לכתחלה בשבת דאסור דלא התירו אלא חזרה עכ"ל וכונתו דהלא קאי על פאנדיש הכתוב למעלה דהוא דבר שאין בו מרק דבזה קי"ל דאין בשול אחר בשול אפילו בנצטנן לגמרי וכנ"ל בסקפ"ו ולזה תירץ דאסור בזה משום דהו"ל כמניח לכירה לכתחלה וחדש בזה דין חדש אבל בביאור הגר"א כתב ובלבד כנ"ל ור"ל דהטעם כמו שכתב בריש ס"ב דבעינן שיהא רותחת דוקא וכמו שפירש הגר"א שם הטעם דאם נצטנן יהיה עוד בשול ע"ש וכן משמע להמעין בד"מ שכתב בדבר צונן נוהגין כהב"י וחוששין להחמיר ומזה נובע דברי הרמ"א בהג"ה זו וידוע דטעם הב"י שמחמיר משום דבעינן שיהא רותחת וכמו שהקשה הב"י בעצמו בתחלה וטעם שיהא רותחת הכתוב בס"ב הלא ביאר שם הב"י בעצמו דאל"ה יהיה שייך עוד בשול ע"ש מכל זה מוכח שהפירוש הוא כהגר"א ומה שהוקשה להמ"א דהלא קאי על פאנדייש דהוא דבר יבש פשוט דהרמ"א כלל בהיש מתירין גם דבר שיש בו מרק וע"ז קאמר ובלבד :

* להחם הקדרה - ואפילו דבר יבש שנתבשל מכבר ונצטנן לגמרי אף דאין בו משום חשש בשול עוד כמ"ש בסימן שי"ח סט"ו אפ"ה אסור לחממו בתנור אפילו ע"י א"י [דאף דתנורים שלנו הם ככירה הלא גם ע"ג כירה אסור בחזרה כשאינה גרופה ואפילו כשהוא חם אסור ולדעת המ"א בסי"ק ל"ו גם בגרופה אסור כשנצטנן לגמרי דהו"ל כמושיב לכתחלה] ואפילו דיעבד אסור גם בזה כשהוא חם עדיין דכשיהיה צונן מתיר בזה הפמ"ג ובקל"ז ע"ש ובסקל"ח כתב דכיון דקי"ל דשבות לצורך שבת שרי לכתחלה ובדבר יבש אין בו רק שבות דחזרה אפשר דהמיקל בזה ע"י א"י אין גוערין בו ועיין לקמן בסימן שי"ח בסופו מה שכתב השע"ת בשם מהרי"ט להקל בדבר יבש שאין בו מרק ליתנו תוך התנור ע"י א"י אף לכתחלה ובסימן זה משמע מכמה פוסקים דאין סוברין כן ועיין במ"א סקל"ו ובתו"ש ומ"מ נראה דיש לסמוך עליו לצורך שבת להקל בזה וכנ"ל בשם הפמ"ג. ובברכי יוסף מצאתי בשם אחד מן האחרונים שמצדד אפילו בדבר שיש בו מרק להקל להחם ע"י א"י אם נצטנן אם אינו נותן ע"ג האש או הכירה ממש שסומך על הפוסקים שסוברים דאין בשול אחר בשול אפילו אם נצטנן וצ"ע אם יש לסמוך ע"ז דמסימן זה לא משמע כן אך אם הוא לצורך שבת ואין לו עצה אחרת אפשר דיש לסמוך על זה :

* וכבר וכו' - עיין בבית מאיר שנתקשה מאד מה ענין הנחה ע"ג קרקע לכאן ולפי מה שכתבנו ניחא :

* לסמוך וכו' - הנה לפי מה שביאר הדגמ"ר בריש הסימן את דברי המ"א בסק"ה מוכח דהרמ"א קאי על סמיכה לכתחלה בשבת וזהו דוחק אחד דמאי קאמר הרמ"א וה"ה לסמוך דמאי שייך סמיכה לכתחלה לענין הנחה ע"ג קרקע ועוד דהאי ענינא קאי לענין חזרה שמוציאן בשבת בבקר מן התנור שהטמינם ומושיבן אצל תנור בית החורף בעודם חמין ויותר נכון כמו שמפרש בחדושי רע"א שם דהרמ"א מיירי לענין חזרה וע"כ

סימן

רנד

* אע"פ וכו' - כדי שיתבאר לך היטב דברי המחבר והרב באלו השתי סעיפים אקדים דברי התו"ש שהעתיק דברי הגמרא והפוסקים בקצרה. גרסינן בש"ס י"ח ע"ב והשתא דאמרת כל מידי דקשיא ליה זיקא לא מגליא ליה דגדיא בין שריק [שטח פי התנור בטיט סביב] ובין לא שריק שפיר דמי דברחא והיינו עז ושריק נמי שפיר דמי דברחא ולא שריק רב ירמיה אסר ור"א שרי וכתבו הפוסקים דקי"ל כר"י וקפריך הגמרא ולר"א דשרי והתנן אין צולין בשר בצל וביצה אלא כדי שיצולו מבעוד יום וקמשני התם בבשרא אגומרי ע"כ [וכתבו המפרשים דר"י נמי מודה לתירוץ זה לפי המסקנא] וכתבו התוס' והרא"ש דבצלי איירי ולהכי ברחא ולא שריק אסור אפילו חי [אף דבקדרה חייתא מותר ליתן לכתחלה סמוך לחשכה] משום דבצלי בלא קדרה מתבשל מהרה שיהיה ראוי לאכילה בלילה ושמא יחתה. והנה לדעת הרמב"ם והמחבר עיקר הטעם דשרי בגדי בין שריק ובין לא שריק משום שאינו צריך רק לחמימות מעט לכך לא חיישינן שמא יחתה שאם יחתה יתחרך ולכך אפילו הוא חוץ לתנור סמוך לגחלים ליכא למיחש שמא יחתה מטעם זה מיהו היינו דוקא אם הוא סמוך לגחלים אבל אם הוא מונח על הגחלים ממש אף בגדי אסור דכיון שהוא מונח על הגחלים ממש בודאי אינו חושש על מה שיתחרך כי חפץ הוא שיצלה מהרה באיזה אופן שיהיה אך בשמונח על הגחלים ממש ונצלה מבע"י כמב"ד שרי גם לדעה ראשונה דבריש ס"י רנ"ג דס"ל דגבי תבשיל לא מהני כמב"ד כמו שנתבאר שם אבל בצלי המונח על הגחלים ודאי שרי כשהוא כמב"ד דבכה"ג ודאי לא יחתה אחר מב"ד שחושש לפסידא דצלי שלא יתחרך כיון שכבר נצלה כמב"ד. ובבשר שור ועז ס"ל לרמב"ם והמחבר דשרי כשהוא טוח בטיט והוא בתוך התנור מטעם דודאי לא יפתח התנור לחתויי דאם יפתח התנור תכנס הרוח ויתקשה הבשר ויפסד ולכן אם הצלי מונח בקדרה כגון צלי קדר דאז אינה מתקשה אם הוא חי לגמרי שרי כמ"ש רסי' רנ"ג אבל אם נתבשל קצת אסור אפילו הוא צלי קדר כיון דאינו מתקשה יש לחוש פן יפתח התנור ויחתה. ולפ"ז הא דמשני התם בבשרא אגומרי היינו כגון שמונח על הגחלים ממש כמ"ש ס"ב דבכה"ג אין חושש לחירוד רק שיצלה מהרה ולכך לא שרי אלא בכמב"ד דוקא וכשהגיע למב"ד שרי לכ"ע אף לדעת הרמב"ם והמחבר ברסי' רנ"ג וכמ"ש. כל זה הוא לדעת המחבר כאן אבל לדעת הרא"ש והטור שהביא הרב בהג"ה עיקר טעמא דשרי בגדי משום דקשיא ליה זיקא ולא מגלי כיסוי של התנור ובזה שרי אף כשפי התנור מכוסה ואינו טוח בטיט אבל בברחא לא שרי אלא דוקא כשהוא טוח בטיט סביב הכיסוי בכה"ג הוא דליכא למיחש לחיתוי דלא טרח כולי האי לסתור הטיחה שסביב פי התנור ומה"ט שרי אפילו הוא בקדרה ואינהו מפרשי דהא דמשני התם בבשרא אגומרי היינו שהתנור אינו מכוסה כלל אלא הוא פתוח לגמרי ולהכי אסור אפילו בגדי מיהו

כשהוא כמב"ד אז שרי גם לדעה ראשונה דברסיי רנ"ג ואפילו אינה מונחת על הגחלים אלא סמוך לגחלים דבצלי שהוא כמב"ד ליכא למיחש שמא יחתה ובזה נתבארו כלל דברי המחבר והרב עכ"ל תו"ש :

* אבל בצלי וכו' - עיין במ"ב שכתבנו אפילו התנור סתום. ודע דכ"ז הוא לדעת הש"ע שפסק כשיטת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש שפסקו כר' ירמיה בגמרא דברחא ולא שריק אסור אבל יש עוד הרבה ראשונים [ר"ה גאון ור"ח ורז"ה ורשב"א וסה"ת ומרדכי] פסקו כרב אשי בל"ב דברחא ולא שריק שרי וע"כ כתב הב"ח דבדיעבד אם עבר או שכח ושהה בתנור מכוסה אף שאינו טוח בטיט מותר מאחר דיש מתירין לכתחלה וה"ה כל כיוצא בזה [ב"ח ומ"א סק"א וא"ר] ונראה דה"ה לקמן שמסיים הרמ"א והכי נהוג כסברא זו והיינו דע"ג האש שהוא מגולה אסור אף בגדי ועוף היינו ג"כ רק לכתחלה אבל דיעבד יש להקל בגדי ועוף אצל האש אף שהוא מגולה לגמרי כיון שהמחבר מתיר לכתחלה כשיטת הרמב"ם :

* וע"ג האש שהוא מגולה - ואפילו הוא בתנור כל שאינו מכוסה הוא כמו שצולוהו בגלוי אצל האש דלא שייך קשיא ליה זיקא דבלא"ה הוא פתוח [מ"א והגר"א בבאור הרמ"א] :

* הכל אסור - ר"ל אפי' בשר גדי והיינו עד שיצלו מבע"י כמאכל בן דרוסאי לדעת זו [ט"ז ומ"א והגר"א] ואפילו בבשר שור סגי בזה השעור ובין כשצולה אצל האש [היינו בסמוך לו] או ע"ג האש הכל שוה לדעתם אבל לדעת הרמב"ם והוא דעת המחבר בס"א וב' ע"ג האש ממש [ל"ד על גבי הגחלים ממש ה"ה בצדי הגחלים כל שנוגע בס' פמ"ג] שוה בשר גדי ושור לשעור מאכל בן דרוסאי כמבואר בס"ב ושלא ע"ג האש ממש כ"א אצל האש בגלוי [וה"ה בתנור שפיו מכוסה ואינו טוח דהכל שוה לדעתם] בבשר שור אסור עד שיתבשל כל צרכו כמ"ש במ"ב סק"ד ובבשר גדי מותר לגמרי וכנ"ל בס"א ולהכי לא הזכיר הרמ"א בפירוש דלדעה זו יש קולא בנצלה מבע"י כמאב"ד דמותר אפילו בבשר שור דלא צריך לזה דכבר כתב הרמ"א לעיל ברנ"ג סוף ס"א דאפילו בקדרה נהגו להקל דסגי בכדי מאב"ד [הגר"א ושי"א ליישב קושית הטי"ז] :

* אין צולין וכו' - עיין במ"ב שכתבנו דלענין סמוך לגחלים שוה להמחבר בצל וביצה לבשר גדי והוא פשוט דהלא טעם של בשר גדי הוא שממהר להתבשל בצלי שאין צריך חיתוי וממילא החיתוי יקלקלהו וכ"ש בשאר דבר חוץ לבשר שהוא יותר ממהר להתבשל טפי מגדי [נראה דלענין קדרה חייאת הלא אף בגדי שרי דמסיח דעתו ממנה שלא יתבשל בערב ולענין שארי דברים חוץ מבשר לא מהני חייאת כמו שכתב המ"א בסק"ד] שהחיתוי יקלקלהו :

* אבל כשנצלה וכו' - ואפילו האוסרין בריש סימן רנ"ג לענין בשול וסבירא להו דבעינן שיהא מבושל כ"צ הכא לענין צלי לכ"ע סגי בכדי מאכל ב"ד :

* ונצלה בשבת באיסור - ואם בין השמשות ג"כ בכלל זה ומתי נקרא בה"ש עיין לעיל בסימן רנ"ג ס"א בבה"ל :

* אסור - עיין בבה"ל לעיל בס"א בד"ה אבל בצלי :

* ואומר לאחרים שאין להם וכו' - נראה שהוא עצמו אסור לרדות בשבילם אף דהם צריכין לגי' סעודות דכי אומרים לו לאדם חטוא כדי שיזכה חברך עיין שבת ד"ד ע"א דאמרו זה אף לענין להציל את חברו מאיסור מלאכה דאורייתא וק"ו בזה :

* וצורך שבת הוא רודה כדרכו - מדברי הפמ"ג משמע דכונת השי"ע הוא דוקא ג' סעודות דזה קרוי צורך שבת ואין מוכרח זה בכונת הר"ן לענ"ד. ועוד אפשר לומר דאם רוצה לאכול מפת זה שהוציא גם זה קרוי צורך שבת דדוקא לעיל שהדביק באיסור התנה השי"ע כשאין לו מה יאכל פת אחר אבל לא בזה :

* אבל אם הוא טוח בטיט - אף דבס"א משמע דלהרמב"ם והוא דעת המחבר שם דבזה לא מהני טוח לא רצה הרמ"א להביא דעת החולקים אכל בו משום דכבר כתב שם בס"א דהכי נהוג כסברא זו והוא אזיל לשיטתו אח"כ מצאתי שגם הגר"א רמז לזה :

* מותר להוציא יותר משלש סעודות - עיין במ"א שכתב וז"ל מידי דהוי אחררה ע"ג גחלים כמ"ש ס"ה [רי"ן] ומיירי בהדביק בהיתר כמ"ש שם עכ"ל וקשה דמשמע מיניה דאי הדביק באיסור דהיינו שלא היה שהות כדי קרימת פנים לא מהני תנורים שלנו אף לענין הוצאה ואמאי נהי דאסור להסתפק מהן יותר מג"ס מפני שנאפה באיסור וכמו שהסכים המ"א לעיל בסק"י עכ"פ ההוצאה מתנור יהיה מותר דהרי לא שייך רדיה בשלנו וכיון דצריך להוציא לצורך הג"ס ממילא הטלטול הוא לצורך שבת ומותר להוציא בשביל זה כל הפת וכמו שכתב בחמד משה לענין הדביק בהיתר דאף דאין צריך לאכול מהן אלא מקצת מותר להוציא כולו דעל כל אחד נוכל לומר דחזי ליה ועוד דהמעין בב"י יראה להדיא דמוכח דהב"י קאי אהדביק באיסור וע"כ נלענ"ד דכונת המ"א במ"ש ומיירי היינו רבינו ירוחם מיירי באופן זה ובאמת ר"י מיירי דוקא באופן זה דהלא הוא ס"ל שם מקודם דכל הסוגיא דשכח פת בתנור דפי' כל כתבי מיירי דוקא בשהדביק בהיתר דבלא"ה אסור לטעום כלל מן הפת כדן תבשיל ששכח ושיחה באיסור [וגם הרמ"ק שהובא בכ"מ והג"א ספ"ק ס"ל כן] וכיון שאסור לטעום ממנו ממילא אסור להוציאו ולטלטלו לצורך חול וכמו שמסיק המ"א אבל לפי דעת השי"ע שפוסק כהר"ן והרמב"ם דאפי' בשהדביק באיסור בשוגג התירו לו לגבי פת שיאכל ממנו ג"ס ממילא בתנורים שלנו שאין בהם איסור רדיה מותר להוציא כל הפת וכנ"ל [והב"י שכתב ביאורו על דברי ר"י קצת מוקשה לפ"ז ויש ליישב דכונתו העיקר להוכיח דלהר"י מותר אף ביותר מג"ס ואף דהוא מיירי בהדביק בהיתר ממילא נשמע לדין בהדביק באיסור דמותר להוציא אף יותר מג"ס דחד שוה לשיטת הר"ן הדביק באיסור כמו לדידה בהדביק בהיתר] אך מפני שהוא קצת דוחק בדברי המ"א וגם הפמ"ג מבארו כפשטיה לכן העתקתיו במ"ב דדוקא בהדביק בהיתר. ועכ"פ נ"ל דאפי' הדביק באיסור סמוך לחשכה בשוגג והוא מקום פסידא שיתקלקל הפת דמותר להוציא כולו דבלא"ה דעת הא"ר להקל בתנורינו במקום פסידא אפילו אין בדעתו

לאכול כלל משום זה אך הוא מיירי בהדביק בהיתר ואנו נקיל בשהדביק באיסור וכשצריך לאכול ממנו הג"ס כנ"ל:

* עססיות ותורמוסין - עיין במ"ב דה"ה לכל מיני קטניות כ"כ התו"ש ברנ"ג וגם הפמ"ג זכר כמה פעמים דלא נזכר היתר חייתא רק בבשר שהוא קשה ומסיח דעתא ופלא ראיתי שהמ"א ג"כ ציין בסק"ב וה"ה לכל מיני קטניות שממהרין להתבשל ופירשו את דבריו דר"ל ולכן אפילו בקדרה אסור וציין ע"ז רי"ו ועיינתי שם היטב ולא משמע מידי וקצת משמע להיפך וכן מרש"י י"ח ע"ב ד"ה האי קדרה חייתא ע"ש והלא הרי"ו העתיק ג"כ דברי רש"י אלה וכן הרשב"א והר"ן העתיקו לשון רש"י בזה ומשמע לכאורה דוקא עססיות ותורמוסין אבל שאר מינים שאינם קשי הבשול כ"כ דינן כקדרה חייתא. ואולם לדינא אין להקל דהשי"ע תפס בשיטתו בפירוש העססיות כפירוש הרמב"ם שהן קלי הבשול והברייתא מסייעתו דנקט להן דומיא דחבית של מים דסיפא ולפ"ז אין להקל ג"כ בכל דבר לבד מקדרה חייתא שענינו רואות שע"י חיתוי ממהרות להתבשל אף בלילה:

רנו

סימן

* והוא במקום התקיעות - עיין בפמ"ג מש"כ בשם הרמב"ם. והנה כיון שהוא במקום התקיעות ע"כ אפילו כשחל ע"ש ביו"ט ג"כ יש להכריז כמו מאז שהיו תוקעין בו כמשאחז"ל ועיין בפמ"ג שכתב דיו"ט ע"ש ראוי להקדים באמירת ברכו או קבלת שבת בעוד יום גדול כפי מה שכתב המ"א בריש סימן תקכ"ז דסמוך לחשיכה אסור מן התורה לבשל מיו"ט לשבת דלא שייך הואיל. ובטשאלני"ט שנותנין מבעוד יום לתוך התנור לצורך שבת יזהר ליתן מבעוד יום כ"כ שיהא ראוי לאכול עכ"פ כמאכל בן דרוסאי ע"ש:

רנז

סימן

* י"א דאם שכח והטמין וכו' - עיין במ"א שכתב דדוקא בנתבשל כל צרכו אבל אם נגמר בשולו בשבת אסור דודאי לא עדיף משהיה ולא העתקתיו משום דלפי מאי דפסקינן כהי"א בשהיה לעיל דכמאב"ד מותר ממילא ה"ה הכא וכבר הקשה כן התו"ש [והפמ"ג נדחק מאד ליישב ולא נהירא] ומפני חומר הענין נ"ל דדעת המ"א שלא לאחוז הקולא בשני ראשין דהיינו לפסוק בעניננו כהי"א דשוה לשהיה ובשהיה נפסוק ג"כ כהי"א שם ודי אם נקל בזה בכל צרכו ועיין בח"א שהעתיק ג"כ לדינא כהי"א הזה ודוקא בכל צרכו ואולי ג"כ טעמו כמו שכתבנו ומ"מ במקום הצורך אפשר דיש לסמוך בדיעבד בשוגג אף בנתבשל רק כמאב"ד וכדעת התו"ש וכן משמע בשלחן עצי שטים וראיתי בבאור הגר"א שכתב שדעת הי"א

נדחה עיי"ש והיינו מעיקר הדין אבל מ"מ קשה מאד להחמיר בדיעבד אחרי שהרמ"א בעצמו סומך ע"ד המקילין לענין דיעבד בהטמין לצורך מחר וה"ה לענין שכח דחד טעמא לתרוייהו וכפי מה שכתב הגר"א :

* וע"ל סימן רנ"ג - איני יודע כונתו ואולי למה שכתב שם בס"ה דאסורין להטמין תחת הבגדים אף שהוא דבר יבש או למה שכתב שם בהג"ה דאף ע"י א"י אסור :

* בזמן ששלשתן לחין - עיין במ"ב והנה המ"א פסק כדעת הרמב"ם דס"ל דבכל גווני אסור ועיין בב"ח שכתב דדעת הטור שסותם בזה להחמיר משום דס"ל לדינא כדעת הרמב"ם אלא שהרבה ראשונים לא ס"ל כן מש"ה דעת כמה אחרונים להקל בזה. ונ"ל דטעם הטור הוא דאף דבגמרא דילן מסתפק בזה כיון דהירושלמי פרק במה טומנין פשיטא ליה בזה לאיסור בכל גווני כוותיה נקטינן וכמו שכתב בספר יד מלאכי :

* גורם לה להתבשל - כתב המ"א כשטמונה בדבר שאינו מוסיף הבל פשוט שאינו גורם בשול כלל אלא מיירי בדרך שכתב בס"ח [והיינו שהקדרה עומדת ע"ג כירה שיש תחתיה גחלים] [קטומים דאל"ה אסור להעמיד שם להמחבר קדרה שאין מבושלת כל צרכה] ולמעלה מכוסה בבגדים בענין שאין נוגעים בקדרה וכמבואר בס"ח דמותר להטמין בדרך זה ואז גורם בשול ע"י הוספת כיסוי] ובספר בית מאיר חולק עליו וכתב דפשטיות הטור והש"ע משמע דמיירי בכל גווני וכ"כ בספר נהר שלום והטעם כתב בספר בית מאיר דכשטמין דבר רותח שעומד ברתחתו ומתבשל אף שמטמין בדבר שאין מוסיף הבל אלא מעמידו בחמימותו וברתיחתו כל שעה שמאריך הרתיחה והבישול מתבשל המאכל יותר ובהוספה גורם בשול וזה מוכח מפרש"י דף נ"א ונוטל את הגלופקרין אם ירא שמקדיח תבשילו אף שגלופקרין אינם מוסיפין הבל עכ"ל וכן מוכח בבאור הגר"א דסבר כהב"מ והוא בתחלת ס"ב דהביא ראיה שם דאפילו נתבשלה כל צרכה מהא דת"ר ע"ש ולכן לא העתקתי דברי המ"א להלכה :

* אבל בדבר המוסיף הבל וכו' - עיין בתו"ש שכתב דבחול מותר אף שגם הוא מדברים המוסיפין הבל זהו רק לדברים חמין אבל לדברים קרים מקרר הוא :

* אפילו להטמין צונן גמור וכו' - עיין בבאור הגר"א שהביא המקור מהא דשבת מ"ח דנזהיה רבא לעבדא דריש גלותא דאנח כוזא דמים צוננין אפומא דקומקומא דחמין ואסר ליה משום דמוליד חום והוי כדבר המוסיף הבל הרי דבמוסיף הבל אסור אפילו צונן ע"ש בדבריו ומ"מ צריך שתדע דלא הוי כמוסיף הבל ממש דאי הכי אפילו מבע"י אסור והאיך פסק הש"ע לקמן ברנ"ח דמבע"י מותר וכן מוכח בהגר"א שם בהדיא דלא אסור אלא בשבת ומשמע שם דלא מקרי מוסיף הבל אלא הכונה דמשום שמוליד חום בדבר הקר שוויהו רבנן לענין זה כמוסיף הבל דיהיה אסור עכ"פ בשבת וכעין זה ביאר בדמשק אליעזר ע"ש בסימן רנ"ח :

* וכן עיקר - שכן פסקו כל הפוסקים ושיטת היש מקילין היא שיטה יחידאה:

* כל צרכו - עיין במ"א שכתב דלדעת י"א אפילו נתבשל כמאב"ד ועיין בא"ר שחולק עליו ועיין בתו"ש מה שכתב בזה ולבסוף מסיק גם הוא דבכונה נקט הרמ"א כ"צ לאשמעין דבפחות מזה אף במקום שנהגו להקל יש למחות בידם מאחר דגם בשהיה יש דעות בזה ע"ש:

* נוגעים בגחלים - עיין במ"א סק"ח דמשמע מיניה דלדעת הרמ"א לעיל ברנ"ג סוף ס"א דסובר דאפילו כשנוגעים בגחלים ג"כ שרי הוא אפילו כשמכסה מלמעלה בבגדים ובענין שאינם נוגעין ובספר א"ר חולק עליו וסובר דכיון שהוא מכסה מלמעלה בבגדים גם הרמ"א מודה דאין להקל אלא כשאין שולי הקדרה נוגעין בגחלים:

* שרי לכ"ע - עיין בט"ז שכתב דצריך לזהר שלא יעמיד הקדרה אצל דופני התנור דאז נראה כהטמנה וכו' עיי"ש והביאו בבה"ט ולא העתקתיו כי כמה אחרונים השיגו עליו דאין זה קרוי הטמנה כיון שמגולה משאר הצדדים [עיין בבגדי ישע ומא"מ ופמ"ג] ובפרט לפי המבואר במ"ב דאף בדרך הטמנה ממש איתא באור זרוע להקל בטוח בטיט וכ"ש בענין זה נראה דאין להחמיר בזה כלל:

סימן רנח

* מותר להניח מבע"י וכו' - ואם הקדרה התחתונה מונחת ע"ג האש אז יש לזה דין מוסיף הבל ע"י האש וכדלעיל בסימן רנ"ז ס"ח ואסור אפילו מבע"י לכסות עליהן בבגדים מלמעלה משום הטמנה ואם אין מכסה בבגדים יש לזה דין שיהוי וצריך שיהיה הדבר קר נתבשל כמאב"ד מבעוד יום לדעת הרב לעיל בסימן רנ"ג. כן כתב המ"א והפמ"ג ועיין לקמן בסימן שי"ח בבה"ל בס"ו:

* שאין זה כטומן וכו' - עיין במ"ב במה שכתבנו דאם עשה דרך הטמנה בשבת אסור אפילו אם אין היס"ב כן מוכח בר"ן בשם רבינו יונה והועתק בהגר"א ומשמע שם שכן דעתו שמסייע לשיטתו זאת עיי"ש ומדברי הפמ"ג במ"ז משמע דבעניננו שהוא צונן אם לא יוכל לבא ליד סולדת בו שיהא חייב משום מבשל אפילו דרך הטמנה שרי [דהא לדידיה ס"ל להב"י דמה שנוגע במיחם וטמונה בו במקצתו הוא בכלל הטמנה ואפ"ה שרי אם לא יהיה עי"ז יס"ב] ודלא כרבינו יונה והגר"א אבל אין דבריו מוכרחין בדעת הב"י דהמעין בב"י בכל האי ענינא יראה דלא מיירי דרך הטמנה אלא שמעמידו למעלה מגולה כולה ולכן מותר בשבת אם אין יד סולדת בו אבל אם היה הטמנה אפשר דגם הוא מודה לר"ן בשם רי"ו. ומה שכתב בב"י הטעם דמתקורר היינו לפרש טעם דברי הטור שכתב שאין זה כטומן בדבר וכו' דמשמע מיניה דמבעוד יום אפילו דרך הטמנה שרי. והנה במחה"ש ביאר דלדעת

המ"א אין צריך לפרש דהיה דרך הטמנה וכן משמע בסוף דברי ה"ט"ז ואעפ"כ נראה דלדינא אין מוכרחין לומר דפליגי אב"י דמשמע לטעמו דאפילו דרך הטמנה שרי ובפרט דהתו"ש והגר"א כתבו בהדיא כן וע"כ העתקתי דבריהם. ודע דהכא כתב הב"י הטעם דמתקורר וכמו שכתבנו במ"ב ולעיל בסימן רנ"ז הכריע הב"י בעצמו לענין העמדה ע"ג כירה קטומה דמקרי מוסיף הבל אף שמתקורר מחמת עצמו ודלא כרש"י [וכבר הקשה כן בספר מאמר מרדכי] וע"כ דשם חמירא מחמת שחוס הכירה גדול מאד :

סימן

רנט

* פי' כל דבר רך וכו' - וגרירת בגדים בלויים עיין במ"א ונראה שלא היה לפנינו מה שכתוב לפנינו כי באמת הוא ממציינים והמ"א השמיט זה וכנראה שבכונה השמיטו אף שכתוב זה ברש"י במשנה היינו לדינא דהטמנה אבל למה שכתוב פה שמוכין חשיבי מגיזי צמר ע"כ לא איירי במוכין כזה שמוכין רק לעשות לבדים :

* אבל אם נתנם לאוצר לסחורה - עיין במ"א שכתב דדוקא כשמקפיד עליהם מלהשתמש בהם שום דבר ולא העתקתיו מפני השגת האבן עוזר עליו ע"ש וכן בא"ר מפקפק עליו והפמ"ג הביאו ודע דדעת הא"ר להסכים לשיטת הראשונים הסוברין דמוכין דינו כגיזי צמר כ"ז שאינם עומדים לסחורה וע"י הטמנה בעלמא שרי למחר לטלטלינהו וע"ש שהביא דכן הוא שיטת הבה"ג ולענ"ד דכן הוא ג"כ שיטת הר"ח שהרי לא העתיק בדף מ"ח הסוגיא דאביי לגבי מוכין וע"כ דס"ל כבה"ג דמאחר דקי"ל כרבא בגיזי צמר דבהטמנה בעלמא שרי לטלטלינהו וכמדסיק רבינו שם דבתראה הוא ה"ה נמי לגבי מוכין ונדחה הא דאביי אמנם הרבה ראשונים פוסקין כאביי וכמובא בב"י ומ"מ במקום הדחק נראה דיש לסמוך ע"ז :

* צריך שייחדם לכך לעולם - עיין בב"ח שכתב דאפילו הטמין כמה פעמים לא מהני בזה כ"ז שלא יחדן לעולם וזה גרוע ממוכין ע"ש טעמו :

* ויש אומרים שאפילו טמן וכו' - הנה בא"ר ושי"א כתבו דהעיקר כדעה הראשונה וכן משמע מהמחבר ובבאור הגר"א הביא ראייה מהירושלמי להיש אומרים ועיין בספר תוספות ירושלים מה שכתב בזה :

סימן

רס

* מצוה וכו' - ומשמע בגמרא דאפילו מי שתורתו אומנותו יש לו לבטל כדי לקיים רחיצה בחמין דמביא שם הגמרא מר"י בר אלעאי אך שם בדידיה לא נזכר כ"א פניו ידיו ורגליו :

* כל גופו - עיין בא"ר שמפקפק בדין הטור ונ"ל דאם לא השיג בבית המרחץ מים חמין רק מועטין מוטב שירחץ בהן פניו ידיו ורגליו דהוא מבואר בגמרא בהדיא :

* בחמין - ובפושרין יש לעיין כיון דבגמרא נזכר חמין ופושרין אין בכלל זה וכמו שהביא בשע"ת לקמן בסימן שכ"ו לענין איסור רחיצה בחמין בשם הנ"ב אך על ההיא דהנ"ב גופא יש לעיין הרבה וכמ"ש שם אבל בצונן בודאי לא יצא בזה ידי המצוה אך אם לאחר שנשתטף בצונן נתחמם היטב ע"י הבל הזיעה שהעלה על עצמו לכאורה הוא בכלל רחיצה בחמין וראיה ממה דאיתא לקמן בסימן שכ"ו ס"ד דלא ישתטף אדם בצונן ויתחמם כנגד המדורה וכו' ונמצא כרוחץ כל גופו בחמין ואפשר דשם מפני שהוא להחמיר ולא להקל :

* לחוף הראש - בב"ח העתיק בחמין ובאמת לא נזכר חמין בהפוסקים ובכל מידי דמהני למיחף הראש סגי ובזמן הגמרא היה דרכם ע"י איזו נתר וכדומה וכדאיתא בשבת נ' ע"ב ברש"י ד"ה חופף ע"ש :

רסא

סימן

* בין השמשות - ועיין מ"ב סק"א ולא הוי ס"ס דספק חסרון ידיעה אינו נכנס כלל בגדר ספק [ואפילו לענין מעשר דהוא דרבנן וכ"ש לענין הדלקה כ"כ הפמ"ג] משא"כ בין השמשות דהוא ספק לכל העולם [אחרונים] ועוד נ"ל דמש"ה לא הוי ספק דהוא משם אחד ספק יום ספק לילה :

* ואין מטבילין וכו' - עיין במ"ב שכתבתי דאם הוא צריך לשבת וכו' והנה בתשובת שאגת אריה סימן נ"ו חוכך להחמיר בכלי מתכות אף בה"ש ואין דבריו מוכרחין שם וכן כל האחרונים לא חילקו בזה :

* את הכלים - עיין במ"ב ועוד אפשר לומר דאיירי לענין כלים טמאים בלחוד ואתא לאשמעינן בזה דכהיום ג"כ חל גזירת חכמים דאסור להטביל כלים טמאים לטהרן אף דהיום אין נראה כמתקן שאין טומאה וטהרה נוהג עתה ומה תיקון יש בהטבלה ואפ"ה אסור משום דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו עיין ביצה ה' ע"א ומיושב בזה קושית הע"ת ע"ש :

* ואין מדליקין - עיין במ"ב במש"כ בשם הפמ"ג וחולק על התו"ש דנסתפק בעשה בזמן תוספת שבת או בבין השמשות והוא הביא ראיה להחמיר לענין בה"ש ולענין תוספת שבת מצדד להקל והנה עצם זמן בין השמשות ידוע שיש דעות בין הפוסקים ועי' לקמן בס"ב ובמש"כ שם בשם האחרונים איך שיש לנהוג למעשה ליזהר להדליק קודם שקיעת החמה דאל"ה לכמה פוסקים הוא ספיקא דאורייתא אך בדיעבד אם עבר והדליק או שעשה שאר מלאכה אחר השקיעה בזמן דאיכא דעות בין

הפוסקים יש להקל בדיעבד ליהנות ממנה ודומיא שכתב המ"א בסימן שכ"ג ס"ק י"א לענין הטבלת כלים חדשים דאם עבר והטביל דמותר להשתמש בתוכה הואיל ויש מתירין לכתחלה :

* ומערבין וכו' - וה"ה דיכול להניח אז עירובי תבשילין [א"ר בשם המרדכי] :

* עירובי חצרות - היינו אפילו לדבר הרשות כן מוכח מלבוש. והטעם דכל עירובי חצרות הוא בכלל מצוה וכמ"ש בסימן שס"ו ס"י"ג דמצוה לחזור אחר עירובי חצרות ולא גזרו בבין השמשות והכ"מ כתב דמ"מ לא מקרי בשביל זה ע"ח מצוה אלא שהתירו מטעם שהוא טרוד ונחפז עליה [תו"ש]. ומוכח מדברי המ"א בסימן ר"ס סק"ג שמהדר למצוא טעמים על מה שצריך לזרז על עירובי חצרות קודם בין השמשות דפסיקא ליה דבבה"ש יכול לברך ג"כ כשמניח הע"ח ולא הוי כשאר דברים דקי"ל ספק ברכות להקל והטעם צ"ל דלענין ע"ח דקיל עשו הדבר כאלו הוא יום ודאי. ואם ספק לו על הזמן גופא אם הוא בין השמשות או שהוא כבר לילה יזהר שלא לברך ולענין עצם העירוב יש לכאורה להביא ראיה ג"כ להחמיר דלא אמרינן בזה ספיקא דרבנן לקולא ממה שכתב הב"ח והביאו המ"א בסק"א דספק בין השמשות [היינו או שהוא יום או שהוא בין השמשות] הוא נידון כבהש"מ וכתבו האחרונים הטעם דספק חסרון ידיעה אינו נכנס כלל בגדר ספק וע"כ לא הוי ס"ס ונידון כאלו היה ודאי בין השמשות וה"ינ בעניננו להיפך ויש לעיין ועיין לקמן במה שכתבנו בכללי שיעורי הזמנים איך יש לנהוג למעשה :

* להדליק נר - עיין לקמן בסימן רע"ו במ"א סק"ז ונ"ל דבבין השמשות אין להחמיר אם הוא מצטער מזה דהוא בכלל מה שכתב או שהוא טרוד ונחפז עליה :

* שעה או ב' קודם חשיכה - לכאורה בשתי שעות קודם חשיכה הלא הוא קודם פלג המנחה ואין בקבלתו כלום וכמו שכתב המ"א בסק"י ואפילו בעצמו היה יכול להדליק ואולי דמהר"ו סובר כסברת הב"ח שנביא לקמן :

* י"א שצריך וכו' - נקטו בלשון י"א משום דהרמב"ם חולק ע"ז כמו שמבואר בב"י ועיין בבאור הגר"א שפוסק כהרמב"ם [וצע"ק שם בדבריו שכתב דמסקנת תוספות הוא ג"כ כהרמב"ם ואינו מבואר כ"כ שם ברי"ה ובמו"ק דף ד' ע"א בתוד"ה מה להלן מוכח בהדיא דסוברים דתוספת שבת הוא מדאורייתא ואולי דהיה לו גירסא אחרת בתוספות ר"ה וגם ראיתו שהביא ממה שאמרו בשבת דף י"ח ב"ה מתירין עם השמש אינה כ"א לפי שיטתו שפוסק כשיטת הגאונים דתיכף משנכסה החמה מעינינו הוא בכלל בהש"מ משא"כ להשו"ע אינה ראייה כלל] ובא"ר כתב דלענין דינא נקטינן כהי"א הזה משום דכל הראשונים סוברין כן [מסוגיא דר"ה ט' ויומא פ"א] וכן בשו"ע לקמן בסימן רצ"ג ס"ב סתם כהי"א הזה. ודע דלענין זמן בע"ש אין נ"מ כ"כ דלשניהם מתחיל האיסור מלאכה אחר שקיעת החמה ולא קודם ואדרבה להגר"א לשיטתו חמיר יותר דלדידיה שפוסק כשיטת הגאונים תיכף משתשקע החמה דהיינו משעה שנכסה החמה לעינינו הוא בכלל בהש"מ ויש בזה

ספק איסור סקילה משא"כ תוספת שבת אין בה כ"א עשה בעלמא וגם תלוי ברצונו בזמן ג' מילין שאחר השקיעה כמבואר בשו"ע. ודע עוד דמדרבנן אפילו להרמב"ם מצוה להוסיף מעט מחול על הקודש וכדמשמע פשטיה דלישנא דהרב המגיד שהובא בב"י. ומה שהקשה בב"י דא"כ לא היה לו להרמב"ם להשמיט דין זה דהוספה באמת כבר כללו במה שהביא דין התקיעות שהיו תוקעין ע"ש בפרק ה' [כנה"ג בשם הראני"ח] וכ"כ בבאור הגר"א דאפילו להרמב"ם מצוה להוסיף מחול על הקודש מהא דתקיעות הנ"ל [ולכאורה נראה דגם במוצאי שבת מצוה לכ"ע להוסיף מחול על הקודש מעט דאפוקי שבתא לא גריעא מעיולי אלא דלהרמב"ם יהיה זה מדרבנן ולש"פ מדאורייתא] ולפ"ז להגר"א חמיר יותר גם בענין זה דלדידיה מצוה להוסיף עכ"פ מדרבנן מעט קודם השקיעה ואלו להשו"ע לא מחייבין כלל קודם השקיעה. ובאמת לשיטת הגאונים דקיימי בשיטת הגר"א לענין בהש"מ וכמו שנכתוב לקמיה אם יסברו כדעת הרי"ף ושאר הראשונים שצריך תוספת הא דתנן ב"ה מתירין עם השמש ע"כ לאו דוקא עם השמש ממש אלא מעט קודם משום תוספת ויהיה בזה לדידהו חששא דאורייתא :

* מתחלת השקיעה - טעם לכל זה דהנה בפסחים צ"ד איתא דמשקיעת החמה עד צאת הכוכבים שיעור ד' מילין ובשבת [ל"ד ל"ה] איתא דמשקיעת החמה מתחיל בה"ש [לרבה אליבא דר' יהודה דפסקין כוותיה] ואמר שם דמשך בה"ש תלתא רבעי מיל ואח"כ הוי לילה ואמרין שם דג' כוכבים בינונים הוי לילה א"כ קשה אהדדי וע"כ תירץ ר"ת וסיעתו לחלק בין שקיעת החמה דפסחים לשקיעת החמה שבשבת שם דהיא דפסחים הוא התחלת השקיעה משקיעת גוף השמש כשנכסה מעינינו ומאז עד צה"כ ד' מילין ומשתשקע החמה שבשבת שם הוא סוף השקיעה שהוא כשנשקע גם אור השמש מרוב הרקיע לבד לצד המערבי ומאז מתחיל בה"ש שהיא ג' רבעי מיל קודם צה"כ ומהתחלת השקיעה שהוא שקיעת גוף השמש עד סוף השקיעה הנ"ל הוא יום והוא משך ג' מילין ורביע ואז הוא זמן תוספת שבת וכמ"ש כאן בשו"ע ובין כולם המה ד' מילין ועד ד' מילין מהתחלת השקיעה לא הוי לילה ודאי זהו שיטת ר"ת וסיעתו ועיין לקמן בסימן של"א ס"ה במ"א משמע שם שדעתו להלכה כשיטה זו אבל הגר"א ז"ל חולק על שיטה זו והאריך בכמה ראיות דשקיעת החמה שבשבת לענין בה"ש הוא ג"כ התחלת השקיעה כמו שקיעת החמה שבפסחים שם ומיד אחר שקיעת גוף השמש מתחיל בה"ש אליבא דר' יהודה דפסק ר' יוחנן כוותיה לחומרא בשבת שם ומשך זמן בה"ש הוא ג' רבעי מיל וקושיא הנ"ל תירץ לחלק בין צה"כ דשבת לצה"כ דפסחים דצאת הכוכבים דשבת הוא זמן של לילה שהוא ג' כוכבים בינונים וצה"כ דפסחים הוא צאת כל הכוכבים הנראים בלילה שהוא זמן מאוחר הרבה והוי ד' מילין אחר התחלת השקיעה ואע"ג שנראה לעינים שמשך בה"ש שהוא עד צאת הכוכבים הוא הרבה יותר מג' רבעי מיל הוא כמו שכתב הגר"א בבאורו ששעור הגמרא נאמר רק על אופק בבל או א"י ובמדינותינו שנוטה יותר לצפון מתארך יותר ולכן לענין סוף בה"ש אין לנו משך זמן מסוים מן הגמרא על אופק שלנו ורק תלוי לפי הראות מתי הוא ג' כוכבים בינונים אבל לא גדולים ולפי שאין אנו בקיאים איזהו

בינונים צריך להמתין עד קטנים כמ"ש סימן רצ"ג וע"ש מה שכתבנו עוד בענין זה ולשיטת הגר"א הנ"ל מיד אחר שקיעת גוף השמש מעל הארץ הוא בה"ש גמור וכנ"ל. ובאמת שיטתו זאת לאו חדשה היא דכבר הסכים כן בתשובת מהר"ם אלשקר סימן צ"ו דמיד אחר שקיעת גוף השמש הוי בה"ש גמור והביא שם שכן כתבו בפירוש הגאונים הראשונים בתשובותיהם והמה רבינו שרירא גאון ורב האי גאון ורבינו נסים גאון גם הרב ר' אברהם החסיד בנו של הרמב"ם ז"ל גם כתב שם שכן משמע מהר"ף והרמב"ם ורש"י ע"ש והביאו הש"ך להלכה ביו"ד סימן רס"ו סק"א לענין מלת בה"ש וע"ע בפ"י מהרלב"ח על פ"ב מהלכות קידוש החודש להרמב"ם בד"ה כלל העולה שכתב ג"כ שמהר"ף והרמב"ם משמע דס"ל דמהתחלת השקיעה [דהיינו שהחמה נתכסה מעינינו] הוי בה"ש וגם מהר"ל מפראג בחדושו על שבת פירש ג"כ ממש כשיטת הגר"א הנ"ל וגם הראב"ן ס"ל כן דתיכף כשנשקע גוף השמש ונתכסה מעינינו מתחיל זמן בה"ש עיין הגהות מרדכי בפ"ב דשבת וגם בספר סדר זמנים האריך ופסק הלכה למעשה כהגר"א ז"ל דמיד אחר התחלת השקיעה הוי בה"ש. והנה למעשה בודאי צריך ליזהר כדעת הגר"א והרבה מן הראשונים והפוסקים הנ"ל דמיד אחר התחלת השקיעה היינו משעה שהחמה נתכסה מעינינו הוא איסור גמור שלא לעשות מלאכה וח"ו להקל בזה דהוא ספק איסור סקילה לדעת כל הני רבונתא הנ"ל [ובפרט בימינו שאין העולם בקיאים בזמן בה"ש ובאופן זה לכ"ע יש להחמיר לפרוש ממלאכה מתחלת השקיעה כדאיתא בגמרא והובא בשו"ע סי' ג] ולאו דוקא לענין שבת דה"ה לכל דבר שיש בתורה שני"מ בין יום ובין לילה אזלינן להחמיר דתיכף בהתחלת השקיעה מתחיל בה"ש ונמשך הזמן דבה"ש עד יציאת ג' כוכבים בינונים כנ"ל. ודע דבספר יראים לרבינו אליעזר ממיץ החמיר עוד יותר לענין התחלת בה"ש וס"ל דבה"ש מתחיל ג' רבעי מיל קודם התחלת השקיעה והובאו דבריו באגודה ובמרדכי פ"ב דשבת ועיין בב"ח שהאריך בזה ודעתו שיש ליזהר לכתחלה לנהוג כשיטת היראים ע"ש והביא שכן היה מנהג הקהלות מאז ועיין במ"א שהביא ג"כ את דברי הב"ח ומשמע מיניה שלחומרא חשש לדברי הב"ח [אף דמעיקר הדין ס"ל למ"א כשיטת ר"ת כדמוכח לקמן סימן של"א ס"ה במש"כ שם לענין מילה ע"ש] אכן הגר"א דחה שיטת הרא"ם הנ"ל ועיין בספר סדר זמנים מה שכתב בפירוש דברי הרא"ם ומ"מ לכתחלה בודאי טוב לחוש לדברי הרא"ם ולהקדים מעט יותר בהדלקת הנרות כדי לצאת גם שיטתו וכמו שכתבתי במ"ב סק"ג וכמו שכתב הב"ח שכן היה מנהג הקהלות מאז :

* שהוא ג' מילין ורביע - עיין בפמ"ג דהד"י מילין הם שעות שוות ולא זמניות א"כ לפ"ז אפילו בתקופת תמוז ג"כ השעור הזה אמנם בספר מנחת כהן דעתו להלכה דאפ"י לשיטת ר"ת הארבעה מילין הם זמניות ובימי הקיץ מאריך יותר ולא נאמרו דברי הגמרא רק בזמן ניסן ותשרי שהימים והלילות שוין משא"כ בשאר ימים משתנה הענין לפי הזמן [אך למעשה מסיק שם שאין לסמוך על סברא זו רק להחמיר וכגון במוצ"ש ולא להקל] וכן משמע ממה שכתב המ"א בשם מהר"ל דלענין קבלת שבת פשיטא דאזלינן בכל יום אחר שעותיו [ר"ל שמתחלק הזמן דמעמוד השחר עד צה"כ שבתוכו נכלל הזמן דד' מילין ג"כ אחר שעותיו] וכן הוא גם דעת הגר"א בבאורו דכל שעורי הגמרא בין דד'

מילין שהוא עד צאת כל הכוכבים לשיטתו ובין דג' רבעי מיל שהוא זמן בה"ש הכל הוא בזמן ניסן ותשרי משא"כ בזמן אחר משתנה לפי הזמן ובימי הקיץ הבה"ש מאריך הרבה יותר וכן כתב הגר"א עוד דשיעורי הגמרא לא נאמר רק באופק בבל אבל במדינותינו שנוטין לצד צפון הבה"ש מאריך תמיד יותר וכ"כ ספר מנחת כהן ומי הוא בזמנינו שיוכל לכוין הזמן בצמצום ע"כ במוצ"ש יש לזוהר מאד אפילו לדעת הגאונים והגר"א שלא לעשות מלאכה עד שיראו הג' כוכבים בינונים שזהו הסימן המובהק ללילה הנאמר בגמ' בכמה מקומות [בברכות ב' ע"א ופסחים ב' ע"א ומגילה כ' ע"ב] וקודם לכן לא הוי לילה ודאי וסימן זה שייך בכל מקום ובכל זמן אך מפני שאין אנו בקיאים בבינונים צריך קטנים וכדלקמיה ועיין בסימן רצ"ג מה שכתבנו אודות הכסיף העליון ושוה לתחתון מה ששייך ג"כ לענין מוצ"ש. ולדעת ר"ת צריך להמתין במוצ"ש מלעשות מלאכה עד זמן ד' מילין שהוא עכ"פ שיעור שעה וחומש מעת התחלת השקיעה שלדעתו אז זמן יציאת ג' כוכבים בינונים ונכון לכתחלה לצאת דעת ר"ת וכל הני רבוותא המחזיקים בשיטתו שלא לעשות מלאכה במוצ"ש עד שיושלם השעור דד' מילין ועיין מה שכתבנו לקמן בסימן רצ"ג בבה"ל ד"ה עד בסוף הדבור מש"כ שם. ולענין שעות זמניות בימים הארוכים נראה דאם רואה שהכסיף העליון ושוה לתחתון דהיינו שנשקע האודם מן כל כפת הרקיע בצד המערבי ויש ג"כ ג' כוכבים א"צ להחמיר להמתין על שעות זמניות בימים הארוכים אפילו לדעת ר"ת [דהא אלו שני הסימנים ג"כ נאמר בגמרא [שבת ל"ה] על זמן הלילה ואיתא ג"כ שם בגמ' דאביי הוי מסתכל על סימנא דהכסיף ע"ש בגמרא ומשמע דבסימן זה לבד היה מסתפק ונהי דאין אנו בקיאים כ"כ כמותם עכ"פ בהצטרף ג"כ סימן הכוכבים בודאי שוב אין לנו להחמיר יותר ומוטב לנו לומר שאין אנו בקיאים בחשבון האופקים שמשנתנה החמה בתהלכותיה לפי המקום והזמן וע"כ אין אנו יודעין היטב חשבון הדי' מילין שהוא רק סימן אחד ויש לנו במה לתלות משנאמר שאנו טועין באלו השני סימנים]:

*** איזה זמן - עיין במ"ב שכתבנו דלא סגי וכו' כ"כ הרא"ש בביצה פרק המביא והובא בב"י וכתבו הפוסקים דלא איתברר שעורו מן הגמרא ונראה דעכ"פ הוא פחות מכדי ג' רבעי מיל [דאל"ה ישאר קושית תוספות בר"ה דף ט' ע"א ד"ה ור"ע במה שהקשו מהא דאיתא בשבת ספק חשיכה ע"ש] ולכן סתמתי במ"ב כהח"א:**

*** ושיעור זמן בה"ש וכו' - הנה בשבת ל"ה אמרינן הלכה כר' יהודה לענין שבת והלכה כר"י לענין תרומה וה"ה לענין מוצ"ש כמו שכתבו הפוסקים ולכאורה יש לעיין כיון דטעמו דר' יוחנן שפסק כן הוא משום ספיקא כדמוכח שם בגמרא אפשר דלא מחמירין רק לענין דאורייתא דספיקו לחומרא אבל לענין כל השבותין אפילו אם נסבור דגזרו עליהן בה"ש הוא רק בבה"ש דר' יוסי אמנם מסתימת לשון השו"ע משמע דקאי גם על הא דס"א דמיירי בשבותין שהם דרבנן וכן מוכח מרמ"א בהג"ה בס"א וכעין זה משמע ג"כ ל"ה ע"ב בתוד"ה הקשה וכו' ע"ש בסוף דבריהם וכן מוכח מהרמב"ם שכתב בפ"ה מה"ש ה"ד משתשקע החמה הוא הזמן הנקרא בה"ש בכל מקום ובפרק כ"ד הלכה י' בענין השבותין כתב סתם בין השמשות הרי מפורש שמשקיעת החמה שהוא בין השמשות דר' יהודה אסור השבותין האמורים בבהש"מ. ואמנם בדבר דאזלינן ביה לקולא**

בבין השמשות ותלינן שהוא לילה כגון לענין תענית יחיד [עיינן ברא"ש פרק ב"מ ס"י כ"ד ובסי' תקס"ב ס"א בבאור הגר"א שם] משמע מדברי הרא"ש וכן הוא ג"כ בחדושי הרשב"א בשם רבינו יונה דהוא אפילו בבין השמשות דר' יהודה ולפי"ז לענין ספירת העומר לדעת המקילין בבין השמשות בסי' תפ"ט יהיה מותר אפילו בבה"ש דר' יהודה וכן לענין שבות בה"ש לצורך מצוה דקי"ל בסי' שמ"ב דלא גזרו עליה ולדעות האחרונים שסוברין שם דהוא אפילו במוצ"ש יהיה ג"כ מותר לפ"ז גם בבה"ש דר' יהודה אף דלר' יוסי הוא עדיין ודאי יום ולא בה"ש. אך יש לעיין לפי מה שכתב הגר"א בבאורו וכן בספר קרבן נתנאל והתפלאו שניהם על הרא"ש במה שמיקל לענין תענית משום דהא קי"ל דלחומרא הלכה כר' יוסי וא"כ לדידיה לא הוי אפילו ספק לילה קודם לכן ותרי קולי לא מקילינן לומר דספיקא מותר והלכה כר' יהודה דג"ז הוא ספק א"כ אפשר בעניננו ג"כ לענין שבות במוצ"ש או לענין ספירה ג"כ לא מקילינן משום ספיקא דרבנן כיון דלר' יוסי אפי' ספיקא לא הוי :

* קודם הלילה - לילה נקרא מה"ת לכל דבר משיראו הג' כוכבים בינונים ומפני שאין אנו בקיאים בין גדולים לבינונים ע"כ צריך לפרוש ממלאכה אפילו לדעת ר"ת ג' רבעי מיל קודם שיתראו שום כוכבים וכ"כ המנחת כהן ופשוט. ודע לפי מה שידוע שנשתנה השעור דד' מילין לפי האופק והזמן וכמ"ש לעיל ובמדינותינו רגילות להראות הכוכבים קודם השלמת השעור דד' מילין לא יוכל לעשות מלאכה בע"ש עד השלמת הזמן המבואר בשו"ע אפילו לדעת ר"ת כי כבר חשך היום באותו הזמן והוא לילה או עכ"פ ספק לילה אלא יפרוש עכ"פ חצי שעה [דכלול בו זמן בה"ש ותוספת שבת וכמו שכתב בספר ח"א] קודם הזמן שרגילות להתראות הכוכבים באותו מקום. וכ"ז לדעת ר"ת אבל כבר כתבנו לעיל דלדעת הגאונים צריך לפרוש ממלאכה תיכף אחר שקיעה דמתחיל בה"ש :

* להקדים וכו' - הנה לפי מה שכתב המחבר לקמן בסי' תנ"ט ס"ב מוכח דס"ל די"ב שעות היום נחשב מעמוד השחר עד צאת הכוכבים ופלג המנחה הוא שעה ורביע קודם צאת הכוכבים א"כ אין בין דברי הרמ"א להקודם רק חלק עשרים מן השעה דארבעה מילין הם שעה וחומש לפי דעת המחבר שם ומפלג המנחה עד הלילה הוא שעה ורביע וידוע דרביע יתר הוא על חמישית רק בחלק עשרים. אח"כ מצאתי בלבוש בסי' רס"ז שהעיר בכ"ז ועיי"ש שדעתו באמת שפלג המנחה הוא שעה ורביע קודם השקיעה ועיין במ"ב :

* מפלג וכו' - עיין בפמ"ג שכתב דמי שמקבל שבת בתוך הד' מילין הוא דאורייתא ובעשה דתוספת שבת ומן הזמן הזה עד פלג המנחה הוא רק מדרבנן :

* מי שאינו בקי וכו' - הוא תלמוד ערוך בשבת ל"ה ע"ב ולפי"ז בזמננו דבודאי לא קים לן ג"כ בשעורא דרבנן ובפרט בשבת דהוא מסור לכל בודאי החיוב ע"פ הדין לכ"ע להדליק קודם השקיעה. אח"כ מצאתי זה

בשו"ע של הגר"ז שהזהיר מאד על הדבר עיי"ש וכתב שם עוד דאם יהיה איזה אונס ח"ו שלא תוכל למהר להדליק עד שקיעת החמה אזי תצוה לא"י להדליק נרות של שבת והיא תברך עליהן הברכה ותבא עליה ברכת טוב ותקבל שכר על הפרישה עכ"ל ועיין לקמן בסי' רס"ג במה שכי' במשנה ברורה ס"ק כ"א בשם האחרונים שדעתם דאין לאשה לברך בזמן שהא"י מדליק:

* אין מערבין - היינו עירובי חצרות כמו שפירשתי במ"ב וכן מפורש במרדכי סוף פרק במה מדליקין דהדין הזה נובע ממנו [ולפלא על הפמ"ג שרוצה לומר דהכא איירי המחבר בעירובי תחומין] ועיין במרדכי שם שרבינו יואל חולק ע"ז ומתיר והמחבר סתם פה כדעת המחמירין בזה [וכן הרמ"א בסי' רנ"ג ס"ב בהג"ה סתם להחמיר] והנה בשו"ע סי' שצ"ג ס"ב הביא פלוגתא בזה ומשמע שם דהוא נוטה יותר לדעת המתירים שסוברים דמה דהתירו בין השמשות הוא אפילו אם קבל עליו שבת ג"כ וכדי שלא יסתרו אהדדי מחלקים רבים מן האחרונים [הלא המה הא"ר לחד תירוצא והביאו הפמ"ג והמח"ב שהובא בשע"ת והשלחן עצי שטים] ואומרים דשם איירי ביחיד שקבל עליו שבת והכא דקבלת שבת של ברכו שהוא ע"י צבור חמיר טפי. ועיין בט"ז בסימן תר"א דפוסק דמותר לערב אפילו אחר שקבל עליו שבת וכן בדה"ח מצדד לפסוק דכל שבות לצורך מצוה מותר אפילו אחר שקיבלו הצבור שבת ואפילו בחצי שעה שקודם חשיכה והטעם דלא חמיר הזמן הזה מבין השמשות ובודאי לא היה דעת הצבור לקבל על עצמם התוספת שיהא חמיר מבה"ש עצמו עיי"ש ומ"מ התוספתא שהביאו הפוסקים ראייה ממנה להחמיר אינה מתורצת בסברתו עיין במרדכי ועיין בבאור הגר"א בסימן שצ"ג ומשמע מדבריו דהוא מצדד יותר לדעת האוסרין והביא דגם דעת הרמ"א כן בסימן רנ"ג ס"ב בהג"ה. ומ"מ נראה לענ"ד דבהצטרף עוד איזה ספק יש להורות להקל בענין זה כגון שהוא שתי שעות קודם חשכה דלכמה פוסקים הוא קודם פלג המנחה ואין בקבלתו כלום ואף דמהרי"ו נקט לעיל בהג"ה שעה או ב' אפשר דלא נקטו רק לענין מלאכה דאורייתא של הדלקה דחל קבלתו ואין מותר רק ע"י א"י אבל לענין שבות במקום מצוה יש להקל אפילו ע"י עצמו אם הוא שתי שעות קודם חשכה:

רסב

סימן

* יסדר שלחנו - היינו בחדר שהוא אוכל שם בודאי צריך לכסות כל השלחנות שיש שם ואפילו ביתר החדרים ג"כ אפשר דראוי לעשות כן עיין בא"ר ופמ"ג:

* בגדים נאים - ולבישת בגד לבן בשבת אם מחזי כיוהרא לא יעשה ובא"ר הביא ראייה מהגמרא דרבנן לבשו גלימי אוכמי בשבת עיי"ש. ובביתו רשאי אדם לעשות מה שירצה לא בפני רבים [פמ"ג]:

* שתי פתילות - עיין במ"ב במש"כ דמדליקין מנר לנר. כן איתא בסימן תרע"ד בב"י בשם בעה"ת ומש"כ דנהגו להחמיר ע"י קיסם אף דבמ"א בסימן תרע"ד כתב בסתמא דנהגו להחמיר גם בשבת שלא להדליק מנר לנר כבר כתב שם הפמ"ג דהמנהג להחמיר הוא ע"י קיסם בלחוד אבל מנר לנר לית מנהג וגם בימינו ראינו שהמנהג להדליק מנר לנר וכן בח"א כתב שבשבת מדליקין מנר לנר. אולם בעיקרא דדינא יש לעיין היאך מותר מדינא להדליק מנר לנר בנר של שבת בשלמא בנר חנוכה אף דעיקר מצוה הוא נר אחד והשאר הוא רק למהדרין מ"מ כיון דההידור הזה הוא נזכר בגמרא תו הוי נר של מצוה ומותר מדינא רק דנהגו להחמיר מחמת זה כדאיתא שם בהג"ה אבל בשבת לא נזכר כלל בגמרא שתי נרות כ"א דעצם ההדלקה הוא חובה ואנו עושין בעצמנו לרמז בעלמא ובפרט אם מדליק יותר משתים מנ"ל דמותר להדליק מנר לנר אפשר דזה הוי כמו אם רוצה להדליק נר של חול בחנוכה [היינו יותר מחשבון הקצוב] דבודאי אסור מדינא ובספר התרומה שכתב דמותר אפשר דמיירי כששני בע"ב דרין בבית אחד דלכל אחד יש מצות הדלקה. אך מסתימת לשונו לא משמע כן. ואולי משום דלכל מה דמיתוסף אור יש בו יותר שלום בית ושמחה יתירה הכל הוא בכלל עונג שבת ומקרי נר של מצוה וכעין שכתב המ"א לקמן בס"ק ט"ו ועדיף זה מנר חנוכה דמחמירין בו משום דהשאר אינם רק להידור אבל זה אין לתרץ דלא מקרי עדיין נר של מצוה כ"ז שלא ברכה עליה דז"א דאם הדלקתה הוא שלא לצורך שבת היתה צריכה לכבותה ולחזור ולהדליקה וכדלקמן א"ו דהדלקתה הוא לצורך שבת אלא שלא קבלה עליה שבת עדיין כ"ז שלא ברכה וא"כ בודאי הוא בכלל נר של מצוה וע"כ כתירוצנו הנ"ל והא"ר כתב בשם פענח רזא שטוב שיהיה נר מיוחד להדליק בו תמיד כל הנרות של שבת:

* ששכחה וכו' - עיין בפמ"ג דה"ה אם לא שכחה לגמרי רק שחסרה נר אחד ממה שהיתה רגילה מתחלה ולא נהירא דכל זה הוא רק מנהג והבו דלא לוסיף עלה:

* אין לו מה יאכל - עיין במ"א ונטיתי מפירושו דהוא דחוק מאד בלישנא ע"כ פירשתי במ"ב דהכונה שהוא מתפרנס מקופת הצדקה ולאות שהוא כן דהנה דין זה וגם דינא דסימן תרע"א ס"א לענין נר חנוכה שניהם מלשון הרמב"ם וממקור אחד נחצבו כמו שבאר הגר"א שם וכאן ושם כתב בהדיא כן ברמב"ם אפילו אין לו מה יאכל כי אם מן הצדקה ומסתמא ה"ה בעניננו. ומה שכתב שם שואל היינו ג"כ שהוא שואל על הפתחים כמו בעניננו וכמו שכתב הא"ר שם דאל"ה היה לו לומר לשון לוח כמו בד' כוסות עי"ש. ומה שכי' עוד במ"ב דמצות לחם קודם לכל עיין בפמ"ג דלחם כדי שביעה בעינן ולא בכזית נור"ל אם הוא רעב דאל"ה בודאי יוצא בשעור קטן וכדאמרינן בגמרא לעולם יסדר אדם שלחנו בע"ש אע"פ שאינו צריך אלא לכזית ועיין לקמן בסימן רצ"א ס"א ובמה שכתבנו שם] וראיה לדברי הפמ"ג מהא דהביא המ"א בריש סי' רצ"א בשם ס"ח דאין לחלק הסעודה לשתים שלא יהיה שבע כדי לקיים סעודה ג' ומזה למד דה"ה לענין מצות נר אבל יש לדחות

דמצות נר חמיר יותר מסעודה שלישית דעליה אמרו חז"ל עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות ולא על הדלקת הנר וכמו שפסק השו"ע דשואל עליה על הפתחים דהיא עיקר סעודת עונג שבת ואין זה בכלל מה שאמרו עשה שבתך חול וכמו שכתב המ"א. וראיתי בדה"ח שהעתיק דפת כדי שביעה של שלש סעודות קודמת לנר והנה דבריו נובעים מדברי הט"ז בסי' תרע"ח שכתב שם דפת של שלש סעודות שהם מדאורייתא קודמת לנר חנוכה ומזה למד דה"ה לנר שבת אבל באמת הסכמת רוב הפוסקים דהוא מדרבנן ואסמכתא אקרא והפמ"ג תיקן זה דלפי שיש בזה אסמכתא אקרא חמיר יותר מסתם דרבנן ע"ש אבל מ"מ סוף סוף צע"ג בזה דהלא ראינו דאחשבו רבנן לנר שבת וחנוכה משום שלום בית ופרסומי ניסא יותר מסעודה ג' דהלא בשביל נר שבת וחנוכה צריך לשאול על הפתחים כדי להשיגה ובשביל סעודה ג' אינו חייב לזה וכמו שכתב המ"א לעיל בסי' רמ"ב ע"ש ולזה רמז המ"א פה בס"ק ה' ובפרט מה שכתב הדה"ח דשלש סעודות כדי שביעה קודם יותר מנר שבת לעני"ד פשוט דאין להחמיר בזה בסעודה ג' דדי בכביצה ויותר מעט [ועיין בסימן רצ"א] והשאר יוציא לנר של שבת :

* על הפתחים - ועיין בסימן תרע"א דמוכר כסותו וה"ה הכא [פמ"ג] :

* לא יקדים - לפי מה דמבואר לקמן בסי' בהג"ה דהמנהג דאשה כשמדלקת מסתמא מקבלת שבת בזה א"כ תוכל שפיר להקדים עד זמן פלג המנחה אם לא כשמתנית שאינה מקבלת שבת בזה :

* בעוד היום גדול - הוא ברייתא שבת כ"ג ע"ב דתנינא שם ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר והקדמה נקרא היכא שמקדים הרבה קודם זמן התוספת ואיחור נקרא היכא שמדליק בצמצום עם זמן התוספת משום דשמא בין כך ובין כך יאחר הזמן וזמן התוספת הוא תלי באשלי רברבי דלדעת השו"ע לעיל בסימן רס"א הוא מעט קודם סוף השקיעה וכשמדליק זמן הרבה קודם לזה הוא בכלל לא יקדים [ואפילו אם הוא בתוך שעור ד' מילין המבוארין לעיל ואף דמבואר לעיל בהמחבר דיכול להוסיף עד התחלת ד' מילין היינו בשקיבל עליו שבת מאותו הזמן ועשה אותו לתוספת וזהו מה שכתב המחבר שם רצה לעשותו כולו תוספת עושה היינו לכל עניני שבת ולא לענין הדלקה בלבד ובכאן הלא איירי בלי קבלה] ולדעת הגאונים דמתחלת השקיעה הוא זמן בה"ש א"כ זמן התוספת הוא זמן מועט קודם לזה וכוונת הברייתא דלא יקדים הוא זמן הרבה קודם לזמן הזה וכ"ז בשלא קבל עליו שבת בהדלקה דהיינו שלא בדל א"ע ממלאכה אחר הדלקה אבל אם קבל עליו שבת יוכל להקדים עד פלג המנחה :

* וגם לא יאחר - עיין במ"א סק"י במה שכתב משם מנהג הקדמונים ולא העתקתיו משום דכהיום אין שייך זה דהם היו זהירים לומר ברכו הרבה קודם בה"ש שבזה הוא קבלת שבת כמו שבזמננו נוהגין לומר לכו נרננה ולכה דודי כי אפילו בחול היה מנהגם להתפלל מבעוד יום וכנ"ל בסימן רל"ג והעם היו זהירים להדליק קודם לזה ומנחה היו מקדימים קודם לזמן הדלקה משא"כ כהיום דדרך האנשים להתפלל מנחה בבהמ"ד עם דמדומי חמה [עיין ברכות כ"ט ע"ב ולעיל בסימן רל"ג בבה"ל] בודאי צריכה האשה

להדליק מקודם ולא תמתין עד שיתפללו העם מנחה ולפלא על הבה"ט שהעתיק דבר זה אם לא שנאמר דגם בזמנו היו נוהגין להתפלל ברכו מבעו"י גדול ולפי מה שכתב לעיל בסימן רס"א סק"ו גם באופן זה לא יצויירו דבריו :

* קודם הלילה - עיין במ"ב ועיין בסימן רס"א במ"א שהביא בשם הבה"ט דיש לחוש לדעת הר"א ממיץ ולפרוש עצמו ממלאכה שתי שעות קודם הלילה ומשמע מיניה דלא חשש לדעת השו"ע שפסק דלא יקדים יותר משעה ורביע ולמעשה בודאי יש לסמוך על הבה"ט והמ"א דיוכל לקבל עליו שבת שתי שעות קודם הלילה דאף דבסימן זה סתם הרמ"א ולא חלק על המחבר בסימן רס"א ס"א בהג"ה העתיק שם בשם מהרי"ו ע"ש משמע דס"ל דעל שתי שעות קודם הלילה חלה הקבלה ובפרט דדעת הלבוש והגר"א הנ"ל [ועוד פוסקים שקיימי בשיטתייהו וכמ"ש לעיל בסימן רל"ג בה"ל] דפלג המנחה הוא שעה ורביע קודם השקיעה. אח"כ מצאתי בפמ"ג בעניננו שהעתיק ג"כ את דברי המ"א הנ"ל לדינא :

* מבעוד וכו' - עיין במ"ב והוא מחדושי רע"א ואף שבעל דה"ח לא כתב כן מ"מ מסתבר טעמא כהגאון רע"א דלא יקדים היינו רק לכתחלה דומיא דלא יאחר דהוי רק לכתחלה ואם נרצה להחמיר לכבות ולחזור להדליק כדי שתהיה ההדלקה בזמנה ולא יעבור על לא יקדים יצא שכוונו בהפסדו דתהיה ברכתו הראשונה לבטלה. וכ"ז כשהיה ההדלקה אחר פלג המנחה אבל אם הדליק קודם פלג המנחה לצורך שבת אפילו אם קבל עליו שבת מאותו הזמן אין הדלקתו מועילה כלום אף דיעבד וצריך לכבות ולחזור ולהדליק ולברך כ"כ בספר עולת שבת. ועיין במה שכתבנו מקודם אימתי הוא זמן פלג המנחה :

* כשידליק יברך - ואם נסתפקה אם ברכה או לא א"צ לברך דספק ברכות להקל ועוד דסרכא נקטא ואתיא [נחלת שבעה ודה"ח]. ואם ידעה בודאי שלא ברכה משמע מא"ר דיש להקל לברך כל זמן שהוא שעת היתר להדליק וכהמ"א בס"ק י"א דסומך בדיעבד על מהר"ש אך אם הוא זמן איסור פליג על מהר"ש :

* וע"ל סימן תר"י - עיין במ"ב ועי"ל דכונת המחבר להורות טעם על מה דס"ל שאין לברך כי לקמן בסימן תר"י ס"א כתב המחבר דמקום שנהגו להדליק מדליקין ומקום שלא נהגו להדליק אין מדליקין ע"כ אף דמנהגנו הוא להדליק אפ"ה אין לברך דאמנהגא לא מברכין וזה הטעם איתא בבאור הגר"א :

* אחר ההדלקה - עיין במ"ב ואשה שמתנית שאינה מקבלת שבת בהדלקה או איש דקיי"ל לקמן דאין צריך להתנות משמע בדה"ח דאפ"ה ידליקו ויפרסו ידיהם ואח"כ יברכו משום דלא פלוג וכדעת המ"א אבל מדברי הגאון רע"א בחדושו ומדברי ח"א מוכח דבזה יברכו ואח"כ ידליקו :

* בחורים וכו' - עיין במ"ב כ"כ העולת שבת והתו"ש והפמ"ג והח"א ושי"א ובדה"ח משמע שהוא מפרש בחורים ממש אבל לא מי שיש לו אשה והאמת עם כל הפוסקים הנ"ל אחד כי כן דייק לשון השי"ע להמעין בו דדוקא אם הוא אצל אשתו נפטר בברכתה ועוד כי מקור הדין הזה הוא ממרדכי בשם המהר"ם ודין זה הובא בתשב"ץ קטן [שחיברו רבינו שמשון בר צדוק תלמיד מהר"ם] ג"כ בשם המהר"ם ושם מבואר בהדיא ככל הפוסקים הנ"ל. ועתה נסביר טעם סעיף זה וסעיף הסמוך לו [ויבואר בדברינו היטב טעם דברי המ"א בס"ק י"ד] והוא דכשיש לאיש כמה חדרים צריך להדליק בכל החדרים משום שלום בית ע"כ אם הוא בביתו אצל אשתו והיא מברכת במקום אחד הוי כאלו הוא היה המברך וממילא נפטרו כל החדרים שהוא מדליק בהברכה וכמו לענין בדיקת חמץ דמברך במקום אחד ועל סמך זה הוא בודק כל החדרים משא"כ אם הוא איננו בביתו ויש לו חדר מיוחד לעצמו איך יפטר בהברכה שברכה שם אשתו במקום אחר ואף דהוא אינו אוכל שם עכ"פ משום שלום בית חייב להדליק ולברך משא"כ בס"ז דאין לו חדר מיוחד א"כ הסברא דמשום שלום בית אין שייך שם שהרי בלא"ה יש שם אורה ולא נשאר עליו כ"א במה שיש מצוה על כל איש ישראל הדלקת נר בשבת וזה יוצא במה שאשתו מדלקת שם בביתו ע"כ אין צריך להשתתף אז בפריטי :

* ואם יחיד וכו' - היינו אפילו התפלל אז מנחה קודם פלג המנחה ואע"ג דבכל ע"ש מותר באופן זה להתפלל ערבית קודם הלילה וכדלקמן בסימן רס"ז דקיי"ל [ברכות כ"ז] דעביד כמר עביד וכו' אפ"ה כיון שהוא נוהג תמיד כרבנן ובטעות התפלל היום שסבר שכבר חשכה לכך צריך לחזור ולהתפלל ומשום טעם זה אפילו אם אירע מעשה זה בחול נמי דינא הכי כ"כ המ"א וא"ר ותו"ש ופמ"ג ודלא כעו"ש שכתב דוקא אם התפלל אז מנחה אחר פלג המנחה. וכן מה שכתב ברישא דבצבור אין צריך לחזור איירי בכל גווני דהיינו אפילו התפללו באותו היום מנחה אחר פלג המנחה אף דהוי תרתי דסתרי לא מטרחינן צבורא משום זה וכ"כ בעו"ש :

* וי"א שאותם שהדליקו וכו' - עיין הטעם במ"ב משום דהדלקה היא מעשה לכן עדיפא והוא מהב"י ולפ"ז אם היו מקבלין על עצמן שבת ע"י אמירה דהיינו ע"י מזמור שיר ליום השבת והיתה בטעות שאח"כ נתפזרו העבים וזרחה החמה היו מותרים לכ"ע במלאכה אבל לפי מה שהסביר הגר"א בבאורו טעם הי"א נראה דגם זה אסור להי"א דהוא הסביר הטעם של הי"א דס"ל דקבלה בטעות הוי קבלה ומתפלה אין ראייה דתפלה בטעות אינה כלום ואפילו בצבור רק משום דלא מטרחינן להו לחזור ולהתפלל לכן הקבלה שבאה ע"י התפלה ג"כ אינה כלום משא"כ בקבלה דהדלקה עכ"ד א"כ לפ"ז במזמור שיר או בסתם קבלה בע"פ דינו כמו בהדלקה. ודע דבטעם הגר"א מיושב קושית העו"ש המובא בא"ר ע"ש :

* אסורים וכו' - עיין בא"ר שכתב דוקא בצבור אבל יחיד שהדליק נרות בטעות לא חשיב קבלה כלל והפמ"ג והדה"ח מחמירין בהדלקה אף ביחיד וכ"ז דוקא לאחר פלג המנחה :

* ליגע בו - עיין במ"ב בשם המ"א ועיין בש"ע הגר"ז שמתמיה מאד על איסור הנגיעה :

* של חול - ולא קשה מסעיף י"ב דיחיד נגרר אחר הרוב רק לענין מלאכה אבל לענין תפלה כל שלא ענה עמהם ברכו מתפלל תפלה של חול חוץ לבהכ"נ
: [פמ"ג]

רסד

סימן

* לנר של שבת - אבל ליו"ט מותר כל הפתילות והשמנים חוץ משמן שרפה ע"ש בגמרא כ"ד ע"א ולכאורה בעטרן גם ביו"ט אין מדליקין לפי מה דקיי"ל לעיל בסימן רס"ג ס"ה דביו"ט נמי מברכין על הדלקה אלמא דביו"ט נמי חובה וא"כ שמא יניחנו ויצא ולענין צרי מצאתי בפמ"ג בסי' זה שמסתפק בזה :

* מדבר שהאור וכו' - הש"ע איירי בנר של פמוט [שקורין לאמפ] אבל באמת ה"ה בנר של שעה וחלב שאנו עושין ג"כ אין עושין בהן הפתילות הפסולות וכמו שפסק המ"א לקמן בסקי"ג :

* והשלהבת קופצת - וחיישינן שמא יטה ע"כ אפילו אין לו פתילות ושמנים אחרים כ"א אלו הפסולים ועי"ז יבטל מצות הדלקה נראה דאסור מטעם זה לבד עיטרן דטעם איסורו הוא רק משום שמא יניחנו ויצא אין להניח הודאי מפני הספק כ"כ הפמ"ג :

* אסור להשתמש - עיין בת' הרשב"א הטעם כיון דכל איסור הדלקה הוא מפני שמא יטה א"כ גם עתה לענין להשתמש שייך שמא יטה ולכאורה בחלב מהותך דבאמת הוא נמשך אחר הפתילה רק מטעם גזרה שאינו מהותך יש לעיין לענין דיעבד :

* יש להקל בדיעבד - עיין במ"ב דעת המ"א ולטעמיה אזיל דס"ל דהדין הראשון של הי"א מיירי אפילו בחדר אחר לכך כתב דאם יש וכו' מותר אפילו שלא בשעת הדחק אבל לפי מה שבאר הגר"א דקולת הי"א הוא נובע מנר חנוכה דמותר להשתמש לאורם כשהשמש עומד אצלם ושם הלא עומד אצלם ממש ואפ"ה כתב הרמ"א דדוקא לצורך שבת וע"כ משום דשם בנר חנוכה גופא לא ברירא הדין לפי דעת רש"י והר"ן כמו שכתב הגר"א וע"כ הכא לענין שבת מחמירין אם לא לצורך שבת או דס"ל להרמ"א כמש"כ הא"ר דיש לחלק דלא דמי להא דסימן רע"ו ולסימן תרע"ג גבי נר חנוכה דהכא יש חשש שמא יטה אף שיוכל לראות

בנר הכשר דאדם רוצה שכל הנרות ידלקו יפה משא"כ התם דבהנאה תליא מלתא וכיון שיוכל להשתמש אצל אחר לא חשיבא הנאה :

* ואם נתכוין להקשות וכו' מותר - עיין במ"ב במש"כ דכיון שאינו מכוין לפתילה וכו' הוא מלשון הלבוש ומש"כ במ"א סק"ה דכשמכוין להקשות לא גזרינן שמא יטה לישנא קייטא הוא דהול"ל לא גזרו שמא ידליק בו לבדו וכמו שכתב בברכי יוסף ונ"ל בשיש בדבר שמדליקין בו מעוטא וא"כ אין נמשך אחר הפתילה [עיין בתוספות כ"א ד"ה שמחת דנקטו רביע ע"ש ונ"ל דה"ה מעוטא] אפילו בלהקשות אין להקל שמא יטה אח"כ מצאתי בספר תו"ש כעין זה :

* ע"ג גמי או קש - עיין מ"א שכתב דגמי או קש כיון דלא חזי לפתילה בעינייהו ליכא למגזר שמא ידלק בו בעיניה ע"כ אפילו נתכוין להעבות הפתילה שרי עכ"ל ומדברי רבינו ירוחם נ"ב ח"ב משמע דאסור בזה לדעת רש"י ובספר תו"ש ג"כ מפקפק בזה לדעת הרמב"ם :

* ולא בחלב - עיין בספר א"ר ופמ"ג דמסתפקים לענין חמאה ושומן הבהמה אם הוא בכלל חלב ול"נ ראייה ברורה לענין שומן שהוא כחלב לזה והוא משבת כ"ו ע"א בגמרא סומכוס אומר כל היוצא מן הבשר אין מדליקין בו וכו' סומכוס היינו ת"ק א"ב דרב ברונא אלמא דהת"ק נמי מודה לסומכוס דליכא בינייהו רק דרב ברונא ולסומכוס בודאי שומן כחלב דהוא יוצא מן הבשר ובודאי ליכא מאן דפליג בזה דאלת"ה לימא שומן א"ב וגם מת"ק גופא איכא ראייה דלא קאמר רק ומדליקין בשמן דגים וכפירש"י דקמ"ל אע"ג דדמי לחלב ולא קאמר יותר רבותא דאפילו בשומן כנ"ל אח"כ מצאתי בחדושי רע"א על משניות בשם ספר ב"ד דסובר ג"כ דשומן טהור דמי לחלב :

* בעטרן - הוא פסולתא דזיפתא [שבת כ" ע"ב] דהיינו לאחר שיוצא הזפת מן העץ זב ממנו ע"י האור פסולת צלול כשמן ונקרא עטרן והוא נמשך אחר הפתילה אלא מתוך שריחו רע ביותר לפיכך גזרו בו שמא יניחנו ויצא אבל נפט והוא מין שמן שריחו רע אך אינו כמו עיטרן לא גזרו בו לבד בנפט לבן אסרו חז"ל [בשבת כ"ו] להדליק בו אפילו בחול מפני שהוא עף ומבעיר את הבית ותמיה על התפארת ישראל דאוסר להדליק בסתם נפט שריחו רע וכתב דגם הטור סובר כן מה יעשה בסימן ער"ה סיי"ב ע"ש וכן איתא להדיא בתוספות כ"ה ע"ב ד"ה מתוך ע"ש. ונמצא לפ"ז שהשמנים שלנו שדרך העולם להדליק בו [שקורין גאז] שריחו רע במקצת מדליקין בהם בשבת אף דבעת הכביה ריחו רע ביותר אעפ"כ אין לחוש לזה דשם לא שייך שמא יניחנו ויצא וכן איתא להדיא בירושלמי לענין קרבי דגים ע"ש :

* ולא בצרי וכו' - ובזה אפילו יש לו נרות אחרות בלתו אסור אף לדעת המ"א בסק"ד כ"כ הפמ"ג :

* מעט שמן זית - ל"ד שמן זית דה"ה ע"י משהו שאר שמנים ג"כ נמשך אחר הפתילה וכדלקמן בס"ה אלא לרבותא נקטיה :

* ואם נתן בהם מעט - ואם אפילו מעט שמן אין לו כתב בתשב"ץ דיסחוט אגוז לתוך החלב המהותך כי שמן אגוזים הוא ג"כ משמנים הכשרים וכדאיתא במשנה כ"ד ע"ב :

* חוץ מאלו - ושמן של איסור הנאה כגון של ערלה וכדומה אסור לנר שבת דלא שייך מצות לאו ליהנות ניתנו דעיקר המצוה משום עונג הוא ודמי לשיבת סוכה כ"כ הפמ"ג וע"ש עוד מה שכתב בזה :

* רוב מה שיוצא - ע"כ יו"ט שחל להיות ע"ש אין מדליקין בחתיכות בגד ג' על ג' מצומצמות דכיון דאדליק בה פורתא ה"ל שבר כלי דאין עליה עתה שם בגד וכלי ואסור שוב להדליק בה כמש"כ סימן תק"א אא"כ קפל הבגד לפתילה מעיו"ט דנתבטל ע"י מתורת כלי [מ"א בשם הגמרא] :

רסה

סימן

* מפני שהוא מבטל וכו' - עיין במ"ב שכתבנו מפני שהוא כסותר הכלי טעם זה איתא ברמב"ם וברש"י בפרק מי שהחשיך ובדף מ"ב פ"י רש"י מפני שהוא כקובע לו מקום ומחברו בטיט ודמי למלאכה וכתב הפמ"ג דאפילו כלי שמלאכתו לאיסור אף דמתחלה היה ג"כ עליה קצת שם מוקצה אעפ"כ אסור להעמידה לקבל שמן הנוטף דמתחלה היתה הכלי מותר לטלטלה עכ"פ לצורך מקומה ועכשיו אסור לגמרי :

* פן יתנדנד - עיין במ"ב מה שכתבתי בשם המ"א והעתיקו דבריו כמה אחרונים אמנם בא"ז שממנו נובע הדין של הרמ"א מצאתי דאפילו נוגע ממש במנורה תלויה מקרי טלטול מן הצד ע"ש ועתה מיושב דברי הד"מ כפשוטו. [ומה שכתב המ"א במ"ב בשם א"ז דמירי שדבר היתר מונח וכו' אינו בד"מ שלפנינו וט"ס הוא במג"א וצריך להגיה כמו שכתב היד אפרים ע"ש] :

* ויטה - עיין במ"ב דבשל שעה לא חיישינן והוא מהמ"א ועיין בא"ז שמחמיר אף בנר של שעה ועיין בסימן רע"ה דדעת הגר"א דבנר של שעה ג"כ חיישינן להטיה ויש לחלק מהטיה דשם דהוא עושה בכונה ס"ל דשייך ג"כ בשעה אבל הכא דאין מתכוין להטות רק דע"י הנדנדוד יבא להטיה אין זה פסיק רישא לגבי שעה דאפשר שלא יבא לזה ותדע דאל"ה יהיו דברי השו"ע בסימן רע"ה ס"א וסימן רע"ז ס"ג סתרון אהדדי לדברי הגר"א :

* אבל לא יתן וכו' - ואפילו אם עבר ונתן יסלקנו. פמ"ג בשם רש"י :

* לתוכו מים - ואפילו אם ירצה להעמיד הכלי עם מים קודם שמדליק השמן מצדד המג"א להחמיר :

* כיון שאינו מתכוין וכו' - וברא"ש כתב עוד טעם דבשמן אין כיבוי כלל דאפילו לא יתן לתוכה מים כשיכלה השמן תכבה הפתילה וכתב המ"א דלפי"ז אף בשבת מותר ליתן מים לעששית אם מדליקה א"י לצורך חולה ובא"ר חולק ע"ז ע"ש [ולשאר פוסקים גם המ"א מודה דאסור כדאיתא בא"ר ולפלא על השע"ת ואולי חסר איזה תבות בדבריו שצריך לכתוב מתחלה דברי הרא"ש]. ובמקומות שנוהגין להדליק בעששית מע"ש ונותנין תחלה מים ואח"כ שמן וכשקורין א"י בשבת להדליק לצורך חולה עושה כן מעצמו כמנהג העיר מותר [מח"ב ושע"ת] :

* וי"א וכו' - עיין במ"א שהשיג על רמ"א שלא נמצא כן בסמ"ג ומ"מ מפני זה לא נדחו דבריו לפי מה שכתב הגר"א דדין זה תליא לפי שני התירוצים של התוספות ולפי תירוץ הראשון דתלוי הענין בנופל האש להדיא לתוך המים הדין דמותר ועיין במ"א סק"ח בשם המ"מ שזה התירוץ נראה בעיניו לעיקר אמנם בחדושי הרשב"א משמע דעששית מקרי נופל להדיא לתוך המים ורק משום שאין מתכוין שרי וצ"ע :

* מתכוין לכיבוי - פי' שמתכוין שאחר שיכלה השמן יתכבה תיכף ולא יתקלקל הכלי כ"כ הט"ז ובא"ר בשם המלבושי יו"ט פי' שכשהשמן קרוב למים מתכבה הנר אף שיש עדיין קצת שמן וקמ"ל דאפילו מתכוין שיתכבה בשביל זה שרי :

* גרם כיבוי - ואף דבסימן של"ד קי"ל דגרם כיבוי שרי דוקא במקום פסידא זהו בשבת עצמה אבל לא גזרינן בכה"ג ע"ש אטו שבת [תו"ש] :

רסו

סימן

* חמורו - עיין במ"ב והוא ממ"א והפמ"ג בסק"א מצדד דאפילו שכר חמור מא"י ג"כ טוב יותר ליתן על חמור של א"י מלעבור על איסור דאמירה לא"י שבות דשכירות קניא לחומרא הוא רק חומרא בעלמא. אך כ"ז באופן שלא יהיה מחמר ובסק"ו כתב דאפשר דאפילו אם הבהמה היא של ישראל חברו טוב יותר שיתן על החמור [דלפני עור לא שייך בכאן דחברו אינו יודע כלל ואנוס הוא] והא"י שיש עמו יחמר אחריה. ומש"כ עוד במ"ב אבל אם שכר את הא"י שיוליכנו וכו' פשיטא דאינו מצווה וכו' א"צ בזה להניח עליו כשהוא מהלך וכדלקמן בס"ב דשם אין עמו א"י והוא בעצמו המחמר ע"כ צריך ליזהר בזה אפילו הבהמה של חברו כדי שלא יעבור על איסור דמחמר משא"כ בעניננו דאיירי ביש עמו א"י הא"י יהיה המחמר :

* על שביתתו - ואע"ג דליכא הכא משום שביתה דהא פסק בס"ב כשהיא מהלכת מניחו עליה וכשהיא עומדת נוטלו הימנה אפ"ה כיון דבמלאכה גמורה הוא מצווה על שביתתו לא"י יהיב ליה ולא לחמור. הר"ן :

* נותן וכו' - עיין במ"ב במש"כ דיראה להקנות החמור להא"י מבע"י כד"ת. ואעתיק בזה מה שכתב הח"א בכלל נ"ח ס"ה וז"ל צריך ליזהר שתהיה המכירה ע"פ ד"ת דהיינו הסוסים במשיכה ולפחות במסירה ומשיכה דוקא בסימטא או בחצר של שניהם ואם נתן בעל האכסניא רשות לשניהם להשתמש שם הוי כחצר של שניהם ומסירה אינו קונה שם אלא דוקא בר"ה כמבואר בח"מ סימן קצ"ז קצ"ח וגם יתן לו הא"י כסף כמבואר ביו"ד סימן ש"כ די"א דמשיכה אינו קונה בא"י וי"א דכסף אינו קונה ולכן צריך דוקא שניהם ויהיה מתנה עמו שמקנה לו בכסף זה שנותן לו אוי"ף גא"ב ויזהר שיפסוק דמים של כל סוס וסוס דבלא פיסוק דמים אינו נקנה לו לא כמו שעושין ההמון שאומרים לא"י אני מוכר לך הסוסים דזה אינו קנין כלל אלא צריך לפסוק דמים של כל אחד ואחד לבדו ויתן לו אוי"ף גא"ב והשאר יזקוף עליו במלוה וגם לא יתנה עמו שמוכר לו לשבת לבד אלא מכירה חלוטה וע"ש עוד שמסיים לפי מה שידוע שרוב הסוחרים ובפרט בעלי עגלות אינם בעלי תורה להיות בקי בדינים יותר טוב להורות להם שיפקירו הבהמות ויפקירו בפני ג' בני אדם מע"ש ויתנו שאפילו כשיקח בידו בליל שבת אינו רוצה לזכות בו עוד אלא שיהיה הכל של א"י וכו' ע"ש ומש"כ במ"ב או עכ"פ בינו לבין עצמו עיין לעיל בסימן רמ"ו בשו"ע ובבאור הגר"א שם דבזה יצא עכ"פ לדעת הרא"ש ולכתחלה יזהר בזה מאד שיהיה הפקר עכ"פ בפני אחד ולא בינו לבין עצמו דלדעת הרמב"ם והח"מ בסימן רע"ג ס"ז אפילו מן התורה לא הוי הפקר בזה :

* וכשהיא עומדת - משמע מפשטא דלישנא דהיינו לאחר שעמדה והרמב"ם פסק כשהיא רוצה לעמוד קודם שתעמוד כדי שלא יהיה לא עקירה ולא הנחה וכן העתיק בלבוש אך הרשב"א בחדושו כתב על דברי הרמב"ם שאינו נראה כן [תו"ש] :

* יתננו למי שירצה - כתב הפמ"ג יראה לי דהיינו דוקא שאינו בנו אבל בנו קטן שהוא בר חינוך מדרבנן יתננו לחרש ושוטה ומסתפק שם דאפשר אפילו אם החרש ושוטה הוא בנו שאינם בר חנוך כמו קטן :

* הג"ה ודוקא וכו' מותר בכל ענין - מלשון זה משמע דאפילו אם יחזור החש"ו ויעמוד משחשיכה א"צ שוב ליזהר ליטול ממנו כמו בבהמה למעלה והטעם הוא כמו שבארתי במ"ב וכ"כ בלבוש וקשה לי דא"כ אפילו אם נתן על החש"ו משחשכה אמאי פסק השו"ע דנוטל ממנו כשהוא עומד דהיינו משום כדי שלא יעשה אח"כ החש"ו עקירה על ידו הא במה שנותנו עליו בפעם ראשונה כשהוא מהלך סגי כיון דתחלת נתינתו על החש"ו בהיתרא היתה שלא עשה עקירה ע"י שנתנו עליו כשהוא מהלך ומה שיעשה עקירה חדשה אחר עמידתו הלא מעצמו עושה

דבר זה ודמי להא דנתנו עליו מבעוד יום ובדוחק יש לחלק דבנתנו עליו מבעוד יום עדיין לא הגיע זמן איסורו בעת הנתנה ע"כ לא דמי כלל למאכיל איסור בידים משא"כ בנתנו משחשכה שהגיע זמן איסור בתחלת נתינתו עליו לכן אף דנתנו כשהוא מהלך צריך עכ"פ ליזהר ליטול ממנו כשעומד כדי שלא יעשה עקירה בהכיס אח"כ. ומ"מ אכתי קשה אמאי מותר מבע"י הא תנן [שבת קכ"א] קטן שבא לכבות אין שומעין לו מפני ששביתתו עליך והיינו מפני שידוע שניחא לאביו בכך והוא עושה דבר זה לרצונו לכך אסור וא"כ בעניננו שנותן לקטן הכיס כשהוא מהלך מאי הוי אמאי מותר לו להניחו אח"כ לעקור הכיס כשעמד משחשכה מי עדיף מאלו בא הקטן מעצמו משחשכה ליטול הכיס ולהביאו למקום המשתמר היה צריך אביו למחות בידו כשיודע שניחא לאביו בכך וכ"ש בעניננו שנתן לו ע"ד זה מבע"י [ואולי י"ל דמה שאמרו שאסור בקטן העושה ע"ד אביו הוא רק מד"ס כיון שאינו מצוהו בפירוש לזה והכא מפני הפסד התירו ואח"כ מצאתי שכי"כ בש"ג בשם ריא"ז אך הוא יש לו בענין זה שיטה אחריתא ע"ש] ואולי דזהו טעם האוסרים שהוא במ"מ ומ"מ נ"ל דאפילו לדברי המ"א יש להתיר בכרמלית עיין יבמות קי"ד ע"א בגמרא דמשני בכרמלית דרבנן ולשיטת הרשב"א דכתב דזה מותר אפילו למיספי ליה בידים :

* אבל אם לא בא לידו לא - עיין בפמ"ג שמוכח מדבריו דדוקא פחות פחות מד"א ע"י אדם אחד הוא דאסור אבל מחברו לחברו אף שכ"א מוליך פחות מד"א וע"ד כן עושין שרי כמבואר בשמ"ט ס"ג ובט"ז שם סק"א דבאופן זה לא גזרו על פחות מד"א. ודע דהוא דוקא במצא דבר שמותר לטלטלו אבל אם מצא דבר שאסור לטלטלו אסור עכ"פ משום מוקצה וכדמוכח בסוף הסימן ע"ש במקור הדין :

* לשמטן - עיין במ"ב שכתבתי דהיש מתירין במקום הפסד מרובה אפילו לבטל לכל היום הוא מדברי המ"א וכתב דהמגיד משנה כ"כ וכ"כ בש"ג בשם הריא"ז וכ"כ ברש"י בהדיא ולפיכך מצדד להקל כמותם נגד הר"ן האוסר שהוא יחידאה בזה ומה דאסרינן להניח כרים וכסתות תחת משאות גדולות כתב דהיינו משום שיכול לפורקן בנחת ולא יבא לידי הפסד ואם א"א לפורקן אה"נ דמותר להניח כרים וכסתות אף במשאות גדולות ומשמע ממ"א דלאו דוקא בעניננו דה"ה דבעלמא מותר לבטל כלי מהיכנו במקום הפסד מרובה והגם דאין מבואר זה בהדיא ברש"י והש"ג מ"מ מוכיח כן המ"א מדעתם וכמו שבאר בספר דגמ"ר ע"ש [אכן לפי מה שבאר הריטב"א בחדושו על האי סוגיא ע"ש שוב אזדא ראית הדגמ"ר וכדלקמיה] ובספר קרבן נתנאל כתב דאין הדין עם המ"א דרש"י וש"ג בשם ריא"ז הם יחידים בזה [ומדברי המ"מ אין הכרע עיין בלחם משנה שם] דהרי"ף והרא"ש והרמב"ן והרשב"א והר"ן כולו ס"ל דאיסור בטול כלי מהיכנו אין נדחה אפילו במקום הפסד מרובה [וכן מבואר ג"כ בחדושי הריטב"א ע"ש] ולפי מה שבאר הריטב"א בחדושו ע"ש היטב גם רש"י וריא"ז יודו דבעלמא אין נדחה איסור בטול כלי מהיכנו אפילו במקום הפסד מרובה וכן בספר אבן העוזר מסכים דלא כהמג"א ובאמת קשה מאד להקל בזה דפשטות הסוגיא שם דקמקשה והא קמבטל כלי מהיכנו מוכח דאסור בה"מ ואין

לדחוק כתרופץ המג"א משום דאפשר לפורקו בנחת דלמה לא מתרץ דמיירי בשא"א לפורקו בנחת ועוד דמה יענה במה דפריך הגמרא בדף קכ"ח ע"ב והא קמבטל כלי מהיכנו ומשני קסבר צער בע"ח דאורייתא וכו' הא אפילו אם יסבור דצער בע"ח הוי רק מדרבנן ג"כ מותר לבטל כלי מהיכנו בהפ"מ ע"ש בגמרא :

* אלא פורקו בנחת - ומ"מ אסור לסמוך עליה כשפורק דהוי משתמש בב"ח [מ"א] :

* ולא יניחם וכו' - בלשון הרמב"ם איתא ולעולם לא יניח וכו' והיינו אפילו אם לא יכול לפרוק בנחת מ"מ יראה שלא יהיה מונח על הבהמה משום צער בע"ח ומשמע מדברי הגר"א דבאופן זה מותר להניח תחתיהן כו"כ אף שהוא מבטל כלי מהיכנו וכשיטת רש"י שם בגמרא ע"ש והא דאוסר בשו"ע מתחלה במשאות גדולות מיירי בשאפשר לו לפרוקן וכמו שמפרש המ"א אכן לפי מה שבארו הרמב"ן והרשב"א בחדושיהם אסור להניח תחתיהן כרים וכסתות בכל גווני וכדי להסיר הצער מהבהמה יתיר החבלים ויפלו השקין עם הכלים אע"פ שישברו :

* כי היכי דלא קאי וכו' - בגמרא איתא בזה הלשון ס"ס כי מטא לביתה א"א דלא קאי פורתא וקא מעייל מר"ה לרה"י ומשני דזריק לה כלאחר יד וזה כונת השו"ע כי היכי וכו' ומשמע מהגמרא דכיון דאח"כ זורק כלאחר יד שוב אין לנו לחוש אפילו אם יעשה הנחה בבואו סמוך לביתו מאחר דבתחלת הפעולה לא היתה עקירה שהיתה החבילה מונחת עליו מבעוד יום וכן דעת המ"מ הובא בא"ר ומ"מ יש מחמירין שלא יעמוד לפוש ומה דאמרו א"א דלא קאי פורתא זה לא הוי הנחה לגמרי רק נראה כהנחה :

* דה"ה לכיסו - ועיין בט"ז וא"ר שפסקו כה"ה הזה. ולכאורה הי"א הזה לא ס"ל כה"ה דס"ח וראיה דהקיל אפילו ריצה שהיא קולא גריעא מהכל [דהרי לא מקילינן לה כ"א בא"א בכל ההיתרים דלעיל וכדאיתא במ"א בשם סה"ת] וכ"ש דמקילינן בכל הנ"ל אבל זה אינו דא"כ לא הי"ל להמחבר לסתום למעלה אלא האמת נראה דה"ה הזה שמקיל קאי רק אמי שהחשיך לו בדרך דהוא קרוב לאונס ושם שיצא מביתו סמוך לחשכה שהוא קרוב לפשיעה ולכך אפילו שכח לבסוף לא מקילינן ליה וזהו טעם הג"ה שבסמוך וכן משמע מבאור הגר"א ובזה יתורץ קושית הט"ז אח"כ מצאתי שכ"כ בספר נהר שלום :

* יכול לילך - עיין במ"ב מה שכתבנו בשם הגר"א ובדה"ח מכריע דבכיס שיש עליה תורת כלי והיא לא נעשה בסיס להמעות כיון שהניחה בשכחה ומותר לטלטלה לצורך מקומה לכן אם היה בידו יכול להוליכו לתיבה אבל דברים המוקצין בגופן כגון מעות ואבנים שאין להם שום היתר טלטול אפי' לצורך גופו או מקומו ונטלו בידו אסור לילך עמהן למקום אחר רק יזרוק אותן תיכף מלבד איזמל של מילה אף שהוא מוקצה

מחמת חסרון כיס ואסור לטלטלו אפילו לצורך גופו מ"מ כשהוא בידו יכול להניחו באותו חדר במקום שירצה דאי יצטרך להשליך האיזמל מידו וישבר מימנע ולא מהיל :

* מצא ארנקי וכו' - ואם עבר והגביהו יראה עכ"פ אח"כ לטלטלו פחות פחות מד"א ולבסוף יזרקנו לאחריו כדי שלא יהיה הנחה :

* אסור ליטלו - עיין במ"ב דאפילו אם יעמוד תחתיו אסור משום מוקצה ואם הוא מקום שרוב ישראל דרין בו ומגביה כדי להחזירו אח"כ לבעליו היתרא דפחות מד"א בודאי לא שייך בזה לכ"ע דאין בהול בזה כיון שהוא רק להחזירו לבעליו אך לענין איסור מוקצה יש לעיין ועיין בסימן תקפ"ו סכ"ב ובבאור הגר"א שם :

* פן יקדמנו אחר - ועיי טלטול ברגל יש להקל :

סימן רסז

* אין נופלין וכו' - עיין במ"ב מש"כ בשם הפמ"ג ועיין בבאור הגר"א שכתב מקור לדין השו"ע ממו"ק כ"ז לענין זקיפת המטה בע"ש וע"ש בתוספות ד"ה מן המנחה ובר"ן שם הסכים דהוא ממנחה קטנה ומ"מ אין לזוז מדברי הפמ"ג שכן מבואר ביו"ד סימן ת"א סעיף ו' בהג"ה :

* ובפלג וכו' - עיין במ"ב במש"כ וי"א דבצבור וכו' הוא מדה"ח שכתב דבצבור יש להקל מטעם כיון דבשאר מקומות נוהגין להקל בזה גם בחול וכמש"כ המ"א בסימן רל"ה מטעם שטרחא לאספס פעמים ולקבצם עכ"פ יש להם לסמוך על האי טעמא בערב שבת עכ"ל. ומה שכתבנו שאין לסמוך וכו' הוא משום דכל האחרונים לא הזכירו קולא זו וטעמם הוא כיון דאנן נהיגין בשאר ימות החול להתפלל בזמנה כדין משום שאין לקולא זו מקור מן הש"ס איך נסמוך על קולא זו בשבת. ומה שכי דבבה"ש יש לסמוך להקל בשעת הדחק עיין בסימן תפ"ט סק"ו במ"א לענין ספירה ועיין לעיל בסימן רס"א בבה"ל ד"ה ושעור זמן. אך לענין ק"ש שהוא דאורייתא בודאי צריך מן הדין לחזור ולקראה בשעה שהוא ודאי לילה וכנ"ל בסימן רל"ה ס"א :

סימן רסח

* אם טעה והתחיל - היינו אפילו רק תבה אחת בלבד ג"כ מקרי התחיל וצריך לגמור את כל הברכה ורק לענין ברכה ראשונה יש נ"מ בזה משום דתבת אתה שייך ג"כ לשבת וכדמוכח בס"ב :

* ושלא בכונה וכו' - עיין במ"ב שכי שנכשל בלשונו והוא מתה"ד ע"ש ומש"כ אבל אם אמר וכו' כ"כ האחרונים וכן מוכח בתה"ד שז"ל אבל אי לא בכונה התחיל תיבת אתה דידע היה ששבת הוא ולישניה דאיתקיל ליה לפי הרגלו כה"ג לא מקרי כונה לדבר טעות וא"כ אפילו בישמח משה שאינה פותחת באתה מ"מ חשבינן ליה כטעה בתפלה של שבת בין זו לזו דתבת אתה נמי התחלה דתפלת שבת היא ואע"ג דהרגל של חול גורם הטעות מ"מ לא מקרי בשביל כך התחלה דתפלת חול כיון דידע דשבת היא עכ"ל אבל קשה כיון שנכשל בלשונו אפילו אם אמר אתה חונן מאי הוי וכי זה קרי התחיל בתפלת חול ועיין שבועות כי ע"א בגמרא מ"ד לישנא דאתקילא ליה ע"ש משמע דכשנכשל בלשונו לא נחשב לדבור כלל ואפשר משום דשם בעינן פיו ולבו שוין גם יש לחלק דשם הלא לא רצה לומר כלל שאי אוכל אלא שאוכל רק שנכשל בלשונו ואמר שאי אוכל לכך אין זה דבור כלל משא"כ הכא שבדעתו היה לומר אתה חונן מחמת הרגל לשונו רק שזה גופא היה בלא דעת שלמה ולא נתכוין בזה לשם תפלת חול לכך הכא עדיף ומ"מ קשה דהלא התה"ד הביא ראייה לדינא הנ"ל וז"ל וכעין זה איתא במרדכי פ"ק דברכות דהיכא דידע דיו"ט הוא ונתקל בלשונו וחתם בשל שבת א"צ לחזור לראש הברכה אלא חוזר בתוך כדי דבור וחותם בשל יו"ט [והובא זה לקמן בסימן תפ"ז ע"ש] אלמא כה"ג לאו טעות מקרי עכ"ל התה"ד ושם תבות מקדש השבת אינם שייכים כלל ליו"ט כמו תבת אתה ששייך לקדשת ואפ"ה לא מקרי טעות והוי כאלו לא אמר התבות כלל וה"נ כה"ג וצ"ע:

* מוסף באחרת - עיין במ"ב דאם לא עקר רגליו חוזר לתכנת שבת והנה בדה"ח כתב דכל היכי שנזכר באמצע איזה ברכה מג' אחרונות חוזר לתכנת שבת ובח"א כלל כ"ח מצדד לומר דכל היכי שטעה ולא הזכיר של מוסף בקדושת היום אזי יאמר בעבודה כשיאמר והשב את העבודה יאמר ונעשה לפניך בתמידי היום ובקרבן מוסף ע"ש טעמו:

* אחרת בשל מוסף - עיין במ"ב במש"כ דאם נזכר קודם שעקר רגליו וכו' ומתחיל ישמח משה הוא פשוט דמתחיל ממקום שטעה וראיתי בדה"ח שפוסק דאפילו אם נזכר באמצע תפלת מוסף דחוזר לראש התפלה ופלא הוא דהלא כתב לעיל אצל דיני יעלה ויבא דאפילו אם אמר דבר שהוא שקר מוחלט באמצע התפלה דינו כשח וחוזר לראש הברכה או בג' אחרונות לרצה וכן ברור ובודאי יש איזה ט"ס בדבריו:

* ומעומד - עיין במ"ב שכי דלכתחלה יהדר אותה לומר ביחד הוא ממ"א דלכתחלה טוב להדר לצאת גם דעת הת"ק דס"ל דצריכין להעיד כאחד דוקא ובאמת קי"ל בח"מ סימן כ"ח דאין צריכין להעיד ביחד. עוד שם דלכתחלה טוב בעשרה ומטעם זה המתפלל בלחש ימהר לסיים תפלתו כדי שיאמר ויכלו עם הקהל [פמ"ג]:

* יו"ט שחל להיות וכו' - קאי על כל יו"ט לבד מיו"ט א' של פסח שחל להיות בשבת דא"א אותו דלא נתקן אלא משום מזיקין ובפסח הוא ליל שמורים [סימן תפ"ז]:

* או שלא התפלל כלל - וכ"ש אם חיסר משיב הרוח:

* ושמע משי"ץ - עיין במ"ב משי"כ ולא יאמר ביחיד הוא ממ"א ולא העתקתי משי"כ דבדיעבד יצא כי הא"ר חולק ע"ז ובפרט לפי מה שהסכים הגר"א בס"ט דברכה זו לא נתקנה ליחיד:

* יצא - וכ"ז מהני בשבת לחוד אבל ביו"ט שחל להיות בשבת אין יוצא בברכת מעין שבע הואיל ואין מזכיר יו"ט בברכת מעין שבע [א"ה]:

רעא

סימן

* מיד - ואפילו קודם חשכה כ"כ הט"ז ואזיל לשיטתיה בסימן רל"ד סק"ג אבל לפי מה שכתב המ"א בסימן רס"ז והבאתיו שם במ"ב סק"ו יש להחמיר בתוך זמן חצי שעה דקודם לילה משום חובת ק"ש דלא נפיק במה שקרא מקודם בבהכ"נ להרבה פוסקים ובפרט לדין דנוהגין בכל יום להתפלל מעריב בזמנו ולהתפלל מנחה אחר פלג המנחה וכמשי"כ היד אפרים שם. וכ"ז בתוך חצי שעה אבל קודם שהגיע הזמן דחצי שעה מותר לקדש ולאכול בשבת ע"י קידוש זה דיוצא בו ידי קידוש כל שהוא מפלג המנחה ולמעלה וכמבואר שם בסימן רס"ז ס"ב. ומ"מ לפי מה שהתעורר שם המ"א להקשות לדין דמתפללין מעריב בזמנו ומנחה אחר פלג המנחה אלמא דלא ס"ל כר"י האיך אנו יוצאין בזה ואף שמיישב זה ע"ש מ"מ לכתחלה יותר טוב למנוע מזה כנלענ"ד. ואודות דברי הט"ז הנ"ל לענ"ד לולא דבריו הייתי אומר דאין כונת הטור כלל במה שאמר מיד לזרז לדבר זה רק שבא הטור לומר דבהגיע זמן חיוב קידוש דהיינו אחר שהוא לילה שאז מתקדש היום מצוה לעשות דבר זה תיכף ולא לאחר דלשון זכרהו על היין בכניסתו משמע תיכף משמתקדש היום וכן משמע ברש"י פסחים ק"ו ע"ש אבל לא בא לומר שמצוה לזרז עצמו לקדש משום שהוא קבל מעצמו עליו השבת וגם הרשב"א שהביא הט"ז שכתב שמותר באותו הזמן לקדש ומותר לאכול אח"כ אף משתחשך הלא לא מצינו בהרשב"א שיהא מצוה לזרז על אותו הזמן. וראיתי בפרישה שגם הוא הרגיש שאין מדברי הרשב"א ראיה ותירץ דכיון דמותר לקדש ממילא מצוה להקדים משום זכרהו על היין בכניסתו ולענ"ד דבר זה אינו מוכרח כלל וראיה מברכות כ"ז ע"ב דאמרינן שם דרבי צלי של שבת בע"ש ונכנס למרחץ להזיע [והיינו קודם שגזרו על הזעה כדאיתא שם] ויצא ושנה לן פרקין ועדיין לא חשכה ולכאורה למה זכר דשנה לן פרקין וע"כ דהוא להראות שתפלתו היתה זמן הרבה קודם חשכה כי עוד נשאר זמן אחר התפלה ליכנס למרחץ ולשנות הפרק לתלמידים ומדלא הזכיר שגם קידש ואכל קודם שנכנס למרחץ וע"כ דלא קידש מתחלה וש"מ דלא צריכינן

לזרוזי כ"ז שלא הגיע עדיין זמן חיובא ואפשר דיש לחלק בין מעט קודם חשיכה ובין הרבה אף דהוא ג"כ אחר פלג המנחה. ואין להביא ראיה לדברי הט"ז מלשון הרמב"ם פכ"ט הלכה י"א שכתב יש לו לאדם לקדש על הכוס ע"ש וכו' דהתם הכונה דיכול לקדש כדמוכח ממה שכתב בסוף וכן מבדיל וכעין זה יש בפ"ו מהלכות תפלה הלכה ד' ויש לו וכו' ע"ש בכסף משנה אבל אין הכונה דמצריך לעשות כן לכתחלה. ומ"מ אף שאין לי ראיה מן הרמב"ם להט"ז מ"מ מצאתי און לי מלשון הרמב"ם הנ"ל להסברא שכתבתי לחלק להט"ז בין מעט קודם חשיכה ובין הרבה כי הרמב"ם סיים וכתב בהלכה הנ"ל שמצות זכירה היא בין בשעת כניסתו ובין קודם לשעה זו כמעט משמע שס"ל דאפילו לרבנן דר"י מותר לקדש מעט זמן קודם חשיכה ומקרי דבר זה שכבר הגיע זמן חובת המצוה של קידוש לכו"ע וע"כ ממילא נכון להקדים לזמן זה משא"כ בזמן הרבה קודם אף שהוא אחר פלג המנחה ומותר לסמוך על שיטת ר"י לא מצינו אפילו לר"י שיהא נכון להדר אחר זה ולכך נכנס רבי למרחץ ושנה פרקו מקודם ובזה אתי שפיר מה שכתב הרמב"ם תיבת כמעט והפמ"ג נדחק בזה ע"ש כנלענ"ד להסביר סברת הט"ז. ועתה נבא לבאר במקצת עיקר מצות קידוש. הנה קידוש היום הוא מ"ע דאורייתא לכל הפוסקים ממה דכתיב זכור את יום השבת לקדשו וכתב הרמב"ם בפרק כ"ט מהלכות שבת דהמ"ע נוכל לקיים בזכירת שבחו של יום וקידושו בלבד ומה דמקדשין על הכוס הוא רק מד"ס בלבד והוזכר שיטתו עוד בכמה פוסקים ראשונים וכתב המ"א דלפ"ז בתפלה בלבד שבה נזכר קדושת היום מקיים המ"ע והביא עוד ראיה לזה מדאמר בברכות ל"ג ע"ב כשנסתפקו המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס או לא והשיבו כי קידושא מה קידושא אע"ג דמקדש בצלותא הדר מקדש אכסא אף הבדלה נמי אע"ג דמבדיל בתפלה הדר מבדיל אכסא ועיין בחדושי רע"א שהביא דמדברי הר"ן בסוגיא דנר חנוכה ונר ביתו מוכח דס"ל דקידוש על היין או על הפת הוא דאורייתא [וכן מוכח ג"כ בדברי הרשב"א שם בהאי סוגיא ע"ש] וכן הביא שם עוד דמדברי הרא"ש בפרק ערבי פסחים מוכח ג"כ דס"ל דבתפלה בלבד אינו יוצא בודאי וביותר ס"ל דאפילו בקידוש גמור שלא במקום סעודה תיכף ג"כ אין יוצא מה"ת ולדעת רבינו יונה שם בקידוש גמור יוצא המ"ע דאורייתא אפילו שלא במקום סעודה [וצריך להבין איך יפרנס הרא"ש והר"ן והרשב"א את מה שאמר הגמרא מה קידושא אע"ג דמקדש בצלותא וכו' ויש לומר דה"ק מה קידושא אע"ג שקידש בתפלה צריך לקדש עוד הפעם על הכוס והיינו מדכתיב זכור וק"ל זכרוהו על היין או על הפת דהוא ג"כ במקום יין ואם לא אינו יוצא כלל ידי קידוש אף הבדלה נמי דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון וע"כ אע"ג דאבדיל בצלותא צריך להבדיל על הכוס ואם לאו אינו יוצא כלל ידי הבדלה ולדעת רבינו יונה ג"כ ניחא דהגמרא מביא ראיה דבצלותא בלבד אינו יוצא ידי הבדלה כלל כמו שאינו יוצא שם כלל בקידושא דבצלותא]. עוד ראיתי לעורר בדין זה דהא איתא בפסחים ק"ז ע"ב אמר רב אחא בר יעקב וצריך להזכיר יציאת מצרים בקידוש היום כתיב הכא זכור וגו' וכתב התם למען תזכור וגו' [ואף דבכל לילה צריך להזכיר ג"כ יצ"מ שם יש לו רשות להזכיר כל הלילה והכא לענין קידוש מקפיד הכתוב שיזכור אצל קידוש] והובא מימרא זו בר"ח שלפנינו וגם ברי"ף ורא"ש וא"כ איך יוצא ידי קידוש בתפלה הא לא נזכר בתפלת לילה יציאת מצרים כלל [ובתפלת שחרית ראיתי בהגהת מראה כהן שהביא בשם הכלבו הנוסחא זכר למעשה בראשית וליציאת מצרים] ואף שברשב"ם כתב שם דצריך

להזכיר יצ"מ בצלותא ועל הכוס אבל בנוסח תפלתנו לא נזכר יצ"מ כלל ואיך כתב המ"א דיוצא בזה ועל הרמב"ם לא קשה כלל דמה שאמר דיוצא בזכירת דברים היינו כשמזכיר בה גם יציאת מצרים וכמו שכתב בהדיא בסה"מ מצוה ל"א ומשמע ג"כ דס"ל דהוא דאורייתא ולא אסמכתא בעלמא מדכתב שם זה בבאור המ"ע נאך לפלא מה שהשמיט זה ברמב"ם גופא וצ"ע] אבל על המ"א ושאר אחרונים שהעתיקו דבריו להלכה קשה איך העלימו עין מזה ושמעתי שבספר מנחת חינוך ג"כ הפליא בזה על המ"א ומחמת זה מסיק להלכה דלא כוותיה ולענ"ד יש ליישב דבריו קצת או דסובר דהוא רק מדרבנן והגז"ש הוא אסמכתא בעלמא וגם דהגז"ש זכירה זכירה צריכין להא דדרש בשבת פ"ו ע"ב ע"ש או דסובר דיוצא מן התורה במה שהזכיר יציאת מצרים סמוך לתפלה דהשכיבנו כגאולה אריכתא דמיא כמו שאמרו חז"ל ולא צריכין שיזכיר דוקא בקידושא גופא אבל מ"מ הוא דוחק דהא מפסיק בגי ראשונות ואולי אפשר לומר דכיון שמזכיר פסוק ושמרו בני ישראל את השבת וגו' תיכף להשכיבנו שהיא גאולה אריכתא די בזה מן התורה שיש בזה שבחו של היום שבת ואף שלא הזכיר עדיין קדושת היום וברמב"ם נזכר שבח וקידוש זה הלא יזכיר תיכף אחר גי ראשונות ובודאי לא נגרע המ"ע במה שהפסיק בגי ראשונות דהוא שבחו של הקב"ה בין שבח שבת לקידושו זהו הנ"ל ליישב דברי המ"א מפני חומר הקושיא אבל מ"מ לדינא צ"ע דאולי כונת הגמ' שיזכיר יצ"מ בתוך הקדוש ובנוסח תפלתנו לא מצינו זה ומפני כל הטעמים הנ"ל כתבנו בפנים שיש לפקפק בזה הרבה וגם בדה"ח כתב דלכתחלה יש לחוש לגדולי הפוסקים שס"ל דאין יוצא ד"ת בתפלה ומה שעוררתי עוד בפנים דהלא קי"ל דמצות צריכות כונה וכו' לזה התעורר בעל תו"ש ע"ש ומה שכתבתי עוד דאפילו יאמר עם הקטן מלה במלה ג"כ אין כדאי הוא משום דהלא כיון שאינו יוצא בהקידוש כלל צריך להיות כוס לפניו ואפשר לומר דכיון שהוא סומך ברעיונו על הכוס שעומד לפני התינוק די בזה וכעין שכתב בשע"ת לקמן בסימן רצ"ו בשם הגהות יש נוחלין ע"ש דגם שם אינו מכוין לצאת בברכתו ומאי מגרע לן בעניננו שהוא קטן אבל מדברי התו"ש בסימן זה משמע דכל שלא הגיע לייג שנה אינו מועיל אפילו אם יאמר עמו מלה במלה ובתשובת הגרע"א שאביא בסמוך משמע דאינו סובר כל עיקר דברי השערי תשובה בשם הגהות יש נוחלין הנ"ל ולכן כתבתי דנכון למנוע אפילו באופן זה. ודע עוד דאם הוא נער בן י"ג שנה אף דכתב המ"א דלא חשבינן ליה כגדול כיון שאין ידוע לנו שהביא שתי שערות מ"מ אם האיש כבר התפלל נראה דיכול הנער להוציאו מכח ס"ס אחד דשמא הביא שתי שערות ועוד דפן יצא האיש בתפלה דאף לפי סברתנו דחוששין שמא לא כוון לצאת ועוד שארי טעמים הנ"ל מידי ספיקא לא נפקא :

* דאיתקש זכור לשמור - עיין במה שכתבנו במ"ב דאם אינה יכולה לקדש בעצמה תאמר עמו מלה במלה זה רמז המ"א במה שסיים וכתב ועיין סי' קצ"ג דשם כתב כן בהדיא ומה שכתבנו עוד דנכון שיהיה היין או הפת לפניו בעת הקידוש הוא כדי לצאת דעת הגאון רע"א בתשובותיו סימן ז' דמוכח שס"ל דאם אינה יוצא בקידושו אין לה קידוש על הכוס וז"ל שם

דאף שאם תהא יוצאת בקידוש דלעצמה שוב ליכא קידוש על היין צ"ל דלענין קידוש על הכוס שהוא דרבנן סמכינן על חזקה דרבא שהביא ב' שערות ולגבי דאורייתא יוצאות באמירתן ואח"כ פקפק מאד ע"ז וכתב כיון דמברכת לעצמה לא שייך לומר דיוצאת ג"כ בשמיעה דאם באת לומר דיוצאת בשמיעה דשומע כעונה א"כ ברכתה שבפיה לבטלה נוע"ש עוד מה שכתב לתרץ על ההיא דמ"א בסימן קצ"ג] וע"כ כתבנו דנכון שיהיה היין או הפת לפניו דעיי"ז מקדשת בעצמה קידוש גמור ועיין מה שכתבתי לעיל בשם השע"ת ואף שהוא נדחק אח"כ וכתב אולי יש לומר בזה דאומרת לעצמה רק נוסח הקידוש בלי פתיחה ופתימה ומדאורייתא יוצאת בזה דאין חיוב ברכה מדאורייתא רק להזכיר את יום השבת ולגבי דרבנן סמכינן דהביא ב"ש ויוצאת בשמיעתה זהו דוחק לחלק הברכות לחצאין וגם לא תדע ליהרר בזה וע"כ העתקתי אופן הפשוט. ואולם קצת נוכל ליעץ באופן אחר דתאמר עמו רק פרשת ויכלו בלבד ומסתבר דיוצאת בזה ידי קידוש דאורייתא ואח"כ כששומעת הברכה יוצאת בזה גם מצות קידוש על הכוס אך לפי מה שכתבנו לעיל דילפינן מגז"ש דצריך להזכיר יציאת מצרים בקידוש וא"כ בויכלו ליכא עדיין יציאת מצרים. והנה ראיתי בחדושי רע"א שמסתפק דאולי יוצא המ"ע באמירת שבתא טבא בלבד ולפלא דהרי הרמב"ם כתב דבעינן זכירת שבת וקידוש :

* מוטב שיקנה יין וכו' ממה שיכין צרכי הסעודה - עיין במ"ב במה שכתבנו בשם האחרונים דכ"ז דוקא כשיש לו פת ונראה דאם ריפתא חביבא לו יותר מיין יותר טוב שיקדש אריפתא ויקנה צרכי סעודה שיקיים שתי המצות ממה שיקנה לו יין לקידוש ויאכל פת לבד דלא מיבעיא לדעת הב"י דסבר לקמן בסימן רע"ב דאם ריפתא חביבא לו יותר מיין דיכול לקדש תמיד אריפתא וכן פסק בדה"ח בודאי דהכא יעשה כן וכמו שכתבנו ואפילו לדעת רמ"א שם דסובר דאם יש יין בעיר לא יקדש על הפת מודה הכא דהא טעמו דחשש לדעת ר"ת שם אבל לא דסבר דהלכה כר"ת וכדמוכח בד"מ הארוך ודוקא שם דבזה שיקדש על היין לא נפיק מיניה חורבא אבל הכא דיתבטל עיי"ז מצות עונג שבת מודה דאין אנו צריכין לחוש לדעת ר"ת ויקדש על הפת. ועוד כתבנו במ"ב בשם המ"א דקידוש שחרית וצרכי סעודה דשחרית מוטב שיקנה לקידוש וסעודה יקיים בפת לבד דיקיים בזה כבוד יום ולכאורה הלא מצות עונג הוא מ"ע מדברי קבלה וכדאיתא ברמב"ם ובפת חרבה אין מקיים מצות עונג וכדמוכח בשבת קי"ח ע"ב ובמה מינכר כבוד היום בכך ואולי דכונתו עם כסא דהרסנא והשאר ליין :

* דריפתא חביבא ליה - ולא סגי ליה בטעם הפסק לחוד שכתבנו במ"ב ס"ק נ"ח דאינו הפסק גמור דהוא צורך סעודה ולכך צירף לזה זה הטעם [מחה"ש] :

* צריך לשתות וכו' כמלא לוגמיו - ואפילו בדיעבד הוא לעכובא כדאיתא בגמרא והאי דנקט לישנא דלכתחלה נראה דבא לאשמועינן דאפילו לכתחלה די בזה ולא בעינן שישתה כל הכוס כמו לקמן לענין ד' כוסות

בסימן תע"ב ס"ט באחרונים שם בשם התוספות והטעם כמו שכתב
הב"ח שם ע"ש וכן מוכח בפסחים ק"ז ע"א בברייתא שם מטעמת יין כל
שהוא ר' יוסי ב"ר יהודא אמר מלא לוגמיו משמע דהכל אלכתחלה קאי :

* והוא רובו וכו' - עיין במ"ב וכן סתם השו"ע לעיל בסימן ק"צ והוא
שיטת התוס' וש"פ אבל בסימן תרי"ב ס"ט העתיק המחבר דשעורו הוא
פחות מרביעית והוא כדעת הר"ן המובא שם בב"י דמגמרא דפרק יום
הכפורים לא שמעינן אלא דכמלא לוגמיו הוא פחות מרביעית ותימה
למה לא הביא המחבר כאן דעת הר"ן אפילו בשם י"א [תוי"ש] ואפשר לומר
דשם דמיירי לענין חיוב חטאת נקט השעור דהוא חייב לכו"ע [דלענין איסורא
אפילו כל שהוא אסור מן התורה] אבל הכא לענין קידוש דשיעור הטעימה הוא
מדרבנן סמך אתוס' ושאר פוסקים דדי ברוב רביעית לאדם בינוני דזהו
שעורו. ודע דמלשונם משמע דבקטן לפי קטנו אף שהוא בן י"ג שנה ולא
בעינן אפילו רוב רביעית וכ"כ בדה"ח דבקטן לפי קטנו והטעם כמו לענין
יוה"כ דודאי חייב באדם קטן אפילו פחות מרוב רביעית אם הוא כמלא
לוגמיו דידיה דמיתבא דעתיה עי"ז ולענ"ד יש לעיין בזה דמסתימת
הגמרא והוא דשתה רובא דכסא משמע דפחות משעור זה אינו יוצא בכל
גוונא והא דהזכיר הגמרא השעור דמלא לוגמיו יש לומר דלאשמועינן
דבאדם גדול הוי השעור יותר מרוב רביעית כמ"ש המ"א ואינו ראייה
מיוה"כ דשם טעם החיוב הוא משום יתובי דעתיה כדאיתא בגמרא
משא"כ לענין קידוש אפשר דתקנת חכמים הוא כך שישתה דוקא רוב
הכוס שהוא מקדש עליו וכ"ש לדעת הר"ן שדעתו דכמלא לוגמיו באדם
בינוני הוא פחות מרביעית בודאי י"ל דבכל אדם אפילו קטן ביותר מלא
לוגמיו דידיה הוא לא פחות מרוב רביעית אך דמדברי הגמרא יש לדחות
קצת דדוקא לענין ד' כוסות רוב כוס הוא לעכובא אפילו באדם קטן ולא
לענין קידוש דעלמא וצ"ע בכ"ז. ודע דלענין קטן ממש כשמקדש משום
מצות חינוך בודאי יש לסמוך להקל דדי במלא לוגמיו דידיה שהוא פחות
מרוב רביעית. ודע עוד דמה שכתבו הפוסקים דבגדול כמלא לוגמיו הוא
כמלא לוגמיו דידיה וכמו לענין יוה"כ משמע ביומא פ' לדעת ב"ה שם
דהלכה כוותייהו דהוא דוקא מרווח ולא דחוק ע"ש ובעניננו לענין יותר
מרביעית אין נ"מ מזה כמ"ש במ"ב דדי ברביעית בכל אדם ונ"מ רק לענין
פחות מרביעית :

* של רביעית - עיין במ"ב והנה הגאון צל"ח פרק ערבי פסחים דף ק"ט
כתב שטרח ומדד שעור קמח לחלה ע"פ שעורו של הרמב"ם פ"ו מבכורים
שהוא שעורו של רב חסדא בגמרא ע"פ חשבון מ' סאה למקוה ושוב מדד
שעור חלה ע"פ מה שהפילו מ"ג ביצים מן המים כמ"ש בטושי"ע א"ח סי'
תנ"ו והיה הכלי הראשון מחזיק שני פעמים כפי שעור הזה ע"כ שפט
הגאון ז"ל שע"כ הביצים נתקטנו במחצית ממה שהיו בימים הקדמונים
וא"כ כל שעורנו הן בשתיית רביעית שאנו משערים ביצה ומחצה וכן
שעור חלה של מ"ג ביצים וכן אכילת כזית מצה ומרור שאנו משערים
כחצי ביצה הכל הוא הטעאה וצריך להיות בכפל ע"ש שהאריך להוכיח
דשעורי האצבעות לא נשתנו להתקטן בזמננו מכפי מה שהעתיק הרמב"ם

וע"כ דרך הביצים נתקטנו. ולענ"ד אף דקושיתו היא קושיא גדולה וחמורה על שעורנו אבל לנגד שיטתו יש ג"כ קושיא חמורה והוא דהנה בסוגיא דיומא דף פ' מוכח דשעור כמלא לוגמיו משני הצדדים באדם בינוני הוא יותר מרביעית ע"ש בתוד"ה הי"נ וכ"כ הר"ן וש"פ ואי ס"ד דשעור רביעית בזמננו הוא כפלים דהיינו שעור ג' ביצים שלנו אי"כ כמלא לוגמיו באדם בינוני משני הצדדים הוא יותר מג' ביצים [דהא הוכיח הצ"ח דאף בזמננו לא נתקטן האדם באצבעותיו ממה שהיה מקודם וא"כ פשוט דכה"ג ביתר אבריו] וזה כבר בחנתי ונסיתי בכמה אנשים בינונים המלא לוגמא שלהם משני הצדדים ועלה לכל היותר רק עד שני ביצים בינונים בקליפה שלהם הרי דביצים שלנו לא נתקטנו כ"כ רק איזה שעור קטן לבד [או אפשר דהאמת הוא כפי שיטת הר"ן שהובא בב"י בסימן תרי"ב דמלא לוגמיו מצד אחד הוא פחות מרביעית ולא קים לן בשעורו כמה ע"ש וא"כ אפשר דהוא יותר מרוב רביעית והוא כשעור ביצה וממילא משני הצדדים הוא כשעור שני ביצים] וע"כ צע"ג בענין השעורים שכאשר נבא לבחינה אנו רואים ששני השיעורים סותרים היינו השעור רביעית ששיער רב חסדא [בפסחים ק"ט] ע"פ חשבון מ' סאה למקוה והוא מוסכם להלכה בפוסקים ולפי מה שמדד הצ"ח וגם הגאון חתם סופר [בתשובה קכ"ז או"ח] הוא מחזיק ג' ביצים בינונים שלנו עם הקליפה ולפי מה דמוכח בגמ' דיומא הנ"ל לא יחזיק לכל היותר כ"א שני ביצים. ולמעשה נראה דלענין דאורייתא כגון כזית מצה בליל פסח בודאי יש להחמיר כדבריהם וכן לענין קידוש של לילה דעיקרו הוא דאורייתא ג"כ נכון לחוש לכתחלה לדברי הצ"ח הנ"ל וכן בחתם סופר מחמיר ג"כ לענין רביעית כדבריו [ומיהו לענין קידוש שחרית ולשאר כוס של ברכה יש לסמוך על מנהג העולם שנהגין כמבואר במ"א ופמ"ג וש"א] ועכ"פ יראה לכתחלה שיחזיק הכוס כשני ביצים עם הקליפה וכנ"ל. ודע עוד דאפילו לדברי הצ"ח שהכוס צריך להחזיק כג' ביצים שלנו מ"מ לענין שתית הכוס בודאי יש לסמוך להקל שלא ישתה אלא כמלא לוגמיו דידיה אף שלא יעלה כ"א עד קרוב לשליש הכוס וכמו שפסק בדה"ח דלכל אחד כמלא לוגמיו דידיה משערין ואף שפקפקנו לעיל בענין זה על דבריו מ"מ תרי חומרי לא עבדין וע"כ מי שאין לו יין כ"כ ישתה רק כמלא לוגמיו דידיה והיותר ישייר עד למחר ובשחרית יכול לקדש על כוס של קטן מזה וכמ"ש למעלה:

* וי"א דכיון שבין כולם טעמו וכו' - עיין בא"ר שמצדד להכריע להלכה כדעה זו משום דסברא ראשונה היא רק סברת הרא"ש מעצמו ע"ש ולא נהירא דהרי התוספות ביומא דף פ' כתבו בשם ר"ת הטעם של מלא לוגמיו לגבי קידוש משום יתובי דעתא ומשום זה הסכימו שם וכן בפסחים ק"ז בתוד"ה אם טעם דלאדם גדול נשתנה השעור משום דכל אחד ואחד מיתבא דעתיה במלא לוגמיו דידיה וכמו לענין יוה"כ וא"כ ממילא לפי טעם זה ודאי דס"ל ג"כ כהרא"ש [וכן לדעת הגאונים המובא בטור דס"ל דדוקא המקדש בעצמו צריך לשתות מלא לוגמיו בודאי דכ"ש דלא ס"ל דליהני צירוף מכל המסובין] ומה שהזכיר הריטב"א בשם התוס' אינו בתוס' שלפנינו דמוכח מהם איפכא וגם המחבר סתם הדעה הראשונה בסתמא משמע שסובר שכן עיקר להלכה. וע"כ אף שאין למחות ביד המקילין דיש להם ע"מ לסמוך מ"מ לכתחלה נכון ליזהר בזה מאד ובפרט שהמ"א כתב דגם

הי"א שסוברים דמהני צירוף הוא רק לענין דיעבד וכן בדה"ח ושלחן ע"ש וח"א לא הקילו רק בדיעבד. ודע דבדה"ח כתב דבדיעבד מהני צירוף כל המסובין אפילו לא טעם המקדש כלל:

* שאם לא טעם המקדש - היינו שסוברים דבעינן שיטעום המקדש בעצמו כמלא לוגמיו והנה המחבר כתב דראוי לחוש לדבריהם וכן העתיקו הרבה אחרונים להלכה דלכתחלה יש לזוהר בזה אך בא"ר מפקפק בזה מצד שהרבה ראשונים פליגי עלייהו וגם די"א דהגאונים לא ס"ל כך ומ"מ אין לזוז מדברי המחבר:

* וה"ה אם נשפך הכוס - נראה דאפילו אם לא נשפך לגמרי כיון שלא נשתייר בו מלא לוגמיו צריך להביא כוס אחר:

רעב

סימן

* אין מקדשין וכו' - עיין מש"כ במ"ב בשם הרמב"ן דאפילו בדיעבד לא יצא וכן הביא ג"כ בספר ברכי יוסף אך שכתב דלדעת הריטב"א דסובר דיין אדום הוא מצוה בעלמא אע"ג דבגמרא השיב לו רבא להחמיר אפשר דה"ה בזה ובאמת לא דמי להדדי כמו שכתב בעצמו שם אך לענ"ד יש לעיין בזה וכי משום הקריבהו נא לפחתך יהיה פסול דיעבד הלא אם שחט בהמה כחושה לקרבן יש בזה ג"כ משום הקריבהו נא לפחתך וכדפירש"י במנחות ס"ד ואפ"ה בודאי יצא בדיעבד בקרבן כזה דמבחר נדריך הוא רק מצוה לכתחלה וה"נ לענין קידוש וא"ל דא"כ לפי דברינו יהיה נא כשר גם בניסוך היין בדיעבד כמו לענין קרבן וא"ל דאה"נ א"כ יהיה נא כשר בקידוש אף לכתחלה וכדמשמע בתחלת הסוגיא דמה דכשר התם בדיעבד כשר בקידוש לכתחלה י"ל דדוקא בפסולים שהחמירה התורה בניסוך היין מטעם אחר ס"ל להגמרא דדבר שאינו אסור שם רק לכתחלה בקידוש כשר לגמרי דקידוש אינו חמיר כמו נסוך היין אבל בזה שהפסול לכתחלה בנסוך היין הוא משום הקריבהו נא לפחתך מסתברא דצריך להחמיר לכתחלה אף בקידוש ואה"נ דבדיעבד גם בנסוך היין אינו פסול וכ"ש בקידוש וע"ש בברכי יוסף מה שכתב עוד בזה:

* על יין וכו' - עיין בחדושי רע"א שמסתפק לפי מה דאיתא בב"י דלדעת הרמב"ן דאין מקדשין על יין לבן אפ"ה מבדילין משום דלא גרע משכר אפשר דה"ה בכל הני דסימן זה אף דאין מקדשין אפשר דמבדילין וכעין זה הביא בבה"ט בשם ש"א ולענ"ד לא דמי כלל דהתם הטעם דכשר להבדלה דאף דאין ע"ז שם יין מ"מ לא גרע משאר חמר מדינה דכשרין להבדלה ואיירי שהיין לבן הוא חמר מדינה וכמו שביאר הגר"א משא"כ בזה שהטעם הוא משום הקריבהו נא לפחתך מה חלוק יש בין קידוש להבדלה וכן מצאתי בברכי יוסף בשם הבית יהודה לאסור וכן מה דמסתפק ר"ע שם אי מותר לקדש בשחרית על יין שריחו רע מטעם זה ג"כ דלא גרע משכר ג"כ לענ"ד אין להסתפק בזה דבודאי אסור וכנ"ל:

* שריחו רע - עיין במ"ב דהיינו שמסריח קצת ואם אין מסריח רק שנקלט בו ריח אחר ע"י החבית לא מצאתי בפוסקים [ועיין בשה"צ] אח"כ מצאתי קצת ראייה להחמיר ממנחות פ"ו ע"ב אין מביאין יין לנסכים לא המתוק ולא המעושן ופירש הרמב"ם שם בבאורו דמעושן הוא שאם היה לכלי ריח אותו היין היה בו הבל והוא הנקרא מעושן ואירע הרבה המום הזה אצלנו ביינות המערב עכ"ל [כן הוא הגירסא אצלנו והתוי"ט העתיק שאם היה לכלי ריח רע אותו היין יש בו ריח רע וגירסא שלנו היא עיקר דכן משמע מדבריו בפ"ו מהלכות איסורי מזבח ה"א דמעושן לא הוי בכלל יש בו ריח רע ע"ש] ומשמע דכונתו למה שכתבנו וכיון דלנסכים פסול אפילו דיעבד משום דנשתנה לגריעותא גם לקידוש נמי פסול דכן מוכח שם בסוגיא דב"ב דכל מה דפסול לנסכים דיעבד פסול גם לקידוש דאף להפוסקים דמכשירין במבושל לקידוש אף דלנסכים פסול התם הטעם כמו שכתב הרא"ש משום דס"ל דמבושל אשתני למעליותא והוי כמו מזוג דמכשירין בגמרא משום דעלויא עלייה משא"כ בזה אלא דכ"ז הוא ראייה רק לפירוש הרמב"ם במשנה הנ"ל אבל אם נפרש המשנה דיין מעושן כפשטיה וכמו שפירשו שארי הראשונים [עיין ברש"י שם ובתוספות ב"ב י"ח ובר"ן בפרק ערבי פסחים ועיין לקמיה מה שכתבנו בזה בשם הגרע"א] שוב אין ראייה לדין הנ"ל ואולי דגם בזה יש משום הקריבהו נא לפחתך וגוי' וצ"ע:

* ועל יין מתוק - עיין במ"ב ותמיהני דהרי מסיק שם ר"א במנחות פ"ז דהליסטוון דכשר בדיעבד לנסכים הוא משום דחוליא דשמשא לא מאיס ומתוק מחמת עצמו פסול משום דחוליא דפירי מאיס וכן פסק הרמב"ם בפ"ו מהלכות איסורי מזבח ואמאי כשר לקידוש במתוק מחמת עצמו דלא מיבעיא לדעת הרמב"ם דמבושל פסול לקידוש משום דפסול לנסכים בודאי גם בזה פסול ואפילו להמכשירין במבושל לקמן בס"ח הלא טעמם מבואר בהרא"ש והר"ן משום דס"ל דע"י הבישול אישתני למעליותא משא"כ במתוק מחמת עצמן הלא הטעם מבואר בגמרא דחוליא דפירי מאיס וא"כ בקידוש נמי לפסול וראיתי בפמ"ג שנתעורר בזה בקצרה ודעתו דלהחולקין על הרמב"ם כשר בזה ואיני יודע למה שהלא הגמרא גופא הוכיח דאין כונת רב זוטרא בר טוביא על היין הליסטוון משום דכשר בדיעבד לנסכים וא"כ ממילא במתוק מחמת עצמו דפסול אפילו בדיעבד לנסכים ה"נ לענין קידוש וקצת יש לומר דלא מפסלינן לענין קידוש אלא דבר שנעשה שינוי אח"כ לגריעותא כמו יין שריחו רע ע"י הכלי או יין שנתגלה משא"כ בזה שבריאיתו הוא כך מעיקרו לא מפסלינן לענין קידוש אע"ג דמאיס אבל א"כ למה להגמרא להביא ראייה על יין כושי דכשר לקידוש משום דגבי נסכים כשר בדיעבד תיפוק לית דבריאיתו היא כך ולא נשתנה כלל א"ו דכל היכי דלא נשתנה למעליותא פסול לקידוש היכי דפסול לנסכים וא"ל א"כ למה להש"ס לאוקמי על יין שריחו רע לוקמי במתוק מחמת עצמו י"ל דלא רצה הגמרא לפרש דמימרא דרב זוטרא משמיה דרב יהיה דלא כרבינא דס"ל במנחות שם דאפי' במתוק מחמת עצמו כשר בדיעבד לנסכים כמו שכתבו התוס' שם. ודע דבטור לא נזכר שם סתם מתוק רק יין הליסטוון ופי' ע"ז שהוא מתוק והנה בפ"י רשב"ם ור"ן איתא שהוא מתוק וחלש מאד ולא נזכר שהוא מאיס משמע ג"כ דבמתוק זה שמחמת עצמו לא מיירי כלל:

* מקדשין עליו - עיי במ"ב במש"כ בשם הבכור שור והנה התו"ש המציא לדחות דבריו דכח הצמוקים שנותן במים עדיף טפי מיין המתערב במים וע"כ אף אם הוא יותר מששה נגד הצמוקים אעפ"כ שם יין עליו ע"ש והוא דוחק וכן בהגר"א בסעיף זה לענין חרצנים שנדרכו ברגל ולא בקורה שאין להם דין שמרים כלל [וכצמוקים דמיא] מוכח שם דאם יש במים ששה פעמים נגד כל החרצנים אין ע"ז שם יין וכמו יין עצמו שנתערב בששה לפי דעת הרשב"א א"כ ה"ה בצמוקין וכן בשע"ת ובדה"ח ובהגהות הגאון ר' ברוך פרענקיל כולם הביאו דברי הבכור שור להלכה. והנה לכאורה היה לנו לשער ששה פעמים מים נגד לחלוחית היוצא מהם ולא נגד כל הצמוקים ואפשר מפני שלא ידעינן כמה נפק מיניה סמכו להקל לשער כאלו היה כל גופם יין ודוחק אח"כ מצאתי בתשובות משכנות יעקב סימן צ"ו שדעתו באמת להחמיר לשער נגד לחלוחית היוצא מהם ולא נגד כל הצמוקים וגם דעתו שם שיהיה הלחלוחית אחד מד' במים וכענין שאמרו כל חמרא דלא דרי על חד תלת מיא לאו חמרא הוא ע"ש והנה אף מי שחננו ד' שהיכולת בידו בודאי מצוה לברור יין טוב ויפה לקידוש כדי לצאת ידי כל החששות וגם כדי לקיים מצוה מן המובחר מ"מ אחרי שיש פוסקים שהחזיקו בשיטת הרא"ש והטור המובא ביו"ד קכ"ג ס"ח בהג"ה [וכמו שהבאתי בשה"צ] דבטעם יין לבד מקרי יין אף שאין בהם כדי מזיגה אין לנו להחמיר יותר ממה שהעתיקו כמה גדולים דברי הבכור שור שיהיה הצמוקים מעט יותר מאחד מששה במים. והנה דרשתי את עושי היין ולפי מה שהציעו לפני אופן עשייתן יש בסתם יין שיעור הזה ויותר אף לפי מה שכתב בעל דה"ח דמשערין את הצמוקים כפי שעת נתינתן במים ולא אחר שנתנפחו :

* מקדשין על יין מבושל - ויין מעושן עיין בחדושי רע"א דלדעת התוס' פסול משום דאשתני לגריעותא ע"י העשן ולהרמב"ן שם כשר כמו מבושל :

* שמקדשין על שכר - עיין במ"ב והוא מהמ"א בשם הפוסקים ודעת הרמב"ם דאם רוב שתיית המדינה הוא שכר מקרי חמר מדינה ומשמע דאפילו יש ג"כ יין בעיר [ועיין בא"ה] אך הוא סובר דלא מהני חמר מדינה אלא בהבדלה אבל בקידוש אין רשאי לקדש על שום משקין חוץ מן היין :

* ואם יין בעיר לא יקדש על הפת - עיין במ"ב והיינו אפילו אם הפת חביב עליו יותר מיין וכדמוכח מהד"מ ע"ש אמנם בדה"ח ראיתי שפסק דאם הפת חביב לו יותר מיין יכול לקדש על הפת ומשמע שדעתו נוטה להכריע כמו שמצדד הב"י בסוף דבריו. והנה מהרמב"ם משמע דמפרש דריפתא חביבא ליה היינו יותר מיין ובטור בשם רב האי משמע דריפתא חביבא ליה היינו שהיין אינו מקובל ונהנה ממנו ונראה דבאופן זה שצייר רב האי בודאי נוכל לסמוך על דעת הב"י לקדש על הפת לכתחלה :

* ומבית לסוכה - עיין במ"ב ודע דא"ר והגר"א ומאמר מרדכי השיגו על רמ"א המקיל במבית לסוכה וס"ל דסוכה כיון שהיא עשויה מחיצה בפני עצמה חשיבא כמחדר לחדר וצריך לחזור ולקדש אם לא היתה דעתו לזה מתחלה [ובספר דגול מרבבה ותו"ש יישבו קצת את קושיתם שהקשו עליו] ומיהו בעל דה"ח העתיק לדינא את דברי הלבוש שמיקל עוד יותר בענין זה ולהלבוש אפילו כשהסוכה עשויה חוץ לביתו שמחיצת הבית מפסקת ביניהן א"צ לחזור ולקדש אפילו לא היתה דעתו לזה מתחלה דמסתמא כיון דדרך הוא ליכנס לסוכה כשפוסקין הגשמים לכן אע"ג דלא אתני כאתני דמי. ואם הסוכה עשויה בחצר דהוי לגמרי בית אחר מוכח מדה"ח שם שס"ל דבעינן ג"כ שיראה מהבית מקום הסוכה כן מוכח מהפמ"ג שהביא [ובשאר אחרונים לא ראיתי לאחד שיתפוס דברי הלבוש לדינא] וע"כ טוב לאפוקי נפשיה מידי ספיקא ולעשות כמו שכתבתי במ"ב :

* וכן עיקר - ומ"מ לכתחלה לא יעשה כן אלא במקום דוחק דהא המ"א בסק"א מחמיר לכתחלה אפילו במפנה לפנה ונהי דשם כתבנו דמסתברא דאין להחמיר בזה [עיין בשה"צ] מ"מ לענין מחדר לחדר בודאי נכון לחוש לכתחלה לדעת הר"ן שמחמיר בזה מיהו אם גם רואה מקומו נראה דיש להקל אפילו לכתחלה אם דעתו לזה בעת הקידוש :

* אף ידי קידוש וכו' - עיין במ"ב ועוד י"ל דכונת המחבר להעתיק מימרא די קידוש לא יצא וכ"ש ידי יין ומיירי הגמרא שם שהוא רוצה לסעוד אח"כ במקום אחר ולשתות יין בסעודה ע"ש :

* לאלתר - עיין במ"ב במש"כ בשם שכנה"ג והובאו דבריו גם בספר יד מלאכי ופשיטא ליה לבעל שכנה"ג ד"ז כ"כ עד שכתב דישתקע הדבר ולא נאמר היפך זה. והנה במ"א סק"ה בסופו כתב דאם יצא ממקומו בינתים צריך לקדש שנית כנ"ל והנה משלחן עצי שטים ודה"ח וח"א משמע דמפרשים אותו כפשטיה דאם יצא ממקומו אף שחזר צריך לקדש שנית וכן מבואר ביותר בהדיא בהגר"ז [אך בתו"ש ומחה"ש משמע דמפרשים את דברי המ"א כשלא חזר למקומו אלא שאכל שם ובא לאשמועין דאף שהיה זה באונס שלא היה לו נר במקום הראשון ולגבי שהיה חשיב זה במקום סעודה כיון דלכתחלה היה ברצונו שלא לשהות וכמ"ש שם מקודם אפ"ה לגבי שינוי מקום אין נ"מ בזה] וכדי שלא יחלקו אהדדי נראה דהמ"א לא קאי רק אדסמיך ליה דמיירי שם מקודם דנשתהה מחמת אונס דא"צ לחזור ולקדש מפני שלא היתה דעתו לזה מתחלה וע"ז סיים דאם יצא ממקומו בינתים צריך לחזור ולקדש והיינו משום דבלא"ה כבר נשתהה אבל מטעם יציאה לחוץ לחוד גם הוא יסבור כשכנה"ג דלא חשיב שינוי כיון דלבסוף סעד במקום קידוש וסמך לזה ממה דקיי"ל דדברים הטעונין ברכה לאחריהם במקומם שאם יצא וחזר א"צ לחזור ולברך מטעם דלקבעיה קמא הדר והרי שם אפילו אם יברך במקום שיצא ג"כ מתקיימת המצוה דבהמ"ז ואפילו הכי כיון דלכתחלה המצוה לחזור למקומו אמרינן דלא הסיח דעתו ממקומו הראשון וא"צ לחזור ולברך וכ"ש בזה דאינו יוצא ידי קידוש אא"כ יחזור ויסעוד במקום הקידוש

וגם דאס לא יחזור איגלאי מילתא דשתה מתחלה שלא כדין דאין קידוש אלא במקום סעודה פשיטא דלא הסיח דעתו ממקום הראשון ונאע"ג דלפי התנוס' פסחים ק"א ד"ה אבל מדמינן קידוש לברכה לענין שינוי מקום היינו רק לענין דמחדר לחדר דלענין ברכה מקרי שנוי מקום גם לענין קידוש הוא שנוי מקום ומפנה לפנה חשיב במקום אחד אבל במה דק"ל לענין ברכה דמפסיד ברכתו מפני יציאתו לחוץ בלבד אף שחזר דהטעם הוא מפני היסח הדעת בלבד בזה שאני קידוש דבודאי לא הסיח דעתו ודמי לדברים שטעונין ברכה לאחריהם במקומם וכנ"ל] וכן כל הגדולים הנ"ל שהעתיקו דברי המ"א להלכה סמכו את דין דיציאה לחוץ על נידון דנשתהה מחמת אונס ומשמע דרק באופן זה החמירו בדיעבד ולא ביציאה לחוד ואח"כ מצאתי בקונטרס פתח דבר שהאריך והרחיב בדבר הזה מאד והוא מצדד להלכה דלא כהשכנה"ג והביא בשם ספר נחלת צבי תלמיד הב"ח שדעתו בהדיא דכשיצא לחוץ וחזר לביתו הוי ג"כ בכלל שנוי מקום לענין קידוש מ"מ נ"ל שאין להחמיר בזה בדיעבד נגד השכנה"ג והיד מלאכי דפשיטא להו ולדידהו הוי ברכה לבטלה כשיקדש שנית וגם כל הגדולים הנ"ל שהעתיקו דברי המ"א משמע ג"כ דס"ל כהשכנה"ג בדלא שהה וכמ"ש למעלה ובפרט דעיקר קידוש במקום סעודה הוא רק דרבנן ובודאי כדאי לסמוך עליהם בשעת הדחק שלא לחזור ולקדש שנית אך לכתחלה בודאי יש ליזהר בזה :

* או שיהא וכו' - עיין במ"ב שכתב דאם אירע אח"כ דין זה כתבו המ"א בהדיא וכ"כ הגר"א ומקורם הוא מהא דר"ה דאם היה נשאר במקומו עד שיביאו נר דלוק לא היה צריך לחזור ולקדש עבור השהיה וע"כ משום דמעיקרא בשעת קידוש לא היתה דעתו להשהות וקשיא דלמא שאני התם דהשהיה היתה בדברים שהם צורך סעודה אבל בדברים שאינם צורך סעודה י"ל כיון דעכ"פ הפסיק בין הקידוש לסעודה לא מהני מה שהיה דעתו לכתחלה בשעת הקידוש שלא להפסיק כי היכי דלא מהני לענין שנוי מקום אף שהשנוי היה אח"כ רק ע"י אונס וכמעשה דרב הונא. ודע עוד דלא נוכל למילף ממעשה דרב הונא רק על המשך זמן מועט אבל לזמן מרובה אין שום ראייה משם ואפשר דמשו"ה דייק הח"א וכתב שהוצרך לשהות איזה זמן אך בשארי אחרונים לא הוזכר לשון זה. ודע עוד דמה שכתבתי במ"ב או כשקידש בחדר זה וכו' או מארעא לאיגרא וע"י ההליכה וכו' כן מוכח באגור שכתב שם וז"ל אפילו באותו מקום וכו' וכו' [הכל כמו שכתוב אצלנו בד"מ] אבל אם היתה דעתו לאכול שם מיד אפילו אם היה הולך לדרך גדול ומתוך כך שוהה עד שמגיע לשם חשיב מקום סעודה לפי הירושלמי ואפילו בטרקלין גדולים חשיב מפנה לפנה מקום סעודה עכ"ל והנה מש"כ בדרך גדול אין לו שום באור ועיין בד"מ שכוון קצת לתקן זה וכתב שהה בדרך זמן גדול אבל א"כ מה שסיים לפי הירו' אין לו שום באור ונראה שיש ט"ס קטן דבמקום שכתוב דרך גדול צ"ל דרך גג והשתא א"ש מה שסיים לפי הירושלמי דהיינו מה שהובא בפוסקים בשם הירושלמי דסוכה שמותר בסוכתו ערבה עליו לקדש בתוך ביתו ע"מ לעלות ולאכול בסוכה אף שנשתהה ע"י עליתו לגג לא חשיב שהיה וה"ה מחדר לחדר דדין אחד להו עם מארעא לאיגרא כדמוכח בפוסקים והמעין האמתי יראה שכווננו האמת בעז"ה בדברי האגור ולפי"ז לא נזכר כלל באגור דין שהיה להיתר מחמת שמתחלה היתה דעתו

שלא להשהות דשאני הכא דהשהיה היתה בעליה שהוא לצורך הסעודה ולא חשיב שהיה כלל:

* והוא שאינם יודעים - עיין במ"ב וכן נראה לענ"ד דבדיעבד מוציא בכל גווני דכל הברכות אע"פ שיצא מוציא אפילו לבקי כידוע להמעייין בסימן ח' ס"ה באחרונים שם ובהג"א ספ"ג דר"ה ובר"ן על המשנה דאין פורסין את שמע ומש"כ בב"י פה צע"ג ונראה דמשו"ה נייד הפר"ח בסימן תקפ"ה ופסק דבכל גווני יוצא ונראה דכונת הטור הוא למצוה בעלמא לכתחלה:

* כתבו הגאונים וכו' - ובספר מעשה רב כתב שהגר"א אף בקידוש היום לא היה מקדש אלא במקום סעודה גמורה ולא מיני תרגימא או יין:

* ואם קידש וכו' - עיין במש"כ במ"ב דאפילו לכתחלה וגם דה"ה כשמקדש על הפת וכו'. וקשה דלקמן בסימן רצ"ו פסק השו"ע בס"ו דהבדלה אומר מיושב והטעם כתב שם בבאור הגר"א משום הסיבה [נדבעין קביעות כשהוא להוציא אחרים] וישיבה דידן כמו הסיבה דידהו והאיך יכול להוציא שכנו כשהוא בבית אחר ואפילו הרמ"א שם דס"ל דמותר בעמידה הלא מבואר הטעם בב"י דכיון שקובעין עצמן לצאת ידי הבדלה קובעים נמי לבפה"ג ע"ש הרי דעכ"פ בעינן שיקבעו יחד ולא כשזה בבית זה ושכנו בבית אחר דלא שייך ע"ז שם קביעות כלל ולענין דיעבד לא קשה מידי דכבר פסק לעיל בסימן קס"ז ס"י"ג דבדיעבד יכול להוציא אפילו בלי קביעות כלל כי קשה לי אליבא דהמ"א דכתב דאפי' לכתחלה יכול לקדש בשביל שכנו [ומהסוגיא דשם בפסחים ק"א דאיתא שם לאפוקי אורחים ידי חובתן דאכלי ושתו וגנו בבי כנישתא אין ראייה לפי מה שתירץ הר"ן שם בתירוצא קמא דאורחין מותרין לאכול בבהכ"נ מקופת הצדקה] אם לא שנדחוק עצמנו דכיון שמכוין השומע לצאת מקרי קביעות אפילו אם הוא בבית אחר:

* וכגון שנתכוין וכו' - עיין בסימן ר"י"ג ס"ג בחדושי רע"א שם שהערה לפי מה שחידש המ"א בסימן ס' דמצוה דרבנן א"צ כונה לצאת ישתנה הדין שם וא"כ לכאורה נראה דה"ה בעניננו לפי מה דפסק המ"א בסימן רע"א דמדאורייתא יוצא בתפלה א"כ ממילא יהיה יוצא בדיעבד אם רק נתכוין לשמוע אף שלא כוון לצאת ידי המצוה ואולם לפי מה שכתב התו"ש והגרע"א בסימן זה דבסתם אמרינן שאין מכוין לצאת בתפלה משום דמצות קידוש הוא במקום סעודה ניחא הכל. וגם עיקר דינא דהמ"א מוכח בסימן ר"י"ג ס"ג דהשו"ע לא ס"ל לחלק בזה וכן במגן גבורים בסימן ס' מפקפק בדברי המ"א מאד וכן מהגר"א מוכח דלא ס"ל כן וכבר בארתי זה שם בבה"ל:

* והכי מסתברא - עיין בב"י ולפי הנראה דהכרעתו בשו"ע קאי רק אסיפא שהוא נהנה בחצר יותר דאל"ה הרבה גדולים ראשונים ס"ל דעיקר הסעודה תלויה בנר וממילא צריך להיות הקידוש שם דאין קידוש אלא

סימן

רעה

* ואין קורין וכו' - עיין במ"ב במש"כ וכל כה"ג דבר הצריך עיון וכו'. והנה אם צריך עיון הרבה או מעט הפמ"ג סתם כהמ"א לקמן בסק"י בשם הר"ן דאפילו בעיון מועט והגר"ז כתב דדוקא בשצריך עיון הרבה והביא ראייה מלשון הרמב"ם והטור ומ"מ לדינא צ"ע כי גם דעת הרמב"ן והריטב"א בחדושיהם כהר"ן והביאו סמוכות לזה מן הירושלמי:

* לאור הנר - עיין במ"א סק"ג לענין נר של שעה והנה כהיום אין המנהג במדינותינו בהדלקת נר השעה רק בהדלקת נרות ממש [שקורין לאמפ] ומעולם תמהתי על מה נוהגין כהיום רובא דאינשי להקל בזה לקרות לאורם הלא שייך בזה שמא יטה כדרכו בחול ומתחלה חשבתי דאפשר דסומכין עצמן על שיטת ראב"ן המובא במ"א סק"ג דמקיל בנר של חלב משום דמאיס ובודאי סברתו דדמי לנר של נפט דמקיל בשבת דף י"ב ע"ב לבדוק כוסות וקערות לאורו וא"כ כ"ש בענינו דנותנין [גאז] בנרות דהוא מאיס ומסריח יותר מחלב דבודאי דמי לנר של נפט שבזמן הגמרא דשרי [בשבת שם] לשיטת התוס' והרא"ש אפילו בשמש שאינו קבוע מטעם דכיון דריחו רע ונפיש נהוריה לא אתי לאסתפוקי מיניה ולא אתי להטות ואפילו אם נניח ונאמר דנרות שלנו כיון שהם סתומים ואין ריח רע נשמע מהם עדיף יותר מנר של נפט וחלב שבזמנם שהיה הלאמ"פ מלמעלה פתוח לרוחה וריחו נודף למרחוק עכ"פ הלא נפיש נהוריה וטעם זה לחוד מועיל דלא יבא להטות כדמשמע בב"י וגם הלא הוא דבר מאוס מעצמו ולא אתי לאסתפוקי מיניה אבל אח"כ ראיתי שאין כדאי לסמוך ע"ז חדא דפסק השו"ע לקמן בסי"ב כדעת הרמב"ם דאפילו בנפט אסור בדבר שצריך עיון רב דחיישינן שמא יטה וקריאה לפני הנר הלא נחשב לכו"ע לדבר שצריך עיון הרבה ואפילו לדעת שארי הראשונים המקילין שם בזה הלא כתב הרמב"ן שם בהדיא בחדושו דדוקא לענין בדיקת הכוסות הקילו לפני הנפט משום נקיות ולא לענין שאר דברים ובאמת דעת הראב"ן היא דעת יחידאה בזה דלא מצאתי לשום פוסק שיסבור דיהיה מותר לקרות אפילו לנר של נפט וכ"ש לנר של חלב. ושמעתי על אנשי מעשה שכותבין על חתיכת נייר באותיות גדולות שבת היום ואסור להדליק ומדבקין מבעוד יום הנייר במקום (השרייפיל) ונראה שע"ז בודאי יש לסמוך להקל חדא דדעת מהרש"ל דסגורה במפתח מותר וה"ה בקשור בקשר משונה וכמו שכתב במחצית השקל וא"כ בנדון דידן שקשור הנייר על הנר במקום ההטייה לא גריע מזה גם כיון שבכל שעה רואה לעינו איסור בהדלקה בשבת דמי קצת לקריאת פרק במה מדליקין המבואר בס"ז דמותר ועוד דדמי למי שמבקש מחברו שיזכירנו דפסק בס"ג דמותר ועיין במה שנכתוב לקמן בסוף סעיף ג'. אמנם אחר כתבי כל זה מצאתי בספר מסגרת השלחן שהאריך בענין זה של למוד לפני הלאמפ"ן והביא שם מתחלה דעת האוסרין כמו שכתבנו אך לבסוף

מסיק בשם כמה גדולים שצדדו להתיר אפילו לדעת הרמב"ן הנ"ל מטעם דלא חשו שמא יטה כ"א בפתיחה ובנר בלבד שזה דרכו בחול לאחר שהדליק קצת ראש הפתילה שוב אינו דולק כ"כ כמו בתחלה הלכך צריך להטות השמן אל הפתילה או למשוך הפתילה קצת לחוץ אבל הלאמפייין שלנו דרכן הם שדולקין מעת שמתחילין להדליק אותם עד סוף הדלקה בדרך אחד ואין האור מתמעט כלל חוץ בסוף כשנשאר מעט נפט בשולי הכלי אז מתמעט אורו ואז אינו מועיל אם יסבב הפתילה לחוץ כי תיכף חוזר ומתמעט כבתחלה ויותר מתמעט לפי שעושה פחם בראש הפתילה וקודם לכן אין חשש שמא יסבב להרבות האור דמסתמא תקן בע"ש שידלק האור כ"כ כפי הצורך שלו ואם היה רצונו לעשות האור גדול יותר אז היה עושהו מיד גדול יותר וכו' והלכך היכא דנותנים הרבה נפט בלאמ"פ ועושין האור רק כדרך שדרכו לעשותו בחול כשרוצה ללמוד שוב אין חשש שמא ירצה להרבות אורו ע"ש שהאריך בסברא זו ומסיק שם דכן ראוי לנהוג שימשוך בע"ש הפתילה לחוץ שיהיה אורו רב כדרכו בחול ואז אין חשש שמא יתקנו בשבת עכ"ד בקצרה. והנה אף שאין היתר זה ברור מ"מ יש לסמוך להקל לענין ת"ת שלא לבטל ובפרט אם הוא לומד בביהמ"ד אצל נר של נפט נוכל לצרף דעת האו"ז שמתיר בצבור וס"ל דכל בצבור הו"ל כתרי בחד ענינא ואף דלא קי"ל הכי מ"מ יש לצרף דעתו בצירוף הסברא הנ"ל להתיר. וכ"ז כתבנו אם א"א לו באופן אחר אבל לכתחלה בביתו טוב ונכון שיעשה באופן ההיתר לכו"ע וכמו שיעצנו מתחלה בראש דברינו:

* ואפילו הוא גבוה וכו' - עיין ט"ז החלוק בין דבר הנאסר שעליו אמרינן דלא פלוג משא"כ לענין אדם הקורא אמרינן דלא נאסר על איש כזה מעולם וע"כ יש חלוק בין אדם חשוב לאינו חשוב ובין ענין אחד לבי' ענינים וכדלקמן ולפ"ז פשוט דאם הוא גידם בשתי ידיו או שהיו ידיו קשורות מאיזה סבה דמותר לקרות לאור הנר:

* וכן בנר של שעה - עיין במ"א בשם רש"ל ואם עומד נר של שמן ונר של שעה וחלב סמוכים להדדי אין להתיר אפילו לדעת רש"ל ואפילו לדעת המ"א שמקיל לעיל בסימן רס"ד בעומד נר כשר אצל נר פסול כ"כ בספר תו"ש ופמ"ג ע"ש הטעם. אך בנר שמן ונר שקורין (סטארין) נראה דמותר לקרות לפני הנר שמן כ"ז שהסטארין דולק:

* בשני ענינים לא - אפילו הוא בספר אחד ונסתפקתי אם מהני בזה באומר אחד לחברו תן דעתך עלי דאפשר כיון דכל אחד טרוד בענינו לא יעיין עליו היטב וכן כה"ג לענין שני ספרים בענין אחד לדעת הי"א המובא בהג"ה [עיין בלבוש בס"ג ויש לדחות] ואולי יש להקל בזה במקום הצורך:

* אפילו אינו קורא - נקט לשון אפילו משום דיש דעה שסוברת להיפוך והוא דעת בעל התרומה שסובר דדוקא בקורא מקילינן אבל באינו קורא לא מהני אפילו באומר תן דעתך עלי אבל באמת לפי דעת הטור והמחבר דין זה נלמד במכש"כ וכמו שכתב בטור וב"י דבודאי יעיין עליו יותר

כשאומר לו תן דעתך עלי ולפי מה שנסתפקנו לעיל דבשני ענינים מהני באומר לו תן דעתך עלי ניחא בפשיטות לשון המתבר :

* במדורה וכו' - ולא דמי להא דמקילינן לעיל בסימן רנ"ה ס"א לענין להשתמש נגד המדורה דמותר אפילו נעשית המדורה מדברים שאין עושין מהן פתילה בשבת ומטעם דכל עץ מבעיר חברו ולא צריך לחתויי הכא לענין קריאה דצריך עיונא טפי אדרבה מדורה חמיר יותר שחבירו לא יראה להזכירו בבואו לחתות :

* דהואיל ויושבין רחוקין - לכאורה ע"כ דקורין בבי ספרים וא"כ אפילו לאור הנר אסור וכנ"ל בהג"ה וי"ל דטעם זה קאי אליבא דפוסקים המקילין בענין אחד אפילו בשני ספרים וקמ"ל דבמדורה אסור וטעם השני שכתב ועוד שזנבות וכו' קאי אליבא דכ"ע ור"ל דע"כ אפילו הם סמוכין זה לזה וקורין בענין אחד ובספר אחד ג"כ אסור [ע"ת] :

* כל שיודע - פשוט דה"ה אם יודע איזה סוגיא ומסכת כה"ג :

* אסור לבדקן - מסתימת הפוסקים משמע דבזה לא מפלגינן בין בדיקת שמש קבוע לאינו קבוע כמו לענין בדיקת כוסות דבסמוך ואפילו ע"י עצמו אסור והטעם כתב המ"א בשם הר"ן וכ"כ הרמב"ן והריטב"א בחדושיהם דרק שם הקילו משום נקיות וברמב"ם וכן בטור משמע דדין זה תלוי בדין הסמוך ואין איסור בדיקה כ"א בשצריך עיון רב להבחין ביניהם ואז אסור אפילו ע"י עצמו דדמי לשמש שאינו קבוע ונ"ל דבנר של שעה וחלב יש לסמוך על דעת הרמב"ם והטור להקל בשאינו צריך עיון רב דבלא"ה הב"ח בשם רש"ל מקיל בנרות הללו :

* פי' מין זפת וריחו רע - כצ"ל ותבת לבן ט"ס הוא דנפט לבן אין מדליקין בו בחול וכ"ש בשבת כדאיתא בשבת כ"ו ע"א ועיין בחדושי רע"א על משניות פ' במה מדליקין שכתב ג"כ בשם ספר ב"ד על הא דכתב הרע"ב זפת לבן דתבת לבן ט"ס הוא :

* אבל שמש קבוע וכו' - עיין במ"א שהביא בשם הירושלמי דמסתכל אדם מה שבכוס ומה שבקערה לפני אור הנר ואינו חושש אית דאמר מפני שהוא לשעה ואית דאמר מפני הנקיות ומפני הסכנה ונ"מ לקנב חיזרין [דהיינו ללקוט לפני הנר ירק האוכל מן הפסולת] דלמאן דאמר מפני הנקיות מותר [ובודאי אגן לא קי"ל כמ"ד מפני שהוא לשעה דהא פסק בבבלי אפילו להבחין בין הבגדים אסור]. והנה מדברי הר"ן שהובא במ"א וביותר מדברי הרמב"ן והריטב"א שהביאו ראיה לדבריהם מן הירושלמי הלז משמע דכ"ז לא הותר רק בשאינו צריך עיון הרבה דאל"ה לא מקילינן מפני הנקיות וכן משמע מדברי המ"א שהעתיק להירושלמי אחר דברי הר"ן דקאי בשמש קבוע ובשו"ע הגר"ז מקיל בזה אפילו בשצריך עיון הרבה :

* לאור הנר - של נפט וכתב בספר שלחן עצי שטים דה"ה לשאר שמנים וטעמו דלא חיישינן לשמא יסתפק רק בשמן זית ולעני"ד בב"י לא משמע כן דלא ממעטינן רק נפט מזה משום דהוא מאיס אבל שאר שמנים דומין לשמן זית לזה וגם בטור לא נזכר שמן זית רק שמן סתמא:

רעו

סימן

* אסור וכו' - היינו לעשות לפני הנר דבר שלא היה יכול לעשות בלא נר [א"ר] וללמוד או לאכול בפני הנר ג"כ בכלל זה לאיסור [ת"י ריב"ש סימן שפ"ז בשם הרמב"ן]:

* אפילו וכו' - ודוקא במלאכה ד"ת כעין הדלקה הא במלאכה דרבנן שרי לאחר וע"כ פסקינן דמי שהובא בשבילו מחוץ לתחום דמותר לאחר דתחומין דרבנן ואפילו חוץ לייב מיל די"א דהוא דאורייתא אפי"ה שרי לאחר כמ"ש המ"א בתקט"ו אות י"ח דאין מפורש בתורה. ומעביר ד"א ברי"ה דהלכתא גמירא לה כדאמרינן בפרק הזורק אם עשה אי"י בשביל ישראל אפי"ה אסור לכל ישראל ליהנות מזה דהלמ"מ פירוש דקרא הוא והוא בכלל הוצאה כמ"ש הר"ן בפרק כלל גדול במשנה אבות מלאכות ע"ש דאלי"כ אין עונשין מהלמ"מ וכיון שהוא פירוש דקרא תורה שבכתב הוי וכדכתוב בהדיא דמיא וכן אם עשה מלאכת הכנסה בשביל ישראל דהא אמרינן בגמרא דסברא הוא מה לי הכנסה מה לי הוצאה ועל כן ככתוב בהדיא דמי [פמ"ג]:

* בקבלנות - ר"ל אף דקבלנות כתבו בסימן רנ"ב ס"ב דמותר הכא לענין הדלקה אסור משום שנהנה וכו' וע"ש במ"א סק"א מיהו בבית ישראל בלא"ה אסור בקבלנות כמבואר שם בסימן רנ"ב ורמ"א כאן קמ"ל אף אם הישראל במלון אצל האי"י [פמ"ג ולב"ש] ועיין בק"נ שרצה לחפש זכות על האנשים שנוהגין להתיר לעצמן ע"י קציצה ובאמת זה אינו דבבית ישראל בלא"ה לא מהני קציצה וכנ"ל בסימן רנ"ב וגם ראיתו מדברי הרא"ש אינה ראייה כלל דהרא"ש לא קאמר רק דאם האי"י האכיל מעצמו לבהמת ישראל אי"צ הישראל למחות בידו ומשום דאין הישראל עושה שום פעולה בזה אבל לא שיהא מותר הישראל בעצמו ליהנות ממעשה האי"י שעשה בשבילו וכוון להשלים פעולתו בשבת ועיין בסימן רנ"ב במ"א סק"א ותדע דהא הב"י וגם הרמ"א הסכימו בסימן זה דלא מהני קציצה ולהלן בסימן שכ"ה העתיקו דברי הרא"ש בלי שום חולק ע"ש בסעיף י"ג וע"כ כמו שכתבנו:

* לצרכו - ואם האי"י הדליק איזה קיסם או נר משמן פסול המבואר בסימן רס"ד אסור להשתמש לפניו דלא עדיף משאם היה של ישראל דחיישינן בו שמא יטה וכ"כ הפמ"ג. כתב הא"ר אי"י שרצה לתקן נר של ישראל [דהיינו למחוט הפתילה] ונכבה בידו וחזר והדליקו נ"ל דמותר דזה הוי כמו לצרכו כיון שנכבה בידו ע"ש. ולבקש לא"י למחוט בודאי אסור:

* אין בו סכנה - וביש בו סכנה אפילו הדליק ישראל בשבילו מותר לכל להשתמש לאורו דנר לאחד נר למאה [כן מוכח מבאור הגר"א]:

* ויש אוסרים וכו' - ולדבריהם אפילו אם נעשה בשביל חולה שיש בו סכנה אסור לשאר אנשים להתחמם נגדה משום חשש דשמא ירבה [ב"י] ולעת הצורך יש לסמוך אדעה הראשונה וכן סתם המתבר בסוף הסימן להקל:

* שהסבו יחד והדליק וכו' - לכאורה נראה דא"י המדליק אינו נחשב לחשבון הרוב שהוא מדליק על השלחן על דעת המסובין אצלו ועיין:

* אם רוב א"י - כתב במאירי לא כל הרבים שוים שאם יש אדם חשוב כ"כ שהדברים מוכיחים שבשבילו נעשה הולכין אחריו ולכאורה מדברי התוספות שבת קכ"ב ד"ה אמר לא משמע כן דהם כתבו סברא זו לאביי וידוע דהלכה כרבא דחולק עליו בזה וס"ל דאף שהיה ר"ג נשיא ושר בספינה אפ"ה נר לאחד נר למאה ואולי דזה שהוא משתמש בעצמו בהכבש שעשה דאמרינן בזה דהעיקר עשה אדעתיה דנפשיה כדפירש"י סברא זו אלימא יותר ממה דאמרינן בעלמא דהעיקר אדעתיה דרובא קעביד:

* מחצה על מחצה וכו' - עיין במ"ב דהטעם משום ספיקא והוא מפירש"י בשבת קכ"ב והעתיקו בב"י ולפ"ז בס"א דפסק לצרכו מותר היינו ביש הוכחה וכגון שראינו שהוא משתמש תיכף לאורו וכה"ג אבל אם היה ספק אם לצרכו או לצורך ישראל אסור וכ"כ הפמ"ג ואף דבאמת זה תלוי לפי השיטות בשבת קנ"א ע"א ע"ש ורש"י בשבת קכ"ב אזיל בזה לפי גרסא ראשונה ולפי גרסא אחרונה דס"ל לרש"י שם דהוא העקרית הטעם במחצה על מחצה משום דמסתמא לשם שניהן נעשה אבל לענין ספיקא יש להקל וזהו שהעתיקתי הטעם השני במ"ב מ"מ לענין דינא יש להחמיר בספיקא שכן סתם המחבר בסימן שכ"ה ס"ט וסט"ז ובסימן תקט"ו ומ"מ נ"ל דבהצטרף לזה עוד איזה ספק יש להקל ולסמוך על שיטת רש"י וסיעתו המקילין בזה:

* ואם יש הוכחה - עיין במ"ב שהעתיקנו בשם המ"א דאם עשה בשביל שניהן אסור וציין המ"א ע"ז כמ"ש בסימן תקט"ו סס"ו ור"ל דאיתא שם בהג"ה דאם לוקט בשביל שניהן אסור ולכאורה למה לא הביא המ"א מקודם מסימן שכ"ה ס"ו דאיתא שם בהדיא דאם ליקט וצד בשביל ישראל וא"י צריך להמתין וכו' וי"ל דהו"א דהתם משום דליכא הוכחה דהעיקר בשביל הא"י אימא בשביל הישראל אבל הכא דאיירינן דהדליק בשביל עצמו ובשביל הישראל אימא דהעיקר אדעתא דנפשיה עביד וסברא זו מוזכרת בפירש"י [שבת קכ"ב] לכך הביא המ"א ראיה כי היכי דשם פסק הרמ"א דאם ידוע שלוקט בשביל שניהן אסור ור"ל אף ברוב א"י [וכדמוכח שם להמעין] אף דבעלמא אמרינן מאן דעביד אדעתא דרובא עביד וכדאיתא בגמרא וע"כ דגמרא איירי במסתמא אבל בידוע שעשה

גם בשביל המועט אסור א"כ ה"נ אף דאמרינן אם יש הוכחה מותר והיינו משום דהעיקר אדעתיה דידיה עביד ולא אזלינן בתר האחרים אפילו היו רובא היינו דלא ידעינן שעשה בשבילם אבל אם ידעינן שעשה גם בשבילם אסור בכל גווני. [נהג"ה והנה בפרישה הקשה למה מועיל הוכחה והלא בירושלמי מסיק ר' יונה דלצרכו ולצורך ישראל אסור ולפי המ"א לא קשיא מידי דדעת הירושלמי דמתחלה שהפך שמואל פניו היינו משום דידע דלצרכו הדליק ואח"כ כשראה שקרא הא"י שטרו לאור הנר הבין דגם לצורך עצמו הדליק וע"כ סבר ר' יונה דכיון שידע שמואל דלצרכו הדליק מה יועיל שגם לצורך עצמו הדליק משא"כ בעניננו דלא ידעינן כלל שהדליק בשביל האחרים ישראל רק מצד הסברא דאדעתא דרובא קא מדליק לכן אמרינן דכיון שיש הוכחה שהדליק בשביל עצמו לא אמרינן כלל דהדליק אדעתא דאחריני ע"כ]. והנה בנשמת אדם דחה ראית המ"א וכסברתנו הנ"ל משום דהעיקר אדעתיה דנפשיה עביד וסברא זו עדיף יותר ממה דאמרינן בעלמא אדעתא דרובא עביד והראיה דמועלת אפילו ברוב ישראל וכמו שפסק המחבר לכך אפילו אם עשה בפירוש גם בשביל האחרים מותר אמנם באמת ראית המ"א ראייה אלימתא היא דהלא דברי הרמ"א שם נובע מהסמ"ג כמו שמצויין שם והובא בב"י והסמ"ג קאמר ע"ז בהדיא כמו שמפורש בירושלמי והיינו ההיא מעשה דשמואל וכמו שהעתיק בביאור הגר"א שם והלא שם משמע בירושלמי בהדיא לדעת ר' יונה דאף לצורך עצמו ולצורך ישראל אסור. ובהכי נדחה נמי מה שרצה הא"ר לדחות ראית המ"א וכתב דשם שאני משום שמא ירבה משא"כ בנר ובאמת ז"א דהירושלמי מיירי בנר. ובלא"ה דברי הא"ר מרפסן איגרא דהלא מה שאוסר שם הרמ"א היינו עד הערב בכדי שיעשו וכמפורש בסמ"ג דבאותו יום אפילו ברוב א"י אסור משום מוקצה וכמפורש שם בס"ב והיכא דהאיסור הוא רק משום שמא ירבה אינו אסור רק עד הערב וכמו שפסק המ"א בסימן שכ"ה סוף ס"ק כ"ח והסכים עמו שם ג"כ הא"ר בזה אלא ודאי משום עצמות הפעולה שנעשה גם בשביל הישראל וא"כ אפילו בנר נמי. והנה כ"ז כתבנו להסביר ראית המ"א דראיתו נכונה היא אמנם בעיקר הדין יש לעיין טובא דאף שמדברי הרמ"א שהעתיק דברי הסמ"ג משמע שפוסק כדעת ר' יונה בירושלמי דלצורך עצמו ולצורך ישראל אסור בחידושי הרשב"א על שבת ס"פ כל כתבי מוכח בהדיא שדברי רבי יונה נדחה מפני הקושיא שהקשה עליו בירושלמי וכן מוכח פשטא דסוגיא סוף פרק כל כתבי בההיא מעשה דשמואל דסבר כראית הירושלמי להיתר [והיינו בהדליק לצורך עצמו ולצורך ישראל כההיא מעשה בירושלמי וכן משמע מפירש"י שם דהיה שם שמואל והא"י ועיין בתוספות שם] ולא כדחיית ר' יונה דשם אם לא שנדחוק ונאמר דעובדא אחריתא הוי וכן פסק בספר חמד משה להקל בהדליק הא"י לצורך עצמו ולצורך ישראל אך מה נעשה שמדברי הרמב"ם בפ"י המשנה ובהלכותיו מוכח שאוסר גם בזה ומה שרצה הח"מ לדחות זה דבריו דחוקין. ומ"מ נראה דהסומך להקל בהדליק לצורך עצמו ולצורך ישראל כדברי הרשב"א וכפשטא דסוגיא דידן אין למחות בידו. ואגב דאיירינן בההיא דהגהת הרמ"א הנ"ל אכתוב מה שני"ל בזה. והוא. דהרמ"א כתב שם דאם ליקט בשביל שניהן אסור והיינו אף ברוב א"י וכדמוכח שם ומצויין ע"ז ב"י סמ"ג ולענ"ד דהב"י לא סבר כן אלא סובר דברוב א"י אף אם ידוע שליקט בשביל שניהן אמרינן דהעיקר אדעתא דרובא עביד והסמ"ג איירי רק בליקט לשני אנשים א"י וישראל או להרבה אנשים והיה בהן מחצה על מחצה דאל"ה

למה כתב הבי"ד דהסמ"ג לא מיירי ברוב א"י יפרש דמיירי הסמ"ג בליקט בפירוש לצורך שניהן כדמשמע לישינה וכן משמע קצת בחדושי הרשב"א סוף פרק כל כתבי ע"ש דהמעוט נחשב כאלו לא נעשה בשבילן כלל:

* אבל וכו' - ולא דמי למה דאיתא בס"א דאם הדליק א"י הנר לצרכו דמותר ישראל להשתמש לאורו ושם הלא בודאי מותר להשתמש אף לאחר שהשלים הא"י צרכיו וכמו שכתבו האחרונים דשאני התם דלא נעשה איסור בהדלקה משא"כ בזה שכל ההיתר הוא משום שלא נהנה ע"י מעשה הא"י ולכן אסור אח"כ כשנהנה ע"י"ז. וכן במדורה נמי אסור משום זה כשהוסיף הא"י עצים בשבת לאחר שנכבו העצים הראשונים וכמש"כ במ"ב. ודע דדעת הט"ז הוא דהפוסקים המקילין במדורה הוא אפילו לאחר שיכבו העצים הראשונים וכן בנרות הוא אפילו לאחר שיכבה הנר הראשון ולא קי"ל כוותיהו ובמקום הדחק שתלוי בזה עונג שבת המקיל יש לו על מי לסמוך ולא העתקתי דבריו במ"ב משום דהבי"ד ומ"א פליגי עליה וסברי דליכא מאן דמתיר במדורה וכן בנרות לאחר שיכבה הנר הראשון שנעשה בהיתר ומה שהניח הנחה קיימת דבמדורה א"א לידע מתי כלו העצים הראשונים לא סברי כוותיה וכן בספר מטה יהודה כתב דאין לנו בזה אלא כפסק הש"ע. ובאמת לעני"ד צע"ג על דברי הט"ז דהביא ראיה מהגה"מ לדבריו בענין מדורה שהתירו תלמידי מהר"ם להתחמם במה שהוסיפו העבדים עצים בשבת ומשמע שם דאפי' לאחר שכלו עצים הראשונים אלמא דאזלי בתר התחלה ולא ראיה היא כלל וכמעט ראיה להיפוך דטעם ההיתר הוא להמעין שם משום דסברי דהכל חולים אצל הקור ולא גזרו רבנן בזה באמירה לא"י אפילו לכתחלה:

* וכן אם נתן וכו' - נ"ל דבעששית שלנו [שקורין לאמפ] דדרך הוא לכבות הפתילה קודם שנותנין בו השמן מחדש א"כ הוי עתה הדלקה חדשה בשביל ישראל ואסור להשתמש כלל לאורה. שוב נ"ל דזה דוקא אם עשהו בצווי ישראל אבל שלא בצווי ישראל אף דעשהו לצורך ישראל יש לדון בו להקל לפי מה שכתב הא"ר [והבאתיו לעיל בס"א] דא"י שרצה למחוט ונכבה בידו וחזר והדליקו דמותר להשתמש לאורו משום דהוי כמו לצרכו כיון שנכבה בידו א"כ ה"ה בעניננו שכבה אותו בידיים ועליו להדליקו שנית. ולפ"ז יהיה מותר בעניננו להשתמש עד כדי שיכלה השמן לגמרי דהרי ההדלקה היתה בהיתר אם לא שעשהו בצווי ישראל דאז אסור לגמרי להשתמש לאורו:

רעז

סימן

* כדרכו - עיין במ"ב מש"כ בשם המ"א והנה אף דבתו"ש ומטה יהודה יישבו את קושית המ"א מ"מ ראיתי הרבה והרבה מאחרונים שסתמו כהמ"א לדינא דאם הנר הוא נגד פתיחת הדלת ממש אסור אף בנחת והם הא"ר ושלחן עצי שטים והח"א והגר"ז וגם מדברי הגר"א שרמז לעיין

במ"א משמע דס"ל כוותיה ועיין בסמוך דבמקום שאין רוח מנשב מבחוץ יש לסמוך להקל כשפותח בנחת :

* שמא יכבנו - לכאורה קשה דהא אמרינן בגמרא דהוא פסיק רישיה ולכך אסור בזה אף שאינו מכוין לכבות אולם לפי מה שפירש שם המהרש"א דלא הוי פסיק רישיה ממש רק קרוב לפס"ר ניחא הלשון :

* הרוח - עיין במ"ב מש"כ דיש מקילין והוא הא"ר והמטה יהודה שהסכימו לדברי המהרי"ל והרמ"א שסוברים שם דכשאנו רואין שאין רוח אין לחוש שינשב באותו רגע רוח מבחוץ ומ"מ החמירו הא"ר והמטה יהודה בעניננו מטעם אחר דפתיחת הדלת גופא גורם שיבא עי"ז רוח והביאו ראיה לדבריהם מן הריב"ש וע"כ כתבנו דיש להקל בזה כשפותח הדלת בנחת לאט לאט :

* אע"פ שהוא קבוע - הנה לא התנה הרמ"א בזה דדוקא בשכח וכדלקמיה לענין טבלא ומשום דהדלת בטלה לגבי הבית ולא לגבי הנרות ולא נעשה בסיס בכל גוונא וכמו שכתבתי במ"ב סק"ז וכ"כ המרדכי וכן העתיקו כמה אחרונים להלכה וכתרוץ הראשון של התוספות [שבת ק"כ ע"ב סוד"ה פותח ע"ש] ועיין בספר שיורי קרבן שתמה דבירושלמי מבואר להדיא בזה דדוקא בשכח ואפשר משום דבירושלמי מבואר דרב פתר לה בשכח וגם דלייט על מי שעושה כן ותלמודא דידן לא העתיק רק מה דלייט ומה דפתר לה בשכח לא העתיקו ולא העתיקו הדין דבסיס רק בנר שעל גבי טבלא ולא העתיקו בעניננו והיה נלמד שם במכ"ש משמע דתלמודא דידן חולק בזה עם הירושלמי זה נ"ל מפני חומר הקושיא ולמעשה צ"ע :

* על הטבלא - עיין במ"ב מש"כ דה"ה בכ"ז לענין השלחן עם הנרות ואף דא"ר בשם הפרישה הביא דשלחן חשוב ולא נעשה בסיס לנר בכל גווני לא סתמתי כן כי מהב"ח והט"ז והמ"א ושאר הרבה אחרונים משמע דלא סברי כן. ולפלא על הבאה"ט שהעתיק מא"ז דה"ה שיש לטלטל מה שקורין שטענדער אף שנר שעוה דולק עליו דהלא כתב שם הא"ז זה רק לסברת הפרישה והוא שהעתיק מתחלה דברי הב"ח וט"ז ומ"א לענין השלחן משמע דלא ס"ל דמשום חשיבות לא יהיה בסיס וא"כ ה"ה בזה :

* מנער וכו' - ואע"ג דממילא מיטלטל הנר אפ"ה שרי דהוא רק טלטול מן הצד אבל אסור לו להגביה את הטבלא עם הנר אפילו לאחר שכבה הנר אם לא דהוא צריך לו למקום הטבלא או במקום שא"א לנער משום פסידא דאז מותר להגביה הטבלא עם הנר למקום אחר [ואפילו כשהוא דולק] כיון דסוף סוף בשוכח לא נעשה בסיס כ"ז מתבאר מלקמן בסימן ש"ט ע"ש :

* ע"י א"י - עיין בבאור הגר"א דהטעם משום דחייש לירושלמי המחמיר בזה ומשמע מן הרמ"א דאפילו בנר של שעוה יש להחמיר שלא במקום

הדחק והטעם דהוא קרוב לכבוי [ועיין בהגהת מיימוני] אבל בשכבר כלה לכו"ע מותר לנער הטבלא בשכח ולהפיל הנר ואפילו שלא בנחת :

* א"א שלא יקרבונו וכו' - נקט לשון קצרה ובאמת יש לסיים או שירחקנו ונמצא מכבה וכמו שהביא הרא"ש מהירושלמי ואע"ג דהוא פסיק רישיה דלא ניחא ליה דלא מהני ליה מידי בההוא כבוי דהשמן אזיל לאבוד שנשפך וכמו שכתב בהגהת מרדכי [ולאפוקי בס"א בנר שמונח אחורי הדלת דהשמן נשאר לו אחר הכבוי] וקי"ל דפטור מחטאת לכ"ע וכמו שכתב בסימן ש"כ במ"א סקכ"א מ"מ אסורא איכא לרוב הפוסקים :

* הואיל ואינו מטלטל הנר - הלשון דחוק דהרי היא בסיס וטלטולה ג"כ אסור ועיקר ההיתר משום דגם הטבלא אינה מתטלטלת שהרי מיירי בקבועה וכמ"ש הט"ז ואפילו אם נפרש דמתיר הרמ"א אפילו בטבלא תלויה ומטעם דאפילו אם יתנדנד עי"ז מקרי טלטול מן הצד כיון דאינו מכוין לנדנד ממש וכדמשמע בא"ז והעתקתי דבריו לעיל בסימן רס"ה בבה"ל ג"כ קשה הלשון דהיה לו לומר הואיל ואינו מטלטלה בידיים ועיין בסמוך :

* והנרות - לפי מה שכתב הט"ז דמיירי במנורה קבועה מותר אפילו בנר של שמן אבל אם נפרש דמותר אפילו במנורה תלויה וכמו שכתבנו למעלה [ומסימן ש"ח אין ראיה להיפך דהתם הכונה במכוין לנדנד ממש ועיין א"ר בסימן רס"ה] ע"כ דמיירי רק בנר של שעוה דאל"ה היה אסור אפילו נגיעה בעלמא מטעם פן יבא ע"י הנגיעה לנדנד ויטה השמן אל הפתילה ויתחייב משום מבעיר וכדלעיל בסימן רס"ה בהג"ה וכמו שכתב הא"ר בשם הנ"ץ שוב עיינתי במרדכי פרק כ"כ ומשמע שם דמיירי בקבועה כהט"ז דכתב שם שהתיר ליגע במעמד שלפני ארון הקודש וכו' ע"ש :

* הנר - כתב התוספת שבת דבנר של חלב יש ליזהר משום הזיעה שעולה למעלה אל הקדרה כדאיתא ביו"ד סימן ק"ה :

* כדי וכו' - עיין במ"ב ואם הקערה נוגעת בקורה עי"ז משמע בלבוש נלפי מה שביארו הא"ז] דאסור וטעמו מהא דלקמן סימן ש"י ס"ו דכתב שם המחבר ובלבד שלא יגע בו וכמו שכתב שם המ"א בשם התה"ד דאם הנגיעה היא לצורך דבר המוקצה אסור והכא נמי הלא היא לצורך הקורה וכן משמע ממ"א בסק"ט אכן לפי מה שפסק שם הגר"א דנגיעה מותר בכל גווני א"כ גם בענינו מותר :

רעח

סימן

* מותר וכו' - עיין במ"ב מה שהעתקתי בשם הרמב"ם והוספתי תיבת החולה משום דמוכח להמעין בלישניה דאחולה קאי והנה בפמ"ג משמע שלא ראה דברי הרמב"ם אלו. ודע דמה שכתב הרמב"ם בשא"א להוציאו

ר"ל היכא דחוששים פן ע"י טלטולו יכבד עליו החולי יותר וכדלקמן בסימן תרי"ח ס"א [ועיין במאירי על שבת בסוגיא זו ומשמע לכאורה דהוא סובר דהסוגיא איירי בשאפשר להפסיק במחיצה ואפ"ה מותר בחולה שיש בו סכנה אף לר"י ויש לדחות קצת ע"ש] ונראה דלהרמב"ם אם אפשר לעשות עצה אחרת לבד דאיסורא איכא גם חיוב חטאת איכא דאל"ה לוקמי הגמרא שם באופן זה ולכך קתני פטור ולא מותר ע"ש. ומ"מ יש לעיין לדינא דאפשר דזה דוקא לדעתו דס"ל מלאכה שאצ"ל חייב עליה אבל להפוסקים דפטרי אפשר דמותר לכתחלה בחולה שיש בו סכנה בכל גווני ואין להביא ראיה לסברתנו ממה דלא משני הגמרא דהברייתא דר' אושעיא דאתיא כר"ש מיירי בחולה שיש בו סכנה כמתניתין וביש לו עצה אחרת ולהכי אסור דאפשר דהגמרא יותר רבותא קמ"ל דאפילו בחולה שאין בו סכנה אסור לכתחלה ומ"מ לדינא נראה להחמיר לכו"ע היכא דיש לו עצה אחרת להסתיר האור ע"י כפיית כלי וכיוצא בזה כי באיסור כביה אף דהיא מלאכה שאצ"ל מ"מ מפני שהיא קרובה מאד לאיסור תורה לא רצו להקל בה וכמו שכתב הפמ"ג דלהכי אסרו בגמרא אף לר"ש בחולה שאין בו סכנה ובשאר שבותים קי"ל דמותר לישראל לחלל אף בחולה שאין בו סכנה ובפרט בדבר שלהרמב"ם חייב חטאת וכמו שכתבנו למעלה האיך נבוא אנחנו להקל לכתחלה:

* לכבות וכו' - עיין במ"ב דה"ה להדליק כ"כ הרמב"ם בפ"ב מהלכות שבת ועיין בסימן שכ"ח במ"א סק"יז מש"כ שם לדעת רש"י ואפשר דאפילו לרש"י ג"כ יש להתיר ההדלקה כדי לראות איזה דבר הצריך לו וגם שדעת החולה מתיישב בזה עיין לקמן סימן ש"ל במ"א סק"יב לענין יולדת ויש לעיין לפ"ז למה אמרו שם בגמרא אם היתה צריכה לנר וכו' אפילו בסתמא נמי דהיא כחולה שיש בו סכנה ובשו"ע איתא שם בסתמא ומדליקין לה הנר ועיין שם בבה"ל ומ"מ נראה דאפילו לדעת הרמב"ם אין מותר רק להדליק הנר כדי שלא ישב החולה בחשך אבל להטות הנר כדי שיאיר יותר בטוב אסור כי שבת לא הותר רק מה שהוא הכרח לו ועיין בסימן שכ"ח ס"ז:

* בשביל שיישן וכו' - לכאורה לא היה לו לתלות כלל בחולה שיש בו סכנה רק באם ע"י מניעת השינה יבא לידי סכנה שרי וא"ל אסור וכן ראיתי לאחד שכתב כן ומשמע שהוא מפרש כן דברי הגמרא והש"ע אבל לענ"ד לשון הגמרא והשו"ע הוא כפשוטו ממש והטעם משום דשינה יפה לחולה כמו שאחז"ל לכך התירו לו הכביה בשביל זה בסתמא דעלול להתרפא ע"יז וגם עכ"פ לחיות חיי שעה יותר בשביל זה דגם ע"ז ניתן שבת לידחות [עיין בסימן שכ"ט ס"ד וכ"כ הא"ר ותו"ש] ובלתי השינה אפשר שיכבד עליו החולי ויסתכן יותר. ומיהו אפילו בחולה שאין בו סכנה אם הרופא אומר שע"י מניעת השינה יתגבר עליו החולי יותר ואפשר שיבא ע"יז לידי סכנה גם זה שרי והשו"ע קמ"ל דבחולה מסוכן גם בסתמא שרי:

* החולה שיש וכו' - אבל בשביל חולה שאין בו סכנה אסור לכו"ע וכנ"ל והכי איתא בגמרא ואין להקשות ממה דאיתא לקמן בסימן של"ד בסופו

דהתירו לכבות בר"ה אף גחלת של עץ בשביל שלא יזוקו בה והטעם משום דהוא משאצ"ל כדאיתא בגמרא וא"כ הכא נמי יתירו בשביל החולה דיי"ל דהתם משום צערא דרבים משא"כ בעניננו בחולה יחידי [פמ"ג] ונראה פשוט דבעניננו ל"ד הכביה אסור דה"ה להשפיל אורה מעט ג"כ אסור בחולה שאב"ס כידוע דהמעטת האור הוא בכלל מכבה וכנ"ל בכמה מקומות:

רעט

סימן

* מותר השמן שבנר - עיין במ"ב הטעם משום דאסור להסתפק בביה"ש כשהיה דולק וכו' ע"ש והוא מהר"ן ולפ"ז בנר של שעה וחלב שכבה ביו"ט [דבשבת אסור בודאי בזה וכן בנר של שומן אף בטלטול משום מוקצה מחמת איסור] היה מותר להשתמש בהנותר איזה תשמיש דהא גם בעת שהיה דולק היה מותר לקצרו מלמטה ע"י הדלקה לפי דעת רמ"א בסי' תקי"ד סי"ג בהג"ה [וע"ש מה שכתבנו ע"ז במ"ב] מיהו בגמרא יש עוד טעם אחר לר"ש דהואיל והוקצה בעת שהיה דולק למצותו וממילא לדין דקיי"ל כר"י אמרינן מגו דאתקצאי לביה"ש אתקצאי לכולי יומא א"כ לפ"ז ה"ה בנר של שעה וחלב שהודלק לשם מצות יו"ט וכבה אסור להשתמש בו שוב שום תשמיש אחר ביו"ט דלא הוקצה אלא למצות הדלקה ביו"ט וה"ה אם הנר נעשה משומן וכבה אסור לאכול הנותר אף ביו"ט כ"ז מתבאר מדברי המג"א ותו"ש:

* אפילו לצורך גופו וכו' - עיין במ"ב במש"כ דאין חלוק וכו' ואפילו לדעת הסה"ת המובא בסימן ש"ט ס"ד לענין מניח אבן ע"פ החבית דס"ל דבסיס לא הוי אלא א"כ דעתו שישאר כן כל השבת והכא הלא הנר עומד להכבות א"כ הלא לא נעשית המנורה כלל בסיס להנר מ"מ הכא עדיפא דהוא איירי בדעתו לסלק האיסור מעל הבסיס בשבת ולכך לא נתבטל הבסיס לגביה משא"כ בזה שאין דעתו כלל לסלק אפילו ע"י אי"י הנר מן המנורה עד שיכבה ממילא נעשית המנורה בסיס להנר מתחלת השבת ומגו דאתקצאי וכו' כ"כ בספר תו"ש דלא כט"ז גם בפמ"ג במ"ז ש"ט סק"א פקפק נגדו משום דלא דמי למניח אבן ע"פ החבית דשם לדעת סה"ת דלא נעשה בסיס אי בעי מנער בבה"ש גופא ולא אתקצאי כלל משא"כ בנר לא שייך זה דהא צריך לו בלילה דנר בשבת חובה ומגו דאתקצאי לבה"ש וכו' וכ"ז הוצרכנו אפילו לענין נר של שעה וחלב אבל בנר של שמן בודאי אתקצאי הנר להשמן בבה"ש לכו"ע דהא לא שייך בו כלל נעור אז דהא אסור לנעור משום כבוי כדלעיל בסימן רע"ז [א"ר ומאמר מרדכי וכן מוכח בגמ' מ"ד דאפילו במנורה זוטרא דעומד ומצפה מתי יכבה השמן ג"כ ס"ל לר"י דקיי"ל כוותיה דאסור כל השבת והיינו אפילו לצורך גופו ומקומו דאליה אפילו לר"ש אסור וכמו שכתב בבאור הגר"א]:

* נר שלא הדליקו בו באותה שבת וכו' מותר לטלטלו - עיין במ"ב דוקא לצורך גופו ומקומו דלא עדיף משאר כלי שמלאכתו לאיסור וכתב בא"ר

דדוקא אם נשתמש בו פ"א שהדליקו בו פ"א בחול או בשבת שעברה הא אם לא הדליקו בו מעולם רק ייחד אותו להדלקה הוא בכלל כלי שמלאכתו להיתר עדיין דהזמנה לאו מלתא היא ומותר לטלטלו שלא יפסד ושלא יגנב. ודע דהפמ"ג מצדד דלדעת הרמב"ם מוקצה מחמת מיאוס אפילו אם הכלי אין מלאכתו לאיסור רק שהוא מאוס לבד ג"כ אין מותר כ"א לצורך גופו ומקומו דוקא אך דלדעת המאור והר"ן משמע דלא ס"ל כוותיה בזה ע"ש :

סימן רפ

* מותר וכו' - ולקנח אח"כ במפה דם בתולים עיין סימן ש"כ במ"א אות כ"ד וכ"ה ובבגד אדום בודאי יש ליזהר [פמ"ג] :

סימן רפא

* ובכל דבר וכו' - עיין במ"ב מש"כ ואפילו נשמת הוא מד"מ ואם נזכר כשהתחיל ישתבח מסתברא שעד שלא אמר בא"י אל מלך וכו' יחזור לנשמת ויאמר כסדר וכמו בזכרנו ומי כמוך ועיין בח"א כלל י"ט דין ו' ואם איחר לבוא לבית הכנסת יותר טוב שידלג מפסוקי דזמרה ולא ידלג נשמת וכמו שכתב בחיי אדם כלל י"ט דין ו' עיין שם והעתקתי לעיל בסימן נ"ב במשנה ברורה סק"ד ודלא כשע"ת שכתב בסי' זה בהפכו :

סימן רפב

* או בד' פרשיות - עיין במ"ב מש"כ בשם המ"א דבשאר מפטיר ג"כ דוקא בקטן שהגיע לחנוך ויודע לחתוך האותיות וכו' ולענ"ד יש לעיין אם אינו יכול הקטן לומר מלה במלה עם הש"ץ מתוך הכתב עיין סימן קל"ט ס"ב ובסימן קל"ה ס"ד ונהי דבגדול לא נהגו לדקדק בזה עיין באחרונים שם מ"מ למה צריך להקל כ"כ בקטן לגבב כל הקולות להדדי [ובפרט בפרשת המוספין וכל הד' פרשיות הלא באמת יש חולקים וס"ל דקטן אינו יכול להיות מפטיר בפרשת המוספין וכל הד' פרשיות שהמפטיר עולה לפרשה בפ"ע ואך דהרמ"א לא הכריע כוותיהו נגד המרדכי והר"ן והלא הרמ"א הסכים שם אף בגדול לדעת המחבר דבעינן שיהיה יכול לקרות מלה במלה עם הש"ץ מתוך הכתב] ומהירושלמי שמקיל בידוע למי מברכין אין ראיה דאפשר דמיירי בידוע לקרות מתוך הכתב דבימיהם היו רגילין יותר בכתב ס"ת ותדע דאל"ה האיך יתרץ המחבר דאוסר באינו יכול לקרות מתוך הכתב את הירושלמי הזה ומי עדיפא קטן מגדול אלא ודאי כמו שכתבנו ועכ"פ נלענ"ד דבפרשיות המוספין וכל הד' פרשיות אין כדאי להקל לקרות קטן למפטיר אם אינו יודע לקרות מלה במלה עם הש"ץ מתוך הכתב ובחדושי רע"א מצאתי שכתב שבתשובת פרח שושן העלה לעיקר דקטן לא יקרא בד' פרשיות ומשמע בכל גווני :

* אם לא נמצא וכו' - וביום שמוציאין ב' ס"ת וקראו ז' בראשונה ושניה למפטיר ואין נמצא שם מי שידוע להפטיר אסור לקרוא לשביעי לס"ת שניה משום פגמו של ס"ת ראשונה אבל אותם הקודמים י"ל דשרי ועיין סימן קמ"ד ס"ד יע"ש וצ"ע [פמ"ג]:

* דקי"ל מפטיר וכו' - ואף דהגמרא מייירי היכי דשייר להמפטיר פסוקים שלא קראן מתחלה ולכך עולה למנין ובזה הלא כבר קראן מתחלה ומבואר לעיל בסוף סימן קל"ז דכשחוזר עם אחד מה שכבר קרא לאחר אינו עולה מן המנין הכא שאני כיון דלא אפשר בענין אחר שכבר סיים הפרשה ששייך לשבת זו וכמבואר שם דהיכא דלא אפשר עולה למנין:

רפד

סימן

* רק בצבור - ואם התחילו ההפטרה בעשרה ויצאו מקצתן אפ"ה מותר לגמרה עם ברכותיה אבל אם יצאו מקצתן קודם שהתחילו ההפטרה אף שבעת קה"ת היו עשרה אין מפטירין דהפטרה בנביא ענין אחר הוא [כ"מ ממשנה מגלה כ"ד ע"א והובא בפמ"ג]:

* אבל בלא"ה וכו' - ואע"פ שתחלת התקנה היתה על קריאת הפטרה אפילו בלא קריאת ס"ת וכמ"ש במ"ב עכשיו שנתבטלה הגזרה לא תקנו לברך על הפטרה כ"א אחר קריאת ס"ת [פמ"ג]:

* אסור לקרות עם הברכות וכו' - עיין במ"ב דאם קראו כבר ונתודע להם שהיא פסולה וכו'. ואם מתחלה ידעו שהיא פסולה ולא היה להם אחרת וקראו בה בלא ברכה ורק כדי שלא תשתכח ענין קריאה בספר וכמ"ש המג"א בסימן קמ"ג ס"ב משמע בפמ"ג דאפ"ה צריך אח"כ להפטיר ולברך על ההפטרה אבל בחדושי רע"א משמע דבאופן זה הוי כלא קרא כלל ואין להפטיר אח"כ בברכה וכן מסתברא:

* דתרי קלי וכו' - עיין במ"ב סק"א ועיין בשער אפרים שער ט' סל"ג שכתב וז"ל עיקר הדין הוא שזה שעלה למפטיר הוא בלבד יאמר ההפטרה והצבור יאמרו ג"כ אחריו בלחש ובמדינותינו נהגו שהכל אומרים ההפטרה עם המפטיר ביחד בקול רם והוא מחסרון ידיעה ונכון לבטל המנהג ולכתחלה יש לנהוג שהמפטיר יאמר ההפטרה בקול רם כהקורא בס"ת והצבור יאמרו אחריו בלחש ועכ"פ טוב שיהיו עשרה עומדים סמוך להמפטיר שישמעו לקול האומר ההפטרה וגם יש שמוסיפין על המנהג ועושין שהות באמירת ההפטרה שאף שאחר שסיים המפטיר והתחיל הברכות אין רוצים להפסיק מאמירת ההפטרה ולא יפה הם עושים שאם אומרים בקו"ר אינם שומעים קול דברים מברכות המפטיר ולפעמים גורמים שגם אחרים הסמוכים להם אין שומעים ואף אם מנמיכים קולם מ"מ הם בעצמם אינם שומעים לכן יש לנהוג שמיד שישמע שהמפטיר סיים ההפטרה ומתחיל הברכות אע"פ שהוא עדיין לא סיים ישתוק עד

שיסיים המפטיר הברכות ואח"כ יסיים הוא אמירת ההפטרה גם המפטיר יהיה זהיר שלא להתחיל הברכות עד שיפסוק קול ההמון לגמרי עכ"ל:

* ונהגו להזכיר וכו' - בספרי כפר לעמך ישראל אלו החיים אשר פדיתה אלו המתים מכאן שהמתים צריכין כפרה וקבעו בשבת שהכל נמצאים בבהכ"נ והחי יתן אל לבו [ב"י והובא בהגר"א]:

רפה

סימן

* תרגום וגם פירש"י - הנה בב"י כתב בשם סמ"ג שדן לפני רבותיו שהפירוש מועיל יותר מן התרגום והובאו דבריו ג"כ במרדכי והגה"מ בפ"ג מהלכות תפלה וכתב הב"י ע"ז וז"ל מיהו כתבו סמ"ג והגהות דאין נראה לר"י ור"ע ורבי נטרונאי שכתבו שהתרגום זכה מפני שניתן בסיני ע"כ וירא שמים יצא את כולם ויקרא תרגום וגם פירש"י עכ"ל הב"י. והנה המעיין בתוס' והרא"ש יראה דס"ל דדוקא לשון לעז שאין פירוש מספיק גריעא מתרגום אבל פירוש התורה שמפרש את הענין והמלות נוע"פ יסודות של חז"ל] וכמו פירש"י לא גריעא מתרגום ובסמ"ג ניכר להדיא להמעין שם שחסר שם איזה תבות וקאי רק אלשון לעז לחוד וב"ה שמצאתי כן בהדיא בהגה"מ כשהעתיק דברי הסמ"ג כתב וז"ל וי"מ דה"ה ללעז ולא נראה לר"י וכו' משמע דרק אלעז פליג וגם ר"י אפשר דמודה בזה דהפירוש שמפרש את הענין יותר מתרגום חשיב טפי מתרגום אף שניתן בסיני ופלא שהלא הב"י בעצמו הביא הגה"מ ואמאי כתב הב"י בשם הגהות דאין נראה לר"י הלא הר"י לא קאי רק על לשון לעז [ואולי דמה שכתב הב"י דאין נראה לר"י הוא רק שיגרא דלישנא דהגה"מ נקט וכונתו רק על רב עמרם ורב נטרונאי וס"ל להב"י דלהר"ע ור"י שכתבו דהתרגום זכה מפני שניתן בסיני א"כ ממילא דהוא עדיפא מכל פירוש שבעולם אף שבהסמ"ג לא משמע קצת הכין]. היוצא מדברינו דאין לנו פוסק מפורש שיסבור דהתרגום חשוב טפי מפירש"י ומ"מ נראה לדינא לנהוג כהב"י דאף שפירש"י מפרש את הענין יותר מתרגום אבל מפני שיש כמה תיבות וגם כמה פסוקים שאין עליהם פירושו של רש"י וא"כ לא נשאר לו שם כ"א מקרא לבד והתרגום מפרש כל פסוק וכל תיבה:

* קודם שיאכל - המ"א הביא דעות דמספר הכונות משמע דלכתחלה ישלים בע"ש ורק כשהיה אנוס ישלים בשבת ובב"י ומגיד מישרים משמע דלכתחלה יתחיל בע"ש וישלים בשבת ועיין מה שכתבנו במ"ב בשם האור זרוע ותרי"י והגר"א:

* ישלים אחר אכילה - ומה שצוה רבי שיגמרו הפרשה קודם הסעודה הוא רק משום דחייש דלמא אגב רוב סעודת שבת משתמיט ולא יגמור [אור זרוע]:

* יכול לקרות הפרשה וכו' - עיין בא"ר שכתב דהוא מצוה מן המובחר ופלא הוא דהלא המחבר בעצמו סימן קמ"ו ס"ב סובר דהמדקדק בדבריו לא יעשה כן והוא מטעם שהביא שם בב"י דכמה ראשונים חולקין ע"ז אלא דיוכל לסמוך מי שרוצה להקל על המקילין ע"ש אבל חלילה דנימא דהוא מצוה מן המובחר ומה שהביא מב"ח סוף סימן זה ג"כ אין שום ראייה להמעין שם [אם לא דנימא דכונת הא"ר הוא בין גברא לגברא] ומצאתי שכבר תפס עליו בכל זה בספר מאמר מרדכי ומסיק דלא כוותיה ועיין מה שכתבתי במ"ב בשם השל"ה והגר"א שסוברים שיש ליזהר שלא לעשות כן :

* בשעת קה"ת - עיין לעיל בסימן קמ"ו במ"א סק"ה במה שכתב בשם הת"ה ועיין שם בת"ה שכתב דהכי מוכח באו"ז ובבה"ל שם כתבנו דמאו"ז לא מוכח מידי והבאנו סמוכות לדברינו מדברי הכלבו והגה"מ דס"ל דאין להקל בלא עשרה דצייתי לס"ת וה"ה לעניננו ע"ש אך כ"ז לדעת האו"ז בשם הר"י חסיד אבל לפי דעת השב"ל והר"מ לא נ"מ מידי בזה דבכל גווני צריך לשמוע קריאת ס"ת מפי הש"ץ דוקא וכמו שכתבנו במ"ב :

סימן רפו

* מיד אחר תפלת השחר - עיין בלבושי שרד בסימן זה דמשמע מיניה דאף שזמנה אחר תפלת השחר אף אם התפלל בהשכמה כותיקין מ"מ יותר טוב לכתחלה לאחר דהא קרבן מוסף דשבת אמרינן בגמרא דזמן הקרבנות היה בשש והתפללות הלא הם נגד הקרבנות. ול"נ דלא מיבעיא אם התפלל שחרית בצבור בודאי אין נכון שהוא יתחלק מהם להתפלל אח"כ מוסף ביחידי [ואפילו אם ירצו כולם להפסיק ולהתקבץ פעם שנית למוסף ג"כ אין כדאי עיין ברא"ש ברכות רפ"א דמטעם זה התירו הראשונים להקדים תפלת מעריב אף שלא בזמנו כי טורח לקבצם שנית אם לא ילכו מבה"מ ויעסקו בתורה בתוך כך] ואפילו אם התפלל גם שחרית ביחידי ג"כ אין כדאי לאחר כ"כ עד סמוך לחצות ולא נוכל לדמות ענין זה לקרבנות דאיחור התפלה כ"כ מבטל מצות עונג שבת ועד חצות מבואר לקמן בסימן רפ"ח בהדיא דאסור להתענות :

* יותר מעד סוף וכו' - ומשמע דעד שש ומחצה יכול לאחר ואח"כ להתפלל ולכאור' לדע' המחבר לקמן בדעה א' הלא יוצרך להתפלל מנחה מקודם ותהיה התפלה שלא כסדר הקרבה אף אם יתפלל מוסף ג"כ בתוך שבע וי"ל דמ"מ פושע לא מקרי כיון שעיקר התפלה לא איחר זמנה אבל לכתחלה בודאי נכון ליזהר שלא יבא לזה לדעה זו ועיין ברש"י ברכות כ"ח ד"ה מתפלל והשו"ע סתם כדברי הרמב"ם :

* אכילת פירות - היינו אחר קידוש ועיין במ"ב דאם אין לו מהי מינים לאכול אחר הקידוש יראה עכ"פ לשתות כל הכוס של יין ואפילו בכהן שצריך לישא כפיו במוסף ג"כ מותר לשתות רביעית יין שלנו דבודאי יש

בו ג"כ מים ועיין לעיל בסימן קכ"ח סל"ח מה שכתבנו שם במ"ב אודות
יין שרף:

* עד שש שעות ומחצה - ואם איחר עד סמוך לשבע מסתפק הפמ"ג דאולי
בזה בכל גווני מוסף קודם לכו"ע דלא יעבור על מצותו הראויה ויהיה
פושע:

סימן רפז

* וכן יכולים לבקר את החולה וכו' - עיין במ"ב סק"א דלא יפה וכו' אם
לא שבימות החול היה טרוד ובשבת שיש לו פנאי הולך לחולה אוהבו
שיודע בו שיש לו נחת מזה שהוא בא אליו לבקרו מצוה קעביד ואין לו
למנוע מללכת בשבת ויו"ט [שע"ת] ונראה דה"ה אם הלך לבקרו בחול ג"כ
אין איסור לבקר בשבת דהלא אמרו חז"ל דאין לבק"ח שעור ולא מעטו
הפוסקים רק אם בחול אין הולך כלל ומכוין שילך בשבת ובפרט אם הוא
יודע שבהליכתו להחולה הוא לתועלת ליעצו איך להתנהג בענין מחלתו
וגם לחזק אותו שלא יפול לבו עליו בודאי מצוה רבה הוא עושה בזה:

סימן רפח

* אסור להתענות - ואיסור תענית בשבת יש דעות בפוסקים אם הוא רק
מדברי קבלה מדכתיב וקראת לשבת ענג או הוא מדאורייתא [מדכתיב
אכלוהו היום וגו'] עיין בתשובת הרשב"א סימן תרי"ד ועיין לקמן בסימן
ת"י"ח ותק"ע ונראה פשוט דתענית עד ו' שעות לכו"ע מדרבנן:

* עד ו' שעות - ולשם תענית אפילו שעה אחת אסור כ"כ המ"א בשם
פוסקים וא"כ הא דאמר בירושלמי ו' שעות היינו ע"כ שלא לשם תענית
ואפ"ה אסור משום דהוא זמן רב וקשה דא"כ מאי ראייה מייתי
בירושלמי [שהביאו הרי"ף בפ"ק דשבת] מתניתין היא קודם חצות לא ישלימו
וכו' ע"ש הא התם התענה לשם תענית אמנם בעיקר דין דמ"א הסכים
הגר"א בס"ד ע"ש ואין להקשות ממשנה דקודם חצות לא ישלימו דנהי
דאפילו שעה אחת לשם תענית אסור מ"מ כיון דהוא רק מעוט היום לא
מכרחינן בשביל זה להשלים שאר רובו של יום בתענית:

* צער הוא לו וכו' - ר"ל אפילו אם יאכל מעט דאלי"ה אין לו למנוע מחמת
זה:

* ביום ראשון - ואם אקלע החלום בת"צ א"צ להתענות יום אחר דעולה
לו יום זה [אחרונים]:

* מה שביטל עונג שבת - והי"ה אם היה יו"ט שחל בשבת והתענה בו תענית חלום די ביום אחד לבד [פמ"ג וש"א]. ועיין באחרונים שכתבו דעל הא דסעיף ב' וג' א"צ למיתב תענית לתעניתם :

* וי"א מי שישן שינת צהרים וכו' - ואם חלם לו בשבת סמוך למנחה ואם יצטרך שעת הקיצה יאיר היום ויוכרח להבדיל ביום א' וכן כה"ג אם חלם לו בע"ש סמוך ואם יצטרך להמתין י"ב שעות יאיר היום ויוכרח לקיים קידוש היום ביום שבת יש לעיין בזה דאף דבדיעבד יוצא בזה ידי קידוש והבדלה מ"מ הלא לכתחלה מצות קידוש בליל שבת וכן הבדלה במוצ"ש ואפשר דאין לסמוך על הי"א הזה דלאו מלתא דפסיקא הוא כולי האי והנה לפי מה שמצאתי בא"ר בשם מ"י"ט דמהר"ש מקיל שא"צ להתענות רק עד הלילה וסמך עליו לענין אם אירע יו"ט במוצ"ש פשוט דכ"ש בזה די ש לסמוך עליו שלא לעקור המצות ממקומם. והנה בבה"ט מצאתי דבחול אם אירע לו חלום רע בצהרים שאין שייך בו תענית כלל אפילו לאיזה שעות ולא ידעתי מנין לו ועוד דא"כ כ"ש בשבת שלא הי"ל להפוסקים להחמיר להתענות :

* או שיניו - והנה לפי המבואר בגמרא דבר הדיא פתר דבנך ובנתך שכבן מסתברא דמי שאין לו בנים ובנות אין להחמיר בו להתענות בשבת וגם אולי פתר לרע מפני שלא נתן לו רבא מעות כדמוכח שם ועיין בד"מ מה שכתב בשם בנימין זאב :

* להקדים או לאחר - ומ"מ לא יקדים קודם שנתעכל לו המזון [ב"ח] :

סימן רפט

* וגם זה הקידוש וכו' - עיין לעיל בסימן רע"ג מה שכתבנו שם מה נקרא מקום סעודה :

* חובת קידוש - ומי שהותר לו לאכול ולשתות קודם תפלה כגון שהוא לרפואה וכדלעיל סימן פ"ט ס"ג פשוט דצריך לקדש מתחלה :

* אוכל בלא קידוש - ומ"מ אם הביאו לו משקה באמצע סעודתו יקדש עליו [אחרונים] :

סימן רצא

* מן הנהרות - ואסור אפילו לא השלים עדיין הסעודה שלישית שלו אם כבר שקעה החמה :

* אחר שיתפלל מנחה וכו' - עיין במ"ב והנה במ"א כתב אם יודע שיוכל לחזור ולאכול קודם שעה עשירית ונטיתי מזה משום דצ"ע הלא אף בסוף היום אינו אסור רק לקבוע סעודה אבל מעט פת כביצה ויותר אף כשחל עיו"ט בחול מותר ודוחק גדול לומר משום דהיא מצות שבת גריעא דחשיבא כסעודה קבועה וכמו שמצינו במקו"א דשבת קובעת דזה אין שייך לעניננו דעיקר הטעם הוא משום כדי שתהיה אכילתו בלילה לתאבון וכן מצאתי בעז"ה בבאור הגר"א בסימן תקכ"ט ס"א בהג"ה בהדיא כמו שכתבנו :

* לא יעשה וכו' קודם מנחה - ר"ל שלא יחלק סעודת שחרית לשתיים משום חשש ברכה שא"צ וממילא תדחה עד אחר המנחה וכמו שכתב הרמ"א בס"ב בהג"ה דיותר טוב להתפלל מנחה תחלה :

* ולפחות לא יהיה לו פחות מככר א' שלם - ואם יש לו שלם וגם פרוסה פשוט דיבצע סעודה זו על הככר השלם והפרוסה יניח על סעודת מלוה מלכה דסעודה זו חשיבא הרבה יותר מסעודת מלוה מלכה אף שגם היא מצוה ויש אנשים שחושבין להיפך וטועין בזה :

* נשים חייבות וכו' - וגם חייבות במצות לחם משנה [ב"י] :

רצג

סימן

* עד וכו' - קשה לי דלפי מה דפסק המחבר לעיל בסימן רס"א כשיטת ר"ת דמשקיעת החמה עד ג' כוכבים יש כשעור הילוך ד' מילין א"כ אם אנו רואין כוכבים ואנו יודעין שעדיין לא נשלם הזמן דד' מילין ע"כ דאותן הכוכבים הם גדולים א"כ אמאי לא התנה הכא המחבר שיהא נשלם השעור דד' מילין מעת השקיעה וא"ל דס"ל דמכיון שאנו רואין ג' כוכבים תלינן דמסתמא נשלם השעור אבל אם אנו יודעין שלא נשלם אה"נ דצריך להמתין עד שיושלם. שוב מצאתי בספר מנחת כהן דאפילו לר"ת מכיון שאנו רואין סימן הכוכבים שוב אין להקפיד עד שלא נשלם השעור דד' מילין ע"ש טעמו ונ"ל דאפילו להמנחת כהן עכ"פ נכון שיראה אז אם הכסיף העליון ושוה לתחתון כיון שהוא בתוך ד' מילין דמגמרא מוכח דהכוכבים שראוים לסמוך עליהם שהוא לילה הם נראים דוקא אחר שהכסיף העליון ושוה לתחתון וכמש"כ לקמן בשם הגר"א בלקוטיו ע"ש :

* שיראו - משמע בגמרא [שבת ל"ה ע"ש בתוד"ה תרי] דכל זמן שלא נסתלק האדמימות מן כל כפת הרקיע באותו צד ששקעה החמה [וזה מקרי בגמרא הכסיף העליון ושוה לתחתון ועיין לקמיה במש"כ בזה] אין לסמוך על הכוכבים וכ"כ בבאור הגר"א דלהבחין בכוכבים לבד צריך בקיאות רב דשמא הן כוכבים הנראים ביום ולכך היו האמוראים מסתכלים אם נסתלק האדמימות לגמרי ואז מועיל הכוכבים אמנם אפשר דזהו דוקא בכוכבים בינונים

דיש לטעות בהם בגדולים אבל לא בקטנים אבל ביו"ד סימן רס"ב ס"ה בלקוטיו שם מוכח דאפילו על כוכבים קטנים אין לסמוך מקודם שהכסיף העליון ושוה לתחתון [ולפי מה שבאר שם מתחלה בבאוריו בסק"ט ע"ש אין הכרע לזה וצ"ע] ומה נקרא הכסיף נ"ל דהוא כאשר נסתלק האדמימות מן אותו מקום ונוטה ללובן מלשון הכסיף פניו דאף דרש"י פירש שם [בשבת ל"ד ע"ב] דהוא השחיר נ"ל דלאו דוקא השחיר ממש דזה נמשך זמן רב מאד אלא כל שנסתלק האדמימות הוא בכלל השחיר וכן מוכח ברשב"א דבזה שנתסלק האדמימות מקרי הכסיף וכעין זה משמע ג"כ במאירי דקורא שם הכסיף במה שהלכה הבהקתו של האור אח"כ מצאתי בעז"ה בערוך שפירש בהדיא דהכסיף הוא מלשון לובן ע"ש [אמנם בסוף מביא שם ע"ז לשון הירושלמי וז"ל ובגמרא ברכות ירושלמי איתא הכסיפו זהו בה"ש השחירו נעשה העליון שוה לתחתון זהו לילה ואפשר דזהו לסייעתא לדבריו דהכסיף לאו היינו השחיר והירושלמי פליג עם הבבלי וסובר דאף בהכסיפו שניהם הוי בה"ש ולילה לא הוי עד שישחירו שניהם] וכן בבאור הגר"א משמע דבמה שנשקע אורה מלהאדים מקרי הכסיף. ומי שאינו בקי בענין הכסיף או שהיה יום מעונן ישער אם יש כדי ד' מילין מעת תחלת השקיעה:

* ג' כוכבים קטנים - עיין לעיל בסימן רס"א בבה"ל בד"ה שהוא בסוף הדבור שבררנו דאף לשיטת הגר"א יש ליזהר בזה משום דבמדינותינו שנוטין לצד צפון הבה"ש מאריך תמיד יותר ואין לנו סימן אחר ללילה זולת הכוכבים. וראיתי אנשים המהדרין בחנוכה לצאת דעת הגר"א להדליק הנרות בהקדם אחר שקיעה שטועין בדבר ומזרזין עצמן גם במו"ש בעוד שלא חשך היום לגמרי וסומכין עצמן על שיטת הגר"א דהבה"ש אינו ארוך כ"כ כידוע אבל הוא טעות דג' כוכבים צריך לכו"ע [ואין אנו בקיאים בבינונים וצריך קטנים וכמו שפסק בש"ע] דזהו הסימן המובהק ללילה כדאיתא ברכות דף ב' ושב"ת ל"ה ומגלה כ' וקודם לכן הוי ספק לילה:

* כגון שצריך להחשיך וכו' - מדברי המ"א משמע דכדי שלא יתפלל בדרך במהלך בלבד מותר לו להקדים להתפלל בביתו ולא העתקתיו משום דהרי בסק"ה כתב דימתין לקרות ק"ש עד צה"כ ולא יסמוך גאולה לתפלה וכבר כתב בעצמו בסימן פ"ט דהעולם סומכין עכשיו אמ"ד סמיכת גאולה לתפלה עדיף מתפלה מעומד וכ"כ בספר תוספת שבת:

רצד

סימן

* אומרים הבדלה בחונן הדעת - עיין במ"ב מה שכתבנו לענין אם שכח ולא התפלל ערבית והטעם בזה דהנה המעיין בהרדב"ז יראה דהוא סובר דבכל גווני אינו צריך להזכיר אתה חוננתנו בשחרית והמ"א סובר דבכל גווני צריך להזכיר והיינו בתפלה שניה שהיא להשלמה וכמו שפירשו התו"ש והפמ"ג [דלפירוש הגרע"א שהוא בתפלה ראשונה יקשה אמאי אמרו בגמרא דטעה ולא הבדיל בתפלה אינו חוזר מפני שאומרה אח"כ על הכוס ומשמע דיוצא בזה ואמאי יאמרנה ג"כ עוד בתפלת שחרית דהא עיקר תקנתא הוא בתפלה וכקושית המ"א ועוד דאמאי כתב השו"ע בס"ב דאם סובר שאף למחר לא יהיה לו כוס צריך לחזור ולהתפלל ואמאי הא יוכל לקיים מצות הבדלה

בתפלת שחרית דהא עיקר תקנתא בתפלה היה ועדיף מכוס אלא ע"כ דעיקר הבדלה נתקן בתפלת ערבית ולא בתפלת שחרית ונהי דקודם שהתקינו להבדיל על הכוס [וכדאיתא בגמרא] ע"כ היה הדין דאם לא הבדיל במוצ"ש בתפלה או שלא התפלל ערבית כלל היה צריך להבדיל בתפלת שחרית אבל לאחר שנתקן על הכוס אין שייך שם הבדלה בתפלת שחרית כלל אלא דסברת המ"א דכיון שהוא מתפלל בשחרית תפלה שניה בשביל ערבית יש לה דין תפלת ערבית וצריך להזכיר בה הבדלה] ועיין בא"ר דנשאר בצ"ע אם כהרדב"ז או כהמ"א דקושית המ"א שהקשה על הרדב"ז אינה קושיא להמעין בהרדב"ז גופא וכמו שהעיר כבר הברכי יוסף [והאמת שלא היה לפניו ספר הרדב"ז כ"א מה שהעתיקו העו"ש בקצרה] וע"כ נראה לענ"ד להכריע כמו שכתבתי דאם לא הבדיל מאתמול כלל שיש עליו עדיין עצם החיוב וכמו שכתב הרא"ש בפרק מי שמתו לענין אונן ע"ש היטב יזכיר עתה בתפלה והיינו בתפלה שניה וכמו שהכרחתי מדברי השו"ע דבתפלה ראשונה אין להזכיר כלל אבל אם כבר הבדיל בלילה על הכוס שכבר יצא בעצם המצוה אין כדאי להזכיר עתה בתפלה דאולי לא נתקן השלמה לדבר שיכול לצאת בו מצד אחר וכמו שכתב הרדב"ז :

* ואם טעה ולא הבדיל וכו' - ה"ה ביו"ט שחל במו"ש אם לא אמר ותודיענו אינו חוזר מפני שמזכיר אח"כ הבדלה על הכוס של קידוש ואם טעם אז אחר התפלה קודם שאמר הקידוש של יקנה"ז ג"כ צריך להחזיר לראש התפלה כמו במו"ש דכי משום שאכל גם קודם קידוש איתגורי איתגור [פמ"ג] :

* ואם טעם קודם שהבדיל - עיין בא"ר ובחדושי רע"א שהביאו בשם הרשב"א דה"ה אם עשה מלאכה אז קודם הבדלה [והיינו בשלא אמר המבדיל מתחלה] ובספר קובץ על הרמב"ם מפקפק בדין זה של הרשב"א למעשה והביאו בפתחי תשובה ע"ש והיינו מפני שהרמב"ם לא הביא דין זה של הטושי"ע כלל ומשמע דלא מפרש כן את מה שאמר הגמרא דטעה בזו ובזו כמו שמפרשי הרשב"א והרא"ש ותר"י [וכן מפירוש רש"י משמע דלא מפרש כן וכן בספר אור זרוע פירש בו פירוש אחר ע"ש דהיינו שטעה בהבדלה גופא] וע"כ לענין מלאכה עכ"פ אין להחמיר בדיעבד לחזור ולהתפלל מאחר שלא הוזכר בהדיא בתר"י והרא"ש ויש לסמוך בזה על הרמב"ם :

* צריך לחזור ולהבדיל בתפלה - אפשר דדוקא אם לא הבדיל עדיין על הכוס ובא לפנינו לשאל אז הדין דיחזור ויבדיל בתפלה ואח"כ על הכוס אבל אם עבר והבדיל על הכוס אחר שטעם שוב אין צריך לחזור ולהבדיל בתפלה כיון שמ"מ כבר יצא מצות הבדלה [פמ"ג] ובדה"ח סתם דאין חילוק בזה :

* וסובר שאף למחר לא יהיה לו - ואפילו לדעת הפוסקים לקמן ברצ"ט ס"ו דזמנו בדיעבד עד סוף יום ג' הכא לא סמכינן ע"ז דכולי האי איכא למיחש דלמא לא יהיה לו [מל"ח] ועיין בפרישה ובחדושי רע"א מה שכתבו עוד בזה. ועיין בדה"ח שכתב אפילו אם מצפה שיהיה לו כוס למחר בלילה ג"כ אינו מועיל ולכאורה הלא בס"ג סמכינן ע"ז ואולי משום דשם א"א לו להקדים קודם חשוב הכל כזמן מוצ"ש גופא וכן משמע בבאור הגר"א

סימן

רצה

* אבל אומרים ויתן לך - ואח"כ מבדילין [וכ"כ בלבוש] ובמנהגים משמע דמבדילין קודם ויתן לך וכ"ה בכלבו והמנהג כהיום דמאחרין הבדלה [פמ"ג] ועיין בריש סימן רצ"ח בשה"צ שם :

סימן

רצו

* אם הוא חמר מדינה - ואפילו לדעת הפוסקים המחמירין לעיל בסימן רע"ב ס"ט לענין קידוש לענין הבדלה כו"ע מודו דמבדילין וכדאיתא בגמרא להדיא דאמימר אבדיל על שכרא משום דחמר מדינה הוא. ומשמע מהרמ"א לעיל בסימן קפ"ב ס"ב בהג"ה דבמקום שהיין מצוי אף שהוא ביוקר מקרי מצוי ויבדיל על היין [דלא שרי שם אלא משום שא"א לקנות יין בכל סעודה לברך עליו] מיהו אם השכר חביב עליו יותר מן היין יכול לקדש על השכר וכדלקמיה בהג"ה. כתב בפמ"ג בסימן רצ"ט אותן שנוהרין משתיית שכר משום חדש צ"ע כשאין לו יין כ"א שכר איך יבדיל ויברך עליו דלדעתו אסור ואיך יברך עליו וליתן לאחרים לשתות ע"כ ישמע מאחרים עכ"ד ולענ"ד גם בזה צ"ע אם הוא חושש לעצמו שכוס זה הוא כוס של איסור א"כ איך יוצא ידי הבדלה במה שאחר מברך עליו אם לא שקבל עליו הזהירות בתורת חומרא ולא בתורת איסור :

* לא יבדילו לעצמן - עיין במ"א שכתב דפשוט דרשאים לברך לעצמן על הבשמים ועל הכוס דברכת הנהנין הם והא דלא נקט המ"א ברכת הנר דברכת הנר לאו ברכת הנאה הוא דלא נתקן על הנאת האור דא"ה היה צריך לברך בכל פעם כשרואה האור וכמו שהביא ב"י בשם הרא"ש ומסתפקנא אפילו למ"ד דנשים חייבות בהבדלה אם חייבות בברכת הנר דבשלמא הבדלה אף שהוא זמן גרמא נכללת במצוה דזכור שהיא שייכא לשבת וכמש"כ הרמב"ם ואפילו למ"ד דרבנן דומיא דקידוש תקנוה משא"כ נר שנתקן על בריאת האור במו"ש שאינה שייכא לשבת כלל והיא זמן גרמא מנ"ל דחייבות וא"ל כיון שנקבעת בברכת הבדלה חדא דינא להו דז"א דהא יכולין לברך אותה בפני עצמה ג"כ וגם אין מחויב לחזור אחר האור כדלקמן בסימן רצ"ח ס"א ואולי כיון דלכתחלה מצוה לסדרן ביחד חדא דינא להו. ויותר נכון לומר דאינה חייבת בברכת הנר לכו"ע :

סימן

רצח

* ונר שיש לו ב' פתילות וכו' - ע' במ"ב במש"כ דבנר שלנו אם מונח שם

כמה פתילות הוי כמו פתילה עבה וכו' כ"כ. הלבוי"ש והפמ"ג ולפי"ז לפני העשית של זכוכית שלנו [שקורין לאמפ] אף שהיא מאירה מאד יותר מכמה נרות אפי"ה היא רק פתילה עבה ואינה חשיבא כאבוקה אמנם מדברי אגודה עצמו יש לומר דכונתו להיפך דלא מיבעיא אם האור גדול ביותר כמו עשית שלנו דזה מקרי אבוקה ממש אלא אפילו אם האור הוא קטן כיון שהיא משתי נרות חשיבא אבוקה אמנם מצד אחר נראה דיש למנוע לכתחלה מליקח את העשית של זכוכית בשביל אבוקה דהרי מי שלוקח אבוקה הוא כדי לקיים מצוה מן המובחר [דמדינא סגי בנר קטן יחיד] וכדאיתא בגמרא ושו"ע ומצוה מן המובחר נראה דודאי לית בזה דהרי דעת השו"ע לקמן בסוף הסימן דאין לברך במ"ה על הנר הטמון באספקלריא וכפשטות לשון הירושלמי ונהי דדעת האחרונים לפסוק כהרשב"א שמקיל בזה מ"מ יש כמה ראשונים דקיימי בשיטת הב"י ומצוה מן המובחר בודאי לית בזה ועיין בסוף הסימן מה שנכתוב בזה :

* אין מברכין על הנר שלא שבת וכו' - עיין במ"ב דאפילו בדיעבד לא יצא והוא מהמ"א וכתב בחדושי רע"א דצריך לחזור ולברך בפה"ג כיון דברכת מאורי האש שבירך לא יצא ממילא הוי הפסק בין בפה"ג לטעימה :

* נר בהכ"נ - ונר שהוא עשוי לכבוד ולהאיר עיין בפמ"ג שכתב דאין לברך עליו ומצאתי שכ"כ גם בתר"י אכן ברש"י נ"ג ד"ה בסוף וד"ה כל מת וכו' משמע שאין סובר כן. נסתפקתי נר שנדלק בתחלה לכבוד ולבסוף משתמש בו להאיר לבד אם יוכל לברך עליו ואין להביא ראיה מאור הכבשן שמברכין עליו בסופו משום שעשוי להאיר דשאני התם שעושה פעולה חדשה בשביל זה כמו שפירש"י בגמרא ע"ש ומ"מ יש לצדד דיכול לברך כיון שהיא עתה רק להאיר דבנר של שבת שהמצוה היא הדלקה כמו שאנו מברכין וצונו להדליק שם אזלינן בתר תחלת הדלקה שאם הודלקה שלא לצורך שבת רק לענין אחר צריך לכבותה ולחזור ולהדליקה כמו שמבואר בסימן רס"ג ס"ד בהג"ה [ע"ש בחדושי רע"א] משא"כ הכא שלא בעינן כלל שידליקנה לצורך הבדלה וכדאיתא בגמרא עשית שהיתה דולקת והולכת כל היום למו"ש מבדיל עליה וכן על נר של א"י שהדליק מישראל וכ"ז מפני שהברכה על בריאת האור שהיתה במוצ"ש ורק דבעינן שיהא האור עשוי כדי להאיר [וכמו שהיה אצל אדה"ר שהיה החושך ממש והולך ונטל שני רעפים והקישן זה אצל זה ע"ש בפסחים נ"ד] מאי הוי אם בתחלה לשם כבוד הודלקה כיון שעתה עומד האור רק להאיר ומ"מ למעשה צ"ע וטוב שיכבנה ויחזור וידליקנה :

* או בתוך אספקלריא וכו' - אספקלריא מקרי דבר המזהיר שאור השלהבת נראית מתוכה ואפי"ה אין מברכין וכמבואר דעתו בב"י דתמה על הרשב"א שמקיל בעשית כשרואה השלהבת מתוכה דהוא נגד הירושלמי דמחמיר באספקלריא שהוא עשית ונהנה המ"א העתיק דברי הרשב"א דס"ל דעשית דומה כאלו רואה השלהבת ודברי הירושלמי דמחמיר באספקלריא מפרש דמילי מילי קתני [עיין במחה"ש] והעתיקו

האחרונים היינו הא"ר ודה"ח וח"א את דברי המ"א אבל לענ"ד יש לעיין
בזה טובא לדינא ואעתיק בזה לשון הברייתא היתה לו נר טמונה בחיקו
או בפנס או שראה שלהבת ולא נשתמש לאורה או נשתמש לאורה ולא
ראה שלהבת אינו מברך עד שיראה שלהבת וישתמש לאורה והירושלמי
הוסיף לאחר תיבת פנס
או בתוך אספקלריא, והנה המעיין בלשון הירושלמי יראה דדוחק גדול
הוא לפרש כדברי המ"א ופשטות דברי הירושלמי מוכח בהדיא דס"ל
להחמיר באספקלריא אפילו נשתמש לאורה וכדעת הב"י ולא כהרשב"א
וכן בד"מ הארוך העתיק דברי הב"י לאיסור משום דכן הוא בירושלמי
וגם בשיטה מקובצת לברכות מצאתי שכתב דמהירושלמי משמע דלא
כהרשב"א שמקיל בעששית אך יש לומר דטעם הרשב"א שמקיל בזה הוא
משום דסמך עצמו על ראיותיו בחדושו לברכות שהקשה דאין לפרש
דפנס היינו עששית [וכפירש"י] שנראית השלהבת מתוכה דזה מקרי ראייה
ממש וכמו גבי ערוה בדף כ"ה ע"ב דאמר שם דאסור לקרות ק"ש כנגד
ערוה בעששית משום דערוה בראיה תלי רחמנא והא מתחזיא הרי דזה
מקרי ראייה וא"כ בעניננו ג"כ מקרי רואה השלהבת ועוד מוכיח שם דמאי
הקשה הגמרא היכי משכחת לה דנשתמש לאורה ואין רואה השלהבת
הא יכול לאוקמי ע"י פנס וע"כ ס"ל דהבבלי פליג על הירושלמי ובכוון
השמיט הגמרא מלשון הברייתא אספקלריא המובא בירושלמי ומה
דהזכיר פנס אינו עששית כ"א פנס של ברזל העשויה בנקבים קטנים אבל
לענ"ד יש לתרץ פירש"י דאינו קושיא מערוה לכאן דבעניננו לענין ברכת
במ"ה שתקנו חז"ל לברך על בריית האור לא תקנו אלא כשהאור הוא
גלוי בלי כיסוי ולא טמון וכעיקר ברייתו שהוא בגלוי וזה רמוז בלשון
הברייתא שאמרה היתה לו נר טמונה בחיקו או בפנס וגם מה שהקשה
הרשב"א קושיא שניה נגד פירש"י אינו קושיא כלל דהא הברייתא או או
קתני משמע דהסיפא איירי באופן אחר [ופירוש הברייתא הוא כך דמתחלה הזכיר
טמונה בתוך חיקו שאינה נראית כלל וממילא בודאי לא נשתמש לאורה ג"כ ואח"כ הזכיר בתוך פנס
וכפירש"י דהיינו עששית [והירושלמי הוסיף אספקלריא דלא נטעה בפנס דשל ברזל דוקא] דאף
דרואה השלהבת דרך הזכוכית וגם נשתמש לאורה אפ"ה אסור מפני שהאור אינו בגלוי ואח"כ
הוסיף רואה השלהבת ולא נשתמש לאורה כגון דמרחקא ואח"כ הוסיף נשתמש לאורה ולא ראה
שלהבת כגון דקיימא בקרן זוית דאף שהאור במקומה הוא בגלוי אפ"ה כיון שהוא אינו רואה אותה
אינו מברך ומה דהוזכר בגמרא ר"י מברך אדבי אדא דיילא מיירי שהיו החלונות פתוחין שם וכן
באידיך] היוצא מדברינו כיון דאין לנו שום ראייה נגד פירש"י שפנס הוא
עששית וגם בא"ח שהובא בב"י פסק דצריך להוציא האור מהזכוכית
קודם שמברך וכן בד"מ הארוך העתיק דברי הב"י לדינא ודלא כהרשב"א
וכן בשו"ע לא הגיה עליו כלום משמע דס"ל כוותיה וגם בשיטה מקובצת
לברכות משמע דס"ל לאיסור וכן בבאור הגר"א הניח דברי השו"ע על
מקומו וכתב מקורו מן הירושלמי וגם בתו"ש השמיט דברי המ"א בכאן
מה שאין דרכו כן בכל מקום וע"כ נראה דאין להקל בזה ואף שאין בנו
כח למחות ביד המקילין בזה דיש להן על מי שיסמוכו מ"מ לכתחלה
בודאי נכון להחמיר בזה שיקח בעת הברכה הזכוכית מלמעלה דלדעת
האוסרין למעלה יש בזה חשש ברכה לבטלה ומה שהוזכר שם בגמרא נ"ג
עששית שהיתה דולקת והולכת למו"ש מברכין עליה מיירי ג"כ באופן זה
שיוציאה מן הזכוכית דהברייתא משמיענו שם רק דזה מקרי שבת

ממלאכה וכמו שכתב בספר מנחת שמואל ועיין לעיל בבה"ל בריש הסימן :

רצט

סימן

* משתחשך - עיין במ"ב שהוא אפילו מספק חשכה כ"כ המ"א והב"ח והמאמר מרדכי האריך בזה והסכים ג"כ לדינא עמהם ודלא כדעת הט"ז שמצדד להקל לסמוך לסמוך על דעת הרא"ש. ובאמת קשה מאד לסמוך ע"ז אחד דכמה אחרונים סוברין דגם דעת הרא"ש הוא להחמיר בספק חשכה [עיין במא"מ ותו"ש ופמ"ג] ולא נשאר לנו רק דעת הרז"ה שהוא יחידאה בזה ואפילו אם נימא דהרא"ש סובר ג"כ כוותיה להקל וכהט"ז הלא הרי"ף והרמב"ם [דהרמב"ם כתב בפירושו לענין קידוש דמשעה שקידש היום אסור וצריך להפסיק וידוע בגמרא דהבדלה לענין התחלה שוה לקידוש לענין הפסקה] והסמ"ג והמלחמות [וע"ש שכן הוא ג"כ דעת ר"ה גאון] והעיטור כולם סוברים דבה"ש ג"כ אסור להתחיל ורק לענין אם כבר התחיל לאכול מבע"י בזה רבו דעות הראשונים המתירים בזה שלא להפסיק משחשכה והם הרמב"ם והרא"ש והרז"ה וגם דעת הרי"ף [לפי מה שפירשו הר"ן והכריח ג"כ הגר"א שכן הוא דעתו] הוא כן ולא נשאר לנו המחמירים בזה כ"א דעת הסמ"ג והעיטור ולכן הזכיר המחבר דבריהם רק בשם י"א והדעה הראשונה בסתמא. נחזור לעניננו דמעיקר הדין אין להקל בספק חשכה וכן מוכח בב"י להמעין בו והא דהזכיר בשו"ע אין כונתו למעט ספק חשכה [ועיין במלחמות שהביא כמה מקומות דהכונה הוא אפילו ספק חשכה] א"נ משום סיפא נקט דאפילו אם חשכה אין צריך להפסיק. והנה בסעודות גדולות של נשואין המנהג בכמה מקומות להקל ולישב בספק חשכה והב"ח מתמה ע"ז ונראה שבמקום הדחק סומכין על הרז"ה. ואין למחות בידן [א"ר] ועוד נ"ל ליישב קצת מנהגן דמפני שהוא רק חשש דרבנן והוא במקום מצוה נקטו לקולא כר' יוסי בשבת ל"ה דזמן בה"ש דידיה מאוחר מבה"ש דר' יהודה :

* צריך להפסיק - ולהבדיל וחוזר לשתייתו [רמב"ם] :

* ויש מי שחולק בדבר - הטעם כתבו הט"ז והמ"א דס"ל דכיון שאמרו בואו ונבדיל אסתלק סעודתייהו והוי בכלל היסח הדעת והוא דעת הראב"ד בפ"ד מהל' ברכות דס"ל דאף שאין צריכין להפסיק מ"מ צריכין לחזור ולברך משום היסח הדעת ובבאור הגר"א כתב דטעם היש מי שחולק הוא סברת מהרי"ק דס"ל כהי"א שבסעיף א' דצריך להפסיק כשחשכה וממילא כשאמר בואו ונבדיל צריך לחזור ולברך וכמו שכתבנו במ"ב לענין שתיה. ולענין הלכה אין נ"מ בזה דלא מיבעיא לטעם הגר"א כבר כתב הרמ"א מקודם דהמנהג כסברא הראשונה ואפילו לטעם הט"ז ומ"א הלא המחבר נקט לדעת הרמב"ם שהוא דעה הראשונה בסתמא ובלא"ה ספק ברכות להקל :

* כשמפסיק להבדיל - והיינו כשלא אמרו בואו ונבדיל וכשאמרו תליא זה בפלוגתת הט"ז ומ"א לעיל בסימן רע"א ס"ה דלהט"ז שם יהיה צריך לברך בפה"ג על הכוס של הבדלה ולהמ"א שם אין צריך [תו"ש] ואף דשם מיירי לענין קידוש דצריך מדינא להפסיק וזהו טעמו של הט"ז וכמבואר שם בדבריו גם כאן כונת התו"ש כשהיו עוסקים מתחלה בשתיה לבד דצריך מדינא להפסיק וכנ"ל אבל כשהיו עוסקים באכילה אף כשאמרו בואו ונבדיל א"צ לברך גם להט"ז ועיין לקמיה :

* א"צ לברך וכו' - וגם ברכת המוציא א"צ לברך לכו"ע כשחוזר לגמור סעודתו אחר הבדלה אחרי דמדינא לא היה צריך להפסיק באמצע הסעודה להבדיל כן מוכח לעיל ברע"א ס"ד ע"ש ומה שכתב המ"א בסוף סק"ו דיש מחלוקת אם מברך אח"כ המוציא הוא תמוה מאד וכבר תמהו עליו האחרונים בזה :

* וי"א שצריך - הנה בב"י וכן בב"ח ומ"א דחקו עצמן ליישב טעם הי"א דבקידוש קי"ל ברע"א ס"ד דא"צ לחזור ולברך בפה"ג והמ"א אסיק דטעם הי"א הוא כמו שכתבתי במ"ב ובבאור הגר"א כתב דהי"א לא החמיר לחזור ולברך בפה"ג רק כשאמרו מתחלה בואו ונבדיל והי"א הזה אזיל לשיטתו בס"ב דס"ל שם בבואו ונבדיל דצריך להפסיק [דשם הוא דעת מהרי"ק לפי דבריו וכן בזה] וממילא לדידן דס"ל שם כדעה קמייתא א"צ לחזור ולברך אף כשאמרו בואו ונבדיל [והנה כ"ז כשהוא באמצע סעודה אבל כשהיו עוסקין מתחלה בשתיה לבד ואמרו בואו ונבדיל נראה דלכו"ע צריך לחזור ולברך דלא מצינו שיפלוג עליו דעה הראשונה בזה והנה משמע מזה דהגר"א סובר כדעת הט"ז ברע"א ס"ד לענין ברכת בפה"ג על כוס של קידוש כשאמרו בואו ונקדש ועיין מה שכתבנו לעיל בשם התו"ש] וא"כ ממילא לפ"ז אין להחמיר לדבריו מה שכתב המ"א שיש ליזהר שלא להבדיל באמצע סעודה וגם שארי אחרונים הקשו על המ"א בזה דהמהרי"ק לא כתב זה אלא לשיטתו בס"א דס"ל דבודאי חשכה צריך להפסיק וכמבואר בדבריו [וכ"כ המחיה"ש] וא"כ ממילא לדידן דהמנהג כסברא ראשונה בס"א דאין מפסיקין וכמו שכתב המ"א בשם רבינו בחיי בודאי אין צריך לברך בפה"ג על הכוס. היוצא מכ"ז דהמבדיל באמצע הסעודה פשוט וברור דא"צ לברך ברכת בפה"ג על הכוס אם בירך מתחלה על היין ומ"מ הואיל ונפיק מפומיה דהמ"א וגם כמה אחרונים העתיקו דבריו לכן כתבתי במ"ב דטוב לכתחלה ליזהר בזה שלא להבדיל באמצע הסעודה :

* מברך בהמ"ז על אחד - ושותהו כמש"כ במ"ב ומתפלל ואח"כ מבדיל על האחר אבל ברישא שאין לו אלא כוס אחד ואינו יכול לשתות ממנו עד אחר הבדלה משמע מב"ח וא"ז דיבדיל מיד קודם התפלה והטעם כדי שלא יתאחר שתיית הכוס הרבה מעת שבירך עליו בהמ"ז אבל אין העולם נוהגין כן אלא מתפללין ואח"כ מבדילין וכן משמע קצת בדה"ח :

* יכול להבדיל בשבת מבע"י - עיין בפמ"ג שכתב דמיירי כאן שלא קיבל עליו התענית במנחה בשבת דאז כיון שהבדיל אסור לאכול אלא קיבל כבר עליו שיתענה ג' ימים מיום ראשון ע"ש ודייק זה ממ"א ממה שכתב ומיירי שנדר להתענות כל יום ראשון ג' ימים וכו' ולענ"ד נראה דהמ"א

אין כונתו לזה רק לסתור דברי העו"ש שהבין בדברי הלבוש שלא היה קודם הבדלה קבלה כלל וע"כ כתב עליו לא ידעתי מאי קאמר ע"ש [והסבה לזה שלא היה לפני הפמ"ג ספר העו"ש כאשר כתב בעצמו שלא השיגו רק מסימן ש"יט והלאה] אבל לדינא אין נ"מ בזה שקבל עליו במנחה ולא דמי לת"ב ויוה"כ ששם הוא תענית חובה בעצם לכך חמיר שלא יוכל להבדיל מבע"י דזה נחשב לקבלה ויהיה אסור לו לשתות אח"כ. ואפילו אם נאמר שכונת המ"א לדיוק כאשר כתב הפמ"ג מ"מ לדינא נראה דאין להחמיר בזה כי מצאתי בהדיא בא"ר דמיירי כאן שכבר קיבל עליו התענית במנחה ואפ"ה מותר לו לשתות מכוס הבדלה כיון שהוא עדיין ודאי יום וכ"כ במאמר מרדכי ג"כ בהדיא כאשר אעתיק לשונו לקמיה :

* ולקבל אח"כ התענית עליו - הדבר פשוט דהך קבלה לאו קבלת התענית במנחה היא דפשיטא שכבר התפלל מנחה מקודם שהבדיל אלא הכא קבלת תענית ממש קאמר ליאסר באכילה משעה זו שאע"פ שהתפלל מנחה וקיבל התענית בתפלה דהיינו שקיבל להתענות כל ג' ימים רצופים מ"מ היה מותר לו לאכול כל הלילה כדן תענית נדבה דעלמא שהולך ואוכל כל הלילה אע"פ שקיבל התענית וכאן שרוצה להתענות ג' ימים וג' לילות היה מותר עכ"פ לאכול עד בין השמשות וקאמר דמבדיל מבע"י ושותה ומקבל עליו תעניתו ליאסר באכילה ושתיה מאותה שעה וצריך קבלה אחרת לשיאסר עיין בה' ת"ב ויוה"כ ותראה שהדברים ברורים ומוכרחים עכ"ל המאמר מרדכי וכן פירש הא"ר. מי שמתענה ב' ימים וב' לילות קודם ר"ה [ולא היה לו במו"ש ממי לשמוע הבדלה דאם היה לו דעת האחרונים דטוב יותר לעשות כן] ומבדיל בליל ג' ואירע בו ר"ה כתב המג"א דיעשה הבדלה על כוס אחד וקידוש על כוס אחר ולא יעשה שניהם על כוס אחד דאין אומרים שתי קדושות על כוס אחד אלא ביו"ט שחל במו"ש דתרווייהו חדא מילתא היא עי"ש שהאריך עוד בענין הזה ולענ"ד יש לעיין בעיקר הענין טובא אם יכול עתה לעשות הבדלה דהאיך יסיים עתה בהברכה המבדיל בין קודש לחול אחרי שעתה הוא קודש [ולסיים עתה בין קודש לקודש ג"כ לא יתכן כמו ביו"ט שחל במו"ש אחרי שזו הבדלה הוא על של ימי החול] וכמו דאמרין בגמרא [ק"ו ע"א] דאין להבדיל רק עד יום ג' משום דאח"כ כבר עבר השבת קודש שעבר ותו מקרי יומא דקמי שבתא דלהבא וע"כ אין לומר המבדיל בין קודש לחול דכבר עבר הקודש וא"כ ה"נ בעניננו איך יאמר המבדיל בין קודש לחול כיון דעתה הוא קודש וכבר עברו ימי החול וצע"ג :

* יש מי שאומר שצריך וכו' - ואם הבדיל בתוך הסעודה אפשר דלכו"ע א"צ לברך ברכה אחרונה דבהמ"ז פוטרנו [פמ"ג] :

שא

סימן

* כל דבר שמתענגים בו - עיין במ"ב וכן פירשו הרבה אחרונים והנה בטור מסיים ומותר לראות ועיין בב"י שכתב דהני שתי תיבות מיותר הוא ומשו"ה השמיט בשו"ע אלו התיבות ובספר חמד משה מיישבו דה"ק

דוקא דבר שמתענג בו ומותר לראות לאפוקי דבר האסור לראות כגון לילך לבתי תרטיאות וכה"ג אסור גם בשבת לילך ולראות דבודאי לא הותר דבר איסור משום עונג שבת :

* אפילו היא רחבה - מלשון זה משמע דכ"ש אם האמת המים הוא קצר דשרי לקפוץ ולא ידענא טעמו דהא בס"ב כתב דקפיצה אסור ואולי דבאמת המים כיון שיכול לפעמים ליפול בתוך האמה התירו לקפוץ עליו בכל גווני ודמי זה למה דאמר בגמרא במסקנא כיון דלא אפשר שפיר דמי דכולהו בכלל לא אפשר הוא :

* להקביל פני רבו וכו' - עיין במ"א שמחלק בין רגל לשבת דבשבת רק מצוה וברגל חיובא והוא דוחק גדול להמעין בהש"ס ועיין בס"י תקנ"ד אכן בפיר"ח שלפנינו בר"ה ט"ז מבואר שם להדיא דגרס שם בגמרא אי מרחקי אינו מחייב כ"א ברגל ואי מקרבי מיחייב אפילו בחודש ושבת עי"ש ועוד יותר מבואר שם בריטב"א שכתב דר' יצחק תפס קצה האחרון ובאמת הקבלה הוא כפי קירובו לרבו כי אם הוא בעיר חייב לראותו בכל יום ולא סגי בלא"ה ואם הוא חוץ לעיר במקום קרוב פעם אחת בשבוע או בחודש וזהו הענין בשונמית ואם הוא במקום רחוק יש לו לראותו פעם אחת ברגל עכ"פ עי"ש שהאריך :

* יכול לעבור בה - היינו אפילו כשהוא לבוש ואפילו הוא עד צוארו במי [גמרא שם] ודוקא היכא דלא רדיפי מיא. גז"ש :

* כל היוצא וכו' - כללי דיני הוצאה מסימן זה ומסימן ש"ג הוא זה דדבר שאינו מלבוש ולא תכשיט מקרי משוי ואסור מן התורה ובמזיד חייב כרת ובשוגג חטאת והיינו אם הוציא אותה כדרך הוצאתה בחול ואם אין דרך הוצאתה כך בחול מקרי הוצאה כלאחר יד ופטור אבל אסור מדרבנן ודבר שהוא מלבוש או תכשיט מותר מן התורה אלא שיש כמה דברים מה שאסרו חז"ל יש מהם שאסרו משום דילמא שלפא ומחוי ואתי לאתויינהו ד"א בר"ה [מיהו יש פלוגתא אם שייך גבי איש שליף ומחוי כמ"ש ס"ט] גם יש כמה דברים שאסרו משום שהוא רפוי ודילמא משתליף ממילא ואתי לאתויי וגם יש שאסרו משום דילמא מחייכי עלה ואתי למישלף ואתויי גם יש כמה דברים שאסרו משום מראית העין ועוד יש כמה דברים שאסרו להאשה משום שיש כמה דברים החוצצים בטבילה וחיישינן דילמא מיתרמי לה טבילה של מצוה שאז היא צריכה להסירם מעליה ודילמא אתיא אח"כ לאתויי וכל דברים שאינם עשויים למלבוש גמור רק לאצולי טנוף כגון שמנחת מלמעלה חתיכת בגד על צעיפה שלא יתטנף מפני הגשמים מקרי משא אך אם הוא מלבוש גמור אף שהוא עשוי להציל מן הגשמים מקרי מלבוש ולא משא. ודע עוד דאף שהוא תכשיט גמור אם נושאו בידו מקרי משוי ודרך הוצאה וחייב עליה זהו ממה שלקטתי מספר תוספת שבת ושאר מקומות :

* באותו שאין בו מכה - עיין במ"ב הטעם וזהו דעת חייא בר רב שם בגמרא אבל רב הונא ס"ל שם איפכא דנפק דוקא באותו שיש בה מכה ע"ש טעמו והנה דעת המחבר הוא דעת הר"ח והרי"ף והרמב"ם והרא"ש שפסקו כחייא בר רב אבל הרז"ה ותשובת מהר"ם פסקו כרב הונא והביא בא"ר בשם מלבושי יו"ט וכן הגר"א בביאורו ראיה לדבריהם מהירושלמי וע"כ הסכימו הרבה אחרונים [הב"ח והט"ז והא"ר והמ"יט] דנכון להחמיר שלא לצאת לעולם במנעל אחד אפילו יש ברגלו מכה בין על אותה הרגל ובין על הרגל האחרת ומוטב לילך יחף כשאינו יכול לנעול שניהם [ואף דיש מחמירין שלא לילך יחף בשבת וכדלקמן בסעיף ט"ז כאן שא"א בענין אחר מותר]. ומ"מ בדידן שאין לנו ר"ה גמורה לדעת הרבה פוסקים מסתברא בודאי שאין לנו להחמיר יותר מפסק המחבר כי יש מקילין לגמרי בכרמלית וכדלקמן בסימן ש"ג ס"ח [פמ"ג וכ"כ הגר"ז] :

* לא יצא במחט וכו' - ואם יצא בנקובה חייב. הוא דעת הרה"מ שהובא בב"י ודעה אחרונה היא דעת הרי"ף והרמב"ם ויש עוד דעה שלישית והוא דעת הרא"ש והטור דבשניהם פטור באיש והשמיטו המחבר עיין הטעם בתו"ש ועיין בב"י שמצדד דדעת רש"י הוא דאיש שוה לאשה בין בנקובה ובין בשאינה נקובה ובביאור הגר"א מצדד דדעתו הוא כדעת הרא"ש והטור דבאיש בין נקובה ובין שאינה נקובה פטור אבל אסור ולפ"ז בנקובה דעת הרי"ף והרמב"ם ורש"י והרא"ש והטור כולם שוים לפטור ועולה לפ"ז שפיר דלא תקשה מההיא דסי"ב וכמו שהתעורר ע"ז המ"א גופא בסק"י"ט ומה שתירץ שם אינו מרווח וכמו שהקשה עליו בספר חמד משה ונהר שלום ובפמ"ג :

* ובשאינה נקובה פטור - ואם צריך לו המחט לחבר שפתי המלבושים זה לזה יש לעיין אם מותר לאיש ועיין לקמן בסימן ש"ג ס"ט דלענין אשה מותר במחט שאינה נקובה במעמדת קישורים ועיין שם בטעם המ"א משום דהוא לצורך הלבישה וא"כ לכאורה ה"ה באיש ואולם לדעה השניה דס"ל דבאיש חייב באינה נקובה אפשר דאין להקל מחמת זה דשם שאני דבאשה באינה נקובה לכו"ע פטור וכמו דלא מקילינן מחמת זה באשה לענין נקובה כן ה"ה באיש לענין שאינו נקוב דבשניהם יש חיוב חטאת ויש לחלק דשם אין דרך להעמיד במחט נקובה משום דמישתליף משא"כ באינה נקובה י"ל דהוא דרך לבישה וצ"ע :

* ואם יצא חייב - עיין בב"י בשם רבינו ירוחם והסכים עמו דכהיום שדרך האנשים לצאת בחול בטבעת שאין עליה חותם הוא בכלל תכשיט ופטור אבל אסור ועיין לקמן בסימן ש"ג ס"ח שם העתיק דעת הר"ן לענין זה בשם יש מי שאומר משום דהוא עצמו ס"ל כרי"ו הנ"ל :

* ויש מתירים בשל כסף וכו' אבל אם המפתח וכו' ויש שכתבו וכו' - מלשון זה משמע דמפתח של ברזל ונחשת שקבוע ומחובר בסוף החגורה וכמו שפרשו האחרונים גרוע ממפתח של כסף דהמתיר בזה כ"ש דמתיר במפתח של כסף [ואפילו הוא קבוע באמצע חגורה וכמו שפירש הט"ז] ומדעת הט"ז

משמע דזה עדיף דאפילו מאן דמחמיר שם מודה בזה הואיל דנעשה גוף אחד עם החגורה :

* בזה להתיר - וע"ד נשיאת המורה שעות חוץ לעירוב בתוך הכיס עיין במ"ב דהוא פשוט יותר מביעתא בכותחא דאין שייך שם תכשיט בטמון בכיסו וכ"כ בח"א כלל נ"ו ובזכרו תורת משה נומה שהזכירו איזה אחרונים שם תכשיט על המורה שעות בסוף סימן ש"ח והעתקתי שם במ"ב היינו לענין שיהא מותר בטלטול שיש מחמירין גם בזה וכמבואר שם] ואפילו אם ירצה לתלותה בשלשלת על צוארו ושיהיה המורה שעות מגולה לעין הכל ג"כ נראה דאסור דהא עיקרו נעשה לכתחלה להשתמש בו וגם כל מי שנושאו סתמא כונתו בשביל תשמיש לידע בעת הילוכו את השעה אלא שממילא מתקשט בו ג"כ [נראה דבזמן שהוא מתקלקל ואינו הולך אין דרך בני אדם לשאת אותו] וכיון שהוציאו להשתמש בו אפילו בעשויה לשם תכשיט ג"כ מתחלה מוכח בירושלמי פרק במה אשה הלכה ג' דיש בזה חיוב חטאת דז"ל הירושלמי שם היתה עשויה לכך ולכך [היינו שהטבעת עשויה לשם חותם ולשם תכשיט] הוציאה לחתום בה חייב הוציאה לשם תכשיט פטור ואפילו אם הוציאו בפירוש לתכשיט בלבד ג"כ אסור דלדעה ראשונה בסי"א בודאי אסור דהרואה יאמר לצורך תשמישו הוציאו ואפילו לדעה שניה דמתיר היינו דוקא בשהוא ניכר שהוא לתכשיט דאין אדם עשוי לעשות מפתח מכסף וזהב וכמו שכתב הלבוש משא"כ במורה שעות [וגם יש בזה חשש דשליף ומחוי אף לאיש שטעם הפוסקים דמתירין בתכשיט לאיש הוא משום דאין דרך איש להראות לחבירו משא"כ במורה שעות ידוע דדרך להראות לחבירו את השעות וגם לראות בעצמו ובתוך כך יטלנו בידו ואתי לאתוויי ד"א ועיין לקמן בסכ"ט] ואפילו אם יש לו ג"כ רביד הזהב על צוארו שהוא תכשיט לו ממש ג"כ אין המורה שעות בטיל לגביה אף שהוא חשיב יותר וכמו שפסקו הפוסקים בנדן של סכין ותיק של בתי עינים דאף שהם של כסף מ"מ אין הסכין והבתי עינים בטילין לגביה משום דאין אומרים נעשה בתי עינים לתיק אלא נעשה תיק לבתי עינים וכמו שכתב בב"י וה"ה הכא אין אומרים נעשה מורה שעות להשלשלת אלא נעשה שלשלת למורה שעות ועיין בתשובת הרשב"א שהובא בב"י ובש"ג של המרדכי ומה שכתב הט"ז דאם המפתח של ברזל תלוי בשלשלת של כסף מותר לדעת היש מי שמתיר בסי"א משום דבטיל לגביה ומקרי תכשיט כבר תפס עליו התו"ש ג"כ מטעם זה עי"ש ואפילו הט"ז פשוט דמודה בנידון דידן דהתם סובר דהמפתח אינו חשוב כלל לגבי השלשלת של כסף וכמו לקמן בריש סל"ח אבל בנידון דידן דהמורה שעות בודאי יש לו ג"כ חשיבות גדול ולא גרע מחוטי משי לקמן בסל"ח דאמרינן דחשיבי ולא בטלי וכ"ש בעניננו. והארכתני בכל זה להוציא מדעת גדול אחד שכתב להקל בזה אגב שיטפיה ולא הביא לדבריו שום טעם וראיה וביותר אתפלא שכתב שם בעצמו שהאחרונים אסרו דבר זה וגם החכם צבי מכללם ואיך חלק עליהם בסברא בעלמא. היוצא מדברינו דבכל גווני אין צד להקל בזה ובפרט דלדעת כמה פוסקים יש גם בזמנינו דין ר"ה גמורה כמבואר לקמן בסי' שמ"ה ע"ש במ"ב ובה"ל ויש בזה חשש חיוב חטאת דדרך הוצאה הוא בכך ומצאתי בקש"ע שגם הוא כתב כדברינו דאין להתיר אפילו ברביד זהב והביא שגם הגאון מהר"א העלער הורה כן :

* אבל אם קושרתו וכו' - אבל בלא קשירה לא מתקיים ובסימן ש"ג סט"ו
מבואר דבמוך שהתקינה לנדתה באותו מקום שרי אף בלא קשירה שם
מתקיים אבל הכא לא מתקיים בלא קשירה כיון שאינו תלוי רק לפנייה
[מ"א ותו"ש]:

* שהרגל נכנס בו - ר"ל אע"ג דבגמרא משמע דבשל עץ גזרינן דילמא
משתמיט מרגלו מפני שאין מהודק היינו בזמנא שהיה קשור העיקר
בשוק ולא היה הרגל נכנס בו משא"כ בשלנו. ולענין סנדל של שעם לפי
הרי"ו בודאי מותר לצאת בו לכו"ע אפילו למאן דאוסרים בשל עץ. והובא
בב"י בסוף הסימן:

* שאינו יכול לילך בלא מקל - ואם יש מסמר בראש המקל שעושה גומא
בהליכתו והוי פסיק רישא דלא ניחא ליה צ"ע אם מותר לילך בו יע"ש
במ"ז שמצדד להיתר בזה:

* אבל אם אפשר לו וכו' אסור - עיין במ"ב הטעם דהוי כמשוי ולפי"ז יש
בזה איסורא דאורייתא כשהולך כך בר"ה ועיין בפמ"ג שגם הוא רצה
לומר מתחלה דהוי כמשוי אך אח"כ הביא דמוכח מלבוש שהוא רק
משום גזירה דילמא אתי לאתויי ד"א בר"ה [היינו בלי סמיכה] ומשמע דס"ל
דמדאורייתא לא הוי משא בכל גווני כיון דהזקן מסתמך עליה והנה
המעין בשבת ס"ו במסקנא יראה להדיא דרבא ס"ל דמקל של זקנים לא
עביד כלל לסמיכה [וגרע מקב של קיטע שיש לו בית קבול כתינתין דטמא מדרס משום
דמסתמך עליה לפרקים] ולכך טהור ממדרס משום דרק לתרוצי סוגיא עבידי
והמרדכי הביא ראיה לדינו מברייתא זו דמקל של זקנים אח"כ מצאתי
ברי"ו דמוכח דס"ל דבזה אין שם מנעל ותכשיט על המקל וכן באור זרוע
כתב בהדיא דהוי כמשוי:

* יוצאים במוך וספוג - עיין במ"ב והנה השו"ע העתיק כל זה הלשון
דסעיף זה מלשון הטור ונראה דהטור שסיים ע"ז לפי שהם מרפאים
ובע"כ מיירי התוספתא לדבריו בספוג ומוך ישנים [עיין לקמן בשכ"ח סכ"ג]
שהם מרפאים הוא אזיל לשיטתיה דס"ל דדבר שאינו מרפא אע"ג דמגין
על האדם מצער הוי משאוי כדמוכח לקמן בסכ"ח [וכמו שביאר המ"א שם]
דהוא ג"כ מלשון הטור ולדידיה ע"כ מיירי הברייתא בשנתנו כבר מבע"י
ולא נפל דאל"ה אסור להחזיר בשבת משום רפואה אבל לפי דעת
הרמב"ם דאף בדבר שאינו מרפא אלא שמועיל כדי שלא ישרט המכה ג"כ
מותר לצאת בו וכמו שכתב הגר"א בביאורו בסעיף זה מיירי התוספתא
זו גם במוך וספוג חדשים שאינם מרפאים אלא שמועיל כדי שלא ישרט
המכה וכדלקמן בסימן שכ"ח ס"ג ע"ש דג"כ מותר לצאת בו וגם מותר
להחזיר אותם לכתחלה בשבת ובתוספתא באמת לא סיים בספוג ומוך
דאם נפל לא יחזיר כמו באינך וזה סעד לשיטת הרמב"ם דמותר לצאת
אפילו באותם שאינם לרפואה אלא למנוע צער והברייתא כוללת דין
יציאת מוך וספוג בכל גווני דהיינו אפילו בחדשים שאינם מרפאים וע"כ
לא סיימה דלא יחזור כמו באינך דהא אין בזה משום רפואה:

* שדרכו להיות מחובר - וע"כ מותר לצאת בכיסין התפורים בהבגד וכן בקאפטו"ר שתלוי בבגד שמכסה ראשו בשעת הגשמים :

* דוקא שאין בהם עינבל וכו' - וה"ה אם הזוג הוא פקוק [כ"מ מהגר"א] והנה במג"א מסיק דדוקא היכא דבעי לקלא כגון לקטנים אבל גדולים מותרים לצאת אף בשיש לו עינבל ומשמיע קול כיון דלא בעי לקלא ועיין בסימן ש"ה סק"ה דשם מסתפק המ"א דאפשר דקול זוג משתמע ככלי שיר ובכלי המיוחד לשיר הלא מסיק בשל"ח דאסור וכן בא"ר מפקפק בדברי המ"א ע"ש וגם הגר"א משמע שמסכים לדברי הרמ"א ע"ש :

* וריפא בו ג' פעמים - היינו אפילו לאדם אחד כמו שכתבו הפוסקים ולא אמרינן בזה מזליה דחולה גרם כמו לקמן לענין תלת קמיע לחד גברא דיותר יש לתלות בהמחאת הקמיע מבמזליה דחולה :

* כגון שכתב לחש אחד וכו' - עיין במ"ב מה שביארנו מה נקרא מומחה גברא ומומחה קמיע לדעת השו"ע והוא כשיטת התוספות והרא"ש והרי"ו וחלקו על שיטת רש"י דמפרש דכשנותן שלשה מיני קמיעים לשלשה בני אדם מחליים אחרים נעשה הגברא מומחה לכל שכל קמיע שיתן יועיל ולדידהו באופן זה לא נעשה מומחה כלל ולא נקרא מומחה גברא רק בשריפא שלשתם בלחש אחד ואינו נעשה מומחה רק לאותו לחש. וכן במומחה קמיע דלדעת רש"י אם לחש זה ריפא ג' בני אדם מחולי אחד נעשה לחש זה מומחה שכל מי שיכתבנו לחולי זה מותר לצאת בו והם סוברים דדוקא אגרת קמיע זו גופא שריפאה לג' בני אדם אבל אם יכתוב הלחש הזה על קמיע אחרת לא נקרא קמיע מומחה ואסור לצאת בו. והנה הב"י אף שהביא דהסמ"ג וסמ"ק והתרומה קיימו בשיטת רש"י תפס לעיקר בשו"ע כהתוספות והרא"ש ורבינו ירוחם שחלקו עליו והנה מצאתי בפיר"ח שלפנינו בפירוש בעיא דרב פפא מבואר שמפרש כשיטת רש"י וכן הביא בחידושי הר"ן בשם רבינו יהונתן בהדיא [ע"ש שהסביר טעם הדבר ויתורץ בזה קושית התוספות על שיטה זו] וכן במאירי בהדיא וכן בהגהת אשר"י סובר כשיטת רש"י וכמו שהביא בדרכי משה ומאחר שר"ח ורש"י ורבינו יהונתן וסמ"ג וסמ"ק והתרומה והמאירי והג"א קיימי בחדא שיטתא להקל והוא מלתא דרבנן דאינו חייב חטאת בכל גווני כדאיתא במשנה נראה דיש לסמוך להקל בעת הצורך וגם הב"י גופא לו היה לפניו פירוש ר"ח ורבינו יהונתן לא סתם כן בשו"ע להחמיר :

* איתמחי גברא ללחש זה וכו' - דע דשיטה זו דשו"ע היא שיטת התוספות והרא"ש וכמו שכתבנו למעלה ולדידהו אפילו אם כתב כמה לחשים וכל לחש הועיל כמה פעמים לכמה אנשים אפ"ה אין נעשה עי"ז מומחה לשאר לחשים אחרים שלא נתחזק בהן עד עתה :

* ואתמחו אגרות הללו לכל אדם - ואין להקשות מאי נ"מ דאיתמחו האגרות ג"כ הלא משום איתמחי גברא לבד נמי מותר כל אדם לישא אותן האגרות וכמ"ש במ"ב ס"ק צ"א י"ל דנ"מ אם אבד גברא המחאתו

כגון שכתב עוד ג' פעמים הלחש הזה ולא הועיל דמ"מ מותר לישא אותן האגרות שמכבר מצד איתמחי קמיע דהרי רפאה כל אגרת ג' פעמים והם לא אבדו המחאתן [ט"ז בשם התוס']:

* ודוקא שבאו וכו' - עיין בביאור הגר"א מה שהקשה ע"ז ונשאר בצ"ע:

* לא גברא - עיין במ"ב דהטעם משום דאמרינן מזליה דחולה גרים ואף דלענין המחאת קמיע כגון שריפא בקמיע אחת לאדם אחד ג' פעמים לא תלינן במזליה דחולה זה התם משום דיכול לתלות בקמיע ובזה עדיף יותר לתלות וכמשי"כ למעלה משא"כ הכא דבקמיע א"א לתלות אלא במזליה דרופא או דחולה בזה פסק השו"ע דתלינן יותר במזליה דחולה ולא איתמחי הרופא עדיין:

* מותר לצאת בר"ה וכו' - עיין במ"ב במה שכתבנו בשם המ"א ותו"ש דהוא מתשובת הרשב"א ומבואר שם דמיירי במדינות שנהגו לצאת כן וכן כתב בנהר שלום וש"א והנה הט"ז יצא לידון בדבר החדש בסל"ד דלדעת רש"י והטור כשלוקח טלית מקופל וכורך אותו סביב צוארו שרי בכל המקומות ומפרש דבאופן זה מותר בסודר המקופל על כתפו לקמן בסל"ד ובאופן זה מתיר השו"ע כאן לענין טלית וזה עדיפא לשיטתו מסכ"ט עי"ש טעמו אבל האחרונים לא העתיקו דבריו למעשה ומשמע דלא ס"ל חילוקו וגם הוא בעצמו כתב בסוף ס"ק כ"ד דהרמב"ם אוסר גם בזה ולמעשה יש להחמיר כדבריו [נוחר בו ממה שכתב בסק"ט בסופו דיש לסמוך להקל וכבר עמד ע"ז בא"ר] ולכן לא העתקתי ביאורו בסעיף זה:

* בטלית סביב הצואר - עיין במ"א דמשמע דאפילו בטלית מצוה ועיין בפמ"ג שהתעורר דיהיה איסור בשביל הציצית דאפילו אם נאמר דדרך לבישה הוא מ"מ אינו חייב בציצית בהליכה זו דהוא אינו עתה כסות הגוף והוי הציצית משוי וי"ל דציצית נוי הן לבגד ודומיא דלילה דמותר לילך אע"ג שאינו חייב אז בציצית וכמ"ש המ"א בסימן י"ג ולא דמי לסעיף ל"ח דדעתו עליהן להשלים ע"ש:

* אע"פ שמניח וכו' - עיין במ"ב במשי"כ בשם הגר"א והנה מקור דברי הרמ"א לפי ביאורו הוא מדברי התוס' ודע דלפי המבואר בתוס' שם אינו מותר רק בשהניח צד אחד של ימין על כתף שמאל דהיינו צד העליון שלפניו אבל כשהניח שני צדדין של ימין על כתף שמאל זהו מרזב המבואר שם בגמרא לאיסור:

* וקיפלה מכאן ומכאן בידו או על כתפו - עיין במ"ב והגר"א בביאורו נראה שמפרש דברי השו"ע דהוא העתקת לשון הרמב"ם באופן אחר שכפל שוליה והגביהה ואחזה כך בידו או על כתפו ונעשה כעין מרזב בפנים ואסרו רבנן להוציא כך כשאינו מכוין להתנאות משום דלאו דרך מלבוש הוא כ"כ:

* אם צריך לו - עיין במ"ב ד"א דהיינו שירא שלא יגזלוהו ולכאורה לפי מאי דמסקינן לקמן דמותר במקום פסידא להוציא המעות שלא כדרך הוצאה א"כ למה בעי רמ"א כלל הכא מנוקבים אפילו לענין להוציאם בידו מי חמיר איסור מוקצה מהוצאה ע"י שינוי ואולי י"ל דהרמ"א קאי הכא להקל אליבא דכו"ע דשם הלא הוא רק לדעת היש מתירין :

* ואם אין הסודר חופה ראשו ורובו וכו' - עיין במ"ב ועיין בט"ז שדעתו דלהרמב"ם בכל גווני בעינן שיהא חופה ראשו ורובו ולענ"ד יש לחלק בדבר והוא בסודר המקופל על כתפיו לא נוכל להחמיר כדעת הט"ז אחרי דמשמע מכמה ראשונים דמותר [עיין בביאור הגר"א] לפי מה שהיה הדרך אז בזמנם ובמקומותם ודרך לבישה הוא אבל אם פשטו להתעטף בו גופו אז בעינן שיהא לבוש בו רוב גופו כמנהג המדינה בהבגד ההוא ואם לאו אינו דרך לבישה וכעין זה פירש גם הט"ז גופא לדעת רש"י בתחלת דבריו וכלל הרמב"ם בדבריו אלו ב' סוגים דהיינו אם אין בו שיעור או שהיה בו שיעור ולא חיפה ראשו ורובו ולפ"ז אין סותר זה כלל למה שכתב בתחלת הסעיף דמותר בסודר המקופל על כתפיו :

* שיתפרם וכו' או שיקשרם בהם בקשר של קיימא - עיין בט"ז שהקשה דכשיהיו תלויים ע"י קשר ולא יהיו על ידו הרי יש משוי עליו ומה יועיל לו במה שהוא קשור דהא ודאי לא בטיל אגביה דבגד וכו' ובביאור הגר"א הקשה ביותר מזה דאפילו תפירה מאי מהני מ"ש מטלית שאין מצוייצת וכיוצא וכמ"ש בסל"ח וסל"ט וראיתי בא"ר שתירץ דכיון שקושר בקשר יפה מחזי כבית יד ארוך ואין ע"ז שם משא ולהכי מהני ועוד ראיתי בספר נהר שלום וכן תו"ש שכתבו דאף דע"י קשירה בודאי אינו בטיל לגבי הבתי ידים מ"מ הא לע"ע לבוש בהן דרך מלבוש ורק משום חששא דשמא יצטרך להסירם ויביאם בידו וכיון שהם קשורים אף אם יוציא ידו מהם לא יפלו לגמרי דניחוש שמא יטלם בידו רק שיהיו תלויין עליו והוי שלא כדרך הוצאה ופטור ולכן לא גזרינן בזה [ואע"ג דלפ"ז גם בקשר שאינו של קיימא היה ראוי להתיר דתו ליכא חששא דשמא יוצאו בידו אפשר דחששו שמא יותר הקשר כמו שהביא הפמ"ג] וט"ז והגר"א דלא ניתא להו בתירוץ זה משמע דס"ל דדרך הוצאה הוא :

* יפה - וה"ה דמותר לחברם בקרסים [א"ר] :

* ודעתו עליהם עד שישלים - זהו דעת הראשונים דמפרשי מה שאמר בגמרא הני חשיבי היינו משום דדעתו להשלים ועוד יש הרבה ראשונים דמפרשי הני חשיבי משום דהן חוטין של מצוה א"נ של תכלת כפירש"י ונ"מ בזה לכמה ענינים עיין בנ"א כלל נ"ו ואכ"מ להאריך :

* העשוי להגין מפני החמה - הנה בסעיף מ' מיירי ג"כ בכובע כזה דאל"ה לא היה שם שייך בו משום אהל וכן מבואר בהדיא ברי"ף ובשאר ראשונים אלא דקמ"ל הכא דאף לדעת היש מי שאוסר דהחששא היא רק

משום שמא יפול ואתי לאתויי ג"כ לא אסרינן אלא בכובע כזה ומטעם שכתבנו במ"ב בשם ב"י ואחרונים :

* לובש כל מה שיכול ללבוש - דכיון דדרך מלבוש הוא שרי :

* ופושט וחוזר וכו' - עיין לקמן בסימן של"ד ס"ח שהביא המחבר דיש חולקין ע"ז והכא סתם בזה ועיין בביאור הגר"א שהכריח דהעיקר כהך דהכא :

* ומוציא - עיין לקמן שם מה שכתבנו במ"ב :

* ואינו חושש וכו' - ויזהר שלא ינערס מן המים שניעור הוא ג"כ בכלל סחיטה וכדלקמן בסימן ש"ב ס"א :

* בחדרי חדרים - ועיין במ"ב במש"כ בשם התוספות והרא"ש ודברי התוס' הם בפרק אע"פ דף סמ"ך ד"ה ממעכן ואף דלאו מילתא דפסיקא הוא דהר"ן בפ"ק דיו"ט תירץ תירוץ אחר על קושית התוספות וגם מהסוגיא דשבת ס"ה משמע דרב כייל בכל מילי וכמו שכתב המ"א בעצמו מ"מ נראה דיש לסמוך ע"ז לדינא משום דיש כמה פוסקים נהר"ן גאון ור"ז"ה וספר התרומה] דלא ס"ל כלל הא דרב ונהי דבעיקר דינא דרב אין לסמוך עליהם דהר"ף והרמב"ם והרא"ש והסמ"ג והר"ן כולם פסקו כוותיה דרב וכמו שכתב הב"י עכ"פ באיסור דרבנן יש לצרף לזה דעת המקילין הנ"ל שלא לאסור מפני מראית העין כ"א נגד העם ולא בחצרו :

* בגדים השרויים וכו' - סתם בגדים משמע אף בשל צמר פמ"ג ור"ל דלא תימא דליבון זה הוא דוקא בשל פשתן שדרך להניחן בתנור להתלבן וכדאיתא במשנה שם ובפרט איסור בישול בודאי שייך בכל הבגדים. ועיין בסימן ש"ב ס"ט בבה"ל ד"ה מותר :

* או שיצא בהן וכו' - עיין במ"ב מש"כ דלענין טלטול מותר אף בשחישב ולענין לצאת עיין בב"י דזה תליא בשיטת הראשונים דלהרא"ש ותוספות מותר ולר"ן ורבינו יונה והרשב"א המובא בב"י בסימן ש"ח אסור משום דלא מוכחי מלתא ומחזי כמוציא בשבת וכתב הגר"א דגם דעת הרמב"ם הוא כן. ודע דהב"י כתב בשם התוספות דל"ד יצא בהן שעה אחת מבע"י דה"ה אם ישב בהן ועיין בביאור הגר"א בסימן ש"ח סכ"ד שכתב דלדעת אלו הראשונים המחמירין דלא מהני חישוב ה"ה דלא מהני ישב לענין הוצאה :

* הכרוכים על היד - עיין במ"ב מש"כ בשם המ"א וא"ר וכן בח"א העתיק לענין סמרטוטין דלא חשיבי להקל והגר"א כתב דלדעת המחבר בסעיף הקודם גם בזה בעינן שיצא בהן שעה אחת מבע"י וכ"כ הט"ז אלא דהגר"א בירר לנו דמה שלא הזכיר המחבר בס"ז הפרט זה הוא לפי שיטת שארי הראשונים דלענין שיהא נחשב כמלבוש לענין הוצאה לא בעינן שיצא בהן שעה אחת מבע"י והגמרא שהזכירו לענין פיקורין הוא משום

דבלא"ה אסור משום טלטול וא"כ המחבר שהזכיר פרט זה בס"נ שהוא מעתיק בזה לשון הרמב"ם שס"ל דהגמרא מיירי לענין הוצאה וכאן השמיטו סותר בזה דברי עצמו ולפ"ז בודאי אין להקל בזה נגד שיטת רש"י והרמב"ם ורבינו יונה והר"ן והרשב"א דכולם בחדא שיטתא קיימי דטעם האיסור הוא משום הוצאה וגם בעניננו בעינן שיצא בהן שעה אחת מבעוד יום ומ"מ למעשה צ"ע אחרי שהמחבר סתם בזה להקל:

שב

סימן

* מן הטל שעליה - כתב בא"ר בשם אגודה דה"ה שלג ונ"ל דאם עדיין השלג לא נמס כלל מותר דהוא כעין נוצות המבואר לקמן בהג"ה משום דעומדין מלמעלה ולא נכנסין בתוכו אך יזהר לנער בקל דאף אם היה נמס קצת ולא מינכר לא יפול כ"א ממשות השלג העומד מלמעלה ועיין מה שכתבנו במ"ב בשם הש"ג:

* והוא שמקפיד - הטעם דע"ז מקרי יפוי בהבגד ואם מנער בשביל אחר והוא מקפיד והאחר אינו מקפיד לכאורה יש להחמיר כיון דלהמנער הוי יפוי והוא עושה המלאכה ויש לדחות כיון דהבגד אינו מתיפה לבעל הבגד לא חשיבא מלאכה ואפשר דזה היה המעשה בכומתא דרב יוסף עיי"ש בגמרא קמ"ז ולפיכך היה אביי מחסם למיתבה ליה ורב יוסף השיב דמותר דאזלינן בתר בעל הבגד וכן אם היה להיפוך הוא אסור לפי זה וצ"ע:

* עליה - הנה בגמרא קמ"ז איתא אמר רב הונא המנער טליתו בשבת חייב חטאת ולא אמרן אלא בחדתי אבל בעתיקי לית לן בה ולא אמרן אלא באוכמי אבל בחיורי וסומקי לית לן בה והוא דקפיד עלייהו עולא איקלע לפומבדיתא חזא לרבנן דקא מנפצי גלימייהו אמר קא מחללי רבנן שבתא א"ל רב יהודא נפוצו ליה באפיה אנן לא קפדינן מידי עכ"ל הגמרא והנה מלשון הגמרא דקאמר והוא דקפיד משמע לכאורה דאפילו בחדתי ואוכמי לא אמרינן מסתמא הוא מקפיד עליהם אלא דוקא בידוע שקפיד וכן מוכח ממ"א סק"ב שהיה מפרש כן אבל א"כ קשה מאי טעמא דעולא דהיה אומר בפשיטות על הרבנן דקא מחללי שבתא ובשלמא חדתי ואוכמי ראה עולא אבל מנא ידע דקפדי וגם דברי רש"י שפירש על הא דאמר אלא באוכמי וז"ל אלא באוכמי שהאבק מקלקל מראיתה וקפיד עליה עכ"ל מוקשה מאד לפ"ז דלמאי בעינן אוכמי הא איירי בידוע שקפיד וע"כ אנו צריכין לפרש דהא דקאמר והוא דקפיד היינו למעוטי היכא דלא קפיד אבל בסתמא אמרינן דבחדתי ואוכמי קפיד הוא מפני שהאבק מקלקל מראיתה ועל כן אתי שפיר מה דהיה אומר עולא עליהם דקמחללי שבתא דהיה סובר כיון דגלימי אוכמי הוו כדפירש"י מסתמא קפדי עלייהו וע"ז השיב רב יהודה אנן לא קפדינן ר"ל שאין דרכנו להקפיד ע"ז דאנו לובשין כמה פעמים בלי ניעור וע"כ מתיר אף באוכמי וכן באביי דהוה קמחסם למיתביה לרב יוסף עיי"ש בגמרא היה ג"כ

מטעמיה דעולא ורב יוסף השיב לו אנן לא קפדינן מידי כמו שהשיב ר"י לעולא ולפ"ז הרוצה לנער טליתו שהיא חדתא ואוכמא אין מותר אא"כ בידוע לו שאין דרכו להקפיד תמיד ע"ז וכעובדא דרב יהודא ומה שכתב הטור ואי בציר חד מהני שרי ג"כ יש לכוין כן ובכל זה לא רציתי לסמוך על דקדוקנו הנ"ל וחפשתי בספרי ראשונים ומצאתי בעז"ה שכן מוכח מדבריהם דמה שאמר בגמרא והוא דקפדי עליהו איננו רק למעט היכא דלא קפדי אבל בסתמא כיון דחדתי ואוכמי הוא אסור דז"ל הרמב"ם פ"י הלכה י"ח המנער טלית חדשה שחורה כדי לנאותה ולהסיר הצהוב הלבן הנתלה בה כדרך שהאומנין עושין חייב חטאת ואם אינו מקפיד מותר עכ"ל ומדלא התנה ג"כ והוא דקפיד עליהו כלישנא דגמרא וכמו שכתב בעצמו מתחלה בדין הלוקט יבלת ש"מ דהוא מפרש דבחדשה ושחורה אמרינן דמסתמא דרכו להקפיד וכן מוכח בסמ"ג בהלכות שבת שז"ל אמרינן בפרק חבית המנער טליתו בשבת חייב חטאת ואוקמינן בחדתי ואוכמי דקפיד עליהו דהוי כמלבן עכ"ל הרי מוכח דמפרש כדברינו [הן אמת שראיתי בחידושי מהרש"ל שפירש שצ"ל וקפיד עליהו אבל קשה מאד לשבש כל הראשונים שכתבו כולם בלשון הזה וכן בספר יראים להרא"מ שממנו נובע כל לשון הסמ"ג בענין הזה כתוב ג"כ דקפיד עליהו] ובספר יראים להרא"מ ובשבולי הלוקט ובכל בו ובמרדכי סוף פרק חבית כולם כתבו בהדיא כלשון הסמ"ג ומוכח מזה שפירשו כולם הסוגיא כדברינו דמסתמא קפיד וכמו שהוכחנו מלשון רש"י והא דקאמר והוא דקפיד היינו למעוטי היכא דלא קפיד ואפשר עוד לפ"ז דאם ידוע שאפילו בחיורי וסומקי ג"כ דרכו להקפיד שלא ללבשו בלי ניעור יהיה אסור גם שם לנער ולא שרי הגמרא אלא במסתמא ובזה אתי שפיר דברי רבינו חננאל [שיצא כעת לאור סביב השי"ס] להמעין בו היטב דבלא"ה מוקשים מאד שסותר את עצמו ע"ש וממילא מוכח מניה ג"כ כדברינו דבחדתי ואוכמי אמרינן דמסתמא דרכו להקפיד: ודע עוד דמפר"ח שהבאנו למעלה האיר ה' עיני והבנתי את דברי בה"ג דהנה בבה"ג כתב וז"ל מנער אדם טליתו כדרב יהודה ישב לו זרע פשתן או תבשיל על כסותו מותר לקלפו [והובאו דבריו במ"א] ולכאורה מאין יצא לו לבה"ג הדין דזרע פשתן ולמה סמיך אותו לענין מנער אבל לפיר"ח הנ"ל שהנה המעין שם יראה שהוא מפרש מה דאמר בגמרא חזא טלא עליה היינו דבר טינוף [וכה"ג מפרש במאירי ובחידושי הר"ן שיצא מקרוב לאור] וזהו כולל כל דבר שמיטנף בו הבגד וע"ז השיב לו רב יוסף נפוץ ושדי משום דאנן לא קפדינן ומזה יאירו דברי בה"ג שמתחלה כתב דמותר לנער טליתו כדרב יהודה והיינו משום דאנן לא קפדינן ואח"כ רמז בדינו על המעשה דאביי ורב יוסף המוזכר בגמרא ולפ"ז כל טעם ההיתר בזה הוא ג"כ רק משום דאנן לא קפדינן כמו לענין ניעור טלית נמצא לפ"ז שאם הוא איש שהוא מקפיד שלא ללבשו כ"ז שלא יקלוף ממנו הזרע פשתן או התבשיל שנתייבש על בגדיו יהיה איסור גמור אף לדברי בה"ג שלא לקלפו בשבת ודינו ממש בכל פרטיו כמו לענין ניעור מן הטל דהא הגמרא מסמיך להו להדדי למימרא דרב הונא ומשמע דדינם אחד וכי היכי דהעתיקו השו"ע והג"ה הדין לענין ניעור מן הטל והעפר דאסור ואף דרב יהודה ורב יוסף השיבו דאנן לא קפדינן משום דזה תלוי לפי המקום והזמן דיש שמקפידין ויש שאין מקפידין כן ה"ה בענין זה והאחרונים לא ביארו

בדברי בה"ג כל הצורך. ואין להקשות לפי דברי בה"ג אמאי פסקינן דטיט שע"ג בגדו מגררו בציפורן מאי עדיף דבר זה מזרע פשתן או תבשיל על כסותו י"ל דאה"נ דלבה"ג מיירי שלא בחדתי או באינו מקפיד א"נ והוא העיקר דטיט שע"ג בגדו אף דמגררו בציפורן אין מעביר הכתם לגמרי רק דמגרר עובי הטיט מלמעלה וכ"ש לפי מה שכתבו דמיירי בטיט לח בודאי הכי הוא לפיכך לא הוי בכלל מלבן ושרי בכלל גווני משא"כ בענין זרע פשתן ותבשיל שנתייבש על בגדיו ס"ל לבה"ג דע"י מה שקולפו עובר ממילא ג"כ הכתם מאתו ולכן אינו מותר רק באופן שמותר ניעור הטלית והוא שלא בחדתי או באינו מקפיד :

* גשמים - עיין במ"ב במש"כ דבזה אין חילוק וכוא כ"כ הרבה אחרונים וגם הגר"א מכללם לפי דעת הכלבו אך שסיים שבסמ"ג חולק ע"ז ע"ש ונ"ל דאף הסמ"ג מודה למה שהבאנו במ"ב בשם הש"ג ע"ש :

* י"א דאסור לנער וכו' - משמע מלשון הרמ"א דלדעה הראשונה דמפרשי הענין בניעור מטל לית בזה אפילו איסורא. וראיתי בשלטי הגבורים שהקשה על מה שכתב הרא"ש על פירש"י דלא נהירא דעל הניעור מעפר יהיה שייד בו ליבון והלא הרא"ש בעצמו פסק דלכסכוסי סודרא אסור [וכן פסקו הטוש"ע לקמן בס"ה] מפני שמכוין לצחצחו והוי כמלבן משמע דכל אולודי חיוורא באיזה ענין שיהיה אסור והכא פסקו כולם דלא שייד ליבון בעפר ואמאי הא אולודי חיוורא הוא דמכוין בניעורו לצחצח הבגד שחשך תארו מן העפר שעליו עכ"ל ול"נ דע"כ לא דמי כלל לכו"ע האי ענינא לכסכוסי סודרא אפילו לשיטת רש"י דאל"ה הלא שם לא מחלקינן כלל בהבגד וגם אי קפיד או לא ובכלל גווני אסור משא"כ בענינא דידן הלא מבואר בהדיא בגמרא דאי לא קפיד שרי לכתחלה וכן בחיוורי וסומקי וע"כ משום דבעניננו אינו עושה שום פעולת הצחצוח רק שמנערו מן האבק והעפר שהוטל עליו לכן לא חשבינן זה לצחצוח רק כשקפיד ע"ז ובדאוכמי דבזה האבק לבד ג"כ מכהה מראיתו משא"כ בכסכוסי סודרא דעושה הצחצוח בידיים להוליד לבנינות על הבגד אסור בכל גווני וא"כ לפ"ז ניחא אפילו לדעת הרא"ש והטור והמחבר לקמן בס"ה דאינן סותרים אהדדי. היוצא מכל זה דאפילו לדעת המתירים הוא דוקא באינו עושה שום פעולה כלל כ"א ניעור בעלמא מן האבק שעליו אבל אם מכסכס ומשפשף את הבגד להסיר ממנו הכתמים כדי ליפותו לכו"ע יש עכ"פ איסורא בזה דלא גרע מכסכוסי סודרא דלקמן ובכל מיני בגד אסור ועיין לקמן בבה"ל ד"ה דהוי ומה דמשמע לקמן בסימן של"ז ס"ב בהג"ה דמותר לכבד בגדים במכבדות שאינן עשויות מקסמים היינו להעביר את הניצוצות או את האבק כדמוכח בדרכי משה ובאופן דשרי כגון בישן או באינו קפיד אבל לא לשפשף להסיר בזה הכתמים דזה אסור אפילו ביד כמו בכסכוסי סודרא וכ"ש בכלי כנלענ"ד ברור :

* לחוש לדבריו - היינו אפילו ביד דניעור היינו ביד וכ"ש ע"י כלי שקורין בארש"ט או מאטאלק"ע [ח"א] וע"ש עוד שכתב בשם יערת הדבש דלפי שלא ידענו עד כמה נקרא חדש לכן צריך ליזהר בכולם ושאר אחרונים

לא הזכירו דבר זה דאין אנו בקיאין והמחמיר תבוא עליו ברכה והמיקל יש לו על מה לסמוך וטוב שיעשה ע"י שינוי כלאחר יד אך לכתחלה בודאי נכון ליזהר שלא לבוא לזה וכמו שכתבנו במ"ב :

* ועיין לקמן סימן שלי"ז - ר"ל דאפילו באופן המותר להסיר ממנו האבק כגון בבגד ישן או אינו מקפיד או בענין הסרת הנוצות שמתיר כאן בכל גווני מ"מ אסור להסירם ע"י מכבדת העשויה מקסמים דקים כדי שלא ישברו [מאמר מרדכי] וכתב בספר תפארת ישראל דכהיום נהגו לאסור אפילו ע"י מכבדת העשויה משערות וכ"כ ביערת הדבש ע"ש הטעם ואינו מותר אלא ביד :

* הלוקט יבלת - הפמ"ג נסתפק אי דוקא כשלוקט כל היבלת שיש שם או אפילו ביבלת אחד חייב אף שנשאר שם עוד ונ"ל להביא ראיה ממה דאיתא בגמרא פרק הבונה הצר בכלי צורה כל שהוא חייב והחייב הוא משום מכה בפטיש כמבואר בפרק כלל גדול דף ע"ה ע"ב וכן הוא ברמב"ם פרק יו"ד וז"ל הצר אפילו מקצת הצורה חייב הרי מבואר דחייב מכה בפטיש הוא אפילו בעושה רק מקצת מהגמר מלאכה כיון שהוא מהפעולות הנעשים בגמר הכלי וזה פשוט דאין לפרש דהכונה שעושה מקצת האחרון מהצורה שנגמר תיקון הכלי ע"י דהא איתא שם בגמרא ר"ש אומר עד שיצור את כולה א"כ לת"ק על מקצת הראשון ג"כ חייב אח"כ מצאתי שכן כתוב במאירי על האי ענינא דצר צורה בשם גדולי המפרשים :

* אבל סודר אסור - כן הוא לפי גירסת רש"י והרמב"ם עיין בב"י ונראה סייעתא לגירסא זו מהא דמו"ק יו"ד ע"ב דרבא שרי לכסכוס קרמא וכפי מה שביארו הרמב"ם בפ"ח מהלכות יו"ט הלכה י"ד ע"ש :

* ושאר כלי פשתן וכו' - עיין מ"א שכתב דמנהג העולם לכסכסן בידיים ועיין בא"ר שתמה על מנהג זה שהוא שלא כדין ע"ש ונראה דאין שומעין להמנהג כ"א בחלוק וכמו שכתבנו הטעם בפנים [ודלא כש"ל שמחמיר גם בזה כדאיתא בב"י] אבל לא בשאר כלי פשתן וראיה מלקמן סימן תקמ"א ס"ג דלא התירו זה כ"א בחוה"מ [והוא מימרא דרבא מו"ק יו"ד ע"ב] ומשמע דבשבת ויו"ט אסור מדינא ואולי כונת המ"א לחלק בין בגדים לשאר כלי פשתן :

* דינן כסודר - הנה אף דבשבולי הלקט המובא בב"י משמע דסודר גופא אינו אסור כ"א בשל פשתן מ"מ מסתימת השו"ע משמע דאינו מחלק בזה וגם הרמ"א לא בא להוסיף אלא להחמיר בשאר כלי פשתן ולא להקל בסודר שאינו של פשתן וגם מהרמב"ם בפ"ח מהלכות יו"ט הי"ד הנ"ל משמע דאפילו בכל הבגדים אינו מותר לרכך כ"א בחוה"מ ולא בשבת ויו"ט :

* או על מנעליו - עיין מ"ב וכן דעת הש"ג והט"ז. והנה הב"ח אוסר בזה משום חשש ממחק כבסעיף ח' ועיין בא"ר שתמה הלא במרדכי איתא

בהדיא דה"ה על מנעליו. והנה במאירי איתא כהב"ח דמחלק בין טיט יבש ללח דביבש בעי לגרור היטב ושייך ממחק אבל בלח דאינו רק קינוח בעלמא אינו ממחק להעור ובאופן זה מותר לקנח בכל גווני. והנה לדינא בטיט לח בודאי אין לחוש לחומרת הב"ח כיון דגם המאירי מסכים להתיר בזה וגם יש דעת הכל בו המובא בב"י דמתיר בלח אפילו בגרירה בגב סכין וכ"ש בזה. ואפילו בטיט יבש הרוצה להקל כדעת הב"י וסייעתו דבקינוח בכותל לא שייך חשש ממחק בודאי אין למחות בידו אך לכתחלה נכון ליזהר בטיט יבש מטעם אחר והוא הי"א שבסעיף ז' דיט בו חשש טוחן וכן כתב הפמ"ג וכתב שבטיט שעל רגלו יש להקל לקנח בכותל אפילו בטיט יבש משום צערא דגופא. וה"ה דמותר לרחוץ טיט היבש שע"ג רגלו יחף במים ולא הוי כגיבול דכלאחר יד הוא ובמקום צערא לא גזרו :

* טיט שעל בגדו - עיין במ"ב שכתבנו דאין חילוק וכו' כן הכריע הב"ח וגם המ"א מדסתם השו"ע ולא הזכיר דעת הש"ל בשם ר"ת שהובא בב"י ולא דמי לדלעיל בס"ה בהג"ה דהכא שמלוכלך בטיט בכל דבר חשיב תיקון א"נ י"ל משום דשם הוא לחומרא חשש לדעתו ואף דא"ר מפקפק על דברי המ"א בביאור הגר"א מוכח דלפי מה שאנו פוסקין לעיל בס"ה דסודר אסור לכסכסו ממילא אסור בעניננו בכל גווני :

* דהוי טוחן - עיין במ"ב מש"כ בשם הט"ז שהתיר לגרר כדי להסיר המראה לבד ולעני"ד דין זה לא ברירא כלל דנהי דמשום טוחן בודאי ליכא הרי עכ"פ בזה הגירוד הוא מכוין ליפות הבגד שלא יהיה עליו רושם הלכלוך ובודאי לא גרע זה מכסכוס סודרא המבואר לעיל בס"ה דאסור מפני שמכוין לצחצחו והוי כמלבן וה"נ בעניננו והגמרא שהתיר לגרר בציפורן היינו להעביר הטיט משא"כ בזה שאין טיט וכונתו רק לצחצח הבגד וליפותו שלא ישאר עליו שום רושם כלל הוא דומה ממש לס"ה הנ"ל וכן מוכח בביאור הגר"א שכתב דמה שהתירו בעניננו לכסכס מבפנים הוא משום שיש עליו טיט ובודאי כונתו משום טיט משא"כ למעלה בס"ה לענין כסכוס סודרא שאין טיט ובודאי כונתו לצחצחו ע"ש וא"כ לענין דינו של הט"ז שאין טיט וכונתו רק לצחצח הבגד בודאי דאסור ויותר מזה דאפילו לשיטת שארי פוסקים המבואר בב"י דס"ל דאפילו בסודרא מותר לכסכס שם טעמייהו דס"ל שמתכוין רק לרככו ולא לצחצחו וכמבואר בדבריהם משא"כ בעניננו שמתכוין ליפות הבגד לכו"ע אסור. ונראה עוד דלדעת רש"י דמחייב חטאת במנער הטלית מן האבק שעליו גם בזה יש חיוב חטאת כיון שהוא מכוין לצחצחה ובזה נראה דאפילו אם איננה שחורה וחדשה ושם שאני שהאבק בעלמא איננו מקלקל מראיתה כ"א בשחורה וכמו שכתב רש"י שם וגם דוקא בחדתי דבאופן אחר אין דרך בני אדם להקפיד משא"כ בעניננו דדרך בני אדם להקפיד בכל גווני כשיש עליו רושם לכלוך מטיט וצואה ממילא זה שמעביר הרושם ומצחצחו הוי בכלל מלבן :

* אין מגרדין - עיין בב"י שהביא דעת הכל בו שכתב דדוקא בטיט היבש לפי שמתקנו בגרירתו אבל טיט לח מגרדין שאין בו תיקון בכך. וכתב עליו הב"י דלפי דברי ר"פ והוא הי"א המובא לעיל בשו"ע בס"ז ע"כ איירי הברייתא דס"ל דמגרדין בטיט לח ואפ"ה השמיטוה הרי"ף והפוסקים ש"מ דבכל גווני אין מגרדין עכ"ל עיי"ש. והנה כל דבריו לשיטת ר"פ אבל כל עיקר דינו של ר"פ לא ברירא כ"כ ולא הביאוה בשו"ע רק בשם י"א ולשאר פוסקים אפשר דס"ל ג"כ כהכלבו. וראיתי בב"ח שהשיג על הכל בו וכתב ותימה גדולה הלא רש"י פי' דטעם הברייתא משום דהוי ממחק ולפ"ז בודאי אפילו בטיט לח אסור שקולף העור והוי ממחק ואיך הוא מפרש דלא כפי' רש"י ולהתיר מה שאסור לפי' רש"י ולכל הפוסקים עכ"ל. ובחנם הרעיש עליו דמרמב"ם משמע נמי שאינו מפרש טעם האיסור משום ממחק שכלל אותו בפכ"א בדיני כיבוס וליבון שמתקן את הבגד והעור ולא בדיני ממחק [ולדבריהם אתי שפיר מה שכלל הברייתא טיט שע"ג מנעלו וע"ג בגדו בחדא מחתא] ואפילו לרש"י ויתר הפוסקים שהעתיקו הטעם דממחק נוכל לומר ג"כ דטעם זה לא שייך כ"א בטיט יבש דבעי לגרר בחוזק ויבוא לידי קילוף העור משא"כ בלח ואח"כ מצאתי בעז"ה במאירי כדברינו שכתב דביבש שצריך גרירה וכיפור לא מהני ליה אין גוררין במנעל חדש וכ"ש במנעל ישן שהוא קולפו מתחלה ונמצא ממחק עיי"ש הרי אף דהמאירי ס"ל ג"כ הטעם כפירש"י אפ"ה לדינא ס"ל ג"כ כהכלבו ויש לסמוך על דבריהם היכא דיש עוד צד להיתר כגון בקינוח בנחת או בכותל אפילו לדעת המחמירין :

* מותר - עיין מ"ב שכתבנו דמה שנוהגין שמניחין חתיכת פשתן בחמה וכו' גם זה הוא בכלל מלבן כ"כ בספר תפארת ישראל והנה לכאורה יש סתירה לזה ממה דאיתא במשנה שבת קמ"ו מי שנשרו כליו במים שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם ואפילו האוסרין שם לא אסרו אלא משום מראית העין ולא אסרו משום דמתלבן עיי"ז ואף דאינו מתכוין שיתלבן רק שיתנגב מ"מ פסיק רישא הוא ודוחק לומר דהמשנה איירי דוקא בכלים שאינן של פשתן דהמשנה סתמא קאמר והיה אפשר לומר דלא הוי ליבון עיי"ז אלא בכלי פשתן חדשים שדרך ללבנו באופן זה אבל בבגדים ישנים אף שהן של פשתן אין דרך ליבון באופן זה כ"א עיי' כביסה וסחיטה אבל לפ"ז א"כ אפילו כשהוא מנגבן סמוך לאש לא יהא בו משום ליבון כ"א בחדשים דבאופן זה מיירי אונין של פשתן משיתלבנו [הנזכר בשבת י"ז ע"ב במשנה עיין שם ברש"י] ובמרדכי ס"פ תולין [והובאו דבריו לעיל בסימן ש"א סמ"ז עיי"ש] משמע דאף בישנים כשהוא מנגבן סמוך לאש יש בו משום ליבון ג"כ דאינו מחלק שם כלל בין ישנים לחדשים וצע"ק מ"מ בעיקר הענין נראה דהדין עם התפארת ישראל כיון דהוא עשוי להתלבן עיי' פעולה זו וע"כ צריך לתרץ המשנה כמו שכתבנו. ודע עוד דאיתא בירושלמי פרק כלל גדול על המשנה המלבן רב כהן בשם רבנן דקיסרין אמיינטון חייב משום מלבן ועיי' בק"ע שלא פירש בו כלום והאיר ה' עיני ומצאתי בערוך ערך אמיינטון וז"ל במדרש שה"ש בפסקא נפת תטופנה צא ולמד מן אמיינטון הזה שאינו מתגהץ אלא באור פירוש בלשון יוני ורומי מין אבן הנטוית ונארגת לבגד ובהיותה מלוכלכת מזהצין אותה באור עכ"ל

הערוך והשתא מה נכונים דברי הירושלמי דאשמועינן רב כהן דמה שמגהצים אותה באור הוא בכלל ליבון כיון דדרך ליבונה בהכי וכמו שאר דברים שמיטהרים ומתכבסים ע"י מים כן זה ע"י האש. והנה מן הירושלמי הזה ג"כ סייעתא לדברי תפארת ישראל הנ"ל:

* אבל לכבסו דהיינו שמשפסף - דין זה דכיבוס במנעל לא הוי כ"א ע"י שפשוף הוא ממה שאמר רבא בזבחים [דף צ"ד] כל כיבוס דלית בה כסכוס לא שמיה כיבוס והא דאמר רב חייא בר אשי הוי קאימנא קמיה דרב ושכשכי ליה מסאני שכשוך אין כסכוס לא [כן נראה עיקר הגרסא בזה כמובא בשאלתות דהא קאי על דברי רבא דאינו אסור אלא בכסכוס] וכו' ע"י שפשוף וכיבוס כסכוס היינו שמשפסף צדו על צדו כדרך המכבסין והובא בב"י וכן סתם כאן בשו"ע. וצ"ע דמהרי"ף והרא"ש והרמב"ם משמע דכיבוס בלא שפשוף ג"כ אסור דהרי"ף בפרק תולין לא הביא כלל מימרא דרבא כל כיבוס דלית בה כסכוס לא שמיה כיבוס והעתיק סתמא אידך מימרא דרבא הנזכר שם בסוף הסוגיא דכיבוס במנעל אסור וכן הרא"ש ומשמע דכל כיבוס אסור אף בלא שפשוף. וכן הרמב"ם בפכ"א לא הזכיר כלל שלא יהא כ"א בכסכוס כ"א סתם וכתב דמנעל אסור לכבסו. אמנם דבריהם צריך ביאור דהא מסוגיא דזבחים לכאורה משמע בהדיא דכיבוס בלא כסכוס לאו כלום הוא ולא מצינו שחזר רבא מזה. והנלע"ד בזה דהנה דעת הרמב"ם מלבד זה צריך ביאור דהנה בסוגיא דזבחים שם משמע דבעור קשה אי בר כיבוס הוא תלוי במחלוקת רבנן ואחרים והרמב"ם פסק שם בהלכות מעשה הקרבנות כרבנן דקשין לאו בר כיבוס הוא ובעי גרידא בדם חטאת וכאן בהלכות שבת סתם דבריו ומשמע דאין חילוק בין רכין וקשין וכבר עמד בזה הלח"מ ועוד משמע בהדיא מדבריו דאף בקשין יש בו איסור כיבוס דכתב מנעל וסנדל וסנדל קשה הוא כפי רש"י בריש פרק מצות חליצה וא"כ הרמב"ם סותר לדברי עצמו ע"כ נראה לי ביאור הדברים הוא כך דהנה הרמב"ם הביא דין זה דכיבוס במנעל אסור בפכ"א בין השבותים ומשמע דסובר דהוא איסור דרבנן ומפרש דמימרא דרבא כל כיבוס דלית בה כסכוס לא שמיה כיבוס לפי המסקנא היינו לענין כיבוס דאורייתא כמו בדם חטאת שם אבל מדרבנן אסור אף בלא כסכוס ויצא לו זה מהא דמביא הגמרא שם בסוף הסוגיא דרש רבא מותר לכבס מנעל בשבת אמר ליה רב פפא והא אמר רב חייא בר אשי זמנין סגי אין הוי קאימנא קמיה דרב ושכשכי ליה מסאני במיא שכשוך אין כיבוס לא [כן הוא בגרסתנו וכן הוא ברי"ף ורא"ש וכן משמע מפשטיות הסוגיא] הדר אוקי רבא אמורא עליה ודרש דברים שאמרתי לפניכם טעות הן בידי ברם כך אמרו שכשוך מותר כיבוס אסור ומלשון זה משמע דסתם כיבוס אסור אף בלא כסכוס וגם רבא דס"ד להתיר לכתחלה ע"כ היינו בלא כסכוס דבכסכוס אין סברא להתיר דסתם מנעל הוא בין רך ובין קשה וכמו שנבאר להלן וברך בודאי אין סברא להתיר כסכוס לכו"ע ורבא היה אזיל לטעמיה דאמר לעיל דכבוס בלא כסכוס לאו כלום הוא וסבר דמותר לגמרי וכמו דאמר שם מעיקרא שכשוך אין כסכוס לא ומשמע דאינו אסור אלא בכסכוס ואמר לו ר"פ דהא חזינן דרב לא התיר כ"א שכשוך בעלמא שאינו נוגע ידיו כלל לכבס וכדאיתא במשנה נותן עליו מים עד

שתכלה אבל כבוס בידיים משמע דאסור עכ"פ מדרבנן אף בלא כסכוס ע"ז השיב רבא דברים שאמרת טעות הן בידי ואינו מותר כ"א שכשוד בעלמא אבל כבוס אסור עכ"פ מדרבנן ולפ"ז אתי שפיר דהרי"ף הביא מימרא זו לבד ולא הביא המימרא לענין כסכוס דאיסור דרבנן יש אף בלא כסכוס וכידוע דאינו חושש הרי"ף להביא החיובים וכן לא הביא לחלק בין עור רך וקשה דלענין איסור דרבנן אין חילוק וכמו דמשמע מדברי רבא ור"פ דלא חלקו בזה וגם דאל"ה הוי ליה לרבא לאוקים מימרא דידיה בקשין ולא לומר טעות הן בידי ולכן כתב הרמב"ם ג"כ דאפילו סנדל שהוא קשה שכשוד מותר וכבוס אסור מדרבנן וכן הרא"ש והטור סתמו וכתבו דכבוס אסור ומשמע סתם כבוס אפילו בלי שפשוף וכן לא חלקו בין רך וקשה והיינו כדברינו דאיסור דרבנן יש אפילו בקשה ואף דהגמרא בס"ד היה סבור דאפילו כסכוס מותר בקשין לרבנן דאחרים כדאמר שם מעיקרא אי בקשין כאחרים ומשמע דרבנן מותר בקשין אפילו כסכוס היינו לפי הס"ד דרבא דלית איסורא דרבנן כלל לענין שבת והיה מדמה לגמרי לענין כבוס דדם חטאת וממילא היכא דלית בו כיבוס מדאורייתא כגון כבוס בלא כסכוס ברכין או אפילו כסכוס בקשין לרבנן לית ביה איסורא כלל לענין שבת אבל לפי המסקנא דהוכיח ליה ר"פ דכבוס בלא כסכוס אף דלא שמיא כבוס מדאורייתא אסור עכ"פ מדרבנן תו אין לחלק בין קשין ורכין ולעולם אסור מדרבנן ונוכל לומר דכל זה נכלל במה שהשיב רבא דברים שאמרת לפניכם טעות הן בידי וכו' שקאי על כל הסוגיא הנ"ל [נהג"ה ואי לאו דמסתפינא הוי אמינא מלתא חדתי דלפי המסקנא חזר רבא גם ממה דאמר בריש הסוגיא דכיבוס בלי כסכוס בעור לית בו איסורא דאורייתא דלפי מה שחידש לו ר"פ שכשוד אין כבוס לא יש בכבוס איסור דאורייתא ג"כ וגם ע"ז אמר דברים שאמרת לך טעות הן בידי דכבוס בלבד יש איסור דאורייתא ג"כ דלא הותר כ"א שכשוד לבד משא"כ בבגד דאפילו בשכשוד בעלמא יש איסורא דאורייתא דשרייתו זהו כבוס ומה שכלל הרמב"ם דין דכבוס בעור בפכ"א דמיירי בעניני שבותין משום שרצה לכלול גם סנדל שהוא קשה ובו לית ביה איסור כיבוס דאורייתא לפי מה שפסק בהלכות מעשה קרבנות והשמיענו דעכ"פ איסור דרבנן יש בזה וראיתו דאל"ה היה לו לרבא לתרץ דאיהו איירי בקשין] ובדברינו מיושב היטב דברי הכלבו מה שכתב בענין זה ועיין בנשמת אדם בכלל כ"ב אות ד' שנשאר עליו בצ"ע ולפי דברינו ניחא בפשיטות. ודע דכל זה לדעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור אבל דעת רש"י והר"ן בפרק נוטל דף קמ"ב ע"ב ד"ה נותן משמע דבקשין אפילו איסור דרבנן ליכא ומ"מ למעשה נראה שאין להקל אפילו בקשין כי כל הראשונים הנ"ל סתמו לאיסור ולא חלקו בזה ועוד דדעת השאלתות בפרשת מצורע סימן קפ"ח דיש איסור כביסה מה"ת בקשין כמו ברכין כי הוא פוסק כאחרים :

* זה על זה - עיין לעיל בבה"ל שכתבנו דמשמע מדעת הרבה פוסקים דאיסור דרבנן יש אף בלא שפשוף ואפילו לענין איסור דאורייתא דבעינן כסכוס דהיינו שפשוף וכמה שכתב המחבר שמשפסף זה על זה והעתיק זאת מפיי רש"י בזבחים שמפרש כן הא דכסכוס דאיתא שם נראה לומר דאף אם אינו משפסף זה על זה רק שחופף היטב במים את מקום הלכלוך ומדיחו שיהא נקי ג"כ בכלל שפשוף הוא והראיה דבגמרא משמע שם דבעור קשה ג"כ יש בו כסכוס וכמו שמבואר שם לדעת אחרים ובקשה לא שייך לשפסף צדו על צדו ובשאלתות פרשת מצורע משמע בהדיא

דהכסכוס הוא בקשה ע"י שפשוף והדחה היטב כמו שכתבנו ואין צריך צדו זה על זה דוקא [והנה בספר העמק שאלה הביא הגירסא בכת"י ושרי למחפיהו ושרי למדכינהו ונ"ל פשוט דפירוש של למדכינהו היינו לטהר אותם ע"י מים והוא לשון תרגום כידוע ומתחלה ג"כ הגירסא ואדיך מידך והוא ג"כ מלשון טהרה] וממילא ה"ה ברכין לכו"ע ג"כ זהו בכלל שפשוף. והנה הרבה מדברינו ממה שכתבנו בענין זה ובמאמר הקודם ד"ה אבל מצאתי בעז"ה בספר העמק שאלה וגם הוא הסכים דלהרבה ראשונים אסור כבוס אף בלי שפשוף:

* אסור - עיין במ"ב דחיובא נמי איכא כדמוכח זבחים צ"ד והנה הרמב"ם פסק בפ"ט הלכה י"א וז"ל הסוחט הבגד עד שיוציא את המים שבו הי"ז חייב שהסחיטה מצרכי כיבוס היא וכו' ואין סחיטה בשער וה"ה בעור שאין חייבין על סחיטתו עכ"ל ועיין במ"מ דמקורו הוא משבת קכ"ח ומשמע דהוא מפרש קושיית הגמרא דהוא משום איסור כיבוס ועל עור לא ציין שום מקור וראיתי בנשמת אדם שתמה על הרמב"ם כיון דסחיטה הוא תולדה דכיבוס וכיבוס הלא שייך בעור כדמוכח בגמרא הנ"ל מנ"ל להרמב"ם דאין חייבין על סחיטתו ונ"ל דיצא לו להרמב"ם זה ממה דאמרו רבה ורב יוסף בסוגיא הנ"ל אין סחיטה בשער והטעם מפני שהוא קשה והרי כיבוס שייך אף בשק העשוי משער וכדאיתא במשנה זבחים צ"ג ע"ב דאחד הבגד ואחד השק טעונין כיבוס ואפילו אותן הסוברין דעור קשה לאו בר כיבוס הוא אפי"ה בשק מודו כדאיתא בברייתא צ"ד שם [ונידוע דשם שק כולל אף דבר העשוי משער השוורים והעזים וכדאיתא בתוספות שבת כ"ז ע"א ד"ה ונוצה וברמב"ם פ"א מהלכות כלים הלכה י"ב] וע"כ משום דשער לא מקרי דבר קשה לד"ה ושייך בו כיבוס ומ"מ לענין סחיטה אמרינן דלא שייך בהו וכנ"ל בגמרא וע"כ הטעם דסחיטה לא שייך אלא בדבר שהוא רך ביותר וממילא ה"ה בעור הרך אף דשייך בו כיבוס אין שייך בו סחיטה וכן מוכח מהרמב"ם דזהו טעמו מדכלל לתרוייהו בחדא מחתא וגם בדברי הרמב"ם ניחא מה שאמרה המשנה דבעור הרך נותנין עליו מים עד שתכלה ולא גזרו משום שמא יסחוט וע"כ משום דסחיטה לא שייך בה מדאורייתא ובבגד דאסור ליתן עליו מים דקאמר שם הגמרא משום דשרייתו זהו כיבוסו יכול היה לתרץ משום חששא דסחיטה אלא האמת אמר דחיובא נמי יש בזה ובהכי מסולק קושיית הנ"א שם ע"ש. היוצא מדברינו דשם כיבוס שייך מן התורה אפילו בשער ובעור כדמוכח בזבחים הנ"ל אבל סחיטה לא שייך בתרוייהו מדאורייתא לדעת הרמב"ם כ"א מדרבנן וכן סתם השו"ע לקמן בסימן תקכ"ו ס"א בהג"ה דבעור ליכא סחיטה. אך קשה לי אסוגיא דשבת נ' ע"ב דמשמע שם דהיה מותר לכו"ע לחוף השערות בשבת בנתר וחול אם לא מטעם חשש השרת השער ומסתמא הדבר הזה מעורב עם מים ואמאי לא אסרו מטעם כיבוס וע"כ דס"ל להגמרא לחלק בין שער תלוש לשער מחובר דבשער מחובר על גוף האדם לא שייך בו שם כביסה וא"כ מאי קמקשה הגמרא בדף קכ"ח ותיפוק ליה משום סחיטה הא סחיטה משום כיבוס הוא לדעת הרמב"ם וכיון דאין כיבוס אין סחיטה ואולי דזהו גופא מה דמשני הגמרא אין סחיטה בשער והיינו משום דהוא מחובר לגוף האשה אבל

לשון הרמב"ם שהעתיק דין זה ממנו כדמשמע במ"מ דוחק גדול לאוקמי דוקא באופן זה וצ"ע:

* שיש עליו לכלוך - הנה מפשטא דלישנא משמע דסובר כדעה הראשונה המובא ברמ"א דבדבר שאין בו לכלוך לא אמרינן ביה שרייתו זהו כיבוסו וכן ביארו הרמ"א אולם בספר תו"ש וכן בביאור הגר"א משמע דהמחבר ג"כ ס"ל לנפשיה כדעת היש אוסרין [דכן מוכח לקמן בסימן שלי"ד סכ"ד דכתב שם ודברי סברא שנית נראים והטעם הוא כמו שכתב בב"י שם דהוא שיטת רשב"ם דס"ל דאפילו דאפילו בדבר שאין בו לכלוך אמרינן שרייתו זהו כבוסו והא דכתב לקמיה בסעיף יו"ד טוב לנגבו ומשמע דמדינא אין צריך היינו משום דהוא דרך לכלוך דאפילו דעת הר"א מודה להקל בזה] והא דנקט יש עליו לכלוך לישנא דמתניתין נקט ומשום סיפא דמקנחו. והנה לדינא עיין בביאור הגר"א שכתב דהנכון כדעה הראשונה אם אינו מתכוין לכביסה ובא"ר משמע ג"כ שדעת רוב ראשונים כהדעה הראשונה ומ"מ כיון שיש כמה ראשונים שמחמירין בזה וכן הוא דעת הטור בסימן שיי"ט ובסימן שלי"ד לפי מה שביארו הב"י בודאי יש לחוש ולהחמיר באיסור תורה וכן משמע באליהו זוטא ועוד אחרונים:

* שאין - אבל כשיש עליו לכלוך אפילו דרך לכלוך כגון לנגב ידים שם אסור לדעה זו כיון שיש עליו לכלוך מכבר כ"כ הפמ"ג וכן משמע בעולת תמיד ומ"מ לעני"ד לא ברירא הדבר כ"כ די"ל דדרך לכלוך לכו"ע שרי ועיין:

* דלא אמרינן וכו' - ואפילו אם היה איזה לכלוך על המטפחת שרי הואיל והניגוב דרך לכלוך הוא [פמ"ג]. והנה לענין רחיצת תינוק ביו"ט במים חמין שבחול דרך הוא להציע מתחתיו המטפחת [הווינדלע"ן] בעריבה שרוחצין אותו בה שא"א לרחוץ תינוק קטן בלא זה וביו"ט הלא יש בזה איסור כיבוס דשורה אותם במים אך א"א לרחוץ בלא זה יש להתיר באופן שיהיו הווינדלע"ן נקיים מכובסים דלדעה הראשונה אין בהם משום כיבוס ואף לדעת היש אוסרין אף בנקיים אפשר דדרך לכלוך הוא ואף אם נימא דאין זה דרך לכלוך מ"מ כיון דנקיים הם בודאי אינו רוצה כלל בכיבוסן וכל כונתו רק כדי להציע תחת התינוק והוי הכיבוס מלאכה שאצ"ל דאינו אסור לכמה פוסקים אלא מדרבנן ותינוק זה הוי כחולה שאין בו סכנה אם הוא רגיל ברחיצה דיש להתיר איסור דרבנן בשבילו ומטעם זה אין לאסור משום שמא יסחוט כיון דדיינינן ליה כחולה ובלבד שיזהר שלא יסחוט. והנה הפמ"ג רצה להתיר בשעת הדחק אף במלוכלכים משום דהוי מלאכה שאצ"ל דאין כונתו בשביל הכיבוס רק להציע תחת הקטן ולא נהירא דמלוכלכים ניחא ליה הכיבוס ובחול דעתו שישחטם אחר רחיצת הקטן וינגבם ויהיו מכובסין א"כ כונתו בשביל כיבוס ג"כ ואין זה מלאכה שאין צריכה לגופה ומ"מ ע"י א"י יש להתיר נתינת הווינדלע"ן למים ואפילו אם הם נקיים ומכובסים טוב שינתן לתוך המים ע"י א"י אם באפשר כנ"ל. ועיין לעיל מה שכתבנו בסימן ש"א סמ"ה וסמ"ו אודות ניגובן:

* מקנחה בזנב הסוס - כתב בספר תו"ש דהיינו שאינם מחוברין בבהמה דאלי"כ הא קי"ל דאסור לטלטל בע"ח אפילו מקצתו עכ"ד ולענ"ד יש לעיין בזה שלא הוזכר זה בשום פוסק וגם לשון התוספתא אינו מיושב כ"כ דשם נזכר ג"כ בזנב שועל או בשער שועל ואי אמרת דגם זנב מיירי בתלוש א"כ הכל חדא מלתא היא ומה שהקשה משום איסור טלטול אפשר דלא אסרו רק גופן דבעלי חיים ולא בשערן שהוא מחובר להן דלא חשיב כגופן בזה וצ"ע :

* או יין - עיין במ"ב מש"כ ודעת הרבה אחרונים וכו' הלא המה הא"ר ותו"ש ומחצית השקל ועוד אחרונים וגם הגר"א כתב דמה שכתב המחבר או יין הוא רק לדעת הרמב"ם דלדעת ר"ת [וכן סתם המחבר לקמן בסימן של"ד סכ"ד ע"ש] מותר אף ביין כמו בשאר משקין :

* משום וכו' - עיין במ"ב ולכאורה קשה הא קי"ל לעיל בס"ט בהג"ה דבמים מועטים לא חיישינן שיבוא לסחטו ועל מהר"מ בעצמו לא קשה כ"כ דאפשר דהוא אין מחלק בין מרובים למועטים לענין חשש סחיטה [וכן מצינו שאין מחלק בזה לענין שרייתו זו היא כיבוסו עיין בטור] אבל על השו"ע דס"ל סברא זו למה אסור בכל גווני [מדלא חלק הרמ"א בזה] ובאמת מטעם זה התיר הרדב"ז ודקדקתי היטב בדברי המ"א ומצאתי שהוא רמז לזה בתירוץ השני שכתב א"י י"ל דה"ק כיון שהכוס צר וכו' וכ"מ בס"ט בהג"ה היינו ר"ל דשם מבואר דבמים מועטים לא חיישינן שמא יבוא לסחיטה וכמו שהקשינו וע"כ נד מתירוץ הראשון וקאמר דס"ל דכיון שהוא צר בודאי יבוא בעת הניגוב לסחיטה א"כ לפי תירוץ זה בכוס רחב או בקערה לא חיישינן כלל שיבוא לסחיטה כיון שהמים מועטים ומותר לנגב אפילו במפה שמקפיד עליו ולכן שפיר יש לסמוך בכוס רחב או בקערה על דברי הרדב"ז שכו' במ"ב שגם השו"ע מודה לו. ונראה דלזה כוון הגר"ז והח"א שהעתיקו דינא דשו"ע רק לענין כוס צר שהם אחזו התירוץ השני של המ"א שהוא אמת לדינא וכמו שהוכחנו [וראיתי באיזה אחרוני זמנינו שהעתיקו דינא דשו"ע לאיסורא אפילו בכוס רחב אם הוא מנגב בדבר שמקפיד עליו והעתיקו ג"כ תירוץ השני של המ"א דבכוס צר הוא פסיק רישא ואסור בכל גווני ולא נהירא שאחזו החבל בבי' ראשין דלפי תירוץ הראשון של המ"א אפילו בכוס צר לא אמרינן דהוי פסיק רישא ומותר בדבר שאין מקפיד עליו מדקאמר המ"א כיון שהכוס צר ולא כתב דמיירי בכוס צר משמע דגם בתירוץ הראשון מיירי בכוס צד דסתם כוס הוא צר ולפי תירוץ השני דוקא בכוס צר אבל בכוס שאינו צר לא חיישינן כלל שיבוא לסחיטה ומותר לנגב אפילו בדבר שמקפיד עליו כיון שהמים מועטים] והנה מדברי הגר"א שדוחק עצמו לתרץ דמה שאסר השו"ע יין הוא רק לדעת הרמב"ם אף שהשו"ע בעצמו אין סובר כוותיה בסימן של"ד סכ"ד ולא ניחא ליה בתירוץ דהמ"א כיון שהכוס צר הוא פסיק רישא משמע דס"ל דאף בכוס צר אין בו פ"ר וכדעת המ"א בתירוץ קמא ונ"מ דבדבר שאינו מקפיד עליו גם בכוס צר שרי [אך מה שהקשינו לעיל הרי המים מועטים ואיך חיישינן לסחיטה קשה גם לדבריו ואולי דמיירי במנגב כוסות הרבה ולשון כוס שנזכר בשו"ע הוא לאו דוקא ודוחק ואולי דסובר להלכה דגם במועטין יש חשש סחיטה ועיין במה שפ"י בהא דאלונטית בסימן ש"א טעם חדש משום דאינו מקפיד] וכן בדברי הרדב"ז לא נזכר נ"מ בין כוס לכוס וע"כ נראה דבשעת הדחק אין למחות ביד ביד המיקל לנגב בכוס צר ובלבד שיהיה בדבר שאינו מקפיד עליו לסחטו אחר הקינוח ויראה מתחלה לשפוך כל המים מן הכלי :

* שאין בה וכו' - עיין במ"ב שכתבנו דה"ה במראה של מתכות כשאינה חריפה כן משמע לשון השו"ע והרי"ף דדוקא כשהיא חריפה דחלה עליה גזירת חכמים ואז אפילו קבעה אח"כ בכותל אסור אבל אם אינה חריפה היא בכלל שאר מראה דמה לי אם היא של מתכות כיון דאינה עשויה להשיר בה נימין כמין אחר חשיבא ובזה מדויק היטב לשון השו"ע שכתב דאין בה חשש זה דכולל בזה אפילו אם היא של מתכות אם אינה חריפה היא דמיא לשאר מראות וראיתי בא"ר שהביא בשם מ"ט דבמתכות אפילו אינה חריפה שאינה עשויה להשיר בה נימין ג"כ אסור דבמתכות לא חלקו חכמים ולענ"ד נראה כמו שכתבתי כפשטא דלישנא דכל הפוסקים והטעם כמו שכתבנו דכיון שאינה עשויה להשיר בה נימין כמין אחר דמיא וכן מדויק לשון הגמרא דקאמר ר"נ אמר רבה בר אבוא מפני מה אמרו מראה של מתכות אסורה מפני שאדם עשוי להשיר בה נימין המדולדלין ומשמע דכשאינה עשויה להשיר בה מותר וגם לדבריו הי"ל לר' מאיר שם בגמרא לאיפלוגי עליה דרבנן גם בשאינה קבוע אם לא היתה חדה דלדידיה דלא גזר בקבוע אטו אינה קבוע כ"ש דלא גזר אינה חריפה אטו חריפה. וכ"ז שכתבנו הוא אפילו לדעת הבי"ח לעיל בסימן ער"ה דאוסר בנר קבוע בעששית לקרות לאורה וכ"ש לשארי דעות שמובא שם במ"א וב"ח להקל בזה וכ"ש בעניננו נראה דאין להחמיר בזה:

שג

סימן

* והוא שאינם תפורים וכו' - הנה העתיק בזה לשון המשנה בדף נ"ז ובדף ס"ד ע"ב ובטור איתא דאפילו קשורים שפיר דמי ומקורו מהא דאיתא בברייתא נ"ז ע"ב בטוטפת ובשרביטין הקבועין בה ומפרש דהיינו קשורין ועיין בפמ"ג:

* בין שהיא עשויה וכו' - עיין בב"י שהוכיח דהרי"ף סובר כן מדסתם בזה להתירא ולא הזכיר החילוק בדאניסכא וכן דעת הרמב"ם וע"כ פסק כן להלכה אף דהרא"ש והר"ן והטור כתבו בהדיא לאיסור בדאניסכא והנה בפיר"ח שלפנינו כתוב בהדיא ג"כ לאיסור ע"ש טעמו וכן בפירש"י ד"ה כלילא וגם המעיין בפירוש הרי"ף וברז"ה יראה דאין ראיה כלל ממנו שהוא סובר להתירא וכמו שהאריך בזה בכנה"ג ע"ש וע"כ יש להסתפק אם יש להקל בחרוזות בחוט נגד כל הני רבוותא הנ"ל שכתבו בהדיא לאיסור:

* לא תצא בכוליאר - עיין במ"ב במה שמסיק דהיכא שסוגרת מותר לכתחלה ולכאורה לפי דעת המ"א וט"ז בסק"ח שהסכימו לדעת התוספות דבמחט שאינה נקובה היכא שיש עליה שם תכשיט אף שמעמדת בו קישוריה אסור א"כ הי"נ יש איסור עכ"פ בכל גווני אבל מ"מ נראה שיש להקל בזה אף לשיטת התוספות דהתוספות בעצמן בב"ב קנ"ו ע"ב כתבו דהכא מותר לכתחלה ולא חיישינן דלמא שלפא ומחויא שלא

תגלה בשרה וע"כ דלגבי כוליאר עדיף טפי וכבר התעורר בזה הגאון בעל תו"ש ורק דהוא מצדד דהמחבר סתם בזה להחמיר אף בסוגרת ומשום דחזר בו ממה שכתב בב"י אבל לא נהירא והנכון יותר כמו שהעתקתי במ"ב וכמו שרשמתי בשה"צ בשם הפרישה ודי"מ בשם כמה ראשונים :

* שקשור בה בושם - ודוקא שיש בה בושם אפילו כל שהוא ואם אין בה בושם כלל חייבת על הקשר גופא ולא אמרינן דהוי תכשיט מפני שקלט הריח [גמרא] :

* ויוצאה באצעדה וכו' - עיין במ"א ס"ק י"ב שתלה דין זה בשיטת התוספות ורש"י שזכרו הפוסקים בס"ט ואאצעדה קאי המ"א כמו שכתבו האחרונים והנה לפ"ז סתם השו"ע בדעה הראשונה שיהא העיקר כשיטת התוספות ובאמת שם בב"י משמע דס"ל כפירש"י וכבר תמה ע"ז בתו"ש שם אמנם בלא"ה דברי המ"א אלו תמוהים מאד דהנה הוא תלה דין זה בשיטת התוספות שס"ל דבירית לאו תכשיט הוא וס"ל דה"ה אצעדה לדידהו ובאמת לא דמי כלל דבירית הוא בכלל טבעת הכלים שמשמש להבתי שוקיים ולכך לא מקרי תכשיט והוי טהור וה"ה שיוצא בה בשבת משא"כ אצעדה שמניח בזרוע דהוא טמא כדכתיב בקרא וע"כ דהוא תכשיט למה תצא בה בשבת וכבר נתעורר ע"ז הפמ"ג וגם דברי השו"ע הלא הוא מועתק מרמב"ם ושם משמע בהדיא דהוא תכשיט והאמת הברור הוא כמו שמסיק הפמ"ג דטעם ההיתר הוא כמו שמשמע ברמב"ם על אצעדה שמניחה בזרועה ושוקה שהתירס הוא מפני שהוא מתכשיטין שאין דרכה להראותו לבריות ונ"ל שמירי שהאצעדה מונחת על בשר זרועה ממש תחת הכתונת [וכן משמע קצת ממה שסיים והוא שתהא דבוקה וכו'] ולכך ס"ל להרמב"ם דלא חיישינן שתשלוף להראות דלא תתגלה זרועה שגם זה אינו מדרך צניעות וכמו בשוקה והי"א ס"ל דדוקא בשוקה אמרינן דלא שליף ומחוי ולא בזרועה ולפ"ז אין שייך כלל פלוגתת הסעיף זה להא דס"ט הנ"ל :

* ויש מי שאוסר בשל זרוע - הנה הרב המגיד כתב דכן מוכח מרש"י דלא הותר אלא בבירית שעל בתי שוקיים דלא שלפא ומחוי שלא יפלו הבתי שוקיים משא"כ בזרוע והנה לפי מה שכתבנו למעלה דהרמב"ם מיירי באצעדה שעל בשר זרוע ממש לענ"ד אפשר דגם רש"י מודה לסברת הרמב"ם אמנם אח"כ ראיתי בביאור הגר"א וחולק על הרה"מ לאידך גיסא שכתב דלפי סברת רש"י באצעדה שעל שוקה ג"כ אין מותר דלא מתירינן אלא בבירית שעל בתי שוקיים ומטעם הנ"ל משא"כ באצעדה שעל שוקה ממש אפשר דשלפא שלא בפני בני אדם ומחוי אח"כ לבריות זהו תוכן כונתו :

* כל שאסרו וכו' - ביאור טעמי חלוקי הדעות בקצרה דהנה ממתניתין מוכח דכל התכשיטין אסורין אפילו בחצר חוץ מכבול ופאה נכרית דמותרת בחצר כדי שלא תתגנה על בעלה ור' ענני בר ששון משמיה דר' ישמעאל בר' יוסי פליג וס"ל דכולם מותרים בחצר ככבול ופסק הרמב"ם

ועוד הרבה ראשונים כרב דס"ל כתנא דמתניתין אך בזה גופא יש חלוקי דעות דהרמב"ם וסייעתו ס"ל דדוקא בחצר שאינה מעורבת דדמיה לר"ה אבל בחצר מעורבת וכ"ש בבית לא אסרו כלל להתקשט וזהו דעה ראשונה הנזכר בשו"ע ודעת הרמב"ן וסייעתו דאפילו בחצר מעורבת אסור וה"ה בבית וזהו דעת הי"א הראשון ודעת התוספות דהלכה כר' ענני בר ששון דכל התכשיטין שרי בחצר אף שאינה מעורבת וזהו דעת הי"א השני ויתר ביאור דברי המחבר ביארתי במ"ב מס"ק ס"ב והלאה :

* והשתא דלית לן ר"ה גמור - הנה המחבר בסימן שמ"ה ס"ז סתם שם כדעה הראשונה דגם בזה"ז איכא ר"ה וע"כ דהכא משמיה די"א הוא דכתב כן וליה לא ס"ל והמ"א בסימן י"ג וסימן שמ"ה כתב בשם המחבר שפסק כן דבזה"ז ליכא ר"ה וליתא [תוספות שבת] ועיין במה שכתבנו שם בסימן שמ"ה בבה"ל. ויש לעיין לשיטה זו למה אין תוקעין שופר בר"ה בשבת בזמנינו כיון דליכא ר"ה ולא שייך שמא יעבירו ד"א :

* כי בזה שאין להן תועלת בו ישמעו לנו - משמע דאין סומכין על היתרים הללו כ"כ ורק שלא למחות להן משום דמוטב שיהיו שוגגין וכו' [אחרונים] :

* אבל אם הם צבועים אסור - עיין במג"א שכתב אע"ג דנזמים מותר כמ"ש ס"ח שאני חוטין דקל יותר ליטלם [תוספות] ולפי מש"כ שם בהג"ה י"ל דהכא מיירי בבתולה דוקא עכ"ל והנה לדברי זה המ"א רמז ג"כ הגר"א לעיל בס"ח בהג"ה לסייעתא לדברי האו"ז שם שאוסר באזנים מגולות והנה א"כ לפ"ז משמע דבנשואה יש להקל אפילו בחוטין ודעת התוספות דבחוטין שקל להסירם יש לאסור אפילו בנשואה ועיין בפמ"ג שנשאר בצ"ע אי נתפוס כהתוספות או כהמ"א. והנה דברי התוספות לכאורה מוקשים מאד אחרי דבתחלת דבריהם כתבו בעצמם אבל נזמי האוזן שרי כדפירש בקונטרס אלמא דגם הם מודים לסברת רש"י שכתב דמפני שאזניה מכוסות בקישורים טריחא מילתא למישלף ואחוי ומה זה דקמסיימי שאני חוטין דקל יותר ליטלם מה נ"מ בזה מזה נשמע דטעם נזמי האוזן דשרי מפני שמהודק וקשה להסירם וזהו דלא כפירש"י אבל באמת הנכון שלפניהם היה הגירסא ברש"י טעם לנזמי האוזן דמותר מפני שהוא מהודק וניחא דברי התוספות בפשיטות וכן איתא בהדיא בסמ"ג טעם לנזמי האוזן דמותר בשם רבינו שלמה [דידוע בכל מקום בסמ"ג שהוא על רש"י] משום דמהודקין היטב וכן ברבינו ירוחם נתיב י"ב חלק י"א איתא ג"כ טעם לנזמי האוזן דמותר מפני שיש טורח לשלפן וא"כ לפ"ז בחוטין צבועין דקל ליטלם מעל האוזן חיישינן דילמא שליף ומחוי ואין חילוק בין בתולות לנשואות וא"כ לפ"ז להשלשה רבוותא הנ"ל והם התוספות והסמ"ג ור"י אין להקל אפילו בנשואה לצאת בחוטין צבועים :

* משום צובע - עיין במ"ב שכתבנו דאינו אלא מדרבנן והוא מהמ"א ועיין בא"ר שהביא דיש מהראשונים שפסקו דהלכה כר"א דפוקסת [וה"ה גודלת וכוחלת כדאיתא בר"ן] חייבת חטאת ועוד כתב אח"כ דזה לעצמה אבל

לחברתה לכו"ע חייבת וציין ע"ז ש"ס פרק המצניע ודעתו דרשב"א שם שיטתו כרבנן ולענ"ד שגג בזה דשם אליבא דר"א קאמר כדמוכח שם בסוף דבריו וכן איתא בתוספתא בהדיא דהוא משמיה דר' אליעזר והטעם בזה כמו שפירש רש"י דלעצמה פטורה שאינה יכולה לבנות יפה ומה שהביא ראיה מריא"ז ג"כ לאו ראיה היא כלל דאפשר דריא"ז ס"ל כהראשונים דס"ל דהלכה כר"א אבל לרבנן בודאי דאף לחברתה פטורה וזה טעם הרמב"ם שפסק כרבנן וסתם בסתמא דבאלו הדברים גודלת ופוקסת וכן בכוחלת יש בזה איסור ולא חילק דלאחרים חייב חטאת ג"כ:

* לחוף ולפספס ביד - איתא בש"ס דפוקסת אסור משום שבות דדמי לבנין כמו גודלת ופרש"י בשם רבותיו דהיינו שמתקנת שערה במסרק או בידיה וכתב הריב"ש שאין כונת רש"י בזה בסריקה דזה אסור משום גוזז ועוד שלא אמרו סורקת במסרק אלא הוא תקון אחר נעשה במסרק ואפשר שהוא התקון שעושין הנערות שאחר שראשן היה סרוק יפה ואין בו חשש של השרת נימין רוחצין המסרק בשמן טרוף במים ומעבירין המסרק על ראשן להדביק השערות זו בזו ולהשכיבן על הראש וזה דומה לבנין עכ"ל משמע דבלא"ה שרי לעשות זה התקון אחר שכבר היה הראש סרוק יפה ואינו עושה רק להשכיב השער [כ"ז ממ"א ועיין בסקכ"ב במ"א שכתב בעצמו לדעת הריב"ש דאפילו לתקן מעט השער במסרק ג"כ אסור אך י"ל דשם מיירי שלא היה הראש עדיין סרוק יפה וע"כ אף בתקון מעט תולש שער במסרק]:

שד

סימן

* וכן מת ביו"ט ראשון וכו' אסור לומר לעבד ישראל - עיין בסימן תקכ"ו בב"י שדעת הרמב"ן שם לצדד להתיר בעבד שלא מל וטבל ושיטה זו דשו"ע אתיא כדעת בה"ג שם [תו"ש ע"ש שרצה להעמיס זה בכונת השו"ע במה שסיים ויש חולקין]:

* ויש חולקים ומתירים בזה - עיין במ"ב דלא אסרה התורה בלא קבל עליו השבע מצות אלא לרבו ולא לאחר ונראה דזה דוקא אם דמי המלאכה לוקח לעצמו אבל אם יתנם לרבו נחשב זה כמלאכת רבו ואסור וצ"ע:

* וי"א שכל וכו' - עיין במ"ב דלמעשה יש להחמיר כסברא הראשונה כ"כ בא"ר ומ"מ לענין ישראל אחר אפשר דיש לדון זה לס"ס אחד דשמא הלכה כ"א הזה שהוא דעת הרמב"ם והרמב"ן והרה"מ וגם דשמא הלכה כהיש חולקין למעלה שדעתם [כפי מה שביאר העו"ש והגר"א והנהר שלום] דלישראל אחר בודאי מותר אך אין הס"ס הזה מתהפך:

* א"י גמור וכו' - כתב המ"א אם קבל עליו מצות הנהוגות בעבד והוא שכיר נ"ל דאין רבו מצווה על שביתתו כשעושה לעצמו [פ"י דאם עושה לישראל

אחר בודאי אסור מן התורה דלא גרע מגר תושב בעלמא] דלא הזהירה התורה אלא על עבד הקנוי קנין עולם אבל העבד אסור לעשות מלאכה אפילו לעצמו דהא קבל עליו מצות הנהוגות באשה עכ"ל וצע"ג כיון שאין קנוי לו הלא בודאי אין גירות לחצאין ומאי מהני קבלתו למצות הנהוגות בעבד הלא קי"ל בבכורות בפרק עד כמה [דף ל'] א"י שבא לקבל עליו ד"ת חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו [ודע דמה דאיתא שם ר"י בר"י אומר אפילו דקדוק אחד מד"ס היינו מה שדקדקו בביאור התורה וכעין דאיתא בסנהדרין פ"ח חמשה טוטפות להוסיף על דברי סופרים חייב וכן משמע ברמב"ם פ"ד מהלכות איסורי ביאה שהעתיק כר"י בר"י דס"ל דלא לאפלוגי אתא אלא לבאר והשמיט בהלכותיו תיבת מד"ס] ודוקא בעבד שגופו קנוי ויש עליו שם עבד גילתה לנו התורה דבאיש כזה די אם יקיים רק מצות הנהוגות באשה משא"כ באדם דעלמא אין לנו בתורה רק או גר תושב או ישראל גמור וזה שלא רצה לקבל עליו כל התורה מסתברא דאין מדרגתו אלא כגר תושב בעלמא ומנא ליה להמ"א שיהיה עדיף מגר תושב דהוא אסור לשבות בשבת וזה יהיה מהני קבלתו שיהיה מחויב לעצמו להזהר במצות שבת כישראל וא"כ לפ"ז ימצא איש שיוצא מכלל גר תושב בהרבה מצות יותר כפי קבלתו ולכלל ישראל לא בא וגם בכלל עבד אינו ומנ"ל זה ועיין ביו"ד סימן קכ"ד בביאור הגר"א סק"ה דאין מלין אותו עד שיקבל עליו כל המצות וא"כ באיש כזה איך מלו אותו קודם שקיבל עליו כל המצות כיון דאינו עבד רק שכיר בעלמא ובלא מילה וטבילה קי"ל דאיננו בכלל ישראל כלל ומנ"ל שיהיה מחויב לקיים המצות מחמת קבלתו ועיין ביבמות מ"ז דאבותינו לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה וכו' ולא די במה שקבלו על עצמן מתחלה לקיים כל התורה שענו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. אחר כתבי כ"ז התבוננתי שאפשר לקיים דבריו דס"ל להמ"א ג"כ דאינו בר ישראל כלל ובכלל גר תושב הוא והכל כאשר כתבנו אלא דס"ל דגר תושב גופא אם רצה לקבל עליו בעת תחלת גירותו עוד מצות מלבד השבע ג"כ חלה קבלתו שמחוייב אח"כ לקיים אלא דמה דנקטו שבע רבותא אשמועינן דאף ששבע מצות מחוייב לקיים כל בן נח ומאי רבותייהו אפ"ה חלה הקבלה ובכלל גר תושב הוא לענין שמצווין להחיותו וכ"ש אם קבל עליו יתר מצות בודאי מהני ולא תקשה ע"ז דאיך ישמור שבת והלא גר תושב ג"כ אסור לשמור שבת כדמוכח ביבמות מ"ח ע"ב בתוד"ה זה גר וכו' דזהו בסתם גר תושב שלא קבל עליו רק שבע מצות כנהוג וא"כ הוא לענין שאר מצות כא"י גמור משא"כ כשקבל עליו עוד מצות בתחלת גירותו ובכללם היה ג"כ שבת בודאי יכול לקיימם ומחוייב לקיימם ומה דאיתא בבכורות דא"י שרצה לקבל כל התורה חוץ מד"א אין מקבלין אותו היינו לענין לעשותו ישראל גמור אבל לא לענין גר תושב. וקצת סמך מצאתי לדברי המ"א ממה דאיתא בע"ג דף ס"ד ע"ב איזהו גר תושב דחכמים אומרים כל שקיבל עליו שבע מצות בני נח ואחרים אומרים כל שקיבל עליו כל המצות חוץ מאיסור נבילות אלמא דלאחרים בודאי חלה קבלתו על כל המצות [נומ"מ איננו בכלל ישראל כיון ששייר דבר אחד וכמו שכתבנו למעלה] וה"ה דלחכמים אם קיבל חלה הקבלה דכל דאיכא למעט בפלוגתא טפי עדיף זהו הנלע"ד בישוב דבריו:

* ולהסיר מרדעת בשבת וכו' ובין מן הסוס - המחבר סתם בזה כדעת הסמ"ג ועיין בביאור הגר"א שכתב דדעת רש"י דמן הסוס [וכן ה"ה מכל הבהמות] מותר להסיר המרדעת וכן האוכף דדוקא מן החמור דאית ליה קרירות ביותר ויצטנן ממילא אפילו אם לא נסיר מעליו משא"כ בשארי בהמות ותלוי כ"ז בפירוש הסוגיא שם וכתב הגר"א דפשטא דשמעתין משמע כדברי רש"י:

* ואוכף אסור וכו' בין לחמור בין לסוס - ודעת הא"ר להורות כהטור דנתינת אוכף על החמור מותר כמו מרדעת אבל מהגר"א משמע שמסכים עם השו"ע:

* ופוקק זוג וכו' אבל לא תצא בו - עיין במ"א שהביא ראיה דמה שאסרו בבהמה משום משוי בכרמלית שרי מדאמרין בגמרא דכל שבחבירו אסור בבהמה מותר לכתחלה ועיין בתו"ש שהקשה ע"ז דהתם משום פסידא דכיס התיירו דהלא אמרו דאם יש א"י יתננו לו דוקא ולא על הבהמה וכן הקשה ג"כ בספר נהר שלום ועיין במחה"ש שיישב בדוחק וגם בלא"ה ראיה זו קלושה מאד דבאמת בכל ענין דאורייתא מצינו דגזרו בכרמלית משום דמיחלף בר"ה גמור וגם שביתת בהמתו הלא דאורייתא היא משא"כ בדבר שאין המלאכה נחשבת כלל למלאכה כגון שהיא בלא עקירה והנחה ורק שחז"ל אסרו זה לגבי אדם בבהמה לא גזרו זה ולדעת המרדכי ה"ה לענין חי נושא א"ע כיון דאינה נחשבת משוי כלל לא גזרו בבהמה וגם אם נימא דלהמרדכי ה"ה לענין כרמלית ג"כ יש לעיין בזה דבהסמ"ג מוכח בהדיא במה שכתב לענין זוג דמה שאסור בבהמה משום משוי שייך אף בכרמלית [אח"כ מצאתי שגם התו"ש הביא זה] אח"כ מצאתי בספר שלחן עצי שטים שפוסק בהדיא לאיסור בכרמלית וכמו שמצדד בספר תו"ש וגם דעת הגר"ז לאיסור בכרמלית. היוצא מדברינו דאפילו בכרמלית גמור יש הרבה אחרונים שמחמירין וכ"ש דבר"ה יש ליזהר בזה מאד אפילו בר"ה שלנו שאין ששים רבוא בוקעים בו ואין להקל אפילו בשעת הדחק דהרי הרבה גדולי ראשונים ס"ל דגם באין ששים רבוא שייך ר"ה דלא בעינן שיהא דומה לדגלי מדבר וכדאיתא לקמן בסימן שמ"ה וא"כ לדידהו הו"ל איסור דאורייתא של שביתת בהמתו אף בר"ה שלנו:

* ומטעם זה וכו' מכניס ראשו וכו' - כ"ז איתא ברמב"ם פכ"א וכן בטור והנה לפי מה שפוסק המחבר לקמן בסימן שי"א ס"ח כהרא"ש דטלטול בגופו שרי בכל גווני א"כ אפילו בלא סברת צער בעלי חיים היה לנו להתיר להכניס ראשו תחתיהן אם לא שנאמר דהרמב"ם יסבור דטלטול בגופו שמיה טלטול אבל זהו דוחק דא"כ למה סתם שם המחבר לדינא כהרא"ש בזה אחרי דהרמב"ם והר"ן פליגי עליה ועוד הלא הטור גופא פוסק שם דטלטול בגופו מותר וע"כ נ"ל דהטור והמחבר קיצרו בהעתקת כל דברי הרמב"ם בסימן זה וסמכו על מה שהעתיקו סוף דבריו כבר בסימן רס"ו ס"ט ע"ש והמעין ברמב"ם שממנו נובעים אלו הדברים

יראה שיש ליישב כ"ז בפשיטות שנקט לשון זה משום מה דמסיים שם בסוף דבריו בהלכה יו"ד דאפילו אם השקים גדולים ומלאים כלי זכוכית שאי אפשר להניחן שיפלו דישתברו אפ"ה לא יניחן שם על הבהמה ופורק אותם בנחת משום צער ב"ח וע"ז כלל בתחלה בדין טי"ת דבכל גווני צריך לפרוק מעל הבהמה היינו אפילו פריקה ממש משום צער ב"ח ואח"כ התחיל לבאר בדין יו"ד שיש כמה פרטים בזה דהיכא דאפשר לסלקם שלא ע"י טלטול ממש אסור לטלטלם בידים :

* מכניס ראשו וכו' - וזה מותר אפילו להרי"ן דס"ל בעלמא דשייך איסור טלטול אפילו ע"י גופו וכמש"כ הב"י בסוף סימן שי"א הכא מותר משום צער בעלי חיים [מ"א] :

* גם שמא יחתוך זמורה - בתוספות רפ"ד דעירובין לא כתבו גם דחד טעמא הוא כמ"ש בפ"ה דיו"ט וצ"ל דה"ק דאף להאומרים דאין כאן שמא יחתוך זמורה כיון שהא"י מנהיגו אסור משום שמשתמש דלא פלוג ועוד דזה שמא יחתוך ג"כ שייך כאן :

* בדבר מועט - היינו אפילו בתפוח וכיו"ב ואפילו אינו שוה פרוטה :

* ואע"פ שהא"י משתמש וכו' - הנה לפי מה שביארו האחרונים דברי השו"ע הטעם דמירתת ע"כ מה שכתב השו"ע שהא"י משתמש בה היינו שאין לו לחוש שמא ישתמש בה דכיון דשלא מדעת ישראל הוא ואינו מקבל שכר ממנו מירתת ובודאי לא ישתמש בה וכן מה שכתב לבסוף דאם רואה הוא לאו דוקא דה"ה כשנודע לו אבל לפי מה שכתב הטעם בביאור הגר"א ע"ש משמע דאף אם יודע שעושה בו מלאכה אין לו לחוש לזה ומה שאסור ברואה הוא מפני דמיחזי כאלו ברצונו הוא עושה ועל דעתו וכנ"ל בסימן רנ"ב ס"ב והנה סעיף זה מדוייק היטב לדבריו אבל צ"ע א"כ נסתר בזה ההיא דסימן רמ"ו ס"ג שאסרו במשכיר ומשאיל אפילו אם מתנה שתנוח בשבת ואולי הטעם משום דלא פלוג בשכירות וכעין זה כתב בא"ר :

שו סימן

* שמעיין נכסיו וכו' או לילך וכו' - היינו אפילו תוך התחום כן הסכימו כל האחרונים. והנה במ"ב העתקתי דדוקא היכא דמנכרא מילתא והוא מהמ"א ושאר אחרונים שהסכימו כולם כן ודלא כח"א שהחמיר בזה בכל גווני. והנה ראיתי בנשמת אדם שם שהאריך בזה וכתב דדין זה של מ"א תליא בפלוגתא דזהו רק להרמב"ן והרשב"א והריטב"א אבל הרמב"ם והסמ"ג משמע דלא ס"ל כן אלא דלילך ולעיין בנכסיו הוא עשיית חפציו ממש ואסור בכל גווני ומה שהקשה שם בעירובין [ל"ה ע"ב] מברייתא דלא יהלך אדם בסוף שדהו וכו' לא הקשה אלא מסיפא שם וע"ז תירץ התם מוכחא מילתא אבל הא דלילך ולעיין בשדהו לא בעינן

שיהא מינכר מילתא דוקא דבכל גוויי אסור ובאמת אפילו אם לו יהי כדבריו בדעת הרמב"ם והסמ"ג הלא הוא מילתא דרבנן ונוכל לסמוך להקל על כל הני רבוותא הנ"ל דמקילין בהדיא וגם הר"ן בפרק שואל ד"ה לא יטייל כתב בהדיא ג"כ כמותם וגם ברש"י בעירובין ל"ט ד"ה מוכחא מילתא מוכח בהדיא דס"ל כפשטות הסוגיא דקושית הגמרא שם הוה קאי על שניהם ועל שניהם תירץ התם מוכחא מילתא הרי דגם בהולך בסוף שדהו לידע מה היא צריכה לא אסרינן אלא משום דמוכחא מילתא ודלא כנ"א. [נמה שכתב דמהטושי"ע משמע ג"כ דמחמירין בכל גוויי לא ידעתי ראייתו דהלא דין זה נובע מהא דאיתא בגמרא לא יהלך אדם בסוף שדהו לידע מה היא צריכה ומשמע שם ברש"י ד"ה מוכח דכשעומד ומסתכל על ענין שדהו הוא בכלל מוכחא מילתא ומינה דהא שסתם הטושי"ע לאסור לעיין בנכסיו הוא ג"כ באופן כיו"ב דמסתמא מינכר מלתא וכסתימת לשון הגמרא התם מוכחא מלתא אבל אם באמת אין ניכר כלל מותר] וגם המעיין בהרמב"ם והסמ"ג שם גופא אין הוכחה דפליגי אכל הני רבוותא הנ"ל דמקילין בהדיא ולמה לן לעשות פלוגתא ביניהם וע"כ סתמתי כדעת כל האחרונים שהעתיקו כדברי המ"א :

* וכן אין מחשיכין וכו' - גמרא ק"נ ועיין לקמן בסימן ש"ז ס"ט במ"א סק"יג דכאן אסור אפילו היכא דלא מינכר מילתא שהוא בשביל זה והטעם ע"ש והרבה אחרונים כתבו דטעם האיסור הוא משום דהחשיכה גופא מסתמא מורה שהוא חושב לעשות דבר שהוא אסור בשבת :

* וה"ה דאסור לטייל - אפילו הם עומדים בתוך התחום דדין זה הוציא המרדכי מהא דאסור לעיין נכסיו בריש הסעיף :

* להביא בהמתו - היינו שלא תאבד וכדומה אבל אם הוא מביאה כדי לעשות בה מלאכה או ליסע בה בודאי אסור ואפילו היא עומדת תוך התחום וכדלקמיה בהג"ה :

* מחשיכין על התחום וכו' להביא לו - ולהביא בשבת אסור אפילו ע"י א"י [אחרונים] ועיין לקמן ס"ט מה שנכתוב שם :

* לשמור הזרעים - עיין בב"מ נ"ח ע"א דדוקא בשקנו מידו הא לאו הכי אין דין שמירה במחובר לקרקע ואפילו אם היה שכיר שבוע או חודש אינו חייב במחובר לקרקע כשנגנב :

* נותן לו וכו' - עיין מ"ב שכתב דיכול לנכות לו משכרו אם לא שמר בשבת כנ"ל פשוט ואף דבח"א כלל סי' דין ח' משמע דכשינכה לו אם לא ישמור בשבת תו לא מיחשב בהבלעה לא נהירא כלל וראייתו שהביא מכתובות ס"ד ע"ב תוד"ה מחזי אינה ראייה כלל דהתם הלא יכול לחזור מקטטתו באמצע וע"כ בודאי תקנו שיתחשב לכל יום ויום בפ"ע משא"כ בעניננו שהשכירו לחודש שלם וכי משום שינכה לו כשלא ישמור איזה יום יתחשב כשכיר יום ובודאי כן הוא הדין דמי שהוא שכיר חודש או שבוע אם יחסר איזה יום מהפעולה יכול לנכות לו דהא קבל עליו לשמור חודש או שבוע שלם ואעפ"כ מקרי השכר שבת שלו בהבלעה כנ"ל ברור :

* והתנה לשלם לו וכו' - עיין במ"ב דהיינו שהתנה עם הפועל שישלם לו לפי חשבון הימים שהלשון הזה מורה שיהיה יכול לסלקו באמצע וכו' כן מוכח בד"מ להמעין שם וראיתי בא"ר שכתב דלו נראה דאין יכול לסלקו באמצע השבוע כיון ששכרו לחודש ולא אמר לו אלא לשלם לו בכל יום כו"כ ולא בסוף עכ"ל והנה מזה נראה שחשב שכונת הרמ"א הוא דממה שהבטיח לו לשלם בסוף כל יום ולא בסוף שבוע או חודש כשאר שכירות שאינה משתלמת אלא בסופה מוכח שיכול לסלקו בכל יום ויום וע"כ שכיר יום הוא וע"ז שפיר פליג הא"ר דלמה לן לומר שיוכל לסלקו באמצע וחזר ממה שהשכירו בתחלה לחודש טוב יותר לומר שלא חזר כלל ורק שהתחייב עצמו לשלם לו בסוף כל יום להפועל וכשאר חיובים שהאדם יוכל להמשיך על עצמו וכענין שאמרו מתנה ש"ח להיות כשואל אבל באמת נראה לי פשוט דבאופן זה גם הרמ"א מודה להא"ר וכונת הרמ"א הוא כמו שכתב בד"מ וכמו שהעתקנו במ"ב :

* מקרי שכיר יום - וכ"כ בבד"ה בשם שב"ל וכתב עליו ואין נראה כן מדברי הפוסקים ואפשר דלא ראה דברי הר"ן שכתב הטעם שאם יסלקו באמצע השבוע א"צ לשלם לו בעד השבוע כולו אלא בעד הימים שעברו ולכן מקרי שכיר יום והוי שכר שבת עכ"ל המג"א ומשמע מדבריו דדין זה שבשב"ל הוא הוא דברי הר"ן ומה שהשיג עליו הב"י משום דלא ראה דברי הר"ן ולענ"ד אין צריך כלל לומר כן על מרן הב"י דבאמת דין שבשב"ל דין אחר הוא דז"ל בבד"ה כתבו בשבולי הלקט שאם יאמר כך וכך תתן לי בחודש שיבוא כך ליום הוי נמי כשכר שבת ואין נראה כן מדברי הפוסקים שכתבתי בסמוך עכ"ל היינו דהשב"ל סובר דמה שסיים שיבוא כך ליום הוי חזרה ממה שאמר מתחלה ששכרו לחודש והב"י סובר דמה שסיים שיבוא כך ליום חשבון בעלמא הוא דקמחשב הפועל כמה ירויח לכל יום וס"ל להב"י דזה דמי למי שאומר תן לי שכרי של עשרה ימים דאף שבוזר מרמז על שכר יום השבת ג"כ אפ"ה כיון דלא תבעו בהדיא השכר של כל יום ויום בפ"ע שרי ה"נ בעניננו דבודאי לבסוף כשיתבענו יתבע ממנו עבור כל החודש או השבוע מה איכפת לן דחשב באמצע כמה מגיע לו עבור כל יום ויום וזהו שסיים הב"י וכתב ואין נראה כן מדברי הפוסקים שכתבתי בסמוך אבל דין של ד"מ שהוכיח מהר"ן דין אחר הוא דז"ל כתב הר"ן ס"פ אע"פ אם שכרו לחודש אם התנה עמו שישלם לו לפי חשבון הימים מקרי שכיר יום והוי שכר שבת שהרי יוכל לחזור באמצע החודש ולכן לא מקרי שכר חודש עכ"ל ולשון זה קאי אשוכר שהוא התנה עם הפועל שישלם לו לפי חשבון הימים ומורה זה שיוכל לסלקו [אבל הפועל א"צ להתנות דבלא"ה הפועל יכול לחזור אפילו בחצי היום כמ"ש הפוסקים] וס"ל דכיון שיוכל הבעה"ב לסלקו באמצע א"כ הוא לו רק כשכיר יום וגם הב"י אפשר דאין חולק ע"ז אך מ"מ עיקר דינו של ד"מ שהביא לסברתו ראיה מהר"ן אינו מוכרח דהתם י"ל שהתקנה היתה לכתחלה לכל יום ויום בפ"ע וכמו שכתב בספר מאמר מרדכי עיי"ש ועיין בתו"ש :

* וללמדו ספר או אומנות - דע דתנאים איפלגו בזה הענין בגמרא דיש סוברין דצריך האב ללמד לבנו תורה וגם ללמדו אומנות [וה"ה אם מלמדו שידע

לסחור כ"כ בשה"ג] והתנא ר' נהוראי אמר מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד לבני אלא תורה בלבד שכל אומניות שבעולם עומדות לו לאדם בעת ילדותו ולעת זקנתו מת מוטל ברעב אבל תורה עומדת לו לאדם בילדותו ובעת זקנתו כשהוא חלש שנאמר וכו' ומ"מ גם זה שמלמד לבנו אומנות צריך לכו"ע ללמדו מתחלה וגם בעת שהוא עוסק במלאכתו תורה ויראת שמים דאלי"ה ימצא במלאכתו גופא כמה ענינים מאיסור גזל וגם עוד תקלות רבות ופרצת הדת לגמרי ח"ו ובפרט בימינו שהכל מתפזרין במקומות הרבה אשר אין עם ישראל שומרי דת התורה מצויין שם אם לא יהיה קבוע בנפשו מנעוריו ידיעת התורה ושמירת המצוות עלול ח"ו שיחלל שבת במלאכות גמורות שיש בהן חיוב סקילה. ואפילו בלמוד התורה שידוע שהיא מגני [מן היסורים] ומצלי מן החטא אמרו כל תורה שאין עמה מלאכה [וה"ה איזה עסק ג"כ הוא בכלל מלאכה וכנ"ל בשם שה"ג] סופה בטלה וגוררת עון כ"ש בלמוד המלאכה בלא תורה בודאי גוררת עונות הרבה וגם פרצת הדת בכללו ח"ו:

* ודוקא לדבר אם רוצה להשתכר וכו' - הנה מזה הלשון משמע דלשכרו סתמא אף בלי הזכרת סכום אסור ומסוף הדבור משמע להיפך דדוקא בהזכרת סכום אסור ועיין בביאור הגר"א שצ"י ע"ז כנ"ל בס"ג בהג"ה וכן בב"י תלי זה בהנ"ל משמע לכאורה ג"כ דדוקא בהזכרת סכום אסור וצ"ע:

* מותר למדוד וכו' - עיין במ"א מה שכתב לענין אם אחד נשבע לחבירו לשלם ביום פלוני ואירע בשבת והעתקתיו לקמן בסימן ש"ז סי"א ע"ש:

* בכתב שלהם - עיין במ"ב ומפני שדין זה הוא נ"מ לכמה דברים אמרתי לבאר דבר זה. הנה הרמ"א העתיק בשם או"ז דכתיבה אחרת חוץ מכתב אשורי הוא רק מדרבנן ועיינתי שם באו"ז בהלכות שבת וראיתי שכתב שם דלא מקרי כתב מדאורייתא כ"א כתב אשורי וכתב יוני ועיקר יסודו בנה ע"פ הירושלמי לפי ביאורו וכאשר נביא לקמן ואף שבעניננו מסתעף מזה הסברא חומרא דלא מקילינן אפילו ע"י אי"י כ"א בכתבא דידהו ומטעם זה העתיק הרמ"א את דבריו כדי לחוש לשיטתו מ"מ כדי שלא להוציא מזה תקלה לכמה ענינים אני מוכרח להרחיב הדברים בזה ולבאר שכל הפוסקים חולקים ע"ז. הנה בשבת ק"ג איתא במשנה דהכותב בכל לשון חייב וזה מורה בהדיא דהכונה בכל לשון ממש דאי כונת המשנה רק לרבות כתב יוני לא הי"ל לומר בכל לשון [ואף שאין צריך ראייה לזה מ"מ כדי לברר הדבר לא אמנע מזה הנה במגילה ח' ע"ב איתא במשנה אין בין ספרים לתפלין ומזוזות אלא שהספרים נכתבין בכל לשון ותו"מ אין נכתבין אלא אשורית רשב"א אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יונית] וראיתי באור זרוע שהביא שם ראייה לסברתו מהא דאיתא בירושלמי שם מהו בכל לשון אפילו אלף אלפא [ובאור זרוע שם הגירסא עוד ביתא ביטא וט"ס הוא וצ"ל בית ביתא וכן איתא במשנה בשקלים פ"ג דבלשון יונית הוא אלפא ביתא גמלא] ומדנקט הירושלמי אפילו אלף אלפא ביתא משמע דוקא כשכתבו בכתב שלנו או בכתב יונית אבל בכתב אחר לא חשיבא מלאכה ובאמת פירושו בירושלמי תמוה מאד אחד דהא תנן במשנה בכל לשון ואיך יפרש לנו הירושלמי דהכונה או אשורית או יונית

ועוד לפי פירושו מהו אפילו אלף דקאמר הירושלמי הי"ל לומר אלפ"א בית"א גמל"א ועוד דלפי פירושו הירושלמי סותר את עצמו תוך כדי דיבור דהא איתא שם במשנה הכותב שתי אותיות בין משם אחד בין משתי שמות בין משתי סימניות בכל לשון חייב א"ר יוסי לא חייבו שתי אותיות אלא משום רושם וכו' וקאמר ע"ז בירושלמי שם מאן תנא סימניות ר' יוסי היא [כך הירושלמי ס"ל דסימניות הוא מלשון סימן ור"ל שני סימנים בעלמא המורים על איזה ענין וכמו שפירש רב האי גאון הובא במגיד משנה ע"ש בקרבן עדה וע"ז קאמר דר' יוסי היא דס"ל דחייב כותב הוא משום רושם ואפילו על שתי שריטות בעלמא חייב] ואח"כ קאמר מהו בכל לשון אפילו אל"ף אלפ"א ואם הפירוש כדבריו א"כ המשנה סותרת את עצמו דרישא משתי סימניות דר"י ומה שאמר בכל לשון והכונה על אשורית ויונית לאו ר' יוסי היא דלר' יוסי ודאי חייב בכל לשון דלא גרע מרושם בעלמא דמחייב ר' יוסי וגם דדברי הירושלמי דבתר זה מברר את דברי ר' יוסי ע"ש ואיך נאמר דבתחלה מיירי לר' יוסי ובסוף לר' יוסי ובאמצע מפסיק הירושלמי וקאמר שלא אליבא דר' יוסי ובפרט דהמשנה סותרת א"ע וכמו שכתבנו ועוד דלמה ישתנה עניני שבת מגיטין ושאר שטרות דאיתא בהדיא בגיטין י"ט דהוא בכל לשון ונפסק כן בא"ע סי' קכ"ו וגם שם כתיב וכתב לה אלמא דדרך כתיבה היא וע"כ דיש פירוש אחר בדברי הירושלמי ונ"ל דכונת הירושלמי הוא דמתחלה קאמר משני סימניות מני ר' יוסי היא ואח"כ קאמר מהו בכל לשון ר"ל מהו הרבותא כיון דאפילו רושם בעלמא חייב ולא גרע איזה לשון שהוא מרושם בעלמא לכך קאמר אפילו אל"ף אלפ"א ר"ל דמתחלה היה כתוב אל"ף ב"ית והוסיף אות א' בכל תיבה ונעשה אלפא ביתא והו"א דזה גרע דלא אהני בהוספתו כלום וקמ"ל דחייב דכתיבה הוא בכל לשון ולפי הלשון יוני אל"ף לאו תיבה כלל עדיין עד שהשלימו בזה האות האחרון וכן בב"ית השלים עוד אות א' ונעשה ביתא ואף דבעינן שיהא שתי האותיות נהגין ונקרין זה עם זה ס"ל להירושלמי דגם זה הוא בכלל אחרי ששתי התיבות סמוכות ולפי הירושלמי משמע דאיירי המשנה דגוף הכתב היה אשורי אלא שהלשון הוא יוני והרבותא הוא כנ"ל אבל באמת פשיטא דאפילו אם היה גוף הכתב נמי של יוני או של כל לשון ג"כ חייב וכמו דקי"ל לענין גיטין בא"ע בסימן קכ"ו דבכל כתב ובכל לשון כשר ואף דהתם כתיב בקרא וכתב [הג"ה עוד נוכל לומר דכונת הירושלמי הוא לרמז על מה שכתב רבינו ירוחם בנתיב י"ב חלק י"ד דאם כתוב אות אחד מלשון זה ואות אחד מלשון אחר חייב ולא הביא לזה שום מקור ואפשר שהוא מפרש הירושלמי דקאמר אפילו אל"ף אלפ"א כפשטיה דהיינו אות אחד כתב התמונה בכתב שלנו ואות אחד כתב התמונה בכתב יוני וה"ה בלשון אחר וראיתי עוד פירוש על הירושלמי בגליון הש"ס ולא נהירא דא"כ הי"ל לומר אפילו אל"ף ועוד דמשמע בגמרא שלנו דגלטורי בעלמא איננו בכלל לשון] היוצא מדברינו דעל כל כתב של כל אומה חייב מן התורה ולך נא ראה שכל הראשונים ס"ל כן דהרמב"ם פ"א מהלכות שבת כתב בהדיא דהכותב בכל כתב ובכל לשון חייב וכן מוכח מפירש"י במתניתין דעל כל כתב ולשון חייב וכן האלפס והרא"ש והרוקח העתיקו המשנה דבכל לשון חייב כצורתה ולא הגיהו עליה כלום מדברי הירושלמי ולפי פירוש האו"ז היה להם להביאו להורות דדוקא יוני ולא כתב אחר [ולבד זה מוכח כן בהדיא מדברי הרא"ש בפרק החובל דעל כתב שלהם יש ג"כ איסור דאורייתא אלא דמשום ישוב א"י התירו לומר לא"י] וכן פירש הר"ן בהדיא במתניתין דעל כל כתב של שבעים לשון חייב וכן כתב במאירי ג"כ כלשון

הזה של הר"ן וכן מוכח מרבינו ירוחם בנתיב י"ב חלק י"ד וכן מוכח מתוספות גיטין ח' ע"ב בענין דלוקח בית מא"י דכתב שלהם הוא ג"כ איסור דאורייתא אלא דמשום ישוב א"י התירו בזה אמירה לא"י [נראה זו הביא ג"כ המ"א בסימן ש"מ] וכן מוכח ברשב"א בב"ק פ' החובל וברמב"ן ובריטב"א פרק ר"א דמילה כדעת התוספות הנ"ל וכן מבעל העיטור מוכח כדברינו דהוא הביא מהאי סוגיא דכותבין עליו אונו דמלאכה דאורייתא מותר ע"י א"י במקום מצוה וכן מוכח עוד מכמה פוסקים שהעתיקו המשנה הנ"ל כצורתה וכן המ"א בסימן ש"מ תמה על דברי הרמ"א כאן ע"ש במה שמאריך ומתמיה על דברי הגה"מ שכתב כעין זה. ונבאר עוד בתוספת נופך דאין לפטור בכתיבת שאר לשונות מטעם דאפילו בלשה"ק יש פוסקים שסוברין דאם חסר הזיונין דשעטנ"ז ג"ץ פטור ומכ"ש בשאר לשונות דאין להם שום תמונת אשורי חדא דאנן פסקינן לעיל בסימן ל"ו דאין הזיונין מעכב וממילא חייב בשבת בכל גווני ואפילו הפוסקים שסוברין דבכתיבה אשורית אם חסר הזיון פסול וממילא פטור לענין שבת היינו דוקא בכתיבת סת"ם שם ס"ל דלא מקרי כתב בלא זיון שעטנ"ז ג"ץ אבל גבי גיטין הלא נפסק בא"ע דכותבין כתיבה אשורית בלא זיון וע"כ כמו שמחלק בספר התרומה דבכתיבת סת"ם שאני ואפילו לדעת הריב"א דסובר דגם גבי גיטין בעינן שיהיו האותיות מזוינין הלא גם הוא מודה דבלשון אחר ג"כ כשר ולא שייך שם לומר דחסר זיון כיון דדרך הכתב זה הכי הוא וכדאיתא במשנה [גיטין פ"ז] גט שכתבו עברית ועדיו יונית וכו' וכמו שכתב כל זה במרדכי בהלכות קטנות ע"ש. היוצא מדברינו דכל הראשונים אזלי בחדא שיטתא כפשטא דמתניתין הנ"ל דעל כל כתב וכל לשון חייב ודברי האו"י והגה"מ פ"א מהלכות תפלין שהביאו בשם רבינו יואל דעת יחידאה היא ונדחית מכל הני רבוותא הנ"ל ועיין לקמן בסימן ש"מ בפמ"ג שמיישב קצת שיטת רבינו יואל המובא בהגה"מ מקושית המ"א דבכל לשון חייב ודחק הפמ"ג דהוא יפרש המשנה דבכל לשון היינו רק לענין הלשון לבד אבל גוף הכתב אפשר דבעינן דוקא אשורית ע"ש ולא ראה דברי רבינו יואל בעל שיטה זו המובא באו"י דמפרש שם בהדיא בכונה בכל לשון לענין גוף האותיות ומרבה בזה רק יוני ועוד דמ"ש מגיטין דכתיב בה וכתב ומוכח בגיטין י"ט וכן נפסק בשו"ע אבן העזר קכ"ו דנכתבת בכל כתב וה"נ לענין שבת וכנ"ל בשם כל הראשונים אח"כ מצאתי בנו"ב מ"ת סימן ל"ג שגם הוא כתב כדברינו שכל כתב הוא מן התורה וסיים שעכ"פ האור זרוע הוא יחיד בדבר ולא מצינו לו חבר:

שז

סימן

* אסור לשכור פועלים ולא לומר וכו' - היינו אפילו אם לא יקצוב להם סכום השכירות ויגמור עמהם המקח אלא שידבר הא"י עמהם מענין הפעולה ושאלם רוצים להשתכר עצמם ג"ז אסור [תשובת חו"י סימן מ"ט ע"ש שהביא ראה לזה מסימן ש"ו ס"ו דגם זה לא הותר אלא בחפצי שמים ע"ש]:

* ואפילו לומר וכו' לעשותו בשבת אסור - ואפילו קצץ לא מהני בזה כיון שמיחד לו הפעולה על השבת וכדלעיל בסימן רמ"ז ובסימן רנ"ב והנה הח"ס בחלק או"ח סימן סמ"ך מצדד לומר דדוקא לומר לא"י שיעשה בעצמו מלאכה בשבת אסור אף בחול לומר לו אבל לשכור לו פועלים דזה הוי אמירה דאמירה דהיינו שהישראל אומר לא"י שיאמר לפועלים לעשות לו מלאכה בשבת אין איסור בזה כשאומר לו בחול [ומיירי במלאכה שא"צ למחות כשרואה את הא"י עושה מעצמו בשבת וכמו שנצייר בסוף הסעיף במ"ב] והוא מלתא חדתי ומתשובת הרשב"א המובא בב"י בסעיף זה מוכח להיפוך ע"ש :

* אסור ליתן לא"י מעות מע"ש וכו' - ועיין בפמ"ג שמסתפק לאסור אפילו כשאין נותן לו מעות כיון דאומר לו שיקנה בשבילו :

* מותר לתת לא"י וכו' ובלבד וכו' - עיין במ"ב סקי"ד דדוקא בשקצץ לו שכר עבור זה ואם היה אפשר לו לקנות ולמכור מבעוד יום מותר אפילו בלא קצץ וכמו שמותר באגרת לעיל ברמ"ז אם יכול להגיע לבית הסמוך לחומה מבעוד יום אף שהוא הולך אח"כ בשבת [הגר"א וכתב דבאופן זה מיירי השו"ע ולכן לא הזכיר דוקא בשקצץ] :

* להביא מים דרך חצר שלא עירבו - וה"ה דרך כרמלית וכן מוכח ביו"ד סימן רס"ו ס"ו דדוקא בר"ה אסור וכן הסכים בא"ר בשם כמה פוסקים ודלא כהג"מ שהובא בט"ז דס"ל דדרך כרמלית אסור :

* לחבירו - וה"ה לא"י [א"ר וכן משמע בפמ"ג ונתיב חיים ותמהו על המ"א בסוף סקי"ב] :

* אסור לומר לחבירו שיביאם לו - היינו אם מבאר לו אותם הפירות אבל אם אמר לו סתם להביא לו פירות למחר שרי אף שידוע לכל שכונתו על פירות המוקצים מ"מ כיון דדבורו משמע נמי דבר המותר בשבת מקרי רק הרהור ושרי [תוספת שבת] :

* וכן לא יאמר אעשה וכו' - עיין במ"א סקי"א שרוצה לצדד ולומר דהרבה פוסקים חולקים על הרא"ש ועיין בא"ר ובמאמר מרדכי שסתרו את דבריו וכן בפמ"ג מצדד דאין ראייה שהרמב"ן והרשב"א חולקים עליו וכן המחבר בריש הסימן כתב דאסור לומר דבר פלוני אעשה למחר והוא כדעת הרא"ש ועיין שם בביאור הגר"א דמשמע שהוא מסכים ג"כ הכי לדינא וכתב דכן מוכח מהגמרא וכעין זה כתב ג"כ הא"ר דאל"ה תשאר קושית התוספות בשבת ק"נ ע"א ד"ה מה ע"ש :

* לזמן מרובה - עיין במ"א שכתב דבמקום שנוהגין וכו' כמו שכתבתי במ"ב וק"ק דהא הגמרא מקשה דבשאלה נמי היה לנו לאסור דלא קפיד המלוה עליה ואתי למכתב ומשני דהכירא הוא במאי דמצרכינן ליה לומר השאילני דוקא וא"כ הכא לא שייך זה וכמו בלשון לעז שאסרו מטעם זה וכמו שכתב הגר"א :

* אלא יאמר לו השאילני - עיין בפמ"ג שמסתפק אם אומר לו השאילני לזמן מרובה אם מותר :

* טוב ליזהר שלא יגע בה - אבל הקריאה או עכ"פ העיון מותר כמבואר בב"י ורק על הנגיעה מחמיר לכתחלה דטוב ליזהר משום מוקצה ועיין בביאור הגר"א [וכן בשארי אחרונים] דמסקי דעל הנגיעה אין להחמיר דאין בזה משום מוקצה וכמו שכתבתי במ"ב אבל על עצם הקריאה או העיון מפקפק הגר"א מאד הלא נהנה מי שהובא בשבילו מחוץ לתחום ואף שמיישב לבסוף דהשו"ע יסבור כהפוסקים דס"ל דטעם האיסור שאסרו ליהנות בשבת מי שהובא בשבילו איננו מטעם שלא יהנה ממלאכת שבת כ"א מטעם שלא יאמר לא"י להביא לכתחלה בשבת וזה לא שייך כאן וכמ"ש במ"ב ע"ש בהגר"א אבל נמצא לפ"ז דדין זה יהיה תלוי באשלי רב. היוצא מדברינו דעל הנגיעה אין להחמיר כלל אבל על הקריאה והעיון נכון מאד להחמיר מי שהובא בשבילו אם לא לצורך גדול דאז יש לסמוך על המקילין :

* ועובר משום אל תפנו וכו' - בגמרא איתא אסור להסתכל בדיוקנאות וכתבו התוספות בשבת והרא"ש דדוקא בדיוקנא העשויה לשם עבודת כוכבים אבל לנוי שרי וכן משמע דעת שארי הפוסקים [א"ר] ויש מחמירין גם בזה [תוס' בע"ג דף נ"ו] וכתב המ"א דדוקא הסתכלות אסור לדידהו אבל ראייה בעלמא שרי לכו"ע :

* מחטיאים את הרבים - אחז"ל כל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה והעונש האמור בגמרא על המתלוצץ שמזונותיו מתמעטין ויסורין באין עליו ונופל בגיהנם בודאי נאמר גם עליהן שאפילו מי ששומע ושותק אמרו שעליו נאמר זעום ד' יפל שם וכ"ש מי שהביא לכמה מאות אנשים לכלל זה :

* הילך בשר זה וכו' - עיין במ"ב דכיון שאותו דבר וכו' ומותר ליתן לא"י נבלה בחול לבשל ולאכול דהתם לא שייך טעם זה דהא מותר גם בעצמו ליתן לפיו של א"י [תוס' ב"מ וכן מסיק המ"א וא"ר] ועיין בפמ"ג דאסור ליתן לא"י בשר וחלב בחול ולומר לו בשל לך כיון שאינו יכול לבשלם יחד בעצמו הוא בכלל אמירה לא"י שבות [והוא פשוט עיין ביו"ד סימן רצ"ז ס"ד במסקנת הש"ך שם וכ"כ הגר"א שם] ועי"ש עוד שמצדד דה"ה דאסור ליתן לו בשר שיבשל בכלי חולבת ב"י [ולא יצויר דינו רק אם מצוהו שיבשל בכלי זה דוקא דאליה א"י כי קעביד אדעתא דנפשיה קעביד] :

סימן שח

* חוץ ממוקצה מחמת ח"כ וכו' - בגמרא חשיב עוד כמה דברים שהוא ג"כ בכלל זה כגון סיכי זיירי ומזורי [הם כלי אורגין] ומסר הגדול [הוא מגירה

גדולה שקוצצין בה קורות] ויתד של מחרשה והעתיקים הרי"ף ורא"ש ובכולהו
הטעם דכיון דקפיד עלייהו מייחד להו מקום :

* כלי שמלאכתו לאיסור - אפילו איסורו הוא רק מדרבנן [פמ"ג] ועי"ש עוד
לענין קנא"ק האל"ף בית קיבול ועץ תקוע ע"י שרויף ונותנים שם אגוזים
כדי לשברם האריך בזה ולבסוף צידד להקל :

* קורדום לחתוך וכו' - במשנה חשיב שם עוד מגירה לגור בה את הגבינה
ועוד כמה דברים עי"ש והנה רש"י פירש שם שהוא סכין מלא פגימות
ומשמע לכאורה דמגירה ממש אין חילוק בין גדולה לקטנה דבכולהו
מקפיד שלא יפגמו ומיחד להו מקום והוא בכלל מסר הגדול שנזכר שם
במשנה אכן מפירוש המשניות להרמב"ם משמע דמגירה קטנה הוא רק
בכלל כלי שמלאכתו לאיסור וצ"ע בטעם הדבר. ודע דכתב הפמ"ג
והעתקתיו במ"ב דכלי שרוב מלאכתו לאיסור הוא ג"כ בכלל כלי
שמלאכתו לאיסור והביא ראיה מרשב"א לענין קדירה עי"ש ולעני"ד היה
נראה דזה דוקא אם עיקרה הוא רק למלאכת איסור ורק לפעמים
משתמש בה להיתר ולענין זה יש ראיה מקדירה דמשמע מרשב"א דהיא
כלי שמלאכתו לאיסור דעיקרה נעשה לתבשיל אבל אם דרך הכלי
להשתמש בה לשניהם ורק שלאיסור משתמשין בה יותר מנלן דמקצה
דעתיה מניה דהלא עשויה למלאכת היתר ג"כ וצ"ע :

* כלי שמלאכתו להיתר - עיין במ"ב לענין קדירה ומ"מ נראה דאף
כשפנוה מהתבשיל ועומדת בבית מותר לטלטלה ולסלק לצד חוץ דהוי
כגרף של רעי עיין בשבת קכ"ד לענין קערה וכן משמע במאירי :

* כל הכלים שנשברו וכו' - עיין בפמ"ג במ"ז סקי"ד שמצדד דזה הדין
קאי אף על כלים שמלאכתן לאיסור שמותר לטלטלן לצורך גופן ומקומן
דגם בזה סגי כשהם ראויין לשום מלאכה :

* לשום מלאכה וכו' - כתב המ"א דלפי מה שכתב בסימן תצ"ה די"א
דנולד אסור בשבת בעינן כשנשבר בשבת שיהא ראוי למלאכתו הראשונה
דוקא כגון שברי עריבה לצוק לתוכן מקפה ושל זכוכית לצוק לתוכה שמן
אבל הרבה אחרונים [הב"ח וט"ז וא"ר ותו"ש] כתבו דכיון דעדיין ראוי לשום
מלאכה לאו נולד הוא ובכלל מוכן הוא אך אם א"י עשה כלי בשבת זה
ודאי נולד הוא ואסור לטלטלו לדעה זו :

* כגון שברי עריבה וכו' - ואז אפילו מחמה לצל מותר ככלי שמלאכתו
להיתר ובאינם ראויים לשום מלאכה אפילו לצורך גופו ומקומו אסור [וכן
מצדד הפמ"ג בכמה ראיות עי"ש] :

* שנשברה בחול - עיין מ"ב ומ"מ לדעת הי"א בסימן תצ"ה דנולד אסור
בשבת מחמירין איזה אחרונים [הב"ח וט"ז וא"ר] כשנשברה בשבת שלא
לטלטל בר"ה מקום שאין מצויין כלים לכסות עי"ש טעמם ולדעת המ"א

הנ"ל גם בחצר אסור לדעה זו וכנ"ל אך כ"ז אם החרס היא קטנה שאין ראוי למלאכתו הראשונה כלל אבל אם הוא ראוי כגון שברי עריכה לצוק לתוכן מקפה וכה"ג וכנ"ל זה לכוי"ע לאו נולד הוא ומותר לטלטל בר"ה אפילו כשנשברה בשבת כן מוכח בגמרא:

* ואם זרקה וכו' - היינו אפילו כשהיא עדיין ראויה למלאכתו הראשונה וראיה מלקמן סי"ב גבי שירי מחצלאות דשם ראוי למלאכתו הראשונה כדאיתא בגמרא ואפ"ה אסור כשזרקה [ולא אמרינן דזה חשיב ככלי שלם דשם אינו נעשה מוקצה בזריקתו משום דבטלה דעתו כדמוכח בתוד"ה מחצלת ע"ש]:

* לאשפה - נראה דלאשפה לאו דוקא דה"ה אם זרקה מפתח ביתו לרחוב ואורחא דמילתא נקט דאין דרך לזרוק לרחוב מקום הילוך ב"א ואפשר דאם הניחו אחורי הדלת ג"כ בכלל אשפה הוא לענין טלטול כמו לענין טומאה לדעת ר"י ור"ע בדף כ"ט [אך הרמב"ם פסק שם כר"א היפך ממה שפסק בפי המשנה דהלכה כר"י] אך לפי מה שפירש"י שם ד"ה ומקולי מטלניות יש לדחות:

* מבע"י - ואם המוצא אינו יודע אם נזרקה בע"ש או בשבת אפשר דיש להקל עיין בחידושי רע"א דלא ברירא ליה מילתא בזה וכ"ז אם הוא מוצאה באשפה אבל אם הוא מוצאה בר"ה או בכרמלית שלא במקום באשפה בודאי יש להקל אחד דשמא לא נזרקה כלל מבית דלימא שבטלה בזה רק שאחד שבר כלי במקום הזה גם דשמא היום נזרקה וכן מוכח בגמרא בשמעיה דרבא דשקל חספא בר"ה לכפר בו מנעליה דרבא ולא חשש שמא נזרקה מבע"י:

* אין ניטלים - עיין במ"ב שכתבנו בשם המ"א דהכונה אפילו בטלטול בעלמא וכן מוכח משבת קכ"ה אמר רבינא כמאן מטלטלין האידנא משמע מזה דכיסוי בור ודות אפילו בטלטול אסור וכן מוכח מהרמב"ם והר"ן וכ"כ בלבושי שרד ולפלא על הפמ"ג שכתב במ"ז להיפוך [ובאשל אברהם מסתפק בזה] וכ"כ בדה"ח כדברינו אך האמת שדחקו להפמ"ג דלמה יאסר בטלטול אחרי דתורת כלי עליו ולעני"ד נראה פשוט דאחרי שבור ודות הם ענין קרקע השוו כיסוי בור ודות לדלתות הבית וכבר ידוע מה שכתב הרמב"ם בדלתות הבית דאע"פ שהם כלים מ"מ אסורים בטלטול לפי שלא הוכנו לטלטל ר"ל שהם עומדים רק למלאכתן להתחבר עוד להבית ולא להשתמש בהן וה"נ בעניננו הם עומדים רק לכיסוי הבור ולא להשתמש בהן. והנה הרב המגיד כתב שם על דברי הרמב"ם וז"ל אבל רש"י כתב בר"פ כל הכלים ואינן דומין לדלתות הבית לפי שאינן מן המוכן שאינן כלי עכ"ל הרה"מ ומשמע דאלו היה על הדלתות שם כלי גם הם היו מותרים בטלטול ונ"ל שמסוגיא זו גופא הוכיח הרמב"ם את דינו בדלתות היינו מדאסרו כיסויי קרקעות בשאין להם בית אחיזה אף שתורת כלי עליהן וע"כ דבדבר דשייך לקרקע דלת או כיסוי לא שייך שם כלי להבטל ממנה שם מוקצה וכן משמע דעת הר"ן להדיא דבשאין להם בית אחיזה אף שיש תורת כלי עליהם אסור והנה לדעת רש"י הנ"ל

בדלתות וגם בכיסוי קרקעות יהיה מותר בטלטול היכא דתורת כלי עליו אף כשאין לו בית אחיזה והסוגיא שאוסרת איירי רק ליטלה מן הבור והא דקאמר לעיל דף קכ"ה כמאן מטלטלין האידנא וכו' ל"ד הוא והכונה לטלטלה מן התנור א"נ דהכונה אפילו היכא שנתפרקה מן התנור בשבת דזה אסור אם היה אסור ליטול מן התנור משום מיגו דאיתקצאי לביה"ש אבל כ"ז הוא דוחק קצת ולכך הוכיח הרמב"ם מזה להחמיר גם בדלתות וכנ"ל:

* והוא שתקנם וכו' - עיין בביאור הגר"א שכתב דזה קאי על אלו שאין להם בית אחיזה וכונתו דאלו היה להם בית אחיזה הרי זה גופא הוא הכנה שיהיה כיסוי להכלי ומה צריך עוד דבשלמא לדעת רש"י דתורת כלי היינו שיהיה ראוי לתשמיש לד"א ניחא אבל לפי מה שפסק השו"ע כדעת התוספות דדי במה שיהיה מוכן לכיסוי דבזה לבד הוסר מעליהן שם מוקצה הלא די במה שיש להן בית יד לאחוז בו לכסות אבל ראיתי בא"ר שהקשה ע"ז מגמרא מפורשת קכ"ו ריש ע"ב דמשמע שם דאף שיש להן בית אחיזה בעינן שיהא תורת כלי עליהן ואולי לדעת הגר"א קאי ר' יוחנן רק על סיפא דמילתא דר"י בסתם כלים והא דמביא הגמרא ריש המשנה הוא כמו שהיה כתוב תיבת וכו' והרבה איתא כעין זה בש"ס א"נ דהגמרא איירי רק בשיש להן בית אחיזה בתולדה וכמו שנזכר במפרשים סברא זו אבל זהו דוחק ויותר טוב כמו שכתבנו:

* הקוץ - משנה ריש פרק כל הכלים והא דלא העתיק המחבר סיפא דמתניתין ושל שקים לפתוח בו את הדלת משום דכלל זה בריש הסעיף דכל כלי שמלאכתו לאיסור מותר לצורך גופו אך בזה אשמועינן דלא חיישינן דלמא חביל משום דמקלקל הוא וגם היא מלאכה שאין צריך לגופה ובמקום צערא לא גזרו רבנן כדאיתא בסנהדרין פ"ה ע"ש בגמרא. ודע דהמ"א כתב לקמן בסימן שכ"ח ס"ק ל"ב ובלבד שיזהר שלא יוציא דם דעביד חבורה כדאיתא רפ"י דסנהדרין עכ"ל ור"ל שלא יעשנה בענין שיהיה פסיק רישא להוצאת דם ובזה יוסר מה שהקשה עליו הא"ר ומ"מ אפילו בזה חלק עליו בעל חמד משה וסבירא ליה דמותר דבמקום צערא לא גזרו רבנן אף באופן זה וכן משמע בסה"ת כהחמד משה:

* וחדשה שלא ניקבה וכו' - נסתפקתי אם ה"ה באין לה חוד בעת חידושה הוא ג"כ מותר בזה או אפשר דעדיין לא חזיא אף לנטילת קוץ בזה ומהגמרא קכ"ג ע"א בסוגיא משמע קצת ג"כ הכי וצ"ע:

* שירי מטלניות שבלו - מרמב"ם איתא סתם שירי בגדים ואפשר דהטור ושו"ע ג"כ אורחא דמלתא נקטו דהא הטעם דבפחות מזה לא חזיין לא לעניים ולא לעשירים כדאיתא בגמרא וזה שייך בכל גווני:

* וא"ל אסור - היינו אפילו לצורך גופו ומקומו שאין ע"ז שם כלי כן הוא פשטא דמילתא ועיין בפמ"ג:

* מנעל חדש וכו' - עיין בגמרא דהטעם דמותר המנעל בטלטול משום שיש שם כלי עליו כיון שנגמר אף שעדיין לא הוסר מעל הדפוס וכרבנן דר"א ולפי מה שמבואר לעיל בסימן ש"ג סיי"ג דאשה אסורה לצאת במנעל חדש בשבת כשלא נסתה ללכת בו מאתמול ואפילו בבית יש מחמירין בזה ע"ש בסי"ח אפשר דצריך ליזהר ג"כ שלא תשמטנו מעל הדפוס אחרי שאסורה לצאת בו אם לא שצריכה להמנעל להשתמש בו לאיזה דבר אחר דלא גרע עכ"פ משאר כלי שמלאכתו לאיסור שמותר לטלטלו לצורך גופו :

* דאסור לטלטלה ולהניחה וכו' - וה"ה דסתם טלטול אסור ג"כ אצלה כמו גבי כירה אלא לרבותא נקט כדמוכח בתה"ד שהובא בב"י בסימן שיי"ג ע"ש ומ"מ נראה דבעת שנשמט הרגל ממנה וירא שלא תפול הספסל ויזיק לאדם מותר לטלטלו ולפנותו משם וכנ"ל בס"ו בהג"ה וממילא דמותר אז לסמכו על ספסל אחר ולישב עליו אך שיזהר שלא יטלטלנו בישיבתו :

* גם אסור להכניס וכו' - עיין במ"ב במש"כ אפילו אם לא יתקענה וכו' הוא מט"ז ופשוט ומש"כ דסתם רגלי הספסלין דרכן להיות מהודקין הוא בב"י סוף סימן שיי"ג וע"כ דין זה שהבאתי במ"ב בשם המ"א לא ברירא לענ"ד כ"כ דמנלן דתליא באדם זה שאצלו דרכו להיות רפוי דילמא תליא בדעלמא וע"כ אין ראייה מה שהביא המ"א מסימן שיי"ג ס"ו :

* קוץ המונח וכו' - עיין במ"א שהביא בשם הריב"ש דדוקא קוץ שאינו נראה וכו' וה"ה אבן גדולה הנראה לעינים אסור לטלטלה והשיג ע"ז המ"א משפוד של עץ המבואר בסימן תקי"ח דמותר בטלטול ולא אבין קושייתו דבאמת שפוד נעשה חד מלמעלה כדי לתלות עליו הבשר צלי והוא ג"כ כעין קוץ. וקושיא שניה שלו כבר תירצה בתו"ש ע"ש וכתב המג"א בסוף דבריו ומ"מ צ"ע אם יש להתיר באבן כי נראה דלא התירו אלא בדבר דלא הי"ל לסלקו מאתמול דא"כ היה מותר לסקל אבנים בשבת והנה בא"ר השיג עליו וכתב דמגמרא משמע דהקוץ היה מונח שם מכבר ע"ש ומ"מ נראה לענ"ד ברור דהדין עם המ"א ולא מטעמיה כי נראה דלא התירו בשבת כ"א קוץ מפני שעלול מאד להזיק בעוקץ החד שלו משא"כ בסתם אבן אפילו אבן קטן שאין נראה לעינים דאף דלענין נזקין אמרינן דאבנו סכינו ומשאו הוא בכלל בור שם שאני דהחמירה התורה ביותר [ותדע דחרסית הוא ג"כ בכלל בור ואלו לענין טלטול לא שרינן ברי"ה כ"א מפני דחזי לקנח בו מידי עיין שבת קכ"ד ע"ב] ומש"כ הריב"ש דאבן גדולה הנראה לעינים אסור לטלטלה ר"ל אפילו אם יש לו עוקצין חדין כנ"ל :

* סולם של עליה וכו' - הוא דעת הרמב"ם והטור פוסק דיש להקל בשבת עיין בב"י טעמו ועיין בביאור הגר"א לקמן בסימן תקי"ח שמצדד לדינא כהרשב"א דלא אסרו חכמים כלל רק להוליכו ממקום למקום אבל לא בטלטול בעלמא ועיין בספר א"ר בסימן זה :

* אבל נדבך וכו' - כתב הפמ"ג נדבך של אבנים אי"י מהו דרש"י קכ"ה ע"ב פירש נדבך סדורות ומוקצות לבנין משמע דאם אישתייר מבנין הוי כלבנים ובר"ן לא משמע הכי וכמו שכתב המ"מ דעיקר החילוק דאבנים לא קיימי כלל לישיבה ואף בלא נדבך וסדורות ואף אישתייר מבנין צריך למדום מעשה וכו' דיש חילוק בין לבנים שהם שפים וחלקים וקיימו ג"כ לישיבה הלכך אישתייר מבנין מותרים דעומדים לישיבה וצריך מעשה עכ"ל משופים וחלקים צריך למדום כי לא קיימי לישיבה וצריך מעשה עכ"ל וכן משמע במאירי כמו שכתב בשם הר"מ. ודע דאף שהחמיר הפמ"ג בנשתיירו מבנין היינו בסתם אבנים אבל אם הם אבני גזית שהם משופים וחלקים כתב הפמ"ג בסקמ"א די"ל דדינם כלבנים שנשארו מבנין וא"צ מחשבה כלל ועיי"ש שסיים שצ"ע בכל זה:

* ביחוד לשבת אחת סגי - זו היא דעת הר"ן שלמדה מדין חריות ע"ש ולפ"ז אפילו אם לא יחדה כלל רק שפצע בה אגוזים מבעוד יום סגי כמו בחריות אם ישב עליהן מבע"י וכנ"ל בסעיף כ':

* מנער את הטבלא - עיין לקמן בסימן שלי"ז במ"א דמן הארץ מותר לכבד בכנף של אווז. ודע דבמשנה איתא מסלק את הטבלא כולה ומנערה ואיתא במלחמות דהיינו שמטלטלה עם הקליפין שעליה עד מקום התנור ומנערה שם ומשו"ע משמע וכן מסמ"ג המובא בב"י דאסור להגביה הטבלא אלא לנערה במקומה והדבר הזה תלוי בשני תירוצים המובא ברשב"א בחידושיו ע"ש:

* ב"י דלא כהר"ן - כ"ז הוא לפי מה שביאר דעת הר"ן בד"מ אבל לפי מה שכתב הב"ח והגר"א גם הר"ן מודה בזה וכ"כ בספר מאמר מרדכי וכתב עוד דמ"ש בד"מ דרבים חולקים על סברא זו שכתב הר"ן לדעת הרי"ף והרמב"ם דכל שהוא מאכל לחיה ועוף המצוים אף שאין לו מותר ע"ש לא מצא מי שיחליק בזה וגם בשו"ע לא הגיה הרמ"א כלום אדעת המחבר:

* גרעיני תמרים וכו' - ולענין גרעיני שאר פירות אפשר דמודה השו"ע למה שמשמע ברמב"ם דסגי שיהיה עכ"פ ראוי למאכל בהמה דז"ל בפכ"ו כל הקליפין והגרעינין הראוין למאכל בהמה מטלטלין אותן ושאינן ראוין אוכל את האוכל וזורקן לאחריו ואסור לטלטלן וגרעינין של תמרים שאני משום דאינן נאכלין אף לבהמה כ"א ע"י הדחק כמ"ש בלבוש ולפיכך החמיר בזה שיהא דרך אותו המקום להאכיל לבהמה אף דהרמב"ם כלל כל הגרעינים בחדא מחתא. וגרעיני תפוחים ואגסים בלא"ה אפשר דיש להקל דהם ראוין אף לאכילת אדם ולפעמים אוכלים אותן ביחד עיין ברי"ף לענין תמרי ארמייתא וכ"ש גרעיני הפירות [שקורין פלוימען] שיש בתוכן אוכל בודאי מותר לטלטל לד"ה אף שאין בדעתו לאכלן:

* דחזי לאומצא - עיין מ"ב שהרבה אחרונים מקילין גם בבשר בהמה ואף שאין טעמם שוה דטעם הט"ז דלדידן דפסקינן כר"ש אף אם נימא דלא

חזי כ"כ לאומצא מ"מ שרי וטעם הגר"א וכן מצדד הא"ר ג"כ בתירומו השני דכל בשר חזי לאומצא [וכן בספר מאמר מרדכי ובספר קרבן נתנאל הסכימו ג"כ כן] מ"מ הלא לדינא כולם שוים דאפילו בשר בהמה שרי לטלטולי והראיות שהביא המ"א מכמה ראשונים דחו בספרי אחרונים דאין מוכח כלל מהם והעיקר דגם בשר בהמה חזי לאומצא כמו בשר עוף וכדמשמע מסתימת הרמב"ם ושו"ע [ומה דמשני שאני בר אווזא דחזי לאומצא ר"ל דבזה אפילו לר"ח חזי לאומצא אפילו בתפוח] ולכך סתמנו דבמקום הדחק נוכל לסמוך עליהם. והנה לקמן לענין שומן צונן סתמנו כהמ"א דאסור בטלטול אף דבדין הראשון סתמנו להקל כהט"ז משום דהרשב"א גופא שממנו העתיק הגר"א וכן שארי אחרונים דחזי לאומצא שייך בכל בשר כתב בהדיא בטעם דדג תפל כהסכמת המ"א דדבר דלדידיה לא חזי משום כלבים לא שרינן דמאי דחזי ליה אח"כ מקצה ליה מכלבים וממילא גם בשומן אסור וכן הוא דעת הרז"ה בס"פ נוטל ע"ש וכן הוא דעת הרה"מ [בפכ"ו ע"ש מה שכתב בדין ט"ז לענין חרדל] וכן הוא דעת הר"ן ג"כ ע"ש מה שכתב בטעם דדג תפל וקאי אף לדעת ר"ש כמו שפסק הרי"ף בהדיא וכ"כ הריטב"א בחידושיו וכ"כ במאירי וע"כ אף דהתוספות בחד תירוצא והטור כתבו דטעם דג תפל משום דאינו ראוי לכלבים משמע הא אם היה ראוי לאכילת כלבים אף דלא קאי לזה היה מותר ולפ"ז גם בשומן צונן אינו אסור בטלטול דהא ראוי הוא לאכילת כלבים לא נוכל לסמוך ע"ז למעשה משום כל הראשונים הנ"ל:

* וכן אם הוא תפוח - היינו אפילו אם נתפח בשבת וכדעת ר"ש בנבילה שנתנבלה בשבת [אחרונים]. בהמת א"י שנשחטה אפילו בשבת שרי לטלטלה מידי דהוי אנבילה שנתנבלה בשבת דשרי לטלטלה כדלקמן בסימן שכ"ד [מ"א ע"ש עוד]:

* אין עושין גרף וכו' - עיין בביאור הגר"א דס"ל דדעת השו"ע הוא דאפילו במקום הפסד אסור לעשות לכתחלה ולא הותר כ"א במה שמביא בסעיף שאח"ז שהוא מביא עצמו אל הגרף:

* כדי להוציאו - עיין מ"ב והוא מהמ"א ומ"ש דבר שיהיה בודאי אח"כ מאוס כן נראה פשוט דאם הוא ספק שיהיה מאוס אין לאסור אפילו להמ"א וכ"ש נהט"ז ודלא כמ"ש בספר לבו"ש:

* בטל אגב עפר הבית - עין במ"ב מש"כ אפילו וכו' כן מוכח מרש"י בשבת נ' ד"ה מכניס ע"ש וכאשר כתבתי בשער הציון וראיתי בחידושי רע"א שהביא בשם גזירות שמשון שכתב דאם יש רצפת אבנים או נסרים שרי ולענ"ד יש לעיין בזה טובא אחד דרש"י כתב דהוא בטל לקרקעית הבית כיון שנתנו למדרס רגלים והוא מוקצה וא"כ אף שהקרקע מחופה ברצפת אבנים או נסרים גם הוא בכלל קרקעית הבית הוא ובטל לגביה ובכלל מוקצה הוא כיון שהקצה אותו מדעתו וכן מוכח קצת מלקמן סימן תצ"ח ס"י"ז שכתב דכיון שלא שטחו מוכחא מילתא דלצרכיו בעי לה משמע אבל אם שטחו אסור בכל גווני. ואפילו להטור שכתב אגב עפר הבית אפשר

ג"כ דכוונתו כמו שכתבנו לפירש"י ועוד נ"ל דאפילו אם נסבור כהנז"ש ג"כ אינו מותר רק בשהכניסה עפר וחול לכתחלה לאיזה תשמיש ואח"כ פזרו בביתו למדרס רגליו בזה אמרינן כיון שאינו בטל לגבי קרקע ממילא הוא בכלל התירו כדמעיקרא אבל אם הכניסו לכתחלה רק לפזר בבית למדרס רגליו ופזרו בודאי אסור להגביהו בשבת ולטלטלו כיון שלא ייחד לו מבעוד יום קרן זוית במה הוסר מעליו שם מוקצה שיש על סתם עפר וחול וכן מוכח שם דף נ' בגמרא דסתם עפר וחול שם מוקצה עליו כ"ז שלא יחדו לאיזה תשמיש והשו"ע שהוצרך לומר בטל אגב עפר הבית ולא אסרו מטעם שלא היה יחוד עליו מיירי נמי כמו שכתבתי במ"ב אפילו אם בעת שהכניסו היה בשביל איזה תשמיש וא"כ יש שם יחוד עליו אפ"ה אסור מטעם דבטל והרי הוא כמו שהקצה אותו עתה מדעתו :

* שלא תגררהו - עיין במ"ב שכתבתי בביאורו מפני שנושאתו כ"כ רש"י ואף דהמ"א כתב זה בשם הר"ן הנה אף שהר"ן כתב כן במשנה לדברי רש"י מ"מ אינו הכרח שהר"ן גופא יסבור כן [וכן נמצא כמה פעמים] ובפרט שמהר"ן גופא בד"ה אבל אם היה גורר וכו' משמע שהוא בעצמו סובר דגרירה אינו אסור אלא מדרבנן דאל"ה למה לו לומר שם דבקטן כזה שגורר שתי רגליו לא מודו ליה רבנן לר"נ תיפוק ליה דמדרבנן בלא"ה אסור אפילו לר"נ אם נאמר דגרירה הוא כמו נשיאה ממש א"ו דגרירה אינו אסור אלא מטעם שלא יבוא לישא אותו על כתפו וע"כ לר"נ לא מחמרינן בזה כמו בלמדד לרבנן ומשו"ה הוצרך הר"ן לומר דבקטן כזה שגורר שני רגליו לא מודו רבנן לר"נ ולישא אותו הוא איסור דאורייתא וע"כ החמירו רבנן אף בגרירה [ואף שהא"ר כתב שיש לו שני ביאורים בדברי הר"ן ומסתפק בזה כבר הכריע בספר מאמר מרדכי כדברינו דגרירה לדידיה הוא מדרבנן] ולכך רשמתי על טעם זה כ"כ רש"י ומה שכתבתי דיש מקילין בזה הוא מדברי הר"ן הנ"ל דס"ל דמה שאסרו גרירה הוא בקטן שאינו יכול לילך בעצמו כלל שאז חייב כשנושאו ולכך אסרו גרירה כדי שלא יבא לישאנו על כתפו ולפ"ז לדעת הב"י שמתיר לדדות בהמה וחיה בכרמלית אין להחמיר בו בגרירה בכרמלית [וכ"ש דאין להחמיר בגרירה כלל לדעתו למי שיכול לדדות בעצמו] אבל לישא אותו על כתפו והיינו למי שאינו יכול לדדות בודאי גם בכרמלית אסור כיון דבר"ה הוא איסור דאורייתא ממש [לרוב הפוסקים כמו שכתב הפמ"ג] לישא אותו ממילא בכרמלית הוא איסור דרבנן ואף דדעת התוספות בשבת ק"ל ע"א משמע דאפילו בקטן בן ח' ימים הוא רק איסור דרבנן דחי נושא את עצמו הלא כמה גדולי הראשונים פליגי עליהו והם הרמב"ן בחידושו בריש פרק ר"א דמילה והרשב"א והר"ן והמאור [הוא סובר דאפילו יכול לדדות חייב כשנושאו] והמאירי כולם סוברים דקטן שאינו נוטל אחת ומניח אחת הוא איסור דאורייתא להנושאו כ"ז דברנו במי שאינו יכול לדדותו. ואפילו למי שיכול לדדותו דס"ל לכמה פוסקים דהנושאו הוא איסור דרבנן ג"כ אין להקל בכרמלית כיון דמדרבנן נשיאת החי הוא כמו שאר דברים ממש שוב אין חילוק בזה בין כרמלית לר"ה [ואינו דומה למה שאסרו מטעם גזירה כמו לקמן בסימן ש"נ ס"א דלא יעמוד אדם ברה"י ויוציא ראשו לר"ה וישתה שם ובכרמלית מותר דהתם הוא רק מטעם גזירה דחיישינן שמא יביאם אליו ויבוא לעבור על איסור דאורייתא ובכרמלית לא גזרו משא"כ בענייננו בעת שאסרו לישא בכרמלית לא חילקו

בענין ואסרו בו כל דבר שאסור לישא אותו בר"ה] כן מוכח מהמ"א בריש ס"ק ע"א דאפי' בקטן שיכול לדדותו יש על נשיאתו איסור דרבנן דהא המחבר שכתב שלא תגררהו קאי על מי שיכול לדדותו ואפי"ה משמע מהמ"א דנשיאתו אסור בכרמלית וכ"כ הח"א והגר"ז ובפרט לדעת המאור והמאירי גם בקטן שיכול לדדותו יש איסור דאורייתא בר"ה להנושאו כל זמן שאינו יכול לילך בעצמו לגמרי וממילא צריך להחמיר בכרמלית:

שט

סימן

* וי"א שלא אסרו וכו' - בב"ח כתב דנקטינן לחומרא כסברא הראשונה אבל בא"ר כתב דיש לסמוך על דעה זו משום סכנת חולי וגם דרמב"ן בתראה הוא והר"ן הביאו:

* יכול להגביהה כמו שהיא וכו' - ואם מותר לישא אותה עם האבן עד מקום שהוא רוצה לפנותה או רק לסלקה מבין החביות עיין בחידושי רע"א:

* ואם הניחם וכו' - דע דאיתא בראשונים וכן הסכימו הרבה אחרונים דאפילו יש בתוך החבית יין לא אמרינן דנעשה החבית בסיס לאיסור ולהיתר וכתבו הטעם משום דפי החבית מלמעלה לא נעשה בסיס כ"א להאבן שמונח עליה:

* כדי שיטלם בשבת - עיין בחידושי רע"א שמביא מדברי התוספות דמ"מ לא הוי כשוכח גמור דשם בצריך למקום החבית והכר מותר אפילו להגביה ממש עם דבר המוקצה וכדאיתא בס"ד משא"כ בזה אינו מותר בכל גווני רק הניעור בלבד וע"ש שמאריך בזה:

שי

סימן

* אע"פ שהוא מאוס מותר לטלטלו - עיין בפמ"ג שמסתפק אם דוקא לצורך גופו או מקומו או אפילו מחמה לצל ועיין מה שכתבנו לעיל בסי' רע"ט בבה"ל בד"ה נר שלא הדליקו:

* י"א דאין הכנה שייך וכו' - עיין בא"ר שכתב דאפשר דגם דעה ראשונה סוברת כן ועיין בסימן תצ"ח ס"ג ועיין בספר בית מאיר שפקפק מאד על מש"כ הרמ"א ואפילו גרוגרות וכו':

* בשל א"י - ולפ"ז א"י שהדליק נר בבין השמשות וכבה אח"כ מותר לישראל לטלטל המנורה אח"כ בנתאכסן ישראל בבית א"י [אם לא שהדליק הא"י לצורך ישראל דאז נעשה בסיס לכל השבת כדלעיל בסימן ש"ט במ"ב ס"ק כ"ז] [פמ"ג]:

* מטה שיש עליה - משמע אפילו לא היו המעות עליה בין השמשות אסור לטלטלה בעודן עליה ומשכחת לה שהניחן אי"י או תינוק המעות בשבת לדעת ישראל ואם מותר לנער אז המעות מעליה עיין בסימן ש"ח סק"נ במ"א שהביא דעות בזה ועיין בסימן רס"ה סק"ב במ"א משמע שדעתו נוטה דלא נעשה בסיס כיון שלא היו עליה בין השמשות ומותר לנער :

* והניחם עליה מבע"י וכו' - באמת היה יכול להשמיענו יותר רבותא דאפי' הניחם עליה בשבת ואח"כ סילקם ממנה כיון שלא היו עליה בין השמשות אף שמיוחדת היתה למעות ג"כ שרי אלא דנקט לשון זה לאפוקי מדעת ר"ת האוסר דהוא מיירי בשהניח עליה מבע"י ואח"כ סילק ממנה דאפילו באופן זה אסור הואיל והיתה מיוחדת לזה ולהכי נקט המחבר ג"כ הדך לישנא :

שיא

סימן

* וכל זה באותו רשות - עיין במ"ב סק"ד במש"כ משמע מזה וכו' כן ביאר המ"א את דעת המחבר וכן משמע בביאור הגר"א שמפרש כן דעת המחבר שפוסק כהרמב"ם שלא הותר מפני כבוד הבריות רק כשהחיים מתבזים עי"ז וכמש"כ בריש ס"ב ומש"כ במ"ב אבל הרבה אחרונים הם הלבוש והב"ח והט"ז והתו"ש והא"ר וכן הפמ"ג בא"א מצדד ג"כ הכי לבסוף ובאמת מדברי המחבר עצמו בסוף ס"ב שכתב וה"ה אם הוא בבזיון אחר כגון שהיה בספינה וכו' וכן כל כיוצא בזה מוכח להדיא דה"ה לענין שריפת המת דלא גרע מזה נומה שדחה המ"א דשם הוא בזיון גדול הוא דחוק למאד דנהפוך הוא וכמו שכתב התו"ש] וע"כ אנו מוכרחין לומר באחד משני אלה או דהרמב"ם בעצמו יודה לענין דליקה במת דמותר להוציאו לרשות אחרת וכמו שכתב התו"ש והפמ"ג ומה שכתב המחבר באותו רשות הוא כמו שכתבתי במ"ב או דהמחבר בעצמו חזר מזה לבסוף והחזיק בסעיף ב' את שיטת רש"י לדינא וכמו שכתב הגר"א בהדיא בביאורו דמה שכתב בסוף ס"ב וה"ה אם הוא בבזיון וכו' הוא לפירש"י דהוא היפך משיטת הרמב"ם שהחזיק המחבר בה בס"א. ולענין דינא בודאי יש להקל דאפילו אם נימא דהרמב"ם מחמיר בזה הלא מכמה גדולי הראשונים מוכח דפליגי עליה והם רש"י ור"ן והטור וכמו שהביא בב"י וכן המרדכי דמוכח דס"ל דדליקה עדיף יותר מחמה וההוא דהמצניע דמתיר לכרמלית בדליקה בודאי מותר וגם התוספות בשם ר"ת בפרק המצניע דף צ"ד והרמב"ן בתורת האדם דמתירים להוציאו לכרמלית אפילו במחמה לצל ודליקה בודאי לא גריע מזה וכמש"כ המ"א בעצמו דדליקה וחמה שוין הן ועוד כמה ראשונים שהביאם בא"ר וגם דכרמלית הוא דבר של דבריהם ובודאי שומעין להקל :

* לא יטלטלנו כלל - ואפילו לדעת רמ"א דמיקל בסמוך להוציאו לכרמלית משום כבוד הבריות מ"מ לענין טלטול באותו רשות לכו"ע אסור בלא ככר ותינוק משום דהוצאה היכי דהוא מוכרח לזה אי"א בענין

אחר משא"כ לענין טלטול אפשר לתקוני ע"פ רוב ע"י ככר ותינוק ולכך לא פלוג אפילו היכא דאין לו וי"א משום דאיסור טלטול חמיר מאיסור הוצאה לכרמלית [תוי"ש בשם הפוסקים] :

* ויש מי שמתיר להוציאו אף לר"ה ע"י תינוק וכו' - עיין בפרישה שהקשה דהלא זו היא דעת הרמב"ן והוא בעצמו הלא סובר מתחלה דאפילו לכרמלית אין כדאי להרבות בהוצאה וא"כ כ"ש לר"ה וע"ש שנדחק מאד בישובו ועיין בספר מאמר מרדכי שהאריך מאד בזה ומסיק מדברי תה"א גופא דזה כתב הרמב"ן רק לשיטת רש"י אבל לדידה גופא אה"נ דיוציאו בלא ככר ותינוק :

* יש מי שאומר שאם נתן וכו' - אף דהמחבר כתב יש מי שאומר אין כונתו בזה שאחרים חולקין ע"ז כמו ביש מי שאומר שכתב בסעיף שאחריו שהשיג עליו בב"י דידוע דרכו בדבר שאינו מוצא בפוסקים אחרים בפירוש לכתוב בלשון זה לפעמים דבאמת הכל מודים בזה ודבר פשוט הוא כיון שאינו לבוש המת עתה בהן הוא כשאר כלי שמלאכתו להיתר :

* יש מי שאומר וכו' אלא למת ערום וכו' - עיין בב"י דהקשה ע"ז דליהוי הכסות בטל לגביה ועיין במ"א שיישבו דהכסות אינו בטל ממילא כיון שעתיד להפשיטו ולעני"ד יש לפקפק בדין זה טובא חדא דאטו הגמרא בערטילאי עסקינן [אם לא שנדחוק דאיירי שלבשוהו מבע"ש התכריכין ולא היה פנאי לקברו] ועוד דבגמרא קמ"ב איתא בהדיא דהמוציא אדם שהוא לבוש בבגדים דפטור אף על הבגדים מפני שהבגדים טפלים לו וכבר הקשה כן בא"ר וע"ש מה שדחה בשם מהר"ל דדוקא באדם חי אבל באדם מת הרי הוא עתיד להפשיטן מעליו ע"כ לא בטילי לגביה והם כככר ותינוק וכעין מה שכתב המ"א אבל כ"ז דחוק מאד דהלא כסותו בודאי בעת שהוא לבוש בה צריך לה לתשמיש גופו יותר ממטתו שהוא מושכב בה אחר מיתתו [דא"א לו לשכב ערום] ואפ"ה גם במטתו אף דבודאי עתיד לסלקו ממנה לבסוף אפ"ה מוכח בגמרא דכל זמן ששוכב בה אם רוצה לטלטלו צריך ככר או תינוק או שיהפכנו ממטה למטה דלהוי טלטול מן הצד ולא התירו משום המטה גופא [דהא היא לא נעשית בסיס כמש"כ הרא"ש והמאור] אלא ודאי אף דעתיד לסלקו ממנה אעפ"כ כ"ז ששוכב עליה חשיבה טפלה לו ובטלה לגביה וא"כ כ"ש בבגדיו כ"ז שהוא לבוש בהן טפלין לו ובטלין לגביה כיון שהוא צריך להן עתה ולא נחשב כככר ותינוק :

שיב

סימן

* דהוי טרחא יתירה - עיין בביאור הגר"א דלהכי השמיט המחבר טעם התוספות שם ד"ה מהו להעלותם משום דס"ל כשאר הפוסקים דלא חילקו בין קובע לו מקום לאין קובע דאפילו היכא שקובע לו מקום ג"כ שרי ומ"מ אפשר דגם להגר"א אם המקום הוא קבוע שאין שום אדם יכול לכנוס שם ואפילו מב"ב דאסור וכמו שסובר הגהת אשר"י והעתיקו

המ"א דהא כתב בעצמו מתחלה דהשו"ע העתיק כפירש"י ומפרש"י שם גופא ד"ה הכא משמע דגם הוא סובר כהגהת אשר"י הנ"ל:

* דהא נמי אינו וכו' - ואף שיש בזה שני איסורין דרבנן טלטול מוקצה וגם מכרמלית לרה"י אפ"ה כבוד הבריות דוחה אותן [ישועות יעקב]:

* רגב אדמה - עיין במאירי דאם הוא רגב קשה כאבנים שאינה עשויה להתפרך מותר ולהכי דייק הגמרא ואמר כרשיני בבלייתא שהיא רכה:

* אפילו בחול - בגמרא איתא דרבנותא יותר הוא בשבת ע"ש:

* משום סכנה - והא דלא נקט הטעם שלא ישלטו בו כשפים וכדלעיל בסימן ג' משום דבסעיף זה כלול נמי הדין לענין שבת ולענין שבת עיקר הטעם דאין מקנח בחרס הוא משום סכנה דמשום זה איתא בגמרא דעדיף יותר לקנח בצרור אף שהוא מוקצה מלקנח בחרס אף שיש עליו תורת כלי:

* בשדה ניר וכו' - עיין בט"ז שכתב דהוא חרישה ראשונה ועומד לזריעה והוא מפ"י רש"י שם בגמרא ומשמע דבסתם שדה שלא נחרש עדיין או בחרישה שניה שלאחר הזריעה לא חיישינן לאשוויי גומות ואף דעצם איסור אשוויי גומות שייך בכל גווני [דלא נזכר בשום מקום בגמרא ופוסקים נ"מ בזה] מ"מ לא גזרו שמא יבא להשוות גומות רק בשדה ניר והטעם כמ"ש במ"ב דבחרישה ראשונה מצוי בה רגבים ונ"ל שזהו כוונת הפמ"ג במ"ז סק"ג דאליה דבריו מוקשים מאד:

* ואם היה וכו' - עיין בפמ"ג דבשדה חבירו אסור גם בחרישה שניה שלאחר הזריעה ובב"ק דף פ"א ע"ב משמע דתלוי בירידת הטל ע"ש:

סימן שיג

* אפילו אם אינו קשור - ובקשור א"צ אפילו מחשבה. ב"ח וא"ר:

* ולא אמרינן וכו' - עיין במ"ב ואם אינו עומד לפתוח אלא לעתים רחוקות אסור כמוסיף על אהל קבוע כ"כ המ"א בסק"ז והפמ"ג וע"כ בעינן שיהא הפקק קשור ותלוי מבעוד יום:

* והוא שיחשוב וכו' - עיין בב"י דכן הוא מסקנת הרא"ש ודלא כהר"ן דבעי שיהיה תורת כלי כמו בקנה לקמיה אמנם מצאתי דהרבה ראשונים ס"ל כוותיה הלא המה הרמב"ן במלחמות והרשב"א בחידושיו במסקנתו והרא"ם בספר יראים שלו וע"כ צ"ע למעשה:

* מע"ש לסתמו בו - היינו דכיון דהכינו לכך לית ביה איסור טלטול ובלא"ה אסור משום טלטול אבל משום בנין לא שייך בפקק החלון כלל

כ"כ הבי"ח וכן הפמ"ג ולפ"ז מה שכתב השו"ע לסתמו בו הוא לאו דוקא דה"ה אם הכין במחשבה לאיזה דבר שיהיה סגי וכן ביאר הפמ"ג [נוכתב עוד דאם הוא כלי אף אם הוא כלי שמלאכתו לאיסור כגון דף שעורכין עליו דהוא מותר לצורך גופו תו א"צ אפילו מחשבה] וכן משמע בהרא"ש דהטעם הוא משום איסור טלטול ובביאור הגר"א כתב דטעם השו"ע הוא כרש"י דאל"ה נראה כמוסיף על הבנין :

* שיהא ראוי להפך וכו' - ואפילו אם יחד רק לזה מ"מ נ"ל דלא מקרי עדיין כלי שמלאכתו לאיסור כיון שלא היה עדיין רק הזמנה בעלמא לזה ומצאתי בא"א בסימן רע"ט אות ב' שמצדד ג"כ כמ"ש וע"ש עוד מה שמחלק בזה :

* ואין נועלים בו א"כ וכו' - מיהו בקשור א"צ אפילו מחשבה שיחשב עליו מבעוד יום. בי"ח וא"ר :

* יהא קשור - אבל במחשבה בעלמא שחישב עליו מע"ש איכא איסור דאורייתא לדעת רש"י דס"ל דהלכה דנגר המונח אסור אף במקדש אבל לדעת הרא"ש שם [עירובין ק"ב ע"א] דס"ל דהלכה כר"י דמונח מותר אף במקדש ומשום דכיון דמתוקן מאתמול להכי לאו בונה הוא [וכדפירש"י בשבת קכ"ו ע"א] א"כ איסור זה הוא רק מדרבנן ובפרט לדעת ר"ת עיין בשבת קכ"ו ע"א תוד"ה והמונח וכ"ז בנגר שאין בראשו גלוסטרא אבל ביש בראשו גלוסטרא אפשר דלכו"ע הוא רק מדרבנן כיון דתורת כלי עליו. שוב ראיתי בביאור הגר"א שכתב דלדעת רש"י מותר ע"י גלוסטרא אף בלי קשירה כלל ואעפ"כ ספיקתנו נשאר במקומו אליבא דטוש"ע דאוסרים בלי קשירה אפילו ע"י גלוסטרא אם בעלמא יסברו במונח כדעת רש"י דהוא מדאורייתא אפשר דאעפ"כ בכאן בגלוסטרא הוא מדרבנן :

* אם יש בראשו גלוסטרא - היינו ממילא אבל אם עשה גלוסטרא לראשו משמע בב"י דזה לכו"ע מותר אפילו בלי קשירה כלל כיון דעשה בו מעשה שמוכיח עליו שהוא כלי לא מחזי כבונה כלל ויותר מזה שזה מותר אפילו בנקמז [היינו כשהנגר נכנס בחור האסקופה נוקב תחתיו בארץ המבואר בסעיף ב' לאיסור ובזה מותר] ומביאור הגר"א מוכח דס"ל דלדעת הטור אין לחלק בזה כלל דהא ס"ל דדין בית יד הוא דין אחד דגלוסטרא דמתניתין וכ"ש דאין להתיר בזה בנקמז לדידיה רק לדעת הרי"ף ע"ש ועיין מה שכתבנו בסמוך :

* בחבל דק - ועיין במ"ב בשם הט"ז והגר"א ואף דהגר"א כתב בסמוך דלהטור מותר ע"י גלוסטרא אף באינו קשור היינו באינו קשור בדלת אלא בבריה אבל עכ"פ קשור מיהו בעינן דאל"ה סותרים דברי הגר"א אהדדי שכתב בהדיא דכן מוכח בטוש"ע דבעינן קשור ובזה ניחא מה שסיים אח"כ דלרש"י מותר אפילו באינו קשור כלל היינו דלדידיה מותר אפילו אינו קשור כלל לא בדלת ולא בבריה :

* כל נגר - עיין במ"ב כן הוא לפי מה שמבואר בב"י ולפי מה שכתב הגר"א בביאורו אפשר לדברי הרי"ף יש להקל ביש בראשו גלוסטרא אף בנקמו דהיינו נפחתה האסקופה :

* הוי בנין - בגמרא איתא משום דמחזי כבונה :

* שאין נכנסים ויוצאים בה תדיר - עיין במ"ב ועיין בתו"ש דמצדד דבפתח העשוי ליכנס בפחות מל' יום הוי כפתח העשוי ליכנס בה תדיר :

* גבוהים מן הארץ - עיין במ"ב והנה בנשמת אדם כלל ל"ט הרחיב הדברים בענין זה וכתב דמה דאיתא במשנה דבעינן שיהיו גבוהים מן הארץ יש מחלוקת הראשונים בביאורו ע"ש היטב בכל דבריו ובאמת ביאורו שיצא לחדש בענין זה ועי"ז נשתנה ההלכה בהח"א הוא מלתא חדתי וכמעט כל הראשונים לא פירשו כן הלא המה הרז"ה והריטב"א שהביאם בעצמו שפירשו בהדיא כמו שכתבנו במ"ב וכן רש"י במשנה מוכח ג"כ בהדיא שמפרש כן וגם האור זרוע העתיקו וגם הרמב"ם בפ"י המשנה משמע דמפרש ג"כ שיהיה קשור והוא ממש כעין פירוש התוספות בדף קכ"ו ע"ב [ולפלא שכתב הני"א דמהרמב"ם בפירוש המשנה משמע כדבריו דגבוה מן הארץ מהני אע"פ שאין קשור כלל דאדרבה מוכח שם להיפוך בסוף דבריו ע"ש] ומה שכתב הני"א דמהרי"ף והרא"ש והרע"ב והשו"ע משמע הפשטיות כדבריו לענ"ד לא ראיתי בזה שום ראיה לדבריו דהלא העתיקו כולם רק לשון המשנה וכי היכי דמפרשי הרז"ה והריטב"א ושאר הראשונים לשון המשנה יפורשו ג"כ דבריהם ומהרמב"ם בחיבורו ג"כ אין הוכחה כ"כ להמעין ובפרט שבפירוש המשנה שלו משמע בהדיא דמפרש שיהי קשור ולא נשאר סעד לדבריו כ"א מדברי הרב המגיד והוא יחידאה נגד כל הראשונים הני"ל לענין הלכה וע"כ העתקתי את ביאורם בפירושונו :

* דרכה להיות רפויה - והיינו שאינו מקפיד אם יתנועע בתוך החור מותר דאין לגזור אלא בדבר שצריך להיות מעמידה בדוחק [כלבו בשם הראב"ד] אבל בסמ"ג איתא דדוקא דבר שצריך גבורה ואומנות אסור עכ"ל המ"א :

שיד

סימן

* שאינה מחזקת וכו' - עיין בבה"ל דבמחזקת אסור אפילו בחבית רעועה כזה ועיין בא"ר שהביא דדעת הרשב"א דבחבית רעועה כזה אפילו מחזקת ארבעים סאה אין שייך בה שם סתירה ונראה דיש להקל ע"י א"י דבלא"ה הוא איסור דרבנן דהרי הוא מקלקל :

* אסור לשברה וכו' - עיין במ"ב דאף שהוא מקלקל מדרבנן מיהו אסור כן מתבאר מדברי המ"א וש"א. ודע דאף דמדעת רש"י משמע דבמקלקל היכי שהוא לצורך שבת מותר לכתחלה תוספות ורא"ש ור"ן פליגי עליה [מ"א] ונ"מ מזה גם לענין שאר מלאכות ואפשר דגם רש"י מודה בשאר

מלאכות ותדע דלענין סתירת מגדל גדול שהוא בכלל אהל מוכח מרשיי עירובין ל"ד וכן מוכח מהגמרא שם במסקנא דאסור לכו"ע לשברו וליקח ממנו העירוב לאכלו אף שהוא ג"כ לצורך שבת ואפילו להפוסקים דס"ל דאף כלי שלם מותר לשברו וליקח ממנו האוכל טעמייהו רק משום דס"ל דאין שייך שם סתירה כלל בכלים אבל לא משום דמקלקל הוא וכן מוכח מדעת הרמב"ם פ"א מה"ש הלכה ג' וי"ז דמקלקל פטור אבל אסור בכל המלאכות והיו מכין אותו מ"מ ולא מצינו שום שבות שיהיה מותר ע"י ישראל משום שהוא לצורך שבת [ומצאתי סברא זו ג"כ באחרונים] וע"כ פשוט דאין להקל בזה כלל:

* במקום שיש לו הרבה קטומים - כן פירש הטור מה שאמר בגמרא א"ב דקטים ומנחי אבל בר"ח משמע דהיינו שמונח בתוך החבית מבעוד יום ואפ"ה לרב יימר דס"ל משום דהוא כמרזב אסור למשוך היין דרך שם ולרב אשי אין אסור אלא ליתן לכתחלה העלה בחבית בשבת:

* חותלות של תמרים וכו' וסותר שרשרות החבל - כן הוא לשון הטור והוא פירוש על מה שאמר שם בגמרא מפקיע וכן פירשיי שם ועיין בחידושי רע"א שנשאר ע"ז בצ"ע מהא דהביא המ"א בסוף סימן שי"ז בשם הרמב"ם דהפותל חבלים חייב משום קושר והסותר חייב משום מתיר ואף דהוא סותר שלא ע"מ לבנות יהיה עכ"פ אסור מדרבנן דהוא סותר קשר של קיימא והנה על פירשיי והטור אין קושיא דהם לא יסברו בזה כהרמב"ם אבל על הרמב"ם קשה דלמה התיירו כאן להפקיע ולעני"ד דהרמב"ם יפרש מה שאמר בגמרא מפקיע היינו דמנתק וקורע וע"כ מותר דלא עדיף ממה שהתירו לחתוך אפילו בכלי [ואין שייך לאסור מחמת קורע גופא דהוא אסור מדרבנן אפילו בשלא ע"מ לתפור דאין שייך שם זה אלא בקריעת הבגד דשייך בו קורע ע"מ לתפור ולהכי גזרו רבנן אפילו בשלא ע"מ לתפור משא"כ בזה] וכעין דאיתא בשבת כ"א מבלאי מכנסי כהנים ומהמיניהם היו מדליקין ומהן היו מפקיעין שפירושו שם שהיו קורעין וכמו שפירשיי שם אבל לסתור גדילת החבל אימא לך דאסור דהוא בכלל מתיר קשר של קיימא:

* אבל לא מפקיע וחותר - עיין רשיי עירובין ל"ה ע"א ד"ה ובעי דס"ל דגזירה דרבנן הוא ולא סותר ממש ולשיטת התוספות שם אין זה מוכרח:

* וכן בכל דבר תלוש - כלל בזה אף חבית שאינה מחזקת ארבעים סאה שהיה תקוע בה סכין מבע"י דמותר להוציאו וכדמוכח בב"י אך הרמ"א פליג עליו לעיל בסוף ס"א בהג"ה:

* ואם דצה ושלפה - עיין במ"ב דהיינו שחזר ודצה מבעוד יום וכמו שביררתי למטה בשעה"צ. ודע דאפילו לדעת החולקין על השו"ע וס"ל דמדינא אין איסור בכל גווני להוציא הסכין מן הכותל וכנ"ל בסקי"א במ"ב היינו דוקא לענין הוצאה מן הכותל דהסדק נעשה ממילא וכדאיתא בדף קי"ג דהגומות ממילא עבידן אבל לתחוב אותו בתוך הכותל דהוא עושה הסדק בידיים בודאי לכו"ע אסור אם לא הורחב עדיין

מקום מושבו ולפי מה שכתבנו במ"ב אין מותר לתחוב בכותל עד שכבר
נתחב שני פעמים בחול:

שטו

סימן

* ואין מחיצה אסורה וכו' - לכאורה יש להקשות מהא דאיתא בביצה
ל"ב אבנים של ביה"כ מותר לצדדן ביו"ט ומסיק שם הטעם דאף
דמחיצה לבד בלא גג חשיב בנין עראי ואסור בעלמא הכא משום כבודו
לא גזרו רבנן [וכן הוא שם ברי"ף והובא דין זה בטוש"ע סימן שיי"ב] הרי מפורש דגם
במחיצת עראי בלא גג ג"כ אסור אף דאין ע"ז שם אהל עראי אסור מטעם
בנין עראי ואפשר דמחיצת אבנים שאני דדרך בנין קבע הוא וכשמצדדן
בקרקע לבנין קבע חייב משום בונה וכדאיתא בריש פרק הבונה ולהכי
חמיר טפי ולפ"ז יתכן לומר דהא דמתירין מחיצת עראי לצניעות היינו
נמי דוקא בדבר שאין דרך לעשותה תמיד לקבע כגון בוילון או מחצלת
וכיו"ב אבל אם יעשה מחיצת עראי של אבנים ולבנים זה על גב זה אסור
ויותר נראה לומר דדוקא במחיצה שעשויה תמיד כדי להפסיק בין
הרשויות אמרינן כיון דהיא אינה מתרת וגם היא עראי לא חשיבא
משא"כ כשמצדד אבנים כדי לישב עליהן חשיבא טפי דלאו משום מחיצה
אייתינן עלה כ"א משום גזרת אצטבא עיין שם בגמרא:

* אם לא וכו' - עיין במ"ב סק"א מה שכתבנו בשם הח"א וע"ש בנשמת
אדם כלל מ"ד אות ה' שמצדד דבמקום שיצרו של אדם תוקפו והנרות
דולקים ויש לחוש ח"ו למושז"ל או שישמש לאור הנר דאיכא סכנה
שמותר אז לסמוך על הפוסקים שהביא המ"א בסק"ג שמתירין לעשות
מחיצת עראי לזה ומותר להעמיד הפארווא"ן אף שלא היה נפשט מע"ש
וע"ש שכתב הטעם דלדידהו לא חשיב זה מחיצה המתרת כלל מפני
שיכול להסתיר הנר בעצה אחרת כגון ע"י כפיית כלי וע"ש שהוא מתיר
כשיצרו תוקפו אפילו אם אור הנר נראה למעלה מהמחיצה אבל בלא"ה
חלילה להקל בזה:

* שהיה מבעוד יום טפח - במ"א איתא טפח בולט מן הצד והיינו שמוסיף
אח"כ ברחבה אבל בב"י הביא בשם המרדכי שהיה כורך המחיצה לצד
מעלה ונותנה על המוט ומשייר בה רוחב טפח ואח"כ בשבת פושטה לצד
מטה ובתו"ש הקשה ע"ז דבטפח למעלה לא חשיב עדיין מחיצה כלל דאין
קרוי מחיצה רק בעשרה אבל הפמ"ג כתב דע"כ בכל גווני מותר וכ"כ
הגר"ז ולבושי שרד:

* מטה וכו' - עיין במ"ב במש"כ דאם עשה איזה דבר משהו וכו' ובין בגג
חייב וכו' כ"ז מתבאר מדברי הפמ"ג ושאר אחרונים וראיתי בח"א כלל
מ"ב שכתב לענין אהל קבוע דבעינן שיעשה גם המחיצות בשבת ועי"ש
בס"ב מה שכתב לענין וילון ולא נהירין דבריו ומה שהביא מהרשב"א
בחידושו אין ראיה כלל דשם כונתו לענין אהל עראי שאסרו מדרבנן

דבזה איירי שם בכל הענין ולזה כתב דבעינן שיהיה צריך לחלל שתחתיו
והוא שיש לו שלש מחיצות [דג' הוי כד'] והוא שיטת התוס' שהביא שם
בעצמו אח"כ בד"ה אבל וכו' עיי"ש :

* דפין מחוברים - עיין במ"ב במה שכתבנו בשם הב"י והנה התו"ש כתב
וז"ל ובסימן תק"ב כתב הב"י דבעינן מחיצות המגיעות לארץ והמחיצות
צריכות שיהיו גבהן י' טפחים או ז' ומשהו ופחות מג"ט מן הארץ עכ"ל
ובאמת לא נזכר שם בב"י רק דאם היו מגיעות פחות מג' מן הארץ אמרינן
דכלבוד דמיא וחשיבי כמגיעות אבל לא נזכר מאומה מענין גבוה י'
טפחים ולענ"ד ברור דסכין המהירות פלטתו להתו"ש דאף דבעלמא שם
מחיצה כשגבוה י' הכא לענין איסורא משום דדמיא לאהל לא שייך כלל
דבר זה דכיון שיש ע"ז שום תמונה משתי דפנות קטנות וגג עליהן
מלמעלה אסרו חז"ל לעשות ד"ז ותדע דבסעיף ז' לא התירו להניח ספר
אחד על שני ספרים רק משום דאין צריך לאויר שתחתיה וכן אסרו חז"ל
ביו"ט אפילו להעמיד ביצה אחת ע"ג שנים לצלותם רק בשינוי כדאיתא
בביצה ל"ב בתוספות וברי"ף וברא"ש ובר"ן שם ונהי דלענין שיהיו
המחיצות מגיעין עד סמוך לארץ עכ"פ פחות מג"ט ס"ל להפוסקים דגם
בזה בעינן כמו בעלמא אבל זה ברור דאפילו במחיצות קטנות שבקטנות
כגובה טפח אסרו חכמים בזה. ואח"כ מצאתי תמצית דברינו בשבת
קל"ח ע"ב בתוספות ד"ה שאין בשם ר"י עיי"ש :

* מטות שלנו וכו' - ודעת הרשב"א בחידושיו וכן משמע מסקנת הר"ן
והרה"מ והובאו דבריהם בב"י דאם צריך לאויר שתחתיו להשתמש
אסור אפילו בלא מחיצות והביא ראיה לזה ממה שאסרו חז"ל בגוד וע"כ
במטות שלנו ג"כ אסור דמשתמש באוירו בהנחת מנעלים וכיוצא בו
והובא ברי"ו שתי הדעות ולא הכריע והמחבר סתם כדעת המקילין
ומשום שהוא דבר של דבריהם ועיין בביאור הגר"א סימן תק"ב שהביא
ראיה חזקה לדבריהם דאלי"כ אף ממעלה למטה יהא אסור וא"כ מה
שאסרו חכמים בגוד ע"כ טעמא אחרינא יש בזה וגם הרמ"א גופא דהביא
דעת הרשב"א שם בסימן תק"ב [וכן המחבר פה בס"ז] לא הביא דבריו אלא
להקל דבעינן שיהיה גם עומד להשתמש באוירו אבל לא דבזה לבד די וכן
משמע מהטור ג"כ כעין זה. והנה ראיתי בא"ר שכתב דלו היה נראה
לכאורה להחמיר כהרשב"א אחרי שנראה שמסקנת הר"ן והרה"מ
כמותו אלא שאין בידו להחמיר ולענ"ד אפשר לומר אחרי דדעת הרבה
ראשונים והם התוספות בשם ר"ת והגה"מ והסמ"ק והרא"ש והטור
כולם עומדים בשיטה אחת לא רצה להחמיר נגדם ואף דדעת רש"י שם
בביצה ל"ב משמע דלא צריך מחיצה הלא דעתו שם דסוגיא זו אזלא רק
אליבא דר' יהודה ואליבא דר"ש מותר לגמרי וכן דעת הריב"א והאור
זרוע וכמו שהביא בד"מ אלא שאין אנו סוברים כמותם בזה מפני שדעת
הרי"ף והרמב"ם והתוספות והרא"ש אינו כן וכמו שכתבו הפוסקים
ועכ"פ בדבר שמקילין התוספות והרא"ש וסייעתם יש להקל. ומ"מ
לכתחלה נראה שטוב לחוש לדברי הרשב"א וסייעתו להחמיר אם לא
בשעת הדחק. ודע דכל זה שהארכנו הוא רק בגג שאינו עשוי לצל וכההיא

דקרשים של המטה וכה"ג שעשוי רק להשתמש מלמעלה על גבו אבל בגג העשוי לצל או להגן מפני הגשמים בודאי לכו"ע יש בזה איסורא וכמו שכתבנו במ"ב סק"כ ועיין לקמן במה שכתבנו לענין נשיאת אמבריל"ו :

* מטה שהיא וכו' - עיין במ"ב ודע דאפילו אם יש לה מחיצות [וה"ה לדעת הרשב"א דמחמיר אפילו כשאין לה מחיצות] ג"כ יש עצה בפריסת הסדין אף שיש ג"ט בין חבל לחבל דהיינו שיאחזו האנשים הסדין או הכר באויר ויכניס אחר את המטה תחתיה וכיון שהוא שלא כדרך בנין לעשות תחלה הגג ואח"כ יכניס תחתיה מה שלמטה מהגג התירו באהל עראי וכדלעיל בס"ג :

* כסא וכו' - ומטות שלנו המחוברת ועומדת אם היא זקופה או מוטה על צדה מותר לנטותה לישיבה על רגליה דלאו מידי עביד אלא ליתובי בעלמא [רש"י וטור וש"פ] ועיין בפמ"ג שמסתפק לענין תיבה המחזקת ארבעים סאה אם מותר לכפותה על אוכלין ומשקין דאפשר דכיון שיש עליה שם אהל וכדלעיל בסימן שיי"ד ס"א בהג"ה חמיר טפי ע"ש [וספיקתו הוא רק לפירש"י דלפירוש התוס' שם כל הברייתא זו משום אהל אתנייה וע"כ בשיש לה מחיצות ואעפ"כ התירו במטה לזקפה משום דליתובי בעלמא עביד] :

* לכתחלה - ולפ"ז נראה לכאורה דה"ה במטות של ברזל שלנו שעשויין מקופלין וסמוכין לכותל וכשרוצין לישן עליהן פושטן דמותר לפושטן בשבת דהא עביד וקאי מבע"י ואין עושה שום מלאכה רק שפושטן אך זהו שגגה דהכא הא איירי שגם הגג והוא העור שעל הכסא ג"כ קבוע בו מכבר ועל כן גם הגג הלא עביד וקאי כדאיתא בשו"ע וכמו שכתבו התו' בהדיא בשבת קל"ח ע"א ד"ה כסא דפרט זה הוא לעיכובא ומשא"כ באלו המטות שפורסין עליה עתה הסדין בשבת אחר פשיטתה והוא נעשה כסדר האהל שמתחלה המחיצות ואח"כ הגג דאסור אך אם השליבות של המטות סמוכין זה לזה שאין ביניהן ג"ט דכלבוד דמיא אפשר דיש להקל מטעם דגם הגג כאלו נגמר כבר מבע"י. גם יש לכאורה לדון בזה להקל מטעם שאין לה מחיצות וכבר פסק השו"ע לעיל בס"ג מתנאי המטה דבעינן שיהיו לה מחיצות ועכ"פ שתי מחיצות וכפי מה שביארתי במ"ב בס"ק כ"ב אך גם בזה יש לפקפק מאד דלפי מה שביררנו לעיל בבה"ל בד"ה דפין דבעניננו לא בעינן שיהיו המחיצות גבוהות י' ודי במחיצות כל דהו א"כ הרי יש להמטה שתי מחיצות בשולי המטה אחת מצד ראשה ואחת מצד מרגלותיה ואף שאינן מגיעות לארץ יש להשגיח אולי אין בינם לארץ ג' טפחים וכלבוד דמיא לפי מה שכתב הב"י בסימן תק"ב ופסק המ"א שם כוותיה בסק"ט אך לכל אלו הדברים יש עצה דאפילו אם יש בין שליבה לשליבה ג' טפחים וגם אם נימא דהמחיצות שבצד ראשה ומרגלותיה חשובות מחיצות לענין זה ג"כ יש עצה דהיינו שמתחלה יפרסו אנשים את הסדין ויאחזוהו באויר ואח"כ יפשוט אחד את המטה ויעמידה תחת הסדין וזה שרי כיון שהוא שלא כדרך בנין וכמו שפסק השו"ע לעיל בס"ג. אך מ"מ עצם דין הפשטת המטה זו רפיא בידי דמצינו בכמה מקומות שאסרו חז"ל משום טרחא דשבת [עיין בסימן שכ"ד ס"ט ובסימן

שלי"ג] ובזה נמי אפשר דיש בפשיטתו משום טרחא וצ"ע [ואם יש בזה מפני כבוד האורחים שנתארחו אצלו מבואר בסימן שלי"ג דאז לא חיישינן לטרחא ויעשה העצה שכתבנו מתחלה] אך אם יש לו מטה אחרת לשכב בודאי דאין נכון לפשוט המטות אלו דלא עדיף מקיפול הכלים דאסרו חז"ל היכא דיש לו להחליף וכמבואר לעיל בסימן ש"ב ס"ג :

* לא יסדר וכו' - עיין במ"ב ואע"ג דדבר שאין מתכוין שרי היינו כשעושה איזה דבר ואינו מכוין שיצא הדבר הזה מה שהוא יוצא על ידו כגון שהוא גורר ספסל ע"ג קרקע ואינו מתכוין שיעשה חריץ ע"ז משא"כ כאן שמתכוין לעשות מה שהוא עושה [תוס' ושי"פ] :

* כל אהל וכו' - נ"ל דלהכי נקט הרמב"ם בלשון כל משום דכלל בזה שני הקצוות דהיינו אפילו עשאו לקבע שיתקיים כמה ימים כיון שהוא פחות מטפח חשיב רק אהל עראי ופטור ולהיפך אפילו אם לא עשאו לקבע יש איסורא משום לא פלוג וטעמו הוא שהולך בשיטת הרי"ף רבו דפירש טלית כפולה בשאין בגגה טפח וס"ל דהא ודאי אין דרך לעשותו לקבע ואפ"ה יש איסורא ועיין בפמ"ג ולענ"ד נראה כמו שכתבתי וכן משמע ממ"א דס"ל דהרמב"ם חולק עם הרא"ש והיינו בענין אהל עראי בפחות מטפח :

* שאין בגגו - עיין בר"ן שכתב דבכילה שיש בגגה טפח אהל קבוע הוי וחייב והמעייין בלשון הרי"ף יראה שכן הוא דעתו שכתב ומפני כך וכו' משמע הא אם היה כשיעור טפח היה חייב וטלית כפולה עם כילה ענין אחד הוא כדמוכח בגמרא וכן איתא בר"ח בהדיא שכל דברי הרי"ף לקוחים ממנו כאשר יראה המעיין ומ"מ נ"ל דאם היה כרוך עליו חוט או משיחה גם להרי"ף פטור מחטאת ויש בזה רק איסורא [וכמו בשאין בגגה טפח אזיל ליה חד דרגא ע"י חוט ומשיחה שבלא חוט ומשיחה יש איסורא ובחוט ומשיחה מותר כן בשיש טפח שיש חיובא ע"י חוט ומשיחה הוא רק איסורא ואף דמן הסברא יש לחלק בזה דדוקא לענין דרבנן שייך חוט ומשיחה אבל לא לענין דאורייתא אבל ע"כ אנו מוכרחין לומר דלענין כילה ס"ל לר"ח כן] וראיה לזה דהרי"ח בעצמו פירש בתחלת הסוגיא קל"ח במימרא דאביי דאמר שם דכילה פטור אבל אסור דכילה הוא שיש בגגה טפח והלא הוא בעצמו כתב בסוף העמוד דחייב חטאת א"ו דהתם כונתו בשיש עליו חוט ומשיחה והרי"ח היה מוכרח לפרש כן דהא הברייתא דומיא דגוד קתני ובגוד אמר אביי בעצמו בעמוד ב' לפי פירוש הרי"ח שם ע"ש דאפילו ביש עליו חוט ומשיחה אסור באדם אחד ואי בשאין בגגה טפח הא קי"ל דאם כרך עליו חוט ומשיחה מותר וע"כ פירש דשם איירי בשיש בגגה טפח וכן מוכח מדברי הרמב"ם שהועתק דבריו בשו"ע סעיף י"ב דגבי כילה נחשב כאהל עראי עכ"פ כשיש עליו חוט ומשיחה אף שיש בגגה טפח :

* טפח - והנה ע"ד נשיאת אמבריל"ו [הוא הגגות הנושאים על ראשן מפני החמה והגשמים ובלשונו קורין אותו פאראס"ל] רבו האחרונים בזה בספריהם ובדרך כלל יש הרבה והרבה שמחמירין ואוסרין שלא לפורסן בשבת מטעם אהל [הלא המה בספר מכתם לדוד ובספר מאמר מרדכי ובח"א ובראשם הגאון בעל נודע ביהודה כמו שמובא

בשע"ת בסימן ש"א סעיף מ"ם ע"ש] וכמו שכתבו הפוסקים דכל היכא דמתכוין לשם אהל דהיינו להגן מפני החמה והגשמים אפילו בשביל הגג לבד בלא מחיצות ג"כ יש איסור ובזה הפאראס"ל נמי הלא מתכוין להגין מפני החמה והגשמים ואינו דומה לכסא טרסקל המבואר בסעיף ה' להיתר דהתם אינו עושה שום מעשה בשבת רק שמרחיב ופושט הקמטין שהיו בו מאתמול משא"כ בזה שצריך לקשור אותו ברצועות אחר פריסתו או להעמידו ולהדקו אח"כ מתחתיו בחוט של ברזל כמנהגנו כדי שלא יתמוטט הגג ממצבו דאסור וכן מצדד ג"כ הפמ"ג בא"א סק"ח ע"ש שכתב שקושרין ברצועות וכדומה ובפרט לפי מה שכתב הרמב"ם בפכ"ב הלכה כ"ח וז"ל ומותר להניח מטה וכסא וטרסקל ואע"פ שיעשה תחתיהן אהל שאין זה דרך עשיית אהל לא קבע ולא עראי [שהוא מפרש כסא וטרסקל שני דברים הם וטרסקל הוא כמין סל וכן הוא ג"כ גירסת הר"ח והרי"ף] בודאי אין שום ראיה להקל מזה לעניננו ונהפוך הוא דיש ראיה לאיסורא מדכתב במטה וכסא מפני שאין זה דרך אהל וכו' משמע בזה הפאראסא"ל שפריסתו דרך אהל הוא אסור ובנו"ב כתב דלדעת הרי"ף שכתב הר"ן דכילה שבגגה טפח הוא בכלל אהל קבע וחייב והביאו המ"א יש בזה חשש חיוב סקילה [נדברי הר"ן באמת לאו מלתא חדתי הוא שכן הוא בהדיא בדברי רבינו חננאל שיצא זה מקרוב לאור ומתוכו מתבאר היטב כל דברי הרי"ף והרמב"ם שבענין זה שסובבים והולכים כל דבריהם ע"פ שיטתו א"כ הרי"ף לאו יחידאה הוא בזה] ואף דיש שדוחין את דבריו וס"ל דגם להרי"ף לית בהו חיובא מ"מ מידי איסורא לא נפקא להרבה פוסקים בין בשבת בין ביו"ט וע"כ השומר נפשו ירחק מזה מאד. וכ"ז שכתבנו הוא מפני חשש אהל דאיסורו הוא בכל מקום שנושאו ולפעמים יש בזה עוד איסור הוצאה והכנסה לכו"ע והוא כשנושאו במקום שאין עירוב:

* כילה שיש לה גג וכו' - הנה כמה אחרונים נתקשו בביאורו מאי קאמר עיין בלבושי שרד ועיין במ"א במה שמפרש ע"ז וגם זה דחוק מאד דמאי נ"מ שתפורה שפה סביבה וגם ידוע שהרמב"ם דרכו לברר ולהעתיק דברי הש"ס להלכה אבל לא להמציא סברות חדשות במה שלא נזכר כלל אבל לפי מה שהאיר ה' עינינו בפיר"ח בסוגיא זו שממנו הועתקו כל הדינים האלו של הרמב"ם כמו שיראה המעיין נבין את דברי הרמב"ם ששם ג"כ כתוב דבר זה של הרמב"ם ושם כתוב גג רחב טפח ועתה נבין שגם כונת הרמב"ם כן הוא ועתה נבאר את דברי הר"ח [וממילא יבוארו ג"כ דברי הרמב"ם] במה שמפרש על דברי אביי דאמר וכילה אפילו עשרה בני אדם אסור דהיינו בגג רחב טפח דיקשה עליו הקושיא שהקשה הלחם משנה על הרמב"ם ונשאר בקושיא דאפילו אין גג רחב טפח תעשה אהל עראי ויאסר אבל באמת ניחא דאיתא שם מקודם בגמרא גוד בכסכסיו מותר לנטותו בשבת ופירש הר"ח דהיינו שתלוי עליו החוטין שמותחו בהן וקאמר רב לא שנו אלא בשני בני אדם אבל באדם אחד אסור וע"ז קאמר אביי דכילה אפילו עשרה בני אדם אסור וע"כ היינו בחד גווני דמיירי בגוד דהיינו בחוטין ואפ"ה אסור בכילה ואי דמיירי הסוגיא בכילה שאין בגגה רוחב טפח אמאי יהיה אסור וע"כ פירש הר"ח דמיירי שיש לה גג רוחב טפח ולהכי אסור אף שיש לה חוטין ואזיל הר"ח לשיטתי דס"ל

ברישי הסוגיא דברוחב טפח לא מהני חוטיין [ורשיי דסייל בריש הסוגיא דחוטיין מהני בגג רחב טפח עייכ דמיירי הכא בשלא היו חוטיין כרוכין עליה מבעיי ועייכ מוכרח לפרש גוד בכסכסוי שלא כפירוש ר"ח דהיינו חוטיין] ומעתה יבוארו דברי הרמב"ם גייכ על נכון ויוסר קושית הלח"מ דמתחלה כתב הנוטה פרוכת וכו' דלדידיה ידוע בסי"ב [שהעתיק המחבר הלשון ממנו] דסייל דפרוכת אסור לנטות כ"א כשיש לו חוטיין תלויין מעייש ועייז קמסיים דאבל אחד אסור ולמד דינו מגוד בכסכסוי דגם שם עיי חוטיין מותר ואפי"ה באדם אחד אסור [או דהוא מפרש גוד היינו פרוכת כמו שביאר הר"ן לדברי הרמב"ם] ואח"כ קאמר דכילה שיש לה גג היינו שהגג רחב טפח [דאלי"ה לא נחשב גג] דאז לא מהני חוטיין וכדקאמר אביי דאי אין לה גג רחב טפח בודאי חוטיין מהני כנלענ"ד ברור בעזה"י :

* ותעשה אהל עראי - הנה לפי מה שכתב מתחלה שיש לה גג ואפי"ה כתב דיעשה אהל עראי משמע מזה כמו שהוכחנו לעיל לדעת הר"ח דאפילו בגג רחב טפח אם יש חוט או משיחה הוא רק אהל עראי :

* בגד וכו' - עיין לקמן בסימן שייכ במ"ב סקמ"ב דבגד שאינו עשוי לכך יש לחוש שמא יבוא עייז לידי סחיטה ואפילו אם אינו מכסה כולה אסור אלא מיירי הכא בבגד העשוי לכסות בו שאינו מקפיד עליו אם נשרה בהמשקה שבתוך החבית והכי איתא בגמרא מ"ח ע"א ודלא כט"ז שכתב דמיירי הכא בבגד שאינו מיוחד לכך וכבר הקשה עליו בזה בספר נתיב חיים ע"ש :

* ע"פ החבית וכו' - עיין במ"ב סוף ס"ק מ"ח מה שכתבנו בשם הח"א לענין מטה שקורין [שלא"פ באני"ק] ולענ"ד אפשר עוד לומר דאף שבעת שהרחיבה אחר שפירק הדף מעליה היא בכלל כובא שאסרו חז"ל לכסותה כולה מצד שהיא רחבה יותר מדאי ונעשית כאהל מ"מ כיון שבעת שהוא מכסה אותה בהכיסוי למעלה כבר חיבר לפרקיה ונתקצרה ברחבה תו הוי בכלל סתם מטה שמשמע מהתוספות ביצה ל"ב דהיכא דמחיצותיה עשויות מכבר ועומדות על מקומן תו אין בכיסויה משום חשש

שטז

סימן

* הצד צפור דרור וכו' - עיין בפמ"ג דצפור דרור הם הקטנים ביותר הדרים בענפי אילן ומשוררים ומרוב קוטנה של הצפור נשמטת מזוית לזוית וקשה לתופסה אבל תורים ובני יונה הם בכלל שאר צפרים שזכר המחבר ע"ש. ודע שמה שתמה הא"ר למה לא הזכיר הרי"ף והרמב"ם הנ"מ בין צפור דרור לשאר עופות כבר בירר המ"א בסימן תצ"ז דהרמב"ם זכר זה במתק לשונו והרי"ף שלא הזכירו סמך על מה שכתב הכלל דמחוסר צידה פטור וכו' דכה"ג השמיט עוד כמה מאמרים שם בגמרא מטעם זה :

* שהם נצודים - עיין במ"ב שכתבתי דשיעור צידה הוא היכא דמטיא ליה בשחיה אחת ואע"ג דבסימן תצ"ז איתא בשו"ע השיעור דאם צ"ל הבא מצודה ונצודנו ל"ק דכבר כתבו הפוסקים דאידי ואידי חד שיעורא הוא וע"כ אפילו בעופות שייך שיעור זה וכ"כ רש"י ר"פ אין צדין וכ"כ האו"ז וכן הוא דעת הרמב"ם שהביא בפ"ב דיו"ט השיעור דהבא מצודה ונצודנו ובפ"י דשבת הביא השיעור דמטא ליה בחד שחיה אלמא ס"ל דחדא שיעורא הוא וכ"כ הרב המגיד שם וכ"כ המאירי בפ"י דשבת ובפ"א אין צדין וכ"כ רי"ו ושאר מפרשים וכ"מ מהטור בהלכות יו"ט תצ"ז דכלל חיה ועוף בחדא מחתא ודעת התוספות ר"פ א"צ והרשב"א שם דסוברין דהבא מצודה ונצודנו שיעור אחר הוא דעת יחידאה הוא ולכך לא הבאתי דעתם. ודע עוד דבגמרא איתא דאם איכא בביבר או בבית עוקצי [פ"א ופ"א] להשמט רש"י] הוא בכלל ביבר גדול וכתב שם ר"ח דהני אוקימתא כולהו הילכתא נינהו וכן העתיקם הרי"ו וצריך טעמא על הרמב"ם שהשמיט זה ואולי ס"ל להרמב"ם דשיעורא דשמואל [בביצה כ"ד] דהבא מצודה ונצודנו אין להשוותו רק עם הני תרי שיעורי קמייתא דתלוי בהביבר לפי גדלו וקטנו משא"כ לפי סברא דעוקצי דינא הוא דאפילו אם הביבר קטן שאין צריך להביא מצודה עבורו ג"כ הוא בכלל מחוסר צידה עדיין וכיון דהגמרא מביא מימרא דשמואל באחרונה ש"מ דלית הלכתא כהאי לישנא ועיין במאירי א"י דנכלל במה שכתב הרמב"ם בהלכות יו"ט שאין זו צידה גמורה וכו' צריך לרדוף וכו' וה"נ בזה. עוד אמרתי להביא פה מה שיש לכאורה להסתפק בעניננו אם הכניס עוף לבית והדלת פתוחה או החלון פתוח או ביבר שאינו מקורה אפשר דליכא אפילו איסור דרבנן דדוקא היכא דהדלת נעולה דהחיה והעוף ניצודין עכ"פ במקצת רק צריך עוד לרדיפה והשתדלות משא"כ היכא דפתוח עדיין לא נצודה כלום ומלשון הרמב"ם שכתב הכניסה לטרקלין ונעל משמע כדברינו ויש לדחות דכונתו דאפ"ה פטור ובתוספתא תניא הצד צבי לחצר שיש לה ב' פתחים פטור ומשמע אבל אסור ככל פטורי דשבת דקי"ל בהו לאיסור ואין להקשות מביצה ל"ו והובא לקמן בס"ד עיי"ש בבה"ל דאם הניח חור גדול מותר ואפילו במתכוין שם שאני שהדבורים היו שם מכבר וכיון דגם עתה הם יכולים לצאת לא עשה כלום משא"כ הכא דמקודם היו בחוץ והוא הכניסן בידים לפניו וכעין צידה הוא ועיין בא"ר מה שכתב בשם מהרי"ט צהלון והובא בבה"ט משמע דשרי בכל גווני בדבורים ואפשר דצבי שיש במינו ניצוד שאני :

* הצד צבי וכו' - עיין בא"ר שכתב דה"ה שאר מינים וכן משמע מרמב"ם וסמ"ג שכתבו סתמא דישן או סומא חייב וצע"ק ממה דאיתא בגמרא דחגבים בשעת הטל פטור ופ"י רש"י משום שאז עיניהם מתעוורות והרי הם כניצודין ועומדין וע"כ די שמינים שכשהם סומין לא עבידי לרבווי :

* או חולה - ובגמרא מקשה והתניא חולה חייב ומשני לא קשיא כאן בחולה מחמת אשתא כאן בחולה מחמת אובצנא [עייפות] ועיין בט"ז דרוצה לצדד דהמחבר יסבור כרש"י דדוקא בחולה מחמת אובצנא [היינו שאינו יכול לזוז ממקומו מחמת עייפות כן פירש"י שם] אז חשיב כניצוד אבל בחולה

מחמת אשתא חייב ובאמת מדסתם המחבר משמע דאיירי בסתם חולה וס"ל כהר"ח דהברייתא דפוטרת איירי מחמת אשתא [כ"כ הרב המגיד בשמו ולפלא שבר"ח שלפנינו כתוב להיפך] וכן כתב הגר"א וממילא מחמת אובצנא חייב אך אפשר דלהר"ח ג"כ אם אינו יכול לזוז ממקומו מחמת עייפות ס"ל כרש"י דחשיב כניצוד והוא איירי בשאינו עיף כ"כ ובב"י משמע דהר"ח איירי בכל גווני ואיני יודע טעמו למה עדיף מחיגר וזקן וא"ל דהטעם כיון דהעייפות ממילא נסתלק לבסוף לא דמי לחיגר וזקן ולא חשיב כניצוד ועומד וע"כ חייב הצודה אותו דז"א דחגבים בשעת הטל יוכיח דפסק הברייתא דפטור הצודן אז משום שעניניהם מתעוורות וחשיבי כניצודין אף שממילא יסתלק מעליהם העורון גם בא"ר משמע שסובר כמו שכתבתי דאם אינו יכול לזוז ממקומו מחמת עייפות לכ"ע פטור וכ"מ ממחצית השקל ונ"א. ודע דנסתפקתי לרש"י דס"ל בהדיא דעייפות כזה חשיב כניצוד וע"כ פטור הצודהו אח"כ איך הדין אם רדף אחר איזה חיה ועוף כדי לצודו עד שעשהו עיף שאינו יכול לזוז ממקומו או שהכהו באיזה דבר עד שנעשה חיגר אם חייב עבור זה גם משום צידה אף שלא תפסו בידו או אפשר אין דרך צידה בכך דדרך צידה לטלה אחר שצדה או להכניסה למקום משומר :

* הוי צידה - עיין במ"ב ועיין במ"א שכתב דכונת הרמ"א הוא רק לאיסורא בעלמא מפני שלא עשה מעשה והאחרונים תמהו עליו דלא מצינו בסימן זה שיכתבו הפוסקים דהוי צידה והכונה יהיה לאיסורא א"ו דהכונה לחיובא אך הוא מיירי היכא דעושה מעשה וכמו שכתב הרמ"א בשם הרמב"ם וכן מוכח בכלבו להדיא שממנו מקור הדין אך הרמ"א קיצר בזה. ואם תפסו הכלב בלא הסיוע שלו ואח"כ לקח הוא מיד הכלב לכאורה ג"כ פטור מחטאת דכבר ניצוד ועומד ע"י הכלב דומיא דמאי דאיתא בתוספתא דאם צדו אחד ונתנו לחבירו השני פטור :

* אין במינו נצוד פטור אבל אסור - גם בההיא ענינא דס"ב פטור אבל אסור הוא כמו שמוכח מדברי הרמ"מ שם ומכמה אחרונים [עיין בפרישה ובח"א] ולא ביאר המחבר בהדיא דסמך על מה שכתב בס"א דפטור אסור הוא וה"ה בכל דבר השנוי בענין שבת פטור לבר מהיכא דמוכח בהדיא והא דהזכירו כאן משום דרצה לסמוך לו הדין דזבובים. והנה אם חגבים מקרי דבר שבמינו ניצוד תליא בפלוגתא דרש"י והרמב"ם ופלוגתתן תליא בפירושא דברייתא דאיתא שם ת"ר הצד חגבין גזין צרעין יתושין בשבת חייב דברי ר"מ וחכ"א כל שבמינו ניצוד חייב עליו וכו' היינו חגבין וכדומה שבמינו ניצוד חייב ושאר מינים פטורים [רש"י] והרמב"ם יפרש דכל אלו אין במינן ניצוד ולכך כלל בחיבורו ופטר חגבין צרעין ויתושין מטעם זה ע"ש ולפי זה הא דתניא שם אח"כ בגמרא הצד חגבים בשעת הטל פטור בשעת השרב חייב ע"כ כר"מ אתיא ולענ"ד מוכח מירושלמי לענין חגבים כרש"י דאיתא שם הצד גזין צרעין ויתושין חייב ור' יהודה פוטר וכן היה ר' יהודה אומר אין חייבין אלא על דבר שדרכו לצודו הצד חגבים בשעת הטל פטור בשעת השרב חייב ולפי הידוע בכמה מקומות דחכמים דר"מ הוא ר' יהודה [עיין כתובות נ"א ע"ב] א"כ הברייתא הנ"ל

פלוגתא דר"מ ור"י הוא ואעפ"כ מחייב ר"י על חגבים בשעת השרב ומה דקאמר דבר שדרכו לצודו ר"ל שאומרים הבא מצודה ונצודנו [בריש פ' אין צדין ע"ש] לאפוקי בשעת הטל דניצודין ועומדין הן [אך מה דמחייב רש"י לרבנן בגזין קשיא מירושלמי הזה ומצאתי בא"ר] ויש לדחוק להרמב"ם דכונת הירושלמי הוא במה שאמר וכן היה וכו' היינו לומר דבשאר מין שאין דרכו לצודו ג"כ פוטר ר"י ומה דקאמר אח"כ הצד חגבים וכו' הוא מימרא בפני עצמה ולא דברי ר' יהודה דלדידה פטור בחגבים אף בשעת השרב משום דאין במינו ניצוד :

* ולכן יש לזהר - הנה הטי"ז חידש כאן דבר חדש בענין פסיק רישא והוא. דכשם דהיכא דמספקא לן אם יעשה האיסור או לא אמרינן דבר שאינו מתכוין מותר לר"ש כגון בגרירת מטה כסא וספסל דספק הוא אם יעשה חריץ ע"י הגרירה כמו כן ה"ה היכא דמספקא לן אם יש איסור בהמעשה שעושה והוא אינו מתכוין להאיסור נמי מותר לר"ש ולכן מותר בנעילת התיבה דשמא אין בה עתה זבובים ולולא דבריו הסברא להיפוך דאם האיסור יעשה בודאי ע"י המעשה [היינו הנעילה] אך ספק הוא אם יש כאן איסור [היינו דבר הניצוד] הו"ל ספיקא דאורייתא ושם בגרירא שאני דמספקא לן על דבר אחר היינו החריץ הנסבב ע"י פעולתו ולכך מותר דבר שאינו מתכוין דאפשר שלא יעשה החריץ משא"כ בעניננו דספק הוא על עצם הנעילה אם יש בזה מעשה צידה הוי כשאר ספיקא דאורייתא [ומצאתי בחידושי רע"א ביו"ד סימן פ"ז ס"ו בהג"ה שמצדד ג"כ מתחלה כסברתנו]. ולכאורה יש להביא ראיה להט"ז מתוספות כתובות ו' דהביאו מתחלה ראיה לשיטת הערוך דפ"ר דלא ניחא ליה מותר מהא דסוכה ל"ג דממעטין ענבי הדס ביו"ט ופריך והא מתקן מנא [היינו שמכשיר ההדס לצאת בו] ומשני כגון שלקטן לאכילה ודבר שאין מתכוין מותר ופריך והא פסיק רישא הוא ומשני כגון דא"ל הושענא אחריתא אלמא כיון דלא ניחא ליה בהאי תקון שרי ודחו התוספות וכן האור זרוע בהלכות שבת סי' נ"ט וז"ל הואיל וא"ל הושענא אחריתא שרי אפילו לר"ש דשמא לעולם לא יהא צריך לשניה ואשתכח דלא תקן כלי ולא פסיק רישא הוא אבל לר"י אסור דשמא יצטרך לה ואגלאי מלתא דכלי עבד עכ"ל הרי מוכח דגם בספק אם יש על הפעולה הזו גופא איסור ג"כ הוא בכלל דבר שא"מ דמותר לר"ש ויש לדחות דשם עכ"פ תלוי הדבר בענין דלהבא שמא יצטרך לה ויהיה תקון למפרע ע"י המיעוט הזה או לא יצטרך ולא יהיה תקון ודמי קצת להאי דגרירת כסא וספסל דספק הוא אם יעשה חריץ ע"י גרירתו או לא אבל בעניננו אנו דנין על הפעולה שעושה עכשיו והדבר תלוי בספק דלשעבר אם עושה בזה מעשה איסור דהיינו אם יש שם דבר הניצוד או לא הו"ל כשאר ספיקא ובעניננו לענין זבובים אין נ"מ בזה דהכא בלא"ה אינו אלא איסור דרבנן דהו"ל דבר שאין במינו ניצוד וא"כ הוא ספיקא דרבנן ונ"מ בעלמא היכא דהוא ספיקא דאורייתא כגון שרוצה לנעול הדלת ומספקא ליה אם יש שם צבי וכדומה שנכנס מתחלה לתוכו אפשר דהוא בכלל ספיקא דאורייתא אף שאינו מכוין להצידה. אכן מצאתי ראיה לדברי הטי"ז מדברי הרמב"ן במלחמות פרק כירה גבי המיחם שפינהו וכו' ומקשה הגמרא הלא מצרף וקאמר ר"ש היא דאמר דבר

שאינו מתכוין מותר והקשו הראשונים הא מודה ר"ש בפסיק רישא ותירץ הרמב"ן דלהכי אינו אסור לשפוך מים למיחם ולא חיישינן למצרף דשמא לא הגיע לצירוף אע"פ שנתחמם הרבה שהמים מנעו אותו ושמא כבר נצטרפה עי"ש וכן תירץ המאירי שם הרי דגם בדבר התלוי בספק דלשעבר ג"כ אמרינן דבר שאינו מתכוין מותר כדברי הט"ז וא"ל דטעם הרמב"ן משום ספק ספיקא דא"כ אמאי אצטריך הגמרא לומר דר"ש היא אפילו לר"י יהא מותר אלא ע"כ דס"ל להגמרא דזה לא נכנס בכלל ספק ספיקא ומ"מ מותר בזה כשאינו מתכוין וע"כ כדברי הט"ז הנ"ל:

* ויש מקילין - עיין במ"ב מש"כ בשם הב"ח ומ"א והכרעת הט"ז להקל כשיש ספק אם יש שם זבובים ובפרט אם יש בהתיבה אוכלים לפי מה שכתב הפמ"ג בסק"ט דבתיבה שיש אוכלין ומשקין דבודאי לא ניחא ליה הזבובים דשם שיטנפו את האוכלין והוא פ"ר דלא ניחא ליה יש לצדד יותר להתיר ע"ש בודאי אין להחמיר אם הפריח הזבובים שראה אותם ועיין מה שכתבתי בס"ו בבה"ל מענין זה:

* ובלבד שלא יתכוין לצוד - עיין במ"ב במה שציירתי שהיתה פריסת המחצלת מלמעלה שלא בדוחק עי"ש כ"כ המאירי ועיין בא"ר שתמה על השו"ע דלפי מה שכתב לקמיה וגם הוא בענין שאינו מוכרח וכו' דהיינו שיכולים הדבורים להשתמט ממקום צידתם ואפילו אם היה מתכוין לצודם ג"כ שרי דהרי מ"מ אינם ניצודים שיכולים לצאת והוכיח זה מגמרא עי"ש ונ"ל דהכונה במש"כ השו"ע וגם הוא בענין וכו' היינו שיש שם בכוורת חור קטן וכמ"ש התוספות והובא בב"י דבכי האי גוונא לא שרי כ"א לר"ש ודוקא בשאינו מתכוין אבל חור גדול אם היה בכוורת אפילו במתכוין שרי דהרי מ"מ אינם ניצודים כלל:

* ונעל אחד וכו' - מיירי שהבית אינו גדול דמטא ליה בחד שחיה וכנ"ל בס"א דאלי"ה פטור אבל אסור ולפ"ז יש ליזהר מאד באם קנה עוף קודם השבת ועדיין לא הורגל העוף בהבית ואירע שנכנס בשבת לתוך הכלוב שלו [הוא מקום המיוחד לסגור בו העופות] שלא לסתום את דלת הכלוב דבזה נחשב צידה גמורה ששם המקום קצר ומטא ליה בחד שחיה משא"כ כשהוא בבית ועיין לקמן בסי"ב ובמ"ב שם:

* חייב - ודוקא כשידע בעת הנעילה שצבי בתוכו אבל אם אח"כ נודע לו שיש שם צבי פטור דזה דומה לנתכוין להגביה תלוש וחתך מחובר דאנוס הוא ואפילו אם נתכוין אח"כ שלא לפתוח הדלת עד הערב משום הצבי גם כן אין איסור בדבר וה"ה בישוב על הפתח ולא ידע שצבי בתוכו ואח"כ נודע לו שיש שם צבי מותר לו לישוב ולשמור עד שתחשך מפני שקדמה צידה למחשבה [הרמב"ן בליקוטיו] ועיין בחידושי הרשב"א שם שמצדד ג"כ לבסוף כהרמב"ן וכן מוכח בהדיא בהתוספתא כרמב"ן מדקאמר הא למה זה דומה וכו' ועיין בשבת ק"ז ע"א בגמרא ולפלא קצת על הרשב"א שמסתפק לכתחלה בזה:

* אין אחד וכו' - ואפילו אם היה בעל כח גדול אלא שעושה באופן שהוא לבדו לא היה יכול לעשותו כגון שעושה באצבע אחת שצריך לסיועת האחר נמי מקרי אינו יכול וחייב [תו"ש בשם התוספות פרק המצניע וכ"כ הרשב"א והרמב"ן ע"ש]:

* ישב אחד על הפתח וכו' - נסתפקתי בישוב על הפתח בשגגת שבת או שגגת מלאכה [דבמזיד מבואר לקמן בשי"ח ס"א דאסור לו לעולם ליהנות מזה] ואח"כ נודע לו אם מותר לו לישוב עד שתחשך דמאי דהוה הוה ולא יתקן האיסור במה שיסתלק ומדברי התוספתא שהובא בהרמב"ן והרשב"א אין ראייה לזה ע"ש אכן מדברי הרמב"ן שהבאתי בתחלה ובפרט מדברי הרשב"א שכתב בהדיא טעם ההיתר לישוב ולשמור עד שתחשך מפני שלא עבר איסור דאורייתא במה שישוב מתחלה משמע דבענינו אסור לישוב כשנודע לו:

* והלך לו - עיין במ"ב שהעתקנו דברי התו"יט לדינא שכן סוברין רוב האחרונים וכמעט כולם ודלא כהמ"א שכתב דהיכא שכבר ניצוד פ"א תו לא שייך בו צידה ומותר לסגור הדלת לדידיה אם מכוין לשמור ביתו ולא לצוד העוף דאל"ה גם להמ"א אסור כן כתב בספר נהר שלום ולפ"ז אם קנה עוף מחדש קודם השבת ועדיין לא הורגל העוף בהבית ואירע שנפתח הדלת אסור לסגרו אח"כ דנחשב עי"ז צידה גמורה ויש בזה חיוב חטאת [א"ר] ואפילו אם מכוין בסגירתו הדלת לשמור ביתו לבד פסיק רישא הוא וכמ"ש במ"ב סקכ"ו וכ"ש אם מתכוין לשמור העוף שלא יצא מן הבית. ודוקא כשהבית קצר דמטא ליה בחד שחיה אבל אם הבית גדול או שהעוף כבר מורגל בבית ובא הוא מעצמו לערב למקומו דאין בצידתו לכו"ע רק איסור דרבנן וכדלקמן בסי"ב י"ל כה"ג לא גזרו על פתיחת הדלת אחרי שכבר ניצוד קצת פ"א [פמ"ג]. ובאמת אי אפשר לזוהר בזה כלל ע"כ כדי להנצל מחילול שבת ראוי לזוהר כשקונה עוף מחדש קודם השבת והבית קצר דמטא ליה בחד שחיה יהיה קשור אצלו עד אחר השבת:

* הצד וכו' - עיין במ"ב דמיירי באין דרכן להמית בנשיכתן ואפ"ה פטור עי"ש ונ"ל דבמקומות שדרכן להמית כגון נחש בא"י ועקרוב בחדייב [עיין שבת קכ"א ע"ב] אפשר אפ"י הוא היה מתכוין בצידתו לרפואה ג"כ פטור כיון דמצוה לבערו מן העולם כדי שלא יהרוג בני אדם וכדלקמן בס"י דומה למה דאמרינן ביומא פ"ד בתינוק הטובע בנהר פורש מצודה ומעלהו ואע"ג דקמכוין למיתצד דגים וע"ש בחי' רע"א ובר"ן ס"פ האורג ויש לדחות דהכא קמיכוין רק לרפואה ולא לתועלת שניהם א"כ דומה למה דאמרינן בפסחים כ"ה לא אפשר וקמיכוין אסור ע"ש ברש"י וגם בסוף הסוגיא לענין שטיחת אבידה דעצם השטיחה הוא כראוי והיינו מן התורה כמו שכתבו הפוסקים וא"כ ה"ה הכא אף דעצם הפעולה הוא מצוה במקום שרגילין להמית אדם מ"מ גרע במה שהוסיף בכונתו ועיין:

* נחשים וכו' - עיין במ"ב דזה הוא דבר שבמינו ניצוד כ"כ האחרונים מדחייב בשצד לרפואה וראיתי בסי' חמד משה שתמה על הרמב"ם למה השמיט המשנה דעדיות הצד נחש לרפואה חייב ונ"ל בפשיטות דכיון דהרמב"ם ס"ל דמלאכה שאין צריך לגופה חייב עליה ובכל שקצים ורמשים שמינן ניצודין כתב בהדיא דאפילו צדן שלא לצורך או לשחק בהן חייב א"כ אפילו צד הנחש שלא לרפואה ג"כ חייב אם לא שדעתו היה בצידתו בשביל שלא ישכנו זה מקרי להרמב"ם כמו מתעסק בעלמא דאפילו ר"י מודה דפטור כיון שאינו מתכוין לצוד כלל רק להבריא מעליו אבל כל שנתכוין לצוד אפילו שלא לצורך כלל חייב הואיל שנתכוין לצוד וצד כמש"כ הרמב"ם להדיא בפ"י הלכה כ"א והמשנה דקאמרה לרפואה באמת ס"ל כר"ש כדאיתא בגמרא שם ובזה ניחא לי ג"כ מה שהקשו הפוסקים על הרמב"ם דס"ל דהלכה כר"י למה פסק דאם בשביל שלא ישכנו מותר נגד גמרא מפורשת דקאמר דאתיא המשנה כר"ש ונדחק המ"מ דס"ל להרמב"ם דשמואל פליג אדרב בזה ולפי דברינו ניחא דס"ל להרמב"ם דעיקר ראית הגמרא דהמשנה ס"ל כר"ש מדקאמרה אם לרפואה אבל הסיפא באמת אתיא ככו"ע כנ"ל. גם מה שהביא הגמרא שם ממפיס מורסא דאתיא כר"ש דמשאצ"ל פטור והרמב"ם פוסק דמשאצ"ל חייב ואעפ"כ העתיק המשנה כצורתה והמ"מ נדחק דשמואל פליג על רב בזה ג"כ נוכל לומר באופן זה בהקדם לשון הרמב"ם בפרק יו"ד מהלכות שבת וז"ל בהלכה י"ז המפיס שחין בשבת כדי להרחיב פי המכה כדרך שהרופאין עושין שהם מתכוונין ברפואה להרחיב פי המכה הרי זה חייב משום מכה בפטיש שזו היא מלאכת הרופא ואם הפיסה להוציא ממנה הליחה שבה הרי זה מותר עכ"ל ונ"ל דכונתו הוא דכשהוא מכוין לעשות לה פה הוא מרחיב פי המכה כדרך שהרופאים עושין ואז הוא בכלל מכה בפטיש דהוא גמר מלאכה אבל אם מבקע המורסא רק להוציא הליחה אינו מרחיבה ע"כ אין זה בכלל גמר מלאכה כלל וזה הוא כונת המ"מ להמעייין בו וע"כ דין זה דלהוציא ממנו ליחה אתיא אפילו לר"ש והוכחת הגמרא דהמשנה כר' יהודה הוא רק מהרישא דמשנה דקאמרה אם לעשות לה פה משמעו שהוא מכוין בהרחבתו פי המכה לעשות לה פה כדרך שהרופאין עושין ואז הו"א מלאכה הצריכה לגופה אבל אם מרחיב פי המכה ואינו מכוין לעשות לה פה אלא להוציא ליחה הוא פטור משום דהוי משאצ"ל כר"ש דאל"ה ליתני המשנה אם עושה לה פה חייב דהוי משמע אפילו כשאינו צריך לזה אבל הא דלהוציא ליחה פטור ומותר אתיא ככו"ע דאין זה בכלל מכה בפטיש כשאינו מרחיב פי המכה ודחקו להרמב"ם כל זה משום קושית בה"ג המובא בתוספות דף ג' דשמואל גופא ס"ל דמשאצ"ל חייב והכא פסק דמותר בצידת נחש ומפיס מורסא ותירוץ ר"ת דשמואל קאמר זה רק אליבא דר"ש וליה לא ס"ל חשיב ליה לדוחק. עוד י"ל דטעם הרמב"ם שהשמיט המשנה דס"ל דנחש הוא דבר שאין במינו ניצוד והמשנה אתיא כהני תנאי [בשבת ק"ו וק"ז] דס"ל דאפילו אין במינו ניצוד חייב וא"כ לדידן דפסקין דבר שאין במינו ניצוד פטור א"כ פטור בכל גווני והוא רק איסור דרבנן וממילא כשכונתו שלא ישכנו לא גזרו רבנן וע"כ פוסק הרמב"ם דמותר לכתחלה ולא

מלתא חדתא היא דגם רש"י ס"ל בריש פרק ח' שרצים דנחשים ועקרבים הוא דבר שאין במינו ניצוד דמה שצודין אותן כדי להרגן להבריחן מבני אדם זה לא מקרי צידה ודומיא דהצד פרעוש ומה שצודין אותו לפעמים לרפואה ס"ל להרמב"ם דזה לא מקרי צידה משום דא"כ זבובין ויתושין שגם הם מועילין לרפואה כדאיתא בשבת ע"ז ע"ב ואפ"ה איתא בתוספתא ובגמרא ק"ז ע"ב דמקרי דבר שאין במינו ניצוד ואין להקשות מהא דאיתא בשבת קכ"א במשנה אר"י מעשה בא לפני ר' יוחנן בן זכאי בערב ואמר חוששני לו מחטאת ובפשוטו דר' יהודה קאזיל לשיטתו דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה הרי דעקרב וה"ה נחש הוא דבר שבמינו ניצוד דאלי"ה הלא יהא פטור מחמת זה ובפרט לפי המבואר בהדיא בתוספתא פ"ג דר"י גופא פוטר דבר שאין במינו ניצוד ויש לדחות דידוע מה דאיתא בשבת ק"ז ע"ב דר"א ור' יהושע פליגי בדבר שאין במינו ניצוד אי חייב או פטור וזה היה ספק לו לריב"ז רבם ולכך ניחא מה שאמר חוששני דמשמע שהיה בדרך ספק אצלו וה"ק ליה ר"י לת"ק איך אתה מיקל לכתחלה לכוף על עקרב הלא ריב"ז היה ספק לו בענין הזה לחיוב חטאת ונהי דאנו סוברין בדבר שאין ניצוד פטור אבל מ"מ יהא אסור מדרבנן :

* שמונה שרצים וכו' - עיין במ"ב שכתבתי טעם החילוק משום דניצודין לצורך עורן הוא טעם התו' ויש עוד טעם אחר בר"ן והובא במ"א דהחי' שרצים אין דרכן להזיק וסתמייהו ניצודין לאיזה צורך משא"כ בשאר שרצים דדרכן להזיק וסתמייהו ניצודין כדי שלא יזיקו והוי מלאכה שאצ"ל ופטור והנה לפי דבריו אם ימצא בשאר שרצים איזה מין שאין דרכו להזיק יהיה ג"כ חייב כמו בהחי' שרצים וכן כתב הפמ"ג. ודע דלדברי הר"ן יקשה קצת הא דאמר שם בגמרא ק"ז ע"א הצד אי' מחי' שרצים האמורים בתורה החובל בהם חייב דברי ר' יוחנן בן נורי ומסקנא בגמרא דצ"ל דברי ריב"ז ומחלוקתו [היינו הרבנן החולקין על ר' יהודה] הא גם לדברי ר' יהודה דס"ל דגי' מהן אין להן עור ג"כ חייב בכל החי' שרצים כיון דאין דרכן להזיק מסתמא ניצודין לאיזה צורך. ואולי נקט ריב"ז צידה בדבריו משום דדמי לדידיה צידה לחבלה אבל באמת בצידה לא פליגי ואף דזה דוחק קצת לדברי הר"ן אבל נגד זה ניחא מאד לדבריו מה דאיתא שם בע"ב בברייתא לדברי ר' יהודה הצד אחד מחי' שרצים האמורים בתורה החובל בהן חייב בשרצים שיש להן עורות וכו' ע"ש היינו דבצידה חייב בכל השמונה מטעם דאין דרכן להזיק וסתמייהו ניצודין לצורך משא"כ לענין חבלה הוא דוקא אותן שיש להן עורות ולא כל השמונה משא"כ לדברי התוספות ע"כ גם בצידה לר"י אינו חייב בכל החי' ואמאי קאמר מתחלה הצד אחד משמונה וכו'. ואגב אבאר מה דאיתא שם בגמרא מאן ת"ק ר' יהודה וכו' הא אמרינן שם לקמיה מאן תנא הצדן שלא לצורך פטור ר"ש הוא דלר"י דס"ל מלאכה שאצ"ל חייב גם בשאר שקצים ורמשים שצדן שלא לצורך חייב א"כ אמאי פטר ר' יהודה בשרצים שאין להם עורות לדעת התוספות בצידה וגם אפילו לדעת הר"ן אמאי דוקא אלו החי' וע"כ דכונת הגמרא דהאי תנא ס"ל כר"י דאזל בתר גישתא ולא ר"י ממש :

* והחובל - דעת הרמב"ם דחובל חייב משום מפרק שהוא תולדה דדש
דדמים שמפרק מתחת העור כמפרק תבואה מקשיה דמי ואע"פ שלא
יצאו לחוץ מ"מ נעקרו ממקום חבורם ולפ"ז בעינן שיצא דם כשיעור
גרוגרת ממקום למקום לענין חיוב חטאת כמו בדש גם אם חבל בשרו
לאחר מיתה ויצא דם חייב [כ"כ הפמ"ג והוכיח זה מגמרא] וי"א דחובל דחובל
הוא מחמת נטילת נשמה שבאותו מקום שחבל כי הדם הוא הנפש וא"כ
לא בעינן שיעורא ורוב הפוסקים הסכימו לזה היינו רש"י בפרק אלו
טרפות דף מ"ו [ועיין בפרק ח' שרצים במשנה ברש"י שם ומשמע דבחולין חזר רש"י והסכים
לטעם זה] והרמב"ן והרשב"א והריטב"א והמאירי וגם התוספות בפרק ח'
שרצים הסכימו דטעם זה עיקר ומ"מ פעמים שחייב אף משום צובע כגון
שנצטבע העור כשיעור צביעה ע"י הדם שנתקבץ תחתיו מן החבלה ויש
לו איזה צורך בצביעה זו כן הכריע הרשב"א בחידושו וביאר בזה
הירושלמי דקאמר דנצרר הדם חייב משום צובע ע"ש ונראה דמה שכתב
המ"א ונ"ל דחובל לרפואה והוא הקזת דם חייב לכו"ע ור"ל דהוא בכלל
מתקן אף להראב"ד וגם דהוא בכלל מלאכה הצריכה לגופה כיון שהוא
צריך להתרפאות ע"י חבלה זו וכמו שביאר הפמ"ג היינו לשיטת רוב
הפוסקים דחיוב חובל הוא מפני נטילת נשמה וע"כ לא איכפת לן במה
שדם החבלה ניתז לארץ ויוצא לאיבוד וכמו שחייב בשוחט משום נטילת
נשמה לכו"ע אף שהדם יוצא לאיבוד משום שעיקר כונתו לשחטה בצואר
וזו המלאכה צריך לה לגופה משא"כ לדעת הרמב"ם דחיוב חובל אינו
משום נטילת נשמה רק משום מפרק הדם ממקומו וחשיב כדש א"כ
בענינו הוא בכלל מלאכה שאין צריך לגופה כיון שאין צריך להדם וכעין
מה שכתוב בסימן ש"ל ס"ח לענין חלב המצער להאשה שמתרת להוציא
בידיה החלב על הארץ מטעם שהוא מלאכה שאין צריך לגופה ששם
איסורה לחלוב בתוך כלי הוא ג"כ משום מפרק שהיא תולדה דדש
כדאיתא בכתובות ס' וע"כ כמו שכתבנו. ודע עוד דלכאורה לפי מה דפסק
המחבר לקמיה דהצדן שלא לצורך פטור א"כ ע"כ דס"ל מלאכה שאצ"ל
פטור א"כ אמאי מחייב בחובל הא הוי מלאכה שאצ"ל ואפשר דס"ל
להמחבר דסתם חבלה הוי מלאכה הצריכה לגופה וכמו שכתב המ"א
בסימן רע"ח בשם רש"ל לחד תירוצא ע"ש. א"נ כיון דמיירי המחבר
בשצריך לדם החבלה לאיזה ענין כי היכי דלא להוי בכלל מקלקל
וכמש"כ במ"ב א"כ הוא בכלל מלאכה הצריכה לגופה עיין בתו' שבת ק"ו
ד"ה בחובל ע"ש וכ"ש ליש מן הפוסקים שהעתקתי במ"ב והוא המאירי
בודאי הוא בכלל מלאכה הצריכה לגופה לסברתו כמו שכתב בהדיא שם
ע"ש. ודע דמה שכתבתי במ"ב דכל המקלקלין וכו' היינו אפילו אם היה
מקלקל וגם מלאכה שאצ"ל ולמאן דפוטר במלאכה שאין צריך לגופה
אפ"ה איסור יש בזה וראיה משבת ק"ה ע"ב בקורע על מתו דאוקמא
הגמרא למתניתין במת דעלמא דהוי בכלל מקלקל וגם מלאכה שאצ"ל
לכו"ע עיין ברש"י ותוספות שם ואפ"ה שנה המשנה בלשון פטור דהוא
אסור ככל פטורי דמתניתין דהוא אסור כדאמרינן בשבת ק"ז :

* או סתם - לכאורה לפי מה שכתב המ"א הטעם בשם הר"ן המעיין בר"ן
יראה שמחלק דבחי שרצים שאין דרכן להזיק ע"כ סתמייהו ניצודין

לאיזה צורך משא"כ בשאר סתמייהו ניצודין שלא לצרכן רק כדי שלא יזיקו והוה מלאכה שאצ"ל ע"ש א"כ היה צריך להיות מותר לכתחלה מטעם זה דומיא דמה שהקיל המחבר בס"ז לענין רמשים המזיקים ואמאי כתב דפטור אבל אסור ואפשר לומר דמה שכתב המחבר בס"ז רמשים המזיקים היינו דוקא דומיא דנחשים ועקרבים שנשיכתן קשה מאד ולכך התירו חז"ל האיסור דמלאכה שאצ"ל משא"כ בזה ולא דמי לפרעוש דבס"ט דג"כ נשיכתו קלה אבל מ"מ הלא עומד על בשרו ועוקצו משא"כ הכא אם לא דהשרץ רץ אחריו להזיקו דבזה בודאי מותר לצודו ואפשר אפילו להורגו וכדלקמן בס"י ועיין מה שכתבתי לקמיה עוד ישוב ע"ז :

* ולהרמב"ם חייב - לכאורה לפי מה שכתב המ"א הטעם בשם הר"ן וכנ"ל קשה אמאי כתב השו"ע דלהרמב"ם חייב הלא גם הוא מודה בהא דס"ז דהוא מותר לכתחלה ומטעם דזה הוי בכלל מתעסק בעלמא כיון שכונתו רק להבריא אותו מעליו שלא יזיקנו וא"כ בענינו דסתם שרצים ניצודין כדי שלא יזיקו היה צריך להיות מותר לכתחלה וכן הקשה הגרע"א בחידושו אמנם לאחר העיון נ"ל שאינה קושיא כלל דהא כל טעם הרמב"ם שמתיר בהא דסעיף ז' אף דבעלמא ס"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב הוא משום דהוי בכלל מתעסק בעלמא להנצל מנשיכתו וזה שייך רק כשמכוין בעת הצידה בשביל זה משא"כ כשצודן סתמא או אפילו שלא לצורך הואיל ומ"מ נתכוין לצוד לא יתבטל שם צידה בשביל דסתמייהו דהני שרצים ניצודין בשביל שלא יזיקו וכשתעיין היטב תמצא כל זה בלשון הצח של הרמב"ם שז"ל בפ"י הלכה כ"א אחד שמונה שרצים האמורין בתורה ואחד שאר שקצים ורמשים שיש למינן צידה הצד א' מכולן בין לצורך בין שלא לצורך או לשחק בהן חייב הואיל ונתכוין לצוד וצד שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה עכ"ד ובדין כ"ה כתב רמשים המזיקים כגון נחשים ועקרבים וכיוצא בהן אע"פ שאינם ממיתין הואיל ונושכין מותר לצוד אותם בשבת והוא שיתכוין להנצל מנשיכתן וכו' וע"ש הרי דמצריך כונה דוקא אפילו באותן המינים שדרכן להזיק ובודאי סתמא ניצודין כדי שלא יזיקו וע"כ משום דשם מתעסק אינו מונח על זה כ"ז שלא כוון בפירוש. גם בדברינו יוסר הקושיא שהקשינו לעיל על השו"ע אמאי כתב דפטור אבל אסור והא מתחלה כתב בס"ז דבשביל שלא ישכנו מותר וה"נ דכוותיה אבל לפי דברינו ניחא דלא הקילו רק כשנתכוין בשביל שלא ישכנו אבל לא כשנתכוין לצוד אף דצידה שלא לצורך היתה הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה ואסור עכ"פ מדרבנן :

* ואסור להרגו - עיין במ"ב דכתבנו דחייב ע"ז משום נטילת נשמה כ"כ המ"א וכן משמע בב"י דהוא ס"ל לדינא דשחורה הקופצת שלנו הוא הפרעוש האמור בגמרא דחייב עליה לד"ה וכן משמע מביאור הגר"א נודלא כפמ"ג דרצה לומר דמחבר ספוקי מספקא ליה] ומה שכתב בלשון אסור ולא קאמר דההורגו חייב משום דכונת המחבר הוא דאפילו באופן דעוקצו ורוצה להרגו משום זה כדי שלא יעקצנו עוד אפ"ה אסור כמו שכתב בב"י בהדיא

ובאופן זה בודאי אינו צריך לגופו של הפרעוש והו"ל מלאכה שאצ"ל ולרוב הפוסקים פטור מחטאת אבל מ"מ איסורא יש לכו"ע כ"ז משמע מביאור הגר"א והוא פשוט ומה שאמר בגמרא דפרעוש חייב עליה לד"ה היינו כשצריך להן לאיזה דבר דבזה אפילו ר' יהושע דפוטור בצידה מודה בהריגה דחייב אבל כשאינו צריך להן כלל תליא בפלוגתא דמשאצ"ל ובע"כ מוכרחין לומר כן דהרמב"ן כתב בהדיא דדעת הרי"ף כר"ש ומ"מ הביא הרי"ף דההורג פרעוש חייב. ומש"כ במ"ב דאפילו עוקצו אסור להרגו כ"כ הב"י ולא דמי לצידה דמקילינן בעוקצו היינו לפי שאין במינו ניצוד וליכא איסור דאורייתא כלל בזה משא"כ בהריגה דכשצריך לגופה חייב לכך לא מקילינן משום צערא בעלמא אפילו כשאינו צריך לה :

* לא ימללנו - ועיין במ"ב והנה בספר א"ז מצדד להקל במלילה וכעין זה כתב ג"כ בספרו א"ר והיינו כשעוקצו דאל"ה אסור ללקחו בידו משום צידה וגם יזהר שלא ימללנו בדוחק דיבוא לידי הריגה וכדפירש"י על הא דאמרו ובלבד שלא יהרוג ע"ש והנה אף דא"ר הביא שהר"ן הוא מהמקילין במלילה וכן הרמב"ן והרשב"א והריטב"א מ"מ למעשה נראה שאין להקל בזה אחרי דדעת רש"י והתוספות והרא"ש ורבינו ירוחם בהדיא להחמיר בזה וכמו שכתב הא"ר בעצמו וגם הרמ"א הביא זה לפסק הלכה וראית הא"ר שהביא מסברת הר"ן [וכן שארי הראשונים הנ"ל דקיימי בשיטתיה] דמתיר אפילו לר"א מלילה בכנים ולא גזרו אטו הריגה לעניננו אין ראייה כ"כ דאפשר דבכנים משום מאיסותא הקילו טפי בדבר שאין בו חשש דאורייתא ותדע דאנן מקילינן אפילו הריגה בכנים משום שבא מן הזיעה ואינם פרים ורבים ואלו בשאר יתושים שנתהוו מן העיפוש מוכח מן הרמב"ם דאיסורא יש בו וכמו שכתב הא"ר בעצמו ובספר ח"א ראיתי שהחמיר ביותר מזה דהיינו אם ספק לו אם כנה או פרעוש אל ימללנה ויש לעיין בזה :

* מותר וכו' - עיין במ"ב מה שכו' לענין רמשים שנתהוו מן הגללים דאסור מדרבנן כי ידוע דהרמב"ם כלל בריש הלכות שבת דכל מקום שיאמר פטור אסור הוא ומש"כ המ"א דמשמע במ"מ וכו' כבר דחה הא"ר ע"ש ויש להביא ראייה דהוא אסור מדמקשה הגמרא והרי פרעוש דפו"ר ותניא הצד פרעוש ר"א מיחייב ור"י פוטר ע"ש הרי דלפי הס"ד צידה שוה להריגה ומה שפו"ר לא היה ס"ד שיש בזה מעלה ואפ"ה משמע דהוא אסור לכתחלה דלא קתני אלא פוטר ולא מתיר [כמו שכתבו הפוסקים לענין צידה] וה"ה לענין שאר מינים ומה שמותר לענין כינה אפשר משום שנתהוו מזיעה או משום צערא ומאיסותא התירו לגמרי :

* להרגה - עיין במ"ב שהעתקנו בסקמ"א דברי המ"א לדינא ועיין בפמ"ג שתמה עליו למה מחייב בזה הלא גם זה לאו בריה הוא דיניקתו מעפוש הפרי ודוחק לומר דמחובר חשיב הוייתו מן העפר ע"ש ובאמת לפי מה שמבואר ברמב"ם פ"ב ממ"א דהתליע במחובר חשיב שרץ השורץ על הארץ אף שלא פירש דעל הארץ נבראת ע"ש א"כ אין זה דוחק כלל אך לשונו מגומגם עדיין מה שכתב דמקרי שרץ גמור אטו הנולד מן הגללים

ומן הפירות שהבאישו לאו בכלל שרץ הוא [ענין רמב"ם סה"מ מצוה קע"ז] ובעיקרא דדינא אני מתפלא על הפמ"ג שהחליט לומר דאף אלו שנולדים בפירות במחובר לאו בריה הוא דיניקתו מעפוש הפרי ור"ל והרי הן כרמשים הנולדים מן הגללים ואינם פו"ר ובאמת זה אינו דהמעין בסה"מ ל"ת קע"ח יראה להדיא דאלו הנולדים מן הפירות יש בכחם לפרות ולרבות אף שתחלת ברייתם לא הוי מזו"נ והם בכלל שרץ השורץ על הארץ לבד אלו שנולדו מן הפירות אחר שהבאישו ואף דברי המ"א קשים להולמם מאי איריא דנקט אלו הנולדים בפירות במחובר הלא המ"א קאמר דבריו לפי דעת הרמב"ם ושם משמע דאף אלו שנתילדו בפירות אחר שנתלשו יש בכחם לפרות ולרבות כיון שלא נתהוו מעפושי הפירות ומש"כ הרמב"ם תולעים שבתוך הקטניות ר"ל אחר שהבאישו וכמו שמוכח מריש דבריו. והנה באמת לפי מה שהחליטו המפרשים והמ"א מכללם דלדעת הרמב"ם פרעוש אינה פרה ורבה א"כ איך סובר הרמב"ם דפרעוש הנאמר בגמרא הוא השחורה הקופצת שנתהוה מן העפר והלא איתא בגמ' בהדיא דהיא פרה ורבה וזו היא תימה שאין עליה תשובה ומזה גופא הוכיחו הרמב"ן והרשב"א דפרעוש הנאמר בגמרא הוא מין אחר ודוחק גדול הוא מה שתירצו עליו דכיון דנתהוו מן העפר חשיב כפרה ורבה דלשון הגמרא לא משמע הכי ע"כ נלענ"ד דדעת הרמב"ם בעניננו הוא דקאזיל לשיטתיה בספר המצות שם דאף המינים שלא נתהוו מזכר ונקבה ג"כ יש בכחם לפרות ולרבות [דהיינו ע"י הטלת ביצים] וכמו שאמר שם בהדיא לענין המינים הנולדים בפירות ובזרעים דיש בכחם לפרות ולרבות וא"כ ה"ה אותם שנתהוו מן העפר ולא אמעיטו לדידי' אלא אותם שנתהוו מן העיפושים דנקראים בכלל רומש על הארץ ולא שורץ לשון ריבוי וכמו שכתב הרמב"ם שם בסה"מ ולפיכך בעניננו ג"כ דקדק הרמב"ם וכתב רמשים שהוייתן מן הגללים ומן הפירות שהבאישו וכיו"ב והוא כמו שביאר שם דאלו המינים אינם פ"ר וא"כ לדידיה פרעוש שלא נתהוה מן העיפוש ג"כ פו"ר אף שתחלת ברייתו לא הוי מזו"נ כ"א מן העפר [ומה שאמר בחולין קכ"ז אוציא עכבר שחציו בשר וחציו אדמה שאין פרה ורבה אין אנו מוכרחין לומר בשביל זה דכל מה שנולד מן האדמה אין פרה ורבה] והנה המעיין בספר המצות שם בהשגות הרמב"ן בשורש ט' יראה דהוא חולק על הרמב"ם וסובר דכל מין שלא נתהוה מזו"נ אין בכחו לפרות ולרבות מצד הטבע ולפי שיטתו חלק בעניננו על הרמב"ם לענין פרעוש וסובר דע"כ כיון שנתהוה מן העפר אינו פו"ר והגמרא דקאמר דפרעוש פו"ר ע"כ מין אחר הוא אבל הרמב"ם דסובר דפרעוש הוא המקובל בידינו שהיא השחורה הקופצת שנתהוה מן העפר והגמרא קאמר דהיא פו"ר נוכל לומר דמזה למד הרמב"ם דבריו בסה"מ שם דאף אלו המינים שלא נתהוו מזו"נ ג"כ יש בכחם לפרות ולרבות ועוד לדעת הרמב"ן דאלו המינים שאין הוייתן מזו"נ א"א בשום אופן ע"פ חוקי הטבע להיות אח"כ פו"ר איך שקיל וטרי הגמרא לענין כנים ומקשה על דברי רב יוסף הלא בודאי הדין עם רב יוסף ואברייתא יש לו להקשות הלא כינה אינה באה מזו"נ כ"א מן הזיעה וגם מגופא דסוגיא ניחא יותר לדעת הרמב"ם דקאמר שם ר"י ע"כ לא פליגי אלא בכינה דאינה פו"ר אבל בשאר שקצים

ורמשים דפו"ר לא פליגי ולפי דעת הרמב"ן אף בשאר שקצים ורמשים מצויים הרבה שאינם פו"ר כגון הנתהוים מן העפר או הנולדין מן הפירות או מן העיפוש אבל לדעת הרמב"ם נוכל לומר דהוא כולל הכל לבד הנולדין מן העיפוש וכנ"ל וגם מתו"כ גופא משמע קצת כהרמב"ם דמתחלה הוא מרבה התולעים הנולדים בעקרי הזיתים וגם את שפרשו לארץ וחזרו ואח"כ אמר דרומש על הארץ מרבה אף שאין פו"ר ולדברי הרמב"ן דאלו המינים שלא נתהוו מזו"נ אין פו"ר הלא מקרא קמא גופא מוכח דאפילו אין פו"ר ולמה צריך קרא יתירא לזה ומה שהביא הרמב"ן ראייה ממה דאיתא בביצה דתרנגולת דספנא מארעא אין ביצתה מולדת י"ל דוקא תרנגולת דטבע הבריאה להולד מזו"נ ולכן ביצתה שנולדה שלא מזכר אין בכחה להתרקם ממנה זו"נ משא"כ אלו הפרעושים וכדומה להם שדרך טבע תחלת בריאתן בכל יום להולד שלא מזו"נ גם בכחם להוליד אח"כ שלא ע"י זכר. היוצא מדברינו דאף אלו המינים שתחלת ברייתם לא הוי מזו"נ כגון אלו הנולדים בזרעים ובפירות בין בתלוש ובין במחובר אעפ"כ יש בכחם לפרות ולרבות וההורגם חייב ולא נתמעט אלא כינה הנולדת מן הזיעה או הנתהוה מן הגללים ומן הפירות אחר שהבאישו :

* לא יהרגם - עיין במ"ב הטעם וכתב בהגהות הגר"ח צאנזאר אבל רש"י והרמב"ן והר"ן [וכן הריטב"א] והה"מ לדעת הרמב"ם מתירין וה"ל הרא"ש יחיד לגבייהו ובמילתא דרבנן כנלענ"ד וכ"ש שהרא"ש בעצמו כתב שנהגו להקל עכ"ל וכן מוכח בשבולי לקט סי' קכ"ד דלא הביא כ"א ההיא ברייתא דרשב"א וכן מוכח באור זרוע הלכות ערב שבת שכתב דברייתא דב"ה פליגא אאידיך ברייתא וכן מוכח דעת המאירי עי"ש וכתב דלא חיישינן לפרעושים שאינו מצוי לפלות מהם דמיד הם בורחים וכן בבה"ג וסמ"ג לא הביאו כ"א דינא דברייתא מוכח מכ"ז דלא ס"ל הא דהרא"ש אח"כ מצאתי בא"ר שגם הוא הביא שהרבה ראשונים מתירין בזה וע"ז סמכו העולם להקל ומ"מ סיים דירא שמים יש לו להחמיר כדעת הרא"ש והטור :

* כגון נחש ועקרב - בגמרא איתא דכשנזדמנו לו נחש ועקרב בשבת [כ"א ברי"ף ורא"ש] בידוע שנזדמנו לו להרגן וקאמר ע"ז שם דמיירי בשנשופין בו [ופירש"י כן דרך הנחש שהוא עושה כעין שריקה כשרואה שונאו וכועס] והעתיקו זה הרי"ף והרא"ש וע"כ מיירי שאין רצין אחריו וקמ"ל עולא דזה הוי כרצין או אולי דאף ברצין אין מותר רק בנשופין בו ובין כך ובין כך אתפלא על מה שלא העתיקו הרמב"ם והשו"ע את זה :

* ואפילו במתכוין - עיין במ"ב במש"כ דמשאצ"ל וכו' ולהרמב"ם ע"כ צ"ל דמיירי שיש חשש פיקוח נפש ברצין וכמ"ש במ"ב לכך אף בשאינן רצין שרי לדורסן לפ"ת כיון דיש חשש סכנת נפשות כ"כ המפרשים וכעין זה כתב המ"א וז"ל דוקא בנחש ועקרב שע"פ הרוב הם ממיתין ולכך אף במקום שאין ממיתין מותר לדורסן מפני חשש סכ"נ אבל דבר שאין ממית לעולם פשיטא דאסור לדרסו להרמב"ם עכ"ל משמע דדעתו

לדידן בכל מזיקין אף שאין ממיתין שרי וכמו שכתבנו במ"ב. ושממית לפי מה שכתב המ"א שאינה מזקת משמע לכאורה דאפילו לדורסה לפי תומו במתכוין כשהיא מונחת על הארץ אסור ובפמ"ג משמע דשרי לדידן לפי תומו מלבד לפי דעת הרמב"ם ולא ידעתי מנין לו :

* אבל מותר וכו' שאינו מתכוין וכו' - כוון המחבר לבאר דהאי לפי תומו אינו כבסעיף הקודם והטעם עיין בב"י :

* שרי משום מאיסותא - עיין במ"ב במש"כ ונראה דאפילו בביתו כשהוא מרוצף וכו' הטעם דהא"ר חולק על המ"א וסובר דרוק וליחה שוין להקל וכן משמע בדרישה ונהי דהאחרונים סתמו כהמ"א עכ"פ ברצפה דבלא"ה איכא דעות המקילין וכמש"כ במ"ב ס"ק מ"ט יש לסמוך עליהם וגם דהוי כעין גזירה לגזירה דהיינו מרוצף אטו אינו מרוצף ואינו מרוצף שמא ישכח ויכוין להשוות גומות וכמש"כ במ"ב בס"ק הקודם ועיין פמ"ג בא"א אות כ"ד :

* לתפסם - ל"ד לתפסם דהא אפי' לא מרדו אסור לתפסם דמוקצים וכדלעיל בסי' ש"ח אלא ר"ל לצודן להכניסן למקום צר שנצודים בו ועומדים בו ומוכנים לתפסם ועי"ל דהאי לתפסם ר"ל לדדותם בצוארם ובצדדיהם שלא בהגבהה מן הארץ דשרינן לעיל בסי' ש"ח סל"ט וס"מ [מאמר מרדכי] :

* וי"א וכו' - עיין במשנה ברורה שכי' בבית גדול שיש בו שיעור צידה וטעם לדברינו דהלא שיטה זו ראיתם ממשנה דחיה ועוף שברשותו פטור דהוא ככל פטורי דשבת דהוא אסור כדאיתא בהגמ"י וכ"כ בביאור הגר"א והמשנה ע"כ בביבר גדול מיירי דאל"ה אפילו אינו ברשותו פטור וכן מוכח מהרמ"א דבכי האי גוונא איירי וכן מוכח בהדיא בהגמ"י ובספר יראים וכ"כ הפמ"ג דאף לדעת רמ"א דמחמיר היינו בחצר גדול ודברי העו"ש והט"ז הם שלא בדקדוק ועיין במ"א סקכ"ו דבתחלת דבריו רצה לפרש דברי הגמ"י דאוסר בשבת אפילו ביבר קטן והקשה דדבריו סותרין אהדדי אבל לפי המסקנא שלו אין הגמ"י קאי כלל אביבר קטן אפילו בתחלת דבריו וכמו שכתב בלבושי שרד שם ועיין בר"ן בביצה שם על האי סוגיא ויבואר בזה דברי הגמ"י. ודע דכונת הרמ"א להחמיר אפילו באווזין ותרנגולין כדמוכח בדרכי משה ע"ש. והנה בעיקר הדין אי הלכה כדעת המחבר או כהרמ"א כבר כתבנו במ"ב דהאחרונים פסקו כ"א הזה ובאמת כן ראוי לפסוק כי מוכח כן מהרבה ראשונים הלא המה הרמב"ם בפ"י מה"ש דכתב בהדיא דאווזין ותרנגולין פטור וידוע הכלל דכלל בריש ה"ש דפטור שלו הוא אסור וכן הרמב"ן במסכת שבת אפילו לתירוץ בתרא שם דעכ"פ בשבת אסור וכן ראב"ן המובא בשלטי הגבורים

וכן האגודה בפרק האורג (הביאו המג"א) [וכן הרוקח אע"פ שהתיר ביו"ט אווזין ותרנגולין מ"מ בהלכות שבת כתב שאסור לכתחלה בחיה ועוף שברשותו וכן רבינו ירוחם בהלכות שבת כתב דפטור אבל אסור בחיה ועוף שברשותו וכן ביראים כתב במסקנתו דהאי מתניתין דפרק ח' שרצים פטור אבל אסור קאמר וכן בהגהת מיימוני במסקנא דעתו נוטה להחמיר אלא שבאלו הארבעה לא נזכר בהדיא אווזין ותרנגולין רק סתם דחיה ועוף שברשותו פטור אבל אסור ונוכל לומר דהמשנה

איירי בחיה ועוף מדבריים שגדלן בביתו ונעשו בני תרבות דע"ז גזרו רבנן שיהא שייך בהם שם צידה משא"כ אווזין ותרנגולין שהם בייתים ובאין לכלובן לערב הרי הם כפרה וסוס דלא שייך בהם צידה כלל וכמו שכתב המאירי בפי' שמונה שרצים בשם יש מן הפוסקים שסוברין כן וכן מצדד הגר"א בביאורו] לבד מהרא"ש בפרק א"צ דמשמע מדבריו דבאווזין ותרנגולין שבאין לכלובן לערב ומזונותן עליך לא שייך צידה כלל וכתב שם דגם דעת בעה"ע כן [איברא דמדעת בעה"ע אין שום ראייה דאף בשבת ליכא בהם שם צידה כלל דהוא לא כתב דבריו רק לענין יו"ט וכמה ראשונים סוברים לחלק בזה וצע"ק] וגם הרשב"א בפרק א"צ כתב דהאי פטור פטור ומותר הוא כדעת הרא"ש הנ"ל ולבדס כולם מחמירים וכנ"ל לכן מהנכון להחמיר לכתחלה כדעת רוב הפוסקים הנ"ל אם לא במקום שהתרנגולת לא עבידא לאשתמוטי מן היד וכמו שכתבתי במ"ב בשם הח"א :

* דאסור וכו' - עיין במ"ב בד"ה לצוד במש"כ ולפי"ז וכו' ואפילו אם היו העופות בתוך הכלוב ונפתח הכלוב יש ליזהר שלא יסגירנו כיון שהוא מכיון בזה לצודם שלא יצאו חוצה וכן משמע בספר זכור לאברהם בשם מחזיק ברכה שז"ל לפתוח ולסגור לול של תרנגולים בשבת אסור אבל מותר להאכיל להעופות אשר בלול ביום ש"ק ע"י א"י ואם הא"י בעצמו יסגור לית לן בה עכ"ל ונראה דמיירי שהבית גדול או שהלול עומד בחצר דאם הבית קטן מותר לסגור הלול ואפילו אם הבית גדול יוכל ג"כ להאכילם בענין שלא יפתח הלול לגמרי שיוכלו לברוח :

* לצוד - עיין במ"ב במש"כ ואם הוא מתכוין וכו' הטעם דזה הוי מלאכה שאין צריכה לגופה דרוב הפוסקים ס"ל כר"ש ודומיא דמאי דפסק המחבר בסעיף ז' דאם מתעסק בשביל שלא ישכנו דמותו ומטעם דאינו צריך לעיקר הצידה כמו שפירש רש"י שם בגמרא ק"ז ע"ב וה"נ דכוותיה ולא נשאר לנו רק האיסור דרבנן שיש בזה [דשם דמקילינן לגמרי משום דבמקום הזיקא לא גזרו משא"כ הכא דהוא הפסד בעלמא עיין לעיל במ"ב סקל"ג] וגם הלא הוא דבר שאינו מחוסר צידה דהוא ג"כ רק מדרבנן כיון דהוי תרי דרבנן אפשר שיש להקל במקום הפסד ודומיא דמה דפסק המשאת בנימין בסימן ח' דאם חושש שלא יגנבו ואיכא הפסד מקילינן דחיית התרנגולת לבית שהוא צידה כלאחר יד במקום דיהיה האיסור צידה רק מדרבנן כגון שהורגלה לבוא לביתה [ולפי מה שכתבתי לעיל בסעיף ז' בבה"ל דגם הרמב"ם דס"ל בעלמא מלאכה שא"צ לגופה חייב מודה שם משום דלא הוי לדעתו זה בכלל משאצ"ל רק בשם מתעסק בעלמא כיון שכונתו רק להבריחו מעליו ולא לצודו נוכל לומר דה"נ דכוותיה] וגם נוכל לצרף לזה דעת הגר"א דפוסק כהמקילין לענין אווזין ותרנגולין שברשותו כשבאין לכלובן לערב [אמנם גוף דברי הגר"א שמחלק בין אווזין ותרנגולין לשאר חיה ועוף להקל בהן לכתחלה משום דלא עבידי לרבויה לא ידעתי ביאורו עיין בביצה כ"ד דגם אווזין ותרנגולין עבידי לרבויה ואם כונתו דלכלובן לא עבידי לרבויה א"כ ע"כ דשאר חיה ועוף שברשותו לגמרי עבידי לרבויה וזה אינו דא"כ היה חייב חטאת כמו ביוני שובך דג"כ באין לכלובן לערב ואפ"ה חייב הצודן מטעם זה וצ"ע אך עיקר דינו של הגר"א שמחלק בין אווזין ותרנגולין לשאר חיה ועוף שברשותו ישנו במאירי בשם איזו ראשונים שסוברין כן לחלק בין בייתים למדבריים שגדלן ונעשו בני תרבות וצריך לברר הסוגיא הנ"ל לשיטתם] אך בעופות חדשים שלא הורגלו לבוא לביתן נראה דיש ליזהר בזה בכל גוונא כי שם אם יכניסם לכלוב שהוא מקום צר כדי לשמרם שלא יצא לחוץ הוא איסור צידה דאורייתא לפי מה שכתבו האחרונים דבהו שייך צידה דאורייתא וא"כ אף כשיכניסם רק

בשביל שלא יזיקו דהוא בכלל משאצ"ל יש בזה עכ"פ איסור דרבנן לרוב הפוסקים דס"ל דבמתעסק שלא ישכנו הוי בכלל מלאכה שא"צ לגופה ועיין לקמיה מה שכתבנו אודות דין האחרונים ויהיה נ"מ גם בזה :

* חיה ועוף שברשותו - הנה דבר זה שכתבנו במשנה ברורה לענין קניית עוף חדש וכו' דין זה המציאו הראשון בעל משאת בנימין ואחריו נמשכו כל האחרונים מהא דמשני בביצה כ"ד דלפיכך אין באוויזין ותרנגולין משום צידה אף דאומרים להם הבא מצודה ונצודנו מחמת דבאין לכלובן לערב ור"ל שהם באין מעצמן לכלוב ונוח לתפסן שם לפיכך הרי הם כנצודין וכפירש"י שם ואפילו אם צדן בחוץ ומזה הוציא דינו דאם העוף לא הורגל עדיין בהבית ולא יבוא לכלובו לערב שייך בו איסור צידה והיינו כשצדו מבחוץ [דאם צדו בפנים תלוי באם הוא בית גדול או קטן] ולכאורה לפ"ז אם אין לו כלוב בביתו לתרנגולים והבית הוא גדול דלא מטא ליה בחד שחיה א"כ ממילא אין נצודים לשם ואף בעוף שהורגל לבוא לביתו יהיה שייך בו צידה דאורייתא כשצדו מבחוץ [ועל תוך הבית לא ציירתי דאפשר דכיון שהוא תוך הבית אף שהבית גדול דבעלמא שייך בו שיעור צידה אינו שייך לומר שם הבא מצודה דכיון שהורגל בו אפשר שנוח לתפסו שם כך וקושית הגמרא מתחלה לא היה כ"א על מה שמשמע מסתמא דברייתא דאפילו הצדן בחוץ פטור] ודוחק לומר דהברייתא איירי דוקא במי שיש לו כלוב בבית ועוד האיך פסיק הגמרא ואמר הני באין לכלובן וכו' לימא הכא במאי עסקינן כשבאין לכלובן לערב וגם חתול יוכיח דמשמע מהפוסקים דיש לו דין חיה ועוף שברשותו אם גדלה בבית ונעשית בת תרבות והרי חתול במקומותינו אין דרך לעשות לה כלוב ויש לדחות דכונת הגמרא דלפי שהורגל מעצמו לבוא לביתו בערב אין זה בכלל מחוסר צידה ומה שאמר לכלובן דבר ההוה נקיט וכל חיה ועוף שברשותו הם בכלל הזה אף שאין לו שום כלוב בביתו ומה שפירש"י שם ונוח לתפסן שם לאו דוקא כשהיא בכלוב דה"ה כשבאת לבית שהיא מורגלת בו נוח לתפסה ולא הוי בכלל מחוסר צידה וזהו הטעם מה שפסק המשנה חיה ועוף שברשותו פטור ולא חילק בין יש לו כלוב עבורם או לא ומה שהקשה הגמרא שם בתחלה והרי אוויזין ותרנגולים וכו' היה על מה שפטרה הברייתא בצדן מבחוץ וכמש"כ בתחלה. גם בח"א לא הזכיר כ"א התנאי שחוזר לביתו בערב. ודע עוד דאם קנה עוף מחדש ועדיין לא הורגלה לצאת ולבוא להבית כי לא הניחוה לצאת חוצה ואם תצא מן הבית לא תדע לחזור לעצמה רק בתוך הבית הורגלה לבוא לכלובה לערב נ"ל פשוט דבתוך הבית יש לה דין חיה ועוף שברשותו ואין בה צידה דאורייתא אבל אם יקרה שתצא לחוץ דינה כמו שאר עופות חדשים שלא הורגלו לבוא לביתן. עוד אמרתי להביא בכאן מה שהקשה בספר חמד משה על דברי המ"ב ומ"א לענין עוף חדש וז"ל הח"מ שם בסי' תצ"ז מה שכתב המ"א דאותן שקנה מחדש ולא הורגלו וכו' ל"נ לי כלל דמ"מ באין לכלובן לערב ומזונותן עליו ואם לא יבואו לכלוב זה יבואו לכלוב אחר. ול"נ שאין קשה כלל על המ"ב ומ"א דגם הם מודים דאם קנה עוף מחדש אצל אחד בעירו במקום קרוב אין בה צידה דאורייתא למי ומי שיצודה כשהיא בחוץ דאף שלא הורגלה לבוא לביתה החדש עכ"פ הורגלה לבוא לכלובה הישן אם יניחוה וכנצודה ועומדת דמיא ותדע דאטו דין המשנה

דחיה ועוף שברשותו פטור איירי דוקא כשצדן הבעה"ב ולא אחר והא ודאי ליתא אלא ודאי כיון שהחיה ועוף הוא ברשות איזה אדם היא כנצודה ושוב אין בה צידה דאורייתא לכל ולא מיעטו מכלל זה אלא שור שמרד [וכן מוכח לשון הירושלמי בשבת פרק ח' שרצים על המשנה דחיה ועוף שברשותו הצדן פטור לא אמרו אלא שברשות אדם הא אם אינן ברשות אדם חייב א"ר יוסי הדא אמרה שור שמרד הצדו בשבת חייב ואף דאמרו שם בביצה דוקא כשמזונותן עליו כונת הגמרא הוא כיון דזה המין מזונותיו על האדם הוי ליה בעלי תרבות וכבהמה הוא [עיין בר"ן וברש"י] ולא שייך בו צידה] וא"כ ה"נ בעניננו אף שקנה אותה ממנו אדם אחר מ"מ הויא כנצודה ועומדת כיון שיש לה מקום שרגילה לבוא שם לערב ואם צדה עתה בחוץ הבעה"ב הראשון היה פטור אף שקנה אחר ממנו א"כ ה"ה הבעה"ב השני וכל אדם. ולא איירי המ"ב ומ"א כ"א כשקנה אותה במקום רחוק שלא תכיר את מקומה הראשון לבוא בעצמה. וכתבתי זה לעורר לב המעיין ועדיין אינו ברור למעשה. והגה קשה לי לפי מה שחדשו האחרונים האי דינא ל"ל להתוספתא פ"ג דשבת לחלק בין אווזין ותרנגולין ליוני שובך ויוני עליה ליפלוג באווזין ותרנגולין גופא בין אותן שהורגלו לבוא אצלו ובין אם קנה אותם מחדש וי"ל דניחא ליה יותר לאשמועינן רבותא ביוני שובך אף דהם ג"כ באין לכלובן לערב וכדאמרינן בביצה שם אפי"ה חייב :

שיז

סימן

* הקושר וכו' - דע דקשר שאינו של קיימא שאין חייבין עליו מקרי כשהקשר עשוי שלא להתקיים בתמידות [היינו שדרכו של הקשר הזה להתירו ואין מתקיים בתמידות וכמה דצייר בגמרא קטרא דקטרי בזממא] ואפילו אם הוא עשוי באופן חזק שלא יכול להתירו באחת מידיהו מקרי בין לדעת הרי"ף והרמב"ם ובין לדעת הרא"ש קשר שאינו של קיימא כיון שדרכו של הקשר הזה שלא לקיימו בתמידות וראיה ממאי דתניא בתוספתא [והרישא הוא לדעת ר"מ כמו שכתב הדרכי משה] דכל קשר של קיימא שיכול להתירו באחת מידיהו או קשר שאינו של קיימא שאין יכול להתירו באחת מידיהו אין חייבין עליו. ודע עוד דמה דפוסק בשו"ע דקשר ומעשה אומן חייב הוא אפילו אותו הקשר לא מיהדק שפיר ויכול להתירו באחת מידיהו וכמו שכתבנו במ"ב וכן פסק בדרכי משה כי רבנן פליגי על ר"מ שאמר דיכול להתירו באחת מידיהו פטור [וכמו שכתב בספר יראים וכן מוכח מפירוש המשניות ולהרמב"ם והרע"ב שהם פליגי] וסברי דחייבין והלכה כמותם וכמו שפסקו כל אלו הפוסקים הנ"ל ומוכח בגמרא דקשר כזה לא מיהדק וע"כ באופן דהוי מעשה אומן דאל"ה לא מיחייבי לדעת הרי"ף והרמב"ם הרי דמעשה אומן נקרא אפילו לא מיהדק שפיר ולפ"ז לכאורה צ"ע על הט"ז שכתב דמעשה אומן נקרא כשהקשר חזק מאד ואפשר דכונתו שהוא חזק מאד היינו שלא יהיה נותר בשום אופן מעצמו כדרך האומן היודע אופן תיקון עשייתו ומעשה הדיוט הוא כשהקשר אינו עשוי בטוב שיוכל לפעמים במשך הזמן להיות נותר מעצמו וא"ל א"כ אמאי פליג הרא"ש על הרי"ף בסברא זו י"ל דהרא"ש ס"ל דכיון שהוא עושה אותו כדי שיתקיים לעולם מצוי הוא שעושה אותו שלא יהיה נותר מעצמו ומה שיקרה לפעמים שהוא נותר

אין בטל עי"ז שם קשר קיימא ממנו. אך זה אתפלא על הטי"ז שכתב דלדעת הרא"ש והטור הכל תלוי בדעת האדם הקושר לחוד דאם דעתו שישאר כן לעולם הוי קש"ק ואם לזמן הוא פטור ואסור ואם דעתו להתירו ביומו מותר לכתחלה ע"ש ולפ"ז אפילו בקשר הגמלין והספנין גופא או בקטרי דאושכפי אם דעתו בעת הקשר להתירו ביומו אין עליו שם קשר כלל אפילו עשהו אושכפי בעצמו ולפענ"ד צע"ג בזה דנראה דקשר שדרכו של העולם לעשותו בקביעות לא אזלין בתר מחשבת הקושר לבטל שם קשר ממנו ומה דמצייר הגמרא במנעל בקשר דרבנן ובסנדל בקטרא דקטרי אינהו היינו באותן האנשים שדרכן שאין עושין הקשר שלהן בקביעות רק לפי שעה וזה דמי לענין חיובא לסנדל דנפקי ביה בי תרי דמוכח שם דלא מקרי קשר והיינו אפילו אם עשהו חזק כעין קטרא דאושכפי כדמוכח שם בגמרא עי"ש ברש"י ומטעם דלאנשים כאלו אין דרך של הקשר הזה להתקיים משא"כ בענינו לענין אושכפי שדרך כל העולם שעושין קשר ע"ז בקביעות והוא ג"כ עשהו חזק כראוי לא אזלין בתר דעתו שהוא חושב להתירו ביומו ויתבטל ע"ז שם קשר ממנו ומדרבנן לא מיבעיא לי דאסור בזה וכמו שהביא המ"א בשם הכל בו וכ"כ בספר יראים דקשר אפילו שאינו ש"ק שדרכו של האדם להמלך לפעמים שישאר כך אסור ונראה דבענין שלנו שדרך כל העולם לעשותו לקביעות לא אזלין בתר דעתו ומדאורייתא אסור ואח"כ מצאתי שכן כתב בספר בית מאיר שנראה לו כן ברור ובזה יתורץ קושית הפמ"ג למה אין עושין ציצית בשבת יחשוב שלמ"ש יתירו מיד עי"ש שנדחק בזה מאד ולדברינו ניחא וגם קושית הגרע"א שהקשה על סוגיא דעירובין ק"ג גבי נימא במקדש דהוא לדבר מצוה יחשוב להתירו במוש"ק ולדברינו דהוא איסור דאורייתא ניחא וכאשר תעיין היטב בדברי רש"י בכמה מקומות בסוגיא זו דף קי"ב תמצא כדברינו אך לענין איסור הוא ברור ופשוט דאסור ואפילו בחבל דגרדי איתא בגמרא דגזרו חז"ל שמא יבוא להתיר בחבל דעלמא וכ"ש בזה :

* וקשר וכו' - עיין ברמב"ם פ"י מהלכות שבת שהעתיק כמה ציורים לדין זה והוא נובע ממשנה דריש פרק ואלו קשרים דז"ל שם קושרת אשה מפתחי חלוקה אע"פ שיש לו ב' פתחים [ר"ל ויכולה לפושטה וללובשה בדוחק אף אם לא תתיר אח"כ אלא קשר אחד והו"א דחד קשר בטולי מבטלה ולא תתירנו. גמרא] וחוטי סבכה אע"פ שהיא רפויה [סבכה נקרא מה שהיא לובשת מלמעלה על השער לכסות והרבותא היא דהו"א כיון שהוא רפוי משלף שלפא לה מלמעלה ולא תתיר הקשר ויהיה ממילא קשר של קיימא קמ"ל דאשה חסה על שיערה שלא תנתק ומתרת אותו] ורצועות מנעל וסנדל שקושרין אותן על הרגל בשעת מלבוש ונודות יין ושמן אע"פ שיש לו ב' אזנים [היינו האזנים שכופלין לתוכו וקושרין ובאחת מהן יכול להוציא היין והו"א דחד מינייהו בטולי מבטל ליה ולא יתירנו. שם] וקדרה של בשר אע"פ שיכולה להוציא הבשר ולא תתיר הקשר עכ"ל וכל אלו הדברים נזכרים שם במשנה להתירא לכתחלה ולהרמב"ם הטעם דכל אלו הדברים אינם נעשים קשר אומן רק קשר הדיוט וגם עשוי להתירו האם עושה אלו הדברים בקשר אומן [היינו בקשר אמיץ שלא יהיה ניתר מעצמו בשום אופן] אף שדרכן להתיר בכל יום ג"כ היה איסור

לכתחלה ולרא"ש וש"פ אין חילוק בזה דקשר כזה אין עליו שם קשר כלל:

* שאינו של קיימא ואינו מ"א וכו' - כ"ז הוא לשון הרמב"ם והיינו אפילו אם הוא עשוי לאיזה זמן ולשיטת הרא"ש דוקא כשאינו של קיימא כלל וכנ"ל בהג"ה:

* דינו כמו וכו' - עיין בב"י שכתב הנה הרא"ש כתב דיראה לו שאינו מחויב במתיר כ"א במתיר ע"מ לקשור קשר של קיימא דומיא דצידי חלזון שהיה במשכן וכתב הב"י ע"ז דמדרבנן אף להרא"ש אסור בכל גווני. ודע דהרבה פליגי על הרא"ש בזה רש"י בפי' כלל גדול דף ע"ד ע"ב בד"ה שרי חד וכמו שהביאו התוספות בשמו בדף ע"ג ד"ה הקושר וכן הרמב"ם בה"ש הלכה ח' המפריד את הפתיל וכו' ע"ש וכמו שכתב בספר מעשה רוקח וכן בספר תפארת שמואל על הרא"ש כתב דהרמב"ם והסמ"ג פליגי ע"ז ע"ש היטב דדבריו נכונים מאד ולפי דבריו שם יוכל הר"ח לסבור ג"כ כרש"י בזה ואזדא הוכחת התוספות הנ"ל שכתבו דלהר"ח בעינן מתיר ע"מ לקשור וגם מהירושלמי אין שום ראיה. והנה בעיקר הדין צ"ע לי על דברי הרא"ש דאף דאם נימא דבעינן בזה דומיא דמשכן הלא גם בקורע דאיתא במשנה בהדיא דבעינן ע"מ לתפור ומשום דבמשכן כן היה כדאיתא בגמרא ואפ"ה קי"ל דה"ה בקורע ע"מ לתקן וכמו שמוכח בסוף סימן ש"מ ע"ש וע"כ הטעם משום דכיון שיש תיקון ע"י קריעתו כקורע ע"מ לתפור דמי א"כ הי"נ בשיש תיקון ע"י התרתו הקשר כמתיר ע"מ לקשור דמי. וגם לפי דבריו מאי מקשה בדף קי"ב הברייתות אהדדי בהיתר רצועות מנעל לימא הא דתני חייב במתיר ע"מ לקשור והא דתני אסור במתיר שלא ע"מ לקשור אלא ודאי דמלאכת מתיר הוא ענין בפני עצמו וחייב אפילו שלא ע"מ לקשור:

* או שקשר רסן בהמה - ומה דאיתא לעיל דקשר הגמלים חייב מיירי שבעל הגמל עשה הקשר דהוא מעשה אומן וכאן באדם דעלמא שהוא מעשה הדיוט:

* בראש אחד של חוט - וה"ה של חבל סמ"ג שם וע"ש בביאורו מהרא"ש דבראש החוט של תפירה ג"כ די בקשר אחד [ובמרדכי פרק ואלו קשרים איתא בהדיא הכין] ומה דאיתא בגמרא והוא שקשרן ואינו חושב המשנה רק מלאכת תופר מפרש מהרא"ש דמיירי בשקשר שני ראשי החוט יחד:

* דינו כשני קשרים - עיין במ"ב מש"כ דזהו מעשה אומן ואף דבסמ"ג שם לא איירי כלל מענין מעשה אומן כי הוא לא העתיק במלאכת קושר שיטת הרמב"ם דמעשה אומן מ"מ כיון דחזינן דסובר הסמ"ג דקשר אחד שבראש החוט מתהדק שפיר ונקרא קשר מדאורייתא כמו ב' קשרים בעלמא סובר הרמ"א דלענין מעשה אומן שוה הוא לשני קשרים בעלמא:

* ודוקא שיוכל להחזירו וכו' - עיין במ"א וט"ז שהשיגו ע"ז וכתבו דט"ס הוא ומפני חומר הקושיא אפשר קצת לתרץ דאף דבד"מ הארוך העתיק דברי התוספות והרא"ש עיי"ש בהגהותיו פה חזר מזה וסתם להלכה כדעת הגהות מרדכי בפרק במה טומנין דז"ל פסק רשב"ם דרצועות מקטורן וכו' ובלבד שיהא שם באותו ענין שלא נצטרך לחוש שמא יתקע כגון שהנקב גדול שיכול להחזיר בלא טורח אלמא דס"ל דבמקום שהחזרה הוא בלא טורח תו לא חיישינן שיבוא לקשרו ולהדקו [ומה שמצויין תוספות והרא"ש אין הציונים מהרמ"א בעצמו כידוע] ומקור לסברא זו נראה שיצא להגהות מרדכי ממה דאמר שם בגמרא מ"ז ע"ב דאם היה רפוי מותר דלא גזרינן ביה שמא יתקע ע"ש בר"ן וריטב"א ולדברי התוספות דס"ל דאפילו בנקב רחב יש חשש שמא יתקע ע"כ דס"ל דשם אין רגילות לתקוע עיין בהג"א שם ועיין בא"ר שכתב דגם מדברי מרדכי ואגודה משמע דס"ל דברחב תו לא חיישינן שיבוא לקשרו ומ"מ למעשה נראה דאין לזוז מדברי התוספות והרא"ש דאפילו הנקב רחב אסור במקום שרגילין לקשור וכמו שהעתקתי במ"ב בשם האחרונים שגם הטור ורבינו ירוחם העתיקו שיטת התוספות והרא"ש לדינא :

* אבל לא בחבל - נקט חבל סתם להורות דאפילו חבל דגרדי אסור וכרבנן דר' יהודה בגמרא קיי"ג שכן פסק הרמב"ם עיי"ש במ"מ וכן משמע דעת המ"מ גופא וכן פסק הרי"ו והרע"ב וראיתי בספר א"ר שכתב דבסה"ת פוסק כר"י ולא מצאתי שם מזה מאומה וגם ממרדכי אין ראיה מוכרחת לזה :

* שאינם קבועים - עיין מ"א שהעתיק בשם התוס' שאינו עשוי לעמוד שם זמן מרובה והנה משמע לפ"ז דלדעת הכלבו שהובא לעיל בס"א בהג"ה דיותר מיום אחד מקרי של קיימא קצת ואסור לכתחלה גם בזה אסור ומ"מ למעשה אין להחמיר בזה דלשון זה הועתק גם בהרבה ראשונים והם הרשב"א והר"ן והריטב"א והרב המגיד וכולם הסכימו בזה ומזה סעד גדול להקל במקום הצורך דאפילו יותר מיום אחד לא מקרי של קיימא כלל עדיין :

* עניבה מותר וכו' - ר"ל אפילו מהדקו יפה ודעתו שיתקיים כן תמיד עיין בריש פרק ואלו קשרים בגמרא. ואגב אבאר עוד דין אחד שראיתי ברמב"ם והעתקתי במ"ב לענין עשיית קשר ממאכל בהמה וז"ל הרמב"ם שם כל שראוי למאכל בהמה מותר לקשור אותו בשבת לפיכך אם נפסקה רצועת סנדלו בכרמלית נוטל גמי לח הראוי למאכל בהמה וכורך עליו וקושר עכ"ל ויש להקשות דלכאורה סותר את עצמו דלקמיה בהלכה וי"ו כתב דמותר לקשור קשר שאינו של קיימא לדבר מצוה ומקור הדין כתב הרה"מ דהוא נובע משבת קנ"ז דאיתא שם ומדבריהם למדנו שפוקקין ומוודדין וקושרין בשבת והלא שם איתא דקשרו את המקידה בגמי וע"ש ברש"י דהכונה בגמי לח וא"כ לדברי הרמב"ם הנ"ל אין שם קשר ע"ז כלל וכנ"ל וא"כ מאי ראיה מייתי שמותר לעשות קשר שאינו של קיימא מדאורייתא [היינו להרמב"ם אפילו הוא מעשה אומן] לדבר מצוה וע"כ צ"ל דס"ל

להרמב"ם דלא כרש"י אלא דהמעשה היה בגמי יבש שאינו ראוי שוב למאכל בהמה וס"ל דבגמי יבש יש בו משום קשר עכ"פ מדרבנן היכא דעושה מעשה אומן ואפשר עוד דאית ביה ג"כ איסור דאורייתא היכא דעושה ג"כ קשר של קיימא ולרש"י שכתב דהמעשה היה בגמי לח דחזי למאכל בהמה אפשר דס"ל באמת דלא היה שם קשר כלל ע"פ דין ואפילו קשר דרבנן וכמו שפירש"י דלא מבטל ליה ומה שאמר אח"כ מדבריהם למדנו שקושרין בשבת היינו גוף הדין דקשר שאינו של קיימא כלל מותר לכתחלה ולא איירי בקשר שהוא של קיימא קצת דאסור בעלמא מדרבנן ולהתירו כאן משום צורך מצוה וכן צידד בספר בית מאיר לדעת רש"י וכמו שכתבתי בשמו במשנה ברורה. והנה לפי מה שביארנו ותירצנו דברי הרמב"ם יקשה מאד דברי הח"א דמתחיל בס"ח בדברי הרמב"ם ומסיים דבריו לשיטת רש"י ועיין בסימן שכ"ד ס"ד בהג"ה דמוכח דגם באוכלי בהמה יש קושר ומתיר וכן משמע מלשון רש"י שבת קנ"ז ע"ב ד"ה בגמי וכן משמע דעת הרמ"ך המובא בכ"מ בפרק עשירי מהלכות שבת ע"ש:

שיח

סימן

* המבשל בשבת או שעשה וכו' - ואם הוא מלאכה דרבנן עיין בפמ"ג שכתב דחד דינא אית להו ובשוגג צריך להמתין עד מו"ש ע"ש דראיתו משבת ל"ח ע"א דאמר שם מבשל הוא דקעביד מעשה אבל האי דלא קעביד מעשה וכו' ולא אמר משום דהוא דרבנן ולפלא דשם רצה הגמרא לומר דאפילו במזיד מותר בו ביום מטעם זה כדאיתא שם בהדיא ומזיד אין שום אחד מהפוסקים שיקל בו ביום אפילו באיסורא דרבנן ולכן הוצרך הגמרא לטעם זה וחפשתי ומצאתי בביאור הגר"א שכתב ומסיק להלכה דאפילו לדעת השו"ע שפסק כר' יהודה היינו בדאורייתא אבל במלאכה דרבנן הוא סובר דלא קנסו שוגג אטו מזיד והביא לזה סוגיות מפורשות וכן פסק הרמב"ם דהמטביל כלים בשבת בשוגג ישתמש בהן במזיד אל ישתמש בהן עד מו"ש נאך זה צריך לעיין דכתב שם הגר"א דבמלאכה דרבנן ר"י סבר כר"מ ומשמע שם דבין לענין שוגג ובין לענין מזיד וכן משמע מהרמב"ם שפסק במטביל דבמזיד לא ישתמש בהן עד מו"ש ומשמע דבמו"ש מותר אפילו לו ואמאי הא לדברי הרמב"ם דפסק כר"י דבמלאכה דאורייתא במזיד אסור לעולם גם בדרבנן צריך להיות במזיד כן דהא ר"י סובר דלא קנסו שוגג אטו מזיד בדרבנן אבל במזיד גופא לא מצינו בגמרא שיחלוק ר"י בין דרבנן לדאורייתא וצ"ע] שוב מצאתי שגם בח"א כתב דנ"ל דבשוגג באיסור דרבנן מותר אפילו לו בו ביום וכבר קדמו הגר"א בביאורו:

* אחת משאר מלאכות - כתב בח"א כלל ט' דוקא בדבר שנעשה מעשה בגוף הדבר שנשתנה מכמות שהיה כמבשל וכיו"ב אבל המוציא מרשות לרשות שלא נשתנה הדבר מכמות שהיה אם בשוגג מותר אפילו לו ואפילו בו ביום ואם במזיד אסור אפילו לאחרים עד מו"ש מיד ומ"מ יש להחמיר בכל איסורי תורה כמו מבשל עכ"ל. ודע דלדעת השו"ע דפסק כר"י דבשוגג מותר ליהנות במו"ש זהו בכל מלאכות דמנכר הקנס שקנסו חז"ל שלא ליהנות בו ביום עד מו"ש אבל בנוטע בשבת וה"ה בזורע דבלא"ה

אין יכול ליהנות לאלתר שוגג שוה למזיד דבשניהם צריך לעקור הנטיעה
כן איתא בהדיא בגיטין נ"ד ע"ב בדעת ר' יהודה ע"ש :

* ואפילו בתולדת חמה וכו' - עיין במ"ב דלהשהות על תולדת חמה מותר
ובחידושי רע"א מצדד דגם על תולדת אור מותר להשהות דלא גרע
מכירה גרופה דמותר כיון דלא שייך שמא יחתה :

* להטמינה בחול - עיין בפמ"ג דאפילו אם הביצה צלויה כ"צ ג"כ אסור
להטמינה דאיסור הטמנה הוא אפילו במבושל כל צרכה כמ"ש בסימן
רנ"ז ס"ז :

* יש בו משום בישול וכו' - הנה דין זה אף דסתם המתבר מ"מ יש בזה
פלוגתא דרבנותא דדעת הרמב"ם והרשב"א והר"ן דשוב אין בו משום
בישול אפילו נצטנן לגמרי אך דהמתבר סתם להחמיר כדעת רש"י ורבינו
יונה והרא"ש והטור ועיין בסימן רנ"ג בביאור הגר"א שלא הכריע בין
השיטות וכ"ז לענין להעמידו נגד המדורה אבל להעמידו על האש ממש
או לתנור שאינו גרוף לכו"ע אסור עכ"פ מדרבנן אפילו רותח ממש :

* אם נצטנן - עיין במ"ב דהיינו שאין היד סולדת בו ואם הורק לכלי שני
אף אם היה עדיין יד סולדת בו יש לומר דדינו כמו נצטנן ויש בו עתה
משום בישול [מפמ"ג] :

* שייך בו בישול - ואף דהיה יכול לאכול ע"י הדחק מתחלה את התבשיל
וחייב על שיעור כמאב"ד משום מבשל וכמו שכתב הרמב"ם בפ"ט הלכה
ה' מ"מ המסייע לגמור כל צרכי בישולו גם הוא בשם מבשל יקרא מן
התורה ולפ"ז אם נטל בשבת הקדרה מן הכירה וספק לו אם כבר נתבשל
כ"צ אסור לו להחזירו אף שהוא עודו בידו והכירה גרופה כל שיש חום
בכירה שיוכל להתבשל יותר ע"י עמידתו שם :

* אפילו בעודו רותח - כן הוא דעת הרמב"ם וטור נוכח משמע בתוספות ל"ט ד"ה
כל ע"ש אך בתוספות ריש פרק כירה ד"ה חמין ותבשיל משמע דכל שנתבשל כמאב"ד מותר
להחזירו. והנה לפלא היה בעיני מתחלה על פסק המתבר שסתם כדעת
הרמב"ם דהלא הרבה ראשונים חולקין ע"ז והם הרמב"ן בחידושו
ורבינו יונה והרשב"א והרא"ש והר"ן והמאירי כולם פוסקין דמכיון
שנתבשל כמאב"ד שוב אין בו משום בישול ומותר להחזיר בשבת לתנור
גרוף מן הגחלים אף שהוא חם ויכול לגמור הבישול ע"ז אמנם מצאתי
אח"כ דגם דעת הרמב"ם לאו דעת יחידאה היא דהרבה מן הראשונים
שסוברין כמותו והוא האור זרוע הגדול מצדד ג"כ כן ע"ש במלאכת אופה
וגם מביא שם כן בסוף דבריו בשם פירוש הריב"א ועוד מצאתי חבל
ראשונים דקיימי בחדא שיטתא דעד שנגמר בישולו כל צרכו יש בו משום
בשול והוא ספר התרומה והסמ"ג והסמ"ק והגה"מ שכתבו שיזהר שלא
יוסיף כיסוי משתחשך על הקדרה שלא נגמר בישולה כל צרכה מפני
שממהר בישולה ע"ז והעתיקם הטוש"ע לעיל בסימן רנ"ז סעיף ד' וע"כ
דסבירא להו דיש בזה איסור דאורייתא דאם אין בו איסור דאורייתא

יהא מותר לגמרי וכמו שכתב בב"י בסימן זה וכן משמע מפירוש הגר"א שכתב שם הטעם מהא דמגיס אלמא דס"ל דיש בזה איסור דאורייתא [אך ק"ק על הרא"ש בפרק במה טומנין בתחלתו שהעתיק ג"כ הדין שלא יוסיף כיסוי אף דהוא בעצמו ס"ל דחזרה מותר בשנתבשל כמאב"ד ויש ליישב דדבריו אינם רק לענין כירות אבל לא לענין קדרה גופא אבל על יתר הפוסקים הנ"ל לא נוכל ליישב זה דהם כתבו בהדיא על הקדרה ע"ש] וכן לדעת רש"י ע"כ דס"ל ג"כ דיש בזה משום בישול עיין ברא"ש פרק כירה סימן יו"ד ובק"נ שם. היוצא מדברינו דהרמב"ם ורש"י והתרומה והסמ"ג והסמ"ק והגה"מ ואור זרוע והריב"א והטור כולם סוברים דיש בזה משום בישול וע"כ אין לזוז למעשה מפסק השו"ע ובפרט דהוא דאורייתא ומ"מ נראה דבדיעבד אם החזיר הישראל הקדירה במקום חם דהיינו לתנור גרוף [דאל"ה אסור משום חזרה לכו"ע וכנ"ל בסימן רנ"ג] אין לאסור התבשיל בדיעבד וכמו שכתב הפמ"ג בס"ק יו"ד דכל שיש ספק פלוגתא אי הוי בישול אין לאסור בזה בדיעבד:

* חוץ וכו' - עיין מ"ב מש"כ בשם הט"ז ואף דיש לומר דכונת הט"ז לאסור בחמין הוא דוקא אם מלוח הרבה שאינו יכול לאכול בלי הדחה בחמין מדסמכיה לענין מליח הישן שאינו נאכל בלי הדחה בחמין כמבואר בדברי רש"י מ"מ אין להקל דמסוף דבריו דמסתייע להא מילתא מהא דטונינא שהובא בב"י שמותר להדיחו בצונן ושם הלא ראוי לאכול אף בלא הדחת חמין כמבואר שם ואפ"ה אינו מותר אלא בצונן לפי הבנת הב"י בדברי הפרדס [ועיין במח"ש דכן מפרש הט"ז] ובאמת קשה מאד להקל לענין דג מלוח שבמקומנו [שנקרא העריניג] אחד דלפעמים הוא משל שנה שעברה ואולי הוא בכלל מליח הישן שנזכר במשנה ואפילו אם ידוע שהוא של שנה זו הלא ידוע שהוא דג שהיה נקרא בלשונם טונינא כמו שכתב בספר שלחן עצי שטים [עיי"ש שכתב שזה היה בהעלם דעת הט"ז] וא"כ אף אם נפרש דעת הפרדס בטונינא להקל להדיחו אף בחמין וכמו שביארו הא"ר בשם הפרישה והתו"ש וקולייס האיספנין שאסרו במשנה להדיחו בחמין מין דג אחר הוא מ"מ להלכה אין בנו כח להכריע כן דהרבה ראשונים מפרשין דקולייס הוא טונינא ראשון לכל הערוך בערך אספנין בשם י"א ורש"י בפרק כירה [דף ל"ט] והר"ן שם וכן בחידושו כולם כתבו בהדיא דהוא טונינא [ואף דרש"י בעצמו בפרק חבית כתב דהוא שם דג שאוכלין אותו מחמת מלחו ע"י הדחה בחמין משמע דבלא הדחה בחמין לא היה נאכל וא"כ אין זה טונינא דהלא על טרית שאמרו חז"ל שנאכל חי מחמת מלחו כתב רש"י בברכות דף מ"ד דהוא טונינא ע"כ אנו מוכרחין לומר דרש"י גופא ספוקי מספקא ליה בזה כי היא מחלוקת ישנה וכשתי דעות המובא בערוך] והרמב"ם בפ"ו דמסכת מכשירין פירש בזה פירוש אחר עיי"ש א"כ משמע מזה דהוא מחלוקת קדומה בין הראשונים בפירוש קולייס ומי יוכל להכריע ולהתיר בענין חיוב חטאת ומה שהקשה הפרדס דהלא טונינא ראוי לאכול אף בלי הדחה בחמין ואמאי נחייב אהדחה משום בישול יש לתרץ דהוא כמו שאר דברים שנאכלין כמות שהן חיים ואפ"ה חייב בבישולן וכמו שנכתוב לקמן והטעם דמשתבחין יותר ע"י הבישול ובזה נמי קים להו לחז"ל דבהדחה מועטת בחמין נגמר בישולן ונשתבחו לאכילה כמו בבישול גמור וחייב חטאת וע"כ יש ליזהר בזה מאד שלא להדיחו בחמין ואפילו בעירו מכלי שני:

* וקולייס האיספנין וכו' - ולא דוקא אלו דה"ה לכל כיוצא בזה דבר דק
ורך ביותר [רמב"ם פ"ט]:

* והדחתן וכו' - עיין במ"ב שבצונן מותר כן משמע בב"י וכ"כ בא"ר בשם
הפרישה ובתו"ש ובספר מעשה רוקח ושאר אחרונים וראיתי בפמ"ג
שרוצה לחדש דבר דמשום שאינו יכול לאכול כלל בלי הדחה חיובו הוא
משום מכה בפטיש ומשום זה מקשה על הב"י והפרדס דאמאי מותר
בצונן ונשאר בקושיא והנה בלבוש ג"כ ראיתי שכתב לענין שריית דבר
קשה דחיובו הוא משום מכה בפטיש אבל באמת לא נהירא דבר זה כלל
וכבר תפש עליו בא"ר דברש"י ורמב"ם מבואר להדיא דחיובו הוא משום
בישול ור"ל שאמאי לא חייבוהו שם משום מכה בפטיש א"ו דבאלו
הענינים לא שייך מכה בפטיש וממילא דבצונן דלא שייך בו משום בישול
מותר וכדברי הרמב"ם ורש"י מוכח להדיא בדף ל"ט ע"א בגמרא דאמר
שם רב יוסף גלגל הביצה חייב חטאת וע"ז אמר מר בריה דרבינא אף אנן
נמי תנינא כל שבא וכו' חוץ מקולייס האיספנין שהדחתן זו היא גמר
מלאכתן אלמא דבזה חיובא נמי משום מבשל וממילא דוקא בחמין וכן
איתא להדיא בספר יראים לרא"מ והר"י והאור זרוע והכל בו והמאירי
והר"ן שמכולם משמע להדיא דחיובא דוקא בחמין ומשום מבשל וגם
לדעתם של הלבוש ופמ"ג דכל דבר שנגמר תיקונו לאכילה ע"י איזה
פעולה אף אם לא נוכל לחייבו משום מבשל נחייבנו משום מכה בפטיש
א"כ אמאי אמר שם בגמרא דביצה שצלה אותה בחול ובאבק דרכים הוא
רק איסור דרבנן דאינו תולדת האור נחייבנו משום מכה בפטיש ועוד
אמאי אמר שם בדף קנ"ה והובא לקמן בסימן שכ"ד שוויי אוכלא משוינן
נחייב אותו משום מכה בפטיש כיון שהוא השוה דבר זה לאוכל א"ו
דבענינים אלו של אוכל לא שייך שם מכה בפטיש והנה הפמ"ג תולה עצמו
בספר הפרדס ואומר שזה הוא דעתו דדבר שאינו יכול לאכול בלי הדחה
חיובו הוא משום מכה בפטיש ואיך שהוא הלא הפרדס בעצמו כותב
דבצונן מותר וגם יש בזה אריכות דברים בביאור דברי הפרדס ואכ"מ
אח"כ מצאתי בספר נשמת אדם שגם הוא רוצה לצדד דדבר שאין יכול
לאכול בלי הדחה דחיובו הוא משום מכה בפטיש והקשה בעצמו מה
שהקשיתי מדף ל"ט דאמר שם אף אנן נמי תנינא וכנ"ל ודחה דבעינן
מליח הישן וקולייס האיספנין היה יכול לאכול מתחלה ע"י הדחק לכך
לא נוכל לחייב אח"כ משום מכה בפטיש אבל ז"א דגם מליח הישן
מתחלה אינו נאכל כלל וע"י הדחה הוא נאכל ע"י הדחק כדאיתא
בחידושי הר"ן וכ"כ בא"ז דמליח הישן מתחלה אינו נאכל כלל וא"כ כי
היכי דשם חיובו הוא רק משום מבשל ולא משום מכה בפטיש ה"ה לכל
דבר שאינו יכול לאכול מחמת מלחו או לשריית דבר קשה שחיובו הוא
ג"כ משום מבשל ולא משום מכה בפטיש וממילא דוקא בחמין וכן משמע
בביאור הגר"א שטעם אחד הוא לשניהן ע"ש. היוצא מדברינו דענין מכה
בפטיש בדבר אוכל הוא דבר חדש שלא נמצא בפוסקים ואדרבה יש כמה
סתירות לזה וכמו שכתבנו למעלה וע"כ אין להחמיר בהדחת צונן בשום
גוונא כנלענ"ד בעז"ה:

* היא גמר מלאכתן - לכאורה נראה שגם בזה הוא דוקא כשהיד סולדת בו דדומיא דמדיחין דרישא דבודאי מותר אפילו בחמין שהיד סולדת בהן וע"ז קאמר שם במשנה חוץ ממליח הישן וקולייס האיספנין שהדחתן היא גמר מלאכתן משמע דאיירי באופן אחד והט"ז וש"א לא הזכירו היתר רק צונן וצריך טעם למה וצ"ע למעשה :

* וה"ה כל דבר קשה - עיין במ"ב שהקשה למה צריך לסיים דהוי גמר מלאכה עיי"ש א"נ יש לומר דהגהת מרדכי סובר כדעת המרדכי שפירש בסימן ש"ב דהאי מדיחין הוי אפילו בכלי ראשון ולהכי אסור בו שרייה דבכלי שני אפילו שרייה שרי ולהכי קאמר דבדבר קשה שהשריה מרככו שיהא ראוי לאכול אסור השריה בו בכל גוונא ואין נ"מ בין אלו השני תירוצים רק בביאור דבריו ומביאור הגר"א משמע יותר כפירוש הראשון :

* דהוי גמר מלאכה - עיין מ"ב מש"כ אודות בישול הטיי"א ועיין בסה"ד שכתבנו שיתן העסענ"ס הצונן לתוך הכוס ששותה בו אחר שעירו החמין לתוכה ועיין בס' בית מאיר שכתב דמ"מ אין למחות ביד אחרים שנותנים העסענ"ס הצונן מקודם ואח"כ מערה מכ"ר אף שהוא יד סולדת בו כיון שהוא מבושל מיהו כל בעל נפש יחוש לעצמו שלא לערות מכלי ראשון כ"ז שהיד סולדת בו ע"ש ולכן יעצנו שיתן החמין מקודם :

* יש מי שאומר וכו' משום בישול - עיין מ"ב דה"ה דיש צלי אחר בישול ועיין בפמ"ג שהביא מפסחים מ"א דלא נתבטל שם בישול הראשון והוליד מזה דמותו לשרותו בחמין בשבת [ר"ל אם עשה צלי אחר בישול בע"ש] כשאר דבר מבושל ונראה דה"ה לדידיה בבישול אחר צלי דמותו בשבת להניחו בלי רוטב בתנור אף שיצלה דלא נתבטל שם צלי ראשון ממנו דהא רבינו אליעזר ממיץ משוה אותם להדדי אך לענ"ד אין דין הפמ"ג מוכרח דנהי דמוכת שם דלא נתבטל שם הראשון הרי שם השני בודאי קיים ושפיר יש לומר דמקרי עתה בשול אחר צלי. אך זה נלענ"ד בבשלו ואח"כ צלאו בע"ש דמותו להניחו בתנור בשבת דפעולה אחרונה נקבע בו יותר ומקרי צלי אחר צלי :

* ויכול לטוח פיו בבצק - משמע מזה דבצק מותר להניח ע"ג כלי חס שהיד סולדת בו ולא חיישינן שיבוא לקצת אפיה כדי קרימת פנים [עיין לעיל ברנ"ד ס"ה דזהו השיעור לגבי הפת] :

* עד שתהא היד סולדת בו - אבל אם לא יוכל לבוא לשיעור זה מותר להניח אפילו קר לגמרי אף שיתחמם קצת :

* וי"א דהוי כמניח ע"ג הכירה - ולדעה זו אפילו יבש והיה רותח ג"כ אסור :

* ומצטמק וכו' אסור לדברי הכל - ר"ל אף לסברא ראשונה וכ"ז לדעת הרא"ש ושו"ע ס"ד אבל לדעת המ"מ המובא בסט"ו בהג"ה שאפילו דבר שיש בו רוטב ונצטנן אין בו משום בשול כאן ג"כ מותר [הגר"א בביאורו] :

* ואם עבר ונתן מלח וכו' - ובתבלין כשנתנו לכלי ראשון אף שנתן ג"כ קצת מע"ש יש לעיין בדיעבד לענין התבשיל דהא הוי דבר שיש לו מתירין דבמלח מתיר רבינו שמחה משום דנימוח מיד ואין מתבשל דצריכא מילחא בישולא וכו' ומתבטל מקודם שנאסר משא"כ בתבלין ואפשר דגם בכאן מתבטל קודם שנתבשל וצ"ע :

* אסור ליתן תבלין וכו' - הנה בשארי דברים חוץ ממים ושמן כבר מבואר לעיל בס"ה דיש ליזהר לכתחלה אף בכלי שני אך לענין דיעבד אין להחמיר בכלי שני ובעירו מכלי ראשון נראה דינן כמו לענין תבלין וכ"ז בדבר שלא נצלה ונאפה אבל בדבר שנצלה או נאפה אין לאסור בדיעבד אפילו הניח אותם בכלי ראשון דיש לסמוך אפוסקים החולקין על ר"א ממיץ וס"ל דאין בישול אחר אפיה וצליה וכנ"ל בס"ה בהג"ה [ותמיה על הח"א שכתב דאם עירה מכ"ר על בשר צלי או על לחם צריך לקלוף ע"ש] :

* אמבטי של מרחץ - ומיירי שרוצה ליכנס לשם ליטול מעט מים חמין ולרחוץ בהן אח"כ פניו ידיו ורגליו דמותר אם הוחמו מע"ש וכדלקמן בסימן שכ"ו ע"ש :

* אבל נותן וכו' - עיין במ"ב מש"כ אם הם מרובין על החמין כן משמע במ"א ונ"ל דאם עתה אין היד סולדת בהן אפילו לא היו בתחלה המים צוננין מרובין כ"כ ג"כ שרי דאף שבתוספות מ"ב ע"א ד"ה נותן איתא כשהם מרובין דבר ההוה נקטו דכשהם מרובין אז מתבטל חמימות החמין אבל אם אירע שלא היו החמין חמין כ"כ ונעשו פושרין שלא ע"י הרבה מים צוננין ג"כ שרי ותדע דאפילו בצונן לתוך חמין משמע בגמרא דאם הם מרובין כ"כ שיש בהן כדי להפשיר ג"כ שרי וכן משמע מהג"ה בסמוך :

* שבזה האמבטי וכו' - עיין במ"ב דבעינן שיהיו הצוננים מרובין אם האמבטי הוא כ"ר ואם היה כ"ש משמע מט"ז דלכו"ע מותר אפילו אם הצונן מועטין והפמ"ג מפקפק בזה לדעת הטור ע"ש :

* והוא שלא יהיו בכלי ראשון - עיין מ"ב דחמין לתוך צונן בעינן ג"כ שיהיו מרובים כ"כ המ"א והפמ"ג ומשמע ממ"א דגם דעת הטור הוא כן [וכדעת התוספות שכתבו כן בהדיא ד"ה נותן ע"ש במסקנת דבריהם] והט"ז כתב דדעת הטור להקל בחמין לתוך צונן אפילו בצונן מועטים אך הרמב"ם מחמיר בזה ע"ש ועיין בספר בית מאיר שהאריך בזה הרבה ומסיק דדעת הטור להקל וכן הוא ג"כ דעת הרשב"א והר"ן וטעמם דזה לא חשיב עירוני כיון שמתערבין זה בזה וממילא חשיב החמין שנשפך לתוך הצונן ככלי שני ואין יכול הצונן המועט להתבשל ע"י החמין ומ"מ מסיק דלדינא אין

להקל בזה נגד דעת התוספות דנוגע באיסור דאורייתא וז"ל לכן נלעני"ד
לדינא כמו המורגל האידנא שעושין משקה שקורין פאני"ש דהיינו
שסוחטין מבע"י לימוני"ס הרבה למימהן ומערבין לתוכו צוק"ר ומשקה
[שקורין ארא"ק] וביום שבת או בליל שבת מערין על תערובות זה מים חמין
הרבה שנתבשלו בשבת בהיתר בעניותנו בודאי צריכים לחוש לדעת
התוספות ולאסור מכלי ראשון אא"כ אין היד סולדת בם כי הוא נוגע
באיסור דאורייתא דמבשל בשבת אך בדיעבד נראה לעני"ד דיש לסמוך על
הרשב"א והר"ן שמתירין להדיא ועל משמעות פשוטות לשון הרמב"ם
וטור שחמין לתוך צונן שרי אפילו בחמין מרובין אף שסברת טעמם קשה
עלינו להשיג. ומה שנוהגין נמי הכי במשקה קאפי"ע או טיי"א שמבשלין
קודם שבת מעט מים עם קאפי"ע וטיי"א באופן שהוא חזק מאד בטעמו
וביום השבת מערין עליהם מים חמין הרבה שנתבשלו בהיתר בזה יש עוד
סעד להתיר מטעם היש מקילין המבואר בסט"ו והוא דעת הרשב"א
ודעמיה דס"ל דאף בלח שנצטנן אין בישול אחר בישול וכו' עיי"ש לכן אין
למחות ביד אחרים העושים אבל לעצמו כל בעל נפש יחוש אף בזה שלא
לערות מכלי ראשון כ"ז שהיד סולדת בו עכ"ל וכן דעת הגר"א ג"כ משמע
שחושש לדעת התוספות הנ"ל:

* אבל בכלי ראשון אסור - נראה שאם הצוננן שבכלי עליון מרובים כ"כ
שא"א שיתבשל שרי דלא גרע היכא דמפסיק כלי מהיכא שנתערבו ממש
כמבואר בגמרא [מס' בית מאיר]:

* להפיג צינתן - ואפילו כדי להפשיר נמי מותר כיון שלא יוכל להגיע
לשיעור יס"ב [תוס' בדף מ"ח ע"א]:

* והוא יבש וכו' כנגד המדורה - צ"ע הא לעיל בס"ה מביא דעת הרא"ם
ועיי"ש במ"א דלדעתו ה"ה דיש צלי אחר בישול ואיך מתיר הכא בסתם
[מס' בית מאיר על או"ח וכן הקשה בספר מאמר מרדכי עיי"ש שנדחק ליישב]:

* שנמצא מגיס וכו' - עיין במ"ב דכ"ש בהגסה ממש ועיין בא"א בסימן
רנ"ג ס"ד שכתב דבדיעבד אם עשה הגסה בלא נתבשל כ"צ אסור התבשיל
כדין המבשל בשבת ולא נהירא דמאחר דדעת הרמב"ן והרשב"א והר"ן
והרא"ש דאחר שנתבשל כמאב"ד תו אין בו משום בשול וממילא דכ"ש
דאין בו משום הגסה אפילו לכתחלה ונהי דאנן נקטינן להלכה בס"ד
כדעת הרמב"ם דבלא נתבשל כ"צ יש בו משום בשול מ"מ לענין לאסור
בדיעבד יש לסמוך על דעת הראשונים הנ"ל שלא לאסור ואפילו אם נאמר
דאף לדעתם יש בו משום בשול עכ"פ מדרבנן וכדעת איזו אחרונים דס"ל
לעיל הכי בס"ד הלא בדרבנן כתב הגר"א לעיל דאפילו לדעת השו"ע
הלכה כר"מ דבשוגג יאכל. ובלא"ה הלא דעת הגר"א לעיל בס"א דאף
בדאורייתא קי"ל בשוגג יאכל ואומר מותר נמי שוגג הוא ולדעתו אם
הגיס בתבשיל אפילו בלא נתבשל כמאב"ד ג"כ בשוגג יאכל וכ"ש בנתבשל
כמאכל בן דרוסאי בודאי אין להחמיר בהגסה בדיעבד לאסור התבשיל
אפילו בעומדת הקדרה על האש כנ"ל ברור:

* אף בקדרה וכו' - עיין במ"ב במ"ש בשם האחרונים והם הטי"ז וא"ר והח"א והגר"ז [נלפלא שראיתי בפמ"ג שכתב דהגסה ממש במבושל כ"צ יש בו איסור דרבנן והמעייין בטי"ז יראה להדיא דאין בו איסור כמבואר לקמן בסוף סימן שכ"א אלא הרחקה יתירה כתב הרמ"א הכא אבל אין בו חשש איסור וכן ראיתי בכמה אחרונים שסתמו כן] ומשמע דכל המינים שוים להקל בזה ובמ"א משמע דבשאר מינים חוץ מן קטניות שיכול לשפוך בקל מן הקדרה לקערה ישפוך ולא יוציא בכף לכתחלה אבל אין העולם נוהגין כן :

שיט

סימן

* הבורר אוכל מתוך הפסולת - עיין בפמ"ג שכתב דבדיעבד אם בירר י"ל דאיסור לאותה שבת דנהנה ממלאכת שבת וע"ש מה שמסתפק בכמה דברים בענין זה אולם לפי מה שכתב הגר"א לעיל בסימן שי"ח ס"א אין להחמיר בשאר מלאכות בשוגג לענין דיעבד וע"ש בבה"ל. והנה מדלא העתיק המחבר שיטת התוספות דס"ל דאוכל מן הפסולת הוא דוקא כשאוכל מרובה על הפסולת האם הפסולת מרובה דרך לברור האוכל ובכלל ברירה הוא משמע דלא סבירא ליה כן וכן משמע לקמן בס"ד בהג"ה :

* ובורר מין ממין אחר וכו' - לענין חיובא דנפה וכברה אין חילוק בין אם בירר אותו המין שהיה רוצה לאכול והמין השני נשאר על מקומו או להיפוך [וכן כשדעתו לאכול שניהם לאלתר והפמ"ג מסתפק בזה ולא נהירא דמשמע מלשון הר"מ דעיקר חיובא הוא מחמת שבירר מין ממין ועיין מה שכתבנו לקמן עוד בכגון זה] אבל לענין התיירא כשבירר בידו אינו מותר רק כשבירר אותו המין שרוצה לאכול ולא להיפוך כי זה המין חשוב כאוכל והשני חשוב כפסולת כ"ז ביארנו לפי דעת הרמ"א לקמן בס"ג ועיין מה שכתבנו שם :

* בקנון ותמחוי וכו' - ואפילו בירר בהן רק חצי שיעור גרוגרת ג"כ אסור גזירה אטו חצי שיעור דנפה וכברה דיש בזה איסור תורה דקיי"ל חצי שיעור אסור מן התורה [פמ"ג] :

* כדי לאכול לאלתר - ואפילו בירר רק כדי להאכיל לבהמה ועופות לאלתר ג"כ שרי [פמ"ג] :

* וכל מה שבורר וכו' - עיין במ"ב ועיין בספר תוספת ירושלים שהוכיח מן הירושלמי דבעינן לאלתר ממש ודלא כהרמ"א ונראה דמ"מ אין להחמיר בזה דדברי הרמ"א יש להם מקור מן הש"ס שלנו וכמו שהביא ראייה בביאור הגר"א ע"ש :

* מן העלין המעופשים - באופן ברירה זו יש חילוק דאם הם עלים מופרדים יבור לו הטובים ויניח המעופשים וכמו שכתב המ"א אבל אם הם קלחים כגון חזרת שהעלים שמבחוץ הם המעופשים אז יסיר מוצא

המעופשות דהו"ל כמסיר הקליפה לאכול התוך [שיורי ברכה וכ"כ בפמ"ג דזהו לאו דרך ברירה רק לתקן המאכל]:

* היו לפניו וכו' - הנה הפמ"ג מסתפק דאם בירר מין אחד מתבירו ודעתו להניח שניהם אלאחר זמן אם שייך בזה ברירה דהי אוכל והי פסולת ע"ש ולענ"ד נראה פשוט מלשון הרמב"ם דס"ל דהברירה מה שבורר מין אחד מתבירו ועי"ז הוא כל מין בפ"ע זהו עצם המלאכה אלא דאם דעתו לאכול תיכף והוא בידו הוי דרך מאכל וא"כ ק"ו הדבר ומה היכא שהניח מין אחד על מקומו שייך שם ברירה וכ"ש בזה שלקח כל מין ומין וביררו לעצמו דחייב והנה הפמ"ג במ"ז סק"יב אהא דאיתא שם דשרי לסנן החלמון מן החלבון ע"י מסננת [שהוא דומה לנפה וכברה] אף דמקרי ב' מינים והטעם משום דאין מסנן החלמון כדי לאכול כ"א ליפות מראה החרדל ומזה הוכיח שם דה"ה דמותר לברור שני מיני אוכלים אחד מתבירו אף ע"י נפה וכברה היכא דאין רוצה לאכלם עתה ולענ"ד לא דמי כלל דהתם תרוייהו אינם עומדים לאכילה לעולם דהחלבון נתערב בפסולת החרדל ואין רוצה לאכלה והחלמון יורד למטה לגוון ולא לאכילה ולפיכך אין שייך ע"ז שם בורר שאין מתקנם ע"י ברירתו לאכילה לעולם אבל כשבורר שני מיני אוכלים כ"א מתבירו כדי לאכול כל מין בפני עצמו לאחר זמן הרי שפיר מתקן שניהם ע"י ברירתו ובורר גמור הוא וכמו שכתבנו:

* שני מיני אוכלים - סעיף זה מיותר הוא דכבר כתב דין זה בס"א ולא נקטיה אלא משום סיפא דאם בירר והניח לאחר זמן דדין זה עדיין לא נזכר כי בס"ב לא מיירי אלא באוכל ופסולת ולא בשני מיני אוכלים:

* ומניח השני כדי וכו' - עיין במ"ב והנה לשון המחבר מועתק מהרמב"ם פ"ח מה"ש הלכה י"ג והם כפשטן ומניח לאחרים או לעצמו והרב מוסיף תיבת השני כדי ושינה כונת המחבר והר"מ ז"ל להודיע לנו דאותו שאינו רוצה עתה הוא כפסולת וצריך לברור אותו שרוצה לאכול דוקא וכמש"כ התה"ד [פמ"ג] ואם דעת הרמב"ם הוא ג"כ כהרמ"א לא ברירא דיש גדולים שאינם סוברין כן עיין בספר מא"מ שהביא בשם הר"ר דוד עראמה בפירושו להרמב"ם שכתב דבשני מיני אוכלים אע"פ שלא אכל מה שבירר אלא מה שהיה בורר בידו הניחו לבו ביום או למחרת ואכל המין הנשאר שרי דלא אסרינן זה אלא בבורר פסולת גמור מתוך אוכל משא"כ הכא דהוי ב' מיני אוכלים וכל שבורר כדי לאכול לאלתר שרי עכ"ל המא"מ וכ"כ ג"כ בספר מגלת ספר לדעת הרמב"ם אמנם למעשה אין לזוז מדברי התה"ד והרמ"א שמקורן הוא מדברי הרא"ש [נדברי התוספות בד"ה היו וכו' שכתבו שבורר אותו שאינו חפץ וכו' יש להסתפק אי כונתם בלאלתר או אפילו בלאחר זמן ופליגי אדעת הרמב"ם והסמ"ג ויתר הפוסקים דס"ל דפסולת מתוך אוכל לאלתר חייב] ונוגע בענין איסור דאורייתא:

* לאכול מיד - הנה בספר ישועות יעקב הקשה בעיקר מלאכת בורר אפילו בורר פסולת מתוך אוכל אמאי חייב הרי הוא מלאכה שאין צריך לגופה

דהרי אינו צריך להפסולת כלל אלא שבוררו כדי לדחות הנזק מעליו והרי הוא כמוצא את המת לקוברו ותירץ דענין מלאכת בורר הוא שהפסולת אינו ראוי לאכילה וגם האוכל אין ראוי כ"כ לאכילה עם הפסולת שבתוכו גלל כן הוא מפריד הפסולת מן האוכל וא"כ המלאכה אינה נקראת על ברירת הפסולת רק דמתקן האוכל שיהיה ראוי לאכילה וזהו מלאכה הצריכה לגוף האוכל דמשוי ליה אוכל גמור ולפי"ז דוקא פסולת מתוך אוכל דאין ראוי לאכילה כלל מתחלה ומשוי ליה אוכל ע"י הברירה הזאת אבל בשני מיני אוכלין כשמפריד האוכל השני מחמת שאינו רוצה לאכלו חשוב משאצ"ל כיון דאוכל זה שרוצה לאכול כעת ראוי לאכילה אף אם לא נפרד האוכל השני ופרידתו הוא רק מחמת שכעת אין נפשו חשקה בו הוי משאצ"ל עכ"ל וא"כ לפי דבריו יהיו דברי הרמב"ם הנזכר בשו"ע ס"א לשיטתו דמלאכה שאצ"ל חייב אבל לדין דפסקינן דמלאכה שאצ"ל פטור לא יהיה חייב לפי"ז בבורר אותו שאין חפץ לאכול אפילו בכלי ורק אם בורר אותו שחפץ לאכול לאלתר ובכלי או בידו ולאחר זמן וקשה דלפי דבריו אמאי העתיק הרא"ש [ויתר הפוסקים] דס"ל דמשאצ"ל פטור את הדין דאותו שאינו חפץ לאכול מקרי פסולת וא"א לומר דלהקל העתיק זה כמו שמוכח בדבריו שם וע"כ צ"ל דס"ל דגם בשני מיני אוכלים המעורבים מתיפה כל מין ע"י ברירת חבירו ממנו וע"כ מיקרי מלאכה הצריכה לגופה רק כ"ז לא שייך כ"א כשהמינין מעורבין יחד כל מין בחבירו ונתקן המין ע"י ברירת חבירו ממנו משא"כ כשמונח בקערה מין אחד על מין שלמטה ממנו ומסלק להמין שלמעלה כדי להגיע למין שלמטה ממנו לא שייך בזה תיקון שיהא נקרא מלאכה שצריכה לגופה ויותר נראה דאפילו איסור דרבנן לא שייך בזה וגם אפילו למ"ד משאצ"ל חייב ג"כ יהיה מותר בזה וכדמשמע לשון הרמב"ם והשו"ע דקאמר היו לפניו וכו' מעורבים משמע אבל אין מעורבים לא שייך שם בורר במה שמסלק מין אחד מחבירו ואפילו אם תרצה לדחוק ולומר דבמה שאינו מסודר כל מין בפ"ע הוא בכלל מעורבין ושייך בזה שם ברירה מ"מ נראה דאין להחמיר בזה רק כשמסלקו מלמעלה ודעתו בברירתו כדי להניחו לאח"י דאז אם הוא בכלל ברירה נוכל לומר דמקרי מלאכה וגם מלאכה הצריכה לגופה כיון דבהסרתו מכינו אלאח"כ לא שנא אם מכינו על יום זה או על יום אחר אבל אם אינו חושב אודותו כלל רק שרוצה להסירו כדי להגיע למין שלמטה ממנו זה לא הוי בכלל בורר כלל ודומיא דמה שפסק השו"ע לעיל בסימן שט"ז ס"ז לענין צידת נחש דאם מתעסק שלא ישכנו מותר והוא אפילו להרמב"ם דס"ל דמשאצ"ל חייב וכמו שכתבו המפרשים הטעם כיון שאינו רוצה בעצם הצידה רק כדי להפרידו מעליו לא הוי בכלל מלאכה דאורייתא וה"נ בעניננו שרוצה לסלקו רק כדי להגיע למין שלמטה ממנו ולענין פסולת מתוך אוכל שאני שמתיפה האוכל ע"י ברירתו משא"כ בזה שאינו מתיפה המין שלמטה ע"י ורק משום עצם הברירה שבורר כל מין מחבירו וזה לא שייך בזה וכמו שכתבנו ראיה מצידת נחש ואף דשם יש כמה פוסקים דפליגי שם אהרמב"ם וס"ל דעיקר הטעם הוא משום דמשאצ"ל פטור א"כ בעניננו ג"כ נאמר כן דהיא עכ"פ מלאכה שאצ"ל כיון שאינו מתיפה המין שלמטה

עיינו ואינו רוצה ג"כ בברירת המין שלמעלה בעצם רק כדי לסלקו ולהגיע למין שלמטה ממנו ואף דשם יש עכ"פ איסור מדרבנן ורק משום דבמקום הזיקא לא גזרו התירו מ"מ נראה דבענינו אין להחמיר בזה דהתה"ד גופא מצדד מתחלה להקל אפילו כשנתערבו יחד היטב והוא רוצה לבררו כדי להניחו לאחר זמן ומשום דלא שייך שם בורר היכא דכל מין ניכר בפ"ע ולא החמיר בזה לבסוף רק מטעם חשש חיוב ע"ש וכיון דביררנו בענינו דלית בזה חיובא בכל גווני נראה דאין להחמיר בדבר :

* שבייר שחרית - עיין במ"ב כ"כ בספר תוספת שבת ובספר מעשה רוקח ועוד אחרונים ויש אחרונים והמ"א מכללם שהעתיקו דלענין שני מיני אוכלים נשתנה הדין מן בורר אוכל מפסולת ולא נקרא לבו ביום כ"א מסעודה לסעודה הא אחר שאכל הסעודה ומכין לסעודה האחרת אף שהוא עדיין זמן מופלג לה מ"מ בכלל לאלתר הוא. ויש ליזהר בזה דנוגע באיסור דאורייתא :

* הבורר פסולת וכו' - זהו לשון הרמב"ם והיינו אפילו לאלתר דאי לאחר זמן אפילו אוכל מתוך פסולת חייב וכן איתא בב"י. ויש להסתפק אם שם בורר מונח דוקא כשבורר מקודם ומכין לאכול לאלתר אבל אם בעת האכילה גופא שאוחז בידו ורוצה לאכול מוציא הפסולת ומשליכו לא שייך בורר אף שעושה דבר זה קודם האכילה דזהו דרך מאכל או דילמא לא שנא אלא צריך להשליכו אחר שיאכל דוקא או שישליך מן האוכל עמו ומצאתי בספר ברכי יוסף שכתב שנחלקו בדבר מהר"י אבולעפיא ומהר"ט צהלון שמהר"א מיקל ומהר"ט"ץ אוסר ומטעם זה אוסר להשליך הזבוב מן הכוס א"כ ישפוך ג"כ קצת משקה עמה [והובא בבה"ט] והתיר רק מטעם אחר ועיין לקמן בסט"ז בבה"ל וכתב הברכי יוסף דמסתימת הפוסקים שלא חילקו בזה משמע דפסולת מתוך אוכל אפילו באופן זה חייב. ובינותי בספרים ומצאתי שהראשונים פליגי בסברא זו דהנה בחידושי הרמב"ן מוכח כדברי מהר"י אבולעפיא הנ"ל דז"ל הרמב"ן בליקוטיו על שבת דף ע"ד בד"ה וכי מותר וכו' פי' מסברא קסבר רבה וכו' שאין דרך ברירה בכך אלא כאוכל ומצא פסולת בחתיכה שהוא אוכל ומפריש פסולת מתוך אוכל הוא שמותר הרי דהרמב"ן נקט זה למילתא דפשיטא דזהו לאו דרך ברירה ורב יוסף דפליג שם על רבה הוא רק מטעם אחר כמו שכתב שם בהדיא ולשון זה של הרמב"ן העתיק ג"כ הריטב"א בחידושי. אמנם מדברי הרא"ש בתשובה והועתק דבריו בשו"ע לקמן בסט"ז משמע דס"ל כמהר"ט"ץ דלא התיר שם במים שיש בהם תולעים לסנן לתוך פיו ע"י מפה רק מטעם דמה שמעכב בשעת שתיה את הפסולת שלא יכנס לתוך פיו אין זה מעין מלאכה ומותר [ור"ל דלא שייך שם ברירה במה שמעכב ע"י פיו] ומדלא קאמר סתם דבשעת שתיה גופא אין שייך בורר אלא ודאי דס"ל כמהר"ט"ץ דלא שנא :

* מתוך אוכל וכו' - וכ"כ הר"ן בפרק כלל גדול בשם ר"ח וכתב הרה"מ שכן הסכים הרמב"ן ושכן נראה מן ההלכות [לא ידעתי מנין לו דילמא הא דהביא הרי"ף להא דתורמוס היינו שהוא חייב לאחר זמן ואוכל מתוך פסולת אף לאח"י שרי ולכאורה

משמע דתוספות מפרשי הכי דבד"ה ולא ידענא וכו'. מפרשי מה דקאמר שם אי משום דסבר אוכל מתוך פסולת אסור היינו לאחר זמן וממילא מה דקאמר גמרא אח"כ לימא קסבר חזקיה אוכל מתוך פסולת אסור היינו ג"כ בלאחר זמן וע"ז דחי הגמרא דתורמוס כפסולת מתוך אוכל דמיה ומימרא דאביי דמחייב לאחר זמן קאי אפסולת מתוך אוכל וכן נראה מקושית אביי שם ע"ש ואולי כונת הרה"מ הוא מדקאמר הרי"ף סתם דהבורר תורמוס חייב ולא פירש ש"מ דבכל גווני מיירי וצ"ע] וכ"כ בסמ"ג וסמ"ק כ"ז הביא בב"י שם וכן נראה ג"כ מדברי הרא"ש וכ"כ הריטב"א והמאירי וראיתי בספר מאמר מרדכי שכתב על סעיף זה וז"ל מכאן נראה ברור דמה שנוהגין בסעודות גדולות וכיוצא לקרוע הדג מגבו ולהסיר השדרה שבאמצע דיש לזוהר בשבת מלעשות כן דהו"ל בורר פסולת מתוך אוכל דחייב אפילו בלא לתר אלא יניח השדרה שם ולא ישליכנה לחוץ וכן יזהר כל אדם שלא להשליך עצמות הבשר לחוץ אלא בדרך אכילה דהיינו עצם שיש עליו קצת בשר יאחז בו לאכול ממנו ולהשליכו אח"כ מידו [מלשון זה משמע דאף בעת האכילה גופא צריך לזוהר שלא להפריש העצמות מן הבשר ולהשליכו לחוץ רק אחר שכבר קלף הבשר ואכל יכול להשליכו אבל לא ברירא דבר זה וכמו שכתבנו למעלה] ואותו שאין עליו בשר אל יגע בו אלא יאכל הבשר והעצמות ישארו בקערה ואח"כ ישליכם אם ירצה עכ"ל והנה אין העולם נזהרין כלל לדקדק בזה דהיינו לא מיבעיא בעת האכילה גופא דבזה אפשר שלא נוכל למחות בידם דיש להם על מי לסמוך וכנ"ל אלא אף קודם האכילה וכגון האנשים ונשים שמכינים המאכל להביא להשלחן ג"כ אין נזהרין כלל וקולפין העצמות מעל הבשר מקודם וא"כ נכשלין באיסור חיוב חטאת. ואמרתי לחפש עליהם זכות דהיינו לא מיבעיא אם העצמות רכיכי וראויים ג"כ לאכילה דמצוי הוא דאף לאחר שמפרידם חוזר ואוכלם דבודאי אין שם פסולת עלייהו כלל אלא אפילו אם הם קשים והוא משום כיון דהעצמות והבשר הם בחבור אחד שייך בעניננו מה שהביא המ"א בסימן תקי"י בשם היש"ש לענין לוזים ובטנים שנשתברו ועדיין הם בקליפתן דאף לענין בורר מין אחד הוא ואין שם פסולת עליו ובאיזה הענין שמתקן האוכל מתוך השומר תקון אוכל בעלמא הוא ואין שם מלאכה עליו עכ"ל [ואף שדחה המ"א דבר זה מהא דכתב הב"י בסוף סימן שכ"א בשם הירושלמי דהקולף שומים ובצלים חייב משום בורר דחייתו היה רק מה שסתם היש"ש וכתב דאין שם מלאכה עליו ומשמע אפילו שכונתו היה בזה אלאחר זמן ולזה השיג מהא דהקולף שומים וכו' אבל לאלתר גם המ"א מודה דאין שם בורר עליו כדאיתא שם בב"י גופא דלאכלן לאלתר מותר לקלוף שומים ובצלים ובזה מתורץ ג"כ דברי המ"א מהשגת הא"ר] ואף הכא נמי תיקון אוכל בעלמא הוא ואין שם מלאכה עליו אפילו כשקולף וחולץ העצמות מעל הבשר ובלבד שיהיה לאלתר וכמו שם לענין קולף שומים ובצלים אף דגם שם הקליפה הוא פסולת אפ"ה קי"ל בסוף סימן שכ"א דהיכא דקולף כדי לאכול לאלתר דמותר וע"כ משום דלאלתר אין שום פסולת על הקליפה אלא תיקון אוכל בעלמא ואין דומה לפסולת דעלמא שהוא פסולת גמור שהוא נפרד מן האוכל משא"כ זה שהוא מחובר ביחד עם האוכל וה"נ בעניננו היכא דכונתו לאכול לאלתר אמרינן דתיקון אוכל בעלמא הוא ואין שם פסולת עלייהו כיון דעדיין לא נפרדו ומחוברים ביחד וזה דוחק לומר דדוקא שם סובר היש"ש כן משום שקליפת אגוזים הוא שומר לפרי וכן קליפת השום דז"א דהיש"ש מדמה איסור ברירה לאיסור טלטול המוזכר שם ברא"ש וטור ובאיסור טלטול מחלק שם הרא"ש והטור בהדיא בין עצמות לזה משום שהעצמות כבר נפרדו משמע דבלא נפרדו דינו כמו אגוזים ואין להקשות על דברינו מהא

דאיתא בסימן ש"כ ס"ה דר"ת אוסר בבוסר לסחוט בתוך הקדרה של מאכל משום דבוסר בעצמו אינו ראוי לאכילה וא"כ הו"ל כבורר אוכל מתוך פסולת אלמא דאף שהבוסר בעצמו לכתחלה הוא עצם אחד שמחובר בו אוכל ופסולת ביחד אפ"ה שם בורר עליו משום דבסוף נברר אחד מחבירו וה"נ דכוותיה ויש לדחות מכמה טעמי אחד דהא כתב שם בא"ר בשם שכנה"ג דהמקיל כדעה הראשונה דמתיר אף בבוסר לא הפסיד ואפילו לדעת ר"ת משמע בתוספות דף קמ"ד ע"ב ד"ה חולב דאיסורו הוא משום דש ולא משום בורר וע"ש בבה"ל מש"כ בזה ועיין באבן העוזר שכתב דאף הר"ן שהעתיק דה"ל כבורר אוכל מתוך פסולת ג"כ כונתו דה"ל כדש ודבר זה בודאי לא שייך בענינו. היוצא מכל הנ"ל דבעת האכילה גופא המקיל וקולף העצמות מן הבשר בודאי לא נוכל למחות בידו ואפילו לתקן קודם אכילה באופן זה ג"כ לדעת הרמ"א והמהרש"ל דרך אוכלא הוא אם כונתו לאכול הבשר לאלתר ויש לצרף לזה ג"כ דעת איזה מן הראשונים שהובאו בברכי יוסף שסוברין דלאלתר מותר אף פסולת מתוך אוכל ואף דרבים המה האוסרים וכנ"ל ולכן לא פסק בשו"ע כוותיהו מ"מ בענין זה דבלא"ה יש הרבה סברות להקל וכנ"ל לא נוכל למחות ביד הנוהגין להקל אבל לתקן דבר זה אלאחר זמן כמו שנוהגין בסעודות גדולות יש ליזהר מאד וכמו שהבאנו לעיל בשם המאמר מרדכי ודומיא דלקלוף שומים ובצלים דאסור אלאחר זמן וכדאיתא בסוף סימן שכ"א ע"ש. וכ"ז בעצמות שיש עליהם בשר אבל אותם העצמות שאין עליהם בשר כלל יש ליזהר שלא לבררם ולהשליכם מעל הקערה קודם האכילה דהו"ל פסולת מתוך אוכל דשייך בו ברירה אפילו בלאלתר אלא יטול הבשר והעצמות ישארו בקערה וכמו שכתבנו למעלה בשם מאמר מרדכי. ואם קשה לו לדקדק בזה ימצוץ בפיו מעט כל עצם קודם שמשליכו לחוץ דשוב אין שם פסולת עליו כנ"ל:

*** חייב - עיין במ"ב דאפילו לאלתר דאלו לאחר זמן אפילו אוכל מתוך פסולת חייב וכ"כ הפוסקים. והנה מה שנוהגין הרבה אנשים שמכינין מאכל בש"ק בשחרית [הנעשה מרגלי בהמה] להניחו על סעודה ג' יש מהם שנכשלים בכמה איסורים עי"ז ע"כ מוכרח אנכי לבארם כדי שידעו**

לעשות בדרך היתר. א) שדרכן לקלוף שומים ובצלים ולחתכן דק דק ולהניח בתוכן ויש בזה ב' איסורים אחד על הקילוף כיון דהוא אלאחר זמן חייב משום בורר כדאיתא בירושלמי והובא בב"י סוף סימן שכ"א והביאו הרמ"א שם בהג"ה וע"כ הרוצה ליתן שומים ובצלים אלאחר זמן לא יקלפנו ואיסור ב) על החיתוך שמחתכו דק דק דיש בזה משום טוחן וכדלקמן בסימן שכ"א סי"ב ע"ש דלאחר זמן לכו"ע חייב משום טוחן [ויש הרבה שמחמירין בזה אפילו בלאלתר עי"ש במשנה ברורה ולפ"ז אפילו האנשים שמכינין אותו המאכל לאכלו לאלתר ג"כ צריכין ליזהר שלא יחתכו הבצלים דק דק]. ב) אם הרוטב חם שהיד סולדת בו בשעה שנותן הבצלים והשומים לתוכן יש בזה גם משום מבשל אם הוא בכלי ראשון ואפילו אם הוא בכלי שני יש מחמירין בזה ובפרט אם היד נכזית בו דבודאי יש ליזהר בזה מאד וכמו שכתבנו לעיל בסימן שי"ח סעיף ה' עי"ש במ"ב סקמ"ח ודבר זה מצוי מאד אצל האנשים האוכלין את המאכל הזה כשהוא חם בבקר וגם מערבין בתוכו חמץ ופירורי פת יבש וע"כ צריכין ליזהר מזה מאד אפילו בכלי שני כשהרוטב חם שהיד נכזית בו ומהנכון ליזהר אפילו אם הוא יד סולדת בו שלא ליתן אז שום דבר לתוכן. ג) שבוררין העצמות מן הבשר ומשליכין אותן לחוץ ויש לדון בזה משום בורר לכו"ע כיון דהוא אלאחר זמן אם לא שימצוץ כל עצם קצת בפה קודם שיזרקנו ואז אין שם בורר עליו ואולי יש לומר דעצם שיש בו מוח נחשב כמין אחד עם הבשר ואין בו משום ברירה אבל לא מסתברא דלא עדיף מבשר צלי ומבושל דכתבנו לעיל דמקרי שני מינים וע"כ הנכון לעשות כמו שכתבנו:

* בשינוי וכו' - עיין במ"ב ודע דבביצה י"ב איתא דנשאל לקמיה דרבא על איסורייתא דחרדלא מהו לפרוכי ומיכל מינייהו ביו"ט וא"ל מוללין מלילות ומפרכין קטניות ביו"ט ודוקא ביו"ט אבל בשבת אסור למלול כדאיתא בסוגיא שם וה"ה לענין פריכת קטניות דהרי הגמרא הוה אותם להדדי ורק ע"י שינוי יהיה מותר לדעה הראשונה וכמו שהוכיחו לזה מסוגיא דמפנין עיין בב"י והמ"א שתמה על מה שנוהגין העולם היתר בזה תמיהתו הוא אף לדעה הראשונה דהעולם נוהגין להקל בזה אפילו שלא ע"י שינוי [דא"ל דכונתו לדעה שניה דלא שייך להתפלא ע"ז דאולי ס"ל כדעה הראשונה כאשר באמת דעת הרמ"א כן כדמוכח בדבריו וכ"כ הא"ר בשם המהרש"ל ונ"צ דהעיקר כדעה הראשונה] והנה בא"ר הביא שהמהר"ש רצה לצדד לתרץ מנהג העולם ע"ש שנדחק בדבריו ובאמת איני יודע שום תירוץ לזה דבגמרא הנ"ל מוכח בהדיא דאסור לפרוך קטניות בשבת וכמ"כ. ודע עוד דמדברי הט"ז משמע דאם נתקו הקטניות מן השרביטין בפנים מותר ליקח הקטניות מהן אם רצה לאכול מיד ור"ל ג"כ ע"י שינוי וכמו שהוכחנו מן הגמרא ויתר ביאור דברי הט"ז עיין בתו"ש ומסתימת הגמרא הנ"ל משמע דאין לחלק בין נתקו ללא נתקו ועיין בפמ"ג שפירש בו פירוש אחר וצ"ע והא"ר וכן הח"א לא העתיקו לדינא כ"א דברי המ"א וכ"כ הא"ר בשם המיו"ט :

* דהו"ל כבורר - ולשון רש"י בזה דהו"ל בורר ועיין בפמ"ג שמסתפק אם יש בזה חיוב חטאת ולעני"ד יש להביא ממה דאיתא ביצה י"ג ע"ב ובי"ה אומרים בורר כדרכו וכו' ר"ג אומר אף מדיח ושולה ע"ש בגמרא דהוא ממש כענינו והנה מדקאמרי ב"ה בורר כדרכו וכו' מוכח דהתירו ביו"ט מלאכת ברירה גמורה ולא אסרו בנפה וכברה אלא משום דמחזי כמאן דעביד הרבה לצורך חול וכמו שכתבו הראשונים ומדרי"ג הוסיף ואמר אף מדיח ע"כ דגם זה מלאכה גמורה הוא מדאורייתא וכן בירושלמי שם בביצה משמע כדברינו :

* אע"פ שנופל וכו' - כן הוא לשון הר"ן ע"ש ולשון רש"י בזה אע"פ דלפעמים נופל וכו' ומשמע דס"ל דאל"ה אסור משום דהוי פסיק רישא :

* משמרת - עיין במ"ב וכן פסק הרמב"ם בפ"ח מה"ש הלכה י"א ונראה דהיה ספק לו כמאן הלכתא כרבה או כר' זירא וסובר דרבה ור"ז פליגי אהדדי ודלא כפירש"י וכן הוא דעת התוספות בדף ע"ג ע"ב ד"ה משום ע"ש ונ"ל דהתוספות והרמב"ם מפרשין טעמיה דרבה דלא דמי למרקד דמרקד עושה כל זמן הרקדתו פעולה בפסולת ואוכל ביחד שמנענע הכברה וע"ז נברר מין אחד מחבירו משא"כ בזה שבעת הביורור אין נעשה פעולה כלל בהשמרים שמונחים במקומם והיין זב מהן ע"כ דמי יותר לבורר שנוטל את האוכל והפסולת נשאר מונח במקומו דבכה"ג הוי נמי דרכו של בורר ודע דבדברינו מיושב היטב אמאי לא חייב לרבה בכל מרקד גם משום בורר ולפיכך נייד הרמב"ם מפ"י רש"י ועיין בב"י מש"כ בדעת הרמב"ם והנלע"ד כתבתי אח"כ מצאתי בירושלמי פרק כלל גדול ובפרק תולין דמוכח שם בהדיא דמאן דס"ל משום בורר לא ס"ל משום מרקד ודלא כפירש"י וכבר הקדימני הקרבן עדה בזו הקושיא על פירש"י ע"ש :

* אפילו תלויה - היינו מה שמתוחה ע"פ חלל איזה כלי שמסתנן בה דלתלותה בשבת בודאי אסור וכדלעיל בסימן שט"ו ס"ט :

* ליתן בה שמרים - בשבת אבל מותר לתת מע"ש לתוך המשמרת והיין זב ממנו בשבת [אור זרוע] :

* קיסמין דקין - עיין במ"ב שכתב וה"ה אם יש בו קמחין כ"כ המ"א בסק"י בשם התניא וכתב ע"ז וכ"כ רש"י והנה המעיין בב"י יראה דסובר דמפני הקמחין אינו מותר כ"א בסודרין ולא במשמרת ולפ"ז דברי המ"א מוקשה מאד דמשמע מניה דמותר אפילו במשמרת ומפני זה התו"ש והגאון רע"א ועוד אחרונים כתבו שט"ס הוא במ"א וצריך לציין לקמן על הא דמותר בסודרים [ויש כמה אחרונים שהעתיקו דברי המ"א כאשר כתוב לפנינו] אבל באמת דבר זה מוקשה מצד הסברא מאי גריעא קמחין מקסמין דקין וכי היכי דקסמין דקין שרי במשמרת הי"נ צריך להיות בקמחין ועיינתי בתניא ומוכח כדברי המ"א שסובר דין שיש בו קמחין מותר אף במשמרת וכן מצאתי בכלבו ומה שכתב המ"א וכ"כ רש"י היינו דהוא מפרש דלדברי רש"י קאי המשנה בצלולין והא דנקט המשנה סודרין לרבותא דאף בסודרין אין בו משום סחיטה ואח"כ מצאתי בחידושי הר"ן הנדפס מחדש שמפרש כן בהדיא את דברי רש"י. ואפשר דלפי מה שהעתיקתי במ"ב קצת קמחין כו"ע מודים בזה דלא גריעא מקסמין דקין ואיך שהוא נוכל לסמוך על דעת הני תלתא רבוותא הנ"ל דמתירין אף בקמחין :

* הואיל וראוין וכו' - ומי שהוא איסטניס וא"א למישתי הכי היכא שיש בו קסמין וכדומה אפשר אף דרובא דאינשי לא קפדי כלל לא אמרינן בטלה דעתו ולדידיה אסור דהוה בורר [פמ"ג] :

* משום ליבון - אבל במשמרת משמע דלא שייך בו ליבון ועיין במ"א וביאור הגר"א שהאריכו בטעם הדבר ועיין במ"ב שסתמתי להקל כדעת השו"ע ואף דמהמ"א משמע דלדעת הסוברין דאף באין בו לכלוך אמרינן שרייתו זהו כיבוסו יהיה אסור לסנן מים אף במשמרת וכבר כתבנו לעיל בסימן ש"ב ס"ט בבה"ל דיש לחוש לדעה זו מ"מ בזה הקלנו משום מימרא דזעירא דמיקל בהדיא במים צלולין לסננים וכל הפוסקים העתיקוהו וע"כ צ"ל כמו שהסביר התו"ש דאף לדעה זו מותר לסנן מים צלולים במשמרת כיון שהוא עשוי לכך ע"ש הטעם ולהמ"א ע"כ מימרא דזעירא פליגא על מאי דקיי"ל שרייתו זהו כיבוסו עיין בחידושי רע"א שם והוא דוחק גדול:

* ואפילו בסודרין כו' בצלולין - משמע דסובר דבצלולין אפילו מים מותר בסודרין וטעמו כתב הגר"א דס"ל דלא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו היכא דאינו מתכוין לכביסה והא דלא חיישינן שמא יסחוט דמיירי בסודרין המיוחדין לכך [כן כתב בסוף סימן ש"ב ע"ש] וכ"כ הרע"ב על המשנה דמסננין את היין בסודרין דמיירי בסודרין המיוחדין לכך ומשמע דאם אינן מיוחדין אף יין אסורין אך לדינא משמע דעת הרבה פוסקים וכמעט כולם דביין אפילו בסודרין שאינן מיוחדין לא חיישינן שמא יסחוט וע"כ לא חש השו"ע לשיטתו ופסק סתמא דבסודרין מותר והיינו אפילו באינן מיוחדין וכדמוכח בב"י:

* ויין מגתו כל זמן שהוא תוסס - עיין במ"ב והוא מפירש"י והרמב"ם מפרש טעם דבית הגתות הוא מפני שאז עדיין לא נפרשו השמרים מן היין יפה יפה וכל היין גוף אחד הוא ע"כ לא שייך שם ברירה אפילו אם יסננו וע"כ התירו בסודר. כתב הט"ז דה"ה חומץ אף שהוא עב ועכור דרך בני אדם לשתותו בלי סינון וע"כ דינו כיון מגתו ומותר לסננו אבל אם הוא עב הרבה שאין ראוי לשתותו כלל אסור לסננו אפילו בסודר משום בורר. וזהו בסתם חומץ אבל חומץ שהתליע [וניכרים בו התולעים נגד השמש] אסור לסננו אפילו בחול [כ"כ בחכמת אדם סימן ל"ח]:

* ויזהר שלא יגביה וכו' - לטעם השו"ע דמסיים משום שינוי אפילו אם הגביה מע"ש ג"כ אסור לשמר אבל לרש"י ויתר הפוסקים שנכתוב לקמיה דהטעם הוא משום אהל אם התקין זה מע"ש מותר לשמר בשבת:

* הכפיפה משולי הכלי וכו' משום שינוי - טעם זה כתב הר"ן בשם רבינו יונה ודלא כרש"י דס"ל משום אהל ובאמת קשה מאד לדחות טעם זה דהרבה ראשונים כתבו ג"כ הכי הלא המה הר"ח [שזכינו מקרוב לאורו] והרמב"ם והטור והמאירי. ולענין סודר דעת הר"ן והביאו המ"א דשם לא בעינן שיהיה פחות מטפח משולי הכלי שתחתיה דדי בהשינוי שזהיר בו שלא יעשה בו גומא קודם הסינון ומשום חשש אהל אין בזה דאין הכלי שתחתיה רחב הרבה וכשיטתו לעיל בסוף סימן שט"ו סכ"א והט"ז חולק עליו וס"ל דגם בסודר צריך שלא יגביהנו משולי הכלי שתחתיה טפח משום חשש אהל או שלא יכסה בהסודר על פני כל הכלי דאז אין בזה משום חשש אהל לכו"ע ועיין מה שכתבנו לעיל בסוף סימן שט"ו:

* בחזקה - מדברי הראב"ד המובא בר"ן משמע דאם אינו מהדק בחוזק ויוכלו קצת קסמין וקשין לעבור דרך שם לא אסרו בזה דלא מיחזי כמשמרת ולכן קאמר הגמרא לא נהדק איניש וכו' ובטור סתם הדברים ולא הזכיר דדוקא בחוזק:

* אלא במתקן וכו' - עיין במ"ב כ"כ הט"ז וא"ר וכ"כ הפמ"ג ושי"א דכיון דהוי פסולת מתוך אוכל ע"כ אף לאלתר אסור ועיין בבה"ט שהביא דמהריט"ף מקיל בנופל לתוך המשקה וראיתי בספר בית מאיר דהסכים ג"כ למהריט"ף וכטעמו המובא בבה"ט ומ"מ קשה מאד להקל בזה כי כמעט כל האחרונים העתיקו דברי הט"ז להלכה ובפרט דמלתא דאורייתא הוא:

* המחבץ וכו' - כ"ז הוא לשון הרמב"ם וביאר בפ"ז דהיינו שלוקח חלב ונותן בו קיבה כדי לחבצו וכמו שכתבתי במ"ב ומה שצ"ח המציין פ"י שמוציא וכו' אינו מלשון הרמב"ם ומ"מ הדין דין אמת שכ"כ הריב"ש בסימן קכ"א שגם זה הוא בכלל בורר:

* שנותנין שומשמין ואגוזים וכו' - הוא מלשון התוספתא [שהובא במ"א] דאיתא שם נותנים מים לתוך קמח קלי ובלבד שלא יגבל נותנים שומשמין ואגוזים לדבש ובלבד שלא יגבל ועיין במ"א שהאריך בזה והנכון הוא כמו שכתבו דהאי ברייתא איתא כר' יוסי בר' יהודה ומש"כ שלא יגבל היינו שלא יגבל הרבה כ"א מעט מעט כדאיתא בגמרא שם קניו דלרבי הנתינת מים לתוך הקמח אסור ולפ"ז גם מה שסיים הברייתא נותנים שומשמין וכו' ג"כ איתא כר' יוסי בר' יהודה ולפ"ז הרמב"ם שהעתיק דין זה אזיל לשיטתו דפסק כר' יוסי בר' יהודה דנותנין מים למורסן וע"כ דעל

נתינת מים אין איסור משום לש כדאיתא בגמרא שם אבל לדעת הפוסקים דפוסקים כרבי גם הנתינת שומשמין ואגוזים לדבש אסור משום לש וא"כ לדעת הי"א המובא לקמן בסימן שכ"א ס"י ובסימן שכ"ד ס"ג גם בהנתינה יש איסור כנלע"ד :

* מפזר וכו' - בתשו' ר' עקיבא איגר סי' כ' נסתפק בשופך מים מועטים מצלוחית דרך חלון והרוח מפזר הטיפות אי' פונה לכאן וא' פונה לכאן אי' חייב משום זורה. והעלה לצד הרבה להקל מדהשמיטוהו הפוסקים הירושלמי ש"מ דלא ס"ל כן אלא דמלאכת זורה הוא כעין בורר דמברר פסולת מתוך אוכל אבל בכלול פסולת אינו חייב משום זורה. ואף לדעת הרמ"א יש לצדד דהוא דוקא ברוק דכמו דאין דישה ומעמר אלא בגידולי קרקע כן אין זורה אלא בגידולי קרקע ואדם נקרא ג"ק אבל לא במים דלא הוי ג"ק ועוד דלא ניחא ליה ופסיק רישא דלא ניחא ליה יש מתירים ע"ש ובספר אלפי מנשה פירש דכונת הירושלמי דהוא במעביר ארבע אמות ברשות הרבים ע"י הרוח והוא ע"ד דוגמא פי' דכמו בזורה אף דהרוח הוא מסייעתו אפילו הכי חייב כן ברוק דהעברתו ע"י הרוח ג"כ חייב והוא נכון :

סימן שכ

* מותר לסחטן - עיין במ"ב שכתב דאפילו כשסחטן לשם משקה ואף שהט"ז הסכים לשיטת רש"י דדוקא אם סחטן סתמא ונוכל לומר דכונתו כדי למתק הפרי ולא לשם משקה ופירש שכן הוא דעת כל הפוסקים שהובאו בב"י המתירין לסחטן באמת דעת השו"ע אינו כן מדהתיר בס"י לסחוט לימוני"ס וכבר הקשה כן הפמ"ג וגם המעיין בחידושי הרמב"ן והרשב"א והריטב"א יראה להדיא דדעת הרי"ף והגאונים המתירין לסחטן הוא אפילו כשסחטן לשם משקה וכפשיטה דגמרא וממילא גם הסמ"ג והסמ"ק והרא"ש והטור שהעתיקו כלשון הרי"ף ג"כ כוונתם הכי וע"ש בחידושי הרמב"ן והרשב"א שהסכימו כן להלכה וכתבו שכן הוא ג"כ דעת רבינו יונה [והקושיא שנזכרה בדברי רש"י והתוספות דלפי מה דאמר הגמרא כיון דאחשבינהו הו"ל משקה א"כ אפילו בשאר פירות נמי כבר תירצו בחידושיהם הנ"ל וז"ל הרמב"ן בחידושו תרדין שסחטן וכו' אלא מאי אית לך למימר וכו' פירש"י וז"ל והכי מפרש ר"י וכו' ולא מחוור וכו' והיינו דאמרין אלא כד"ח כלומר ה"ט דחיישין לבית מנשיא בר מנחם מפני שזה נהג כמנהגו ואחשבינהו וכד"ח דאמר תרדין שסחטן פוסלין את המקוה בשינוי מראה והא לאו בני סחיטה נינהו דרובא דעלמא לא סחטי להו אלא כיון דאיכא מיעוטא דסחטי להו וזה נהג כמנהג אותו מיעוט וסחטן למשקין וחשבן הו"ל משקין ואלו בשאר פירות שאין שום אדם סוחטן למשקין אע"פ שזה סחטן בטלה דעתו אצל כל אדם ונכון הוא וכן נראה מדברי רבינו הגדול ז"ל עכ"ל וכן כתבו ג"כ הרשב"א והריטב"א וכ"ז נעלם מעיני הב"י והב"ח שדחקו עצמן ליישב קושית רש"י לשיטת המתירין והמ"א בסק"א כוון מדעת עצמו לסברא זו והקושיא שהביא הב"ח מהגהות סמ"ק יש ליישב בפשיטות וכמו שנכתוב לקמיה] וגם בכלבו משמע דמותר בשאר פירות אפילו לסחטן לשם משקה וגם רבינו ירוחם אע"ג שכתב בעצמו בתחלה שתי הדעות מ"מ להלכה משמע דסובר כדעת המתירין מדפסק בעצמו לבסוף שמותר לסחוט לימוני"ס ולא נשאר לנו דעת המחמירין רק רש"י ותוס' והגהות סמ"ק. היוצא מכל אלה דכיון דדעת הרי"ף והרמב"ם והסמ"ג והרא"ש והטור ורבינו יונה והרמב"ן והרשב"א והריטב"א והכלבו כולם תפסו להתיר בשאר פירות אפילו בשסחטן לשם משקה אין לנו לחוש לדעת המחמירין מצד הדין דיחידאי הם לגבייהו וגם דאפשר דלפי תירוצא דרב פפא גם רש"י ותוספות מודים וכמו שכתבו הפוסקים אם לא במקום שנהגו להחמיר כשיטת רש"י וסייעתו אין להקל בזה וכמ"ש המ"א בסוף סק"א :

* ובמקום שנהגו וכו' - עיין במ"ב שכתבנו בשם המ"א דדוקא בענין שאם היה לכל העולם וכו' אבל בלא"ה אמרינן דבטלה דעתם והיינו אפילו בזה המקום גופא לפי מה שסובר כהתוספות וכן משמע במחה"ש אכן עיקר דינא דהמ"א אינו ברור דאפשר דלפי המסקנא דאחשבינהו תו לא צריכינן לכ"ז גם להתוספות שוב מצאתי במחצית השקל שהקשה זה ואף שיישבו קצת מ"מ אין מוכרח כלל לדינא ובפרט שכל מקורו של המ"א הוא מדברי התוספות והמעין בחידושי הרשב"א והריטב"א על הא דערביא אתרא מוכח דלא ס"ל כדברי התוספות ולבד כ"ז מדברי הרמב"ם שכתב דטעמא דתותים ורמונים הואיל ומקצת בני אדם סוחטים אותם כזיתים וענבים משמע דמטעם זה בלחוד יש לאסור בכל מקום והיינו כיון שהוא חשבן וסחטן לשם משקה ועכ"פ בזה המקום שנהגו לסחוט בודאי אין להקל בכל גווני וכן משמע מסתימת הרמ"א כנלע"ד :

* דינו כתותים ורמונים - ולענין תפוחים משמע מב"י דג"כ דינו כרמונים משום דיש מקומות שסוחטין אותם למשקה אבל מביאור הגר"א משמע דס"ל דתפוחים דמי לשאר פירות [אך דבריו שם קצת מקושי הבנה דהראיה שמביא הב"י לדבריו מע"ג דף מ' דאיתא שם דרבי חש במעיו והביאו לו יין תפוחים של אי"י של ע' שנה ושתה ונתרפא עוד איתא שם בא"י אחד שהיו לו ג' מאות גרבי יין

של יין תפוחים דאלמא דמנהגן היה לסחוט תפוחים הרבה ונקט רמונים וכ"ש תפוחים ע"ש בב"י אותה ראיא גופא הביא הגר"א להיפך שהביא ראיא דלרפואה לא נקרא משקה מדלא הזכירו תפוחים [לאיסור סחיטה] אע"פ שהיה בימיהם יין תפוחים לרפואה כמ"ש בע"ג עכ"ל משמע דס"ל דזה היין היה נעשה רק לרפואה ומני"ל לומר כן דכי משום שהוא טוב לרפואה ההכרח לומר שעשה רק לרפואה דדוחק גדול הוא דג' מאות גרבי יין יהיו נעשים רק לרפואה וצ"ע] וכן ה"ט"ז בסק"ה ס"ל דדמי לשאר פירות וטעמו משום דבמדינתנו אין נשמע שיהיו עושין יין תפוחים [וכונתו דאין נשמע כלל בזמנינו שיהו עושין יין תפוחים בשום מקום דאלו היו עושין במדינה אחרת הרי מבואר בב"י דמשום זה אסור בכל העולם והט"ז נסתייע לדבריו מן הב"י ע"ש וכן מצדד במאמר מרדכי בפירוש דברי ה"ט"ז ועיין בפמ"ג] אבל הח"א כתב דכהיום שהמנהג בארץ אשכנז למלאות מהם חביות לאלפים למשקה ואלו היו בשאר מדינות תפוחים לרוב כמו התם היו ג"כ עושין מהן משקה ולכן אסור לסחטן עכ"ד וכן נראה דאין להקל בזה בזמנינו כיון שהמנהג לסחטן וכמו שהחמיר המ"א לענין אגסים וגם ה"ט"ז היה מודה אם היה רואה כן בזמנו:

* שנתרסקו - בטור כתב שנתרסקו יפה וכונתו דבעינן שיהיה נדוך היטב וכמו שכתב בעצמו לעיל בסימן רנ"ב והמחבר בכונה השמיט תיבת יפה דאזיל לשיטתו שם דס"ל דאפילו במחוסר דיכה מותר המשקין היוצאין וכמו שכתב הגר"א והמ"א שם [ובחנם התפלא הב"ח על השו"ע] ומפני זה השמיט ג"כ בשו"ע מה שהביא הטור בשם בה"ת לענין גיגית שבועטין אותה במקלות דבעה"ת כתב שם זה לשיטתו דאוסר בריסוק לבד כ"ז שמחוסר דיכה ע"ש בדבריו משא"כ להמחבר. ולענין דינא כבר כתבנו לעיל בסימן רנ"ב בבה"ל בשם הא"ר דאין להתיר בריסוק לבד כ"ז שמחוסר דיכה וכשיטת הטור וסה"ת:

* משקין היוצאין מהן מותרין - וכ"ש חלות דבש שריסקן מע"ש ויצאו מעצמן דמותרין [גמרא]:

* לתוך קדרה וכו' - וה"ה תוך קערה ואף דמדברי רש"י משמע דבקערה אף שיש בה תבשיל ג"כ אסור משום דלא מוכחא מילתא דזימנין למשקין קבעי לה [כן הוא ביאורו של רש"י וכ"כ בספר מטה יהודה וכן מצאתי במאירי ודלא כאיזה אחרונים שלא הבינו דברי רש"י כן] מדברי כל הפוסקים הראשונים והם הבה"ג והרי"ף והרא"ש והרמב"ם והסמ"ג והסמ"ק והטור ורבינו ירוחם והמאירי משמע דאין שום חילוק בין קדרה לשאר כלי אם יש בה תבשיל והא דחילק הגמרא בין קדרה לקערה הוא משום דסתם קדרה יש בה תבשיל וסתם קערה אין בה תבשיל:

* דהו"ל משקה וכו' - מדסתם המחבר דבריו משמע דס"ל לעיקר כדעת בעל ההשלמה שהובא בב"י דאפילו באשכול העומד למשקה ג"כ מותר וכן פסק במאירי:

* הבא לאוכל - אבל לתוך כלי שיש בה משקה אסור וחיובא נמי יש בזה כ"כ הא"ר ושי"א ופשוט:

* אסור - וחיובא נמי יש בזה [רמב"ם]:

* הואיל ואינו ראוי - לכאורה הרי בסימן ר"ב פסק דמברכין על הבוסר פ"א וכל דבר שאין ראוי לאכול אין מברכין עליו גם בעוקצין פ"ו מ"ג ס"ל לר"ע דמטמא טומאת אוכלין ואפשר דלאו דוקא שאינו ראוי לאכילה כלל קאמר אלא ע"י הדחק ולכן נקרא פסולת נגד מה שסוחט וא"כ הוא מדרבנן [חמד משה]:

* לאכול - עיין במ"ב סק"כ שכתבנו דאם דעתו לאכול לאלתר דעת ה"ט"ז ועו"ש להקל מטעם דגם בבורר מקילינן באלתר אם הוא אוכל מתוך פסולת ועיין בפמ"ג שרמז דבתוספות איתא הטעם לענין חולבת משום דש שנוטל האוכל מן הפסולת ובענינו ג"כ הבהמה היא כפסולת וכשנוטל האוכל ממנה כדישה חשיבא וכן ה"ה לענין בוסר ולפ"ז נסתר הקולא לגמרי דבדישה אין נ"מ בין לאלתר לאח"ז ועיין בספר חמד משה שמצדד דכונת הר"ן והטור שכתבו כבורר אוכל מן הפסולת ג"כ היינו דמשום זה חשיבא כדש וכמו שכתבו התוס' אך שקצרו בלשונם [אח"כ מצאתי בנשמת אדם שגם הוא כתב כן] ונראה שכן הוא האמת שראיתי באור זרוע שמעתיק לשון ר"ת באריכות כתוב שם ג"כ בהדיא דהוא כמו דש שמפרק האוכל מן הקש ע"ש ולמה לן לומר שהטור יפלוג ע"ז ויכתוב בשם ר"ת בענין אחר ומלבד זה במלחמות כתב ג"כ דדעת הגאונים שאוסרין לחלוב בשבת לקדרה הוא משום דכדש חשיבא ע"ש ע"כ בודאי מהנכון להחמיר כדעת המג"א אף אם נסבור דאין בזה משום בורר. אך אם הבוסר ראוי לאכילה ע"י הדחק דלענין בורר ליכא בזה אלא איסורא מדרבנן וכדלעיל בסימן שי"ט ודש נראה ג"כ דלא שייך כ"כ באופן זה מדאורייתא דאין דומה למפרק מן הקש מסתברא די ש לסמוך להקל בשעת הדחק כדעת ה"ט"ז ועו"ש:

* לסחוט לימוניי"ש - עיין במ"ב מה שכתבנו דהוא אפילו למשקין דהנה מקור דין זה הוא מתשובת הרא"ש שהובא בב"י ז"ל ושאלתם על סחיטת לימוניי"ש נראה דהם בכלל שאר פירות שמותר לסחוטן שאין דרך כלל לסחוט לימוניי"ש לצורך משקה אלא לצורך אוכל ומותר לסחוטן בשבת עכ"ל וע"כ ר"ל כיון שאין המנהג לסחוט למימיהן לכך מי שירצה לסחוט למימיהן מותר כדין שאר פירות דבודאי לא הוצרך הרא"ש להתיר לסחוט לתוך אוכל דהרי אפילו אשכול של ענבים מותר לסחוט לתוך אוכל וכ"ש לימוניי"ש דהוי כשאר פירות עכ"ל ספר מטה יהודה וכן משמע ממ"א ושאר אחרונים דכונת השו"ע הוא אפילו למשקין. ודע דמה שכתבנו בסוף דברינו דמותר לסחוט לתבשיל ועל גבי האוכל היינו דבזה אין צריך לחוש לחומרת הר"ח שכתבנו גבי אשכול של ענבים דלתירוץ הראשון של הב"י שהבאתי במ"ב בכל גווניו אין להחמיר לענין לימוניי"ש :

* ולר"ת וכו' - עיין במ"ב שכתבנו דכל הפוסקים פליגי על הר"ח והיינו בדין השני לענין משקה הבא לאוכל אבל בדין הראשון שלו דפוסק דבכבשים ושלקות יש חיוב חטאת כשסחוט למימיהן יש הרבה ראשונים דס"ל כוותיה היינו הרשב"א והרוקח ואו"ז ויראים להרא"מ וטעמם דפסקו כר"י דק"ל כותיה נגד רב ושמואל דסובר דבכבשים ושלקות כשסחוט למימיהן חייב וטעם הר"י וסייעתו מבואר בהרי"ף. ודע עוד דאפילו לשיטת הר"ח דסובר כר"י מ"מ מודה דשאר פירות מותר לסחוט למימיו לכתחלה וכנ"ל בס"א [ולחכי לא הזכיר המחבר כלל בס"א דעה זו לענין שאר פירות אפילו לחומרא בעלמא] שכן איתא בר"ח שבידינו בהדיא דסוחטין לכתחלה בפגעין ופרישן וע"כ טעמו משום דס"ל דבכבשים ושלקות דרך לסחוטן משא"כ בשאר פירות או משום דהבלוע בכבשים שם משקה עליו מקודם וכמ"ש במ"ב והנה בהגהות סמ"ק הוכיח מהא דבכבשים ושלקות דאף בסחיטת פירות אסור למימיהן ובאמת מפירוש ר"ח מוכח איפכא וע"כ הטעם כמו שכתבנו וכבר ביארנו לעיל בבה"ל באריכות עי"ש :

* נמי אסור - האי לשון נמי לאו דוקא דכ"ש באשכול של ענבים וזיתים לקדרה דחייב לר"ח דעיקר סחיטה הוא בזיתים וענבים אלא משום דהשו"ע סתם לעיל בס"ד ולכך הזכיר הרמ"א דגם שם יש פלוגתא [ט"ז] :

* יזהר שלא ידחקם וכו' - עיין מ"א שכתב דלהמתירין לרסק לתוך הכוס גם בזה שרי וטעמו משום דמעורב במי הנטילה ולא גזרו ביה ואין להקל בזה דדין זה העתיקו כמה וכמה ראשונים :

* להדק מוכין - עיין מ"ב דמיירי שהם לחין כן משמע במ"א וכן מצאתי בפיר"ח שבידינו ולפ"ז לכאורה דאפילו אם אין בפי הפך כלום נמי אסור ומ"ש השו"ע שיש בו משקין משום דסתמא דמילתא אז המוכין כבר נתלחלו עי"ז ואה"נ דאם הם יבשין עדיין מותר כנ"ל :

* ספוג וכו' - ואם הוא ספוג יבש עיין בא"ר ובס' תו"ש שמצדדין להחמיר משום דלא פלוג וברש"י קמ"ג ד"ה נוטל לכאורה לא משמע כן וצ"ע לדינא :

* יש מי שמתיר - ביאור הענין בקצרה כי ידוע דעת ר"ת וסייעתו דיש שני עניני סחיטה היינו סחיטה ממים איסורו משום ליבון ולא משום דש כי המים הולכים לאיבוד ולא דמי לדש ובשאר משקין הוא ההיפוך משום ליבון אין במ דאין מלבנים במ אלא איסורא הוא משום דש דומיא דסוחט זיתים וענבים אך דוקא כשצריך למשקין הנסחט דומיא דדישה וע"כ הכא בענין זה דהחבית הוא של יין איסורו הוא רק משום דש וממילא כשהמשקה הנסחט הולך לאיבוד אין זה בכלל דישה. וזה הוא דעת הרבה מהראשונים [הרשב"א וריב"ש והרב המגיד] אך דעת הר"י ועוד כמה בסייעתו דמ"מ אסור מדרבנן. וכ"ז היה שייך אם היה מכוין לסחוט אבל באמת אין מכוין לסחוט והוא רק פסיק רישא ולא ניחא ליה בההיא סחיטה כי הולך לאיבוד מן התורה בודאי אינו חייב בכל עניני שבת בפסיק רישא דלא ניחא ליה כדאמרין שבת ק"ג ונחלק הערוך עם יתר הפוסקים לענין איסור דרבנן דלהערוך שרי לגמרי בפ"ר דלא ניחא ליה ולשאר פוסקים אסור. והנה מדברי השו"ע נראה דמסכים ליתר הפוסקים דפ"ר דלא ניחא ליה הוא אסור מדרבנן ומ"מ סיים בסוף הסעיף טוב להנהיגם וכו' והניחם על דעתם להקל בענין זה משום דהברזא ארוכה ע"ש כ"כ הט"ז והמ"א כתב משום דבענינו הלא יש עוד קולא מה שהמשקה הולך לאיבוד ולא דמי לדש וכנ"ל. ודע שכל דברי הסעיף הזה הוא רק להפוסקים דשאר משקים אין מלבנים אבל להפוסקים דאין חילוק בין מים לשאר משקין ובפרט יין דסברת הר"ן דדומה למים לענין כביסה וכמו שכתב הב"י [ועיין בט"ז שמסכים להר"ן ביין לבן] יהיה מן התורה אסור סתימת המסוכריא משום איסור ליבון שמתלבנת המסוכריא עי"ז [ומה שכתב הר"ן דאין דרך ליבון במסוכריא עי"ז שארי הראשונים לא הזכירו סברא זו רק שכתבו משום דאין ליבון בשאר משקין עיין בסה"ת] ואין חילוק בין אם המשקה הנסחט הולך לאיבוד או לא ואין שייך זה הענין כלל לפ"ר דלא ניחא ליה דזה הוא רק אם נאמר דחייבו משום דישה. ומה שכתב המ"א בסקכ"א דחיובא ליכא לכו"ע היינו בפ"ר דלא ניחא ליה אבל בענין זה גופא הוא כמו שכתבנו :

* דלא ניחא ליה - הנה בענינו לא ניחא ליה כלל בהסחיטה ואדרבה היה רוצה שלא יסחט כי הולך לאיבוד אבל באמת אפילו רק היכא שאין נהנה כלל בהפעולה שנעשה על ידו ואין לו שום נ"מ בזה נקרא ג"כ פ"ר דלא ניחא ליה כיון דהוא אין מכוין להפעולה כן הוכיחו התוספות בשבת ע"ה ד"ה טפי מהא דשבת ק"ג בגמרא דקעביד בארעא דחבריה :

* טוב להנהיגם וכו' - היינו בצירוף הסברא דברוא ארוכה וכמו שכתבתי במ"ב דאל"ה הכרעת השו"ע בריש הסעיף דלא כהערוך. כתב הט"ז אם נשפך שכר או שארי משקים שאינם מלבנים על המפה שעל השלחן והוא רוצה לנקותו עכ"פ לא ישאב משם תוך כף אחד ולשפוך לחוץ דאע"ג דישליכנה לאיבוד מ"מ כאן בשעה שהוא שואב תוך הכף עושה איסור גמור והוי תולדה דמפרק [ר"ל דיש בזה איסור תורה] ובה הכל מודים לאיסור ולא יועיל מה שישפוך אח"כ הכף לחוץ דזהו מעוות לא יוכל לתקון אלא בסכין יש היתר לדחות מעל המפה ולגרור על ידו המשקה שנשפך על המפה ויזוב לאיבוד וטוב [בט"ז] שלפנינו איתא רק ומפני זה תמה עליו בא"ר דבאופן זה שאינו נוטל בכח רק שואב המשקה העומד וצף מלמעלה גם בכף אין בו איסור אבל ראיתי בספר תו"ש ובספר שלחן עצי שטים שהעתיקו דברי הט"ז משמע דצ"ל וטוב והיינו דמדנא דעת הט"ז בסכין להקל אפילו כשגורר בכח דסובר דהמנהג כהערוך ובאופן זה אסור בכף] שלא יגרוד בכח דאל"כ עביד איסור דרבנן עכ"פ לדעה אחרונה וצריך להזהר מה שיוכל להזהר עכ"ל הט"ז וא"ר חולק עליו וסובר דאין חילוק בין כף לסכין דגם בכף אפילו כשנוטל בכח אין בו איסור תורה כיון שדעתו להשליכה לחוץ ואין סוחט בשביל המשקה ע"כ אין בו אלא איסור דרבנן לדעה אחרונה כמו בגורד בסכין וכן משמע בפמ"ג דאין בו איסור תורה אמנם לכתחלה בודאי יש ליזהר מאד שלא לגרוד בכח אפילו בסכין וכ"ש בכף דהא אנו פוסקים כדעה אחרונה אלא יסיר המשקה הצף מלמעלה שלא בדוחק ובאופן זה אפילו בכף שרי לכו"ע. עוד כתב הט"ז דאם מים או יין לבן נשפך על המפה אסור לגרור אפילו בסכין דהוי מכבס וכונתו כשגוררו בכח דאז בודאי בא לידי סחיטת המפה דהוא תולדה דמכבס ויש בזה איסור תורה משום ליבון המפה [כן משמע בספר תו"ש ובספר שלחן ע"ש בביאור דברי הט"ז] ובפמ"ג מסתפק בכונת הט"ז דאפשר דס"ל דבמים אף שאין בכח אסור לגרור דבעת הגרירה שרוצה לשפכו לארץ נתלחלח במפה המקום שהיה יבש מתחלה ושרייתו הוא כיבוסו ע"ש וטעם השני שכתב שם הוא דחוק מאד ומ"מ נראה דבעת הצורך אין להחמיר שלא בכח עיין לעיל בסימן ש"ב ס"ט בהג"ה ובמ"ש שם בביאורנו דדעת רוב הפוסקים דבגד שאין בו לכלוך לא אמרינן שרייתו הוא כיבוסו וגם שאין מתכוין לכבס ע"ש :

* ליתן כרכום בתבשיל - עיין בני"א שמפקפק קצת בעצם הדין מהא דאיתא בשבת ע"ה שוחט משום מאי מיחייב רב אמר משום צובע וכו' ניחא ליה דליתווס בית השחיטה דמא הרי אף דאוכל הוא שייך בו צביעה ולפי מה שראיתי באור זרוע דפירש על מה דאמר דליתווס בה"ש היינו העור של בה"ש
ניחא
הכל :

שכא

סימן

* אבל יכול לעשות ממנו מעט - עיין במ"ב והנה המ"א הביא ראייה לדבריו דלסעודה אחרת אפילו מעט אסור מס"ה דאסר שם למלוח ביצה להניחה לצורך סעודה אחרת ואזיל לשיטתיה בסק"ז והא"ר השיג עליו ועיין בשע"צ ואין הנידון דומה כ"כ דהתם הוא משום חשש עיבוד כמו שכי בביאור הגר"א משא"כ בזה וראייה ברורה לעני"ד דהלא הדין דלהניחו אסור למלוח הוא משבולי הלקט והוא בעצמו העתיק מספר התרומה דמי מלח מועטין לצורך יומו שרי לעשות ע"ש :

* אסור למלוח וכו' - עיין במ"ב שכתבנו דכן מוכח מביאור הגר"א הוא ממה שכתב מקור לדין זה דלהניחו משום דמליחה דשם ע"ה ע"ב מייירי בכה"ג והרי שם מוכח בגמרא דמימרא דרבה בר ר"ה דיש מליחה באוכלין [ונקטינן כוותיה לענין איסורא כמ"ש הגר"א מקודם בשם התוספות] מייירי שמלחה לזמן רב שבאופן זה מצוי שמולח הרבה אבל לא מסעודה לסעודה וכ"כ בפיר"ח בהדיא דרבה בר ר"ה מייירי דוקא כשכונתו לצאת בו לדרך או לאכלו אחר כמה ימים אבל לאכלו ביומו לא ע"ש :

* דהואיל וכו' - עיין במ"ב מש"כ והוא מדברי המ"א וא"ר וכונו בזה לתרץ קושית הט"ז לקמן בסימן שכי"ד ס"ז דפסק שם המחבר דשווי אוכלא מותר בשבת ולפיכך כתבו דהאיסור בזה משום טוחן וכמו שביארנו ולשון דקמשי ליה אוכל שכתב רמ"א אינו מדוקדק כ"כ לפירושים :

* ואינן וכו' - ואם יכולין לאכול ע"פ הדחק בלי חתוך צ"ע קצת [פמ"ג] והנה השו"ע מייירי בדעתו להאכילם לאח"י וכמו שכתבתי במ"ב אף דהפמ"ג בסימן זה נסתפק בזה דאפשר דלא התירו כ"א בדבר הראוי למאכל אדם לקמן בסימן שכ"ד סובר כמו שכתבתי וכן משמע בביאור הגר"א דמביא ראיה להא דהרשב"א מהא דמשמע בשבת קני"ה דשחת וחרובין היה מותר לחתוך לפני בהמה אי לאו משום מיטרח באוכלא אלמא דאף בשחת שהוא מאכל בהמה מותר :

* המחתיך הירק דק דק - בגמרא איתא אר"פ האי מאן דפריס סילקא חייב משום טוחן ופירש רש"י פריס מחתכו דק דק וכ"כ התוספות דמייירי בחתיכות קטנות כעין טחינה אבל בחתיכות גדולות קצת אין דרך הטחינה בכך וכ"כ הרמב"ם דק דק אך כ"ז לענין חיוב אבל לענין איסור יש לזהר מאד בזה דכבר כתב בספר יראים להרא"מ דשיעור דקותן לא נודע לנו וכן משמע בב"י דהצריך לענין היתר אישלאנד"א שיעשה חתיכות גדולות במקצת וגם יהיה סמוך לסעודה ע"ש :

* לפני זקנים - עיין במ"א שכתב דמשמע דלפני מי שיכול ללעסו כך שרי ולענ"ד אין דבריו מוכרחין דנקט לפני זקנים משום אורחא דמילתא שהם אינם יכולין לאכול אם לא יחתכו דק דק אבל לעולם בדבר שהוא משום גדולי קרקע שייך בו טחינה בכל גווני וכן נראה מדברי הגר"א בביאורו שכתב מקור לדברי הרשב"א דאלתה שרי מהא דאיתא אין מרסקין לא את השחת ולא את החרובין לפני הבהמה משום מטרח באוכלא משמע דאל"ה שרי והיינו משום דמייירי בלאוכלו לאלתה ע"כ לא שייך בו לאסור משום טחינה כמו דאסרו לענין ריסוק חרובין והרי הגמרא מייירי שם דהבהמה יכולה לאכול כך דאל"ה היה שווי אוכלא ושרי ואפ"ה היה שייך בו טחינה אם היה מתקנו לאח"י וע"כ דס"ל כמו שכתבנו. ודע דאפילו לדעת המ"א שמתיר לחתוך לפני מי שיכול ללעסו כך היינו דוקא בגרוגרות וחרובין שאין לו צורך לחתוך אבל מה שחותכין ירק דק דק שקורין מזרי"ע וכדומה בעינן דוקא באותה סעודה גם לדידיה [פמ"ג] :

* לפרר לחם - ואפילו בסכין מותר אם לא בכלי המיוחדת לכתשה כגון לכתוש מצה במכתשת אסור כמו גבינה על ר"יב אייז"יין וכנ"ל וכתב בספר תוספת ירושלים דאפילו ליתן מים עם הלחם ג"כ שרי ובלבד שלא יגבלם עם המים ע"ש :

* מידי דהוה אבורר - ולכאורה הלא בבורר לא התירו כ"א ביד ולא בכלי דאז חשיב בורר בכל גווני וא"כ היה לנו לאסור בעניננו כשמחתך בכלי כ"א במפרר ביד ועיין בריב"ש סימן קפ"ד שמעורר שם ג"כ בזה אבל מכל דברי הפוסקים משמע דבעניננו אפילו כשמחתך בסכין שרי והטעם כתב הפמ"ג דכמו בבורר דרך אכילה הוא כבורר בידו לאכול לאלתה ה"נ בעניננו דרך אכילה הוא אפילו כשמחתך בסכין לאכול לאלתה דדרך אכילה הוא בסכין אם לא כשמחתך בכלי המיוחדת לטחינה כמו לגרור גבינה על ר"יב אייז"יין וכיו"ב [אך שמפקקים בזה משום דאינו גידולי קרקע] דאז דמי לנפה וכברה דשייך שם בורר אפילו בלאלתה. ויש לעיין אם חותך הבצלים והצנון דק דק בסכין גדול המיוחד לזה [שקורין בלשונו הא"ק מעסע"ר] אולי עכ"פ דומה לקנון ותמחוי דאינו מיוחד כ"כ כמו נפה וכברה ואפ"ה אסרו רבנן לכתחלה כיון דמיוחד קצת לברירה וכנ"ל בריש סימן ש"יט ע"ש ואפשר דה"ה בעניננו :

* אבל אם נתלשו מבע"י - עיין מ"ב שהעתיקתי דברי מ"א שהסכימו עליו האחרונים אף שהשמטתי ממנו מה שכתב או לסחט לתוך האוכל דלפי מה שכתב אח"כ דהוי כבורר אוכל מן הפסולת תו אין להקל בזה לשיטת ר"ת האוסר בבוסר לעיל בסימן ש"כ ע"ש וכן משמע בש"ע הגר"ז :

* שנתרסקו מבע"י - היינו דכיון שכבר נתרסקו תו ליכא למיגזר על משקין היוצאין משום שמא ירסק ולא גזרו על מרוסק אטו שאינו מרוסק [רש"י במשנה] ועיין לעיל בסימן ש"כ ס"ב בה"ל לענין זיתים וענבים שנתרסקו דלדעת הטור וסייעתו בעינן דוקא שיהיה מרוסק יפה שלא יהא מחוסר דיכה ואז מותר משקין היוצאין בשבת ומסתברא דה"ה כאן אע"ג דאפשר לחלק קצת משום דמעיקרא אוכלא והשתא אוכלא עיין שבת י"ט ע"ב. ודע דאם יודע שהדבש הזה צף מבע"י אפילו לא ריסקן להחלות כלל מותר ליקח אותו הדבש כן משמע בב"י :

* אין מגבלין וכו' - עיין מה שכתב במ"ב דדעת בעה"ת לפסוק כרבי דתיכף משנתן בו מים חייב וזו היא דעת הי"א הנזכר פה בסט"ז ובסימן שכ"ד ס"ג. ודע דנ"ל ברור דאפילו לדעת בעה"ת הזה דנתינת מים נקרא גיבול ונתן בו מים מע"ש מ"מ אם גבל אח"כ בשבת חייב ולא אמרינן דזה מקרי לישה אחר לישה וראיה מדאיתא בירושלמי פרק כלל גדול [הובא ברוקח ואו"ז] הלש והעורך והמקטף חייב משום לש והנה מלאכת העריכה היא אחר לישה אלמא דאף שכבר נילוש העיסה מ"מ יש בזה עוד משום לישה והיינו משום דע"י העריכה מתיפה הלישה יותר וכ"ש בזה דמעיקרא בחול לא היה אלא נתינת מים לבד אף דס"ל דזהו גיבולו מ"מ אם מגבל אח"כ עושה לישה גמורה בשבת

וחייב ואין להקשות ע"ז מהא דכתב הרא"ש בפ"ד דביצה סימן ט"י"ת על מה שאמר שם וקיטמא שרי דמיירי שנתן בו מים מעיו"ט ונתניתו זהו גיבולו וכבר נתגבל מעיו"ט ור"ל דלכן מותר ללוש אח"כ הקיטמא ולטוח על התנור אלמא דלרבי משנתן מים תו אין חייב משום לישא אפילו לש אח"כ זה אינו דשם דאיירי באפר שהוא דבר שאינו בר גיבול בעצם אלא דחשבינן לרבי נתינת מים כמו לישא ע"כ ליכא למיחייביה תו עוד משום לש כשמערב האפר בהמים אחרי דעצם לישא גם עתה אין כאן והעירוב שמערב עתה האפר בהמים הלא לרבי נחשב עירוב מעת תחלת נתינת המים משא"כ בענינו דעושה אח"כ לישא גמורה בודאי חייב אח"כ משום לש אף לרבי ובע"כ צריך לחלק כן דלא תקשה על הרא"ש מירושלמי דעורך ומקטף הנ"ל:

* שמא יבוא - הנה בגמרא איתא דברייתא דמתיר גיבול ע"י שינוי ע"כ ר' יוסי ב"ר יהודה היא דאינו מחייב בנתינת מים [דאל"ה מנתינת מים ליחייב דבנתינת מים לא שייך שינוי] וכתב בפמ"ג דלדעת התוספות בשבת י"ח דס"ל דבדבר דלאו בר גיבול לכו"ע חייב בנתינת מים ע"כ דקמח קלי בר גיבול הוא והותר הגיבול ע"י שינוי דמעט מעט וכתב דלפ"ז גם בקמח שאינו קלי מותר ע"י שינוי דמעט מעט לתרנגולים ע"ש וראיתי בספר נשמת אדם שהשיג עליו בזה וכתב דלפי מאי דקיי"ל חצי שיעור אסור מן התורה בודאי גם במעט מעט אסור מן התורה [דאין לומר משום דיש לו עיסה גדולה ללוש ועושהו במעט מעט חשיב שינוי דהא קיי"ל בשבת ק"ג ע"ב דאפילו יש לו אריגה על כל הבגד וארג ב' חוטין חייב ולא מתחשיב שינוי בזה וא"כ ה"ה באורג חוט אחד או בלישה פחות מגרוגרת יש עכ"פ איסור תורה בזה וכי משום דלש עוד פחות מכשיעור יתבטל האיסור מן הלישה הראשונה והיינו אפילו אם התרנגולים אכלו המעט הראשון שגבל קודם שגבל עוד מעט דאל"ה מיצטרפי להדדי ויש בהם חיוב חטאת עיין שבת דף פ' ע"א] ולא הותר זה כ"א בקמח קלי דלאו בר גיבול הוא ולדעת התוספות וסייעתם דס"ל דקמח קלי בר גיבול הוא מפרש מה שאמר הגמרא על יד על יד דהיינו ע"י שינוי דכלאחר יד ונסתייע בזה מדברי רש"י אבל באמת חלילה לנטות בזה מדברי הראשונים היינו הר"ף כתב בהדיא דפירושו מעט מעט וכן בפירוש ר"ח וכן כתב בערוך ערך יד וכן משמע מהרמב"ם וכן בגמרא ע"ג י"ט וקובץ על יד ירבה דהתם מוכח שפירושו מעט מעט וכן רש"י גופא בביצה י"ב מפרש על יד על יד מעט מעט וגם בכאן מה שכתב מעיקרא דהאי גובלין הוא כלאחר יד ג"כ הכונה דלפי שהוא ע"י שינוי דמעט מעט כדמפרש ר"ח לכך קראו כלאחר יד אך לפ"ז חזרה קושייתו על מקומה דהא קיי"ל חצי שיעור אסור מן התורה [ולכאורה רציתי לתרץ דבגמרא איתא האי מימרא זו דעל יד על יד בשם ר"ח ונוכל לומר דהוא אזיל לשיטתו בדף ע"ד דס"ל שם דמותר לברור פחות מכשיעור ולאכול ומשום דדרך אכילה הוא בכך וכמו שכתבו התוס' שם וה"ה בלישת קמח קלי אבל באמת זה אינו דא"כ לפי מאי דמסיק הגמרא שם לאסור לא היה להו להפוסקים הר"ף והרמב"ם להעתיק דבר זה לדינא]. ונ"ל דבאמת הדין עם הנשמת אדם דקמח בעלמא יש איסור מן התורה אף בחצי שיעור ולא הותר בקמח קלי משום זה וגם דא"כ הי"ל לר"ח לומר פחות מכשיעור כמו דאמר לעיל בדף ע"ד ולמה נקט לישנא דעל יד על יד אלא ודאי דאף אם היה כגרוגרת ג"כ מותר בקמח קלי דגרוגרת הוא ג"כ מעט ושום פוסק לא ראיתי שיוזכר דדוקא פחות מכשיעור וכן משמע בספר נתיב חיים דאפילו כשיעור גרוגרת ג"כ מותר וטעם ההיתר נ"ל לדעת התוספות משום דע"י מה שמיבשין הקליות בתנור ועושים אותן שיהיו ראויין לאכילה הוא חשיב כמו דבר שנאפה ונתבשל ולכך אף דע"י נתינת מים שנותנין בתוכו אח"כ הוא מתגבל אין זה חשיב כמו מלאכת לישא אלא כמו תיקון אוכל בעלמא דדרך אכילתו בכך והוא חשיב כמו רוטב שנותנין בתבשיל ואין זה מלאכה דאורייתא ולכך הותר מעט מעט דחשיב קצת שינוי א"י דכוונת הגמרא מעט מעט הוא ג"כ דוקא בעת האכילה ומשום דדרך אכילה בכך ודומיא דמאי דסבר ר"ח לעיל בדף ע"ד בהתירא דפחות מכשיעור משום דדרך אכילה בכך וה"נ בזה ואף דהגמרא לא ס"ל למסקנתו שם סברתו הכא בזה בקלי שאני וכמו שכתבנו דהוי כמו רוטב בתוך התבשיל [ומה שאמר שם בגמרא הא מני ר"י ב"ר יהודה משום דלרבי יש בזה עכ"פ איסור משום נתינת מים ובע"כ צריך לפרש הכי לפירוש הרמב"ם דס"ל דקמח קלי לאו בר גיבול הוא] אבל בסתם קמח אין טעם להתיר לישא לתרנגולים אפילו בפחות מכשיעור משום דקיי"ל חצי שיעור אסור מן התורה בכל מלאכות וכמו שכתבנו בסימן ש"מ בה"ל ע"ש ולא הותר בלישה לתרנגולים כ"א באופן המבואר במורסן בסימן שכ"ד ס"ג ע"ש. ודע דבפירוש ר"ח הנדפס מחדש על שבת ראיתי דבר חדש שכתב דהא דמתירין בשתינתא ובקלי דוקא ע"י ניעור שתי וערב בלבד ולא גיבול ממש אבל מכל הפוסקים לא משמע כן:

* שהרי היא כחול - משמע מזה דבחול אין שייך לישא והרמב"ם לשיטתו אזיל שכתב ספ"ח אין גיבול באפר ולא בחול הגס וכו' והראב"ד חולק וכתב ואינו כן שלא אמרו אפר אינו בר גיבול אלא שאינו מחוסר גיבול ובנתינת מים לבד חייב וכן דעת האחרונים [מ"א בשם המ"מ]:

* ואפילו ברך וכו' - עיין במ"ב שכתבנו בשם ה"ט"ז לאסור טחינת מצה אפויה ליתן לתוך היין או מי דבש והא"ר חולק עליו והנה בתוספתא איתא מפרפרין גלוסקין לפני החולה ובלבד שלא יגבל הא"ר יפרש דמיירי כשהיא עבה והוא עושה הרבה:

* יכול לערבו - עיין במ"ב שכתב אפילו אם לא נתערבו וכו' כ"כ הא"ר ופמ"ג לדעה זו וכן הוא פשוט בפירוש השו"ע דאם נתערב מבעוד יום היינו היש אומרים שבסעיף ט"ז ועיין בב"י באורך דמוכח כן בפשיטות ומשמע דאפילו לעשות בשבת בלילה עבה התירו ג"כ באופן זה שאין טורף בכח ובאמת צע"ג בזה האיך התירו חז"ל עצם הגיבול דהוא איסור דאורייתא ע"י השינוי המועט הזה דהיינו שאינו טורף בכח וגם מרמב"ם פכ"ב משמע דאם יטרוף לא הוי כ"א איסור דרבנן שחשבהו שם בההוא פרקא דמיירי מעניני השבותין [ואולי דזהו כונת הטור והמחבר שכתבו אלא מערבו מעט מעט והוא כעין מה שהתירו בקמח קלי על יד על יד אבל מן הב"י ויתר הפוסקים לא משמע כן גם בגמרא לא נזכר דזהו דוקא על יד על יד] ואם נאמר שהוא דבר שאינו בר גיבול יהיה יותר קשה לשיטת הרבה מהראשונים והרא"ש גופא בפ"ד דביצה סובר כן דבמידי דלאו בר גיבול נתינת מים זהו גיבולו והכא כתב הטור דהרא"ש הסכים לדעה ראשונה דאפילו לא נתן בו משקה מבעוד יום ג"כ מותר ליתן בו בשבת גם יקשה מאד הא בגמרא איתא חרדל שלשו ואיך יתהוה לישה בלא משקה ומה שתירץ הפמ"ג דאיירי שנילושה מתמצית לחותה הוא דוחק גדול. ולולא דמסתפינא הו"א כפשוטו דמיירי שהחרדל נילוש מבעוד יום וכן במה שאמר שחלים ששחקן מיירי ג"כ שנילוש מבעוד יום ומה שממחו עתה בשבת אין עושה מעשה לישה כלל דהא כבר נילוש ואין מיפה בהמיחוי להלישה אלא ע"י המיחוי שממחהו להחרדל עושה את החרדל רכה מאד שיהא ראוי לשתיה ואין דבר זה מקרי לישה אלא כשהוא טורף יפה בכף יש בזה איסורא דדמי ללישה. וכ"ז שכתבנו מוכח דזהו שיטת הרמב"ם דז"ל בפ"ח הלכה י"ד חרדל שלשו מע"ש למחר ממחה ושותה בין ביד בין בכלי ומשמע דכל עשייתו בשבת הוא רק לעשותו רכה שיהא ראוי לשתיה ולכך אין זה בכלל לישה כלל ואף דגם בשתיתא שהיא רכה צריך שינוי ליתן האוכל תחלה התם שאני דמערב קמח במים ולכן אף שהיא רכה דמי ללישה מדרבנן וצריך שינוי אבל בזה הוא להיפוך ע"י המיחוי במים הוא מפריד את החלקים שנדבקו ע"י הלישה ולכך אין איסור בזה כלל אם לא כשהוא טורף בכח דמי קצת ללישה ולכן כתבה הרמב"ם בפרק כ"ב בין השבותין והנה קצת מדברי רמזים במה שהביא בב"י בשם ספר שבולי הלקט בשם רבינו יאשיהו ע"ש. היוצא מדברינו שלפי דעת הרמב"ם אפילו נתן מים מבעוד יום כ"ז שלא לשא אין יכול ללוש אח"כ בשבת וחמיר דעתו מדעת הי"א שהובא בס"ט ז :

* וי"א דלא יערב וכו' - עיין במ"ב מה שכי' ודוקא כשנתן המשקה בשבת וכו' הוא מדברי המ"א בשם המרדכי ובביאור הגר"א כתב שט"ס הוא במרדכי וצ"ל אם נתן וכו' ור"ל דדוקא אם נתן מע"ש מותר ביד אבל אם לא נתן המשקה בע"ש גם ביד אסור דהא כל דברי המרדכי קאי אליבא דמאן דס"ל נתינת מים זהו גיבולו ע"ש ולדידיה בודאי אפילו ביד אסור מפני נתינת המים שמתחלה ומפני זה הגיה הגר"א במרדכי דצ"ל אם נתן המשקה וכו' ומ"מ לא רציתי לנטות מדברי המ"א שבב"י וד"מ הארוך משמע ג"כ כהמ"א ובאמת קושיא זו כבר הקשה בב"י על המרדכי ונשאר בצ"ע והיא קושיא חמורה מאד ועיין בדמשק אליעזר שנתקשה מאד אף לפי הגהת הגר"א. והנה על האור זרוע שהביא ג"כ הלשון הזה הכתוב במרדכי אין תימה כלל דהוא ס"ל שם בעצמו דנתינת מים לא זהו גיבולו ע"כ מותר ליתן המשקה בשבת אך על המרדכי קשה ואולי יש לומר דצ"ל במרדכי ובאור זרוע כתב אם לא וכו' ובזה יהיה ניחא קושית הב"י אבל מ"מ דברי המ"א עדיין אינו מתורץ היטב דבודאי לשיטת הא"י ה"ה אם נתן המים מבעוד יום ג"כ אסור בשבת לטרוף בכף והאי דנקט אם לא נתן לרבותא דאפילו בזה מותר לערב בו מים ויין בשבת כשמערב באצבעו :

* דוקא שנתנו - עיין במ"ב מש"כ בזה והוא מדברי הט"ז וכ"כ הא"ר ואף שהמ"א כתב דאם נתן בו קצת משקה מבעוד יום לא חשיב כמגובל ע"י כונתו מעט מן המעט שכן מורה לשון התה"ד ע"ש ועוד דלמה לן לעשות פלוגתא בין המ"א ובין הט"ז ועיין באה"ט והנלענ"ד כתבתי :

* אבל בשבת אסור וכו' - ובדיעבד אין לאסור כי הרבה פוסקים מקילין כסברא הראשונה [א"ר] ומשמע בפשיטות דאם עשה לישה גמורה בשבת בלי שינוי אסור אפילו דיעבד וכן משמע משמע בסיומן שיי"ח ס"א ע"ש :

* שהוא לרפואה - ר"ל שאינו מאכל בריאים שהוא עשוי רק לצנן לאדם מחוס בית המרחץ [גמרא ק"מ ע"ש] :

* שדרך לשרותו לרפואה - בגמרא איתא הטעם שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ונ"מ דאפילו אם הוא מתכוין בשרייתו לשתיה בעלמא אסור מטעם זה :

* פתו - ואין כאן היכר שהוא לרפואה שכל השנה אדם נוהג בטבול [מאירי] ומשמע מזה דאפילו הוא מתכוין לרפואה ג"כ שרי :

* ואם אין וכו' מותר לגמור - היינו אפילו בידיים וכדמוכח ממה שסיים לפיכך וכו' ועיין לעיל בסימן רנ"ב בט"ז סק"ו שרצה לדחוק עצמו בפ"י דברי הטור דאין הכונה לגמור בידיים ובאמת זה אינו כמו שכתבנו דבטור העתיק ג"כ לשון הרמב"ם דמותר לגמור שחיקת הריפות אח"כ מצאתי שכבר השיגו הא"ר ודחה דבריו:

* במאכל וכו' - איני יודע מה מלמדנו דמתחלה מיירי נמי במאכל של תפוח כדאיתא במרדכי ואפשר דבא הרמ"א להורות דהמחמיר אין לו להחמיר רק במאכל של תפוח [וה"ה בתפוחי אדמה] וכדומה שדרך הוא ליפות ולהחליק המאכל ע"י המירוח ומחזי כממרח אבל בשאר דבר מאכל אין לו להחמיר כלל והוא כעין מה שהקיל הרמ"א בממרח על הלחם אך הרמ"א הקיל מטעם אחר כמו שכתבו לקמיה:

* תע"ב - עיין במ"ב ועיין במ"א שכתב בשם הגהת סמ"ק דמותר למרח התפוחים גם למקום הריקן וסיים הרמ"א דה"ה על הלחם וכדי לבאר דברי הרמ"א אעתיק לשון הגהת הסמ"ק בעצמו דז"ל שם אחר שהביא מתחלה דיש ממחק באוכלין מדרבנן כתב שם דמותר למרח התפוחים מבושלות שבתוך הפשטיד"א כיון שאינו עושה אלא כדי לשימם במקום שאין שם עכ"ל ור"ל שאין כונתו בהמירוח לעצם המירוח רק למלא במקום הריקן ואף דהוא פסיק רישא והסכים הרמ"א לעיל בסימן ש"י"ד דאף במלתא דרבנן אסור הכא כיון דבלא"ה יש להקל מטעם דאפשר לאכול בלא זה אין לו להחמיר כלל. ודע דאף דמשמע דלכו"ע מדאורייתא אין ממחק באוכלין היינו אם ממרח האוכל בעצמו אבל אם סותם בו פי נקב החבית וממרחו מלמעלה שייך בו שם ממחק וכמו שכתב הא"ר בסימן ש"י"ד בשם הראב"ן דחלב ושומן דינו כשעוה:

* לקלוף וכו' - עיין במ"ב והוא מהב"י בשם הירושלמי דיש בזה משום מלאכת בורר ומה שכתב הרמ"א אסור לקלוף לאו דוקא א"נ משום דרצה לאשמועין דלא לתר אפילו לכתחלה שרי. ולכאורה יש לדקדק דכיון דקולף בכלל בורר הוא ליתסר אפילו לאכול לאלתר דהא מי שקולף תפוחים ושומים ובצלים נוטל הפסולת ומניח האוכל וכבר נתבאר לעיל בסימן ש"י"ט דפסולת מתוך אוכל אפילו לאלתר חייב ונראה דכיון דא"א בענין אחר ודרך אכילתו בכך לא מקרי פסולת מתוך אוכל שאינו אלא לאכול התוך וכל שהוא לאלתר שרי אבל להניח אסור דלא עדיף מאוכל מתוך פסולת [מאמר מרדכי] ואין להקשות על דברי הראשונים [הלא המה התרומה והסמ"ג והמרדכי] שהעתיקו דברי הירושלמי הנ"ל דקולף חייב משום בורר להלכה מהא דאיתא בביצה י"ג ע"ב רב מקלפא ליה דביתהו כסי כסי וזה לא מסתבר לחלק בין קליפת שעורים לקליפת שומים ובצלים י"ל דשם מיירי בדעתו לאכול לאלתר אך לפלא על הרמב"ם שהשמיט האי דינא דירושלמי לגמרי ולא הזכירו כלל ולולא דברי קדשם של הראשונים הנ"ל היה נ"ל ליישב דברי הירושלמי הנ"ל באופן נאות וממילא היה ניחא דעת הרמב"ם שהשמיטו והוא בהקדם מאי דאיתא בגמרא הנ"ל המקלף שעורים מקלף אחת אחת ואוכל [דהוי אכילת עראי ופטור ממעשר] ואם קלף ונתן לתוך ידו חייב א"ר אלעזר וכן לשבת איני והא רב מקלפא ליה דביתהו כסי כסי אלא כי איתמר דר"א אסיפא איתמר המולל מלילות של חטים מנפח על יד על יד ואוכל וכו' מתקיף לה ר' אבא בר ממל ורישא למעשר אין לשבת לא ומי איכא מידי וכו' ומתרץ שם במסקנא את קושיתו דכמו דמעמיד ערימה בביתו פטור משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה [היינו מלאכת אומנות] ה"נ לענין קולף הרי דס"ד דגמרא וכן ס"ל לר"א בר ממל דקולף הוא בכלל מלאכה כמו לענין מעשר ובודאי דאין לחלק לפ"ז בין לאלתר לאחר זמן ונוכל לומר דזה היה דעת הירושלמי ויהיה הטעם משום בורר ושלא כדברי רש"י דהוא משום דש ועי' בתוס' אבל לפי המסקנא דבבלי דקולף פטור משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה לא הוי ע"ז שם מלאכה כלל ואפילו בדעתו לאכול לאחר זמן דומיא דמעמיד ערימה בבית דפטור בכל גווני מטעם זה וכן בכל מקום דאיתא בש"ס פטור משום מלאכת מחשבת ודאי דבכל גווני פטור דלא הוי מלאכה כלל וא"כ ה"ה בענינו לענין קולף ובעלמא בורר פסולת מן האוכל שאני דמקרי מלאכת מחשבת דבורר מין אחד מחבירו ומה דשרי שם לאלתר דדרך אכילה בכך כנלע"ד לולא דברי הראשונים הנ"ל. ודע דדברי רבינו פרץ המובא בב"י שכתב דדוקא מעט מעט אבל קיבוץ גדול נראה כבורר מוקשה מאד מהא דסוגיא הנ"ל דרב מקלפא ליה דביתהו כסי כסי ודוחק לומר דכסי כסי הוא ג"כ בכלל מעט מעט ואפשר דמטעם זה השמיטו הרמ"א ולא העתיקו להלכה:

* לאלתר שרי - וכ"כ הרמ"א לעיל בסק"ח ע"ש וע"ש בחידושי רע"א שהקשה לפ"ז על מה שפירש"י בדף ע"ד בד"ה וליחשב נמי כותש ונשאר בקושיא ולעני"ד י"ל בפשיטות דהגמרא איירי דקולף ביד והתם דכותש במכתשת דהוא בכלי חשיבא כמו דש דעד כאן לא פטרינן בקולף כ"א משום דבעינן מלאכת מחשבת לענין שבת כמו לענין משכן וכמו שמסיק שם בגמרא והלא מלאכת כותש היה במשכן וכמו שפירש"י. ולא אאמין שיצא זה מפי הגאון רע"א רק מאיזה תלמיד טועה:

* ביצה שנולדה וכו' - עיין במ"ב שכתב גזירה משום שבת שאחר יו"ט וכו' שאז וכו' מדאורייתא באכילה כ"כ המ"א וכ"כ הראשונים והוא מגמרא ביצה ב' ע"ב וכן משמע שם ג' ע"ב דקאמר בשלמא לרבה וכו' הו"ל ספיקא דאורייתא וצ"ע על פי המשניות להרמב"ם שכתב במשנה א' שם דהכנה טבעית היא רק איסורא דרבנן :

* נולדה בזה אסורה בזה - היינו ביום א' הסמוך לשבת אבל ביום ב' שרי וכן אם יו"ט ביום ה' וי"ו ונולדה ביום ה' מותר בשבת ואינו אסור כ"א כשנולדה ביום הסמוך לשבת לבד אם הם ב' יו"ט של ר"ה דאז חשובין שניהם כיומא אריכתא. לקמן סימן תקי"ג :

* אוכלי בהמה וכו' - עיין במ"ב מש"כ ומשמע בגמרא היינו דשם איירי לענין טלטול עצי בשמים ושמותר ג"כ לקטמם וצ"ע מלעיל סימן ש"ח ס"ל דלפי מה דקי"ל שם לכאורה אין היתר לטלטולם :

* אבל קיסם וכו' - אפילו ליטלו כדי לחצות בו שינוי אסור. ר"ל אפילו נטילה סתם בלי קטימה כן פירש הב"ח ועי"ל כפשטיה דלא מיבעיא לטלטלו לצורך גופו לשאר דברים דאסור ואפילו לחצות שינוי הו"א דמותר משום כבוד הבריות וכמו שכתבתי במ"ב והוא גמרא ערוכה שבת פ"א ע"ב ע"ש :

* אחד קשים ואחד רכים - לכאורה קשה אמאי התירו לקטום בקשים להריח נהי דאינו מכוין בהקטימה לעשותה כלי שאינו רק להריח ואין שייך בזה תקון כלי יאסר משום מחתך בקשים שאינם בכלל אוכלי בהמה דהרי בכל מלאכת מחתך אין הטעם משום דבזה עושה כלי אלא דזה גופא הוא מלאכה כידוע ממה שאמר הגמרא שבת ע"ד ע"ב האי מאן דסלית סילתא וקפיד אמשחתא דחייב גם משום מחתך ואולי דכיון דמיירי בקוטם ביד כמו שכתבנו במ"ב סק"י? אפילו משום מחתך לית בזה דסתם מחתך הוא בכלי וכן משמע לענ"ד מהרא"ש שכתב דלהכי פטור בקוטם ביד לחצות בו שינוי משום דהוי כלאחר יד וכן רש"י ג"כ כתב דקטימה שלא בסכין תקון כלאחר יד הוא ולא תקון מעליא ואי שם מחתך שייך אפילו ביד דל מהכא שם תקון וליחייב משום מחתך אמנם בני"א ראיתי מילתא חדתא שמצדד לומר דשם מחתך שייך אפילו ביד וקשה לדבריו אמאי התירו לקטום בקשים ואולי דסתם קוטם להריח אינו מקפיד על המדה דאינו מכוין רק שע"י הקטימה יהיה הריח נודף יותר אבל באמת אם הוא מקפיד על המדה כגון שחבירו מבקש ממנו שיתן לו מעצי בשמים שלו והוא קוטם איזה שיעור ממנו כדי ליתן לו אה"נ דיצויר בזה לפעמים איסור דאורייתא [ובזה יהיה מקום לדינו של השכנה"ג שתמה עליו הפמ"ג ע"ש] אבל סתם קוטם קיסם לחצות בו שינוי משמע מהרמב"ם דהוא מקפיד על המדה מדחייבהו שם משום מחתך עיין ברמב"ם פ"א והיינו דהוא רוצה להשוותו יפה כדי שיהיה טוב לחצות בו שינוי [ועיין במ"מ שם שדעתו דגם בזה אינו חייב כ"א בקוטם בסכין ולא ביד וכדעת הרא"ש ומדלא חייבהו משום מחתך ש"מ דס"ל דשם מחתך לא שייך ביד וכמו שכתבנו ואין לנו תלונה על הני"א שהוא רוצה ליישב דברי הרמב"ם ע"כ הוא אומר לדבריו מלתא חדתא ואין לו ראייה לדבריו וכמו שכתבנו ראייה לדברינו מדברי הרא"ש ורש"י דמחתך לא שייך ביד] ולענין דינא נ"ל להכריע דתלוי מלאכת מחתך בכל אחד לפי ענינו דדבר שדרכו לחתכו דוקא בכלי לא שייך שם מחתך אלא בכלי ודומיא שמצינו לענין גוזז בשבת צ"ד ע"ב משום דאין דרך גזיזה ביד ודבר שדרכו להפרידו לשנים ביד [כמו שמצוי לענין איזה סחורה שדרך להפרידו לשנים ע"י קריעה ביד] חייב משום מחתך אי מפרידו ע"י יד ודומיא שמצינו לענין תולש דחייב אפילו אם תולש בידו ולא בכלי וכמו שפירש רש"י בשבת ע"ג ע"ב ד"ה אין דרך ע"ש אך כ"ז דוקא אם הוא מקפיד על המדה וכמו שהעתקנו בפנים מלשון הרמב"ם. אך מה שכתבנו דתלוי בכל אחד לפי דרכו לכאורה הוא רק לענין דאורייתא אבל מדרבנן יהיה אסור בכל גוונא דומיא דגזיזה דאסור מדרבנן לכו"ע אפילו ביד אף דאין דרך גזיזה בכך ולפ"ז נהיה מוכרחים לומר מה דהתירו לקטום לכתחלה להריח הוא משום דסתמו אינו מקפיד על המדה וכנ"ל ואפשר דיש לחלק ולומר דשם מחתך לא שייך כלל במחתך ביד אבל ז"א כיון דמסתברא דדבר שדרכו להפרידו ביד שייך שם מחתך אפילו ביד ממילא אין להקל מדרבנן בכל גוונא כנלע"ד :

* כיון שמקפידין - עיין מ"ב מש"כ והוא ממ"א וע"ש שכתב עוד דאי ידענין בבני חבורה שמקפידין זה על זה אפילו לחלק בלי גורל אסור דחיישינן שיבואו להזכיר שם מדה ומשקל ומנין וזה אסור כמ"ש ס"י שכי"ג וגם עצם השתתפות באנשים כאלו אין כדאי לכתחלה דמתוך שהם רגילים לשאול תדיר אחד מחבירו ודאי יבואו לשאול גם בשבת ויו"ט ומתוך הקפדתן אלו על אלו יבואו לידי מדה ומשקל וממילא סתם שאלה ביו"ט אחד מחבירו אף באופן המותר בשאר בני אדם באלו בני החבורה המקפידים אין נכון בודאי דיבואו לידי שם מדה ומשקל וזה דוקא בבני חבורה אבל סתם שכנים שאינם חברים אף שמסתמא הם ג"כ מקפידים מ"מ מותרים לשאול אחד מחבירו בשבת ויו"ט דמתוך שאין רגילין לשאול זה מזה תדיר לא גזרינן שיבואו לידי איסור וזה תוכן דברי המ"א מה

שהוציא מתוספות ונראה דאף לחלק בלי גורל לא אסרו בשכנים מתוך שאין דבר זה מצוי אצלם תמיד לא חששו רבנן שיבוא לידי איסור כן משמע ממסקנת המ"א ע"ש :

* זה על זה - בתוספתא איתא דמפיס אדם עם אורחיו וכן האורחים מפייסין זה עם זה מי שיטול חלקו תחלה אבל לא שיטול חלקו וחלק חבירו והטעם כיון דאין שום נ"מ בממון רק מי שיטול תחלה הוא רק כמי שמטיל מי שיעלה לקדיש דהקיל המ"א אך קשה למה מסיים התוספתא אבל לא שיטול חלקו וחלק חבירו הו"ל להשמיענו יותר רבותא דאפילו להשוות החלקים ג"כ אסורים האורחים להפיס גורלות וי"ל דזה אינו מצוי משום דהבעה"ב משהו החלקים לפנייהם :

שכג

סימן

* אבל למדוד בכלי וכו' - ומינקת שקורין ליווע"ר המיוחד למדה ומחזיק קווארט מותר לומר מלא לי כלי זה ושופך לכלי של לוקח [פמ"ג]:

* מותר לומר וכו' - כדי להבין היטב דבר המחבר והרמ"א אקדים בכאן הקדמה קצרה והוא כי יש ג' דברים והם ששה היינו דמים ומדה ומנין שהם סכום דמים וסכום מדה וסכום מנין והנה במנין כבר נפסק הדין בפשיטות דמנין מותר כגון לומר תן לי אגוזים במנין אבל לעשות עמו חשבון הכולל בזה כגון כמה אגוזים יש לך בידי מכבר חמשים תן לי עוד חמשים ויהיה ביחד ק' זהו סכום מנין ואסור דדמי למקח וממכר ובמדה ג"כ סכום מדה וסכום דמים דהיינו שיאמר כמה דמים אני חייב מכבר כך וכך תן לי עוד כך וכך ואתחייב לך ביחד ס"ה כך וכך וכן כה"ג במדה כמה מדות אני חייב לך מכבר כך וכך תן לי עוד מדה פלונית ואתחייב לך בס"ה כך וכך זהו אסור לכו"ע דדמי למקח וממכר אך במדה או בדמים גופא דהיינו שיאמר תן לי אגוזים בפשוט א' או ב' פשוטים דעת המחבר דאסור דהא מוכח בגמרא דאסור לפסוק דמים וכן אסור להזכיר שם מדה ורמ"א הביא בהג"ה דעת הגהת אשר"י דס"ל דמותר בדמים כהאי גוונא דאמרינן דלסימנא בעלמא הזכיר בפשוט להודיעו כמה אגוזים הוא צריך ואינו אלא כאומר לו מנין אגוזים ונמצא שלא הוזכר כאן לשון מכירה בדמים אלא נתינה בעלמא כמה יתן ומה שהוזכר בגמרא דאסור לפסוק דמים היינו בדבר שאין מקחו ידוע שאין לדבר ההוא קצבה ופסיקת דמים שאז לא נוכל לומר שמה שהזכיר לו דמים הוא רק להודיע לו כמה צריך ולא לפסוק לו דמים בעד המקח שהרי אינו יודע כמה יתן לו בעד שיעור זה הדמים וכתב הרמ"א בד"מ דלדעת הגהת אשר"י הזה נוכל לומר אף במדה כה"ג דלא אסור להזכיר לו שם מדה אלא בדבר שאין מדתו ידוע דהיינו שאומר תן לי מדה אגוזים או דבר אחר שאין רגילים למדוד דאז לא נוכל לומר שכונתו רק לסימנא להודיע לו כמה הוא צריך שאינו יודע כמה מחזיק המדה ואינו יודע אם יהיה צריך יותר או לאו וע"כ מה שהזכיר לו המדה היינו שימדדנו דוקא אבל בין ושכר וכיו"ב שרגילים למדדו כוונתו רק להודיעו כמה הוא צריך ולא שימדדנו דוקא וע"כ שרי ועפ"ז כתב כאן בהג"ה וכן בסכום מדה וכו' :

* לחנוני תן לי וכו' - היינו הך דס"ג ואפשר דלרבותא נקט חנוני אף דכונתו בודאי למכירה אפ"ה שרי כיון שלא הזכיר בפירוש וכן משמע בלבוש ובגמרא איתא חנוני הרגיל אצלו ופירש רש"י דמשום שהוא רגיל אצלו מאמינו בלא פסיקת דמים :

* וכן בסכום דמים וכו' - הלשון אינו מדויק כ"כ והכונה דמה שכתוב בדברי המחבר שם דמים היינו דוקא סכום דמים אבל דמים בעלמא שרי :

* מותר להטביל וכו' ויש אוסרים וכו' - טעם אלו הבי' דעות הוא דבמסכת ביצה דף י"ח אמרינן דלכו"ע אסור להטביל כלי טמא אפילו ביו"ט ונתן רבה הטעם גזירה שמא יעבירו ד"א ברה"ר וגזירה יו"ט אטו שבת ורב יוסף אמר הטעם שמא יסחוט וגזרינן כלים דלאו בני סחיטה אטו כלים דבני סחיטה ורב ביבי נתן טעם שמא ישהה הכלי מלטבלו עד זמן יו"ט ושבת שהוא פנוי לו ממלאכה ויבוא לידי תקלה שישכח וישתמש בו תרומה קודם הטבילה ורבא נתן טעם דנראה כמתקן כלי והרי"ף הביא רק טעם רב יוסף וטעם רב ביבי וממילא לפי אלו השני טעמים מותר להטביל כלי חדש דלשמא יסחוט ליכא למיגזר דהא לא משכחת כלי חדש דצריך טבילה ויהיה שייך בו סחיטה דיהיה שייך למיגזר אטו כלים דבני סחיטה וגם שמא ישהה ליכא למימר דדוקא בכלי טמא אם ישהנו וישתמש בו תרומה ויאכלנו עביד איסורא שאכל תרומה טמאה משא"כ בכלי חדש גם אם ישתמש בו בלי טבילה אין המאכל נאסר ואע"ג דעביד איסורא במה ששתמש בו בלי טבילה אפ"ה משום זה לא גזרינן שמא ישהה כיון דעכ"פ אינו אוכל איסור וגם אין איסור זה כ"א מדרבנן אפילו לדעת הסוברים דהטבילה הוא מה"ת ולכן להרי"ף מותר להטביל כלי חדש אבל הרא"ש פסק כטעמא

דרבה ורבה וזה הטעם שייך גם בכלי חדש הנקח מן הא"י שצריך טבילה ואפילו כלי זכוכית דטבילתה לכו"ע הוא רק מדרבנן ג"כ אסור להיש אסורים הזה כ"כ האחרונים ואע"ג דק"ל דכלי שנטמא בטומאה דרבנן שרי לטבול בשבת ויו"ט שאני התם דהוא לא מיקרי מתקן כ"כ כיון דגם בטומאתו היה ראוי להשתמש בו דברים טמאים אבל כלים חדשים דלא היה ראוי להשתמש בו קודם טבילה כלל שפיר הוי מתקן. והנה מדעת המחבר משמע דמסכים לדינא לדעה קמייתא ועיין בפמ"ג דנשאר בקושיא על המחבר למה הוא סותם להקל אף בכלי מתכת והלא ביו"ד סימן ק"כ ס"ד סותם דהוא דאורייתא ולפי דעת הר"מ בפמ"ג דשבת דאוסר טבילת כלים שנטמאו בטומאה דאורייתא משום מתקן גם בזה יהיה אסור משום מתקן ולעני"ד אפשר דס"ל דבזה לא שייך מתקן כיון דאף אם ישתמש בהכלי בלי טבילה ג"כ אין המאכל נאסר בדיעבד לכו"ע ודמי זה למה דאיתא שם דמטבילין מגב לגב ופירש שם הרמב"ם בפ"י המשנה דכלי שטבולו לשם חולין דק"ל דאסור להשתמש בה תרומה עד שיטבילנו לשם תרומה אפ"ה מותר להטביל טבילה זו ביו"ט כיון דבעצם הכלי זו טהורה ואינה להסיר הטומאה כ"א בשביל תוספת טהרה ע"כ לא מיקרי זו בשם מתקן וה"נ הטבילה בכלים חדשים איננה להסיר הטומאה כי לא נטמאה ורק בשביל שיצאה מרשות א"י ובאה לקדושת ישראל הצריכה התורה טבילה וכדאיתא בירושלמי דע"ג ומן התורה אין שום איסור להשתמש בה ואפילו רבנן שאסרו להשתמש בה עד שיטבילנה עכ"פ אין המאכל נאסר לכו"ע ע"כ לא מיקרי זה בשם מתקן כנלעני"ד להטעם סברת השו"ע מפני חומר הקושיא ובה ממיילא מיושב הקושיא שהקשה היש"ש על הבי"י וכמו שמובא בשמו בט"ז ואף דדברי הבי"י עדיין מוקשים קצת מ"מ דברי השו"ע עכ"פ אינה נדחים מהלכה ואפשר דבשעה שכתב את דבריו שבב"י היה סובר לדינא דטבילת כל הכלים הוא מדרבנן :

* ימלאנו מים - עיין במ"ב מש"כ דאינו מברך הוא ממ"א וקשה לי דא"כ באשה נדה דק"ל ביו"ד סימן קצ"ז דמותרת לטבול בשבת והטעם משום דנראה כמיקר ואין אחד מן הפוסקים שיאמר דוקא בלי ברכה אח"כ מצאתי קושיא זו בספר ישועות יעקב ויישב משום דמנהגו לברך אחר הטבילה ע"כ בשעת הטבילה לא מינכר אבל זה דוחק דתינח לרמ"א בסימן ר' ביו"ד אבל להמחבר שם דסתם כשיטת רוב הראשונים וכמעט כולם דס"ל דבכל טבילה מברך קודם הטבילה לבד מטבילת גר משום דאכתי גברא לא חזי היה לו להזכיר בסימן קצ"ז בב"י שלו דלא תברך וגם אעיקרא דדינא קשיא לי האיך התיירו למלאות מים על סמך זה מי עדיף מערום דתנן בתרומות פ"א דאינו תורם משום דאינו יכול לברך אך אפשר לדחוק דמייירי דצריך בשבת ואין לו אחר אבל קושיא ראשונה קשה. ולולא דמסתפינא הייתי אומר דמותר לברך בעת שמשקע הכלי בתוך המים ומטבילו וה"ה לענין נדה דמותרת לטבול אף בברכה מקודם לדעת המחבר והטעם משום דכיון דבעצם הטבילה לא מנכר מילתא כלל משום דנראה כרוצה למלאות מים או בנדה משום דנראה כמיקר שוב ממיילא לא גזרו רבנן על טבילה כזו וממיילא מותר לברך ג"כ משא"כ בכל הני דפריך שם הגמרא בביצה י"ח תינח מים יפים וכו' תינח בימות החמה וכו' ע"ש בכל הני ההיכר בטבילה גופא דלא נראה כמיקר משא"כ בזה. שוב התבוננתי בעז"ה דדין זה דמ"א תלוי באשלי רברבי דתוספות ס"ל כסברת המ"א והרמב"ם ס"ל כסברתנו. והוא דהתוספות כתבו ביבמות מ"ו ע"ב ד"ה תקוני גברא וכו' ואע"ג דלענין טומאה שרי לטבול משום דאדם נראה כמיקר שאני הכא דבעי שני ת"ח לעמוד אצלו שם בשעת טבילה להודיעו המצות וכו' הרי דס"ל כסברת המ"א דהיכא דמינכר מאיזה טעם שהוא לא אמרינן דנראה כמיקר ובטו"ד סימן רס"ז הביא שם הבי"י לשון הרמב"ם שכתב הואיל והדבר צריך ב"ד אין מטבילין אותו בשבת וכתב שם הבי"י דלהכי לא קאמר הרמב"ם משום דנראה כתיקוני גברא כדאיתא בגמרא משום דס"ל דלמאי דמסיק בביצה דאדם נראה כמיקר שוב אזדא האי טעמא ואע"ג דצריכין שני ת"ח לעמוד אצלו וכו' מ"מ מכדי מחזי כמיקר לא נפיק וע"כ כסברתנו הנ"ל והמחבר העתיק שם בשלחנו הטהור לשון הרמב"ם הרי דס"ל כוונתיה ובהכי מתורץ קושיתנו הנ"ל על מה שלא חילק הבי"י בנדה לענין ברכה. ואולם לדינא למעשה צ"ע משום דבתשב"ץ כתוב כהמג"א וגם התוספות ס"ל כוונתיה :

* מותר לשפשף הכלים בכל דבר - עיין במ"ב דמותר בנתר ומלח וכ"ש דמותר לשפשף במורסן עיין בתוספתא פ"ד דביצה והובאה בב"י דמורסן קיל מנתר וחול וכיון דאנן קי"ל דחופפין כלים אפילו בנתר וחול כ"ש דבמורסן שרי. ואך בתנאי שיהיה המורסן מגובל מע"ש או שיקח אותם בידים רטובות וכדלקמן בסימן שכ"ו ס"י ובמ"א שם :

* אין חופפין כלים במלח - עיין בביאור הגר"א לקמן בסימן שכ"ו סעיף יו"ד ד"ה ואסור שמקשה על
דין זה :

* אין גובלין וכו' - הנה בענין נתינת מים למורסן פליגי בזה רבי ור' יוסי ב"ר יהודה רבי מחמיר [ולדידיה יש חיוב חטאת בזה דס"ל נתינת מים זהו גיבולן] ור' יוסי בר"י מיקל לכתחלה ויש סתם משנה בפרק בתרא דשבת כר"י ב"ר יהודה ובפ"ק כרבי ודעת הר"י והרמב"ם והרא"ש לפסוק כסתמא בתרא להקל אף דבעלמא קי"ל הלכה כרבי מחבירו הכא סתמא בתרא עדיף ויש פוסקים שסוברין [היינו הרא"ם ובעה"ת וסמ"ג וסמ"ק והובאו דבריהם בהגה"מ וגם במרדכי ועיין לעיל בסימן שכ"א בבה"ל] דכיון דחולקין הסתמות אהדדי הדרינן לכללא דהלכה כרבי מחבירו ודעת המחבר בעצם הדין להקל בנתינת מים ותפס הדעה האחרונה רק בשם י"א משום דהרי"ף והרא"ש והרמב"ם קיימי בזה בחדא שיטתא ובאמת כן הוא ג"כ דעת הר"ח והר"ז והרמב"ן במלחמות והר"ן והרוקח והא"ז ורבינו ירוחם והמאירי כולם פסקו כר' יוסי ב"ר יהודה. וכן ה"ה דפליגי רבי ור' יוסי ב"ר יהודה בנתינת מים לתוך הקמח והעפר והטיט דרבי מחייב ור' יוסי בר"י פוטר עד שיגבל ומי"מ יש איסור דרבנן אפילו לר' יוסי בר"י בנתינת מים לתוך הקמח והעפר והטיט שמא יבוא לגבל והא דהתיר במורסן לכתחלה דעת הרמב"ם משום דאפילו כי גבלו לית ביה איסור דאורייתא וכדלקמיה ולכך לא גזרו על נתינת המים וי"א דטעם ההיתר הוא משום שצריך להאכיל לבהמה ולעוף ולכך לא גזרו רבנן ולפי טעם זה גם בקמח יהיה מותר נתינת המים כשהוא צריך להאכיל לעופות וכמו במורסן ע"י שינוי [מט"ז ופמ"ג] ודע עוד דבדיעבד אם גבל מורסן דעת הרמב"ם דפטור משום דלאו בר גיבול הוא וה"ה באפר או חול הגס וכן הוא דעת הר"י ורש"י בפ"ד דביצה דבאפר דאינו בר גיבול אפילו כי גבלו פטור אבל הרבה מהראשונים חולקין ע"ז [הלא המה התוס' בשבת י"ח והראב"ד בפ"ח דהלכות שבת והרא"ש בפ"ד דביצה והר"ן והרשב"א שם] וס"ל להיפוך כדעת אב"י דבדבר דאינו בר גיבול תיכף משנתן בו מים חייב וע"כ באפר או חול הגס חייב תיכף משנתן בו מים אך מורסן מיקרי לדידהו בר גיבול ולכך פטור בעת נתינת המים וחייב כשגבלו כמו קמח. וכ"ז במורסן אבל במוץ פשוט דאינו בר גיבול לכו"ע ולדעת אלו הראשונים יש בהו חיוב חטאת כשנתן בו מים בשבת:

* מורסן - עיין במ"ב שכ' בין רב או מעט ולא הותר מעט מעט כ"א בקלי ואף דהמ"א הביא בשם הרמב"ן במלחמות דמעט מותר אפילו שלא ע"י שינוי המעיין שם היטב במלחמות בסוף המסכת יראה דאין ראייה כלל דמה שכתב שם כולן מותרין הכוונה היינו בין לעבה בין לרכה בקלי וכ"כ בהדיא בחידושו והטעם דלא התירו זה אלא במאכל אדם ולא לטרוח בשביל מאכל בהמה א"י דמורסן לבהמה מתאכלי אפילו אם אינו מגבל כל צרכו [היינו רק ע"י שינוי דהעברת שתי וערב] לכך לא רצו להקל בזה ע"י התירא דעל יד על יד ע"י בחידושו. אח"כ מצאתי בספר קרבן נתנאל שגם הוא הסכים דלא כהמ"א וכתב דאין מהמלחמות ראייה וכוון האמת בדברי הרמב"ן וכמו שכתבנו:

* ומעביר בו וכו' - עיין בב"י וב"ח שמצדדין לומר דאפילו מעביר כמה פעמים שתי וערב שפיר דמי כיון שאינו ממרס בידו ולא מסבב בהמקל:

* מותר להתירן - כן הוא גירסת רש"י והרא"ש דאף בתלתא מותר להתיר וגירסת הר"י ולא להתיר ובהגהות הגר"א כתב שדבריו נכונים מאד וכן בפיר"ח שבידינו משמע שגרס כהר"י אבל ביאורו הוא בדרך אחר ואולי דגם כונת הגר"א כן:

* רק בקשר וכו' - עיין לקמן בסימן תרנ"א בטור והוא נובע מסוכה ל"ג ע"ב דאם הוא אגוד כאגודות של ירק לא הוי קשר של קיימא:

* בעודם לחים - עיין בש"ג שכתב דאז סתמייהו עומדים לאכילת בהמה דאל"ה הם מוקצים ואסור בטלטול וכנ"ל בסימן ש"ח סכ"ח ולפי מה שפירש"י בשבת קנ"ה ד"ה זירין דארזי דבעודן לחין ראויין לבהמה ורוב בני אדם מניחים אותם לעצים אין תירוצו עולה יפה כ"כ ועי"ש בב"י סימן ש"ח מה שכתב אודות חבילי זרדין דמשמע שם דאף שראויים לאכילת בהמה מ"מ בעינן הזמנה דוקא מבע"י וע"ש בב"ח ופרישה אמנם מצאתי לאחד מהראשונים שדבר בזה והוא בחידושי רשב"א וז"ל קסבר שווי אוכלא משוינן וכו' וקשה לי דהא תנן בפרק מפנין חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדין אם התקינן למאכל בהמה מטלטלין אותן ואם לאו אין מטלטלין אותן אלמא כל שאינו מתקנו למאכל בהמה מע"ש אפילו בטלטול אסורין וכ"ש דלא מטלטלינן ומשוינן אוכלא וי"ל דהתם בדלא בעי להו למאכל בהמה אלא לצורך מקומן וא"י לצורך עצמן לישב עליהן עכ"ל:

* וה"מ בנבלה הקשה - והיכי משכחת לה בבשר פילי [גמרא]:

* וע"ל סימן שכ"א אם מותר וכו' - עיין במ"א ובש"א דאיסורו הוא משום טחינה והנה אף דלכאורה משמע מלשון הרמ"א דקאי אנבלה דאיירי בה לעיל אבל המעיין בתה"ד שממנו הועתק הדין לעיל והעתיקו הרמ"א ג"כ בסק"י יראה דרק אבשר חי כשר קאי דמפני חשיבותו אינו עומד לחיות ולכלבים כ"א לעופות ולהם אינו ראוי כ"א כשמחתך דק דק אבל בשר נבלה רובו עומד לאכילת כלבים ולהם אין צריך דק דק ואזלינן בתר רובא ולא שייך טחינה וע"כ ברור דהרמ"א רק אבשר חי הנ"ל בשכ"א קאי וקיצר בלשונו :

* דהיינו שמאכילה בידו כ"כ וכו' - הנה מרש"י משמע דג"ז מיירי שתוחב בגרונו למקום שאינו יכול להחזיר אבל מרמב"ם משמע דכיון שמאכילו הרבה כמאכל שלשה ימים אפילו לא תחב בגרונו כלל ג"כ אסור ולפיכך נייד מפירש"י דהיה קשה ליה מאי שוב אין דורסין דנקט במשנה אבל לדידה תרי מילי נינהו :

* למקום שיכולה להחזיר - בחידושי מאירי משמע קצת דדוקא ביד ולא בכלי :

* ודין תרנגולים ואווזים וכו' - עיין במשנה ברורה מש"כ בשם א"ר ונתיב חיים לאסור המראה ע"י ישראל בשבת בכל גוונא ובספר שיורי ברכה כתב בשם אחד מהגדולים דהלואי לא ילעיטו לעולם שעוברים על כמה איסורים וכו' וידוע שלפעמים הושט נקוב ולא אדעתיהו ואוי למורים כשאינם משגיחים ע"ז :

* ויוני בייתות - שמגדלות אותן בבית וכו' מיירי כשהם שלו כן מוכח מא"ר ולענ"ד אין זה ברור דכיון שהם של ישראל ואינם אוכלין מהפקר כי היכי דמותר לבעליהן להכין להם מזונות ה"נ מותר לאדם אחר :

* להאכיל תולעת המשי - עיין בב"י דהיינו שנותן לפניו עשבים לאכול ומפזר לפניו עלי התותים וזולתם ע"ש [וע"כ דהפזור משוי להו אוכלא דאלי"ה היה הפזור אסור וכנ"ל ולשון הב"י דחוק מאד לפ"ז וצע"ק] וכתב בברכי יוסף לגרוף מתחתיהם שיורי העלים היבשים אפילו הם מאוסים שאינם ראויים לשאר בע"ח אם תולעת המשי אינם אוכלים ביום ההוא עד שיגרפו שיורי העלים מתחתם ואז הם מסתכנים בסבתם גורפין אותן כלאחר יד שלא כדרך גריפתן בחול :

* אבל לא ע"ג מוקצה - עיין בחידושי רע"א :

שכה

סימן

* לפניו בחצר - עיין מ"ב מה שכתבתי בשם הפוסקים לאסור אם נותן לו בידו ושהא"ר חולק עליה ומה שסמכו דבריהם מדברי המרדכי בשם התוספות שכתבו דאסור ליתן ביד משום עקירה פירש הא"ר דהיינו דוקא כשהא"ר עומד בחוץ דאז שייך לומר דעושה הישראל עקירה משא"כ כשהא"ר בפנים והוא וידו ברשות אחת מחזי אח"כ כעושה הא"ר עקירה מחדש ומותר ומשמע לכאורה מדבריו דלהמרדכי אף כשנותן לו ע"מ להוציא מותר וזהו דוחק דממה שסיים המרדכי אח"כ וכן לתת לו משכונו וכו' דרך מלבוש הלא יכול להכניסו בפנים וליתן לו מוכח מזה דגם להמרדכי ס"ל דאף באופן זה אסור דאף דאין זה בכלל עקירה דיהיה אסור לישראל מטעם דעושה חצי המלאכה בעצמו מ"מ כיון דנותן לו ומוציאו מחזי כשלוחו בזה וכמו שכתבו הפוסקים ומ"מ בעניננו נלע"ד לענין מזונות כשנותן לו סתם אפי' בידו שיש להקל כהא"ר דאף לפי דעת הב"ח וש"א בפירוש דברי המרדכי מ"מ לא משמע במרדכי לאסור מטעם עקירה או מטעם דמחזי כשלוחו אלא בידוע שיוציא לחוץ דיש מתירין בר"ה דילן או מפני דרכי שלום וע"ז כתב דבתוספות כתבו [או כפי גירסת הב"ח ותו ע"ש] לאסור מטעם עקירה [ומה שכתב הב"ח ומתוך מה שכתב האו"ז נראה מבואר וכו' איני יודע מנא ליה] וכן מוכח שם דאוסר במשכונות וכו' דהיינו באופן זה שלוקח ע"מ להוציא אבל בדבר שנותן ע"מ לאכול ומעצמו מוציא אין שום סעד כלל משם לאסור משום עקירה דלא שייך עקירה לישראל בזה וכן מחזי כשלוחו ג"כ אין שייך דבדבר אכילה תלינן דמסתמא יאכל מיד כמו שכתבו הפוסקים אם לא שידוע שיוציא ומהברייתא דנקט נותנין לפניו ג"כ אין ראייה דאפשר דמשום נותנין לפני כלבים נקט בלשון זה או אורחא דמלתא נקט דכשמזמנין אותו נותנין לפניו וכן הוא לשון הרמב"ם מזמנין א"י ונותנין לפניו ובירושלמי הובא בהגה"מ והביאו הגר"א משמע בהדיא דלאו דוקא לפני דה"ה בידו דכתב אין נותנין מזונות לעו"ג ע"מ להוציא ומשמע דרק ע"מ להוציא אסור אבל בלא ע"מ להוציא מותר ליתן לו בכל גווני דלא הזכיר לפניו כלל וע"כ קשה על האחרונים שהעתיקו

בפשיטות דאסור ליתן בידו אכן מדברי השי"ג על המרדכי שהביא בשם התוספות והעתיקו המ"א משמע דאפילו במזונות אסור ליתן בידו [והנה בתוספות שלפנינו לא נמצא דבר זה ולעני"ד שהוא מדברי התוספות דף ג' ע"א ד"ה בבא עיי"ש והכונה שם כשהוא עומד בחוץ ופושט ידו לפניו וה"ה כשהוא עומד בפנים ונותן לו ע"מ להוציא אבל משטחיות דברי השי"ג לא משמע כן] שוב מצאתי באור זרוע שהביא דיש שהיו רוצים לדקדק מהברייתא דדוקא לפניו [אבל גם לדידהו אינו מבואר משום עקירה ונראה שדעתם היה דבידו אסור משום מ"ע] והוא כתב דאין ראה וכמ"ש למעלה [ודע דהמעין באו"ז גופא יראה בלבול דברים במה שהועתק במרדכי הי"מ השני בשמו וביאור כל דברי האו"ז מוכח שם בהדיא כמו שביאר הבי"י במסקנתו עיי"ש] ולדינא נראה דיש לסמוך להקל כדעת הא"ר דאין בזה משום עקירה וגם משום מ"ע אין כאן כיון שאינו נותן לו ע"מ להוציא וכדמשמע מהירושלמי כנ"ל וכ"ש ברי"ה דילן דאינו אלא גזירה לגזירה עיי"ש באו"ז דס"ד להקל מטעם זה בכל גווני אלא דמסיים דאין בידו להקל מטעם זה בלבד אם נותן ע"מ להוציא רק היכא דאיכא משום דרכי שלום :

* לעצמו - האי לעצמו לאו דוקא דאם היינו יודעין שהוא לעצמו אפילו בחול אסור לישראל לאכול ממנו דהו"ל פת של בעה"ב ואסור לכו"ע כמ"ש ביו"ד סימן קי"ב אם לא בשעת הדחק שאין מצוי פת אחר כלל אלא מיירי בפת שעושה למכור והיא עיר שרובה א"י דאדעתא דרובה קעביד ומה שכתב לעצמו היינו שלא אפה בשביל ישראל [אחרונים] :

* בשבת - לכאורה נראה דאם יש ספק שמא נאפה קצת מבע"י [היינו כדי קרימת פנים וכבסימן רנ"ד ס"ה] יש להקל הואיל ויש מתירין בכל ענין וכעין מה שפסק הרמ"א בסימן רנ"ב ס"ד עיי"ש במ"א סק"ג :

* יש אוסרין וכו' - הנה כעין פלוגתא זו פליגי נמי הראשונים בא"י שעשה מנעלים על המקח ביו"ט אם מותר ללבשם והובא בהג"א פי"ג דיו"ט והנה הרמ"א סתם לעיל ברנ"ב ס"ד להקל דאין בזה משום מוקצה הואיל וגמרו בידי אדם והכא לא נסתם הדין בענין זה י"ל משום דבענינו יש עוד סברא להחמיר וכמ"ש במ"ב משום דמידי דבר אכילה הוא יש לחוש שמא יאמר לאפות או כמ"ש המ"א בשם הי"ש דדוקא בדבר שהתחיל מבע"י וגמרו בשבת בזה יש להקל מטעם דגמרו בידי אדם משא"כ בענינו ובסימן רנ"ב מיירי נמי שהא"י התחיל המנעל מבע"י וגמרו בשבת ולהכי הקיל בזה :

* וי"א דלערב מותר מיד - עיין במ"ב משי"כ בשם הח"א דאין לסמוך ע"ז כ"א לצורך מצוה וה"ה במקום הדחק ומ"מ נראה דבסתם פירות שאצל א"י אף שלא הביאו דורון לישראל יש לעיין בזה אם יש להקל דהא דעת המקילין בזה הוא דעת רש"י דפסק כשמואל לקולא וכמ"ש הבי"י והגר"א וכתב שם הר"ן בשם רבינו יונה דהא דאסרו בגמרא ביש במינו במחובר דכל שיש במינו במחובר הוא כודאי נלקטו בשבת דרובן דרכן ללקטן ביומן אלא דהב"י בסימן תקט"ו כתב דהסמ"ג משמע דפליג על רבינו יונה ועיין במ"א שם מה שתירץ דלא יקשה על הסמ"ג מה דאיתא בגמרא דיש במינו במחובר אסור משום דהביא דורון שאני אבל לדינא אף אם נימא דהסמ"ג מיקל גם בזה מ"מ די לנו אם נקיל בזה כשיטת רש"י בספק גמור וכגון שניכר קצת בהפירות עצמן שנלקטו מאתמול אבל בסתם פירות דלדעת הר"ן ורבינו יונה הוא כודאי אפשר דאין להקל דהלא המתבר משמע דפסק בלא"ה כדעה הראשונה דאוסרת אף בספק גמור :

* מותר לערב מיד - עיין במ"ב וכתב המ"א נ"ל דאין צריך להמתין אלא מה שדרך לרכב ביום כי בלילה מן הסתם לא רכב ועיין בא"ר שכתב ע"ז וצ"ע ובתו"ש האריך בזה וכתב דאין דבריו מוכרחין והכל לפי הזמן :

* שני בתים - עיין ט"ז שמצדד דאם היו שני בתים מבחוץ יש לאסור דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב ולפי מה שכתב הגר"א דהטעם בזה משום כאן נמצאו וכאן היו והיינו כיון דנמצאו בתוך העיר אמרין דהיו שם יש לומר דבזה אף אם היו שני בתים מחוץ לעיר מותר דכאן נמצאו עדיף מסתם קרוב דאזלין ביה בתר רובא וצ"ע אח"כ מצאתי שגם בא"ר מצדד כמ"ש להקל :

* א"י שמילא וכו' - עיין במ"א שמסיק דה"ה חש"ו שמלאו מים אין מותר רק כשמלאו לצורך עצמן [אבל לצורך ישראל אסור ובעינן למו"ש בכדי שיעשו כמו בא"י פמ"ג] אך זה נראה דעדיף מא"י דאפילו במכירו מותר דלא חיישינן בהו שמא ירבה בשבילו :

* להשקות מהם בהמתו - במשנה איתא משקה אחריו ישראל ופירש"י הא דנקט אחריו דניכר דמילא הא"י לצורך עצמו והביאו בחידושי רע"א עיי"ש עוד ונראה פשוט דרש"י איירי בסתמא דלא ידעינן כונתו ומזה יש היכר שעשה לכתחלה לצורך עצמו ושרי אבל אי ידעינן שעשה לצורך עצמו מותר לישראל תיכף ליהנות מזה ובוזה ניחא מה שסתמו כל הפוסקים בזה ולא הביאו דברי רש"י דהם איירי בידעינן :

* אם מכירו - הנה המחבר סתם בזה דמשמע דאף אם עשאו שלא בפני ישראל אסור וכמ"ש בב"י דכן נראה דעת הר"י והרמב"ם דלא הזכירו דברי אביי דצריך בפניו דוקא ושכן נראה דעת התוספות ביצה דף ג' ודלא כדעת הר"ן והמ"מ שכתבו דדוקא בפניו אסור דאז שייך למיגזר דקא מיכוין להרבות בשבילו בשעת עשייתו וכן העתיקו הט"ז והא"ר ובאמת כדעת הר"ן והמ"מ נמצא עוד כמה ראשונים שכתבו כן בפשיטות בלי שום חולק [והוא כסברת אביי שבגמרא ונראה להם דגם רבא לא פליג עליו בזה ונ"ל דכן משמע כדבריהם מלשון הגמרא רבא אמר אפילו תימא בפניו וכו' משמע דגם הוא מודי דשלא בפניו אין לאסור כלל אלא בכבש בפניו מותר משום נר לאחד נר למאה ע"ש] והוא דעת הראב"ן המובא במ"א והרשב"א בחידושי וכן המאירי ורבינו ירוחם והרמ"ך המובא בכ"מ כולם כתבו דדוקא אם עשאו בפניו אסור ולכאורה היה אפשר לסמוך להקל על דעת כל הני רבוותא בפרט דבהרמב"ם [והר"י] לא נזכר בהדיא להיפוך והמ"מ מסתפק דאפשר דגם הוא ס"ל כן אלא דמ"מ אין להקל בזה דהתוספות הלא סמכו עצמם על התוספתא שבת דמוכח בהדיא דאף שלא בפניו אסור דאף דאין לחוש שמא ירבה בשבילו במלאכה זו חיישינן שמא ירגילו לשבת אחרת עיי"ש והובאו דבריהם באו"ז וגם ברבינו ירוחם הסכים לדעתם [אלא דדעת ר"יו לכאורה סותר א"ע דמתחלה כתב בפשיטות דדוקא בפניו אסור ואח"כ מביא דעת התוספות בשם התוספתא דלטעם זה אף שלא בפניו אסור משום שבת אחרת וכבר עמד בזה המ"א] ע"כ אין להקל בזה וכסתמת האחרונים הנ"ל ובאמת אין נ"מ בזה לדינא דאפילו אם נפסוק כהני רבוותא להקל הלא כתב המ"א דדוקא אם אינו יודע הא"י שהישראל צריך לו דאל"ה אסור לכו"ע אף שלא בפניו דעיקר הטעם דמצרכי בפניו הוא כדי שידע שהישראל צריך וירבה בשבילו וא"כ כשיודע הא"י שהישראל צריך אסור אף שלא בפניו ובאינו יודע גם להט"ז וא"ר מותר [ואף דמשמע מהט"ז דסובר דלדעת המקילין בשלא בפניו מותר בכל גווני אין נראה להקל שתי קולות בהדי הדדי]. [הג"ה ודברי המ"א נפלאו ממני דהא בכבש של ר"ג הלא ידע הא"י שצריכים להכבש לירד בו ואפ"ה קאמר אביי דלפיכך מותרים לירד משום דשלא בפניו עשאו וגם מפשטות דברי הראשונים המקילין משמע דדוקא בפניו אסור ושלא בפניו מותר בכל גווני וסברא גדולה היא לענ"ד דבמה שידע הא"י שצריך הישראל אינו מוכרח שיכוין בשבילו דאטו יכוין בשביל כל מכיריו ורק כשיודע שצריך וגם הוא בפניו נותן דעתו לכוין בשבילו ועיין בסוגיא שם דמקשי הגמרא ממרחץ ופירש רש"י וחיידושי הר"ן דגם לאביי מקשי דחשיב שלא בפניו אף דידע בודאי שצריך לישראל המרחץ דרוב ישראל היו שם ע"ש]:

* ספק אם הובא מחוץ לתחום וכו' - הנה אף דבסעיף זי"ן כתב לענין ספק די"א דלערב מותר מיד וידוע שהוא שיטת המקילין בספיקא כאן בסעיף זה סתם להחמיר וכן בס"ט ובסימן תקט"ו סתם ג"כ להחמיר [ביאור הגר"א לעיל בס"ז]:

שכו סימן

* במים שהוחמו מע"ש - ומצטער אע"פ שאינו חולי כל הגוף י"ל דמותר לרחוץ [חיידושי רע"א]:

* אפילו המים שנכנסו לה מע"ש - עיין במשנה ברורה במש"כ בשם הבית מאיר ודע דמשמע שם מיניה דאם לא היה סתום מוצאו ומובאו אינו אסור כ"א מה שבאין דרך הסילון בשבת ולענ"ד גם בזה יש להסתפק דאחרי דהמים שבאו להסילון תיכף בעת הנחתו כבר הלכו ונשפכו להעוקא קודם השבת ומה שבאין לו אח"כ בשבת אפשר דאין שייך עליהם שם הטמנה דהרי הוא לא הטמינם דממילא באין מעצמן להסילון ואפשר שע"ז דקדקו התוספות וכתבו דהסילון מוקף מכל צד :

* מעיו"ט ביו"ט הוי כחמין וכו' - תיבת ביו"ט לא ידעתי ביאורו וסבור הייתי לומר דהוא בא למעט בזה המים שנכנסו לה מעיו"ט דלא אסור ולא כמו בשבת דאסרו אפילו המים שנכנסו לה מע"ש אבל מה אעשה שבב"י כתוב בהדיא דאסור אפילו המים שנכנסו לה מעיו"ט וצ"ע:

* י"א שצריך ליזהר וכו' - עיין במ"א דדעתו דאפילו להחזיק ידיו במקום שלא יוכלו המים להתחמם כ"כ עד שיהיה היד סולדת בהן ג"כ אסור לדעה זו דאלו במקום שהיד סולדת בהן אף לדעה ראשונה אסור. והנה בגמרא איתא דסכה ידה שמן ומחממתה כנגד המדורה והטעם דבשמן אין שייך גזירת

רחיצה ומ"מ ע"כ איירי שאין מקרבת ידה כ"כ עד שיוכל להתחמם היטב השמן כדי שיעור שהיס"ב וכ"ז ניחא לפירוש המ"א אבל לפירוש האחרון שבב"י שטעם הרא"ש מפני עצם חמום המים א"כ הרא"ש סותר קצת ד"ע במה שהביא אח"כ דברי רשב"ג והי"ל לפרושי עכ"פ דרשב"ג לא מיירי באופן זה:

* אצל האש - ואצל כותל התנור אם הוא חם מאד ג"כ נראה שיש לזוהר:

* שפעמים שהם רותחין - עיין בפמ"ג דמשמע דאפילו הם עתה פושרים בעלמא שאין היד סולדת בהם ג"כ אסור וכן משמע קצת במ"א מדכתב בחמין שהוחמו מעט ולא ידענא מנ"ל דהא אמרינן בגמרא ה"ד יד סולדת אמר רחבה אר"י כל שכריסו של תינוק נכזית בו והנה ידוע שכריסו של גדול אין נכוה במהרה כשל תינוק וע"כ מסתברא דאסרינן הכא אפילו אם רק שהיד סולדת בהן לבד מפני שלפעמים יוכל להתרמות שיהי' רותח כ"כ עד שבטנו של גדול יוכל להכוות אבל לא בפושרים גמורים:

* מותר להחם בגד - עיין במ"ב שכלי מותר לכו"ע עיין ברש"י שם וראיה מברייתא דלא נקט קומקומום חם:

* אדם מותר וכו' - עיין במ"א שהביא בשם מהר"ל ותה"ד להחמיר בזה ובסוף דבריו סיים ומ"מ נראה דמותר לטבול לקריו כיון דמדרבנן הוא ור"ל דאמרינן בביצה י"ח נטמא בולד הטומאה מטבילין אותו ביו"ט והטעם משום כיון דחיוב הטבילה הוא רק מדרבנן לא מחזי כמתקן ולרוחא דמילתא כתב כן דכהיום בטלוח לטבילותא לגמרי וכנ"ל בסימן פ"ח וכ"כ בעולת תמיד [ואפשר דכונת המ"א אפילו לדעת המחמירים שסוברים דלא בטלוח לתפלה] וקשה דלא דמי כלל דהתם שנטמאו בולד הטומאה מן התורה אינו טמא כלל משא"כ בזה דטמא מן התורה וע"י הטבילה נטהר זה גופא מחזי כמתקן. ותדע דמשמע בביצה י"ז ע"ב במשנה מדנשנית בסתמא דאיירי בכל הטומאות כגון טומאת שרץ וזבין וכה"ג דלדידהו לא אסרו כלל לקרות בתורה וכנ"ל בסימן פ"ח ואפ"ה משמע שם בביצה י"ח בגמרא דאי לאו משום דנראה כמיקר היה אדם אסור להטביל עצמו בשבת משום דנראה כמתקן וע"כ משום דנטהר מטומאה וזה גופא הוא התיקון וא"כ בטומאת קרי דהוא אב הטומאה נמי [הג"ה ואפשר לומר דס"ל דזהו דוקא בדורות הראשונים שהיה נוהג אצלם טומאה וטהרה ע"כ חשיב תיקון ע"י הטבילה לכל הטמאים שיהיו יכולין להשתמש טהרות ע"י הטבילה משא"כ כהיום שטומאה וטהרה אינו נוהג ותיקון מצד לימוד התורה אינו דאפילו בלי טבילה ג"כ מותר וכנ"ל ולבד באשה נדה שע"י הטבילה מותרת לבעלה ע"כ מחזי כמתקן בזמנינו דלא נראה כמיקר. ואין להקשות דא"כ כלים טמאים גמורים מן התורה ג"כ יהא מותר לטבול כהיום והשו"ע פסק לעיל בסימן רס"א ס"א דאין מטבילין את הכלים ואכלים טמאים קאי כדמשמע בפירוש רש"י וכ"כ הרע"ב בפ"י המשנה [וגם דבכלים חדשים דעת המחבר נוטה יותר לדעת המתירין אפילו בשבת גופא וכ"כ בין השמשות וכדמשמע בסימן שכ"ג ס"ג] דשם שאני דהוא דבר שמנין וצריך מנין אחר להתירו וע"כ אף דנתבטל הטעם לא נתבטלה הגזירה שגזרו על טבילת כלים משא"כ על טבילת אדם לא גזרו אז כלל משום דנראה כמיקר ונהי דהיום שאנו מונעין עצמנו מרחיצה לא נראה כמיקר וניכר שהוא לשם טבילה מ"מ הלא לא נראה ג"כ כמתקן ע"י הטבילה כהיום שאינו נוהג טומאה וטהרה ע"כ הג"ה]. שוב מצאתי בביאור הגר"א שכתב וז"ל אדם וכו' עיין במ"א והעיקר כמ"ש ב"י בשם כל בו ותה"ד שאוסרים וכ"כ המ"א בסימן קכ"ח ס"ק ע' ע"ש עכ"ל ונ"ל דכונתו הוא למה שכתבנו והוא דחולק על המ"א שכתב דמותר לטבול לקריו וזהו שכתב עיין במ"א ר"ל דכתב דלטבילת קרי מותר לכו"ע וסיים ע"ז הגר"א והעיקר כמ"ש ב"י וכו' ור"ל דלפי הטעם שכתב התה"ד דבזמנינו כיון דנהגו להחמיר ברחיצה מחזי כמתקן ע"י הטבילה שוב אין לחלק בין טומאת קרי לשאר טומאות כיון דסוף סוף נטהר ע"י הטבילה מחזי כמתקן וזהו שסיים הגר"א ע"ז וכ"כ המ"א בסימן קכ"ח ס"ק ע' ע"ש ר"ל דכתב שם בהדיא דלכך לא נהגו הכהנים ביו"ט לזקוק לנשותיהן כדי שיהיו יכולין למחר לישא כפיהם בטהרה משום דלא נהגו לטבול ביו"ט ע"ש הרי דאפילו לטבילת קרי אין לטבול ומ"מ קשה לי דברי המ"א דשם דהלא איירי שם בנטמא ביו"ט גופא ובזה אפילו בטבילת כלים מותר ולא גזרו בזה משום דמחזי כמתקן וכדאיתא ביצה י"ח ולא יהיה חמור טומאת קרי מטבילת כלים דמותר ואפשר לומר דשם משום דהיה נוהג אצלם טומאה וטהרה והיו זהירין בטהרה לכך התירו להטבילין ולהשתמש בהן בטהרה משא"כ כהיום וכעין סברא זה נמצא בתוספות י"ח ע"ב ד"ה כל אבל מדברי הגר"א ביו"ד סימן קצ"ז בביאורו משמע שאין מחלק בזה א"י דסובר המ"א דשם שאני שכבר נטמא והתירו להטבילין משא"כ לכתחלה להיות טמא ולסמוך על שלאחר כך יהיה מותר לטבול לא וכעין זה כתב בתוד"ה ושיוין וכו' ע"ש ויש לחלק. היוצא מדברינו לענין טבילת קרי המ"א סותר א"ע דשם כותב שהמנהג להחמיר בזה ופה הוא מיקל ודעת הגר"א כמו שכתב המ"א לעיל בסימן קכ"ח ושאר אחרונים רובם ככולם מקילין בזה הלא המה העו"ש והא"ר והתוספת שבת והשלחן ע"ש ושי"א והיינו אפילו היה יכול לטבול מע"ש ויו"ט ע"כ בודאי אין לנו למחות ביד הנוהג להקל וכ"ש אם נטמא בשבת ויו"ט גופא ויותר נ"ל דאפילו הגר"א דהביא ראיה מדברי המ"א

דלעיל בסימן קכ"ח לא הביא רק לראיה דאין חילוק בין טבילת קרי לשאר טבילה אבל לעצם הדין אם נטמא בשבת ויו"ט גופייהו אפשר דגם הוא מודה דאין להחמיר בזה כלל וכמו דמשמע בביאורי הגר"א ביו"ד סימן קצ"ז ע"ש וכן נתפשט המנהג להתיר אך בכ"ז יזהר מאד שלא יבוא לידי סחיטה. ודע עוד דאם הוא טהור גמור ורוצה לטבול בשבת בשחרית משום תוספת קדושה אין בזה משום חשש מתקן מצד הדין וראיה ממה שאמרו שם בגמרא י"ט ע"א מטבילין מגב לגב ועי"ש ברש"י וכ"כ בספר תוספת שבת בסימן ר"ס משם הכתבים אך לפי מה שכתב מהרי"ל דיפה נוהגות הנשים שאינן טובלות שלא בזמנן משום חשש סחיטה נראה דגם טבילה כזו יש למנוע ודי לנו במה שאנו מקילין לטבול בשבת היכא דהוא צריך לטבילה :

* בדברים שאינם משירים שער - עיין בטור שצייר הרבה דברים ומקורם מהגמרא וה"ה כל כיוצא בזה אם הוא יודע שאינו משיר בודאי ונראה דבמינים שאינו יודע את טבעם ואולי הם משירים בודאי יש לאסור מלרחוץ בהם. והנה הרמב"ם בפרק כ"ב פרט כל הדברים הנזכרים שם בגמרא להיתר ולא הזכיר נתר וחול דגם זה מוזכר שם בגמרא בריש הסוגיא דלר"ש מותר וכן בפ"א מהלכות שבת הזכיר דמותר לרחוץ ידיו בעפר הפירות ולא הזכיר ג"כ מאומה מנתר וחול משמע דבנתר וחול ס"ל דאסור וצריך טעם ועיין בלח"מ שתמה ג"כ בזה ותיירץ דס"ל להרמב"ם דר' ישמעאל בנוזר דאמר דלא יחוף ראשו באדמה ס"ל דאף נתר וחול אסור דפ"ר הוא ופסק כוותיה משום דשם בנוזר מפרש בגמרא את דבריו ומה דמתירין בכלים אף בנתר וחול כדלעיל בסימן שכ"ג וכן איתא בהדיא ברי"ף ורא"ש וכל הפוסקים היינו דכלים לא גריד כ"כ ולא הוי פ"ר וצע"ג דשבק הרמב"ם סתמא דגמרא דפרק במה טומנין דמשמע מינה דהסתם משנה כולל אף בנתר וחול ואמרין בדף פ"א עלה דהלכה כסתם משנה הזו ופסק כר' ישמעאל ועוד דלסברת הלח"מ מאי מקשה הגמרא בפרק במה טומנין ממשנה זו הי"ל לומר דהברייתא דאוסרת לחוף בהן שערו ס"ל כר' ישמעאל דפ"ר הוא וגם מפירוש הר"ח שם משמע דלפי מאי דקי"ל כר"ש אף בנתר וחול מותר לחוף את השער וכן בהגהות אשר"י כתב שם דמדינא מותר אף בנתר וחול ומ"מ לבסוף כתב שם דקשה הוא להכשיר ואולי מטעם דר' ישמעאל הנ"ל וצ"ע למעשה :

* לרחוץ ידיו במורסן - עיין במ"ב מה שכי' שלוקחים בידים הרטובות [והיינו אפילו אם הם טופח ע"מ להטפוח. דכ"ז הוא בכלל גיבול כלאחר יד] כ"כ המ"א ואף דהוא מסתפק גם בזה אם יש להתיר לדעת האוסרים לעיל בשינוי מ"מ נראה דיש להקל עכ"פ באופן זה אחרי דבמרדכי שהביאו הב"י וכן בלבוש התירו אפילו לשפוך מעט מים על המורסן שעל ידו דגם זה הוא בכלל שינוי גמור (ועיין בא"ר ופמ"ג) אין להחמיר עכ"פ ליקח מורסן יבשים בידים רטובות וכ"כ בספר כלכלת שבת ושי"א :

* ואסור לרחוץ ידיו במלח - עיין בביאור הגר"א מה שכתב ע"ז ולענין בורית אסור לדידיה אף בחול מטעם דסיכה כשתיה ועיין לקמיה :

* בשאר חלב וכו' - עיין בביאור הגר"א שדעתו כדעת הרבה מגדולי הפוסקים דאף בחול אסור דסיכה כשתיה ועכ"פ מדרבנן אסור ודלא כר"ת וסייעתו שהתירו בזה לגמרי. מיהו מנהג העולם לרחוץ בבורית שלנו הנעשים מחלב ורק איזה מדקדקים זהירין בזה. ואם מצוי להשיג בורית שנעשים שלא מחלב בודאי נכון לחוש לדעת המחמירין בזה :

שכח

סימן

* ודוקא שנתקלקל וכו' אבל מיחושים וכו' - הנה דין זה הוא מהרשב"א בשם ר"י ומובא במ"מ ע"ש ומשמע מסתימת לשונו שם דאפילו היכי דכאיב ליה טובא מבפנים בחלל הגוף אינם עדיין בכלל מכה של חלל כ"ז שלא נתקלקל אחד מאברים הפנימיים אולם בביאור הגר"א ממה שציין המקור על דבריהם ממה שאמרו שם בגמרא חושש הוא דלא וכו' משמע היכא דכאיב ליה טובא מחללין ואולי יש לדחות דגבי שיניים דהם אקושי ואין שייך בהם שם מכה כ"כ כיון דכאיב ליה טובא יצא מכלל מיחוש ודינו כמכה של חלל משא"כ בשאר אברים פנימיים כ"ז שלא נעשה מכה או בועה עדיין הוא בכלל מיחוש בעלמא וצ"ע. ומ"מ אפשר לומר דאם כאיב ליה טובא באחד מאברים הפנימיים ומסופק לו שמא נתקלקל שם באיזה דבר ואין שם רופא בעיר לשאל דמותר לחלל שבת וליסע אחר רופא דאף במכה שאינה של חלל איתא לקמן בסוף ס"ה דאם נעשה אצל החולה ספק סכנה מחללין :

* ומצטער וכו' - עיין במ"ב במש"כ דבעינן שיחלה כל גופו עי"ז הוא מהמ"א ובשו"ע של הגר"ז מצדד דאפשר שיהא מותר ע"י א"י אף בלא חלה כל גופו עי"ז ע"ש ולעני"ד ג"כ יש לעיין במה שכתב המ"א דהוצאת שן הוא מלאכה דאורייתא דהא חובל לרפואה ור"ל דבזה חייב אפילו למ"ד מקלקל

בחבורה פטור דזה מתקן הוא הא הוא אינו מכוין רק להוציא השן והדם ממילא קאתי ואף דהוי פ"ר הא הוי עכ"פ פ"ר דלא איכפת ליה ואין איסורו אלא מדרבנן והנה למ"ד מקלקל בחבורה חייב חייב גם בזה כמו שכתב הגר"א בסימן שלי"א ס"י אבל למ"ד פטור אמאי חייב בזה ואף דע"י ישראל בודאי יש ליה זהר בזה עכ"פ ע"י א"י אפשר דיש להקל אף באינו חולה כל גופו :

* כל שרגילים וכו' - זהו לשון הרמב"ן בת"ה וכתב המ"מ דמזה משמע דאע"פ שאין בו סכנה במניעת הדבר ההוא עכ"ל ולעני"ד צ"ע דלפי הנראה הרבה פוסקים חולקים על סברא זו דהרי רש"י כתב חולה שאב"ס שאם לא יעשו לו רפואה זו לא ימות עכ"ל משמע דיש בו סכנה פירושו דמסוכן הוא אצל התרופה וכבר הביאו ב"י וכן פירש עוד ביומא פ"ד ע"ב ד"ה לא ספק וכו' ע"ש וכן פירש עוד בד"ה מפקחין ע"ש וכ"כ הר"ן באלפסי בכמה מקומות כפירש"י ועוד ראה ממתניתין חולה מאכילין אותו ע"פ בקיאים ובלא אומדנא אין מאכילין כמבואר בתוס' מפנין קכ"ח ע"ב ד"ה קמ"ל ובמאירי שם ובתוס' ישנים יומא שם ומבואר בכמה ראשונים דמתניתין מייירי בחולה שיש בו סכנה אלמא דצריך אומדנא אם מסוכן לו התענית אע"פ דבחול בודאי היינו נותנים לו לטעום ממאכלות היפים לחולה אעפ"כ ביוה"כ בעינן אומדנא וכן פירש"י במתניתין שם ע"פ בקיאים אם יאמרו שאינו מסוכן אם אינו אוכל וממילא ה"ה לענין חילול שבת ועוד שהרי דעת ר"י שאין מאכילין אותו עד שנסתפק שמא ימות ואף לר"ת דפליג ע"ז כתב נמי אע"ג שהוא אינו אומר שימות מ"מ חיישנן שמא יתעלף ויסתכן ולא תלוי כלל באמירתו דהרבה פעמים אינו יודע אם הוא מסוכן אלמא דאפילו לדידיה נמי דוקא משום ספק סכנה אבל לא משום דטוב ויפה לו וכן הוא דעת התוספות ישנים בד"ה חולה ע"ש וכ"כ התוס' בפרק מפנין וכ"כ המאירי וז"ל יולדת שמחללין לא סוף דבר למה שהיא נעשה לרפואה אלא אפילו במה שנעשה ליישב דעתה אע"פ שבפרק אחרון דיומא החמירו שלא להאכיל אלא ע"פ מומחה מ"מ בכאן מתוך פחדה יכולה להסתכן ע"ש וכן נראה דעת הרשב"א בתשובה סימן ר"י"ד הנ"ל שהרי כתב דהא המסוכן מסוכן הוא אצל אכילה וכו' ונאכילהו ביוה"כ ע"ש אלמא דלא קשה לו אלא מטעם הראיה דהביא מפרק חרש דכל מסוכן מסוכן הוא אצל אכילה ג"כ אבל אי לא משום זה לא קשה ליה דנאכילהו ביוה"כ וע"כ דלא מחללין כ"א להעביר הסכנה גם מדברי הרמב"ן בעצמו אין ראייה כ"כ דהא דכתב עושין לו כל שרגילין לעשות לו בחול ממאכלים ורפואות מסתברא שאין כוונתו אפילו לדבר שאינו להעביר הסכנה אלא כיון דמייירי שאין כאן בקי ואינם יודעין מה לעשות להכי אמר שיעשו כל הדברים שעושין בחול להעביר הסכנה לפי הבנתם אבל אה"נ דגם לפי הבנתם אינם רשאים לעשות לו דברים שאפילו בחול יודעין הם בעצמם שאינה להעביר הסכנה ומש"כ ממאכלים ורפואות היינו מאכלים הקלים שרגילים לתת דלחולה שלא יתחלש שגם מניעת דבר זה יהיה לפעמים סיבה לחזק חליו ויוכל לבוא לידי סכנה ואביא ראייה לדברינו מדברי הרמב"ן בעצמו בתה"א וז"ל לא נצרכא אלא בסומא מהו דתימא כיון דלא חזיא אסור קמ"ל יתובי דעתיה דחולה בעלמא מחללין שבתא במלתא דמסתכנא בה עכ"ל הרי מוכח דיתובי דעתא דחיה אינה כ"א משום דקים להו לחכמים דמסתכנא בה וכן משמע עוד במאירי פרק ח' שרצים ובר"ן שכתבו ואין אומרים שלא נחמם עד שיאמרו הרופאים בודאי שאם נחמם לו יתרפא אבל אם היה ספק להם אם יתרפא לא נחמם לו קמ"ל ע"ש הרי דלא מיעטה הברייתא כ"א ספק רפואה אבל היכא דאין ספק כלל שיתרפא החולה ע"ז רק שטוב ויפה הוא לו בודאי אין מחללין וכן משמע לכאורה פשוטות הסוגיא בפרק אין מפנין דקאמר שם עושין מדורה לחיה סבר מינה לחיה אין לחולה לא אע"ג דבודאי טוב הוא לחולה אעפ"כ אינו מסוכן לזה עד דאסיק הגמרא דגם לחולה יש חשש סכנה ע"ש ובפרט לפי דעת הרמב"ם דגם למסקנא אין מחללין לחולה ורק דוקא לחיה שהקור מזיק לה הרבה אלא שהמגיד משנה כתב דמשמע לחולה שיש בו סכנה אפילו דבר שאינו נחוץ לפק"נ נמי עבדין ואוקמה לסוגיא דמייירי בחולה שאין בו סכנה אמנם שיטה זו קשה דא"כ לרוב הפוסקים דסברי דמסקנת הגמרא דגם לחולה עושין לו מדורה א"כ יתחדש לנו דחולה שאין בו סכנה עושין לו מדורה ע"י ישראל וזה לא נשמע משום פוסק וכ"כ בחידושי הרמב"ם המובאים בספר שמן רוקח שדעת הרמב"ם שאין עושין מדורה לחולה אפילו יש בו סכנה והוא מספר הבתים ע"ש וכן מבואר בשלטי הגבורים פ' מפנין ע"ש. והנה מלבד דעת המ"מ מצאתי עוד איזה פוסקים דמשמע דס"ל כדברינו וז"ל התשב"ץ ח"א סי' נ"ד ואפילו הדלקה והבערה שהוא מלאכה גמורה עושין אותה בשביל חולה שיש בו סכנה אע"פ שאין עיקר רפואתו בהדלקת הנר אלא שצריכין אנו לצרכי רפואתו והכי תניא בפרק מפנין אם היתה צריכה לנר וכו' מכאן נראה שאפילו משום ישוב דעתו של חולה אפילו אינו צריך לרפואתו אלא ישוב דעתו בלבד וה"ה שאר מלאכות שהחולה מתיישב דעתו בהם שעושין אותן בשבת עכ"ל ומשמע לכאורה דס"ל כהמגיד וכן מצאתי עוד למאירי שלהי יומא בדברי המתחיל בין להשקותו בין לרפואתו שכתב אע"פ שרחיצה זו של חיזוק אבריו אין בה צורך למהירות והו"ל למימר שנמתין לה כדי שלא יתחלל שבת שמ"מ ממהרת היא בחיזוק אבריו ואין משהין לה שום דבר תועלת לגמור רפואת החולה עכ"ל גם מזה משמע לכאורה דס"ל כהמגיד משנה איברא דצ"ע בדעתו דהרי לעיל הבאנו אותו בשיטת האוסרין וכדמוכח בהדיא בדבריו בפ' אין מפנין ואפשר דחיזוק אבריו נמי פעמים שמוציא אותו מחזקת סכנה. והנה מצאתי באו"י בהלכות יולדת פלוגתא בענין זה וז"ל ר' גרשום התייר לילודת שילדה ז' ימים לפני הפסח להחם לה חמין בליל פסח וה"ר אליעזר אוסר ואמר דסברת הלכה זו אינה ברחיצה כי לא הותר לחלל שבת אלא בדברים שיש בהם פקוח נפש ע"ש שהאריך ולכאורה משמע מזה דסברת הר"ר גרשום כדעת המגיד אך אין ראייה

דאפשר דס"ל דגם ברחיצה איכא נמי פק"נ [וכן הוא דעת כמה ראשונים עיין לקמן בסי' של"א]. נחזור לענינו דמוכח מהני פוסקים שהבאתי למעלה היינו רש"י ור"ת ור"י ותו"י דיומא ותוספות פרק מפנין ומאירי שם ורשב"א בתשובה והאו"ז בשם הר"ר אליעזר דכל היכא דאינו מסוכן לדבר זה אין מחללים וכן הוא משמעות הר"ן שהעתיק כפירש"י בכל המקומות וגם ממה שכתב בפי' ח' שרצים בד"ה שמא יבריא וכמו"ש למעלה וגם דעת הרמב"ן לפי מה שצדדנו משמע ג"כ דס"ל הכי ודברי ר' גרשום אינו מבואר בהדיא שחולק ע"ז וכנ"ל ולא נשאר לנו להקל כ"א דעת המגיד ומשמעות התשב"ץ ומשמעות המאירי דיומא [ואף שמוכרחין אנו לחלק לדבריו שלא יסתור א"ע וכנ"ל] א"כ בודאי היה מהנכון להחמיר באיסורי תורה ובפרט שהוא שלא במקום סכנה וגם ברקנט"י סימן ק"ד כתב וז"ל יש אומרים דהא דאמרינן במסוכן דוחה שבת היינו דברים שאם לא יעשה אותן יבוא לידי קלקול גדול אבל בדברים שאין להם צורך הרבה אין מחללים את השבת ויש מתירים ונראים דברי האוסרים עכ"ל אכן ברדב"ז ח"ד סי' ק"ל כתב שנשאל ע"ז והשיב בקצרה שיש דעות בזה ודעתו להקל כדעת המתירים ולא הביא ראיה ע"ז ורק בסברא בעלמא עיי"ש ולעני"ד העיקר כמו שכתבנו וכמו שהכריע הרקנט"י. ודע עוד דאפילו לפי דעת האוסרים הנ"ל היינו דוקא בדבר שברור לנו שלא יכבד חליו ע"י מניעת דבר זה אבל בדבר שיש חשש שע"י מניעת דבר זה יחלש ויכבד חליו מחללין עליו השבת וכעין שכתב ר"ת לגבי יוה"כ וכנ"ל וכן נפסק לקמן בריש סימן תרי"ח. ולפי דברי המאירי הנ"ל ביומא משמע שאם ע"י פעולת החילול הזה יתחזקו אבריו ג"כ אין למנוע דבר זה מאתו כיון שהוא חולה שיש בו סכנה:

* שממתין וכו' - והיכי דגונח מלבו שהוא מסוכן והרופאים אמרו שרפואתו היא שישתה חלב בכל יום אסור לחלל שבת באיסור דאורייתא בשביל זה וכדלקמן בסעיף ל"ג דנהי דמסוכן הוא אם לא ישתה לעולם אמנם עכ"פ אינו מסוכן בשביל פעם אחת [רשב"א כתובות ס"א רמב"ן שבת פרק חבית ובמלחמות שם]:

* מחמת ברזל - עיין תבואות שור ה' טריפות סי' מ"ד שמסתפק אי מיירי בהכאה בכח או אפילו כיתוך בנחת נמי הוי מסוכן ע"ש [הגרע"א בחידושיו]:

* ואם רופא אחד - והסכימו כמה אחרונים [המ"א בשם הב"ח וא"ר ע"ש] דהיינו דוקא אם שניהם שוים אבל אם אחד מהם מופלג בחכמה שומעין לדבריו בין להקל בין להחמיר דכיון דבמנינם שוים הם אזלינן בתר רוב חכמה:

* ורופא אחד אמר א"צ - עיין במ"ב שכי' בשם הרדב"ז ח"ד סימן ט"ו שאם חולה אומר צריך אני לתרופה פלונית ורופא אומר א"צ שומעין לחולה כמו דאמרינן לענין תענית יוה"כ ולעני"ד אין הדברים אמורים אלא כשאומר מרגיש אני חולשא באבר פלוני ע"כ יעשו לי תרופה פלונית שמועלת לחולי אבר זה ובה ודאי שומעין לו דלב יודע מרת נפשו שייכא בכל מילי ואפילו רופא אומר שא"צ שום תרופה אין שומעין לו אבל אם המחלה ידועה והחולה אומר שתרופה זו מועלת למחלה זו והרופא אומר שאינו מועיל בזה אין סברא לשמוע לחולה לחלל שבת בחנם [ומי"מ אפשר לומר דהיכי דאומר החולה דידוע לו שטבע גופו להתרפאות ממחלה זו כשנוטל רפואה זו אפשר דשומעין לו דגם בזה שייכות קצת לומר דאדם בקי בגופו יותר ממאה רופאים] אם לא דאיכא חשש שמא תטרף דעתו עליו אם יראה שאינם עושים כדבריו והא דאמרינן גבי חיה דעד שבעה מחללין כשאמרה צריכה ומבואר בחידושי הרשב"א דאפילו רופא אומר א"צ שומעין לה מיירי ג"כ באופן זה שהיא אומרת שצריכה חמין לשותות או לרחיצה שמרגשת חולשא באבריה וכדומה ורופא אומר שלפי חיזוק גוה א"צ ע"כ אין שומעין לדבריו דלב יודע וכו' אבל כשהיא מחולקת לאיזה תרופה תועיל אין סברא לשמוע לה [ועיין בשלטי הגבורים פרק מפנין ד"ה השאלות ודוק] וכן משמע בתשובת הרשב"א ח"ד סימן רפ"ד כדברינו:

* ויש מי שאומר שא"צ מומחה - דין זה הובא בטור בשם הר"י והנה מרמב"ם משמע דלא ס"ל כן דז"ל בפ"ב מהלכות שבת לפיכך חולה שיש בו סכנה עושין וכו' ע"פ רופא אומן של אותו מקום וכן בר"ן שלהי יומא לענין מאכילין אותו ע"פ בקיאיין משמע ג"כ לכאורה דלא ס"ל כן עיי"ש אך משום דהוא סכנת נפשות חשש המחבר לדעה זו כמו שסיים בעצמו וע"כ נראה דאם אפשר לעשות ע"י א"י יעשה ע"י א"י דבלא"ה יש דעות דאף אם רופא מומחה צוה לחלל והוא יכול לעשות ע"י א"י דיעשה ע"י א"י וכדלקמן בסי"ב:

* ויש להם שכר טוב - עיין מ"ב שכתבתי דמיירי דכל אחד חשב שהוא יקדים לתבירו ומיירי בחולי בהול דאל"כ מסתברא שאסור להרבות בגברי ומי עדיף זה מהא דמספקין אי תרי בתרי עוקצין או תלתא בחדא עוקץ אלמא דהיכא דאינו בהול חשבינן בכל דבר להקל החילול וראיתי בא"ר ס"א

שהביא בשם תשובת הרמ"א דאפילו שנים יכולים לעשות מלאכה אחת כמו בחול ונראה דמיירי שע"י שנים אפשר שתהא נגמרת המלאכה מהר אבל בלא"ה אסור :

* רטיה - היא חתיכה של בגד שפושטין עליו המשיחה לתת אותה על המכה [ר"מ בפי המשנה] :

* מגלה קצת רטיה וכו' - מלשון זה משמע דאינו מסירה לגמרי דאי יסירנה לא יהא רשאי אח"כ להחזירה וע"כ דס"ל דלשון הברייתא בזה אתיא אפילו להת"ק ולא לר' יהודה לחוד וזהו סייעתא לדעת המחמירים שהבאתי במ"ב סקפ"ב אמנם קשה דהא דעת הב"י להקל בזה ואפ"ה העתיק בשו"ע לשון הברייתא בזה ואולי דלדידה איירינן בזה כשאין לו חפץ להניח עליו הרטיה אם לא ע"ג קרקע ויהיה אסור אח"כ להחזיר לכך מגלה מקצת הרטיה ומקנח ודוחק :

* כדי להרחיב פי המכה - לכאורה לפה חייב היינו בכלי [ומ"מ אין בו משום גוזז משום תלישת העור דהוא כמו צפורן שפרשה רובא דתו לא יניק מהגוף כ"כ הפמ"ג ובתו"ש אין סובר כן ומרש"י שהביא הפמ"ג אין מוכרח דאפשר דמיירי דלא חיסר מהעור רק שקלף העור לצד מעלה] דביד אין דרכה בכך ואפ"ה אם להוציא ליחה מותר אבל ממ"א ש"א סק"ז ופה בט"ז אות כ"ג משמע דמשום צערא לא הוי שרינן שבות כדרכו וא"כ מה שאנו מתירין כשהוא להוציא ליחה הוא רק ביד ולא בכלי [פמ"ג] :

* ותניק את בנה - עיין בפמ"ג דלחלוב מאדם לתוך כלי יש בו איסור דאורייתא משום מפרק ואסור בשביל חולה שאין בו סכנה אם לא ע"י א"י וכן מוכח מדעת כמה ראשונים [עיין בשה"צ] ולניק בפה מאשה משום רפואה משמע בתו"ש דיש בזה איסור דאורייתא דלא דמי ליונק מהבהמה דבאשה אין דרך לחלוב כ"א לינק ולדידי צ"ע בזה :

* אבל אם וכו' - עיין מ"ב מש"כ בשם א"ר ודבריו נובעים ממשמעות דברי הטור ומקורו הוא מרש"י במתניתין מה שפירש לצמאו אם אינו חולה ומשמע דבחולה אף לצמאו אסור אמנם אלולי דבריהם מפשטות המשנה משמע דלצמאו אף בחולה מותר כיון שאינו שותה עתה בשביל רפואה רק לצמאו לא גזרו בזה משום שחיקת סממנים והנה הר"ן שהעתיק כל הרש"י שעל המשנה הזו השמיט דברים אלו ולא העתיקם משמע דלא ס"ל כוותיה בזה ואח"כ מצאתי בעז"ה בהדיא בפיר"ח שבסוף פרק ח' שרצים שכתב שם וז"ל הלכך אע"ג דשמן וורד ע"כ מסי אס סך הוא כדרכו ואין מתכוין לרפואה אע"ג דמתרפא בין בדוכתא דשכיח שמן וורד בין בדוכתא דלא שכיח שרי עכ"ל וה"ה בענינו פשוט דס"ל דאפילו במקום שיש לו מיחוש והוא שותה דברים שמרפאין אותו כיון שאין מתכוין לרפואה אלא לצמאו שרי ואע"ג דבענין שמן וורד פסק בשו"ע כהרי"ף ורמב"ם היינו משום דמפרשים פירוש אחר בסוגיא אבל על עיקר סברתו לא מצינו שיחלקו עליו בזה ואפשר דגם הם מודים דאם אינו מתכוין בהסיכה לרפואה דשרי בכל מקום וה"ה בענינו אפילו יש לו מיחוש כיון דאינו מתכוין לרפואה שרי וכן נוטים לענ"ד פשטות דברי הרמב"ם שכתב שם בהלכה כי אסור לבריא להתרפאות בשבת גזירה שמא ישחוק הסממנים כיצד לא יאכל דברים שאינם מאכל בריאים וכו' [והאי בריא ע"כ בבריא שחושש כדמוכח בהמ"מ סוף ד"ה לפיכך ולעיל בפ"ב בדבריו ע"ש היטב ונקט בריא לאפוקי חולה שאב"ס דשרי ברפואות אלו ודברי המ"א שכתב בסקמ"ג שכן מוכח ברמב"ם דאפילו בריא שאין לו מיחוש אסור אם עושה לרפואה איני מבין ראיתו כלל לפי מה שפירשו הרה"מ] ואח"כ בהלכה כ"ב כתב אוכל אדם אוכלין ומשקין שדרך הבריאין לאכול ולשתות וכו' אע"פ שהן מרפאין ואוכלן כדי להתרפאות מותר הואיל והן מאכל בריאין עכ"ל משמע מזה דברישא שאסר מיירי ג"כ באופן זה שאוכלן כדי להתרפאות ולהכי אסור אבל אם לרעבוננו שרי דכן משמע מלשונו שכתב אסור לבריא להתרפאות בשבת גזירה שמא ישחוק סממנים משמע דאם אינו מכוין להתרפאות ממילא לא שייך גזירה שמא ישחוק סממנים. והנה מה שהכריח לרש"י לפרש כן נ"ל דיצא לו כן מסוגיא דברכות ל"ח ע"א שתירץ שם אביי דלהכי כל האוכלין אוכל לרפואה דגברא לאכילה קמיכוין ורפואה ממילא הו"א ואפ"ה סיים המשנה דחוץ ממי דקלים היינו אף דהוא יכוין לשתיה אפ"ה אסור ומשום דאין אדם עושה כן כ"א לרפואה וא"כ מה זה שסיים אבל שותה הוא לצמאו לכך פירש"י דהיינו אם אינו חולה דאז לא שייך עליה כלל הגזירה דשחיקת סממנים ואידך פוסקים הנ"ל נ"ל שיפרשו דהכוונה דלכו"ע אין ניכר הדבר דיאמרו גברא לאכילה קמיכוין וכו' משא"כ במי דקלים דאין דרך כלל לצורך שתיה כ"א לרפואה אסור אבל כ"ז אם הוא באמת מכוין לרפואה משא"כ כשהוא באמת מכוין לצמאו שרי. היוצא מכל זה דלענ"ד דין זה תלוי בפלוגתת ראשונים וצ"ע למעשה :

* וכן אם נפל למשכב - עיין במ"ב שהסברתי דברי רמ"א וכמו שכתב הרדב"ז בתשובה באריכות ע"ש שכתב שכן משמע ברמב"ן וסיעתו ובהר"מ פכ"א בהדיא שכתבו אכל הני דמתניתין שהם דברים שאין בהם סרך מלאכה שהם במדרגה פחותה ממלאכות הנעשים ע"י א"י שמותר לחולה ומתניתין דאסר היינו רק בבריא שחושש אכן באמת עיקר דברי הרמב"ן וסיעתו שחלקו זאת לשלש מדרגות

אינו מוסכם לכו"ע וכמו שנבאר ומהש"ס משמע ג"כ לכאורה להחמיר כוותיהו דהנה בשבת ק"ט איתא רבינא אשכחיה לר"א וכו' דצמית ליה בחמרא א"ל לא סביר לה מר וכו' ושני ליה גב היד וגב הרגל שאני דאמר וכו' מחללים עליהם את השבת ומפשטות הסוגיא משמע דליכא אלא תרי דרגי או חולי שאין בו סכנה או חולי שיש בו סכנה וכ"כ רש"י ומכתו מסוכן ומחללים כו' עיי"ש ומסתמא בענין זה הוי כאיב ליה טובא וגם זה הוא בכלל חולה כמבואר בהג"ה בסעיף י"ז ולדברי הרמב"ן וסייעתו אפילו אם לא היה בזה סכנה נמי מותר לצמות דהא אין בזה סרך מלאכה [ואולי דלרווחא דמלתא קאמר דאפילו סכנה יש בזה אבל אה"נ דאפילו בסתם חולה נמי מותר א"נ דשם לא הוי כאיב ליה טובא עד שיצטער מזה כל גופו ולכן אי לאו דהיה ע"י אבר זה גופא חשש סכנה היה אסור] וז"ל ר' חננאל שם ואי מפנק אפילו חמרא נמי אסור א"כ ישנה מכה של חלל שמחללין עליה את השבת עכ"ל ומשמע מדבריו לכאורה ג"כ שלא הותר שום דבר רפואה א"כ הוא חולה מסוכן וכן בירושלמי בסוגיא משמע ג"כ כעין זה דאיתא שם מהו למשתי קרורטין בשותא אם לתענוג מותר אם לרפואה אסור ופריך ולא מן השפה ולפנים הוא פתר לה בלבד דבר של סכנה עכ"ל הירושלמי ומשמע דאין מתירין אפילו לשתות דבר רפואה כ"א בחולי מסוכן וכן משמע בכמה ראשונים היינו במאירי דף קל"ד ע"ב אין נותנין חמין ושמן ע"ג המכה במקום שאין בו סכנה גזירה משום שחיקת סממנים [וכ"כ עוד בדף קכ"ח בני מלכים סכין בשמן אע"פ שאין בהם סכנה וכ"כ עוד בדף קמ"ח] וכ"כ בשיבולי לקט ס"י קי"ז וז"ל אוכלין ומשקין שדרך לאוכלן וכו' מותרות אבל הני שאין דרך וכו' אסור א"כ היה בו סכנה כן פי' ר' ישעיה עכ"ל וכן משמע במרדכי פרק שמונה שרצים וז"ל אשה שיש לה מכה מכמה שנים אם יכולה לתת אפר מקלה וכתב דבשבת אסור אם אין בו פק"נ גזירה משום שחיקת סממנים עיי"ש וליכא למידחי דאפר מקלה גרע דדמי למלאכה דהא מביא גם מסיכת שמן עיי"ש הרי דלא חולק כלום ועוד יותר מבואר שם במרדכי באותו עמוד גבי לשתות מי רגלים עיי"ש וכן ברוקח סוף סימן ק"ט כתב וז"ל וכל מקום שנכרת הרפואה ואין בו סכנה אסור עיי"ש והנה עיקר סייעתא לדעת המקילין הוא מדאיתא בגמרא דצרכי חולה שאין בו סכנה עושין ע"י א"י והרי אפילו אם הא"י מכין לו הרפואה ע"כ השתיה של רפואה גופא הרי עושה ישראל בעצמו ואפ"ה שרי והנה הפוסקים שהבאנו להחמיר ע"כ יתרצו דהכא כיון שהא"י מכין לו הרפואה ומושיט לו איכא היכר שלא יבוא הישראל אח"כ לשחיקת סממנים [ועיין בב"י] משא"כ בעלמא שהישראל לוקח בעצמו הסממנים שחוקים שהוכנו מאתמול וליכא הכירא אסור. הארכתי בכ"ז לבאר דדעת הרמב"ן וסייעתו [ולפי דברי הרה"מ גם הרמב"ם סובר הכי] אינו מוסכם ליתר הפוסקים שהזכרתי ומ"מ לא נוכל למחות ביד המקילין אחרי שבשו"ע סתם כוותיהו ומלתא דרבנן הוא ופשטות הסוגיא דעושין צרכיו של חולה ע"י א"י משמע יותר כוותיהו :

* כדי שייגע ויזיע - זה הוא מלשון הרמב"ם בביאורו על אין מתעמלין ורש"י שם פירש דהיינו שמשפשף בכח ומשמע אפילו אם אינו מזיע והעתיקו הטור ושו"ע לעיל בשכ"ז ס"ב ודברי השו"ע קשה לפ"ז ועי' רמז הגר"א לעיל שם עיי"ש ולדינא כתב הא"ר דיש לפסוק בזה כהרמב"ם שכן הסכים הרה"מ ובאמת בפיר"ח שלפנינו ג"כ נמצא כהרמב"ם :

* אלא לרפואה - עיין בא"ר שכתב לענין חמי טבריה דבמקומות שאין דרך לרחוץ בהן אלא לרפואה אפילו אם אין מכוין לרפואה אסור אם שוהא עכ"ל ולפ"ז נראה דכ"ש במי משרה אסור בודאי באשתיה אפילו אינו מכוין לרפואה וקשה דהא תנן אבל שותה מי דקלים לצמאו וכאשר ביארנו הכל לעיל בסעיף ל"ז הרי דאם אינו מכוין לרפואה מותר לשתות אפילו דברים שעומדים לרפואה וה"ה בענייננו וכן משמע בתוספתא פ"ג וז"ל רוחץ אדם במי טבריה אבל לא במי הגדרים ולא במי משרה אימתי בזמן שמתכוין לרפואה אבל אם לעלות מטומאה לטהרה ה"ז מותר עכ"ל והרי אסיקנא בסוגיין בגמרא דדוקא בדאשתיה ואפ"ה קאמר דדוקא בזמן שמתכוין לרפואה והאי דקמסיים אבל וכו' היינו אפילו אישתיה בעת שירד לטבול ואולי דהתוספתא מיירי בבריא ולהכי מצריך הברייתא שיהא מכוין לרפואה דהיינו לחזק מזגו וכן משמע במ"א סקמ"ג והא"ר מיירי כשיש לו מיחוש ולהכי אסור אפילו באינו מכוין ואזיל לשיטתו בסקמ"ב שכתב שם דכשיש לו שום חולי אף שאוכל לרעבונא אסור ועיין בסעיף ל"ז מה שכתבנו שם בבה"ל [ודע דמה דאיתא בירושלמי פ"ד ה"ג על האי ברייתא א"ר שמואל אחוי דר' ברכיה ובלבד שלא ישא הוא נגד המסקנא דש"ס דילן בבבלי דף ק"ט ע"ב עיי"ש] ועיין ברמב"ם ה"ש פכ"א הלכה כ"ט שכתב דלהכי אין רוחצין במי משרה וכו' מפני שכל אלו צער הן וכתוב וקראת לשבת עונג ולפ"ז בודאי לדידיה באלו אפילו אינו מתכוין לרפואה אסור נגד תוספתא זו וצ"ע בכל זה :

* לשום פתילה וכו' - עצם דין זה כבר כתבו המחבר בסימן ש"ב ס"ח רק שם כתב למשמש בברזא וכו' שהוא של עץ וכאן כתב לענין פתילה וטעם אחד להם מפני השרת נימין וכדמוכח בב"י וד"מ [ומשמע מזה דאף פתילה אינה בכלל רפואה דלגזור בה משום שחיקת סממנים ורק לענין קריסט"ר משמע ממ"א דהוא בכלל רפואה וצ"ע מאי טעמא אינו נכנס גם זה בכלל רפואה] ויש לעיין מ"ט אסור גבי פתילה הא אינו מכוין להשרת נימין דאם אמרו בגמרא גבי צרור דאסור ומשום דהוי פסיק רישא להשרת נימין כמו שכתבו התוס' [דאל"ה הוי דבר שאינו מתכוין] נימא אנן מדנפשין גם גבי

פתילה כן צרור שאני דקשה הוא משא"כ בפתילה דהוא דבר רך גם עיקר דין זה דאסור למשמש בצרור השמיטו הרי"ף והרמב"ם [ונראה דטעמייהו דס"ל ג"כ כפירש"י דטעמא דרבא הוא משום השרת נימין ולא כפירוש ר"ח המובא בתו' והרא"ש ע"ש וס"ל דדין זה דרבא הוא לפי הס"ד דרבא גופא בעמוד ב' דסבר למימר משום דדבר שאין מתכוין אסור ולמסקנא שם דמחזורתא כדר"נ בר אושעיא ממילא נדחה גם מימרא זו דרבא] ומשמע דלא ס"ל כן ואם כי בודאי קי"ל כיתר הפוסקים דצרור אסור כסתימת השו"ע וכמו שכתבו התוספות דהוי פ"ר עכ"פ אין לנו להחמיר היכי דלא הוי פ"ר כמו בפתילה דגם התוספות יודו בזה ובפרט שבחידושי הרמב"ן וכן בחידושי הר"ן כתבו גם לגבי צרור גופא דלא הוי פסיק רישא וע"כ אין נראה להם כפירוש התוספות ופירשו כפירוש ר"ח וכ"ש בפתילה דהוא דבר רך נראה דלא הוי פ"ר לכו"ע. וע"פ הדחק נוכל ליישב כמו שכתבתי במ"ב דמפני שהוא מכניס ומוציא כ"פ אפשר דחשבו זה לפ"ר להשרת נימין ועדיין צ"ע:

שכט

סימן

* כמחצה - וראיתי בחידושי הריטב"א לכתובות ט"ו שכתב דלא אמרינן הכי רק היכי דזה שפירש היה דעתו לחזור לחבורה אבל אם לא היה דעתו לחזור אמרינן ביה כל דפריש מרובא פריש ולא ראיתי זה בשאר פוסקים:

* קביעות הראשון - הנה המחבר סתם בזה כהרי"ף [וכפי מה שפירשוהו הר"ן והרה"מ] והרמב"ם והרא"ש ושיטת רש"י בזה הוא דכל זה היינו דוקא אם אותן האנשים לא הלכו כולם לאותו חצר השני אבל אם הלכו דרך חצר השני [אע"פ שלא נתחברו ביחד דלהוי דומה כקביעי אלא הלך כל אחד לדרכו ריטב"א בביאור דברי רש"י] ונפל מפולת על אחד מהן מפקחין דמשום חומרא דנפשות דיינינן להו כקביעי ותוסי' שם ביומא מחזיקין ג"כ בשיטת רש"י אלא דהוסיפו בזה דאפילו עברו דרך החצר בזה אחר זה ובאותו שנפל המפולת כבר עברו רובם או ט' ולא נשאר אלא אחד נמי מפקחין דכיון דפעם אחת היו באותו חצר דיינינן להו כקביעי ממש דאפילו לא נשאר אלא אחד לא בטל הקביעות ועיין בספר תוספת יום הכפורים למהר"ם בן חביב ובחכמת אדם שכתבו שאפשר דגם הרמב"ם וסייעתו לא פליגי על כל זה:

* אלא לפי שעה - ואע"ג דלא שייך הכא הטעם חלל שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה משום דלאו דוקא שבת ה"ה שאר מצות כמו שכתב המאירי ביומא וז"ל ואעפ"י שנתברר שאי אפשר לו לחיות אפילו שעה אחת שבאותה שעה ישוב בלבו ויתודה עכ"ל אמנם באמת נראה דכל זה הוא לטעמא בעלמא אבל לדינא לא תלוי כלל במצות דאין הטעם דדחינן מצוה אחת בשביל הרבה מצות אלא דחינן כל המצות בשביל חיים של ישראל וכדיליף לה שמואל מוחי בהם כדכתב הרמב"ם פ"ב מהלכות שבת שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלוש בעולם וכמו כן לכל הני תנאי דילפי לה ממוזבח וממילה וממחותרת מוכרח דאחיים של אדם קפיד רחמנא (בר מההיא דחלל שבת אחת וכו') וכן מוכרח לשמואל דאמר גבי תינוק מושלך ברוב א"י דמפקחין אע"פ דעל פי דין יהיה א"י גמור ולא יקיים שום מצוה אעפ"כ כיון דבפקוח נפש אין הולכין אחר הרוב חיישינן שמא מישראל הוא. ולפ"ז ברור דאפילו קטן מרוצץ נמי מחללין אעפ"י דלא ישמור שבתות גם לא יתודה ולא יבוא לכלל גדול אעפ"כ מחללין וכמו ה"ה חרש ושוטה אע"ג דאין בני מצות מ"מ מחללין עליהם דהא דלא מקיימי מצוה הוא משום אונסייהו ולא נפיק מכלל זה אלא ישראל מומר להכעיס דעובר במזיד אבל חרש ושוטה התורה פטרינהו מחמת אונסייהו ומלבד זה גבי חרש ושוטה פשיטא דמחללין עליהם שבת דהא אפילו נהרגין עליהם דגם הם בכלל איש כי יכה כל נפש כל דהוא נפש כמו קטן וגם הם בכלל לא תעמוד על דם רעך כשאר ישראל ובפירוש אמרה תורה לא תקלל חרש ומלקין עליהן (אע"פ דישאל רשע מותר לקלל שאני התם דכתיב ונשיא בעמך בעושה מעשה עמך) ומלקות נמי ממיני מיתה הם כמבואר בסנהדרין דף י'. ולא ידעתי מה היה לו לבעל הלכות קטנות שנסתפק בזה אם מחללין ואם הורגין עליו ודבריו תמוהים מאד עי"ש היטב. ודע עוד דה"ה גוסס נמי מחללין עליו בפקוח הגל או אם רופא אומר שסממנים אלו יועילו לו להאריך רגעי חייו דהא מרוצץ נמי גוסס הוא וגרע מגוסס דליכא בזה אפילו מיעוטי דמיעוטי אעפ"כ משום חיי שעה מחללין עליו וכמו כן גוסס וכ"כ האו"ה בשם סמ"ג וסמ"ק וז"ל מצאוהו חי אע"פ שנתרוצץ מוחו ואינו יכול לחיות כ"א מעט מפקחין עליו ומוציאין אותו לחיי שעה כדאמר במס' שמחות המעצים עיניו של מת הרי הוא שופך דמים עכ"ל וכ"כ תוס' בנדה דף מ"ד אלא דהם באו מטעם דמיעוטי גוססים לחיים ואין הולכין בפיקוח נפש אחר רוב ולכאורה תמוה דהא אפילו בודאי מת מ"מ חיי שעה יש ע"י פיקוח הגל ובשביל חיי שעה מפקחין ואפשר דהתוס' כללו בזה היכי דהרופא נותן לו סימנים ואומר שיתרפא לגמרי ע"י דמותר לסמוך עליו ולחלל שבת בבישולם וכדומה דמיעוטי גוססין לחיים וסומכין עליו בעניני פק"נ אבל אם היו אמרינן דאפילו מיעוטי ליכא א"כ בודאי משקר. ודע עוד שראיתי בפמ"ג שכתב דמי שהיה חייב מיתת ב"ד [בימים הקדמונים] ונפל עליו הגל דמפקחין עליו דהלא אין ממיתין אותו

בשבת וחיי שעה יש עכ"פ ולענ"ד לא נהירא כלל דהתורה חסה על חיי שעה היינו למי שחסה על חיים
שלו לאפוקי בזה דגברא קטילא הוא מחמת רשעתו ולא עדיף מרועי בהמה דקה דק"ל ביו"ד קנ"ח
דאין מעלין אותו מן הבור :

של

סימן

* ומדליקין וכו' - עיין מ"ש במ"ב בשם ת"י דיומא ולפ"ז הא דאמרינן בש"ס אם היתה צריכה לנר
אין כונת הש"ס אם המילדת אומרת או שהיא אומרת רק שהגיעה לילה ובדאי צריכה לנר ליתובי
דעתא וכ"כ הב"ח בריש הסימן ע"ש אלא דלפ"ז לא היא דומיא הך דצריכה לנר להך דצריכה לשמן
דהתם בודאי משמע כשהחכמה אומרת שנצרך לה שמן ודוחק אך מדברי הר"ן שילהי יומא ד"ה
ואין עושין ודברים האלה הובאו ג"כ בת"ה להרמב"ן משמע דהם מפרשים כפשטיה דהיינו
שהמילדת אומרת שצריכה לנר ויש לדחות דקושיתם שם מסיפא דאם היתה צריכה לשמן. והנה
מהרמב"ם בפ"ב מהלכות שבת הלכה י"א משמע שהוא מבאר הברייתא באופן אחר שיהיה הכל
מתורץ דהיינו בסתם חולה שיש בו סכנה או ביולדת משעת פתיחת הקבר בודאי מדליקין לה את
הנר ולא צריכין לשום פרט רק הברייתא מיירי קודם פתיחת הקבר ואך שצועקת בחבליה ולהכי
תלינן באם היתה צריכה לנר דהיינו שאומרת שצריכה ולהכי בתחלת הפרק בהלכה ב' קסתם ותני
ומדליקין את הנר משום דבודאי מסתמא צריך לנר בעת שאיננו ישן ואלו הכא כתב כשהיא צריכה
לנר בשעה שהיא צועקת בחבליה ובהלכה י"ג מתחיל שם לבאר הדין בחיה משיתחיל הדם להיות
שותת :

* נר - והכא א"צ מומחה כמו שצריך בחולה ביו"כ דהכא יותר יכולה היולדת להסתכן ע"י פחד
שתתפחד שמא אין עושין יפה מה שהיא צריכה ממה שיסתכן החולה ברעב [תוספות] :

* כותית - וה"ה ישמעאלית. וגר תושב מילדין אותו מפני שאנו מצווין להחיותו ודוקא בדברים
שאינם חילול ואפשר דאפילו באיסור דרבנן דחינן דבכגון זה דמצווין אנו להחיותו לא גזרו [עיין
פמ"ג] ולענין קראים עיין במ"א ובה"ט ומשמע מהפמ"ג דבדבר שיש בו חילול שבת לכו"ע אין
מחללין ואפילו בשכר ואפילו אם החילול הוא ג"כ איסור דרבנן מצדד שם להחמיר ויש להאריך בזה
הרבה עיין בספר בית מאיר ובחידושי רע"א ואכ"מ לזה :

* כיון שנראה אחת מאלה - והרמב"ם כתב בחיבורו השיעור משעה שהדם שותת וכתבו כולם
דטעמיה דס"ל דדם שותת הוא קודם ישיבת המשבר כדברי ר"ח ורי"ף ופסק לקולא בסכנת נפשות
ועיקר יסודם דהדם שותת הוא קודם דאל"כ הו"ל למימר עד שיתחיל הדם להיות שותת אבל המעיין
בפירוש המשנה להרמב"ם יראה להדיא שסובר דדם שותת הוא אחר ישיבת המשבר ובלי ספק כן
הוא דעתו גם בחיבורו ופסק כר"ה בריה דרב יהושע משום דבתרא הוא ומאביי ורבא ואילך הלכה
כתראי ולדינא נקטינן כהשו"ע :

* כל שלשה ימים - ומאימתי חשבינן ג' ימים כתב הלח"מ פ"ב דמגמרא משמע לכאורה דמשעת
פתיחת קבר חשבינן הנך ג' ימים אכן מלשון הרמב"ם בהלכה י"ג משמע דמשעת לידה חשבינן לג' ימים
וכתב דכן משמע דאל"כ כשיקרה שני ימים שותת דם היאך הדין עי"ש בלח"מ שהאריך אכן
בפירוש המשניות להרמב"ם מבואר להדיא דמשעת פתיחת הקבר מנינן וז"ל אין מתחילין בחילול
שבת עד שתשב על המשבר ויתחיל הדם להיות שותת ומאותה שעה לתשלום ג' ימים מחללין וכו'
עכ"ל ולענ"ד שפירוש דברי הרמב"ם כן הוא חיה משיתחיל הדם להיות שותת עד שתלד מחללין
וכמו כן אחרי הלידה נמי מחללין וכל אלה החילולים נמשך עד ג' ימים ומתאים דבריו שבהלכה עם
דבריו שבפירושו. ולפ"ז אה"נ אם נמשך ישיבתה על המשבר יום א' לא מחללינן עליה כ"א ב' ימים
אחרי הלידה ואעפ"כ אם נמשך קרוב לג' ימים ולא ילדה אינו בכלל זה דבאמת כוונת הש"ס על לידה
כאורחא דרובא דנשי אבל כשתקשה הרבה בלידתה נעשית חולה בשאר אברי גופה וזה ידוע דכל
אלו השיעורים הנאמרים בגמרא לא נאמרו כ"א בדלית לה מחלה אחרת מלבד שהיא יולדת כמו
שכתבו הראשונים דאל"כ לא שייכי כלל הני שיעורי. ולמעשה צ"ע בכל זה :

* כל שלשים - מקור דברי המחבר הם דברי הרה"מ שם עי"ש ובאמת המגיד בעצמו כתב מתחלה
לדבר פשוט דדין מדורה הוא כמו כל צרכי החיה ועל כל צרכיה אסקינן דג' זמנים יש לה וא"כ מאי
עדיפותא דמדורה מכל שאר צרכי החיה רק אח"כ הוציא מדברי הראב"ד דדעתו דעד ל' יום מסוכנת
היא למדורה עי"ש ובאמת כ"ז הוא רק לפירוש הראב"ד בדברי הרמב"ם דהא דלא התיר מדורה
לחולה מיירי בחולי שאב"ס וממילא כנגד זה התירא דחיה מיירי ג"כ לאחר זי"ן דדינה ג"כ כחולה

שאינן בו סכנה ואעפ"כ רשאים ג"כ לעשות לה מדורה וע"כ משום דגבי מדורה לעולם מסוכנת היא אבל ע"פ האמת קשה מאד לפרש כן דברי הגמרא דהא דקאמר סבור מינה לחיה אין לחולה לא הוא בחולה שאין בו סכנה דא"כ לרוב הפוסקים דסברי דלמסקנת הגמרא הי"ה לחולה יהיה מותר לעשות מדורה אפילו לחולה שאין בו סכנה וזה לא נשמע לשום פוסק שיקיל בזה [וא"ל דכונת הגמרא הוא ע"י עו"ג דוקא דזה אינו דהא מביא ע"י ראייה מהק"ז דס' ונצטן והתם בודאי אפילו ע"י ישראל כדמוכח בכל הפוסקים וחולה עדיף מזה לשיטתם וכמו שפירש רש"י] וגם לישנא דהרמב"ם אין מדוקדק לפ"ז דאמאי קא מדייק וקאמר אבל אין עושין לחולה כדי שיתחמם אפילו כדי להתרפאות אסור דהא הוא חולי שאין בו סכנה אם לא שנדחוק דכונתו דאפילו ע"י עו"ג אין עושין וזה אין במשמע בשטחות לשונו ע"י"ש וגם בשלטי הגבורים פרק מפנין מבואר דס"ל דמייירי הרמב"ם בחולה שיש בו סכנה וכן נמצא בחידושי הרמב"ם המובאים בשמן רוקח שדעת הרמב"ם שאין עושין מדורה לחולה מייירי אפילו בחולה שיש בו סכנה והוא מספר הבתים ע"י"ש וממילא אין צריך לדחוק דמייירי בחיה תוך ל' ושפיר מייירי בתוך זי"ין או בתוך ג' וכן משמע ג"כ קצת בירושלמי דמימרא דשמואל דעושין לה מדורה קאי על זמן שמחללין עליה את השבת דאיתא בירושלמי פרק מפנין על המשנה דמחללין עליה את השבת אמר שמואל עושין לה מדורה אפילו בתקופת תמוז משמע דקאי על זמן דקודם זי"ין וגם לפי מה שהבין רבינו חננאל בפרק הדר גבי ינוקא דאשתפוך חמימיה דאמרינן התם ליחם ליה ע"י עו"ג אגב אמו ופריך אמו הא קאכלה תמרי ומשני תונבא הוא דנקט לה ופי' שם הר"ח קור אחזה וכו' ע"י"ש ולפ"ז בודאי צריכה לחמים לרחוץ ולשתות לחמם גופה ואפ"ה לא התירו כ"א ע"י עו"ג משום דמייירי ביום ח"ית ואין לחלק בין מדורה לרחיצה דהא הראב"ד בעצמו אינו מחלק ע"י"ש בדבריו [וגם בגמרא דקאמר שמואל חיה עד ל' לא מצא הגמרא לאשכוחי כ"א לטבילה ולא קאמר למדורה ויש לדחות דא"כ תרתי דשמואל ל"ל] אך יען כי הרב המגיד כתב שמבטל דעתו מפני דעת הראב"ד ע"כ חפשתי עוד ומצאתי ראייה לדברינו מראשון לראשונים והוא רב אחאי גאון אשר בודאי אם ראה הראב"ד לדבריו אפשר ג"כ שהיה מבטל דעתו מלפניו וז"ל בפרשת שמות ואלו אשה שילדה בשבת ואפילו חל ג' שלה בשבת אע"ג דהיא אמרה בריאה אני ולא צריכנא מדורה וחמין וכו' ההוא בריותא לאו בריותא היא ועבדינן לה מדורה וחמין וכו' וכל צרכין דעבדינן לחיה וכו' הרי דגם מדורה כלל בג' וז' ול' ומביאו הרמב"ן בת"ה ע"י"ש וכ"כ רבינו ירוחם בראש ספרו וז"ל ועושין לה מדורה לחיה בשבת באותם ימים שאמרנו שמחללין ע"י ישראל ובאותם שאמרנו אין מחללין עושין ע"י עו"ג עכ"ל ומאחר שלא מצינו שום משמעות לאיזה פוסק לבד מהראב"ד שיאמר שדין המדורה חמירא מכל צרכי החיה וכולם העתיקו להקדמת דינים האלה מימרא דנהרדעי שאמרו חיה ג' וז' ול' קשה מאד להקל לעשות מדורה ע"י ישראל עד ל' וצ"ע למעשה :

* הולד שנולד וכו' - המג"א כתב דבכולהו יש להו צער וכיון דכל אלה אינם מלאכה לא גזרו בהו רבנן והוא מתוספות שילהי פרק מפנין ובשאלתות דרב אחאי פרשת שמות משמע דמניעת חתוך הטבור יכול להיות סכנה לולד דז"ל שם מהו לחתוך טבור בשבת וכו' כי קא מיבעי לי בחד ולד מי אמרינן אפשר לאזדהורי [היינו בקשירת הטבור לבד] ולא אתי לידי סכנה או דילמא זימנין דלאו אדעתיה ואתי לידי סכנה או דלמא הלכה כר' יוסי דמסתבר טעמיה דזמנין דמנתח והוי ספק נפשות וס"נ להקל ופשיט ממימרא דר"נ דהלכה כר' יוסי וכ"כ חידושי הר"ן שם במתניתין דאם לא יחתכנו איכא סכנתא ע"י"ש וכ"כ המאירי במשנה שם וברמב"ם פ"ב מהלכות שבת מבואר ביותר מזה שהוא כלל בסכנה את כל אלו הדברים אם ימנע מהולד שאחר שחשב בהלכה י"א הדברים שעושין לולד סיים ע"ז מפני שסכנה הוא לו אם לא יעשו לו כל אלה ולפ"ז דבר פשוט הוא דאפילו במלאכה דאורייתא מחללינן היכי דא"א בענין אחר ואין כונת הש"ס בהני מלאכות מפני שהם מדרבנן דבאמת עושים אותם ביום שנולד אפילו היכא דקעביד איסור דאורייתא על ידם כגון להחם חמין כדי לרחוץ או כדי לשחק הסימנין הצריכין לו למליחה או גבי מלפפים לחתך בגד לעשות חותלות או להביא סכין דרך ר"ה לחתוך הטבור [חוץ מטמינת שליא דאסור לטמון בארץ משום דאינו אלא סגולה וכמו שכתב המאירי והרמב"ם השמיטה בחבורו] וכונת הרמב"ם שם במה שכתב בחמין שהוחמו בשבת היינו אפילו אם הוחמו ע"י ישראל [עיי' בפ"ב מהלכות מילה בשאלת חכמי לונל ובתשובתו שם] [הג"ה ודע דבדברי הרמב"ם אלו דמשמע מיניה דלפ"ז להולד יש חשש סכנתא אם ימנעו מזה יתיישב מאד מימרא דר"נ דקאמר מכאן שמלפפים להולד הנולד והלא קאמר בדף ס"ו לפופי ינוקי בשבתא שפיר דמי הרי דבכל שבת שרי [ועיין לקמן מה שכתבנו ע"ז בשם שארי ראשונים] ואין בזה משום שבות כלל ומאי רבותא הכא אבל לפי הרמב"ם ניחא דשם אשמעינן הגמרא דמשום דיהיה בזה צער אם ימנע לכך לא גזרו רבנן וכן דייק הרמב"ם בפרק כ"א מהלכות שבת דין ל"א ע"י"ש וכאן אשמעינן הגמרא דביום שנולד הליפוף הוא מכלל שאר צרכי הכרח להולד ונ"מ דמותר לעבור אמלאכה דאורייתא בשביל זה] ועכ"פ נראה פשוט דיש להקל לכתחלה להחם חמין ע"י עו"ג כדי לרחוץ התינוק וכמו שכתבתי במ"ב ואח"כ מצאתי בספר נזר ישראל בשם שו"ת שו"מ שכתב ג"כ הכי :

* או ספק בן זיין - דין זה העתיק המחבר מהטור וכפי הנראה הוא כמו שכתב הב"י דמקורו הוא מהא דשבת קל"ה בברייתא בן שבעה מחללים עליו וכו' ובן ח' אין מחללין עליו ספק בן זי"ין או בן ח"ית אין מחללים בן ח"ית הרי הוא כאבן וכו' ומפרש הטור דכונת הברייתא לענין חילול שבת ממש לרפאותו ולהחיותו דאם היה מפרש דהברייתא מייירי לענין למולו בשבת לא היה מדייק מזה דאין

מחללין דמילה לא מהלינן מספיקא ביום השבת אבל חילול שבת לרפואה מחללינן מספיקא כדקיי"ל בנפל גל ספק חי ספק מת מפקחין ולכאורה הלא בגמרא שם מוכח דהברייתא אמילה קאי וכן פירש"י שם וי"ל דגם הטור מודה לזה אלא דסובר דברייתא כוללת שניהם מדקאמר שם לישנא דסתם חלול ואין להקשות בדף ל"ו דקמותיב מהאי ברייתא לימהליה ממ"נ והוצרך לאוקמי במכשירי מילה ואלבא דר"א יותר הו"ל לאוקמיה לענין חלול שבת ממש לבד וכפשטיה דלישנא דברייתא א"ו דס"ל להגמרא דהברייתא לענין מילה מתנייא וי"ל דאי הוה מתרץ ליה כן הוי מקשה ליה מברייתא קמייתא דאמר שם ערלתו ודאי דוחה את השבת ולא ספק דוחה את השבת אכן מדברי הרמב"ם שלא העתיק דין זה רק בהלכות מילה משמע דסובר דברייתא זו רק לענין מילה מתנייא והנה בבה"ג הלכות מילה לענין ספק בן חי"ת כתב בהדיא ולענין אחולי שבתא מחללינן מספיקא דקאמרינן כל ספק נפשות להקל וגם העיטור בהלכות מילה מביא דבריו לפסק הלכה וכפי הנראה שם גם רב האי גאון כתב כן והעיטור לא פליג עליו שם כ"א הוסיף דהיכי דגמרו צפרניו אפילו פירש ממנה תיכף גם זה בכלל ספק דאמרינן אשתהויי אשתהי וכן המאירי שם בדף קל"ו כתב ג"כ ככל דברי בה"ג וכתב אמנם לענין לחלל שבת כו"ע מודו דמחללין עיי"ש וכן בספר האשכול כשהעתיק הברייתא דספק בן זי"ן אין מחללים כתב ע"ז וז"ל פי' למולו ור"ל דלא נטעה לפרש דקאי על כל חלול ואולם יש לדחות דאפשר דהם מיירי היכי דגמרו שערו וצפרניו [וכן משמע קצת בעיטור שם עיי"ש] אבל היכא דלא גמרו יותר מסתבר לומר דהוא בן חי"ת. והנה מסוגיא דערכין בישיבה על המשבר ומתה והובא בס"ה דמקילינן מספיקא להביא סכין דרך ר"ה תירץ המ"א דהתם מיירי שידעינן שכלו חדשיו והנה עוד מביא המ"א שתלוי זה בשני תירוצים שהובא בתה"א להרמב"ן לענין עוברא שהריחה דלתירוץ א' שהם דברי הבה"ג מבואר שגם בולד קודם מ' יום דמיא בעלמא הוא אעפ"כ מחללים וא"כ כ"ש בנוולד לאויר העולם והוא ספק דמחללין אך לפי מה שביאר שם הרמב"ן הטעם ביושבת על המשבר דחשוב כילוד ורק הדלת ננעל בפניו א"כ עכ"פ נאמר דדוקא דכלו לו חדשיו עיי"ש [והנה לפי דברי המ"א זה ממילא נדחה הראיה שהבאנו לעיל מבה"ג דאפשר דהוא אזיל לשיטתיה בזה דסבר דמחללין אפילו על עוברין וכ"ש שם] ולענ"ד לא תלוי כלל זה בזה דאפילו לפי תירוץ זה לא קאמר שם הרמב"ן רק דבעוברין לא מחללין משום דישאל אינו מצווה על העוברין ויושבת על המשבר לא מיקרי עוברין וכנוולד דמיא משא"כ בנוולד אפשר דגם הרמב"ן מודה דאע"ג דאין נהרגין עליו מספיקא משום ושפטו העדה וגו' אעפ"כ מחללין מספיקא דספק נפשות להקל ולהיפך ג"כ קצת יש לדחות דהתם אם נאכיל לאמו ביוה"כ מסתמא לבסוף תלד בן קיימא וישמור שבתות הרבה ולכך התירה התורה וכמשי"כ הר"ן משא"כ בזה שכבר נולד וחזינן שלא גמרו שערו וצפרניו מסתברא שהוא בן חי"ת ולא יחיה ולמה נחלל שבת עליה. ודע דלדברי המ"א הנ"ל דתלוי זה בשני התירוצים ממילא לפי מה שפסק הריטב"א בחידושי נדה ד' מ"ד כדעת הבה"ג דאפילו על עובר מחללין ממילא מחללינן גם על ספק בן חי"ת:

* שלא יתקמו - כתב הב"ח דבחומרי שדרה שנתפרק אפי' אין מישיבין בידים ממש אלא עיי' ליפוף בגדים נמי אסור ובמאירי פ' כל הכלים משמע דבליפוף בגדים בכל גוונא שרי:

שלא

סימן

* ופורעין ומוצצין - עיין בתשו' בנין ציון סימן כ"ג וכ"ד דהמציצה דוקא בפה ולא עיי' דבר אחר שהמציצה הרופאים החדשים ובתשובת יד אליעזר סי' מתיר למצוץ בספוג דבדוקה דיותר טוב ממציצה בפה ואפילו בשבת יש להתיר בספוג עיי"ש [פ"ת על או"ח]:

* ביה"ש - עיין במ"ב מה שהעתיקתי בשם הרדב"ז ולא הוי ספק ספיקא ספק יום ספק ביה"ש וביה"ש גופא הוי ספק כתב הפמ"ג דאפשר משום דאוקי אחזקת מעוברת [נ"ל מה שכתב בלשון שאפשר משום דס"ל דאותה חזקה לא אלימא כ"כ לענין דחית שבת ונ"מ לענין אם נולד ולד בשבת ואין אנו יודעין אם ביום ע"ש או בלילה ואין לנו ממי לשאול כגון שמתה האשה וכה"ג לא אמרינן דמסתמא השתא הוא דילדה ואפילו בחול יש לעיין ועיין מה שכתבנו לקמיה] ועוד אפשר לומר משום דשם ספק חד הוא וכ"כ בספר מנחת כהן ועיין בסימן רצ"ג ס"ג בהג"ה וכבר עמד שם בזה בחידושי רע"א עיי"ש ואגב דאירינן בההוא ענינא דבין השמשות אמרתי להזכיר איזה דברים נחוצים לדינא והוא ביו"ד סימן רס"ב ס"ו אם לאלתר כשהוציא הולד ראשו חוץ לפרוזדור נראו ג' כוכבים בינונים וכו' קשה לי הא קיי"ל בשבת ל"ד דהלכה כר' יוסי לענין תרומה ור' יוסי ס"ל דשני כוכבים הוי בין השמשות וכהרף עין אח"כ יוצאין ג' כוכבים וא"כ בתוך כך שאחד יוצא מבית היולדת לחוץ לראות אם הוא לילה מאי הוי אפילו אם הוא רואה ג' כוכבים בינונים שמא השתא הוא דיצא וכהרף עין מקודם לא היו רק שנים ולא הוי רק ביה"ש ולא יצוייר דין השו"ע רק אם בעת הלידה ממש רואה שיש ג' כוכבים כגון שהחלון פתוח בבית ויושב אצל החלון וכששמע שהילד הוציא ראשו הביט תיכף דרך החלון וראה ג' כוכבים בינונים ודוחק. אמנם אם רואה לאלתר כוכבים קטנים מסתברא די

לסמוך דמקודם בשעת הלידה היו בינונים דקטנים נראין אחר שכבר הוא לילה כדאיתא שם גמרא. ואף זה אין ברור כ"כ דלמא הם בינונים ומקודם היו גדולים הנראים ביום אם לא שיש הרבה כוכבים קטנים אז בודאי יש לסמוך ע"ז עוד אמרתי להעיר במה שכתב בעל דה"ח בדיני מילה וז"ל אם הוציא ראשו חוץ לפרוזדור ונשתהה קצת עד שנולד כולו ואח"כ כשנולד כולו ראו שלשה כוכבים בינונים אם לפי השיהוי נראה להם שהיה יום בהוצאת הראש אין להם אלא מה שעניניהם רואות ויהא נמול לשמונה אפילו אם יארע בשבת היינו אם נולד במו"ש עכ"ל וזה נובע משו"ע יו"ד בסימן רס"ב ע"ש אך מה שמסיק שם וכתב דאם אינן יכולין לידע אזלינן בתר חזקה דהשתא הוא דנולד ואם הוא בע"ש מותר למולו בשבת וכו' וצ"ע ע"ז ש"ך סימן רס"ו סק"ט הוא תמוה כיון דאיירי דנשתהה קצת א"כ יש לספק בודאי שבעת הוצאת הראש לא היו כ"א שני כוכבים או אולי כוכב אחד ומה דצ"ע לש"ך הנ"ל אין ענין לזה דהסמ"ק מיירי שאין אנו יודעין כלל אם היה שום שיהוי מעת הוצאת ראש הולד חוץ לפרוזדור עד הלידה והלידה הלא היתה בודאי בלילה לכך כתב דאם אינן יודעות יש לילך אחר חזקה ור"ל דמחזקינן לה בחזקת מעוברת עד השתא ולא מספקינן דהיה שיהוי בין יציאת הראש ללידת הגוף או דמיירי הסמ"ק שנולד הולד זמן הרבה אחר צאת הכוכבים משא"כ בנידון דידיה דמיירי שהיה שיהוי קצת בין לידת הראש להגוף ולאחר שנשלם הלידה ראו ג' כוכבים בינונים וא"כ לא נוכל לאוקמה אחזקתה לומר דעד השתא היתה מעוברת דמן התורה ע"י הראש חשיב לידה מי יאמר שלא היו מתחלה שנים ועיקר סברתו מה שכתב דאזלינן בתר חזקה דהשתא הוא דנולד לא שייך בזה דע"כ מה שכתב דהשתא הוא לאו דוקא דהא מיירי דאשתהי קצת אלא ע"כ כונתו דחזקה דבלילה נולד ומסתמא היו השלשה כוכבים מתחלה ג"כ ובאמת לא שייך ע"ז חזקה וצ"ע אח"כ מצאתי בעז"ה בספר סדרי טהרה שמכריע לדינא כדברינו דאם יודע שהיה קצת שיהוי בן לידת הראש להגוף יש להחמיר ולומר דשמא היה אז בין השמשות ע"ש :

* אפילו במקום וכו' - עיין בשו"ת חתם סופר חאו"ח סימן ע"א שכתב אודות תיקון צפורן של מוהל בשבת שיש בזה איסור דאורייתא וחייב חטאת כיון שעושה כלי ולא דמי לנטילת צפרני הנדה לטבילה וכ"כ בעטרת חכמים סימן כ"ו אף אם אין מוהל אחר רק אחד וצפרנו נסדק אפ"ה אסור לתקן :

* וע"ל סימן ש"ז - עיין במ"ב במש"כ דיש מקילין אפילו במלאכה דאורייתא היינו כגון שנתקלקל הסכין וצריך לתקנו ודעת המ"א דיש לסמוך עליהו לענין מילה ועיין בתשובת כתב סופר דהיינו דוקא בדליכא מוהל אחר אבל אם איכא מוהל אחר שיש לו סכין מתוקן הגם שאין רצונו להשאילו אין להתיר ואפילו בדליכא מוהל אחר רוב הפוסקים ס"ל דאסור ע"י א"י מ"מ כבר הורה המ"א אבל בתנאי שהיה מאתמול הסכין מתוקן אבל אם פשע ולא הכין מאתמול גם המ"א בעצמו אינו מתיר לתקן הסכין ע"י א"י. ולענין להעביר דרך ר"ה שרי אפילו בר"ה דאורייתא כשלא פשע ולהביא דרך כרמלית דרבנן אפילו הוא פושע שלא הביא מאתמול למקום הראוי שרי ע"י א"י לכו"ע ע"ש באריכות :

* לא יערבם היום וכו' - עיין במ"ב והנה כ"ז הוא לדעת הב"י דפסק כת"ק אולם לא ברירא ד"ז כ"כ דהנה באו"ז ובמאירי ובר"ן ובמגיד משנה פ"ב מהלכות שבת דין יו"ד משמע דדעתם לפסוק כר"מ אכן ברשב"א ורמב"ן מוכח שדעתם דהלכה כת"ק וכן נלענ"ד שזה הוא דעת הר"י"ף והרא"ש מדהעתיקו המשנה דנותן זה בפ"ע וזה בפ"ע כצורתה ולא העתיקו ע"ז מה שתירצו שם גמרא דהיינו בלא ליכא משמע דס"ל כמ"ש הב"י דזהו דוקא לר"מ דבשאר חולה ג"כ מותר עירוב בלא ליכא משא"כ לרבנן דבשאר חולה אסור עירוב גם לענין מילה אסור עירוב לגמרי ונשארה המשנה כצורתה [וקצ"ע על המ"מ שכתב בהיפוך זה על ההלכות] אמנם ע"י שינוי לכו"ע שרי ע"ש במ"מ בשם הרמב"ן :

* חלוק - עיין במ"ב והוא מרש"י והעתיקו במ"א ולפ"ז אינו בכלל סכנה בחסרון החלוק רק שיצטרך ע"ז למולו פעם שנית מדרבנן אבל מרשב"א ושאר ראשונים משמע דהוא בכלל סכנה ונ"מ מזה לאחר המילה אם מותר להביאו דרך ר"ה כשאין לו עצה אחרת :

שלב

סימן

* אין מילדין וכו' - ואם היא מבכרת ויש לחוש שמא תמות הבהמה מסתפק הפמ"ג ע"ש וע"י א"י בודאי יש להקל :

* ואם הוא ספק וכו' - הנה מקור הדבר הזה נובע מסוגיא דפסחים דף י"א לענין להקיז דם בכור במקום שאין עושה בו מום דלר' יהודה אסור משום דאמרין מתוך שאדם בהול על ממונו אי שרית ליה במקום שאין עושה בו מום אתי למעבד במקום שעושה בו מום ולרבנן מותר להקיז במקום שאין עושה בו מום משום דאי לא שרית ליה כ"ש דאתי למעבד וביאר זאת רש"י וז"ל כ"ש הואיל ובהול הוא אי לא שרית ליה במקום שאין עושה בו מום עובר על דבריה ועושה ושוב אינו נוהר בין מקום מום לשלא במקום מום דסבר שהכל שוה ע"כ תוכן הסוגיא ועפ"ז כתב המרדכי בפרק במה בהמה דמותר לומר לא"י להקיז דם לבהמה באופן שאם לא יקיז לה דם תמות משום דאי נגזור עליו גזירה דאמירה לא"י שבות אתי להקיז בעצמו משום דאדם בהול על ממונו וא"י שיעמוד עצמו מלהקיז דם ושוב אינו מבחין בין איסור דאורייתא לאיסור דרבנן והיינו כרבנן ולא כר"י משום דיחיד ורבים הלכה כרבים וכן פסק השו"ע בלי שום חולק ע"ז אמנם מדברי התוספות בפ"ג דשבת דף מ"ג ע"א מוכח דלא ס"ל כדעת המרדכי והשו"ע דז"ל מתוך שאדם בהול וכו' אע"ג דגבי ממון אמרינן איפכא אי שרית ליה אתי לכבויה היינו משום שאין אדם מצטער על ממונו כמו על מתו ואי שרית ליה מתוך שהוא טרוד להציל ישכח שהיום שבת ויבוא לכבות בשוגג אבל על מתו מצטער ביותר ואי לא שרית ליה אתי לכבויה במזיד הרי שמענו מפורש מדבריהם דגבי ממון לא אמרינן האי סברא דאי לא שרית ליה אתי לעבור במזיד אלא אדרבה אמרינן מתוך שהוא בהול צריך לגזור עליו כדי שלא יעבור בשוגג והיינו כדעת ר"י כנ"ל וכן כתב הרמב"ן והרשב"א בשבת מ"ג בסוגיא זו וכ"כ הר"ן והריטב"א אמנם באמת תמוה מאד על כל הראשונים דאיך נעלם מהם סוגיא דפסחים דלרבנן אף בממון אמרינן מתוך שהוא בהול על ממונו אי לא שרית ליה אתי לעבור במזיד כנ"ל וקי"ל יחיד ורבים הלכה כרבים ואפשר לומר דס"ל דאף דבכל איסורים קי"ל כרבנן דאמרינן דאי לא שרית ליה אתי לעבור במזיד מ"מ לענין שבת דחמיר מאד דהוא איסור סקילה לא אתי לעבור במזיד אלא אדרבא גזרינן עליו כדי שלא יבא לעבור עליו בשוגג מתוך שהוא בהול. אמנם באמת דבר זה קשה מאד לומר כן דהרי חזינן דאף לענין שבת אמרינן בריש פרק מי שהחשיך מ"ט שרי רבנן למיתב כיסו לעו"ג קים להו לרבנן דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו ואי לא שרית ליה אתי לאתווי ד' אמות בר"ה ואפשר ליישב דבריהם דס"ל דההוא דריש פרק מי שהחשיך שאני שהוא מפסיד בידים את הכיס ואין אדם מעמיד עצמו על ממונו להפסידו בידים אף באיסור שבת אבל היכא דפסידא ממילא אתי כמו בבכור ודליקה בזה יש חילוק בין איסור שבת לשאר איסורים ועצם סברא זו כתב הרמב"ן הביאו הר"ן והרשב"א בריש פרק מי שהחשיך ע"ש היטב אמנם האמת יורה דרכו דהעיקר הוא כדעת המרדכי והשו"ע ואין לחלק בין איסור שבת לשאר איסורים דמה לי איסור סקילה ומה לי איסור לאו וכל עיקר שהכריח להראשונים הנ"ל דגבי ממון לא אמרינן הך סברא דאי לא שרית ליה אתי לעבור במזיד משום דדחוס הך סוגיא דפרק כ"כ דאמרינן שאם נפלה דליקה בליל שבת מצילין מזון שלש סעודות ופריך שם הגמרא מכדי בהתירא קטרח נציל טפי אמר רבא מתוך שאדם בהול על ממונו אי שרית ליה אתי לכבויה ומזה הוציאו הראשונים דגבי ממון לא אמרינן הך סברא דאי לא שרית ליה אתי לעבור במזיד דאל"כ אדרבא נימא איפכא להתיר להציל כל מה שיוכל דאי לא שרית ליה אתי לכבויה אלא ע"כ דגבי ממון לא אמרינן הכי. אמנם באמת לעני"ד לק"מ מסוגיא זו על סוגיא דפסחים הנ"ל דעד כאן לא אמרינן שם בפסחים לרבנן דמותר להקיז דם לבכור במקום שאין עושה בו מום ולא גזרינן דלמא אתי למעבד במקום שעושה בו מום משום דאי לא שרית ליה כש"כ דאתי למעבד במקום שעושה בו מום וכן בפרק מי שהחשיך דמותר לתת כיסו לא"י מטעמא דאי לא שרית ליה אתי לאתווי ד' אמות בר"ה היינו משום דשם אם נתיר לו אין מצוי שיבא לידי איסור דאורייתא דגבי בכור אם יקיז במקום שאין עושה בו מום לא יהיה צריך תו להקיז במקום שעושה בו מום וכן בפרק מי שהחשיך אם יתן כיסו לא"י תו לא יבא לידי איסור דאורייתא לשאת בעצמו בר"ה דהלא הא"י ישאנו אבל הכא גבי דליקה אף אם נתיר לו להציל כל מה שיוכל בלא כיבוי עדיין יש חשש שיבא לידי איסורא דאורייתא לכבות חפצים שאינן יכול להציל אותם בלא כיבוי וכגון שהקיף אותם האש מכל צד [ועיין ברש"י שם ד"ה אי שרית ותראה שכוון למה שכתבנו] ומשו"ה לא שרו ליה רבנן להציל כלל אף דברים שאין צריך לכבות אותם ויכול להצילם בלא כיבוי והא דלא שרו ליה רבנן לומר לא"י לכבות כמו בפרק מי שהחשיך דמותר לומר לא"י שיטול כיסו ובוזה לכאורה לא שייך תירוצנו עיין בר"ן ריש פרק מי שהחשיך מה שכתב בענין זה ולעני"ד נראה דגבי דליקה חששו חכמים ביותר משום דבדליקה צריך אנשים הרבה לכבות וכל אחד ואחד בכיבוי הוא מציל ממון ובשביל זה חששו דאם נתיר לומר לא"י לכבות יבוא להראות לא"י איך לכבות ומתוך זה יבוא גם הוא לכבות ולא התירו אלא לומר כל המכבה אינו מפסיד דאינו עושה בצויו אלא מאליו וגם זה מטעם דאדם בהול על ממונו כמו שפירש"י בכתובות דף ע"ב אב"ל בההיא דריש מי שהחשיך לא שייך זה דאם יתן לא"י את כיסו שוב לא יהיה צריך לסייע לו כמובן וכן בדינו של המרדכי דמותר לומר לא"י להקיז דמה משום דלא יבא לסייע לא"י בהקזה כמו בדליקה כנ"ל ועיין בשו"ע סימן של"ב שהניח הגרע"א בצ"ע דין זה של המרדכי דמ"ש מדליקה ולפי מה שכתבנו נכונים דברי המרדכי [ואח"כ מצאתי כעין חילוקנו בהגהת מרדכי פרק במה טומנין ע"ש]. ועתה נשובה ונראה אם דעת הר"י נוסה לדעת המרדכי או לא. והנה מדכתב הר"י בפרק במה בהמה וז"ל וכיון דקיי"ל הלכתא כר' יאשיה דמיקל משום צערא דבהמה ולא גזרינן משום שחיקת סממנין שמעת מינה דלית הילכתא כהאי מתניתא דתניא בהמה שאחזה דם אין מעמידין אותה במים עד שתצטנן גזירה משום שחיקת סממנים דאין אדם בהול כ"כ על רפואת בהמתו דניחוש לשחיקת סממנים עכ"ל ומדכתב

טעמא משום דאין אדם בהול משמע דאם היה בהול על רפואת בהמתו היה צריך לחוש לשחיקת סממנים ואם כדעת המרדכי אדרבה הוא בהיפך דאם היה בהול על רפואת בהמתו בודאי לא היה צריך לחוש לשחיקת סממנים דאם לא נשרי שאר רפואות יותר יבוא לידי שחיקת סממנים משום דהוא בהול על ממונו כנ"ל. אמנם לאחר העיון יש ליישב דגם הרי"ף סובר כוותיה דהנה באמת דברי הרי"ף לכאורה תמוהים דאיך כתב בפשיטות דאין אדם בהול על רפואת בהמתו הלא מפורש בפסחים י"א דאדם בהול על ממונו וכן בשבת לענין דליקה קאמר רבא אדם בהול על ממונו וכן בכמה דוכתי וע"כ צ"ל דהרי"ף מפרש האי הלכתא דבהמה שאחזה דם וכן בהמה שאכלה כרשינין בדליכא חשש שמא תמות אלא צערא בעלמא וס"ל דמיירי באופן כמו באדם דבודאי לא מיירי באופן דאיכא חשש סכנה דבאופן דאיכא חשש סכנה אף סממנים מותר לשחוק וכ"ש שאר רפואות ומאי רבותא דבריייתא וגם לא היה מקשה הגמרא אי הכי אדם נמי וע"ז קאמר הרי"ף דאין בהול כ"כ על רפואת בהמתו בדליכא רק צערא בעלמא לבהמה וכן אמרינן בפסחים שם דאין אדם בהול על צער בהמתו ובדאיכא חשש שמא תמות דאז בודאי הוא בהול ואיכא גזירת שחיקת סממנים מ"מ מותר מטעם אחר דאז הוא בהול ביותר ואי לא שרי ליה שום רפואה אתי יותר לידי שחיקת סממנים וכעין דאיתא בפסחים לענין בכור ומש"כ הרי"ף דאין אדם בהול וכו' היינו דשם אינו בהול כמו באדם ולכך אינו דומה לאדם דאם הוא חולה שאין בו סכנה אסרו בו כל רפואות משום שחיקת סממנים משא"כ אם היה אמרינן דגם בבהמה משום צערא הוא ג"כ בהול בודאי היה אסור [וכמו באדם דאסרו בבריא שחושש וכן בחולה שאין בו סכנה לרוב הפוסקים לעשות שום רפואה משום שחיקת סממנים ולא אמרו דאם נאסור לו יבוא לעשות בעצמו דאחרי שאין בהול ביותר לא יבוא לעשות בעצמו] אבל בדאיכא חשש שמא תמות דאז הוא בהול ביותר בודאי מותר מטעם הנ"ל וכשיטת המרדכי אך הרי"ף לא מיירי באופן זה ואף שהדבר קצת דוחק בלשון הרי"ף ע"כ צריכין לפרש כן כדי שלא יסתור תוספתא מפורשת והביאה הא"ר בס"י שלי"ב דבהמה שאכלה כרשינין מריצין אותה בחצר כדי שלא תמות הרי מפורש דבדאיכא סכנה לבהמה מותר להריצה ולא גזרינן שמא יבוא לשחוק סממנים אף דשם בודאי בהול כדאיתא בכמה סוגיות בש"ס דאדם בהול על ממונו. והנה דברי התוספתא שהבאנו לכאורה סותר סוגית הש"ס דילן דמסוגיא דילן משמע דאף בדליכא רק צערא בעלמא לבהמה מותר לעשות לה שאר רפואות דמיירי דומיא דאדם כנ"ל ועוד מדקאמר ולבהמה מי גזרינן משמע מלשון זה דלא גזרינן בבהמה כלל האי גזירה דשחיקת סממנים ונ"ל דסוגיא דילן מיירי בדליכא רק צערא בעלמא לבהמה ומשו"ה פליגי בה ר' יאשיה ורבנן וכמו שכתבנו לדעת הרי"ף אבל בדאיכא ספק שמא תמות אף רבנן מודו דשרי לעשות שאר רפואות ולא גזרינן ביה גזירה דשחיקת סממנים משום דאדם בהול על ממונו ואם לא נשרי ליה שאר רפואות יבוא לשחוק סממנים וכמו שכתבנו מתחלה לדעת המרדכי ודברי התוספתא דקאמר דמריצין אותה בחצר כדי שלא תמות אתיא כדעת רבנן דלא שריא לעשות שום רפואה לבהמה אלא בדאיכא ספק שמא תמות הבהמה [והנה כעין זה כתב ג"כ הפמ"ג לתרץ דברי הטי"ז אך הוא לא הזכיר שבזה מתורץ התוספתא] ובאמת מסוגיא זו ראייה גדולה לדעת המרדכי וכנ"ל. אמנם נראה דדין המרדכי אמת מטעם אחר וגם כל הראשונים הנ"ל יודו ליה בדינו דאף דס"ל דבשבת לא אמרינן דאי לא שרית ליה אתי לעבור במזיד וכנ"ל מ"מ בזה יודו דמותר לומר לא"י להקזי דם לבהמה בשבת משום צער בע"ח דהוא דאורייתא ודחי אמירה לא"י דהוא דרבנן וכמו שכתבו הפוסקים דמטעם זה מותר לומר לא"י לחלוב הבהמה בשבת וכדלעיל בסימן ש"ה סעיף כ'. כל עיקר הדברים האלו העתקתי מכתובת יד בני המנוח הגדול בתורה ובמדות טובות כמוהר"ר אברהם זללה"ה שנפטר בעו"ה בן כ"ג שנה כי כסליו תרנ"ב לפ"ק:

שלג

סימן

* שמא יבוא וכו' - עיין בש"ג דמצדד דבמרוצף לא חיישינן לזה ולעני"ד דזה תלוי בפלוגתא לקמן בסימן שלי"ז ס"ב ובהג"ה שם:

* וכל שבות שהתירו וכו' - כתב הפמ"ג במ"ז הוי יודע דלא כל שבות התירו לצורך מצוה דהא שבות דשבות דוקא י"א התירו למצוה הא שבות לחוד ודאי לא אלא דוקא כי האי גוונא עובדין דחול וכדומה ועמ"א ש"ז אות ז':

שלד

סימן

* כדי מזון ג' סעודות - עיין בפמ"ג סק"י דמסתפק דאפשר דיכול הבעה"ב להציל מזון ג"ס עבור כל

אחד ואחד מבני ביתו וכן משמע לענין מתוד"ה אבל לא משבת ליוה"כ שכתבו שם דאפילו כדי להאכיל התינוקות ביוה"כ נמי אסור להציל ומשמע דעל שבת גופא מותר וכן בדין דלא גרע ממה שמותר להציל כדי להאכיל לבהמה:

* והראוי לבהמה לבהמה - משום דאסור לאכול קודם שיתן מאכל לבהמתו ולכך מציל גם לבהמה מזון ג' סעודות [תו"ש]:

* ובשחרית מזון ב"ס - ופשוט דשרי להציל לחם משנה לכל סעודה [תו"ש] עוד כתב שם דמשקים יכול להציל לצורך כל היום דכל היום ראוי לשתיה כמ"ש סימן שכ"ג ס"ו אך יין אינו שרי רק לצורך ג"ס ע"ש:

* ויש מתירים וכו' - עיין במ"ב ובא"ר ממה שהביא בשם האו"ה משמע דאף בבית שבו הדליקה שרי ג"כ להציל כל דבר אפילו מעות וע"כ דס"ל כסברת מהרא"י והעתיקו בט"ז דבדבר שחשוב אצל האדם מאד כגון מעות יש לחוש להיפך דאי לא נתיר לו להצילם יבוא לכבות הדליקה אבל בנשמת אדם האריך בענין זה והראה דגם בעה"ת גופא שהוא מיקל אין מיקל כלל בבית שבו הדליקה וגם בפמ"ג סיים על דברי האו"ה בצ"ע ומ"מ לא נוכל למחות ביד המקילין אחרי שגם הט"ז מצדד כן אף שאין מקור לזה:

* דבמקום וכו' לאיסור מוקצה - מדברי מהר"ש שהבאתי במ"ב משמע לכאורה דאף לאיסור כרמלית אין לחוש אז אבל מדברי סה"ת המובא בב"י וכן ממה שהובא בר"ן פרק מי שהחשיך מוכח בהדיא דלא שרינן זה כ"א לחצר המעורבת וכן מדברי הט"ז ומ"א לעיל בסימן ש"א סל"ג משמע דלא שרינן להוציא חוץ לעירוב כ"א כשנושאו שלא כדרך הוצאה:

* כלי תשמישו וכו' - עיין במ"ב ועיין בתו"ש דכלי שתיה יכול להציל לצורך כל היום:

* כיון שאמר הצילו לכם - עיין במ"ב והוא מדברי המ"א וב"ח והנה זה פשוט לדעת הטוש"ע וכן מסתבר דאם לא אמר כלל הצילו לכם לא הוי הפקר ממילא דלא דמי לזוטו של ים וכמו שכתב הב"ח דמצוי להציל ע"י א"י או ע"י אנשים ישראלים שמצילים ומחזירים לבעליהם אבל אם אמר בואו והצילו ולא אמר לכם אמאי אינם יכולים לזכות בו דבדאי לא היה דעתו שיצילו בשבילו והוא יתן להם שכר טרחה דזה אסור הוא כיון שכבר הציל מזון ג"ס [ודברי הב"ח בענין זה לא זכיתי להבין] אע"כ דיצילו בשביל עצמם קאמר ואולי י"ל דכ"ז שאינו אומר לכם אף דאינם יכולי לזכות לעצמם מ"מ אינם נעשים שלוחים עבורו:

* או וכו' - עיין במ"א שמצדד דה"ה אם היה כתוב ג"כ בכתב אחר שרי:

* בקיאים - ע"י מ"ב ועיין בר"ן שכתב דכיון דקי"ל שהתירו במגילה גיפטית לגיפטיים עילמית לעילמייים וכו' הלכך כה"ג בכתבי הקודש למי שניתנו לקרות בהן מצילין אותן במקומן מפני הדליקה ומיהו כי שרית גיפטית לגיפטיים ואינך מסתברא דדוקא לשאינם בקיאים בלשה"ק אבל לבקיאים לא עכ"ל ונראה לענין דהר"ן לא קאי כ"א אמגילה אבל בענינו אפילו מי שבקי בלשה"ק ג"כ צריך להצילו מפני הדליקה דהא ניתן לקרות בו באותו מקום למי שאינו בקי בלשה"ק וכן מוכח מלשון השו"ע שכתב או בלשון אחר שאותו העם בקיאים בו משמע דכיון שהעם בקיאים בזה הלשון די אף שכמה מהן יודעין ג"כ לשה"ק אפ"ה מצילין דהא ניתן לקרות למי שאינו בקי ואף דבספר מחצית השקל משמע שהוא מפרש דהר"ן קאי על הכל הנלעני"ד כתבתי. ומיהו לענין עצם למוד תורה שבכתב בשאר לשון למי שיכול לקרותה בלשה"ק גם אנו מודים להמחה"ש דלדעת הר"ן בשם הראב"ד אינו נכון לעשות כן דכן משמע לשונו להמעין בו [ועיין בסימן תר"צ ס"י בדעה הראשונה שהיא סתמית כוותיה דהראב"ד] ואין להקשות על דברי הראב"ד מהא דברכות י"ג דקאמרה הגמרא למימרא דסברי רבנן דכל התורה כולה בלשה"ק נאמרה [והיינו לקרות כפירש"י שם] דאי ס"ד בכל לשון נאמרה שמע דכתב רחמנא ל"ל ודחי הגמרא לעולם בכל לשון נאמרה ע"ש הרי דמותר בכל לשון לקרות כמו גבי ק"ש ולגבי ק"ש לא נזכר בשום פוסק חילוק בין אם יודע לשה"ק או לא י"ל דסבר הראב"ד דכיון דבסוגיא שם מתחלה בדעת רבי קאמר שם להיפוך אלמא דלא פשיטא להו לבעלי הגמרא בענין זה אי דוקא בלשה"ק נאמרה התורה שבכתב לקרות או בכל לשון ולהכי מצדד דדינא בזה כמו במגילה דמי שאינו יודע לשה"ק יכול לקרותה בכל לשון א"י"ל דהתם מיירי שקורא הפסוקים בע"פ [ודומיא דק"ש שקורא בע"פ ואין בזה משום דברים שבכתב אי אתה רשאי לאמרם בע"פ וכנ"ל בסימן נו"ן שכתבו הפוסקים דה"ה בשאר פסוקים אם העולם בקיאים לאמרם בע"פ] בשאר לשון ולהכי אמרינן דבכל לשון נאמרה לקרות משא"כ בענינו דאיירינן שכתב התורה בשאר

לשון וקורא הלשון מתוך הכתב התם שפיר ס"ל להראב"ד דלא הותר לכתוב שאר לשון ולקרות בו כ"א כשאינו בקי בלשה"ק :

* שודאי יתבקעו - שאין להם כח לקבל האור מפני שחדשים הם ומשמע בגמרא דאפילו אם מכוין לזה [והוא מדף מ"ז ע"ב דאמר שם מתחלה קודם דמתרץ מפני שמקרב את כיבוי דלרבנן מותר בניצוצות אפילו בשבת אף דהוא מכוין שיכבה עיי"ז] ג"כ שרי כיון דהוא אינו אלא גרמא וכן מוכח שם גם בדף ק"כ ע"ב דמפיק דגרמא שרי מדכתיב לא תעשה בו מלאכה עשייה הוא דאסור גרמא שרי ודומיא דעשייה שרינן בגרמא :

* דגרם כיבוי מותר - לאו דוקא כיבוי דהוא מלאכה שאינה צריכה לגופה דאפילו בכל מלאכות הדין כן וכנ"ל :

שלה סימן

* לא יזרקנו בכלי אחר וכו' אלא מריקו - עיין במ"א שסובר דאם יש לו כלי אחר יותר טוב שיביאנו ויניחנו ע"ג הכלי שעמד כבר ונתמלא ולקבל בו את הדלף שדולף משיטלטל המוקצה בידיים להוריקו דאיסור טלטול מוקצה בידיים חמיר מבטול כלי מהיכנו ועיין בא"ר ובפמ"ג שמפקפקין בזה ובחידושי רע"א מצדד כהמ"א :

* אחד הנה ואחד הנה מלקט מעט מעט ואוכל - הנה לפי מה שהביא בב"י בשם התוספות והרא"ש האי ואוכל לאו דוקא הוא דה"ה דמותר ליתנם לתוך חיקו וכסותו ולא אסור אלא לתוך סל וקופה דזה מחזי כעובדא דחול אבל מביאור הגר"א משמע דלפי שארי הרבה ראשונים אין להקל בזה ואין לומר דהגר"א קאי רק בנתערב בצרורות דז"א דהלא הביא דגירסת כל הראשונים בברייתא הוא ואוכל ולא כהתו' והרא"ש וממילא לפירוש הר"י דמפרש להברייתא בנתפזר אחת הנה ג"כ אין להקל ואפשר שהב"י ג"כ חזר מדבריו מדהעתיק בשו"ע תיבת ואוכל ואמנם בסיפא לענין נתערב בצרורות או בעפר בודאי אין להקל ללקטם לתוך חיקו וכסותו וכ"כ בפמ"ג דיש בזה איסור משום בורר אך לפי דבריו אם ירצה ללקטם כדי לאכול לאלתר מסתברא שיהא מותר לפי דברי הב"י דהאי ואוכל לאו דוקא הוא אבל לפי דברי הגר"א נראה דאין להקל בכל גווני :

שלו סימן

* היו גבוהים שלשה וחלל תחתיהם וכו' - בגמרא איתא שרשי אילן שגבוהין מן הארץ שלשה טפחים או שיש חלל תחתיהן ג"ט וכו' והנה בטור ושו"ע קיצרו הדבר ולא העתיקו כלשון הברייתא ונ"ל דכונתם דאפילו אם החלל בעצמו לא היה גובה שלשה טפחים כ"א בצירוף הענפים כיון שלמעלה במקום שהוא יושב על הענף או משמש עליו יש גובה ג"ט אסור לשמש שם וכונת הברייתא הוא עם החלל שתחתיו יהיה בס"ה ג"ט ואף שהוא דוחק מ"מ לדינא בודאי מסתברא כמותם :

* מותר לילך ע"ג עשבים וכו' - עיין במ"ב והנה נמצא בסמ"ג דבר פלא שכתב במלאכת קוצר אין עולין באילן גזירה שמא יתלוש ואמרינן נמי בעירובין פרק המוצא תפילין אסור להלך ע"ג עשבים בשבת במקום שא"א לו שלא יתלוש והוא פלא דהא מסקנא דתלמודא התם דשרי בכולהו גוונא שהזכרו שם כיון דקיי"ל כר"ש יע"ש בגמרא והנה המהרש"ל בביאורו לסמ"ג כתב שם ג"כ דברים תמוהים בזה ודעתו דבכל אלה הוי פסיק רישא רק דמותר משום דאין מלאכת מחשבת וכתב זאת כדי לפרש דברי הסמ"ג שם והוא נגד כמה ראשונים דכתבו בהדיא דלא הוי פס"ר [עיין באו"ז] שלהי עירובין ובריטב"א שם וכן משמע בטור והמחבר] וכבר השיג עליו בספר מאמר מרדכי ואפילו אם נניח הכל כדבריו ג"כ אינו מובן דברי הסמ"ג דכיון דע"פ מסקנת הגמרא הכל שרי היכי קחשיב זה הסמ"ג בתולדה שם. אכן באמת דברי הסמ"ג מועתקים מספר יראים בתולדה דחורש עיי"ש ונ"ל לבאר דבריהם בדרך פשוט והוא דלא היה ניתא לו לומר דגם מימרא דרמי בר אבא דאסור לילך ע"ג עשבים משום דאף ברגלים יהיה קאי רק אליבא דס"ד ודעתיהו דהאי מימרא קאי אפילו אליבא דמסקנא דקיי"ל כר"ש ומיירי היכי דהוי פס"ר כגון שהוא הולך במהרה ורץ ע"ג עשבים והעשבים הם ארוכים דאז בודאי א"א שלא יהיו נתלשים וזהו מה דמסיים ע"ז ואף ברגלים חוטא היינו שהוא

אך ונמהר ברגליו לילך עליהם [וכה"ג כתב היראים שם בסוגיא דשבת גבי אבין צפוראה דלא קאי אליבא דר"י רק אליבא דר"ש ובאופן דהוי פס"ר כגון גבי כלים גדולים עיי"ש]:

* או שאר משקים וכו' - קשה דלפי מה שכתב הסמ"ג והובא בהגה"מ והעתיקו המ"א דהמשקה מים חייב משום חורש ג"כ אמאי כתב דביין מותר וה"ה בשאר משקים שאינם מצמיחין נהי דאינו מועיל להזרעים עכ"פ מרפה הקרקע ע"י הלחלוחית ויתחייב משום חורש ושמא י"ל דלא אמרו בזה משום חורש רק היכי דהוא מועיל להזרעים ג"כ אבל היכי דהוא מקלקל להזרעים אפשר דאין מתיפה הקרקע ג"כ וכעין זה מצאתי ג"כ במאמ"ר אבל הוא דוחק וצ"ע ודע דבספר תפארת ישראל כתב דבחכמת אקאנאמיע אמרו שמי רגלים הם טובים מאד לזבל הקרקע א"כ מזבל תולדת חורש הוא עכ"ל ולא נהגו העולם ליזהר בזה כלל וגם משבת פ"א ע"ב מוכח שלא כדבריו דהלא אי אפשר לגדולים בלא קטנים ולדבריו היה אסור גם לפנות על שדה ניר בשבת מחמת חרישה ולא משמע שם כן עיי"ש:

* מעציץ שאינו נקוב - עיין במ"ב ודע דבח"מ סימן ר"ב ס"ב מובא מחלוקת ד"י"א דבעציץ עץ אפי' אינה נקובה כנקובה דמיא משום דעץ מתלחלח ויונק מהקרקע ולא בעינן נקובה רק גבי כלי חרס וי"א דאדרבה בחרס לא בעינן נקובה משום דמיא לעפר משא"כ בעץ עיי"ש ובאמת יש עוד שיטה שלישית מובאה בתוספות מנחות פ"ה עיי"ש דבחרס בעי נקובה ובעץ אפילו נקוב כאינו נקוב דמיא ואכ"מ להאריך:

* אפילו אינו נקוב - לכאורה הטעם דס"ל דבנקוב יש איסור דאורייתא וכדעת הרמב"ם לכך החמיר באינו נקוב עכ"פ מדרבנן אבל א"כ לא היה לו לסתום בשי"ב ס"ג דצורר שעלו בו עשבים מותר לקנח בו דמשמע אפילו להגביהו מן הארץ דאין מתירין איסור דאורייתא בשביל זה א"ו דס"ל להמחבר שם כשיטת רש"י ותוס' שם וכמ"ש המ"א שם אלא הנכון כמו שכתב הגר"א דחשש לשיטת הסוברים דאחד מהני כלים אינו נקוב כנקוב דמיא וחש לשני הפירושים ותמיה על באה"ג שצ"יין על המחבר שהוא מהג"א ובהדיא איתא שם עציץ נקוב:

* ע"ג יתדות - עיין במ"ב לענין עציץ עם עשבי בשמים ומ"מ נראה דכד של תבואה שעומד ע"ג קרקע אפילו אם הוא נקוב מותר להגביהו ולהניחו ע"ג השלחן וראיה ממה דאיתא בגמרא מ"ה והובא בסימן ש"י דחטין שזרען בקרקע ועדיין לא השרישו דמותר ללקטן ולאכלן ואין בהם משום מוקצה ות"ל דקמפסיק בזה לחיותיהו א"ו כיון שלא השרישו עדין אין להם שום חיות מן הקרקע וכמונח על השלחן דמיא ואפילו לפי מה שכתבנו לעיל בסי' ש"י בשם המאירי דדוקא כשהם מונחים מגולה מלמעלה אבל אם תחובין בעפר אסור עכ"פ מדרבנן וה"נ אפשר לומר דמה שהוא מונח בתוך הכד הנקוב הרי הוא כטמון בקרקע מ"מ כיון שעדיין לא התחילו כלל לצמוח לא עדיפי מעשבים שתחובין בעפר ממש שלא השרישו שמבואר לעיל בסי' דמותר להוציאן בשבת כיון שלא השרישו ואינו רוצה בהשרשתן וה"נ דכוותיה הרי לא נתכוין בהעמדתו שם לשם זריעה וגם לא התחילו כלל לצמוח [והיה דעציץ ע"כ מיירי שהזרעים שמונחים שם נשתרשו בהעפר שבעציץ וא"נ אפילו אין שם עפר בעציץ ולא התחילו הזרעים עדיין לצמוח כלל הלא מסתמא נתכוין במה שהניחם שם בעציץ לשם זריעה דאז בנקוב בודאי אסור לסלקם מן הארץ כיון שנתכוין לזריעה דהוי כמי שזורעם בארץ כיון דנקוב הוא וכדאיתא בסעיף וי"ו דאם נתכוין לזריעה אסור והא דמחמיר המחבר אף באינו נקוב משום דאחד מן הכלים עץ או חרס אינו נקוב כנקוב דמיא ומחמיר בשתיהן משום ספיקא וכמ"ש"כ לעיל] אך כ"ז אם מונחים שם רק זה יום או יומים דודאי לא התחילו הגרעינים לצמוח אבל אם מונחים שם רק כמה ימים דקרוב לומר שיש בשולי הכד איזה גרעינים שהתחילו לצמוח ע"י הנקב שבכד שהריח מן הקרקע ויש להם יניקה מן הקרקע וכשיגביה הכד מן הארץ מפסיק לחיותיהו ואע"ג דאין מכוין לזה פסיק רישא הוא וכן לענין להגביה הכד מן השלחן ולהעמידו ע"ג קרקע אין נכון רק אם דעתו שיעמוד שם יום או יומים אבל אם יעמוד שם כמה ימים [והמקום ההוא הוא מקום לח וכדמוכח לעיל בס"ד דאל"ה אין חוששין שיצמח לבסוף] נראה דאסור דלבסוף בודאי יצמחו הגרעינים וימשכו חיותיהו מן הקרקע ונחשב בעמידתו כזורע:

* שנפשח מע"ש - היינו שאינו יכול לחיות עוד הענף אע"ג שעדיין מחובר הוא בקליפתו ומ"מ יש ליזהר בזה דאין העולם בקיאות בכך ואין להתיר כ"א כשנפרד לגמרי מהאילן [פמ"ג]:

* בצינעא - עיין בב"י שהביא בשם הר"ן שכתב דאפשר דאפילו בפרהסיא שרי אלא דלכתחלה כל היכי דמצי למעבד בצינעא טפי מעלי ועיין בא"ר שנשאר בצי"ע בזה ונ"ל שגם שארי הראשונים לא ס"ל כן מדהקשו כולם מהא דא"ר כל מקום שאסרו מפני מ"ע אפי' בחדרי חדרים אסור ואי דבזה מותר מדינא אפילו בפרהסיא אין ענין לקושיות:

* חייב - דע די ש פלוגתא בין הפוסקים יש אומרים דאפילו יבשו הפירות הן ועוקציהן וכן ה"ה יבש האילן אפילו לגמרי דהיינו שאין גזעו מחליף [וכמבואר בפרק בתרא דעירובין] אפ"ה חייב כיון דעכ"פ האילן מחובר וכן ה"ה הפירות נמי מחוברים באילן [רמב"ם וכפי מה שמפרש אותו המ"א וכן בנשמת אדם ע"ש באריכות] והרבה פוסקים [רש"י ותוס' שבת ק"י ע"ב ד"ה במחובר והרשב"א בחידושו ודעת א"ר ותו"ש שגם הרמב"ם סובר כן] ס"ל דלא מחייב רק ביבשו הפירות ועוקציהן עדיין לח [ובזה אפשר דחייב אפילו יתלוש מעט מן גוף הפרי היבש] או יבש האילן ועדיין גזעו מחליף אבל אם יבשו לגמרי פטור על הפירות ועל האילן דכתלושין דמ"א ועיין במ"ב מש"כ בשם המ"א לענין עשבים יבשים דלכו"ע היינו אף לדעת הרמב"ם פטור ומ"מ פשוט דאם הוא ארעא דידיה והוא שדה דלאו אגם שמתפה הקרקע ע"י חייב משום חורש אפילו על תלישת עשבים כל שהוא ואע"ג דלא מיכוין ליפות פסיק רישא הוא וכדאיתא בהדיא בשבת ק"ג וד"ז העתיקו ג"כ התוספות בשבת ק"י ע"ב לענין תלישת קש ע"ש וכן הרשב"א שם בחידושו ומה שסתם הרב מ"א בענין זה משום דהוא איירי רק לענין קצירה ונ"מ בארעא דלאו דידיה או באגם שאינו צריך ליפות. ומש"כ דאיסור דרבנן יש בודאי הוא ממה שכתב הרשב"א שם בחידושו דהא מזיז העפר ואין להקשות הרי גם בטומן לפת וצנון תחת הקרקע והובא בס"ח שמותר אע"פ שמזיז העפר משום דהוי טלטול מהצד וכדאיתא בדף נ' ע"ב ע"ש דז"א דהלא שם כתבו הפוסקים דבעינן דוקא הטומן משום שלא נתכוין לזריעה אבל כשנתכוין לזריעה אע"פ שלא השרישו אסור עכ"פ מדרבנן להוציאן משום דמחזי כתולש וה"נ לא עדיפא מהתם ולישנא דרשב"א דכתב הטעם משום דמזיז העפר דחוק קצת לפ"ז דלפי דברינו יש ע"ז עצם האיסור :

* ומותר ליגע באילן - כבר בארתי לעיל בס"א במ"ב דכמו דאין עולין באילן ה"ה דאין נשענין ונסמכין באילן וכמבואר בהדיא בש"ס ופוסקים. ודע כי ב"ב דחגיגה דף ט"ז מבואר דאין איסור אלא כשנשען בכל כחו ע"ש היטב [ואף כי שם לענין בהמה מתניא ה"ה גבי אילן דכולהו חד טעמא נינהו וכן משמע שם ברש"י ע"ש וכן כתב בהדיא במאירי בשבת קנ"ד] וכן הוא שם בירושלמי ומסיים שם דאל"כ וכי אסור ליגע בהמה ע"ש וכה"ג איתמר בירושלמי פ"ה דיו"ט וז"ל אית תני נשענין בבהמה ואית תני אין נשענין מאן דאמר נשענין בבריא ומ"ד אין נשענין בתש והאו"ז הביא לדברי ירושלמי אלו ע"ש היטב והעתיק דבריו גם בהגהת אשר"י [ונדפס שם איזה אותיות בטעות] וכן הביא דברי הירושלמי אלה המאירי בשבת קנ"ד והרוקח בהלכות יו"ט אלא שהם גרסו להיפך דנשענין בתש ואין נשענין בבריא ע"ש היטב ואע"פ שמחולפים המה בגרסתם אעפ"כ בעיקר הסברא מודו כולהו דהיכי דסומך בכל כחו אסור ואם לא מותר וכמו דמסיק הירושלמי שם בלשון אחר מ"ד דנשענין בההוא דסומך בכל כחו אסור [פי' מעט] מ"ד אין נשענין בכובש את כבדו [פי' שכובש בכל כחו על הדבר] והכל הולך אל מקום אחד וכמו שהביא המאירי לתרי לישני אלה בלא פלוגתא אלא דצ"ע על הרמב"ם ושאר ראונים שלא הביאו זה ואפשר משום דלא איתמר בהדיא שם בחגיגה כ"א מדיוקא לא העתיקוהו כדרכם אמנם עכ"פ קשה שלא העתיקו דברי הירושלמי דאיתמר בהדיא [ובאמת היה מקום לומר דדברי הירושלמי אזלי לטעמייהו בההוא דאין רוכבין על בהמה ע"ש משא"כ לפי טעם הבבלי אינו מוכרח כלל האי דינא אבל הלא מש"ס דחגיגה הנ"ל מוכח דגם שיטת הבבלי כן וצ"ע]. ודע כי האחרונים הביאו דין זה והעתיקו אותו במ"ב וכפי מה שפירשו המח"ש והפמ"ג. והח"א ועוד אחד מאחרוני זמננו פירשו באופן אחר דהיינו שיש חילוק בין אם האילן בריא או תש וטעם דתש אסור משום דהוא מתנדנד ואישתמיט מינייהו הירושלמי הלז דמוכח בהדיא דאדם קאי. והאמת הוא דלהשען באילן אסור אף אם אינו מנידו דהא תשמיש גמור הוא ולא אשכחן בש"ס דמותר להשתמש באילן במקום שאינו מנידו רק דמש"ס משמע דהיכא דמנידו אסור אפילו בלא שמוש דזה גופא שמוש הוא ועיין היטב במאירי ובאו"ז פ"ה דיו"ט ומש"כ הח"א דאם האילן הוא עב מותר ע"כ מיירי דאינו סומך עליו כ"א מעט דאל"ה אסור בכל גונו :

שלז

סימן

* אסור לכבד וכי' - ויש בזה משום שבות [ברייתא שם בדף צ"ה] ואי מכוין בזה לאשווי גומות משמע בתוספות שם די ש בזה חיוב חטאת וכן משמע מפשטיה דלישניה דהרמב"ם פכ"א ודעת הרמב"ן בפרק כל הכלים דהוא רק בנין כלאחר יד כ"ז שלא נעשה בידים ממש ע"ש :

* ויש מחמירין אפילו במרוצף - עיין במ"ב דהטעם הוא משום דגזרינן מרוצף אטו אינו מרוצף הוא משה"ת והעתיקו בט"ז והנה לפ"ז אם כל בתי העיר או עכ"פ רובם [ריב"ש] מרוצפים באבנים או בלבנים [וכ"ש אם הם מכוסים בקרשים] אפשר דמותר לכבד דלא גזרו על רובה מפני מיעוטה ולא על עיר זו מפני עיר אחרת וכמו שכתבו בסה"ת וכן התוס' בדף כ"ט ע"ב ד"ה גזירה וגם רש"י סובר כן ורמז לזה בדף צ"ה ע"א ד"ה זילחא והעתיק דין זה גם הגר"א בבאורו בשם סה"ת אולם יש עוד סברא אחרת בסה"ת שם דבין הרובדים [היינו בין השורות שבין אבן לאבן] יש חשש דאשווי גומות

אף במרוצפין וסברא זו נזכרת ג"כ לחד תירוצא בתוסי צ"ה ד"ה שרא זילחא לענין הדחה [אך לא נזכר בדבריהם לענין כיבוד] ולא אדע מה יענו בסוגיא דדף קני"א ע"ב דמשני התם קרקע בקרקע מיחלף דמוכח משם דבמרוצף לא שייך כלל אשווי גומות ורק מצד מיחלף ואולי י"ל דשם התקרה של מרחץ נעשה מקרשים שמהודקין היטב זה לזה ומשא"כ באבנים [ומרש"י שם והרמב"ם בפכ"ג מוכח דגם באבנים במרוצף לא שייך אשווי גומות] ולפ"ז כשבתי העיר כולם או רובם מרוצפים בקרשים אין להחמיר במרוצפים ובפרט אם נתכבד מע"ש יש לצרף לזה ג"כ סברת הראב"ד המובא בב"י דס"ל דאפילו באינו מרוצף לאו פ"ר הוא אך מ"מ אין דבר זה ברור עדיין דאפשר דהמנהג שהביא הרמ"א שנוהגין להחמיר בזה באיסור כיבוד נתיסד מימי קדמונים משום דחששו לאיסור טלטול מוקצה שמצוי להיות על הקרקע עצמות וקליפין שאינם ראויים למאכל בהמה וכן משמע קצת ברי"ו ח"י"ג ובב"ח ע"ש ולפ"ז בכל גווני אסור אולם מדסיים הרמ"א הטעם להקל בכנף אווז משום דהוא דבר קל ואינו משוה גומות משמע מיניה דהטעם של המנהג שנהגו להחמיר הוא משום אשווי גומות ולפ"ז אין להחמיר בשכל בתי העיר מרוצף ובפרט אם נתכבד הבית מע"ש וכנ"ל וגם לאיסור מוקצה אין לחוש אחד משום מה דכתב הרשב"א דמותר לפנותם משום דהוי כגרף של רעי ועוד דהו"ל טלטול מהצד ע"י ד"א לצורך שבת וכמו שכתבו האחרונים. והנה כ"ז שייך רק לענין איסור אשווי גומות או מוקצה דלית בזה אבל יש עוד חשש אחר משום מה שכתב השה"ג והובא ברמ"א דמשתבר הקסמים וכן ה"ה ענפי האילנות שבזמנינו [שקורין בעזע"ם] ואין להתיר אלא במכבדת של ענפי תמרה הרכים שנכפפים ואין משתברים כמו שכתב בשה"ג וה"ה במה שקורין [בארש"ט] שהוא ג"כ דבר רך אבל בענפי האילנות יש חשש שבירה אכן לפי מה שפקפקו כמה אחרונים על דברי השה"ג שהביא הרמ"א גם בענפי אילנות אין להחמיר בשכל בתי העיר מרוצף. היוצא מכל זה דאם כל בתי העיר או עכ"פ רובם מרוצפים בקרשים ובפרט אם נתכבד הבית ג"כ מע"ש ורוצה עתה לכבד הבית בענפי תמרה הרכים או במה שאנו קורין בארש"ט בודאי אין להחמיר [ומספר כלכלת שבת משמע דבבארש"ט מותר אפילו באינו מרוצף שמשוה בארש"ט לכנף אווז ועיין מה שכתבנו לקמ"י] ובענפי האילן שבזמנינו אין ההיתר ברור כ"כ משום חשש שבירת הקיסמים וכמש"כ הרמ"א ומ"מ מי שמיקל בזה אין למחות בידו דכמה אחרונים מפקפקין ע"ז וכנ"ל:

* וכן ע"י בגד וכו' או כנף אווז וכו' - המ"א הביא בשם רש"ל שמחמיר בכנף אווז וסברתו דע"י זה יכול ג"כ לבוא לאשווי גומות כמו ע"י שאר מכבדת וכן הא"ר מצדד דיש להחמיר בכנף אווז כוותיה ובבאור הגר"א משמע עוד שמפקפק על כל ההיתר זה אפילו ע"י בגד שכתב דמדברי רש"י [היינו בדף קכ"ד ע"ב ד"ה של מילת] משמע דאסור והיינו מה דמשמע שם מרש"י דבמכבדת של מילת אסור לכבד ע"ג קרקע ומ"מ מסתברא דבמרוצף יש להקל בכל זה דבלא"ה הרבה פוסקים מקילין במרוצף אפילו במכבדת ממש ואף בשאינו מרוצף מי שנוהג להקל כוותיה דהרמ"א בודאי אין למחות בידו דנוכל לצרף בזה דעת הראשונים שסוברין דכיבוד אינו פ"ר:

* הקלים וכו' - עיין במ"ב מה שכתבנו בשם כלכלת שבת דה"ה ע"י בארש"ט הרכים ובאמת עיקר ההיתר דבגד או כנף אווז ג"כ אינו היתר ברור דכמה פוסקים פקפקו ע"ז וכנ"ל וע"כ נלענ"ד דאין להתיר אלא באותו שפרט הרמ"א ומשום דהוי שינוי גדול ג"כ שאין דרכו לכבד בזה בחול משא"כ בבארש"ט שדרכו לכבד בזה בימות החול ג"כ והוי זילותא דשבת וכן משמע לשון הלבוש שז"ל וכן ע"י בגד או מטלית או כנף אווזא הקלים ואינו מזיז עפר ממקומו ואינו משוה גומות והוי שינוי גדול מותר עכ"ל ושמשמע מזה דאי לא היה שינוי לא היו מתירין בזה אך אם הבית היה מרוצף יש לסמוך ע"ז דכמה ראשונים סוברין דאפילו במכבדת ממש מותר לכבד במרוצף ועיין מה שכתבנו לעיל סוף ד"ה אסור לכבד:

* שלא ישתברו קיסמיהם - עיין בספר ברכי יוסף בשם מהר"י קשטר"ו ובספר בית מאיר שמפקפקין בזה וגם בספר מאמר מרדכי מצדד דלאו פסיק רישא הוא ומ"מ נראה שאין כדאי להקל בזה דמחזי כעובדא דחול וכמזלזל באיסור שבת וכמו שכתב בב"ח ע"ש:

* ולא מדיחין אותנו אפילו הוא מרוצף - דע דבתוספתא וברמב"ם מבואר עוד והביאו המ"א דאין נופחין את הקרקע בשבת והשמטתי זה משום דאינו מצוי גם לא אדע פירושו על נכון דאם פירושו הוא לנפח בפיו את האבק והעפר מעל גבי קרקע אמאי אסור ומאי שנא מכיבוד דשרי הרמב"ם עכ"פ ברצופה ואדרבה למאן דאסר שם כיבוד משום מזיז עפר והוי כחופר לישתרי הכא דבפיו לא יזיז עפר ממקומו גם למאן דאסר שם משום מוקצה יהא מותר הכא כמבואר בסימן ש"ח ס"ג [וא"ל דהברייתא יסבור דטלטול מהצד שמיה טלטול דפלוגתא דתנאי יש בזה דא"כ אמאי העתיקה הרמב"ם לדינא] ואפילו למאן דאסר שם משום אשווי גומות ג"כ קשה דלישתרי עכ"פ ברצופה למאן דשרי בכיבוד ומצאתי בפמ"ג בדבריו הקצרים רמוז תירוץ לזה והוא דלפי שהכיבוד הוא צורך שבת ס"ל להרמב"ם דהקילו ברצופה משא"כ בזה וכמו שביאר המגיד טעם הרמב"ם שמחמיר לענין הדחה ועוד י"ל דכל אלו הדברים היו צורך מרחץ וכדומה שצריך ליפוי הקרקע ולכך חיישין שיבוא לאשווי גומות במתכוין באינה רצופה וגזרו ג"כ רצופה דקרקע בקרקע מיחלף כדאיתא בגמרא וה"ה

גבי נפחה מיירי נמי בכה"ג [ואף דברבינו ירוחם כתב האי דינא דאין סכין ומדיחין גבי בית אפשר גם הוא מיירי לענין רחיצה וכדומה שצריך ליפוי הקרקע וכנהוג בזמנינו דההדחה היא צורך רחיצת הקרקע] אבל לעולם אם צריך לכבד הבית [למאן דשרי] ואין לו מכבדת מותר לו לנפח בפיו את האבק והעפר ואדרבה לכאורה נראה דזה לא גרע מריבוץ דשרי הגמרא במסקנא ואפילו באינה מרוצפת משום דלאו פ"ר הוא לאשווי גומות וה"נ כה"ג ואפשר עוד דאפילו לנפח בכלי באויר ג"כ שרי ואפילו למאן דמפקפק על התירא דכנף אווז מודה הכא דשרי:

שלח

סימן

* אבל להקיש על הדלת וכו' - ובבאור הגר"א כתב דהעיקר בזה כדעת הירושלמי שמחמיר בזה והנה דעתו כדעת הר"ח המובא בהרי"ף ע"ש אך העולם נוהגין להקל כדעת השו"ע אך זה קשה לי שכתב דאינו מותר רק אם אינו מתכוין לקול כלל כמו בור הגלגל וכדומה לזה והנה רצה לתרץ בזה דלא יהיה ראייה מאמימר דשרי מתחלה במחוזא ולא חשש לאולודי קלא ומה יתרץ סתמא דגמרא שם מתחלה שהביא ראייה שם מתחלה לעולא מהמשנה דממלאין מבור הגולה והו"ל למימר וליטעמין הא לא איכוין לקלא וע"כ כמו שכתב בהג"מ שם בפכ"ג דאפשר שיש צורך קול בזה ע"ש ואולי דזה הוי רק לס"ד דגמרא שם אבל למסקנא דגמרא תו לא צריכין לכ"ז ועיקר הטעם לכונ"ע הוא רק משום שמא ימלא לגינתו ולחורבתו ומ"מ נראה דלהקיש על הדלת כלאחר יד מותר לכונ"ע אף שכונתו להשמיע הקול דלא עדיף מלהכות כף אל כף דגם שם כונתו כדי להשמיע קול ואפ"ה מיקל השו"ע בשלי"ט ס"ג ע"ש:

* על הדלת וכו' - הנה בב"י הביא זה בשם האגור ונתקשה שם בטעם הדבר אי ס"ל כעולא אפילו באינו מיוחד לכך אסור ואי כרבא אפילו במיוחד נמי הואיל ואינו קול של שיר ותירץ דהטעם שמא יכוין לשיר וקשה דהלא מוכח בעירובין ק"ד דהכא שהוא מכוין להעיר לחבירו ולהקיצו אינו עושה הכאה בנעימה כדרך שיר דהכאה כזה אדרבה מרדימו אלא עושה בחוזק ובה מקיצו ומעוררו ואמאי שייך שמא יכוין לשיר ואי נימא דחיישינן אם נתירו בזה יבוא בעלמא לעשות הכאות בנעימה כדרך שיר א"כ אמאי מתיר שם הגמרא להטיף בבריא מי ארג בחזקה כדי להקיצו נחוש שמא יטיף פעם אחרת בנעימה ואמנם יש לומר דהכא שהוא כלי שהוא מיוחד להשמיע קול חיישינן לזה משא"כ התם. ואולם דע דבפירוש המשנה להרמב"ם משמע דמותר להקיש על הדלת אפילו בשלשלת הקבוע שם הואיל ואינו עושה כדרך שיר:

* הואיל והכלי מיוחד לכך - עיין במ"ב מה שכ' בשם הא"ר ופמ"ג ובה גם המ"א מודה שאסור הואיל שכונתו להשמיע קול והנה ראיתי בספר כלכלת שבת שכתב דבמקום הדחק כשאינו יכול לכנוס לבית או לחצר בלא זה יש להקל מטעם דנוכל לסמוך על שיטת הרי"ף דכשאנו דרך שיר מותר ולא ידענא מאי קאמר דהא לפי מאי דמסיק הב"י והעתיקו הרמ"א דבכלי המיוחד לכך שאני גם לשיטת הרי"ף דפסק כרבא אסור [ואולי י"ל דס"ל מדסתם המחבר בסתמא דלהקיש על הדלת מותר ולא התנה דדוקא בכלי שאינו מיוחד מסתמא ס"ל דלדעת הרי"ף דפסק כרבא בכל גווני שרי והרמ"א דהביא דעת האגור פליג ע"ז ומה דלא כתב בשם י"א מצינו עוד בכ"מ כעין זה אבל הוא דוחק] ומה דהביא עוד מסתם המשנה דבני מלכים יוצאין בזגין ג"כ קשה מאד לסמוך ע"ז דהרמ"א בסימן ש"א סכ"ג סתם שם לאיסורא וכתב שם הגר"א דהמשנה מיירי בפקוק הזג שלא ישמע קול העינבל ואפילו לפי דעת המ"א שם בסק"ה דמתיר אפילו באינו פקוק הא טעמיה התם משום דלא בעי לקלא משא"כ בענינו שמתכוין להשמיע הקול כדי שיפתחו לו גם להמ"א אסור וכמו שכתב הפמ"ג במ"ז בסימן זה ואמנם י"ל דזה הלא הוא רק לפי מה שפסק הרמ"א דבכלי המיוחד להשמיע קול אסור אפילו אינו קול של שיר וע"כ אפשר דבשעת הדחק נוכל לסמוך על מה שהבאנו לעיל בשם פירוש המשנה להרמב"ם דמשמע דס"ל דגם זה מותר הואיל ואינו קול של שיר וגם בהגה"מ שם דמשמע דמיקל בזה עם עינבל הואיל דלא בעי לקלא הוא צריך לזה רק לפיר"ח משא"כ לפסק הרי"ף יהיה מותר בזה בכל גווני הואיל ואינו קול של שיר ועוד יש לומר באופן אחר דהא דפסק רמ"א דבכלי המיוחד להשמיע קול אסור לאו משום דהוא שבות גמור אלא משום דמיחזי כעובדא דחול וכן משמע קצת בפמ"ג סק"ג וכן בספר תוספות שבת שמתיר להקיש על הדלת בכלי המיוחד רק לשבת [עיין בסימן שכ"ז ס"ד במ"א ובטור שם] וא"כ לפי מאי דמבואר בסימן שלי"ג ס"א בהג"ה דשבות מותר לצורך מצוה והיינו דבר שהוא רק משום עובדא דחול וכמו שכתב הפמ"ג שם [דבשבות גמור בודאי אסור לעשות בעצמו] וא"כ בענינו כשאנו יכול לכנוס לביתו בלילה לישן אין לך צורך שבת יותר מזה [ואין לסתור דבר זה ממה דאיתא בירושלמי והובא ברא"ש ובי"ד דרבינן היה ישן על השער מפני שלא רצה להקיש על הדלת דהתם הלא סבר דאולודי קלא ג"כ אסור ולא דוקא כלי שיר ממש וא"כ הוי שבות גמור ולא שרינן משום צורך שבת משא"כ לדידן דפסקין כרבא דלא אסרו אלא קול של שיר אבל אולודי קלא לא אסרו כלל נוכל לומר בפשיטות דמה שאסרו בכלי המיוחד

להשמיע קול הוא רק משום עובדא דחול וא"כ לצורך מצוה שרי] אך כ"ז כתבנו למצוא אופן במקום הדחק אבל לכתחלה צריך לזרז את עצמו שלא יבוא לזה וגם בדיעבד אם יכול למשוך את החוט ע"י איזה שינוי טוב יותר שיעשה כן וכמבואר בשל"ט סי' דלספק כלאחר יד מותר ואף דלענין קשקוש בזוג משמע שם דאין להקל בזה וכמבואר שם בבה"ל עכ"ל במקום הדחק אין להתמיר. היוצא מכל זה דלמתוח החוט של עינבל בשבת מבואר בכמה אחרונים בהדיא [היינו בא"ר ופמ"ג וגם מהגר"א מוכח כן] לאיסור אך כשאנו יכול לכנוס לחצרו לישן בלא זה נוכל לסמוך להקל משום כבוד שבת אך למתוח חוט העינבל שעשוי בביתו כדי להשמיע למשרתת אין להקל בזה כלל דאפשר לו בלא"ה ויש בזה זילותא דשבת:

* אסור ולכן וכו' - ולענין אם מותר לטלטל אותו הכלי אם מקרי כלי שמלאכתו לאיסור עיין בפמ"ג שמסתפק בזה:

* אסור משום שאין וכו' - הנה עיקר הטעם דאסור להעמידו תחת הדלף הוא משום שאין מבטלין כלי מהיכנו דלא יהיה יכולת בידו להזיזו אח"כ ממקומו כיון דאית ביה מוקצה וכדאיתא בגמרא אלא משום דאי הוי שרי לעשות גרף של רעי לכתחלה לא היה קרוי כלל בטול כלי מהיכנו כיון שמותר ליטול אח"כ ולשופכו וכמו שסיים המחבר לבסוף אבל כיון דקיי"ל דאין עושין גרף של רעי לכתחלה א"כ הרי הוא מוכרח להתרצות לכתחלה שיהיה מונח שם בקביעות ומעתה הוי שפיר בטול כלי מהיכנו [מ"א בשם יש"ש וכן העתיקו ד"ז עוד כמה אחרונים] והנה דין זה העתיק המחבר מהרמב"ם והטור פליג ע"ז ועיין בט"ז שהאריך בזה ופסק השו"ע כהרמב"ם. ועיין בח"א שכתב דבמקום צורך גדול יש לסמוך על הטור דפסק שאפילו באינו ראוי מותר ליתן כלי תחתיו. והנה מה שאנו נוהגים ליטול בבוקר מי הנטילה תוך כלי אף שהם בודאי אינם ראויים לרחיצה ולא לשתית בהמה כמבואר לעיל בסימן דל"ט וכן המים אחרונים שנוטלים לתוך כלי ע"כ משום דס"ל כהטור ועוד נ"ל דזה לא מיקרי אינו ראוי דאין עליהם שום איסור אלא מפני שרוח רעה שורה עליהן ולא מקרי אינו ראוי רק אם הוא מעורב בטיט שיורד מן הגג או שיש עליהם איסור עכ"פ מדרבנן וכמו גבי טבל מדרבנן שהזכיר:

שלט

סימן

* ואם יש לה שפה וכו' - הנה לפירש"י בגמרא מסתברא דבזה אינו מותר רק כשהבריכה בחצר אבל לא ברי"ה שמא יתיז חוץ לארבע אמות אבל לפירוש הר"י שהעתיק השו"ע כוותיה לא ברירא לי דברי הרמב"ם ג"כ משמע קצת דדוקא בחצר מותר:

* או על הלוח או אחת כנגד אחת - עיין באורו במ"ב והוא מהב"י והאחרונים ומפני זה תמה על התה"ד שכתב נגד דברי הרמב"ם ולפנינו הגירסא ברמב"ם על הלוח אחת כנגד אחת וכו' ולפ"ז אלעיל קאי שהכה על הקרקע או על הלוח אחת כנגד אחת וזהו דרך המשוררים לאפוקי אם הכה פ"א על הקרקע או על הלוח לאו כדרך המשוררים הוא ורימוז בזה דלהקיש על הדלת וכו"ב מותר וכמו שכתב בהדיא בפ"י המשנה בסוף עירובין אבל לעולם אימא לך דלהכות באצבע צרידה לאו דרך שיר הוא ומ"ש הר"מ בפ"י המשנה דיומא ועושה בזה תנועות ערבות לא מוכרח דהוא דרך שיר וכוונת הרמב"ם בזה כיון דהיה זה רק כדי שלא יישן א"כ למה לא עשו סתם הקשה על איזה דבר ולזה אמר שהיו תנועות ערבות וזה דרך כבוד יותר לפני כהן גדול מסתם הקשות:

* ולספק כלאחר יד מותר - דין זה מקורו הוא מירושלמי כמבואר בב"י והנה מדפרט שם דוקא בסיפוק כלאחר יד משמע דבקשקוש הזוג וכיוצא בזה שהוא יותר דרך שיר לא מהני אף דיעשה כלאחר יד וכן בדין דעל סיפוק גופא אין לנו ראיה ברורה מירושלמי שהוא מותר אחרי שר"מ מחמיר שם בזה [ועיין בב"י דמתרץ זה בדוחק] אין לנו להקל יותר ממה שנמצא בירושלמי בהדיא:

* להקל בכל - עיין במ"ב דהיינו בטיפוח וריקוד סתם ולא ע"י קשקוש זגים וכ"ש ע"י ניגון כלי שיר בודאי איסור גמור הוא ועיין בחידושי רע"א שרמז לעיין בספר זכרון יוסף והשגתיו ב"ה ואעתיק קצת מדבריו הקדושים במה שהשיב לרב אחד גדול מהר"ר יעקב וז"ל חיל ורעדה אחזתני בכל צרותיהם לי צר על דבר הפרצה הגדולה שעשו פריצי בני עמנו במקומם לעבור בשאט נפש על דת ודין תורתנו הקדושה ודת יהדות ולא לבד החילול יו"ט בעשיית ריקודין ומחולות שגזרו ע"ז חז"ל ואפילו באנשים לבד ונשים לבד כדתנן בפרק משילין אין מספקין ואין מרקדין וכו' וכן הוא בשו"ע סימן של"ט ובסימן תקכ"ד וידוע לכל בר לבב דסיפוק וריקוד אפילו בלא כלי שיר ומיני זמר אסור מדינא מחשש שמא יתקן כלי שיר ומכ"ש שאסור ע"י כלי שיר ומנגנים [והרמ"א שכתב שנהגו להקל לא על

אופן זה קאי כמו שכתב בא"ר] ובשו"ת שער אפרים סימן ל"ו אוסר אפילו בחוה"מ אלא אף זו שעשו בהאי גיסא חניגא וחוללו במחולות נערים [בני בלי תרבות] עם בתולות ונתערבו בהם גם אנשים ונשי אנשים ושעירים ירקדו שם אוי לנפשם כי גמלו להם רעה לעבור על דת בפרהסיא והתורה חוגרת שק עליהם רחמנא לשזבן מהאי עונשא ולא יעשה כן וכו' והנה מעכ"ת שאלני האם יפה עשה שמיחה בהם וכו' לבל יוסיפו לחטוא ביו"ט השני וכו' תשובה ודאי יפה עשה למחות בכל כחו באנשים כאלה וכו' וכל רב ומורה בעירו מחוייב למחות ולבטל הרקודין והמחולות ביו"ט ומכ"ש בחורים [בני בלי תרבות] ובתולות יחד וק"ו ב"ב של ק"ו להאספסוף אשר בקרבו ותערובות אנשים ונשים כמ"ש לעיל וכמבואר באו"ח סימן תקכ"ט שכתב שם שלא יתערבו אנשים ונשים וידוע דאין חילוק בין נשואות לפנויות לענין זה ואין לך דרגא להסתת יצה"ר ומעלה לזנות יותר מזה שמתבוננים ומביטים [בני בלי תרבות האלה] בפני הנשים והבתולות בעת הרקוד ואוחזין מעשה אבותיהם בידיהם של הנשים וקורא אני עליהם יד ליד לא ינקה מדינה של גיהנם ולפעמים מחבקים ומנשקים למלאות תאותן ובאים לידי מעשה ער ואונן ולפעמים ימתיקו עי"ז סוד יחד להתיחד ביום או בלילה והיה במחשך מעשיהם וח"ו ומלאה הארץ זמה וידוע דרוב הבתולות בזמה"ז כבר הגיע זמנם לראות ולדעת הרמב"ם וכמה פוסקים ראשונים ואחרונים הנוגע בהם לשם חיבה וקירוב בשר עובר על לאו ואל אשה בנדת טמאתה לא תקרב ואפילו קורבא בעלמא אסור והמחבקה והמנשקה לשם תאוה היה לוקה [בימים הקדמונים] כמ"ש הרמב"ם בפכ"א מהלכות א"ב וסמ"ג מצוה שני"ג ואפילו לרמב"ן שם הרי היה עליו מ"מ מדרבנן כמ"ש בחו"י סימן קפ"ב ובתשו' מ"צ סימן י"ט ובאה"ע ריש סי' כ"א וסי' כ"ב וכ"ה ולענין איסור ערות נדה אין חילוק בין נשואה לפנויה כלל וכמ"ש הרמ"א ביו"ד סי' קפ"ג ופשוט הוא ומרוב פשיטותו לא ניתן לכתבו ורק כדי להוציא מלב ע"ה ובורים שחושבים שאין איסור בפנויה כלל אמנם האמת דאין חילוק וח"ו לא יעלה על הדעת לחלק כללו של דבר אין לך גדר ערוה גדול מזה לבטל המחולות והרקודין של אנשים ונשים יחד בין נשואות ובין פנויות שאין לך דרגא לזנות ומעלה לעריות והרגל לעבירה יותר מזה ואנחנו שקבלנו תורתו מחוייבין לעשות גדר וסייג שלא יעשה כן וכו' ושם בתשובתו נאמר מה שהשיב להגמון אחד ששאלו על ככה והשיב לו שאצלנו הוא עון פלילי ונגד היהדות והראה לו מה דכתיב בשופטים סימן כ"א ויאמרו הנה חג וכו' יצאו בנות שילו לחול במחולות ומדלא כתיב עם בחורים או נערים משמע שהמה הבתולות לבד חוללו יחד ולא עם בחורים וכן כתיב בירמיה סימן ל"א אז תשמח בתולה במחול ובחורים וזקנים יחדו ולא כתיב אז תשמח בתולה עם בחורים במחול וכן כתיב בזכריה י"ב וספדה וכו' ונשיהם לבד ומזה נעשה ק"ו בשעת שמחה ורקוד בהסתת היצה"ר לעבירה [בסוכה דף נ"ב] ולא לחנם אמר איוב ברית כרתי לעיני ומה אתבונן וגו' ושיבח אותו ההגמון על תשובתו ואמר ראיתי כי דבריך טובים ונכוחים וע"פ דתנו אסור להסתכל אפילו בבגדי צבעונין של אשה ומכ"ש להביט בפניה הן בתולה הן נשואה ומהאי טעמא תקנו האב"ד והקהל פה פיורדא ובק"ק מיץ שלא יחוללו הבחורים [בני בלי תרבות] עם הבתולות כלל אפילו על החתונות אלא הבתולות יחוללו בפני עצמן והבחורים יחוללו בפני עצמן וע"ש מה שהאריך עוד בזה:

סימן שמ

* בין ביד - עיין במ"ב דביד פטור ואסור והוא כחכמים דר"א ועיין בר"ן שכתב דדעת ר"ח דהלכה כר"א מדקמפרשי רבנן טעמיה ולא ידעתי באורו דמימרא ראשונה דר"א הוא דוקא לחכמים ועוד מאי לשון מפרשי טעמיה דקאמר ועוד דברא"ש פרק כלל גדול סימן וי"ו מוכח בהדיא דהר"ח סובר דתולש צמר ביד פטור כחכמים דר"א אך כשזכינו עתה לבאורו של ר"ח מצאתי בהדיא דדברי ר"ח קאי אדין השני של ר"א והוא בגודלת ופוקסת דמפרשי כמה רבנן טעמיה דמשום מאי מיחייב ובדין הראשון של ר"א פוסק הר"ח בהדיא כחכמים ע"ש וכן בדף ע"ד ע"ב ע"ש וכנראה שהר"ן לא היה לו הפירוש ר"ח שבידינו רק איזה קיצור שהועתק לו בטעות:

* וחייב וכו' - הנה התוס' כתבו דזהו דוקא לר"י דמלאכה שאין צריך לגופה חייב אבל לר"ש פטור אף בכלי ומשום זה תמהו האחרונים על הרא"ש והטור שהעתיקו הדין הלא הם פסקו כר"ש וגם המחבר האיך סתם הדין בזה בסתמא ובסי' שט"ז ס"ח מצדד בדעה הראשונה לפטור והמ"א בסק"א כתב דלמ"ד דמשאצ"ל פטור מיירי בשצריך לשערן אלא דקשה על דבריו דלפ"ז אמאי פסק דבמלקט לבנות מתוך שחורות אפילו באחת חייב הא מ"מ א"צ להשער גופא דאף אם נימא דמיירי שצריך להשערה האחת שליקט הא בעצמה בלבד לית בה שיעורא לחיוב וכי משום דעושה תועלת היפוי בליקוט השערה האחת יושלם בזה השיעור של ב' שערות הצריך לגופן אח"כ מצאתי לאחד שהקשה כן ונראה דמטעם קושיא זו נייד הגר"א מדברי המ"א וציין על הדין דמלקט שחורות וכו' סתם כדעת הרמב"ם דהלכה כר"י במלאכה שאצ"ל עכ"ל וכן במכות כ' ע"ב ציינו דבריהם בשם רשב"ם ג"כ על מימרא זו דמלקט וכו' (ואולי י"ל בדוחק דברי המ"א דכיון דחשיבא מלאכת גזיזה בזה אפילו בשערה אחת משום שמתפיה עי"ז ממילא חשיב אח"כ צריך לגופה ג"כ במה שצריך לשערה זו בלבד) וגם לפי דברי המ"א

יהיה מוכרח לבאר ההיא דלעיל בסימן שכ"ח סל"א גבי ציצין וצפורן ע"ש ג"כ בשצריך להן וזהו דוחק גדול מאד וכן בתשו' ח"צ סימן פ"ב דחה בבי' ידים מחמת קושיא זו. והנה הגר"א כתב דהשו"ע סתם פה להלכה כדעת הרמב"ם במשאצ"ל דחייב אך מה נעשה בקושית כל האחרונים שהטושי"ע סותרים את עצמן וכנ"ל והנה הריב"ש בסימן שצ"ד [והובא לעיל בסימן שי"ג וגם בסימן זה] כתב דמלאכת הגזיזה חשיבא מלאכה לכו"ע אפילו אין צריך להשער דגזיזה היתה במשכן שלא לצורך הצמר והשער רק לצורך העור כגון בעורות תחשים וע"כ חייב כל שהוא לצורך גופן אע"פ שאינו צריך לשער ומלאכה הצריכה לגופה היא עכ"ל וכיוצא בזה ממש כתב מורו הר"ן בחידושיו על שבת וז"ל מחלוקת ביד פרש"י משום גוזז שאע"פ שאינו צריך לגיזה הואיל והוא צריך ליפות עצמו בגיזה זו אף בזה חייב משום גוזז דומיא דגוזז את השלח שהוא חייב משום גוזז ואף במקום שאינו צריך לגיזה אלא שישאר העור בלא שער כדי שיהא ראוי לאיבוד עכ"ל ואפשר לומר שזהו דעת הטושי"ע ושלא כדעת התוס' ומצאתי בת' ח"צ שהוא הסכים ג"כ דדעת הטושי"ע הוא כדעת הריב"ש ושלא כדעת התוס' והנה ראיתי בספר סדרי טהרה שתמה על הח"צ בזה שהסכים לדעת הריב"ש וכתב דהלא הרא"ש כתב בהדיא בבכורות כ"ה וגם הביא שם כן בשם הרמב"ן דתלישת הצמר מן הבהמה קודם שחיטה וכן הנוצות מן העוף הוא מלאכה שאצ"ל וע"כ דהם ס"ל ג"כ כדעת התוס' ובאמת לאו ראייה הוא כלל כמו שדחה הוא בעצמו אח"כ דשאני התם דהאי תלישה לאו לצורך העור אלא לצורך השחיטה אבל היכא דהוא לצורך העור אע"פ שאין צריך לגיזה ס"ל דחייב וכמ"ש בגוזז מן השלח וכן נמי בענינו כיון שהוא נוטל הצפרנים או השער להתיפות את עצמו מקרי זה לצורך גופו וכנ"ל בשם הר"ן. והנה השתא שבררנו דסוגיא זו דשבת צ"ד ע"ב ע"כ מיירי בשאינו צריך להשער והצפרנים ע"כ אנו מוכרחין לומר מעוד כמה גדולי הראשונים דס"ל ג"כ כדעת הריב"ש והר"ן הנ"ל הלא המה הר"י והרמב"ן והסמ"ג והרא"ש ונבארם אחד לאחד. הר"י דהוא בעצמו פסק כר"ש והוא ג"כ פסק בענינו בהדיא דבכלי חייב חטאת וגם הרמב"ן דהוא בעצמו הביא בפרק כל כתבי והוכיח שהרי"ף פוסק כר"ש והכא הרי"ף בעצמו העתיק כל הסוגיא דציצין וצפורן וגם הרא"ש והסמ"ג דהם הסכימו בהדיא דהלכה כר"ש דמשאצ"ל פטור ואפ"ה העתיקו שניהם כל הסוגיא דציצין וצפורן ודמלקט שחורות מתוך לבנות דיש בהן חיוב חטאת וע"כ אנו צריכין לומר דכל אלו הפוסקים ס"ל כהר"ן וריב"ש הנ"ל דזה מקרי צורך גופן ולפיכך סתם השו"ע להלכה כן. והנה ראה ראיתי שהגר"א בסימן זה כתב דמסוגיא זו ראייה לפסק הרמב"ם דמשאצ"ל חייב אבל לפי דברי כל הגאונים הנ"ל שס"ל דמשאצ"ל פטור ואע"פ העתיקו כולם הסוגיא ע"כ דס"ל כר"ן וריב"ש הנ"ל ועיין בסימן שט"ז סוף סעיף חיי"ת בבאור הגר"א שמצדד שם דהלכה דמשאצ"ל פטור וע"כ דהוא מראה פנים לכל שיטה שיש לה מקור גדול בתלמוד. והנה באשה ששכחה ליטול צפרנים בע"ש ואירע ליל טבילתה בשבת בודאי לכתחלה נכון לה ליזהר שתאמר לעו"ג ליטלם ביד ולא בכלי דהוא מלאכה גמורה לדעת הרמב"ם אך בא"א לה ביד מצדד המ"א להקל ע"י עו"ג אף בכלי וכדעת נקודות הכסף ביו"ד סימן קצ"ח וכמ"ש למעלה דבזה מקרי מלאכה שאצ"ל שאין כונה שלה להתנאות בזה רק לצורך טבילה ונ"ל דבצפרני רגליה בודאי טוב יותר להתיר ע"י נקור מלהתיר ע"י עו"ג עיין בפ"ת שם בשם מהר"ר דניאל זצ"ל. ואגב נברר מה שכתבתי במ"ב בפשיטות דתולש שער מן המתה חייב כ"כ הטי"ז והוא מהירושלמי דפרק כלל גדול ואף שהביא הבה"ט שהשיגו היד אהרן באמת הדין עם הטי"ז דדברי הטי"ז לאו יחידאה הוא כי כן משמע מהרא"ש בבכורות בשם הרמב"ן וכן איתא בהדיא ברא"ש בפרק כלל גדול סימן ו' ובפירוש ר"ח בדף ע"ד ע"ב ובדברי רבינו ירוחם ומה שהביא היד אהרן ראייה מהרמב"ם דפליג ע"ז מדכתב בגוזז וכו' ולא נקט התולש לאו ראייה היא דנקט גוזז משום דרצה לסיים בין מן החי בין מן המת ובתולש אין חייב כ"א לאחר מיתה דאז אורחה בתלישה כמו בגיזה משא"כ מחיים פטור בתלישה דלאו אורחא היא משום דכאיב לה וכן מה שהביא ראייה מדנקט הרמב"ם התולש כנף מן העוף ולא נקט התולש צמר מן הבהמה לאו ראייה היא כלל דדין תולש כנף העוף הוא אפילו מחיים וכדמוכח שם בבכורות ובבהמה מחיים אינו חייב בתולש כ"א בגוזז וכנ"ל וממילא מה שכתב עוד היד אהרן דהירושלמי דלא כהלכתא משום דמגמרא דילן משמע להיפך מדמסקינן שם בבכורות שאני כנף דהיינו אורחיה משמע דהתולש מן הבהמה לאו אורחיה לאו ראייה היא כלל ופליאה עליו דהגמרא שם איירי בתולש מן החי וזה דוקא בעוף חייב ולא בבהמה משא"כ בתולש מן המת גם בבהמה אורחה בתלישה כמו בגיזה וכדאמר בירושלמי תלישתה זו היא גיזתה ולפיכך אין לנו לזוז מדברי הירושלמי שהביאוהו הפוסקים הראשונים:

* על ב' שערות - עיין במ"ב והוא מהמ"א וכן הוא הסכמת כל האחרונים לאיסור ודלא כע"ש וכ"כ הרמב"ם בהדיא בפ"ח הלכה כ"ג דכל מלאכות דשבת אם עשה חצי שיעור יש בהן איסור וממילא נכלל בזה כותב אות אחת או נוטל שער אחת וכדומה. ולענין אם הוא מדאורייתא או מדרבנן במ"א משמע דהוא מדאורייתא כמו כל חצי שיעור של מאכלות אסורות דק"ל כר' יוחנן דאסור מן התורה דהטעם דחזי לאיצטרופי דאמר שם ביומא דף ע"ד שייך גם בזה וכן אם נאמר משום דכתיב כל חלב מסתברא דילפינן מניה ג"כ לכל התורה וכדכתבו התוס' שם דס"ל לר"י דמשום דחזי לאיצטרופי לכך אסרה התורה וא"כ ה"ה בכל דבר דחזי לאיצטרופי [ודברי הח"צ בסימן פ"ו שרצה לחלק אחד תירוצא בין השוין ורצה להוכיח סברתו מן התוספות דחוקין מאד] וכן הוא ברש"י בהדיא דף ע"ד ע"ד ד"ה וכי ובהג"א פרק כ"ג סימן י"א וכ"כ הא"ז בה"ש אות נ"ט ובחידושי המאירי בדף ע"ד ובר"י נ"ב ח"י"ד ואין להקשות על דברינו ממה דאמרו בדף ג' כל פטורי דשבת פטור אבל אסור ופירש"י

דהוא אסור מדבריהם והרי בדרך ק"ב ע"ב איתא דאם אינן נהגין זה עם זה פטור דהוא כמו אות אחת וכדומה עוד כמה משניות ולדברינו הנ"ל הוא איסור מדאורייתא ורק שפטור מחטאת די"ל דמה שכתב רש"י דהוא מדבריהם רצה לכלול בזה כל הפטורים דעכ"פ איסור דרבנן יש בהן ואה"נ דיש בהן שהוא איסור תורה ובה מיושב נמי דברי הרמב"ם פ"א מהלכות שבת הלכה ג' דלא יסתור לדין זה אך דברי רי"ו בני"ב ח"י"ד בענין כתיבה מוקשה קצת דהוא סותר למה שכתב בריש החלק ואולי דמה שכתב בכל אלו לאו דוקא ולדינא אין לזוז כלל מדברי כל הפוסקים הנ"ל:

* ומלקט לבנות מתוך שחורות - יש לעיין אם דוקא כשהיה רק שער אחת שבזה מועיל לקוטו להתיפות ע"כ חשיבא מלאכה משא"כ כשנשאר עוד הרבה או אפשר דמ"מ מתיפה קצת והנה בירושלמי פרק כלל גדול לענין בורר איתא אמר ר' יודן היה יושב על הכרי ובורר כל היום אין מתחייב ופירש שם המפרש שלא הועיל כלום שעדיין יש צרורות [ועיין לעיל מה שכתבנו בסימן ש"ט בזה] ולכאורה ה"ה בענינינו לפי הירושלמי וכן משמע קצת במכות כ' ע"ב בהמפרש שם בד"ה במלקט ע"ש ועיין בטו"ד סימן קפ"ב בב"י שם דמצדד לומר דאפילו בשער אחד לבן לבד ג"כ עובר משום לא ילבש וא"כ ה"ה לכאורה לחיובא דשבת דהברייתא משוה להו כהדדי:

* אפילו באחת חייב - כתב הכלבו דבזה אפילו ביד חייב ועיין בא"ר הטעם דדרך ללקט בחול ביד אך נשאר בקושיא מן הגמרא ולענ"ד נראה דמה שאמר ומודים חכמים לרי"א היינו דאפילו ביד ואפילו באחת וגירסת הרי"ף מוכיח ע"ז ע"ש:

* יבלת מגופו - עיין מה שכתב במ"ב וכ"כ הט"ז בסימן שלי"ו בסופו וז"ל יש לזוהר שלא יתלוש מן עור שלו בידו או במקומות אחרים דהוי כמחובר לקרקע דכן משמע בריש סנהדרין דאדם הוי כקרקע עכ"ל והנה דינו הוא אמת שכן מבואר בסימן שכ"ח סל"א ע"ש ואף דשם איירי בציצין של ציפורן לפירש"י פשוט דה"ה בשאר מקומות כשפרשו קצת מן העור וברמב"ם פ"ט איתא להדיא ציצין של עור שפירשו אך מה שתלה הט"ז הטעם משום דאדם הוא כקרקע משמע דטעמו משום דעוקר דבר מגידולו ברש"י בעירובין ק"ג ד"ה אם בכלי משמע דמשום גוזז הוא וכן משמע ברמב"ם פ"ט דכ"ל כ"ז במלאכת גוזז וכ"כ המ"א בסימן שכ"ח סקל"ה וזהו כשעושה בכלי דזהו דרך הגזיזה וביד פטור אבל אסור וא"ל דלחייבנהו משום עוקר דבר מגידולו ז"א דכבר מסקינן בבכורות כ"ה דהוא מקרי כלאחר יד דלאו אורחיה לעקור ביד אלא בכלי וכשהוא עושה בכלי דהוא אורחיה אז ממילא חיובו משום גוזז וכדאיתא שם בתולש כנף מן העוף חייב משום גוזז. ודע עוד דלפי המסקנא שם בבכורות כ"ה בדבר דאורחיה לתלוש ביד חייב על התלישה משום גוזז א"כ כשיש איזה ציצין מדולדלין על שפתיו ולא פירשו רובן אפשר דחייב חטאת התולש אותן אפילו בידו דדרך לתלוש אותן שם ביד ולא בכלי ולפ"ז אפילו כשפירשו רובן דמתירין לעיל בסימן שכ"ח לתלשן ביד כשמצערות אותן הכא אסור דיד דהכא כיון דהוא אורחיה ככלי דמיא:

* המוחק דיו וכו' - הנה עיקר אב מלאכה דמוחק הוא כשמוחק ב' אותיות ע"מ לכתוב ב' אותיות אחרות במקומן שכל מלאכות דשבת ילפינן ממשכן ובמשכן היה בענין זה שכתבו לפעמים במשכן טעות בקרשים שהיו כותבין עליהן לסימן כדי לזווגן זה לזה ומוחק כדי לכתוב אחרות במקומן [ואף דבמשכן נפל לפעמים טעות באות אחד ס"ל לחז"ל דלא חשיב מוחק מכותב ובעינן דוקא ב' אותיות ג"כ] ומ"מ ילפינן מזה דה"ה למוחק דיו או שאר טשטוש כה"ג כדי לכתוב ב' אותיות במקום זה דחייב דהאות שנכתב מתחלה בטעות כמאן דליתא דמי ועיקר החיוב של המחיקה הוא בשביל שחשב לכתוב על מקום זה הלכך חייב אפילו על מחיקת טשטוש דיו [הרא"ש והובא בב"י]. כתב הפמ"ג דכמו דאמרינן בגמרא דאם הגיה אות אחת להשלים הספר חייב משום דשם חשיבא אפילו אות אחת ה"ה אם מחק אות מקולקל כדי לכתוב אחרת במקומה ובהו יושלם הספר חייב משום מוחק ע"ש וא"כ לפ"ז לפי מה שביארנו לקמן מרש"י והרי"א דאפילו אם הגיה אות אחת באמצע הספר חייב משום כותב ממילא ה"ה כשמוחק באופן זה כדי לכתוב אחרת במקומה כתיקונה חייב משום מוחק וא"כ לפ"ז מה שכתב המחבר דבעינן שיהיה במקום מחיקת הדיו כדי לכתוב ב' אותיות דוקא ע"כ מיירי דהדיו נפל שלא במקום האותיות ולפיכך בעינן שיהיה המקום ראוי לכתוב עליו שתי אותיות אבל אם נפל דיו על איזה אות ונתקלקל ומוחק כדי לכתוב אחרת במקומה כתיקונה חייב משום מוחק באות זה לבד. והואיל דאיירינן בדיני מחיקה ראיתי להעתיק מה שמצדד הפמ"ג בזה והוא דאם בהמחיקה לבד היה שום תיקון כגון שהיה כתוב שם איזה ענין שהיה הוא חייב לחברו או חברו לו וכה"ג ונצטרך עתה למחקו חייב משום המחיקה לבד אע"פ שלא היה ע"מ לכתוב ודוקא במוחק טשטוש וכדומה בעינן שיהיה כונתו ע"מ לכתוב ב' אותיות או כשאותו הכתב לא היה מעלה ולא מוריד משא"כ בזה שהמחיקה גופא הוא תיקון ונ"ל להביא כמה ראיות לדבריו. והוא. דכמו דאיתא במשנה בקורע ע"מ לתפור משום שכן היה במשכן כדאיתא בגמרא ואפ"ה ידוע הוא דאפילו שלא ע"מ לתפור כל שיש תיקון בקריעתו חייב דע"מ לתפור דמי וכמו שביירנו בסוף הסימן כן ה"ה במוחק אף דאיתא במשנה מוחק ע"מ לכתוב והטעם משום שכן היה במשכן שמחקו איזה אות שטעו בה כדי לכתוב אחרת במקומה מ"מ היכא שבהמחיקה גופא יש תיקון נראה דע"מ לכתוב

דמי ועוד יש ראייה מתוספתא פ"ב הלכה ז' דז"ל שם אין לך שחייב אלא המוחק ע"מ לכתוב והמוחק ע"מ לתקן כל שהוא ה"ז חייב ועיין ברמב"ם פ"י הט"ו דכתב דבסותר בעינן שיהיה ע"מ לבנות אבל אם סתר דרך השחתה פטור משמע דאם היה שלא בדרך השחתה כ"א לאיזה צורך כע"מ לבנות דמי כיון שהיה לצורך איזה תיקון יצא מכלל מקלקל וה"נ בעניננו לענין מחיקה דהרמב"ם כלל לסותר ולמוחק בחדא מחתא כדמוכח בפ"א דין י"ח ע"ש :

* שעל הקלף - עיין במ"ב שהעתקתי שם לדינא דברי הבי"ח וסייעתו ואף דבתשובת שבות יעקב ח"ב סי' ד' פליג ע"ז דהסרת השעוה מהקלף אינו בכלל מוחק כ"א בכלל ממחק כשממרחו בידו או בצפרניו על הקלף והנייר [ונפקס שאני שהיה מנהגם לטוח הדפין בשעוה כדי לרשום על השעוה וכדפירש"י וע"כ כשנטף עוד שעוה ע"ז הדף מתדבק זה בזה וע"כ כשמוחק השעוה העליונה כדי שישאר לו מקום לכתוב עליו הוי בכלל מוחק ע"מ לכתוב משא"כ כששעוה נוטף על קלף או נייר אין מתדבק כ"כ והוי הכתב בתוכו כמאן דמונח בקופסא והעד לזה דבתפלין אין נפסל מחמת שלא כסדרן כשסילק השעוה וכדלעיל בסימן ל"ב סקכ"ג במ"א ע"כ כשגורר ומסיר השעוה אינו בכלל מוחק כ"א כמסיר הכיסוי מלמעלה] וע"כ כתב דאם הוא רוצה להסיר השעוה מן הקלף בענין שלא יגע בשעוה בידו או בצפרניו כגון שנתייבש השעוה ויכול להסירו כלאחר יד להקפיל הגויל של הספר באותו מקום וע"כ תפול השעוה מאליו שרי לעשות כן מ"מ למעשה אין להורות להקל נגד הבי"ח וכל הני רבוותא הנ"ל שסוברים כמותו וסברת הבי"ח וכל הנ"ל הוא כיון דמכ"מ הכתב לע"ע מטושטש ע"י השעוה וע"י הסרתו יתגלה הכתב הוי בכלל מוחק ע"מ לכתוב ואף דגבי תפילין ס"ל דע"י נטיפת שעוה שלמעלה לא נתבטל האותיות שתחת השעוה שיפסל אח"כ משום שלא כסדרן מ"מ לענין שבת כיון דמתחלה לא היו יכולים לקרותו ועכשיו כשמסיר השעוה מתקן האותיות שיהיו יכולים לקראו הוא בכלל מוחק ע"מ לתקן וכמ"ש למעלה שוב מצאתי בני"א שהקשה ג"כ על דברי הבי"ח הנ"ל מהאי דינא דתפלין וכנ"ל ולפע"ד נראה לתרץ כמו שכתבתי דמ"מ הוא בכלל מוחק ע"מ לתקן. ועיין בזה בחידושי רע"א בסי' ל"ב שדעתו כהשבות יעקב בעצם הדין דאין מוחק לענין שעוה ומ"מ הסכים לדינא ג"כ לכל הני רבוותא דאין לסלק השעוה מעל אותיות הספר בשבת משום מתקן מנא דמתקן בזה את הספר ע"ש. ודעת הפמ"ג באשל אברהם משמע ג"כ דס"ל כהבי"ח דבשעוה על הקלף והנייר יש בו משום מחיקה ולא כהשבו"י שלא זכרו כלל אלא דמצדד לומר דדוקא שלא במקום האותיות אז חייב משום מוחק כשכונתו כדי לכתוב במקום הזה אבל במקום האותיות אין בו משום מוחק ולא כותב דכתב התחתון ממילא איתא אלא איסור טלטול בשעוה יש ע"ש ומ"מ לא מלאו לבו להורות כן למעשה דכתב דלגרור שעוה משני אותיות ע"י עו"ג צ"ע ואות אחד התיר לגרור ע"י עו"ג ובספר ברכי יוסף משמע ג"כ דמצדד לדינא כהבי"ח. ודע דלדברי הבי"ח וסייעתו ה"ה כשנדבקו בשעוה הדפין להדדי במקום האותיות יש לזוהר שלא לפרקן מזו לזו [פמ"ג]. ודע עוד דדברי השבות יעקב הוא דוקא לענין שעוה אבל לענין דיו שנתדבק על איזה אות גם הוא מודה דיש בזה משום מוחק דבזה לא הוי הדיו ככיסוי מלמעלה דהלא נתבטל האות מתחלה ע"י ז' וכנ"ל בסימן ל"ב סי"ז וע"י מחיקתו את הדיו נתהוה אות מחדש ואף דהוי חק תוכות אין נ"מ בזה לענין שבת כמו שכתב הר"ן ושי"פ ס"פ הבונה ודעת הרשב"א שסובר דגם לענין שבת שייך חק תוכות יחידאה הוא וכמו שכתב בחידושי רע"א בסימן ל"ב ע"ש [אך לפ"ז יהיה חיובו משום כותב כמו שם בגמרא לענין ניטל גגו של חיי"ת ועשאו שני זיינין ומהבי"ח משמע קצת דחיובו הוא משום מוחק וכן איתא בעו"ש ובא"ר וצ"ע]. והנה לפי מה שברר בחידושי רע"א בסימן ל"ב דדבק דינו כמו דיו ע"ש לפ"ז כשנדבקו הדפין להדדי בדבק במקום האותיות יש בזה איסור דאורייתא שלא לפרקן מהדדי לכו"ע ואפילו אם תדחוק ותאמר דבאותיות שיקלף הדבק מהם גם להגרע"א כמו שעוה דמי עכ"פ להבי"ח וסייעתו יש בזה איסור דאורייתא :

* במשקין על השלחן - עיין במ"ב שהעתקנו דיני כתיבה ומחיקה ועיקרו הוא מלשון הרמב"ם פ"א ומהגמרא שם ומוכח עוד שם בגמרא דאם כתב במי טריא [ופירש"י שם בלשון אי' דהוא מין פרי ובלשון שני פ"י שהוא מי גשמים] או באבר והיינו במיא דאברא וכדמסיק בגיטין י"ט או בשיחור [עיין בפירש"י ותוס' שם ועיין בא"ע סימן קכ"ה דלהרמב"ם יהיה חייב בכ"ג] חייב ובתוספתא איתא עוד דאם כתב בקליפי אגוזים בקליפי רמונים והיינו שכתב במי שרייתן דהם דברים שצובעין בהן [וכדפי' בספר חסדי דוד] כל הני מקרי שכותב בדבר המתקיים וחייב חטאת והרמב"ם כלל כ"ז במה שכתב וכיוצא בהם ועיין ברשב"א שבת קט"ו ע"ב ד"ה הא דאמרינן דלענין חיוב שבת לא בעינן שיכתוב במה שיתקיים הכתב לעולם אלא דמקיימי קצת עד שדרכן של בני אדם לכתוב בהן דברים שאין עשויין לקיימן לעולם אלא זמן אחד כספרי הזכרונות וכיוצא בהן לענין שבת מלאכת מחשבת היא ולא בעינן שיתקיים לעולם כדיו וכעין זה מוכח ג"כ דעת התוס' ד"ה אבל הכא ע"ש ולפ"ז נראה פשוט דהכותב בכלי עופרת הנהוג כהיום בין הסוחרים לכתוב בהן חשבוניותיהן לזכרון חייב ולא דמי זה לכותב באבר דמבואר שם בגיטין דלא חשיב כתב מדאורייתא דהא חזינן דבכלי עופרת רישומו ניכר ומתקיים ואף בכותב בפחם מעורב במים משמע בגמרא דחייב חטאת וכ"ש בזה שמתקיים יותר וכ"ש לדעת המחבר שם בא"ע סימן קכ"ה דסתם כדעת הרמב"ם דבאבר ושיחור בכ"ג כשר א"כ בעניננו יהיה בודאי בכל גווני חייב. ולענין אם כתב בדבר שאין מתקיים דהוא אסור איתא עוד שם במשנה אם כתב באבק דרכים ובאבק סופרים ע"ש בפירש"י והרמב"ם תפס מקצתן וה"ה לכל

הני שאין רישומן עומד וכן מה דבעינן שיכתוב על דבר המתקיים איתא בתוספתא דאם כתב על העלין של זית וחרוב ודלעת או שכתב בדם הקרוש וחלב הקרוש [והיינו עיי' שריטה מדלא קאמר על דם הקרוש וכדמסיים על עלה זית עיי'ש] חייב ועל העלין של חזרין וכרישין ובצלן וירקות פטור דהוא דבר שאינו של קיימא והביא הרשב"א תוספתא זו להלכה עיי' והרמב"ם דבר ההוא נקט והשאר כלל בדבריו במש"כ שיכתוב בדבר העומד על דבר העומד ומה שלא הזכיר חלב ודם דהוא רבותא גדולה צע"ק. והנה ראיתי דבר פלא בפ"מ שרצה לחלק בין השוין בין שבת וגיטין נגד הרשב"א מכח מה שפסק הרמב"ם וירושלמי דבעלה ירקות פטור ובגיטין יי"ז ע"א איתא דכותבין על העלה של זית ונעלם ממנו תוספתא זו דבשבת נמי חייב על העלה של זית. ודע עוד דאם כתב אותיות על אוכלין ג"כ חייב דמקרי על דבר המתקיים וכדמוכח בגיטין י"ט ע"א דלרבנן אם כתב עליהן גט כשר דמקרי דבר המתקיים ורק לר"י הגלילי אמעיטו לענין גט מקרא עיי'ש בגמרא טעמו דבעינן דומיא דספר וכן מפורש במרדכי פרק כלל גדול דשייך בהו מחיקה וממילא שייך בהו כתיבה ג"כ. ולענין כתיבת אות אחת עיין במ"ב דדוקא אם השלים את הספר ומשמע דאם השלים בזה רק תיבה אינו חייב ובתוספתא איתא להיפך ועיין ברשב"א. ודע דאף דרש"י בד"ה והשלימה לספר פירש אות אחרונה של אחת מכ"ד ספרים נראה דלאו בדוקא הוא דה"ה אם היה חסר בהספר איזה אות באמצעו דעיי"ז איננו ספר שלם והוא תקנו דחייב דעל ידו נשלם הספר וכן מוכח ברש"י בד"ה רבא אמר וכ"כ ריא"ז הובא בשלטי הגבורים עיי'ש. ובענין הגיה אות אחת העתקנו במ"ב דברי הרמב"ם ובגמרא איתא עוד אוקימתא כגון שנטלו לגגו של ד' ועשאו רי"ש והובא זה ברא"ש ובריי"ו והא דלא העתיקו הרמב"ם משום דע"כ רבא מיירי כגון שעיי"ז הוגה הספר לגמרי שלא היה בו עוד טעות אחר אלא זה ומשו"ה חייב דהו"ל כהשלים את הספר וכפירש"י וא"כ נכלל זה במה שכבר העתיק דין דהשלים את הספר. ובענין כתיבת אותיות שוות העתקנו לשון הרמב"ם כגון שנעשה עיי"ז איזה תיבה ואם היו שוות וגם לא נעשה תיבה עיי"ז כגון אל"ף אל"ף בי"ת בי"ת וכדומה מלשון הרמב"ם משמע דפטור כמו שכתב הרה"מ ודעתו דמכל התנאים דברייתא משמע דס"ל דאל"ף אל"ף דאזר"ך לא מיחייב ואיך יחלוק התנא דמתניתין על כל הני וע"כ מה שאמר במתניתין בין משם אחד היינו דוקא כגון גג תת וכדומה ופסק כסתמא דמתניתין וכר"ג דהוא רביה דרבי יהודה ולא כר' יהודה [וגם אפשר דס"ל כאוקימתא דרב יעקב דמתניתין מני ר' יוסי היא דמיחייב משום רושם ולפיכך חייב בכל גווני והוא פוסק ככל התנאים דברייתא דפליגי עיי"ז] אבל דעת רש"י ורי"ו והרע"ב דאפילו על אל"ף ואל"ף חייב וכן משמע מדעת הרי"ף והרא"ש דהעתיקו המתניתין דאמרה בין משם אחד בין מבי' שמות בסתמא ולא העתיקו עיי"ז הברייתא דר' יהודה משום ר"ג עיי'ש בגמרא משמע דס"ל דגם על אל"ף אל"ף חייב. והמעין היטב בדעת רש"י בכל הסוגיא יראה דס"ל דתנאי דברייתא לא פליגי אמתניתין כלל וכולהו ס"ל דאם מתכוין מתחלה לכתוב ב' אלפיי"ן וכדומה חייב ומה דאמרי דפטור היינו דוקא כשנתכוין לכתוב מתחלה תיבה גדולה בזה ס"ל דאף דגילתה התורה אחת מאחת דאפילו אם כתב מקצתו חייב עכ"פ בעינן שיהא באותה המקצת איזה תיבה כמו שהיה דעתו מתחלה ולכך פטור על אל"ף אל"ף דאזר"ך שאין בזה תיבה כלל ומקרי לא נתקיימה מחשבתו ור"ש דפוטר עד שיכתוב את כל השם נמי מיירי בכה"ג וכמו שמוכח מרש"י בד"ה את כולו אבל אם מתחלה נתכוין לכתוב רק ב' אותיות לכו"ע חייב ואפילו באל"ף אל"ף ואפילו לר"ש. ובענין שתי סימניות ר' יוסי הוא [ר"ל דמחייב דחייב ולכאורה קשה דהא הירושלמי קאמר עיי"ז מאן תנא משתי סימניות ר' יוסי הוא] משמע דלרבנן פטור וא"כ אפילו בשני רשימות לכך חייב אפילו בלא אותיות רק בסימנים בעלמא] משמע דלרבנן פטור וא"כ הרמב"ם דפסק דלא כר' יוסי מדפסק דהכותב בשמאלו פטור ממילא יהיה פטור בשתי סימניות וי"ל דהרמב"ם סבר דהבבלי חולק עיי"ז וראיה מדמקשי בשבת ק"ג על תירוצא דרב יעקב והא מדסיפא ר' יוסי רישא לאו ר' יוסי משמע דלאב"י ניחא והא גם לדידיה קשה זה הקושיא על מה דפסק המשנה דבשתי סימניות חייב א"י דסבירא ליה להגמרא דאפילו לרבנן חייב דסימנים הוי כמו אותיות. ובענין נהגין זה עם זה יש להסתפק אם כתב אות אחת ואח"כ כתב אות אחרת למעלה על גבה אם זה מקרי שתי אותיות אחרי דאין נהגין זה עם זה ואין להביא ראיה מדאמר אחת בארץ ואחת בקורה דפטור ות"ל דלא היו סמוכין זה לזה כ"א זה למעלה מזה י"ל דנקט בלשון לא זו אף זו עיי'ש במשנה. ועיין בירושלמי שפירשו המפרשים דהוא בכלל כתב ע"ג כתב ור"ל שאות אחת כתב למעלה ע"ג אות אחרת ופטור משום דאין נהגין זה עם זה ובאורם בירושלמי אינו מוכרח כאשר כתבתי בחידושי וגם דהש"ס שלנו אינו סובר פירוש זה דאל"ה מני"ל דלא אתי כר' יהודה. ובענין רושם רשמים העתקנו לשון הרמב"ם ומקורו הוא מירושלמי פרק כלל גדול וז"ל הצר צורה הראשון חייב משום כותב והשני חייב משום צובע וביאורו שראשון רשם את הצורה באבר וכה"ג והשני העביר הצבע עליו ולכך הראשון חייב רק משום כותב עבור הרושם תמונה שעשה והשני שהעביר הצבע במקום הרשום אינו רק צובע בעלמא וכונת הרמב"ם נמי שעשה את הרושם של התמונה וכמו שכתב כדרך שהצירין רושמן. והנה לא באר הרמב"ם בהדיא אם בעינן שתי צורות דוקא כמו באותיות או דבזה חייב אפילו באחת דחשיבא בפ"ע ומירושלמי הנה מבואר דאף בצורה אחת חייב ועיין בא"ר שהקשה דברי הרמב"ם זה על מה שפסק בעצמו בפ"י והעתקנוהו במ"ב דהצר בכלי צורה חיובו הוא משום מכה בפטיש ולדברינו ניחא קצת דבפ"י לא איירי ברושם בעלמא כבענינו דבזה לא נעשה עדיין גמר מלאכה לנאותה אלא שעשה הצורה בבת אחת ולכך לא שייך בזה כותב דענין אחר הוא משא"כ בענינו איירי שעשה רק רושם של הצורה מתחלה כדי שידע ויבין הצובע עיי"ז אח"כ מה לצבוע ודומה לכותב שכותב אותיות שמורה האות על איזה דבר והא דלא מחייב הרמב"ם בכלי משום צובע אפשר דלא מיירי כשצר בצבע אלא שחקק צורה בכלי כדרך שעושין בכלי כסף ולכן לא

הזכיר גם הש"ס שלנו בדף ע"ו ע"ב משום צובע רק משום מכה בפטיש ובמה שכתבנו תוסר קושית המ"א בסק"ו. ואגב דאיירינן בדיני כתיבה ראיתי להעיר בכאן דבר אחד שנתקשה לי. הנה רש"י במשנה דכתבן על שני לוחי פנקס כתב שהן טוחין בשעוה משמע דשעוה מקרי דבר המתקיים וכן מסתברא דלא גריעא שעוה מחלב הקרוש דאיתא בתוספתא דחייב הכותב עליו ולקמן בסימן תקמ"ה ס"ז איתא דבלוחות של שעוה הוי דבר שאינו מתקיים וכתב שם הג"א דאף בשבת פטור. ובענין מחיקה העתקתי עקרו מלשון הרמב"ם ומה שכתב ע"מ לכתוב במקום המחוק נראה דלמד כן ממה שאמר בגמרא ופסק כן הרמב"ם דסותר ע"מ לבנות במקומו הוי סותר וכו' ע"ש בדף ל"א ע"ב. כתב הפמ"ג דהא דבעינן מוחק ע"מ לכתוב היינו שמתכוין שיהא ראוי אימת שירצה לכתוב עליו ב' אותיות ולא שיתכוין לכתוב עליו בשבת ופשוט:

* מותר וכו' - הנה הב"ח והט"ז הקשו על דברי הטוש"ע ממתניתין דפרק הבונה דרושם הוא כמו כותב שכן רושמינן על קרשי המשכן לידע איזו בן זוגו ואם היה רושם שתי רשימות בדבר המתקיים חייב חטאת א"כ בדבר שאינו מתקיים צריך להיות אסור מדרבנן וכדאיתא במשנה שם לענין כותב בדבר שאינו מתקיים וכנ"ל בס"ד ולכן פסק הב"ח מכח זה דלא כהטור והמחבר וכתב דאסור לרושם בצפורן אף רושם אחד והביאו המ"א והט"ז האריך בזה ומיישב בדוחק ע"ש. והנה האמת הוא כמו שמצדד הא"ר לומר דהטור ס"ל שאין הלכה כר' יוסי כמ"ש הרע"ב וא"כ רושם שריטות בעלמא אינו בכלל כותב כלל ואסור רק מדרבנן ולכך בדבר שאין מתקיים מותר לגמרי ע"ש ודבר ברור הוא שכן הוא ג"כ דעת הר"י והרא"ש והרמב"ם ורבינו ירוחם דלא כר' יוסי דהרי כולם פסקו דכותב בשמאל פטור אם לא בשולט בשתי ידיו וזה הוא דלא כר"י וכדאיתא בגמרא שם וזהו ג"כ טעם השו"ע אכן הד"מ הביא בשם האור זרוע לאיסור דחשש לדעת ר' יוסי דרושם חייב כמו כותב וא"כ בדבר שאינו מתקיים אסור מדרבנן וכתב בכנה"ג דראוי לירא שמים להחמיר בזה וכ"כ בברכי יוסף ועיין מה שכתבתי עוד לקמיה בטעם דברי השו"ע [הג"ה ואגב אכתוב דבר פלא שראיתי במגיד משנה פ"א מהלכות שבת הלכה י"ז ד"ה רושם וכו' על מה שכתב הרמב"ם שם בהלכה י"ז רושם תולדות כותב הוא כיצד הרושם רשמים וצורות בכותל בשרר וכיו"ב וכו' וכתב ע"ז המ"מ וז"ל רושם תולדות כותב. משנה בהבונה אמר ר' יוסי לא חייבו שתי אותיות אלא משום רושם שכן כותבין על קרשי המשכן לידע איזהו בן זוגו ופירש רבינו בפירוש המשנה שדעת ר"י היה שהרושם הוא אב בפ"ע וכתיבת שתי אותיות בלבד הוא משום רושם לפי שכך היו עושין במשכן ואין הלכה כמותו אלא תולדות הכותב הוא עכ"ל הרה"מ ולא ידעתי באורו דהלא כותב שתי אותיות הוא כותב ממש ולא תולדה כדאיתא במשנה דף ע"ג ואם לומר דכונתו לענין רשימה דשריטות בעלמא דהוא תולדה דכותב ומה שכתב הרמב"ם שם דאין הלכה כר"י היינו דאינו אב בפ"ע ג"ז אינו דהרמב"ם שם לא מיירי בענין שריטות כלל אלא לענין אם כתיבת שתי אותיות חיובו משום כותב או משום רושם ע"ש ומה דאיתא שם בגמרא ע"ב דלר"י אם שרט ב' שריטות חייב ממילא נפקא לן זה כיון דס"ל לר"י דשתי אותיות איננו בכלל כתיבה עדיין ורק משום רושם חייב דהוא סימן בעלמא א"כ אפילו ב' שריטות ג"כ בכלל זה וממילא להרמב"ם דפסק בפירוש המשנה דאין הלכה כר"י אלא דב' אותיות חיובו משום כותב אין לנו שום ראיה לרשימה דהוא בכלל מלאכה דבקרשי המשכן היו כותבין אותיות וכדמשמע בפ"י המשנה שם וכן משמע בבב"ב דר' יוסי לטעמיה חידש דין זה דשריטה בכלל מלאכה הוא דמסיים לפיכך אם שרט שריטה אחת וכו' ע"ש משמע דלת"ק פטור בשריטה וכן משמע שם בגמרא דלהכי פטור לת"ק בשולט בשמאלו וגם כל דברי המ"מ שהביא דברי ר' יוסי מקור לדברי הרמב"ם דפה הוא לפלא דהאי רושם שזכר הרמב"ם ענין אחר הוא דהלא מסיים כיצד הרושם רשמים וכו' [ודבריו מבואר בהדיא בירושלמי פרק כלל גדול בהלכה ב' ע"ש] ולא זכר כלל מענין רשימת שריטות משמע דס"ל דזה איננו בכלל כותב כלל וכן ממה דפסק דהכותב בשמאל פטור וכנ"ל וכן ממה דפסק בהלכה י"ז בענין כותב ב' אותיות דדוקא כשיש בזה איזה תיבה כגון שש תת חייב אבל אל"ף אל"ף פטור וכמו שכתב המ"מ שם ואם נאמר דאפילו שתי רשימות חייב א"כ לא גרע זה משתי רשימות וכן כל התנאים דס"ל שם בגמרא דאל"ף אל"ף דאזר"ך לא מיחייב ע"כ דס"ל ג"כ דרשימות בעלמא פטור]:

* לרושם וכו' - עיין בפמ"ג שכתב ומ"מ כשעושה בצפורן רושם על טעות בספר יראה דאסור דמגיה מתקן בכך וחוששני לחטאת עיין שבת ק"ד ב' ודוקא לרושם לזכרון וכדומה י"ל דשרי עכ"ל ומדברי שאר אחרונים לא משמע כן והדין עמם דהתם בשבת ק"ד מיירי במתקן האות ע"י הגהתו אבל הכא אינו עושה אלא קו לזכרון והתקון יעשה אחר שבת ואולי דכוונת הפמ"ג כשמוחק האות ע"י רשימת צפרנו ודוחק דבודאי השו"ע לא מיירי באופן זה ומאי קמ"ל:

* כמו שרושמינן - עיין במ"ב במה שכתב דלעשות כמין אות אסור והוא מדברי הלבוש וש"א. והנה מדברי הגר"א בס"ד שהוכיח המקור לדברי הג"ה שם דמותר לרושם באויר כמין אותיות [ואפילו הרבה] מסעיף זה משמע דהוא מפרש דברי השו"ע אפילו כמין אותיות ולפ"ז לא ידעתי שום טעם לדברי השו"ע שמתיר פה לכתחלה משום דהוא דבר שאינו מתקיים עכ"פ מדרבנן הי"ל לאסור ואולי שזה טעם הגר"א שלא העתיק שום מקור לדברי השו"ע בסעיף זה ומ"מ ק"ק דהיה לו להשיג ע"ז

ולא לשתוק ואפשר שהטעם הוא דס"ל להשו"ע דרושם לא חשיב כתב כלל בכל גווי וראיה לזה מדברי הירושלמי פרק כ"ג דרושם על האור כתבנית כתב פטור וכן פסק הרמב"ם וע"ש בדברי הרה"מ שמקורו הוא מן הירושלמי הזה וע"כ באינו מתקיים מותר לכתחלה וא"ל דהירושלמי מיירי ברושם בצפורן ומשום דהוי דבר שאינו מתקיים ולהכי פטור וידוע דפטורי דשבת פטור ואסור הוא חדא דסתמא קתני ועוד דא"כ הו"ל לפלוגי ברושם גופא בין בכלי ובין בצפורן ול"ל לפלוגי שם בין מקרע בעור כמין תבנית כתב ובין רושם בעור כמין תבנית כתב אמנם באו"ז גורס בירושלמי אפכא דרושם על האור כתבנית כתב חייב וכן הוא בתוספתא שלנו והגר"א לא הגיה ע"ז כלום משמע דסובר דכן עיקר ולפי"ז לרושם בצפורן דהוא דבר שאינו מתקיים עכ"פ אסור לכתחלה וכדעת האחרונים הנ"ל ולפי דברינו זה כל האי דינא תלוי בגירסת התוספתא אם כפי גירסת הרמב"ם או כפי גירסת האור זרוע וכן כתב שם המ"מ שיש חילופי נוסחאות בהתוספתא ויפה עשה הגר"א שלא כתב ע"ז לא מקור אלא השגה ועדיין צ"ע בכל זה :

* אין שוברין וכו' - סעיף זה והסמוך לו הוא מלשון הרמב"ם ודבריו בסעיף זה הוא נובע ממה שאמר בביצה דף ל"ב הטעם דמשוי ליה מנא ולכאורה לפי מה שמוכח בסעיף הסמוך דקורע ע"מ לתקן חייב משום קורע אמאי לא נאמר בזה משום קורע ועוד דמלשון הרמב"ם בפרק כ"ג משמע שהוא מדרבנן שכללו שם עם עוד כמה דברים שידוע שהם מדרבנן ואם היה בו משום קורע היה בו איסורא דאורייתא ובאמת כבר הקשה זה בפמ"ג ונשאר בקושיא ומה שרצה אחד מן האחרונים להוציא מזה דלא שייך קריעה כ"א בדבר הנתפר ונארג שנתדבק מגופים רבים וכעין שהיה ביריעות אבל לא בדבר שהוא מגוף אחד כמו עור ונייר זה אינו דמבואר בירושלמי בהדיא דבעור שייך ג"כ קריעה וכבר רצה לומר כן הנשמת אדם ודחה זה מכח הירושלמי הזה. ולולי דמסתפינא הו"א דבר חדש בזה דלא שייך שם קורע ע"מ לתקן כ"א כשקורע איזה דבר באמצע והוא צריך לתיקון שניהם וכעין שהיה במשכן שיריעה שנפל בה דרנא קורעין בה ותופרין אותה [שבת ע"ד] שהקריעה היתה לצורך תועלת כל היריעה וכן מה שאמר שם בשבת ק"ד דעבדא כי כיסתא ג"כ התועלת הוא לצורך כל הבגד וכשקורע בחמתו דמחייב הרמב"ם הטעם משום דמטיב בזה לעצמו שמשכך חמתו הוי כאלו מתקן כל גוף הבגד משא"כ כשקורע איזה דבר מהבגד מן הצד וכונתו לתקן בזה את הבגד שהיה ארוך או מקולקל בשפתו והחתיכה הנקרעת לא יתוקן בזה כלל לא שייך בזה שם קורע ע"מ לתקן כ"א שם אחר דהיינו מתקן מנא שהוא מתקן בזה את הבגד [ואם מקפיד על המדה נראה דיש בזה גם משום מחתך ועיין לעיל בסימן שכ"ב מש"כ בענין מחתך] ותלוי הדבר בהתקון אם הוא תקון גמור חייב משום מכה בפטיש דגומר הכלי או הבגד ואם אינו תיקון גמור הוא מדרבנן ולכך בענינו שהוא קורע איזה חתיכת נייר מדף שלם כדי להשתמש בו איזה דבר מה ובדף שנקרע ממנו הנייר הזה אינו מתקנו כלל ואפשר דמקלקלו ג"כ אין זה בכלל קורע ע"מ לתקן ותלוי הדבר רק לפי התקון שנעשה בחתיכת הנייר שחתכו וס"ל להרמב"ם דמה שאמר שם בגמרא דמשוי ליה מנא היינו דנראה כמתקן כלי דלאו כלי גמור הוא ע"ז ולכך כללו הרמב"ם לדין זה בכל מילתא דרבנן ולפי"ז אם קורע הנייר לכמה קרעים וצריך לכ"א להשתמש בו הוא חייב דהוא קורע ע"מ לתקן וסמך למה שכתבנו ממה שאמר במו"ק כ"ב ע"ב על הקרא דכתיב ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים ממשמע שנאמר ויקרעם איני יודע שהוא לשנים וכו' משמע דסתם קרע הוא לשנים ולא שיקרע איזה חתיכה מן הצד וישליכו וישאר הבגד על מקומו [וקצת סיוע לדבר מן הירושלמי פרק כלל גדול דהיה קשיא ליה היינו קריעה היינו חיתוך וקאמר קריעה באמצע חתוך מן הצד ולדברינו ה"פ דקריעה אינו אלא באמצע וכדי שיתוקנו ע"י הקריעה שני הצדדים וכמו שהיה במשכן וכנ"ל אבל חיתוך שייך אפילו מן הצד שמחתך בשפת העור כדי להשוותו וכמו שאמר בירושלמי שם דאשה האורגת המקטעת הנימין [היינו היוצאין מן האריגה וכמו שכתב הק"ע שם] יש בזה משום מחתכת אך יש לדחות דהירושלמי אורחא דמלתא נקט וכונתו במה שאמר קריעה באמצע היינו דאצל שפתו לפעמים א"א אלא ע"י חיתוך דאין לו במה לאחזו ולקרעו וכל מה שהצרכנו ליישב לישנא דגמרא דקאמר משום דמשוי ליה מנא ולא קאמר משום קורע היינו לשיטת הרמב"ם דפותח בית הצואר ג"כ איסורו משום קורע אבל לשיטת רש"י שם דג"כ משום דמשוי ליה מנא ע"ש בדף מ"ח וטעמו כמו שכתבנו בבה"ל לקמיה דס"ל דכל דבר שהתיקון מנכר תיכף בעת הקריעה גופא לא שייך בזה שם קורע כלל כיון דעושה כלי בקריעתו א"כ ה"נ דסברת הגמרא הוא דמשוי ליה מנא בקריעתו ע"כ לא שייך בזה שם קורע כלל ולכך לא היה יכול הגמרא לומר הטעם משום קורע. ויכול להיות דלרש"י יש בזה איסור דאורייתא של מכה בפטיש כמו בדף מ"ח דגם שם כתב רש"י דהוא משום דמשוי ליה מנא וביאר רש"י בהדיא דחיובו הוא משום מכה בפטיש וה"נ כה"ג] וצ"ע קצת דמלשון הרמב"ם לא משמע הכי דכתב בדין יו"ד דהקורע להפסיד פטור מפני שהוא מקלקל משמע דוקא להפסיד אבל בזה שיש תיקון באיזה צד חייב ויש לדחות דזה החתיכה שקורעה הוא משליכה וע"כ בכלל להפסיד הוא ודומיא דמה שכתב הרמב"ם בפ"א הי"ז בחופר גומא ואין צריך אלא לעפרה דפטור משום דכונתו לקלקל אף דיש לו הנאה מהעפר עכ"פ לענין עשיית הגומא גופא מקרי כונתו לקלקל וה"נ בענינו לענין החתיכה שמשליכה לארץ מקלקל גמור הוא ועיין ברמב"ם פ"א מהלכות שבת הלכה ז"יין דאם חס על הנר ומפני זה מכבה הפתילה חייב ואע"ג דכיובי הוא בכלל סותר ומקלקל כדמשמע בגמרא ל"א ע"ב אפ"ה חייב משום דמתקן בזה את הנר ומשמע לכאורה היפך דברינו ואפילו אם נאמר דהרמב"ם סובר כסברת רבותינו המובא שם ברש"י ומקרי כ"ז לדידיה סותר ע"מ לבנות במקומו וכאשר ביררנו

לעיל בבה"ל עכ"פ לרש"י מוכח בהדיא דמקרי סותר ע"מ לבנות שלא במקומו דעל הפתילה אינו חס ומשליכה לארץ ואפ"ה חייב משום דחס על הנר והוא בכלל מקלקל במקום זה ומתקן במקום אחר ואפ"ה חייב לת"ק אך כבר ביררנו לעיל דלרש"י מטעם אחד איננו בכלל קורע וצ"ע בכל זה :

* הנייר - עיין במ"ב מה שכתבנו בענין פתיחת אגרת ואבאר קצת. הפר"ח ביו"ד קי"ח כתב דישראל הפותחו יש בזה חיוב חטאת לכו"ע דקריעת הנייר הוא מקלקל ע"מ לתקן ותיקונו הוא מה שצריך לפתוח אותו וכן דעת ספר הזכרונות דהוא מקלקל ע"מ לתקן ובתשובת ח"צ סימן ל"ט פליג ע"ז והתיר ע"י עו"ג ולא ביאר טעמו ונראה דהוא סובר דהוא מלאכה שאצ"ל דהא אין מתקן בגוף הנייר מידי והתוס' בדף צ"ד כתבו דלהכי קורע בחמתו למירמי אימתא אינשי ביתיה פטור לר"ש משום דלית תיקון לגוף הדבר הנקרע אך לפ"ז להרמב"ם שפוסק דמלאכה שאצ"ל חייב יש בזה איסור דאורייתא ואסור ע"י עו"ג ובנשמת אדם כלל כ"ט ראיתי שכתב דלכו"ע פטור ותוכן כונתו דשאני ההיא דקורע על מתו ובחמתו דהקריעה גופא היא התיקון [דבהקריעה משכך חמתו או מרמי אימתא אינשי ביתיה] משא"כ בזה דלהנייר הוא מקלקל גמור והתיקון הוא מצד אחר ובאמת לא ברירא סברתו וסברת הח"צ בזה דידוע דעיקר תיקון אגרת שעומד לקרותו ותיקונו הוא שיוכל לקראנו וא"כ כשקורעו כדי לקרותו הוי מלאכה הצ"ל אכן היכא דסגורה האגרת בתוך נייר אחר כנהוג בודאי הקורע הנייר העליון הוא בכלל מקלקל ופטור אפילו לר"י וכדאמרין שבת ע"ג ע"ב דמקלקל פטור אפילו לר"י דס"ל דמשאצ"ל חייב וע"כ מותר ע"י עו"ג במקום צורך דהוי שבות דשבות אולם לפי מה שהבאנו לעיל דלשיטת רש"י היכא דהוא סותר ע"מ לבנות שלא במקומו דהוא מקלקל במקום זה ומתקן במקום אחר חייב לר"י א"כ ה"נ בזה בכל גווניו הוא מלאכה דאורייתא לר"י דהוא בכלל קורע ע"מ לתקן ואפילו ע"י עו"ג יש ליזהר וכן המ"א בסימן ש"ז סק"כ מצדד לאיסור כדעת ספר הזכרונות ומ"מ נראה דלצורך גדול יש להקל לפתחו ע"י עו"ג ובפרט אם האגרת מונחת בתוך נייר אחר ולכתחלה טוב יותר לעשות כמו שכתבתי במ"ב בשם האגודה :

* ה"ז תולדת תופר - כי תופר ענינו הוא דלוקח שני דברים אחדים ומחבר אותם לאחד וכן הוא ע"י דיבוק ונ"ל דה"ה כשמדבק עץ לעץ ע"י דבק כנהוג ג"כ שם תופר עליו כי מצינו בגמרא דף ע"ד ע"ב דבעצים שידק ג"כ תפירה דאמר שם האי מאן דעבד חלתא [כוורת של קנים] אי חייטיה לפומיה וכו' ע"י שרש"י :

* וחייב - עיין במ"ב מה שכתבנו לענין שיעור. והנה אף דלענין טחינה דעת הרמב"ם בפ"ח הטי"ו דהנוסר עצים ליהנות בנסורת שלהן אף דהוא תולדה דטוחן וטוחן שעורו כגרוגרת מ"מ בזה חיובו בכל שהוא הרי דאין הכרח מהאב להתולדה לענין שיעור שם שאני דחשיב שיעור הנסורת בכל שהוא וכמו השף מתכת דחשיבות המתכת הוא בכל שהוא ע"י שרמב"ם ובמ"מ משא"כ לענין דיבוק עור דהוא כתפירה לא מצינו חילוק בתפירה בין בגד עור לבגד אחר ובכולם בעינן שיעורא לענין חיוב וה"ה לענין דיבוק. ולענין נייר משמע לכאורה ג"כ מלשון השו"ע דדין אחד להן. אך זה יש לעיין לענין מפרק דחיובו הוא משום קורע ואף דלא היה ע"מ לתפור משום דכיון דדעתו לאיזה דבר צורך ולא לקלקל חשיב כע"מ לתפור וכדלקמן או בקורע בחמתו [לדעת הרמב"ם דמחייב בו] אם שייך בזה ג"כ השעור כדי לתפור ב' תפירות או דילמא כי אמרינן בקורע שיעור זה ה"מ היכא דחיובו הוא משום שכונתו היה כדי לתפור ע"כ אמרינן דבפחות משעור זה לא חשיב משא"כ היכא דחיובו הוא משום שכונתו הוא בשביל איזה תיקון אחר כגון בענינו שצריך שיהיה הנייר והעור חלוק או בקורע בחמתו שהוא כדי ליישב את דעתו וכמ"ש הרמב"ם שם או בכל קורע שהוא ע"מ לתקן כל שיש בו התיקון שהוא מכיון בו חייב ולא תליא בשעור זה. ותדע דבקורע על מתו דאמרין בגמרא דחייב משום שיש תיקון מצוה ע"י הקריעה ע"כ כשיש שעור טפח דבפחות מזה לא הוי שעור קריעה אפילו לשאר קרובים כמ"ש במו"ק ולא תיקן כלל הרי דלא תליא זה בשעור ב' תפירות א"כ אפשר דה"ה בכל דבר לפי תיקונו בין להקל בין להחמיר [ודברינו הוא לדעת התוס' שם ק"ה ע"ב ד"ה הא ר"י ע"ש אבל לדעת הרמב"ם שם בפ"י הלכה יו"ד ע"ש ובתוי"ט על זו המשנה דטעמו משום שחמומו וצערנו נח ע"י הקרע לא מבורר גם שם אם דוקא טפח] והנה מה דאיתא במשנה דמקלקל ע"מ לתקן שעורו כמתקן היינו בדבר שיש להתיקון שעור ידוע כמו במוחק ע"מ לכתוב ובקורע ע"מ לתפור ובסותר ע"מ לבנות כל אחד לפי שעורו וכמו דאיתא ברמב"ם פ"א הי"ח ע"ש וא"כ ה"ה נמי בקורע ע"מ לתקן איזה תיקון תלוי השעור לפי דבר הצריך לו ולא תליא בשעור ב' תפירות וצ"ע :

* ולא נתכוין לקלקל וכו' - כ"ז הוא לשון הרמב"ם פ"י מהלכות שבת הלכה יו"ד ומשמע בבירור דעתו דהא דבעינן בגמרא קורע ע"מ לתפור משום דאלי"ה הו"ל מקלקל אבל אם מכיון לצורך איזה דבר תיקון אפילו במכיון שלא ע"מ לתפור חייב ובהכי ניחא דהכניס הרמב"ם דין הפותח בית הצואר בשבת ג"כ בכלל דיני הקורע לחיוב ואף דהוא בודאי שלא ע"מ לתפור משום דמתקן בקריעתו את הבגד ולפלא על הב"י שכתב בסימן ש"ז למלתא דפשיטא דפותח בית הצואר להכי לא הוי בכלל קורע משום דהוי קורע שלא ע"מ לתפור ובעצמו סתם בסימן ש"מ כהרמב"ם דכל קורע ע"מ לתקן חייב ובאמת מוכח כן בהדיא מגמרא [שבת ק"ה ע"ב] בקורע בחמתו ועל מתו המוטל עליו [הם אותן

האמורים בפרשה אביו ואמו בנו וכו' ויש בהם שאסור לתפור אח"כ] דאפילו שלא ע"מ לתפור חייב כל שיש איזה תקון בקריעתו. ואח"כ מצאתי שראיה זו מובא בדברי הגרע"א בגליון שלו וגם כל הדברים הנ"ל עיקרן מבואר בנשמת אדם בכלל כ"ט בהלכות שבת ע"ש ונדבר בזה לקמיה וגם הפמ"ג רמז לזה [אך מה שכתב שם הגרע"א דמדברי התוס' ע"ג ע"ב ד"ה וצריך משמע דבעינן ע"מ לתפור ממש יש לדחות דשיגרא דלישנא הוא בתוס' וכונתם הוא דכשאין צריך לעצים אין שם קוצר עליו לחיוב דאין עושה תיקון בדבר הנקצר גופא ודומיא דקורע דבעינן ע"מ לתפור או לתקן דהוא דומיא דלתפור ואל"ה אין חייב דאין שם מלאכה עליו כי הוא מקלקל ואינה בכלל מלאכה ה"ה בזה ותדע דהרי הרמב"ם בודאי סובר דלא בעינן ע"מ לתפור דוקא והוא ג"כ סובר דמלאכה שאין צריך לגופה חייב ואפ"ה פוסק בזומר דדוקא כשהוא צריך לעצים אז חייב משום קוצר וע"כ דאל"ה אין שם מלאכה עליו לחיוב כי הוא כמקלקל שלא ע"מ לתקן כן נאמר אף לדברי התוס' ואח"כ חזקו סברתם ביותר מהא דכבשים דאין שם קוצר עליו כלל וכמו שם דאין שם דישה עליו כלל אפילו לענין לאסור לכתחלה וגם בדף צ"ד ע"א כתבו התוס' בד"ה ר"ש דבמקלקלים כגון מכבה וסותר מסתברא דצריך שיהא ע"מ לתקן כמו במשכן וכו' ע"ש ולא הזכירו כלל ע"מ לתפור וע"כ כמש"כ דעל מנת לתקן כע"מ לתפור דמי וכן לקמן בדף ע"ג שכתב רש"י דקורע שלא ע"מ לתפור לא הוי במשכן ג"כ מיירי בשלא היה ע"מ לתקן דזה כע"מ לתפור דמי דלא בעינן מצומצם כמו במשכן גופא עיין בדף ע"ה בתוד"ה שכן בסוף דבריהם וראיה מוכרחת לכל דברינו מהקורע על מתו או בחמתו וכנ"ל] וראיתי בנשמת אדם שכתב דדין זה דהמפרק ניירות וכן בכל קורע ע"מ לתקן זהו דוקא אם נסבור דמשאצ"ל חייב אבל אם נסבור דפטור ע"כ בעינן קורע ע"מ לתפור ממש ומשום זה תמה על השו"ע דהביא דין זה של הרמב"ם בסתמא והלא בסימן שט"ז ובסימן של"ד מצדד יותר כדעת הפוסקים ולא נהירין לי דבריו כלל דלא מיבעיא לדעת התוס' שם דקורע על מת דידיה דאיכא תיקון דמצוה מקרי מלאכה הצריכה לגופה כיון שהוא צריך לה א"כ ה"נ בכל קורע ע"מ לתקן ואף לרש"י וסייעתו דס"ל דקורע אפילו על מת דידיה דפטור משום משאצ"ל היינו דס"ל דצורך מצוה לא חשיב תיקון כ"כ שיקרא משום זה מלאכה הצריכה לגופה אבל בכל עניני תיקון שהוא צריך להן בעצמותן כמו במפרק ניירות שצריך שיהא הנייר דק לכו"ע הוא בכלל מלאכה הצריכה לגופה כמו בקורע ע"מ לתפור והא דפטרין שם בגמרא בקורע בחמתו למאן דפוטור מלאכה שאצ"ל היינו משום דלא מתקן מידי בגוף הבגד בקריעתו אף היכא דעבד למירמי אימתא אאינשי ביתיה וכמ"ש התוס' בדף צ"ד וגם דעת רש"י מוכח הכי דכתב שם דקורע על מתו פטור משום משאצ"ל דהוי כמוציא את המת לקבורו [ור"ל כמו שפירש שם בדף צ"ג ע"ב דברצונו לא באה לו ולא היה צריך לה ה"נ ברצונו לא בא לו כל הענין הזה של הקריעה בחמתו ועל מתו] ולא כתב בפשיטות הטעם משום דהוי שלא ע"מ לתפור אלא ודאי דשלא ע"מ לתפור נמי חייב אף לדעת רש"י היכא דניחא ליה גוף התיקון שמכוין הקריעה בשבילה. וכן משמע מדברי המאור בפרק ר"א אומר האורג בסוף דבריו שכתב דהא דפטר ר"ש אף בקורע למירמא אימתא אאינשי ביתיה הוא משום שאין הצורך בעיקר המלאכה ע"ש משמע הא אם היה צריך לעיקר הקריעה אף שלא ע"מ לתפור חייב וכן רבינו ירוחם בחלק י"ב פסק בהדיא כר"ש ואפ"ה פסק בחלק י"ד דקורע על מת שהוא חייב להתאבל עליו חייב וכשיטת התוס' הרי דקורע ע"מ לתקן חייב וכן משמע ג"כ במאירי פרק האורג בהדיא ע"מ לתקן אף שלא ע"מ לתפור חייב ע"ש. היוצא מדברינו דבין לדעת הרמב"ם ובין לדעת רש"י ותוס' וכל הפוסקים הנ"ל קורע ע"מ לתקן חייב דכע"מ לתפור דמי ואפילו לדעת ר"ש דפוטור במשאצ"ל חייב בזה אלא לדעת התוס' בעינן לר"ש שיהא התיקון בגוף הדבר הנקורע ע"ש בדף צ"ד ע"א ודעת הריטב"א שהובא בכ"מ פ"י מהלכות שבת דסובר דבעינן קורע ע"מ לתפור דוקא יחידאה היא וגם סוגיא דהאורג הוא נגדו וכמו שהקשה הגרע"א וגם הב"י אף דגם הוא רצה לומר כן בסימן ש"ז הרי חזינן דבשו"ע כאן חזר מזה וסתם להלכה דקורע ע"מ לתקן חייב אף שלא ע"מ לתפור וכן מוכח בפר"ח יו"ד סימן קי"ח דקורע ע"מ לתקן חייב לכו"ע ובחנם השיג עליו בני"א כלל כ"ט בזה. ולא נשאר לנו כ"א לבאר סברת רש"י בדף מ"ח דכתב דפותח בית הצואר בשבת חיובו הוא משום מכה בפטיש דמשוי ליה מנא ולמה לא כתב משום קורע ע"מ לתקן ונ"ל דסברתו הוא דלא שייך שם קורע כ"א כשהוא מקלקל בעת הפעולה אלא שהוא מכויין בשביל איזה תיקון וכעין שהיה במשכן שיריעה שנפלה בה דרנא קורעין בה ותופרין אותה שהקריעה מקלקלת את היריעה ביותר אלא שע"כ יוכל אח"כ לתפורה ומכלל זה קורע בחמתו ועל מתו דהקריעה מקלקלת הבגד אלא שנסבב תיקון ע"כ וכנ"ל לאפוקי בפותח בית הצואר בשבת דמשוי ליה מנא בגמר זה ע"י הפתיחה גופא אין חל ע"כ שם קורע כלל וחייב ע"כ משום שם אחר דהיינו מכה בפטיש שהוא שייך בכל גמר מלאכה וכן מוכח שם בגמרא בברייתא דמשוי ליה בחדא מחתא עם הדין דאין נותנין מוכין לתוך הכר וכי היכי דשם הטעם משום מכה בפטיש ה"נ בזה וגם הרמב"ם חש לזה אלא דאזיל לשיטתיה בפרק כ"ב דין כ"ג ע"ש זה הנלע"ד הטעם של רש"י ושאר פוסקים דכתבו משום מכה בפטיש וכן סתם השו"ע בסימן ש"ז ס"ג ואין סתירה לזה מסעיף זה ועיין במ"א סימן ש"ז ס"ק יו"ד שדחה דברי העו"ש שכתב בפותח בית הצואר דחיובו הוא משום קורע ולפי מה שבררנו הדין עם המ"א בפותח בית הצואר אבל לא בכל עניני קורע וכמו שסתם המחבר פה דבכל קורע ע"מ לתקן חייב :

* וחיוב - ע"י במ"ב במש"כ דלקרוע מחדש דפין וכו' ועיין בפמ"ג דמשמע מדבריו דמשום קורע ע"מ לתקן הוא ולדעתי שאין צריך לזה דמלאכה כזו הוא נכלל בשם מכה בפטיש דידוע דדרכן של האוגדי

ספרים לעיין ולחתוך לבסוף כל הדפין המחוברין זה לזה ועיין במש"כ למעלה בשיטת רש"י דהיכי דהתיקון נעשה תיכף בעת הפעולה אין זה בכלל קורע רק בשם תיקון מנא דהוא מכה בפטיש וכדפירש"י בדף מ"ח ע"ש ובודאי בענינו ג"כ הכי הוא וכ"כ בספר תפארת ישראל דיש בזה משום תיקון מנא ואפשר דגם הרמב"ם מודה בענינו דיש בזה משום גמר מלאכה וכמש"כ בתחלה ובפוח בית הצואר ס"ל דעדיין אין זה גמר מלאכה:

סימן

ש"מ

* אע"פ שהיה לו פנאי להתירם - ומסתברא דלכתחלה יפירם בע"ש אך דבדיעבד אין קונסין אותו בשביל זה:

* ולא נזדמן לו וכו' - אבל אם אפשר לעשות מע"ש צריך לעשות מע"ש כדי שלא יצטרך להתיר לו בשבת [מח"ש ע"ש] ומ"מ נ"ל דבדיעבד מתירין לו בכל גונו ואף שלא היה לו לעשות כן ודומיא דרישא דמתירין לו אע"פ שהיה לו פנאי להתיר מע"ש ולא נקט ולא נזדמן וכו' רק משום דלכתחלה אם נזדמן לו מקודם אסור לו להתיר לעשות ולסמוך על סמך שיתיר למחר:

סימן

ש"מ

* בין השמשות - עיין מ"ב בספיקא דמ"א ובספר בית מאיר הוכיח דאין חילוק בזה ע"ש ומה שהביא המ"א מסימן שפ"ו דמחמירין באפוקי יומא כתב דאין ראייה דהתם דוקא בקונס והקדש שאיסורו דאורייתא התם אמרינן דבהכנסת היום מספיקא לא חלה קדושה אבל באפוקי יומא מספיקא לא פקעה אבל באיסור דרבנן מקילינן לעולם ומהא דסימן תקס"ב לענין תענית אין ראייה דהתם האיסור רק משום מנהגא דהחמירו ביה"ש משום דאין בקיאיין בו אבל לא מעצם הדין [ובהגר"א וכן בספר קרבן נתנאל דעתם דמדינא הכי הוא משום דהא קי"ל דלחומרא הלכה כר' יוסי וא"כ לדידיה לא הוי אפילו ספק לילה קודם ותרי קולי לא מקילינן לומר דספיקא מותר והלכה כר' יהודה דגם זה הוא ספק] ע"כ עיקר דברי הבית מאיר. ובאמת גם ברמב"ם משמע כן דביה"ש דמו"ש נמי מותר דז"ל כל הדברים שאסורין משום שבות לא גזרו עליהן ביה"ש אלא בעצמו של יום אסורין אבל ביה"ש מותרין והוא שיהיה שם דבר מצוה וכו' ומדייק בלשונו בעצמו של יום הרי מפורש דרק בעצמו של יום דאיסורו ודאי גזרו על השבותין וכן הביא בספר ברכי יוסף בשם הרשב"א על עירובין כתי"י [ודע דלדעת השו"ע לעיל בסימן רס"א כל זמן ביה"ש היינו אפילו אם נקיל גם בביה"ש דר' יהודה הוא רק לערך י"ג מינוט קודם צאת הכוכבים] אך כ"ז בידוע לנו שכבר הגיע זמן ביה"ש אבל בספק אם הגיע זמן ביה"ש בודאי אסור [דספק חסרון ידיעה לאו ספק הוא כמ"ש הפמ"ג בסימן רס"א] והנה לפי המבואר בגמרא והעתקנו לעיל בסימן רס"א ביה"ש דר' יהודה מתחיל אחר השקיעה וביה"ש דר' יוסי מתחיל אחר ביה"ש דר' יהודה והוא זמן מועט מאד וסמוך לצה"כ ממשי ועיין לעיל בסימן רס"א בבה"ל שנסתפקנו דנהי שאנו מקילינן בשבותין ביה"ש מאן יאמר שאנו נקיל תרי קולות בהדי הדדי שנתפוס כר' יהודה דאחר שקיעה הוא ביה"ש ואח"כ נתפוס כר' דלא גזרו אז על שבות דלמא לא מקילינן במו"ש אלא בביה"ש דר' יוסי אבל הלא מקודם ס"ל לר' יוסי דיום ודאי הוא והלא מוכח שם בגמרא ל"ד דצריך למיזל לחומרא ואפילו לענין תרומה דרבנן כמ"ש התוס' שם וכעין מה שכתב הגר"א והק"נ לענין תענית ואולי דשבותין קילא מזה וצ"ע וע"כ נראה דבמו"ש יש להחמיר עד סמוך לצה"כ שאז הוא ביה"ש דר' יוסי זמן מועט מאד וכן בספר בית מאיר גופא מסיים דמ"מ יש להחמיר עד ציה"כ משום דאין אנו בקיאיין בזמן ביה"ש [ומה שלא הזכיר הביה"ש דר' יוסי משום דהוא זמן מועט מאד כמבואר לעיל ברס"א בבה"ל ע"כ לא חש להזכירו]:

* מותר לו ביה"ש - עיין בפמ"ג שנתקשה מ"ט מותר כ"ז בין השמשות בע"ש למה לא יהיה אסור בו מעט משום תוספת שצריך להוסיף מחול על הקודש למ"ד דהוא מדאורייתא ע"ש ואולי דבאמת לא כל ביה"ש התירו אלא מעט הסמוך ללילה אסור משום תוספת:

* וכן אם היה טרוד ונחפז וכו' - זה הלשון הוא מועתק מהרמב"ם ושם איתא טרוד ונחפז ונצרך לדבר שהוא משום שבות ועיין באחרונים ובמ"ב את באור דבריו ובאמת אחר כ"ז אין הלשון מדוקדק יפה והנכון שפירושו הוא כמו שרמז ע"ז הגר"א בסימן רס"א ס"ב שהרמב"ם כיון בזה למה שמבואר בסימן תט"ו ס"א [ושם הוא ג"כ מועתק מלשון הרמב"ם פ"ו מהלכות עירובין] שאין

מערבין אלא לדבר מצוה או אם הוצרך לברוח מפני עו"ג וכו' והמשנה נקט דינא דרבי דלא גזרו על שבות ביה"ש אלא לענין עירוב ש"מ דדוקא באופן זה מקילינן:

* מותר בין השמשות - דע דלקמן סימן תט"ו ס"א בהג"ה מוכח דדבר שהוא צורך שבת אף שאפשר לו בלעדם ורק שיתוסף לו עונג חשיב צורך מצוה וממילא מותר כאן בדבר שבות בין השמשות דדין אחד הוא לענין עירוב לדבר מצוה עם ענינו וכמבואר במ"מ פרק כ"ד מהלכות שבת הלכה יו"ד ועיין בב"ח והנלע"ד כתבתי:

שמג

סימן

* מד"ס וכן וכו' - ודעת הרשב"א והר"ן דאם התינוק צריך לכך מותר אפילו לספות לו בידים דבר שהוא אסור מדרבנן אך המחבר סתם לדינא כדעת החולקים עליהם ואוסרים בכל גווני וכתב בתשובת רבינו עקיבא איגר ע"ד טלטול הספרים לבהכ"נ במקום שאין עירוב ע"י תינוק אי יש לסמוך בזה על הרשב"א דאיסור דרבנן ספינן ליה בידים והשיב דזה אינו דהא הר"ן כתב בפרק כ"כ להדיא דאף להרשב"א ספינן ליה רק לצרכו ולא לצרכנו ואדרבה מחינן בידים ויש תקנה ליתן להתינוק חומש וסידור שישא לבהכ"נ לצורך עצמו להתפלל ולשמוע קריאת התורה וממילא יצטרף הגדול עמו להתפלל יחד:

שמד

סימן

* ההולך במדבר וכו' - וה"ה אם שכח באיזה חודש עומד או מנין הימים של חודש בניסן סיון תשרי ויצוייר זה בימים שאין הלבנה נראית וכדומה דזה ג"כ א"א לידע ולהכיר הימים טובים ואינו יודע מתי חל המועדות צריך לנהוג מספק בקדושה עד שידע שיצאו הימים טובים [פמ"ג במ"ז]:

* ואז יעשה מלאכה וכו' - כתב בתו"ש דאם יכול להתענות יום אחד בלי סכנה אסור לו לעשות מלאכה באותו יום דאין כאן פקו"נ ועיין בספר בגדי ישע שחולק עליו וסובר דאין צריך לסגף עצמו בתענית כדי שיוכל למהר לצאת מן המדבר ועוד האריך עי"ש:

* מצומצמת - לכאורה למה לא הרשוהו שירוויח ביום אחד או בשני ימים הרבה יותר מכדי פרנסתו כדי שיוכל לשבות אח"כ ד' וה' ימים ממלאכה שע"ז קרוב שיקיים מצות שבת כדן תורה משא"כ עתה שהוא עושה בכל יום ויום בודאי יתחלל שבת במלאכה דאורייתא י"ל דעתה כשהוא עושה כדי פרנסתו אין זה מקרי חילול שבת דנוגע לו בכל יום לפקו"נ וע"כ זה עדיף יותר משיעשה יום או יומים יותר מפרנסתו ויחלל שבת בספק ברצונו. ונוכל ללמוד מזה לענין איש הצבא שהוצרך לו מטעם הממשלה הרוממה לעשות איזו מלאכה דאורייתא ויכול לעשות זה בעש"ק ובודאי מחוייב לעשות כן כדי שלא יצטרך למחר לחלל שבת וכמו שביררנו בשער הציון אך שלא היה לו פנאי בכל היום עד ביה"ש שמוטב לו לעשות המלאכה למחר אף שאז הוא יום שבת בודאי שאז הוא מוכרח לזה ואין עליו איסור משא"כ עתה הוא מחלל שבת ברצונו בספק ויש לדחות דבענינו הוא שני ימים משא"כ הכא דהוא יום אחד מה נ"מ בין תחלת המעלי"ע של שבת לאמצע המעלי"ע מוטב יותר שיקדים דאפשר שינצל עי"ז מחילול שבת וצ"ע:

* אפילו ביום שמקדש בו - ולענין תפלין נלענ"ד דחייב להניח בו דהא רוב הימים הם ימי חול וצריך למיזל בתר רובא ומה שעושה קידוש הוא רק לזכרון בעלמא כדפירש רש"י ומה שאסור במלאכה בכל יום אפשר משום דעשאוהו רבנן כקבוע ואפילו אם נאמר דיום זה של שבת הוא בכלל קבוע גמור מדאורייתא והוי כמחצה על מחצה מ"מ מידי ספיקא דאורייתא לא נפקא ואפילו לדעת המ"א דס"ל דיום שביעי אסור אלו אפילו בעניני שבותין כמו ביו"ט שני זהו רק לחומרא אבל לא להקל ואף דביו"ט שני פטור גם מתפלין התם שאני דעיקר התקנה נתקן לכל ישראל כדי שלא יבואו לחילול יו"ט ועשאוהו כיו"ט גמור [לבד לענין מת דמותר להתעסק בו] כדי שלא יבואו לזלזל בו ויש כח ביד רבנן לעקור ד"ת בשב ואל תעשה ותדע דהלא נתקן יו"ט שני אפילו לדין דבקיאתן בקביעא דירחא משא"כ בזה ששכח יום שבת לא עשאו רבנן כלל תקנה אצלו לעקור המצות דאורייתא ששייך על ימות החול ועוד יש סברא לחייבו דהלא פטור דשבת הוא מפני שהם עצמם אות וא"כ זה שעושה בו מלאכה לפרנסתו אין בו היכר [דלא מסתבר לומר דבקיודש לבד הוא ההיכר דהא עיקר האות הוא

דהקב"ה שבת ממלאכתו ביום השביעי והוא ג"כ שובת]. וא"ל דא"כ כל חולה שיש בו סכנה שמותר לחלל שבת יהיה חייב בתפילין וע"כ משום דשובת בשאר עניני מלאכות שאין תועלת לו לרפואתו שייך בו שם אות וא"כ ה"נ בעניננו הרי לא הותר לו כ"א המלאכה שצריך לו להרויח לפרנסתו כדי שלא ימות במדבר ברעב ואף גם זה בצמצום זה אינו דשם הוא אות והיכר מה שבכל יום הוא מותר בכל מלאכות לעשותן והיום אסור משא"כ בזה ששוא אצלו יום שביעי זה לכל הימים דבכל יום הוא ג"כ אין מותר בשום מלאכה וגם אפשר דשם הוא אות במה שכל ישראל שובתים באותו יום משא"כ בזה אך מ"מ לא ברירא סברא זו כל כך אך מפני טעם הראשון יש לחייבו ואך בעת התפלה של שבת לא יניח התפלין כדי שלא יהיה תרתי דסתרי. וגם דאל"ה יתרץ הגמרא דמנכר שהוא שבת במה שאינו מניח תפלין לתירוץ שני של התוספות דבמה שהוא בשב ואל תעשה ג"כ מנכר שהוא שבת כנלענ"ד :